

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

BEHİŞTÎ SİNAN'IN (H.917/M.1511-1512)
MİHR Ü MÜŞTERÎ ADLI MESNEVİSİ
(İnceleme-Metin)

DOKTORA TEZİ

Arzu POLAT

İSTANBUL 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

BEHİŞTÎ SİNAN'IN (H.917/M.1511-1512)
MİHR Ü MÜŞTERÎ ADLI MESNEVİSİ
(İnceleme-Metin)

DOKTORA TEZİ

Arzu POLAT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Sebahat DENİZ

İSTANBUL 2017

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Arzu POLAT'ın "Behiştî Sinan'ın (H.917/M.1511-1512) Mihr ü Müşteri Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Sebahat DENİZ
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi
Üye	: Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
Üniversitesi	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Mehmet TAŞTEMİR
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi
Üye	: Prof. Dr. Kemal YAVUZ
Üniversitesi	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Bünyamin AYÇIÇEĞİ
Üniversitesi	İstanbul Üniversitesi

İmza

İmza

İmza

İmza

İmza

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 06.02.2017 tarih ve 2017/02-05 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer YESİLÖT
Müdür

İmza

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
KISALTMALAR.....	X

GİRİŞ

TÜRK EDEBİYATI'NDA MİHR Ü MÜŞTERÎ VE MİHR Ü MÂH MESNEVİLERİ

A. MİHR Ü MÜŞTERÎ VE MİHR Ü MÂH MESNEVİLERİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ.....	1
1. Assâr-ı Tebrîzî (ö. 784/1382)'nin Mihr ü Müşterî'si:.....	3
2. Cemâlî-yi Dehlevî (ö. 942/1535)'nin Mihr ü Mâh'ı:.....	5
B. TÜRK EDEBİYATINDA MİHR Ü MÜŞTERÎ MESNEVİLERİ	7
1. Hassan'ın Mihr ü Müşterî'si:.....	7
2. Behîştî (ö. 917/1511-1512?)'nin Mihr ü Müşterî'si:.....	8
3. Münîrî (ö. 927/1521)'nin Mihr ü Müşterî'si:.....	8
4. Ağacan b. Emir Hüseyin'in Mihr ü Müşterî'si:.....	14
5. Pîr Mehmed Azmî'nin Mihr ü Müşterî'si:.....	15
6. Kiçi Mirzâde Seyyîd Yahyâ Mîrî (ö. 1008/1599)'nin Mihr ü Müşterî'si:.....	15
7. Ümmü Veled-zâde Ali b. Abdülazîz (ö. 980/1572)'in Mihr ü Müşterî'si:.....	16
8. Molla Mâşîzâde Dervîş Fikrî (ö. 992/1584)'nin Mihr ü Müşterî'si:.....	16
9. Lokmân b. Seyyîd Hüseyin (ö. 1010/1601)'in Mihr ü Müşterî'si:.....	16
C. TÜRK EDEBİYATINDA MİHR Ü MÂH MESNEVİLERİ.....	17
1. Kıyâsî'nin Mihr ü Mâh'ı:.....	17
2. Gelibolulu Âlî (ö. 1008/1599)'nin Mihr ü Mâh'ı:.....	18
3. (Çorlulu) Zarîfî (ö. 1623)'nin Mihr ü Mâh'ı:.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM

BEHİŞTÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

A. HAYATI.....	20
B. ESERLERİ.....	28
1. Hamse.....	28
2. Behiştî Târîhi / Tevârih-i Âl-i Osman.....	39
3. Behiştî Dîvânı.....	39
4. Behiştî'nin Mevlid-i Şerîf'i.....	40
C. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	41
1. II. Bayezid Döneminde Edebî Muhit.....	41
2. Behiştî'nin Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri.....	43
3. Behiştî'nin Edebi Tarzı.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

MİHR Ü MÜŞTERÎ İNCELEMESİ

A. MİHR Ü MÜŞTERÎ'NİN YAZILIŞ SEBEBİ.....	50
B. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	58
1. Nazım Şekli.....	58
2. Vezin.....	62
3. Kafiye ve Redif.....	67
C. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ.....	77
1. Eski Anadolu Türkçesi Özellikleri.....	78
2. Diğer İmla Hususiyetleri.....	79
3. Arkaik Kelimeler.....	81
4. Deyimler ve Atasözleri.....	86
Ç. EDEBÎ SANATLAR.....	91
D. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	102
1. Astronomik Unsurlar.....	102

a. Gezegenler (Seyyâreler).....	105
b. Burçlar.....	112
c. Yıldızlar.....	114
d. Astronomik Hadiseler.....	117
2. Güzellik Unsurları.....	119
3. Örf, Adet, İnanç ve Sosyal Hayat.....	134
E. TAHKİYE.....	187
1. Şahıslar.....	187
2. Zaman.....	193
3. Mekan.....	194
4. Olay.....	194
F.MİHR Ü MÜŞTERÎ HİKAYESİNDE YER ALAN BAZI KAHRAMANLARIN İRAN TARİH VE EDEBİYATINDAKİ KARŞILIKLARI.....	196
G. MİHR Ü MÜŞTERÎ HİKAYESİNİN ÖZETİ.....	199
H. ASSÂR VE MÜNİRÎ'NİN MİHR Ü MÜŞTERÎ'Sİ İLE BEHİŞTÎ'NİN MİHR Ü MÜŞTERÎ'SİNİN MUKAYESESİ.....	213

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ.....	219
KAYNAKÇA.....	223

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MİHR Ü MÜŞTERÎ'NİN METNİ

A. NÜSHANIN TANITIMI.....	235
1. Nüshanın Tavsifi.....	235
2. Yazma Nüshanın Özellikleri.....	236
B. METİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YOL.....	239
1. Türkçe Kelime ve Eklerin İmlâsı.....	239
2. Arapça ve Farsça Ek, Kelime ve Terkiplerin İmlâsı.....	240

3. Transkripsiyon Sistemi ve Metin Kuruluşunda Dikkat Edilen Bazı Teknik Özellikler.....	241
C. METİN.....	243
Ç. DİZİN.....	707

ÖN SÖZ

Türk edebiyatı tarihi içinde Klasik Türk edebiyatı, kendi içinde kuralları olan ve belirli bir söyleyiş tarzının en belirgin şekilde yakalandığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem içinde şairlerin divanlarının yanı sıra diğer eserleri de önemli bir yer tutmaktadır. Bu eserler içinde en dikkati çekenlerden biri ise mesnevilerdir. Mesnevi aslında bir nazım şekli olmakla birlikte zaman içinde müstakil bir eser olma hüviyeti kazanmıştır. Bu itibarla mesneviler kimi zaman şairin divanı içinde kimi zaman ise müstakil bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle müstakil bir eser olarak karşımıza çıkan mesneviler, yalnızca bir nazım şekli olmaktan çok daha fazlasını ifade etmektedirler. Bu itibarla mesnevi yazmak zaman içinde klasik şairler için büyük bir önem arz eder olmuştur.

Klasik edebiyat dahilinde zamanla mesnevilerle ilgili bir gelenek daha oluşmuş ve *hamse* geleneği ortaya çıkmıştır. Buna göre beş mesnevinin bir araya gelmesiyle oluşan külliyata *hamse* denilmekteydi ve *sâhib-i hamse* olmak klasik şaire büyük bir itibar kazandırmakta idi.

Behiştî (ö. 917/1511-12?)'nin *Hamse*'si ise kaynaklarda, hakkında çeşitli ihtilafların bulunduğu bir eser olarak yer almakta idi. Eserin varlığı hakkında şüpheler olduğu gibi eseri oluşturan mesneviler hakkında da kesin bilgiler yoktu. Bu sebeple bu şüpheleri gidermek adına Behiştî'nin *Mihr ü Müşterî*'si çalışmaya konu olarak seçilmiştir. Bu sayede hem *Hamse* hakkında hem de *Hamse*'nin elde ettiğimiz bilgilere göre kaleme alınan ilk mesnevisi olan *Mihr ü Müşterî* hakkında daha doğru hükümler ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece Türk edebiyatının *Hamse* sahibi şairi Behiştî ve *Hamse*'sini oluşturan mesnevilerden biri olan *Mihr ü Müşterî* hakkında edebiyat tarihi açısından daha doğru bir değerlendirmenin yapılabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Behiştî ve *Mihr ü Müşterî*'si ile ilgili olarak yaptığımız bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında *Mihr ü Müşterî* ve *Mihr ü Mâh* mesnevilerinin doğuşu ve gelişimi hakkında bilgi verilmiş ve Fars edebiyatındaki ilk *Mihr ü Müşterî* ve *Mihr ü Mâh* mesnevileri tanıtılmaya çalışılmıştır. Daha sonra da Türk edebiyatında bugüne kadar tespit edilebilen *Mihr ü Müşterî* ve *Mihr ü Mâh* mesnevileri hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, incelediğimiz eserden elde ettiğimiz bilgiler çerçevesinde Behiştî'nin hayatı, eserleri ve edebi şahsiyeti hakkında bir değerlendirme yapılmış ve bu

sayede bugüne kadar kaynaklarda eksik ya da yanlış verilen bilgiler düzeltilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise şairin verdiği bilgiler doğrultusunda *Mihr ü Müşteri*'nin ve *Hamse*'nin yazılış sebebi belirlenmiştir. Daha sonra eser şekil, dil ve üslûp, edebi sanatlar ve muhteva özellikleri bakımından incelenmiş ve bu sayede eser hakkında daha sağlıklı hükümler ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Şekil özellikleri başlığı altında eser nazım şekli, vezin, kafiye ve redif bakımından incelenmiştir. Dil ve üslûp özelliklerinde ise eserin dönemin dil özelliklerini yansıtan hususları ve şairin üslûp özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Edebî sanatlar başlığı altında ise şairin eserde kullandığı edebi sanatlar örnekleriyle gösterilip izah edilmiştir. Muhteva özelliklerinde ise eserde kişi adlarının astronomik unsurlardan alınması sebebiyle başta astronomik unsurlar olmak üzere, eserde yer alan deyimler ve atasözleri, güzellik unsurları ve örf, adet, inanç ve sosyal hayat unsurları belirlenmeye çalışılmıştır. Tahkiye bölümünden sonra hikayede yer alan kahramanların İran tarih ve edebiyatındaki karşılıkları belirlenmeye çalışılmış daha sonra da *Mihr ü Müşteri* hikayesinin özeti verilmiş ve Behiştî'nin eseri ile Assâr-ı Tebrîzî (ö.784/1382) ve Münîrî (ö.927/1521)'nin aynı adlı eserlerinin kısa bir mukayesesi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde de eserin incelenmesi sonucunda Behiştî'nin hayatı, eserleri ve edebi şahsiyeti ve *Mihr ü Müşteri* ile ilgili elde edilen sonuçlar açıklanmıştır. Ardından da çalışma esnasında müracat edilen kaynaklar alfabetik olarak kaynakça kısmında sıralanmıştır.

Dördüncü bölümde eserin bilinen tek yazma nüshası olan Ushaw College Church'teki nüshasının tavsifi yapılmıştır. Metin kuruluşunda takip edilen yol başlığı ile de metin oluşturulurken Türkçe ek ve kelimelerin imlası ile Arapça ve Farça terkip, kelime ve eklerin imlası hususunda dikkate alınan özellikler açıklanmıştır. Transkripsiyon sistemi ve metin kuruluşunda dikkat edilen bazı teknik özellikler başlığı ile de nüshada yerleri karışmış olan varaklar ile ilgili bilgi verilmiş ve eserde kullanılan transkripsiyon sistemi açıklanmıştır.

Beşinci bölümde ise *Mihr ü Müşteri*'nin transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Dizin bölümünde ise metinde geçen özel adlar beyit numaraları ile sıralanmıştır.

Türk kùltürünün bir yönüne az da olsa ışık tutabilmek ümidiyle uzun süren bir çalışma neticesinde ortaya koyduğumuz tezimizde elimizden gelenin en iyisini yapmak arzusuyla ve kusurlarımızın affedileceğı dileğıyle çalıştık.

Hamse'nin varlığından bizleri haberdar eden sayın Doç. Dr. Ersen Ersoy'a; bu eseri çalışmamız için bizi bilgilendiren, metni oluştururken hiçbir yardımı esirgemeyen ve çalışmayı hazırlarken aynı şairin başka bir mesnevisini konu alan çalışmasını örnek aldığım kıymetli arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Ayçiçeğı'ne; metnin okunması esnasında sıkıntılı huşularda bilgisine başvurduğumuz sayın Yrd. Doç. Dr. Hasan Kaya'ya; doktora eğitimimiz süresince kendisinden ilmi çalışma metodunu öğrendiğimiz, sabırla ve özenle çalışmayı kendine şiar edinmiş ve bu sayede genç akademisyenlere de örnek olan sayın hocam Prof. Dr. Nihat Öztoprak'a teşekkür eder, saygılar sunarım.

Sabırlı ve anlayışlı yaklaşımıyla çalışmanın tamamlanabilmesi için her fırsatta bizi teşvik eden, çalışma süresince karşılaştığımız her müşkülü halletmeye uğraşan, çalışmamızın en az hata ile bitirilmesi için titizlikle çalışan ve büyük bir anlayış ile tez danışmanlığımı yürüten çok kıymetli hocam sayın Prof. Dr. Sebahat Deniz'e şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

ÖZET

Bu çalışmada Behiştî Ahmed Sinan (ö. 917/1511-12?)'ın İngiltere Ushaw College Church Kütüphanesi'ndeki *Hamse*'si içinde yer alan “*Mihr ü Müşteri*” adlı mesnevisi incelenmiştir. Çalışma beş ana bölümden oluşmuştur.

Giriş bölümünde, *Mihr ü Müşteri* ve *Mihr ü Mâh* mesnevilerinin doğuşu ve gelişimi ile Türk edebiyatında varlığı bilinen *Mihr ü Müşteri* ve *Mihr ü Mâh* mesnevileri incelenmiştir. Birinci bölümde Behiştî'nin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti tanıtılmıştır. İkinci bölümde eserin ve *Hamse*'nin yazılış sebebi, şekil özellikleri, dil ve üslup özellikleri, edebî sanatlar ve muhteva özellikleri incelenmiştir. Muhteva özellikleri başlığı altında ise öncelikle eserde ön plana çıkan astronomik unsurlar arkasından da güzellik unsurları ve örf, adet, inanç ve sosyal hayat unsurları ele alınmıştır. Daha sonra da sırasıyla tahkiye, özet ve mukayese başlıkları ile eser incelenmeye devam edilmiştir. Üçüncü bölümde çalışma sonunda ulaşılan sonuçlar belirtilmiş ve kaynakçaya yer verilmiştir. Dördüncü bölümde yazma nüshanın tavsifi yapılmış ve metin kurulurken takip edilen yol açıklanmıştır. Beşinci bölümde ise transkripsiyonlu metin verilmiş ve metinde yer alan özel adlar dizini oluşturulmuştur.

Mihr ü Müşteri, Behiştî'nin *Hamse*'sini oluşturan mesnevilerden birisi olması bakımından Türk edebiyatı tarihi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Aynı zamanda geçiş dönemi eseri olması itibarıyla da Türk dili sahası açısından büyük bir önem taşıyan eser, muhteva özellikleri itibarıyla da Türk kültürü için önem arz eden özelliklere sahiptir.

ABSTRACT

In this dissertation, masnavi of Behiştî Ahmed Sinan named “*Mihr ü Müşteri*” which is placed in Ushaw College library were investigated. The dissertation consists of five chapters.

In the introduction, emergence and development of the masnavis, *Mihr ü Müşteri* and *Mihr ü Mah*, and masnavis, *Mihr ü Müşteri* and *Mihr ü Mah*, which exists in Turkish literature were investigated. In the first chapter, life of Behiştî, his works and literary personality were mentioned. In the second chapter, reason of writing the masnavi, masnavi’s formal, stylistic and linguistic properties, content characteristics, literary arts were investigated. Ingredients which come into prominence in the masnavi such as astronomical, beauty, custom and usage and social life were dealt with in the content characteristics. Then masnavi were continued to investigate under the topics of narration, summary and comparison. In chapter three, results of the study and bibliography were given. In chapter four, description of the manuscript were made and followed steps of the forming the text were explained. Finally, in chapter five, transcribed text and index of the proper names in the text were given.

As *Mihr ü Müşteri* is known as one of the masnavi in Turkish literature and is the work in the transitional period, it has a great importance in terms of Turkish literature and the field of Turkish language Besides, its content characteristics has an importance in terms of Turkish Culture.

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	adı geçen eser
<i>a.g.m.</i>	adı geçen makale
<i>a.g.t.</i>	adı geçen tez
b.	başlık
Bak.	Bakanlığı
Baş.	Başkanlığı
bk.	Bakınız
C.	Cilt
CBÜ	Celal Bayar Üniversitesi
çev.	Çeviren
D	Divan
<i>DLA</i>	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Ens.	Enstitüsü
h.	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
H.z.	Hazreti
<i>İA</i>	İslam Ansiklopedisi
İSAM	İslam Araştırmaları Merkezi
Ktp.	Kütüphanesi
m.	Milâdî
M.	Metin
Mat.	Matbaası
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MM	Mihr ü Müşterî
MÖ.	Milattan önce
nr.	Numara
nşr.	Neşir
ö.	Ölümü
s.	sayfa
S.	Sayı
sav.	Sallallâhu aleyhi ve's-selâm

<i>TDAY</i>	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
<i>TDED</i>	Türk Dili Edebiyatı Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TİSAV	Tarih ve İslam Araştırmaları Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
TY	Türkçe Yazma
ty.	Tarih yok
U.C.C.	Ushaw College Churc
Üniv.	Üniversitesi
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
vr.	varak
Yay.	Yayınları
yk.	yaprak

GİRİŞ

TÜRK EDEBİYATI'NDA MİHR Ü MÜŞTERÎ VE MİHR Ü MÂH MESNEVİLERİ

A. MİHR Ü MÜŞTERÎ VE MİHR Ü MÂH MESNEVİLERİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

İlk örneği 14. yüzyılda Fars edebiyatında görülen Mihr ü Müşterî mesnevileri, İran edebiyatı kaynaklı, çift kahramanlı aşk mesnevilerindendir. Fakat bu mesneviler, aynı gruba dahil edilebilen *Leylâ vü Mecnûn*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Yûsuf u Züleyhâ* gibi mesnevilerden bazı önemli farklılıklar gösterirler. Bunlardan biri eserdeki kahramanların adlarının kozmik unsurlardan alınması diğeri ise her iki kahramanın da erkek olmasıdır.

İnsanoğlunun talihinin, ulusların ve devletlerin geleceklerinin yıldızların hareketleri ile bağlantılı olduğuna inanılır. Bu itibarla kozmik cisimlerin şahıs adı oluşu bunlarla insanlar arasında doğal bir ilişki veya benzerlik yaratılması düşüncesinden ileri gelir. Bu evrensel düşünceden hareketle Mihr (Güneş) ve Müşterî (Jüpiter) gibi çok önemli iki cismin başta İran edebiyatında sonra da Türk edebiyatında mesnevilere ad ve konu olarak seçildiği görülür.¹ Mesnevinin kahramanlarına isim olarak bu iki gezegenin adının verilmesinin nedeni ise klasik astrolojide her ikisinin de kutlu kabul edilmesi ve ikisinin birleşmesinin “kıran-ı sa’deyn” olarak anılması olmalıdır.

Gökler âlemindeki Mihr, Mah ve Müşterî bu mesnevilerin baş kahramanlarına ad olurken Utarit, Zühre, Keyvan, Zühal, Süreyya , Nahid, Behram, Bedir, Hilal, Pervin gibi diğer gezegenler de ikinci derecede diğer kadın ve erkek kahramanlara, onların şahsiyetlerine ve hareketlerine uyacak bir şekilde, ad olarak verilmiştir. Ancak bazı mesnevilerde Mihr yerine Hurşid, yine aynı mesnevilerde Mah’ın yanında Bedr, Hilâl, Kamer gibi eşanlamlı sözcükler de ayrı kahramanlar için kullanılmıştır.²

Şark edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn, Yûsuf ve Züleyhâ, Hüsrev ve Şîrîn gibi klasik aşk konularının sıkça ele alınması şairleri farklı konu arayışlarına yöneltmiş ve sembolik, alegorik veya temsili hikayeler kurgulanmasına fırsat tanımıştır. Bu tür mesneviler arasında anlatımları, konuları, kahramanları ve olay örgüleri bakımından

¹ Mustafa Arslan, “Türk Edebiyatında Mihr ü Müşterî Mesnevileri Ve Mîrî’nin Mihr ü Müşterî’si”, *Turkish Studies*, Volume 4, Issue 7, 114-115.

² Meliha Anbarcıoğlu, “Türk ve İran Edebiyatlarında Mihr ü Mah ve Mihr ü Müşterî Mesnevileri”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, XLVII, 188, Ankara 1984, 1151.

birbirine benzeyen *Mihr ü Müşterî* ve *Mihr ü Mâh*'lar da önemli bir yer tutar.³ Bu konuyu işleyen şairlerin eserlerinde açıkça Nizâmî ve Firdevsî'den farklı konular işlemek istediklerini beyan ettikleri görülmektedir. İşte yenilik göstermek, dolayısıyla ilgi çekmek veya ilgi görmek isteyen bazı İranlı ve Türk şairlerin mesnevî tarzında, tasavvufî ve âşıkane duyguları ve düşünceleri ifadeye de elverişli olduğu için *Mihr ü Mah* veya *Mihr ü Müşterî*'yi yazmaları bir süre için önemli bir konu haline gelmiştir.⁴

Mihr ü Müşterî mesnevilerinde işlenen aşkın mahiyetinin de zamanın itibar edilen diğer mesnevilerinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu itibarla bu durumun yenilik göstermek isteyen şairler için bir tercih sebebi olduğu görülür. Fakat hemen belirtmek gerekir ki bu mesnevilerde işlenen aşk, beşeri boyutu ile değil tasavvufî boyutu ile ele alınmıştır. Eserlerde aşk vasıtası ile gerçeğe erişme düşüncesi, son derece sanatkarâne bir üslupla anlatılmıştır. Mesela *Mihr ile Müşterî* arasındaki bağıllık Mevlânâ ile Şems ilişkisine, *Mihr*'in güzelliği Hazret-i Yusuf'a, Şah Şapur'un özlemi ve kederi Hz. Yakub'unkine benzetilebilir. İlâhî birliğe, gerçeğe varmak için birtakım merhaleler kat ettirilmiş *Mihr ile Müşterî*'ye.⁵ Bu itibarla eserlerde kahramanların cinsiyet özellikleri ön plana çıkartılmazken shevî duygulara da yer verilmemiştir.

Mihr ü Müşterî mesnevilerinin kaynağını İran anonim edebiyatına ait *Mihr ü Mâh*⁶ destanları oluşturur. Fars edebiyatında bu destanla birçok bakımdan benzerlik gösteren *Mihr ü Müşterî* adlı ilk mesneviyi yazan şair Assâr-ı Tebrîzî'dir. (ö. 784/1382)⁷ Assâr-ı Tebrîzî'den sonra *Mihr ü Müşterî*'den etkilenecek ilk *Mihr ü Mah* mesnevisini 905/1499'da yazan Hintli şair Cemalî-yi Dehlevî'dir. (ö. 942/1535) Şairin kendi ifadesine göre 897-901/1491-1495 yılları arasında bir tarihte İran'ın birçok şehir ve bölgelerine giden Cemalî, Tebriz'e de uğramış, oradaki dostları kendisine Assâr'ın *Mihr ü Müşterî*'si tarzında bir mesnevi yazmasını önermişler, o da kahramanlarının adını gezegenlerden aldığı *Mihr ü Mâh*'ı yazarak 905/1499'da İskender-i Lûdî'ye sunmuştur.⁸

Bunlardan sonra XVII. ve XVIII. yüzyıllarda İran edebiyatında *Mihr ü Müşterî*, *Mihr ü Mâh* veya *Hurşid ü Mâh* adlı mesnevilerin yazılmaya devam edildiği görülmektedir.

³ Azmi Bilgin, "Mihr ü Müşterî", *DİA*, XXX, İstanbul 2005, 28.

⁴ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1151.

⁵ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1159.

⁶ Bu destanın anonim özellikleri ile mensur şekilde yazıya geçirilmiş bir örneği *Oxford Bodleian Library, Mecmûa-i Resâil, Add., nr. 69*'da kayıtlıdır.

⁷ Azmi Bilgin, *a.g.m.*, 28.

⁸ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1152.

Mihr ü Müşterî mesnevilerinin kaynağını teşkil eden bu iki önemli eser hakkında kısaca şunları söylemek mümkündür:

1. Assâr-ı Tebrîzî (ö. 784/1382)'nin *Mihr ü Müşterî*'si:

XIV. yüzyıl İran edebiyatı şairlerinden Tebriz'li Mevlânâ Muhammed Assâr, *Mihr ü Müşterî* adlı mesnevisini 778/1377 tarihinde yazarak Celâyir Hükümdarı Sultan Şeyh Öveys'e sunmuştur.⁹

Mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün vezninde olan eser, 5120 beyitten oluşmaktadır. Toplam 268 beyit tutan tevhîd, münâcât, na't, mi'râc, Sebeb-i Nazm-ı Kitâb ve aşkın mertebelerinin anlatıldığı bölümlerden sonra “Âgâz-ı Dâstân” başlığı ile esas konuya giriş yapılmaktadır.

Assâr, mesnevisinin “Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” bölümünde eserine “*Aşknâme*” adını verdiğini belirtir. Eserin adı daha sonra kahramanların adıyla ün kazanmış ve kaynaklara *Mihr ü Müşterî* olarak geçmiştir.¹⁰

Mesnevinin konusu kısaca şöyledir: İştahr Hükümdarı Şâpûr ile vezirinin çocukları olmamıştır. Bir gün avda rastladıkları bir pir, onlara güneş ve ay gibi yuvarlak iki hap verir ve bunları içmelerini söyler. Bu sayede şahın Mihr, vezirin Müşterî adı verilen birer oğulları dünyaya gelir. Okul çağına gelince her ikisi için hoca tutulur. İki çocuk birbirlerine aşırı bir sevgi duyar. Fakat hâcibin kötü kalpli oğlu Behrâm, Müşterî'yi padişaha kötüleyerek okuldan uzaklaşmasını sağlar. Kendisi de onun yerine okula başlar. Müşterî bu ayrılığa dayanamaz ve Bedr adlı arkadaşıyla Mihr'e mektuplar gönderir. Behrâm bu mektuplardan birini yakalayıp padişaha gösterir. Padişah okuyunca Mihr'i, Müşterî'yi ve Bedr'i öldürmek istese de Şah'ın yeğeni ve damadı iyi kalpli Behzâd ona engel olur. Vezîr ise oğluna hak verse de az sonra ölür. Müşterî ve Bedr ülkeyi terk eder. Mihr ise babası tarafından zincire vurulup hapsedilir. Bir süre sonra yine Behzâd'ın isteği ile serbest bırakılır. Bu süre içinde Mihr de hep Müşterî'yi düşünür. Bir ressama onun bir resmini yaptırır ve bir süre bu resimle avunur. Fakat sonra “sûret-perestlik” ettiği düşüncesiyle kendisini ayıplar ve Müşterî'yi bulmaya karar verir. Mihr sadık adamları Esed, Cevher ve Sabâ (Sebük-Pây)'ı da alarak Hint ülkesine doğru yola çıkar. Behrâm da yine bir hile ile Mihr'i aramak bahanesiyle ülkeden ayrılır.

⁹ Meliha Anbarcioğlu, *a.g.m.*, 1154.

¹⁰ Mustafa Arslan, *a.g.m.*, 115.

Bedr ile birlikte önce İsfahan yönüne doğru yol alan Müşterî ise daha sonra Irak'a doğru yönelir. Yolda eşkiyalar ile karşılaşır. Şehnâz adlı iyi yürekli bir kadın sayesinde eşkiyalardan kurtulurlar. Sahrada dolaşırken Meh-yâr adında iyi yürekli bir kervancıbaşı ile tanışır. Meh-yâr onlara kendisi ile birlikte Rey'e gitmeyi teklif eder. Onlar da bu teklifi kabul eder ve kısa bir süre Meh-yâr'ın konuğu olurlar. Bedr bir gün pazarda dolaşırken Mihr'in akrabalarından Mihr-âb'ı görür ve Mihr ile ilgili haberleri alır ve Müşterî'ye anlatır. Bunun üzerine Müşterî, Bedr ve Mihr-âb, Şirvan'a kadar gidip Mihr'i ararlar. Bir gün yolları bir deniz kenarına düşer ve burada Behrâm ve adamları ile karşılaşır. Behrâm bunları adamlarına öldürtmek ister fakat o sırada gemisine yük yüklemekle meşgul bir tüccar, olanları görür ve Müşterî ile arkadaşlarına acır. Onları denizin ortasında bırakacağına söz vererek Behrâm'ı ikna eder ve yanına alır. Gemi hareket ettikten sonra dördüncü günde tüccar sözünde durur ve Magrib Denizi'nde Müşterî ve arkadaşlarını gemiden atar. Bir tahta parçasına tutunup karaya ulaşan arkadaşları, o sırada avlanmak için orada bulunan Derbend şehrinin hükümdarı görür. Müşterî ve arkadaşlarını kurtaran hükümdar bir süre onları yanında misafir eder. Bir süre sonra Müşterî ve arkadaşları tekrar yola koyulurlar ve yolları Elbürz dağına düşer. Dağda insan yiyen yaratıklar vardır. Dağın eteğindeki ormanda ise gövdeleri çıplak ve kıllı, insan ve hayvan benzeri garip yaratıklar yaşamaktadır. Müşterî ve arkadaşları onlarla savaşır ve daha sonra Kıpçak sınırına giderler.

Bu arada Mihr de Müşterî'yi aramak üzere Hindistan'a gitmiş orada tüccarların olduğu bir gemiye binmiştir. Gemi fırtınada batmış, Mihr ve Esed kurtulmuştur. Buldukları bir kayık ile yollarına devam ederken uzaktan bir gemi görünür. Geminin kaptanı Şeref, bunları görür ve gemisine alır. Mihr, Şeref'le birlikte Harezm'e gitmeye karar verir. Şeref yolda Harezm ülkesinin sultanı Keyvân'ın güzel kızı Nâhid'den bahseder. Şeref, Mihr'i Keyvân Şah ile tanıştırır. Mihr'in bilgisine ve yeteneklerine hayran olan Keyvân, kızının onunla evlenmesini ister. Mihr ise Müşterî'yi bulmadan evliliğin mümkün olmadığını söyler. Nâhid de Mihr görmüş ve ona aşık olmuştur. Bu arada Karahan'ın elçisi padişahı için Nâhid'i istemeye gelir. Keyvân Şah kızını Karahan'a vermez. Bunun üzerine öfkesi ile nam salmış Karahan, Keyvân'a savaş açar. İki ordu Ceyhun nehri kenarında çarpışır. Mihr savaşta büyük bir kahramanlık gösterir ve Karahan'ı yenilgiye uğratır.

Müşterî ise Kıpçak çölünden Harezm ülkesine gitmeye karar verir. Çünkü içinden bir ses Mihr'i orada bulacağını söylemektedir. Harezm'e yaklaştıklarında Mihr-

âb'ı kalacak bir yer bulması için şehre gönderirler. Bu sırada Behrâm onları bulur ve ellerini bağlayıp sürükler. Döndüğünde arkadaşlarını bu şekilde gören Mihr-âb, şehirde herkesin hayranlıkla bahsettiği şehzadeden yardım istemeye karar verir. Keyvân'ın sarayına gider. Orada Mihr'i karşısında görünce karşılıklı olarak çok sevinirler. Mihr-âb başlarından geçenleri Mihr'e anlatır. Keyvân'da Behrâm'ı yakalattır ve Müşterî'yi saraya getirtir. Behrâm'ın üzüntüden dili tutulur ve bir hafta sonra ölür. Mihr ile Müşterî birbirlerine kavuşurlar. Mihr, Nâhid ile evlenir. Mihr, Nâhid, Müşterî ve arkadaşları ülkelerine dönerler. Şah Şâpûr, şahlık tacını Mihr'e giydirebilir, Müşterî'yi de ona vezir tayin eder. Bir süre sonra Şah Şâpûr hastalanarak ölür, karısı da ondan on gün sonra ölür. Beş yıl ülkeyi yönettikten sonra Mihr ve Müşterî arka arkaya hastalanırlar ve aynı akşam ölürlər. Aynı gün Nâhid de ölür. Arkadaşları da altı gün içinde ölürlər ve hepsi bir bahçeye gömülür. Ravzatü'l- Uşşâk adı verilen bu bahçe rivayete göre Meşhed'de imiş. Bir ay sonra Mihr ile Müşterî'nin kabri üzerinde birer servi bitmiş. Mihr ölünce geriye dört yaşındaki Şâpûr adlı oğlu kalır. Emirler, vezirler toplanıp bu çocuğa şahlık tacını giydirebilirler. Akıllı bir emir de ona niyabet eder. Bu çocuk on dört yaşına geldiğinde ülkeyi babası gibi adaletli bir şekilde yönetmeye başlar.

Mahiyeti itibarıyla tasavvufî bir mesnevi olan eserde çeşitli merhalelerden geçerek gerçeğe ulaşma düşüncesi işlenmiştir. Assâr'ın gerek tasvir ve tahkiyedeki başarısı gerekse konuları anlatırken verdiği öğütler eserin beğenilmesine ve sonraki dönemlerde aynı konuda mesnevilerin yazılmasına sebep olmuştur.¹¹

Pek çok nüshası¹² bulunan ve Türkçe'ye birçok çevirisi yapılan eser üzerinde Bülent Yılmaz bir yüksek lisans çalışması yapmıştır.¹³

2. Cemâlî-yi Dehlevî (ö. 942/1535)'nin *Mihr ü Mâh*'ı:

Tebrizlilerin telkini ve teklifi üzerine Assâr'ın *Mihr ü Müşterî*'si tarzında ilk *Mihr ü Mâh* mesnevisini yazan Cemâlî-yi Dehlevî'dir.

Cemâlî, Suhreverdiye tarikatına mensup olup İskender-i Lûdî zamanında (894-923/1488-1517) üne kavuşmuştur. İskender-i Lûdî, âlim ve fazıl bir kişi olup edebiyatla yakın ilgisi vardı. Hatta kendisi şiir söylerdi. Âlim ve şairleri korur, onlara saygı

¹¹ Azmi Bilgin, *a.g.m.*, 28.

¹² Nüshalardan bazıları şunlardır: *Tahran Millî Ktp.*, nr. 104.; *Tahran Melik Ktp.*, nr. 5934.; *British Library, Add.*, nr. 6619.; *Medine Arif Hikmet Ktp.*, *Fennü'l- Târihi'l- Fârisî*, nr. 4323.; *Nuruosmaniye Ktp.*, nr. 4190, 4326.; *TSMK, Hazine*, nr. 687, 705, 831.; *Konya Belediyesi İzzet Koyunoğlu Ktp.*, FY, nr. 1005.

¹³ Bülent Yılmaz, *Assâr-ı Tebrîzî ve Mihr ü Müşterî Mesnevisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv., Erzurum 1996.

gösterirdi. Cemâlî *Mihr ü Mâh*'ı önce 901/1495 yılında şeyhi ve kayınpederi Şeyh Şemsü'd-Din'e, sonra da 905/1499'da İskender-i Lûdî'ye sundu.¹⁴

Mihr ü Nigâr adıyla da bilinen eser, 3600 beyit olup Assâr'ın *Mihr ü Müşteri*'si ile aynı vezindedir. Eserin tek yazma nüshası, Pencab Zahir-i Sirânî'de bulunmaktadır. Hindistan'da yazılan en eski Farsça mesnevilerden biri olmak itibarıyla da ayrıca önemlidir. Zira Emir Hüsrev'den sonra iki yüzyıl kadar Hindistan'da edebi bir sessizlik olmuş ve Cemâlî, *Mihr ü Mâh* ile bu sessizliği yıkmıştır.¹⁵

Eserin konusu kısaca şöyledir: Bedeşşan padişahı duası makbul, ulu bir zattır fakat çocuğu yoktur. Bir gün yüksek bir dağın tepesinde oturan bir dervişin duası ile padişahın bir oğlu olur. Mâh adını verdikleri şehzade büyüüp gençlik çağına gelince bir gece rüyasında Mihr adında güzel bir prenses görür ve ona aşık olur. Vezirin Utarid adındaki oğlu Mâh'ın yakın arkadaşıdır. Mâh bir gün Mihr'i bulmaya karar verir ve yakın arkadaşı Utarid ile birlikte yola koyulur. Deniz kenarına geldiklerinde bir gemiye binip yola devam ederler. Yolda fırtına çıkar ve gemi batar. Mâh bir tahta parçasına tutunur ve karaya çıkar. Kaf dağına varır. Çeşitli badireler atlatır. Diğer taraftan Utarid de fırtınadan kurtulmuş ve çeşitli badireler atlattır. Nihayet ikisi de Trablus kalesine gelirler. Birlikte kaleye hükmeden devi öldürüp kaleyi zaptederler. Mihr'in babası Behrâm, Minâ şehrinin padişahıdır ve devden çok çekmiştir. Bu sayede o da devden kurtulur. Devi öldüren gençleri kutlamak için veziri Sa'd-ı Ekber'i kaleye gönderir. Bu arada konuşulanları duyan Mihr de görmeden Mâh'a aşık olur. Bunu öğrenen Sa'd-ı Ekber hizmetkârı Sohrab ile Mâh'a haber gönderir. Mâh da Utarid ile birlikte has bahçeye gider ve Mihr ile görüşür. Ancak bütün bunları duyan kıskanç Keyvân olanları Şah Behrâm'a anlatır. Mâh da Trablus'a geri döner. Bu sırada Rum Padişahı Esed Şâh dillere destan güzelliğini duyarak aşık olduğu Mihr'i kendine ister. Behrâm kızını vermeyince savaş başlar. Mâh, Behrâm Şah'a yardım eder ve savaşı Behrâm Şâh kazanır. Bu zaferden sonra Mihr ile Mâh nikahlanır. Trablus'a dönecekleri sırada Hızır gelir ve Mâh'a babasının ölüm haberini verir. Bu acıya dayanamayan Mâh oracıkda ölür. Mihr de birkaç gün sonra ölür. Mâh'ın kabri yarılır ve Mihr içine girer. Arkadaşları da bu acıyla yaşamaktansa ölmeyi yeğlerler ve ölürlər.

Eser konusu itibarıyla Assâr'ın mesnevisine çok benzemekle birlikte iki eser arasında önemli bir fark vardır. Bu da eserdeki ana kahramanların cinsiyetleridir.

¹⁴ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1159.

¹⁵ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1160.

Assâr'ın eserinde iki kahraman da erkek iken Cemâlî'de ise iki ana kahramandan biri kadın diğeri erkektir.

Eser mahiyeti itibarıyla tasavvufî bir eserdir. Cemâlî-yi Dehlevî konuya girerken sûret, mânâ, vahdet, kesret, aşk gibi tasavvûfî meseleleri açıklamak suretiyle mesnevinin tasavvûfî niteliğini de belirtmiştir.

Assâr'ın *Mihr ü Müşterî*'sinden 1500 beyit daha az olan *Mihr ü Mâh*'da Cemâlî'nin Farsçaya hakimiyeti, edebî sanatları kullanışı, konuları bağlayışı, malzemesinin zenginliği, şiirin iç ve dış unsurlarını ustalıkla seçip kullanması bakımından, Assâr'dan çok yönlü etkilenme ve tasavvûfî yönünün ağır basmasına rağmen edebî değeri olan bağımsız bir eserdir.¹⁶

Cemâlî ve eserleri üzerine Seyyid Husameddin Raşidî'nin bir çalışması vardır.¹⁷

B. TÜRK EDEBİYATINDA MİHR Ü MÜŞTERÎ MESNEVİLERİ

Türk edebiyatında *Mihr ü Müşterî* mesnevilerinin XV. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlandığı görülmektedir. Kaynaklarda tespit edilebildiği kadarıyla şimdiye kadar *Mihr ü Müşterî* yazan sekiz şairinden bahsedilmektedir. Sayılan isimler arasında Behiştî yer almamaktadır. Çalışmamızın konusunu teşkil eden Behiştî'nin *Mihr ü Müşterî*'si de dikkate alındığında tespit edilebildiği kadarıyla Türk edebiyatında yazılmış dokuz *Mihr ü Müşterî* mesnevisi olduğu söylenebilir. Bu eserler hakkında bilgi verecek olursak şunları söylemek mümkündür:

1. Hassan'ın *Mihr ü Müşterî*'si:

II. Murad dönemi şairlerinden olan Hassan, padişahın emriyle 835/1431-1432 yılında Assâr'ın *Mihr ü Müşterî*'sini ilk defa Türkçe'ye çevirmiştir. 5403 beyit olan eserin elde bulunan tek nüshası Paris Bibliotek Nationale, Ancien Fonds, 313 numarada kayıtlıdır. Bu nüshanın mikrofilmli ise Süleymaniye Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, nr. 2170'de kayıtlı bulunmaktadır. 45 varaktan oluşan bu nüshada eser dört sütun üzerine harekeli olarak yazılmıştır. Başlıklar ise Farsçadır. Eser üzerinde lisans¹⁸ ve yüksek lisans¹⁹ çalışmaları yapılmıştır.

¹⁶ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1161-1162.

¹⁷ Seyyid Husameddin Raşidî, *Mesnevî-i Mihr ü Mâh, Cemâlî-yi Dehlevî, ez İntişarat-ı Merkez-i Tahkikat-ı Farisî-yi İran ve Pakistan*, Ripan Basımevi, Lahor 1974.

¹⁸ Neslihan Özdoğan [vr. 1b-13a], İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul 1982.

¹⁹ Hüseyin Kara [vr. 13b-20a], Nasrullah Özsoy [vr. 20a-26b], Kamil Tiken [vr. 27a-33b], M. Okan Baba [vr. 33b-39b], Fatma Nur Yılmaz [vr. 39b- 45b], İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1986.

2. Behiştî (ö. 917/1511-1512?)’nin *Mihr ü Müşterî*’si:

Bu eser tezin esas konusunu teşkil ettiğinden sonraki bölümlerde üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulacaktır.

3. Münîrî (ö. 927/1521)’nin *Mihr ü Müşterî*’si:

Doğum tarihi belli olmayan Münîrî İbrahim Çelebi, Amasyalı olup II. Bayezid döneminin kibarlığı ile tanınan şairlerinden ve Şehzade Ahmed’in müntesiblerindendir. Sipahi olarak Osmanlı ordusunda uzun süre çalıştığını da şiirlerinden öğrenmekteyiz.²⁰

Şair, Assâr’ın *Mihr ü Müşterî* mesnevisini 891/1486 yılında nazmen Türkçeye çevirmiştir. Eser 6011 beyit olup Assâr’ın eseri ile aynı vezindedir. Bunun yanı sıra Assâr’ın eseri 5120 beyit olduğu halde Münîrî’nin eseri 6011 beyit olup şair gerekli gördüğü yerlerde ilaveler yapmıştır. *Mihr ü Müşterî* mesnevisinin vr. 1b-30b arasındaki kısmı ve esere serpiştirilmiş 11 gazel çeviri olmayıp Münîrî’nindir. Bu bakımdan Münîrî’nin eseri 1000 beyit kadar fazladır. Münîrî başlıkları Farsça olarak bırakmış, ölçü, kişiler, olay ve yer isimlerini değiştirmemiş, ancak metni mealen çevirmiş, pek çok atasözü ve deyim kullanmıştır.²¹

Eserde Mihr ile Müşterî hikayesine başlamadan önce anlatılan “Abdal ile Padişah Kızının Öyküsü” de eserin aşk temasını teşkil eden Mihr ile Müşterî’nin aşkı, tasavvufi duygularla güçlendirilmek istenmiştir.²²

Münîrî eserde fikirlerini akıcı bir tarzda dizelere dökmüş, düşüncelerini kolaylıkla şiir şeklinde ifade edebilmiştir. Eserlerinde yer yer edebi sanatlar yapmasına karşın hiçbir zaman tasannuya düşmemiştir.

İçinde bol miktarda şahıs ve doğa tasvirlerine rastlanan *Mihr ü Müşterî* mesnevisinin bu bölümlerinde hayal çok daha renkli, diğer fikir ve his öğelerinden daha da etkindir. Tasvirlerinde mübalağa sanatı hemen hissedilir. Fakat hoş giden anlatış tarzı nedeniyle yadırganmadan olağanmış gibi kabul edilir.²³

Eserin konusu kısaca şöyledir: İhtar padişahı Şâh Şâpur sevilen, sayılan ve kuvvetli bir hükümdardır. Vezîri de çok yetenekli ve dürüst biridir.

²⁰ Ayten Akmandor, *Münîrî ve Mihr ü Müşterî Mesnevisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniv., Ankara 1983, II.

²¹ Ayten Akmandor, *a.g.e.*, XIII.

²² Ayten Akmandor, *a.g.e.*, XCIV.

²³ Ayten Akmandor, *a.g.e.*, XXXIV.

Allah onlara her istediklerini vermiştir ama bir erkek çocukları yoktur. Oysa onlar gece gündüz Allah’a kendilerine birer erkek çocuk vermesi için yalvarmaktadırlar.

Günlerden bir gün ava çıkarlar. Av esnasında rastladıkları bir ahunun peşinden giderken askerlerden epeyce uzaklaşırlar sahraya yönelirler. Daha sonra çıkılması çok zor olan bir dağa çıkarlar. Burada bir Pîr ile karşılaşırlar. Bu Pîr, her şeyi bilen cisimleşmiş bir ruhtur. Onlar da Pîr’in elini öperek yardım dilerler. Şâh ve Vezîr tekrar Pîr’in elini öperek saygı ile oradan ayrılırlar. Hemen o gece eşleri hamile kalır.

Dokuz ay sonra çocuklar doğar. Şâh veziri Düstûr’un ay yüzlü çocuğuna²⁴ Müşterî, oğluna da Mihr adını verir. Çocuklar günden güne büyüüp serpilerek öğrenme çağına gelirler. Çocuklara Mollâ-yı Fâzıl Seyyid adında tanınmış bir hoca tutulur. Çocuklar her konuda çok yeteneklidir. Sadece ilim öğrenmekle kalmaz silah kullanmasını da çok iyi öğrenirler. Şöhretleri her yana yayılmıştır. Bu arada ikisi arasında bir yakınlık başlar.

Saraydaki Hâcib ise kötü kalpli ve kurnaz bir kişidir. Bu Hâcib’in bir de Behrâm adında kendi gibi kötü kalpli ve kurnaz bir oğlu vardır. Hâcib bir gün padişahın huzuruna çıkar ve oğlunun yoldaş olarak Şehzade Mihr’in yanına verilmesini diler.

Diğer taraftan Vezîr de çok güvendiği bir arkadaşının oğlu olan, iyi kalpli ve munis Bedr’in Müşterî’nin yanında olmasını ister.

Behrâm zamanla Mihr ile Müşterî arasındaki yakınlığı fark eder ve bu durumu çok kıskanır. Bu durumdan Muallim’i haberdar eder ve olanları Şâh’a anlatması için onu kandırır. Muallim de ertesi gün Şâh’ın huzuruna çıkar ve olanları ona anlatır. Şâh adeta bir okla yaralanmışa döner ve Vezîr’in de gönül aynasını karartır. Vezîr hemen eve döner ve çocuğunu sorguya çeker fakat onun bir kabahati olmadığını anlar. Şâh ise Mihr’i Behrâm ile birlikte derse başlatır.

Bedr arkadaşını uyarmaktadır fakat söylediklerinin faydasız olduğunu görünce ısrardan vazgeçer. Vezîr ise gördüğü kötü muameleye dayanamayarak bir ay hasta yattıktan sonra ölür. Müşterî son derece perişandır. Babası ölmüş sevdiğiyle de ayrı düşmüştür.

²⁴ Eser üzerinde doktora çalışması yapan Ayten Akmandor eserde işlenen tasavvufi aşkın mahiyetini tam olarak fark edemeyerek Mihr’i erkek, Müşterî’yi de kadın olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla çalışmanın inceleme bölümünde de Müşterî sürekli kadın olarak yer almaktadır. Bu değerlendirmelerden birkaç örnek verecek olursak şu cümleleri örnek göstermek mümkündür: “*Şah güvendiği dostu Düstûr’un ay yüzlü kızına Müşterî, kendi oğluna da Mihr adını koyar... Diğer taraftan Müşterî de çok güzel bir kızdır. Servileri kıskandıracak kadar uzun boyu, ancak kemerinden belli olacak kadar ince beli vardı...Bu sözler Vezîr’i perişan etmiştir, düşe kalka güçlkle yürüyerek evine döner ve hemen kızını sorguya çeker...*”

Diğer taraftan Mihr'in durumu da Müşterî'den pek farklı değildir. Durmadan ağlayıp inlemektedir.

Bu duruma çok üzülen Bedr bir çare düşünür. Muallim'i altın ve mücevherlerle ikna ederek Mihr ile Müşterî'nin mektuplaşmasını sağlar. Bu durum iki aşığı biraz olsun sevindirmiştir.

Bu arada Behrâm da sürekli olarak iki aşığın açığını aramaktadır. Bedr'in Müşterî'den Mihr'e mektup getirdiği bir gün onları takip eden Behrâm, Bedr'in cebinden düşürdüğü mektubu alır ve Şâh Şâpur'a götürmek için saraya koşar. Şâh'ın karşısında son derece saygılı davranarak durumu anlatır ve mektubu uzatır. Mektubu gören Şâh çok kızar ve iki gencin boyunlarından bağlanarak getirilmesini emreder.

Yerlerde sürüklenmekten perişan olmuş vaziyette Şâh'ın huzuruna getirilen aşıkları, Şah, Cellâd'a teslim eder. Cellâd adeta gül fidanı gibi olan iki gence acır ve Şâh'a tekrar kararını sorar. Fakat Şâh son derece karardır. Bu esnada Şâh'ın yakın akrabası ve çok hürmet ettiği bir kişi olan Behzâd gelir ve gençlerin şehirde kalmamaları koşuluyla canlarının bağışlanmasını diler. Şâh da Behzâd'ın hatırına aşıkların canını bağışlar, Mihr'i zindana attırır, Müşterî'yi de ülkeden gönderir.

Müşterî perişan halde Bedr ile birlikte günlerce yol gider. Nihayet kulesi feleklere degecek kadar yüksek, kapısı çelik, etrafı deniz gibi su ile çevrili bir kaleye varırlar. Bu kalede küçük büyük demeden herkese eziyet eden ve soyan eşkıyalar yaşamaktadır. Bu eşkıyalar büyük bir mukavemet göstermelerine rağmen Müşterî ile Bedr'i esir alırlar. Eşkıyaların başı olan kişinin Şehnâz adında huriler kadar güzel ve iyi kalpli bir karısı vardır. Şehnâz olup bitenleri öğrenince iki gence işkence yapılmasına izin vermez ve eşkıyaları durdurur. Şehnâz'ın isteğine uyan eşkıyalar, gençleri Dev-zâd'a teslim ederek onları kalenin dışına çıkarmasını söylerler. Dev-zâd da onları kalenin dışına çıkarır ve Isfahan yolunu gösterir.

İki arkadaş yine perişan bir halde yolculuğa başlamışlardır. Bir süre sonra bir tüccar topluluğu ile karşılaşırlar. Tüccarların Meh-yâr adında bir başkanları vardır. Meh-yâr, Müşterî'den çok etkilenir. Birlikte Rey'e gitmeyi teklif eder. Gençler bu teklife çok sevinir ve kervanla birlikte yola çıkarlar.

Mihr ise zindanda çok acı çekmiştir. Behzâd sayesinde oradan kurtulur. Etrafındaki herkes onun kurtulmasından çok memnundur ve ona sevgi gösterilerinde bulunur fakat Mihr bunların hiçbirinin farkında değildir. Sürekli Müşterî'yi

düşünmektedir. Mihr çok yetenekli ve meşhur bir sanatkara Müşterî'nin resmini çizdirir ve bir müddet bu resimle avunur. Fakat bir süre sonra dayanamaz ve yakın arkadaşları Esed, Cevher ve Sabâ ile birlikte Müşterî'yi aramak için yollara düşer.

Ertesi gün Şâh Şâpur oğlunu göremeyince çılgına döner ve her yerde Mihr'i aratır. Bu arada halk Behrâm'a lanetler yağdırmaktadır. Bu durumdan korkan Behrâm, Şâh'tan ticaret yapmasına izin vermesini diler. Aslında maksadı Mihr'i bulmaktır. Şah ise hilesine kanarak ona izin verir. Behrâm da Pers'ten Isfahan'a doğru yola çıkar.

Diğer taraftan Meh-yâr, Müşterî ile Bedr'i Rey'e götürmüş ve onları çok güzel ağırlamıştır. Bedr ise şehirde dolaşırken bir ara sahraya dalmış, Mihr'in akrabalarından Mihr-âb'ı görmüştür. Bu durumu hemen Müşteri'ye haber verir. Aldığı haber sayesinde çok mutlu olan Müşterî, Mihr'i bulabilmek için hemen Meh-yâr'dan izin ister. Bu duruma çok üzülen Meh-yâr, Müşterî'yi kararından döndürmeye çalışır. Bunun mümkün olmadığını anlayınca da onlarla birlikte Azerbaycan, Aran ve Mukan'ı dolaşır. Müşterî çok zayıflamış ve çok yorulmuştur. Böyle bitkin bir halde dolaşırken bir kıyıya ulaşırlar. Akşam olunca bir kervan gelir. Gelen kervan, Behrâm'ın kervanıdır. Müşterî, Behrâm ile yüz yüze gelince kaçmaya çalışır fakat Behrâm'ın adamları Müşterî ile arkadaşlarını yakalar. Behrâm tüccarlara Müşterî ve arkadaşlarının hırsız olduğunu söyler ve onları azgın denize attırır. Gençler üç gün boyunca bir tahta parçasına tutunarak kıyıya ulaşırlar. Bir süre kıyıda baygın vaziyette yatarlar. O bölgenin Şâh'ı av esnasında bu gençlere rastlar ve onlara yardım eder. Gençleri giydiren, yedirir ve istekleri üzerine Kıpçak'a doğru yola çıkmalarına izin verir.

Yine yollara düşen arkadaşların yolları Elbürz dağına düşer. Burada çeşitli hayvanlarla savaşılan gençler yollarına devam ederken gulyabani gibi çıplak ve kıllı bir kavimle karşılaşırlar. Müşterî ve arkadaşları bunlarla ardı arkası kesilmeyen savaşlar yaparlar. Tam ümitleri tükenmek üzereyken bu yaratıklar sanki hiç cihana gelmemiş gibi kayboluverirler. Bütün bu olanlar karşısında hayret eden arkadaşlar Allah'a şükrederek yollarına devam ederler. Daha sonra İrem bağına benzeyen çok güzel bir yere varan gençler, burada da çok kalmazlar ve Kıpçak'a doğru yollarına devam ederler.

Bu arada Mihr, Müşterî'yi her yerde aramaktadır. Keyvân'ın ülkesini de aramak için Hindistan'a doğru yola çıkmıştır. Nihayet bir umman kenarına varırlar. Oradaki tüccarlar Mihr'i görünce güzelliğine hayran kalırlar. Mihr ve arkadaşları onlarla birlikte bir gemide seyahat etmeye başlarlar. Otuz gün sonra gemi fırtınaya tutulur ve hepsi

denize dökölür. Azgın dalgalar Mihr ve arkadaşlarını kıyıya savurur. Vardıkları yer bir adadır. Bu adadan bir kayık yardımı ile kurtulur ve yeniden denize açılırlar. Bir ay kadar denizde kalırlar. Nihayet bir tüccar gemisi ile kurtulurlar. Tüccarların başı ve gemi kaptanı olan kişi Şeref adında iyi kalpli bir insandır ve Mihr'i görür görmez hayran kalır. Karaya vardıklarında Şeref onlara birlikte Harezm'e gitmeyi teklif eder. Yolda pek çok zorlukla karşılaşılırlar. Mihr her seferinde kahramanca arkadaşlarını ve tüccarları korur. Tüccarlardan çok dua alır. Şeref minnet duyduğu Mihr'e Harezm Şâhı Keyvân'ın dünyalar güzeli kızı Nâhid'den bahseder. Fakat Mihr bu durum karşısında çok mahcup olur.

Nihayet Harezm'e varırlar. Şeref Mihr'i ve arkadaşlarını ağırlar. Daha sonra Sultan'ın huzuruna çıkar ve ona Mihr'den bahseder. Şâh da Mihr'e hayran kalır. Mihr satrançta Şâh'ı ve satranç ustası vezir Ferhad'ı kolaylıkla yener. Bu durum insanların Mihr'e olan hayranlığını daha da arttırır. Daha sonra Şâh, Mihr'i her konuda imtihan eder. Gûy u çevgân oyununda da çok başarılı olan Mihr'i Keyvân'ın güzel eşi Şemse Banu da görmek ister. Bu istek yerine getirilir ve Şemse Banu ile kızı Nâhid ertesi gün gûy u çevgân oyununu pencereden seyrederler. Nâhid, Mihr'e aşık olmuştur.

Şâh Keyvân'ın yalnızca bir çocuğu vardır. Bir oğlu olmadığı için o da üzülmemektedir. Fakat artık içi rahattır. Nâhid ile Mihr'in evlenmesini istemektedir. Böylece Mihr'i veliaht yapmaya karardır. Nâhid'in tecrübeli ve bilgili dadısı Cevzâ, Şemse Banu'ya kızının Mihr'e aşık olduğunu söyler. O da durumu Şâh'a bildirir.

Bu sırada kış gelmiş Şâh, Mihr ve adamları ile birlikte kış avına çıkmıştır. Dönüş yolunda Bebr adında korkunç bir yaratıkla karşılaşılırlar. Mihr onu da öldürmeyi başarır.

Şâh artık Mihr'i bırakmaz. Bu arada Nâhid aşkından sararıp solmaktadır. Cevzâ, Mihr ile konuşmaya karar verir. Ona Nâhid'in güzelliğini ve onun kendisine aşık olduğunu anlatır. Acı çekmenin ne demek olduğunu gayet iyi bilen Mihr, biraz da Cevzâ'nın sözlerine kanarak Nâhid ile evlenmeyi kabul eder.

O günlerde Semerkant ülkesinin Hakani Karahan, Nâhid'i istemek için Şâh Keyvân'a bir elçi göndermiştir. İsteği kabul olmayınca Harezm ülkesine savaş açar. Mihr ve Esed sayesinde Şâh Keyvân savaştan zaferle ayrılır. Artık Mihr ile Nâhid'in evlenmesi için hiçbir engel kalmamıştır. Mihr, Nâhid ile evlenmeyi kabul etmiştir fakat Müşterî'ye olan aşkından ve hasretinden de âh edip durmaktadır.

Bütün bunlar olurken Müşterî ve arkadaşlarının yolları da Harezm'e düşmüştür. Tesadüf eseri Behrâm da Harezm'e varmıştır ve Müşterî'yi görür. Görür görmez de adamlarını Müşterî ve Bedr'i yakalatır. Mihr-âb ise o esnada uyuyacak bir yer aramak için şehre gitmiş ve cesur Şehzâde'nin namını duymuştur. Döndüğünde de Behrâm'ın Müşterî ve Bedr'i yakaladığını görür. Olanları hemen Şehzâde'ye anlatmaya karar verir ve Şehzâde'nin huzuruna çıkar. Olanları anlatır fakat Mihr'i tanıyamaz. Bu arada sürekli karşısındaki kişiyi kime benzettiğini düşünmektedir.

O sırada Behrâm ve esirleri oraya getirilmişlerdir. Behrâm yine yalanlarla durumu kurtarmaya çalışır. Kendi gibi işe yaramaz birkaç kişiyi de söylediklerine şahit olarak gösterir. Fakat Şehzâde söylenenlere inanmaz. Müşterî ile Mihr birbirlerini böyle aniden görünce dayanamaz bayılıverirler. Orada bulunan herkes bu durumdan çok etkilenmiştir. Keyvân, Müşterî, Bedr ve Mihr-âb'ı çok iyi karşılar ve çok güzel ağırlar.

Bu arada Behrâm, Mihr'i tanımıştır. Bir bahane bulup oradan kaçmak isterse de bunu başaramaz. Müşterî, Mihr'i bulmasına sebep olduğu için Behrâm'ın canını bağışlar fakat Behrâm çok korkmuştur. Yedi gün hiç konuşmaz sekizinci günün sonunda da ölür.

Mihr ile Müşterî kısa bir süre birlikte mutlu yaşarlar. Bir gün Keyvân, Destûr aracılığı ile nikah akdinin resmen yapılmasını ister. Mihr, Müşterî'ye de fikrini sorar. O ise kendisinin bir hiç olduğunu söyler. Böylece evlilik hazırlıklarına başlanır.

Günlerce süren ihtişamlı bir düğünden sonra nihayet Mihr ile Nâhid evlenmiştir. Bir süre aşk sarhoşu olurlar. Öte yandan Müşterî çok üzgündür. Sevgilisinin hayaliyle yaşamaya çalışır.

Düğünün üzerinden bir ay kadar bir zaman geçtikten sonra Mihr vatan hasreti, anne ve babasının özlemi ile ah etmeye başlar. Nâhid'e yaşadığı üzüntüyü anlatır. Nâhid de durumu anne ve babasına bildirir. İstemeyerek de olsa Şâh Keyvân ve Şâh Banu gitmelerine izin verirler.

Mihr, Nâhid, Müşterî ve arkadaşları çok ihtişamlı bir kervan ile yola çıkarlar. Bu arada Mihr babasına mektup yazmış ve geleceklerini bildirmiştir. Herkes gözü yolda gelecek kervanı beklemektedir. Birbirlerine kavuştuklarında herkes çok mutludur.

Şâh, Mihr'i kendi yerine tahta geçirir, Müşterî'ye de vezirlik teklif eder. Müşterî ise bu iş akılla yapılır ben ise kalıptan başka bir şey değilim diyerek teklifi kabul etmez.

Bir süre sonra Şâh Şâpur, hastalanarak ölür. Ardından on gün sonra eşi de ölür. Ülke Mihr'in idaresinde zengin ve mutludur. Müşterî ise günde bir kere Mihr'i görmekte, halvette sevgilisinin hayaliyle yaşamaktadır.

Aradan beş yıl geçtikten sonra bir gün Mihr hastalanır. Aynı hal Müşterî'de de görülür. Bir süre sonra ikisi de arka arkaya ölür. Mihr büyük bir törenle toprağa verilir. Müşterî'nin tabutunu da mezara götürmek isterlerse de tabut direnir ve kanatlanmış gibi Mihr'in mezarına yönelir. Onu da oraya gömerler. Başlarında iki yeşil kuş bir süre sarmaş dolaş bir halde dolaşır ve sonra uçarlar.

İnsanlar mezarlıktan döndüklerinde Nâhid'in de ruhunu teslim ettiğini öğrenirler. Onu da Mihr'in ayakucuna, nurların içine gömerler. Mihr'in dostları da bu üzüntüye dayanamayarak altı gün içinde teker teker ölürler. Onların bulundukları yere "Ravzatü'l-Uşşâk" adı verilir. Mezarların bulunduğu yerde bir ay sonra iki servi peyda olur. Birbirlerine sarılmış gibi görünen bu ağaçlar herkese Mihr ile Müşterî'yi hatırlatır.

Mihr'in dört yaşındaki oğlu tahta geçirilir. Bilgili ve tecrübeli bir Pîr de ona naib olur. Ülke böylece on yıl iyi bir şekilde idare edilir. On dört yaşında ülkeyi tek başına yönetmeye başlayan Şâh çok başarılıdır ancak o da ölür.

Böylece dünyanın faniliği bir kere daha anlaşılır. Bu dünyaya ehemmiyet vermenin yanlış olduğu esas olanın öteki dünya olduğu söylenerek hikaye bitirilir.

Eserin bugün için bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan British Museum 772 numarada kayıtlı olanı müellif hattıdır. Yazmanın üzerindeki kütüphane kaydından anlaşıldığına göre 1912 yılında British Museum'a götürülmüştür. Eserin bilinen diğer nüshası ise Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum Eserler kısmında 1185 numarada kayıtlıdır. Bu iki nüsha esas alınarak eser üzerinde Ayten Akmandor tarafında doktora çalışması yapılmıştır.²⁵

4. Ağacan b. Emir Hüseyin'in *Mihr ü Müşterî*'si:

Böyle bir eserin varlığından Azmi Bilgin bahsetmektedir.²⁶ Bu kaynakta verilen bir diğer bilgiye göre ise eser, Münîrî'nin eserinden sonra üçüncü sırada yazılmıştır.

²⁵ Ayten Akmandor, *Münîrî ve Mihr ü Müşterî Mesnevisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniv., Ankara 1983, II.

²⁶ Azmi Bilgin, *a.g.m.*, 29.

5. Pîr Mehmed Azmî'nin *Mihr ü Müşterî*'si:

Riyâzî²⁷ ve Kâtip Çelebi²⁸'nin bildirdiğine göre II. Selim devri şairlerinden Pîr Mehmed Azmî de sultanın emriyle *Mihr ü Müşterî*'den 1000 beyit kadar tercüme etmiş, sultanın ölümü sebebiyle çeviri yarım kalınca oğlu Azmîzâde Mustafa Hâletî 500 beyit daha tercüme etmiş ancak eser yine tamamlanmamıştır.²⁹ Ancak Meliha Anbarcıoğlu eserin tamamlandığını ve bir nüshasının Paris Bibliotec Nationale'de bulunduğunu söylemektedir.³⁰

6. Kiçi Mirzâde Seyyîd Yahyâ Mîrî (ö. 1008/1599)'nin *Mihr ü Müşterî*'si:

XVI. yüzyıl şairlerinden olan ve Mîrî mahlasıyla şiir yazan şairin adı kaynaklarda Kiçi Mîr-zâde Seyyîd Yahyâ Hüseyin olarak geçmektedir. İran'dan gelip Anadolu'ya yerleşen ve Seyyid oluşu söylenen bir zatın oğludur.³¹ Müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuş 1008/1599 senesinde vefat etmiştir.

Eserin yazılış tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Sultan III. Murad'a sunulduğu için onun saltanat dönemi olan 982/1574-1004/1595 yılları arasında kaleme alındığını söylemek mümkündür.

4998 beyitten oluşan eser, *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* veznindedir. Eserin adı elde bulunan nüshalarda "*Terceme-i Mihr ü Müşterî*" olarak geçmektedir. Mesnevîde 96 bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm başlıkları Türkçe'dir. Eserde Assâr'ın mesnevisi ile farklılık gösteren bölümler bulunmaktadır. Beyit sayısı 4998'dir. Assâr'ın eseri ise 5120 beyitten oluşmaktadır.³² Fakat eserde işlenen hikaye Assâr'ın eserinde işlenen hikaye ile hemen hemen aynıdır. Mesnevinin içinde farklı nazım şekli olarak sadece bir kıta bulunmaktadır.

Şâirin, aşıkâne bir konuyu anlatmak için neden Farsça bir mesneviyi kaynak olarak aldığı ve özellikle Assâr'ın eserini seçtiği şöyle izah edilebilir: Bazı kaynaklarda şairden "Diyâr-ı Acem'den memleket-i Rûm'a gelmiş Sâdât-ı kirâm'dan bir zâtın

²⁷ Riyâzî, *Riyâzû's- Şuarâ*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3724, vr. 104a.

²⁸ Katip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn An Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, C. IV., Çev.:Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007, 1531-1532.

²⁹ Azmi Bilgin, *a.g.m.*, 29.

³⁰ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1153.

³¹ Mustafa Arslan, "Türk Edebiyatında Mihr ü Müşterî Mesnevîleri Ve Mîrî'nin Mihr ü Müşterî'si", *Turkish Studies*, Volume 4, Issue 7, 117.

³² Musrafa Arslan, *a.g.m.*, 119.

oğlu...” olarak söz edilmektedir. Bu durum şairin İran edebiyatına aileden gelen bir aşinalığının olduğunu göstermektedir.³³

Eserin bugün için bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Halis Efendi, nr. 3520’de kayıtlı olanı mütercim/müellif hattı olup 172 varaktan oluşmaktadır. Diğer nüsha ise Şeyhü’l- İslâm Arif Hikmet Kütüphanesi, Fennü’l- Edebi’t- Türkî, nr. 3501’de kayıtlı bulunmaktadır.

Eser üzerinde Mustafa Arslan tarafından bir çalışma yapılmıştır.³⁴

7. Ümmü Veled-zâde Ali b. Abdülazîz (ö. 980/1572)’in *Mihr ü Müşterî*’si:

Böyle bir şairin *Mihr ü Müşterî* tercümesinin olduğu Katip Çelebi³⁵ tarafından söylenmektedir. Diğer kaynaklarda eserle ilgili verilen bilgiler de Katip Çelebi’ye dayandırılmaktadır.

8. Molla Mâşîzâde Dervîş Fikrî (ö. 992/1584)’nin *Mihr ü Müşterî*’si:

Bu şairin *Mihr ü Müşterî* tercümesinin olduğu Ahdî tezkiresinde kayıtlıdır. Tezkirede “Mevlânâ Mehemmed Assâr’ın *Mihr ü Müşterî*’sin ve ekseri fuzalâ-yı Acem kitâbların terceme itmişdür.” denilmektedir.³⁶ Eserin bir nüshasının Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, nr. 774’de kayıtlı olduğu Meliha Anbarcıoğlu³⁷ ve Ayten Akmandor³⁸ tarafından söylenmişse de böyle bir nüsha henüz ele geçmemiştir.

9. Lokmân b. Seyyîd Hüseyin (ö. 1010/1601)’in *Mihr ü Müşterî*’si:

Bu şairin *Mihr ü Müşterî* tercümesinin olduğu Osmanlı Müellifleri³⁹’nde kayıtlıdır. Ancak bugüne kadar böyle bir eser ele geçmemiştir.

³³ Mustafa Arslan, *a.g.m.*, 120.

³⁴ Mustafa Arslan, “Türk Edebiyatında Mihr ü Müşterî Mesnevileri Ve Mîrî’nin Mihr ü Müşterî’si”, *Turkish Studies*, Volume 4, Issue 7, Fall 2009.

³⁵ Katip Çelebi, *Keşfü’z-Zunûn An Esâmi’l-Kütûbi ve’l-Fünûn*, C. IV, Çev.:Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007, 1531.

³⁶ Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2005, 463-464.

³⁷ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1153.

³⁸ Ayten Akmandor, *a.g.e.*, LXXXIX.

³⁹ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri 1299-1915*, C.III, Haz. İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1975, 95.

C. TÜRK EDEBİYATINDA MİHR Ü MÂH MESNEVİLERİ

Türk edebiyatında *Mihr ü Mâh* mesnevilerinin XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlandığını söylemek mümkündür. Fakat bunların İran edebiyatındaki örneklerinden oldukça farklı olduğu görülmektedir.⁴⁰ *Mihr ü Mâh* veya *Hûrşîd ü Mâh* mesnevileri İran edebiyatında XVII. ve XVIII. yüzyıllarda bizden sonra kaleme alınmıştır.⁴¹

Kaynaklarda tespit edilebildiği kadarıyla şu ana kadar *Mihr ü Mâh* yazan beş şairden bahsedilmektedir. Bu beş şairin yazdığı mesneviler hakkında bilgi verecek olursak kısaca şunları söylemek mümkündür:

1. Kıyâsî'nin *Mihr ü Mâh*'ı:

Asıl adı İbrahim olan şair, Kanunî Sultan Süleyman devrinde yaşamış ve memuriyet ile yaşamını sürdürmüştür. Eserini Münîrî'nin *Mihr ü Müşterî*'sinden ilham alarak yazan şair, sebep-i telif kısmında gördüğü bir rüya üzerine eseri yazmaya karar verdiğini söylemektedir. 1192 beyit olan eser, *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* veznindedir.

Eserde Besmele, tevhîd, münâcât, na't, vasf-ı Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali, Kaside-i Medhiye-yi Şâh Süleymân Han-ı Süleymân-ı Zamân ve Sebeb-i Telif-i Kitâb bölümlerinden sonra esas konuya giriş yapılır.

Kıyâsî'nin yaklaşık 1200 beyitlik *Mihr ü Mâh* mesnevisinde dört esas kısım vardır:

1. Mâh'ın doğuşu
2. Babası ölünce on dört yaşında tahta geçişi, aşık oluşu
3. Mihr'e kavuşmak için Çin Hakanına savaş açması, onu yenmesi
4. Mihr ile evlenmesi ve onunla Rûh-ı Zemîn adlı ülkeye gelip tahtına oturması⁴²

Bu mesnevinin dili sade ve akıcıdır. Türkçe deyim ve atasözlerine çok yer verilmiştir. Zengin ve çeşitli birçok macera içerisinde geçen beşeri bir aşk hikayesinden ibaret olan bu mesneviye Kıyâsî, kendi edebi hüviyetini vermesi yönünden tamamen orijinal bir eser vücuda getirmiştir. Eserin tasavvufi mahiyeti tartışılabilir.⁴³

⁴⁰ Azmi Bilgin, *a.g.m.*, 29.

⁴¹ Numan Külekçi, *XI-XX. Yüzyıllar El Yazması Metinler ve Özetleriyle Mesnevi Edebiyatı*, C. II, Aktif Yayınevi, İstanbul 1999, 106.

⁴² Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1179.

⁴³ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1180.

Eserin bilinen tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi nr. 2923'te kayıtlıdır. Eser üzerinde Meliha Anbarcıoğlu'nun bir çalışması bulunmaktadır.⁴⁴

2. Gelibolulu Âlî (ö. 1008/1599)'nin *Mihr ü Mâh*'ı:

Âlî eserini 963/1555'de o sırada Kütahya'da bulunan Şehzâde II. Selim'e sunmuş ve Şehzâde'nin divan katibi olmuştur. 1164 beyitten oluşan eser, *fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilün* veznindedir. Eser eski astronomi anlayışına ve Batlamyus kozmogonisine uygun alegorik bir manzumedir.⁴⁵

Mahiyeti itibarıyla tasavvufi bir mesnevi olan eser, tasavvufi kavramların yoğun bir şekilde işlenmesi bakımından benzerlerinden ayrılır. Eserde olaylar gökyüzünde geçer. Mâh bazen şehir-i zeminde dolaşır. Bu itibarla da eser diğer *Mihr ü Mâh* mesnevilerinden farklılık gösterir.

Mesnevi üç esastan oluşur: I. kısımda Mihr'in doğuşu; II. kısımda Mâh'ın Mihr'e aşık oluşu ve sevgilisinin Mâh'a eziyet ve naz etmesi, aşığın her türlü cefaya katlanması, ağlayıp sızlaması, Tanrı'ya yalvarması; III. kısımda Mihr'in de Mâh'a aşık olup kavuşmaları. Görüldüğü gibi aşk, aşık, maşuk'un birliği teması, hikayenin esas konusunu oluşturmaktadır. Olaylar kısa diyaloglarla sürdürülür.⁴⁶

Şairin iyi bir gözlemci olup, astronomi bilgisine vakıf olduğu anlaşılmaktadır.

Âlî'nin *Mihr ü Mâh*'ı gerek konusu, gerek anlatımı bakımından tamamen orijinal bir eserdir. Diğer mesnevilerle ortak yanı ise kahramanların gezegenlerden oluşmasıdır.⁴⁷

Eserin bilinen iki nüshası vardır.⁴⁸ Eser üzerinde bir de yüksek lisans çalışması yapılmıştır.⁴⁹

3. (Çorlulu) Zarîfî (ö. 1623)'nin *Mihr ü Mâh*'ı:

Zarîfî eserini 996/1588'de tamamlayıp III. Murad'a ithaf etmiştir. 1146 beyit olan eser *mefâ'ilün mefâ'ilün fâ'ilün* veznindedir. Şair, sebep-i telif bölümünde

⁴⁴ Meliha Anbarcıoğlu, "Kıyâsî'nin Mihr ü Mâh Mesnevisi", *Erdem*, II/4, Ankara 1986, 87-170.

⁴⁵ Azmi Bilgin, *a.g.m.*, 29.

⁴⁶ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1189.

⁴⁷ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1189.

⁴⁸ *Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan, nr.342; British Library, Or., nr. 7475.*

⁴⁹ Zeynep Sabuncu, *Mihr ü Mâh: Mustafa Âlî*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1983.

ölmeden Nizâmî gibi hamse yazabilmek ve bu sayede alemde ün bırakmak maksadıyla eserini yazdığını söylemiştir.

Eser üzerinde bir mezuniyet ve bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır.⁵⁰

Bunlar dışında kaynaklarda, **Necâtî Bey**⁵¹ ve **Hâmidî**⁵²,nin de birer *Mihr ü Mah* mesnevisi olduğu söylenmekteyse de bu eserler henüz ele geçmemiştir.

⁵⁰ Güner Amasyalı, *Zarîfî'nin Mihr ü Mâh Mesnevisi*, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü, İstanbul 1953; Vedat Nuri Turhan, *Zarîfî ve Mihr ü Mâh Mesnevisinin Tenkidli Metni ve İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Erzurum 1995.

⁵¹ Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1153.;Numan Külekçi, *a.g.e.*, 106.

⁵² Meliha Anbarcıoğlu, *a.g.m.*, 1154; Numan Külekçi, *a.g.e.*, 106.

BİRİNCİ BÖLÜM

BEHİŞTÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

A. HAYATI

Kaynaklarda doğum yeri ve tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmayan Behiştî'nin adı tezkirelerde değişik şekillerde zikredilmektedir. *Sehî Bey* ve *Riyâzî Tezkiresi*'nde Ahmed⁵³; *Latîfî Tezkiresi*, *Meşâirü's- Şuarâ* ve *Künhü'l-Ahbâr*'da Sinan⁵⁴; *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde Süleyman⁵⁵; *Tuhfe-i Nâilî* ve *Osmanlı Müellifleri*'nde Ahmed Sinan⁵⁶ olarak geçen şairin adı, kaynaklarda Behiştî Ahmed Sinan Çelebi olarak görülmektedir. Behiştî ise adını *Hamse* içinde yer alan *Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi*'nde 104a numaralı varakta "Ahmed" olarak zikretmektedir:

Qadr ile beni qoma mü'ebbed

Çok hıdmetüñ itdi benden Aḥmed

Klasik Türk edebiyatında şu ana kadar tespit edilebildiği kadarıyla "Behiştî" mahlasını kullanan üç şair daha vardır.⁵⁷ Behiştî Ahmed Sinan Çelebi olarak bilinen hamse sahibi Behiştî'yi diğerleriyle karıştırmak mümkün değildir. Gerek tezkirelerde verilen bilgilerden hareketle gerekse eserlerinde ortaya koyduğu üslup sebebiyle karışma ihtimali yok denecek kadar azdır. Behiştî mahlasını *Mihr ü Müşteri*'de on yerde zikretmektedir. Sırasıyla bu beyitler 24, 63, 82, 101, 157, 211, 332, 512, 1884, 1931 numaralı beyitlerdir.

Behiştî'nin doğum yeri ile ilgili olarak kaynaklarda herhangi bir yer adı zikredilmemektedir. Kendisi de eserlerinde bu konuyla ilgili her hangi bir bilgi vermemiştir. Doğum tarihi ile ilgili olarak da tezkirelerde fazla bir bilgi verilmezken Babinger (ö. 1967), 853/1450- 926/1520 tarihlerini verir.⁵⁸ Behiştî ise *Hamse*'sini oluşturan mesnevilerden *Heft Peyker*'in son beyitlerinde şöyle demektedir:

⁵³ Günay Kut, *Heşt Bihişt Sehî Beg Tezkiresi*, Harvard Üniversitesi Basımevi, Harvard 1978, 243-245; Mustafa İsen, *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*, Akçağ Yay., Ankara 1998, 172.

⁵⁴ Filiz Kılıç, *Aşık Çelebi Meşâirü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul 2010, I, 438; Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, Grafiker Yay., Ankara 2010, 94-196; Mustafa İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994, 153.

⁵⁵ İbrahim Kutluk, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-şu'arâ*, TTK Yay., Ankara 1981, I, 225-226.

⁵⁶ Cemal Kurnaz, *Mehmet Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri) I*, Bizim Büro Yay., Ankara 2001, 113; Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri 1299-1915*, Haz.: İsmail Özen, İstanbul 1975, II, 49.

⁵⁷ 1. Vizeli Behiştî: Vize'de doğdu. Asıl adı Ramazan'dır. Şeyh Merkez Efendi'ye bağlanmıştır. Çorlu'ya yerleşerek hatiplik ve kâtiplik yapmıştır. Ölüm Târîhi Aşık Çelebi ve Fâizi'de 977/1569-70; Hasan Çelebi'de 970/1562-63; Riyazî'de 979/1571-72 olarak gösterilmiştir. 2. Mevlânâ Behiştî: İstanbul'da doğdu. Şiirleri sadedir. Hezle eğilimlidir. 3. Behiştî Mustafa: Lakabları Mustafa ve Sadeddin'dir. Edirnelidir. Bektaşî'dir. Tatlı bir söyleyişe sahiptir. 1178/1764-65'te vefat etmiştir.

⁵⁸ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev.: Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982, 49.

Çihil olmamış idi sinn-i şerîf
Ki tamam oldu bu ebyât-ı lâtif

Çü tokuz yüz on üç irdi hisâb
Hamse hatm oldu vü ketb oldu kitâb⁵⁹

Bu beyitlerden hareketle kırk yaşına varmadan 913/1507-1508 yılında *Hamse*'yi tamamladığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Behiştî *Hamse*'sini oluşturan mesnevilerden biri olan *İskender-name*'nin 5781. beyitinde mesneviyi 909/1504 yılında bitirdiğini ifade eder.

Tokuz yüz tokuzunda oldu tamâm
Bu nazm-ı hoş-âyende temme'l-kelâm

Behiştî yine *İskender-nâme*'nin 5542. beyitinde 32 yaşına geldiğini ve eseri bitirmek istediğini şöyle ifade etmiştir:

Otuz iki yaşına irdi çü sâl
Ko kâli dürüst olmağa ehl-i hâl⁶⁰

Bu bilgilerden hareketle Behiştî'nin 909/1504 yılında *İskender-nâme*'yi, 913/1507-1508 yılında da *Hamse*'yi tamamladığı sonucuna ulaşılabilir. Bu bilgilere göre Behiştî'nin doğum tarihini de 877/1472-1473 olarak hesaplamak mümkündür.

Tezkirelerde babasının adı “Karıştıran Süleyman” olarak geçen şair, *Tevârih-i Âl-i Osman*⁶¹ adındaki eserinde babası hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Buna göre II. Murad (1421-1444) zamanında Vize beyliği ve sınır muhafızlığı yapan Karıştıran Süleyman, II. Mehmed (1451-1481) zamanında İstanbul muhasarasına katılmış ve büyük bir başarı göstermiştir. Daha sonra Fatih tarafından görevinden azledilmiş fakat Belgrad muhasarası esnasında gösterdiği cesaret ve başarıdan dolayı görevine iade edilmiştir. Kaynaklarda “Karıştıran Süleyman” ismindeki “Karıştıran” ibaresi hakkında aile ismi veya lakap olduğu yönünde ortak bir görüş vardır.⁶²

⁵⁹ Behiştî, *Hamse*, vr. 75^a.

⁶⁰ Bünyamin Ayçiçeği, *Behiştî Ahmed Sinan'ın (ö. 917/1511-12?) İskender-Nâme'si (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, 18.

⁶¹ Fatma Kaytaç, *Behiştî Târîhi (791-907 / 1389-1502) (Giriş, Metin, Dizin)*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.

⁶² Hasan Aksoy, “Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 144.

Tezkirelerden edindiğimiz bilgilere göre Behiştî babasının vefatının ardından Sultan II. Bayezid (1481-1512)'in sarayına intisab eder. Sehî Bey, Behiştî'nin yakışıklı bir gençken Sultan Bayezid'in huzurunda hizmet ettiğini belirtir.⁶³ Bu durumu Behiştî, *Hamse*'sini oluşturan mesnevilerden biri olan *Leylâ vü Mecnûn*'da şöyle ifade eder⁶⁴:

Sinnüm on üçinde idi iy Şâh
Sevķ itdi ki ħidmetüñe Allâh

Bu çalışmaya konu olan *Mihr ü Müşterî Mesnevîsi*'nde ise Behiştî yirmi yaşına kadar Sultan Bâyezid'in hizmetinde bulunduğunu fakat daha sonra ayrılmak zorunda kaldığını şöyle ifade etmiştir:

456. Yanında sāye-veş her laḫza ḫāzır
Ḳamu ḫizmetlerinde çüst ü nāzır
457. Olnca bist sāle devletinde
Sürinüp ḫizmet itdüm ḫizmetinde
458. Degüldi ḫizmetüm ašlā mu'allel
Kemāl-i istikāmetde mükemmel
...
464. Fiğān kim şimdi ol şehden cüdāyam
Belā vü miḫnet ile mübtelāyam

Tezkirelerde tam sebebi belirtilmemekle birlikte Behiştî'nin yaşanan tatsız bir meseleden dolayı Sultan Hüseyin-i Baykara (ö. 911/1506)'nın yanına gittiği yazılıdır. Behiştî de *Mihr ü Müşterî*'de bu ayrılığı şöyle dile getirmektedir:

398. Şehā medḫüñde olurdum dür-efşāñ
Dilüm bağlamasaydı siḫr-i hicrāñ

⁶³ Mustafa İsen, *a.g.e.*, 172.

⁶⁴ Behiştî, *Leylâ vü Mecnûn Mesnevîsi*, vr. 104^a.

Tezkirelerde ayrılık sebebine dair kesin bir bilgi bulunmazken⁶⁵ *Mihr ü Müşterî*'nin 1284. beyitinde geçen şu ifadeler sebebin Şehzade Cem ile ilgili olabileceğini düşündürmektedir.

Periřān olma kim bu arh-ı gerdān

İder bir demde biñ Cem'i periřān

Osmanlı Müellifleri'nde verilen bilgiye göre şair, Sultan Bayezid ve Şehzade Cem olaylarını anlatan bir tarihe kaleme almıştır.⁶⁶ Bu bilgi de Sultan ile arasının bozulmasının sebebinin Şehzade Cem ile ilgili olabileceği fikrini güçlendirmektedir.

Mihr ü Müşterî'den edindiğimiz bilgilere göre Behiştî, Sultan Bayezid'in yanından ayrıldıktan sonra Hatipoğlu adında alim bir zatın yanına sığınmıştır. Burada on yıl kadar onun hizmetinde bulunmuş ve ilim tahsil etmiştir. Şair, eserinde ifade ettiğine göre bu süre içinde herhangi bir sıkıntı yaşamamıştır. Fakat daha sonra oradan ayrılmış ve Hüseyin Baykara'nın yanına gitmiştir. Behiştî bunu şöyle ifade etmektedir:

471. Bu miñnetler baña olduda 'ā'īd
Ourdum şerh-i Tecrīd ü 'aā'īd

472. Zārūri 'ilme itdüm iřtiğāli
Ki ol fi'lcümle dāfi'dür melāli

473. Revān 'azm eyleyüp mevlāya [vardum]
Sürinüp atre-veş deryāya vardum

474. Varup biñ rağbet ile azretine
aīb oğlunuñ irdüm izmetine

475. Riyāziyyāt u 'alīde müdeik
İlāhiyyāt u nalīde muaik

⁶⁵ Bu ayrılığın sebebini Sehi Bey, "Küçük bir nesneden dolayı" diye ifade etmektedir. Mustafa İsen, *a. g. e.*, 173.; Latîfi ise şairin uygunsuz bir hareketi sebebiyle başına gelebileceklerden korktuğu için Hüseyin Baykara'nın yanına gittiğini söylemektedir. Rıdvan Canım, *a. g. e.*, 195.

⁶⁶ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri 1299-1915*, Haz.: İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1975, II, 49.

476. Ne yirde yâd iderlerse efâzıl
Mübârek adına dirlerdi fâzıl

477. Tamâm on yıl yanında durdum anuñ
Anuñla tıymadum cevvin cihānuñ

478. İrişdi çünkü takdîr-i ilâhî
Tolındı ol sipihr-i ‘ilm mâhı

479. Tamâm olmadı ‘örf ile izâfet
Efendiye pes itdüm bende nisbet

Ancak bahsi geçen Hatipoğlu’nun *Ferah-nâme* müellifi Hatipoğlu Mehmed (ö. 83/1435’ten sonra) olması imkansızdır. Çünkü Hatipoğlu Mehmed, II. Murad zamanında yaşamış ve Fatih döneminin başında vefat etmiştir.⁶⁷ Behiştî’nin *Mihr ü Müşteri*’de anlattığı olaylar ise yirmi ile otuz yaş arasındaki zamanı göstermektedir ki doğum tarihi eldeki bilgilerden hareketle 877/1472-1473 olarak hesapladığında anlatılanlar 1492-1493 ve 1502-1503 yılları arasında vuku bulmuştur. Kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Hatipoğlu Mehmed ise bu tarihlerden çok daha önce vefat etmiştir. Muhtemelen Behiştî’nin bahsettiği Hatipoğlu, yine ilimle uğraşan devrinde “Hatipzâde” diye tanınan Mehmed Muhyiddin Hatipoğludur (ö. 901/1496).⁶⁸ Yaşadığı dönem itibarıyla Behiştî’nin bahsettiği Hatipoğlu olması pek muhtemeldir. 478. beyitteki ifade Behiştî’nin bu kişinin ölümü üzerine bulunduğu yerden ayrıldığı fikrini düşündürmektedir.

Beyitlerden çıkarabileceğimiz diğer bir sonuç ise Behiştî’nin Sultan Bayezid’in yanından ayrılır ayrılmaz hemen Hüseyin Baykara’nın yanına gitmediği ve bir süre ilim tahsil ettiğiidir. Hatta Hüseyin Baykara’nın sarayına zaruretten değil dönemin ünlü şairi Ali Şir Nevâyî (ö. 907/1501) ile tanışmak isteğiyle tercihen gittiğini söylemek yerinde olur. Nitekim *Mihr ü Müşteri*’de yer alan aşağıdaki beyitlerde böyle bir mecburiyetten bahsetmek mümkün değildir.

⁶⁷ Mustafa Erkan, “Hatiboğlu”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997, 461-462.

⁶⁸ İlyas Üzümlü, “Hatipzâde Muhyiddin Efendi”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997, 463-464.

480. Çü gördüm mevc urur bir baħr-i zehhār
Zamānumda benüm bir Bū ‘Alī vār
481. Yanında tıfl-ı ebced-h’ān mevālī
Öñinde levha-gerdāndur ahālī
482. Murabba‘ bir selef yanında Mevlā
Ki şark u ğarbda yok aña hem-tā
483. Zihī sulṭān ki ol ola aña şadr
Vire dīvān-ı ‘ālīsine ol qadr
484. Hezār aḥsente iy Rūmuñ diyārı
Mürebbā itdüñ ol gevher-nişārı
485. Bilüp qadrini sulṭān-ı qadir-dān
Pes itdi ḥāmi-i İslām u ĩmān
486. Müşerref olduk irüp ḥazretine
Kemer bağladuk anuñ ḥıdmetine
487. Olup gül-çin ‘ilmi gülşeninde
Nevāle-gır olduk ḥırmeninde
488. İki üstād ikisi daḥı māhir
Biri üstād-ı evvel biri āḥir
...
505. Zamānumda hemīn var bir cihān-gır
Nevāyī maḥlası adı ‘Alī Şīr

Behiştî, Hüseyin Baykara'nın sarayında kaldığı sırada Hüseyin Baykara'nın meclislerinden, Ali Şir Nevâî (ö. 906/1501) ve Molla Abdurrahmân-ı Câmî (ö. 898/1492)'den istifade etme imkanı bulmuştur. Eserlerinde de bu etki oldukça açık bir şekilde görülmektedir. Bu dönemin, Behiştî'nin edebi üslubunun oluşumunda büyük bir etkisi olduğu söylenebilir.

Hüseyin Baykara otuz yedi yıl süren saltanatı döneminde sanata ve sanatkara çok değer vermiş Herat'ı bir kültür ve sanat merkezi haline getirmiştir. Sarayında oluşan kültür ortamı Anadolu sahası şairleri de dahil olmak üzere döneminde pek çok şair ve sanatkarı etkilemiştir.⁶⁹ Bu etkinin oluşmasında büyük pay sahibi olan iki isim Ali Şir Nevâî ve Molla Abdurrahmân-ı Câmî'dir. Behiştî'de bu iki ismi *Mihr ü Müşterî*'de sık sık zikretmektedir.

II. Bayezid, döneminde ülkenin sınırları genişletmek yerine mevcut sınırlar dahilinde sağlam bir kültürel yapı oluşturmayı tercih etmiştir. Buna paralel olarak Çağatay, İran ve Orta Asya'daki kültür merkezleri ile ilişkiler geliştirilmiştir. Bu doğrultuda II. Bayezid ile Hüseyin Baykara arasında mektuplaşmalar olduğu kaynaklar tarafından tespit edilmiştir. Bu mektuplaşmaların birinde Hüseyin Baykara'nın çeşitli hediyelerle birlikte bir elçi göndererek kendisinin ve Ali Şir Nevâî'nin ricalarını sunduğu ve Behiştî'nin affedilmesini dilediği belirtilmektedir.⁷⁰ Latîfî (ö. 990/1582)'nin ifade ettiğine göre Hüseyin Baykara bu mektubu Behiştî'nin mahzun haline üzülererek ve sefkate gelerek kaleme almıştır.⁷¹

Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâî'nin ricalarıyla İstanbul'a dönen Behiştî'nin Herat'ta ne kadar kaldığına dair kesin bir bilgi yoktur. Yirmili yaşlarında II. Bayezid'in huzurundan ayrılan, on yıl kadar Hatipoğlu'nun yanında ilim tahsil eden Behiştî'nin çok uzun süre Hüseyin Baykara'nın yanında durması imkansızdır. Çünkü dönüşünde *Mihr ü Müşterî*'yi II. Bayezid'e sunmuş ve ardından *İskender-nâme*'yi yazmaya karar vermiştir. *Mihr ü Müşterî*'nin 4462. beyitinde eseri 905/1499-1500 yılında tamamladığını söyleyen şairin *İskender-nâme*'yi de 909/1504 yılında otuz iki yaşındayken tamamladığı düşünülürse çok uzun süre Herat'ta kalamayacağı görülmektedir.

⁶⁹ Ali Şir Nevâî'nin Osmanlı şairlerine etkisiyle ilgili detaylı bilgi için bk.: Yusuf Çetindağ, *Ali Şir Nevâî'nin Osmanlı Şiirine Etkisi*, Kültür Bak. Yay., Ankara 2006.

⁷⁰ Bünyamin Ayçiçeği, *a.g.t.*, 19.

⁷¹ Rıdvan Canım, *a. g. e.*, 195.

Behiştî'nin İstanbul'a döndükten sonraki hayatıyla ilgili tezkirelerde çeşitli bilgiler vardır. *Sehî Bey Tezkiresi*'nde Behiştî'nin dönüşünde padişahı öven bir kaside söylediği yazılıdır.⁷² *Meşâirü's- Şuarâ* ve *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde yine sancak beyi olarak görevine devam ettiği söylenir.⁷³ *Osmanlı Müellifleri*'nde ise Keban beyliği hizmetine tayin edildiği yazılıdır.⁷⁴ Fatma Kaytaz ise şairin Çöke Yaylası'nda gerçekleştirilen elçi kabulü dolayısıyla kendisi hakkında verdiği malumattan yola çıkarak saray görevlileri arasında II. Bayezid'in yakınlarında bulunanlardan birisi olduğu kanaatinin uyandığını söylemektedir. Ayrıca eserinde 897/1491 yılında yapılan Arnavutluk seferine katıldığı, bu esnada hangi görevde bulunduğu dair herhangi bir bilgi verilmediği bu sefer sonunda herkesin ziyadesiyle ganimete gark olurken kendisinin eli boş kalması dolayısıyla bu dünyada nasibinin her zaman gam ve yas olduğundan yakındığı ifade edilmektedir.⁷⁵

Behiştî bu çalışmaya konu olan *Mihr ü Müşteri*'nin 1889. beyitinde şöyle bir ifade kullanmaktadır:

‘Amelden kaldı dest-i nakş-bendüm
Tamām olmadı bu zībā perendüm

Bu beyitten hareketle kelimenin tevriyeli kullanıldığı düşünülürse şairin kesin olmamakla birlikte Nakşibendi tarikatına mensup olduğunu söylemek mümkündür. Fakat kaynaklarda bu hususla alakalı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ali Nihad Tarlan (ö. 1978) ise Behiştî için *Leylâ vü Mecnun Mesnevîsi*’nden hareketle “ Behiştî çok şayan-ı dikkattir. Fuzûlî (964/1556)’ye çok yakın bir tarzda tasavvufu eserine idhal etmiştir. Her vesile ile bu nokta-i nazarı izah eder.”⁷⁶ diyerek onun Fuzûlî’ye benzer bir üslupla tasavvufu eserinde kullandığını söylemiştir. Gerçi klasik şairlerin çoğunda böyle bir temayülün var olduğu bilinen bir gerçek olmakla birlikte Tarlan’ın söyledikleri ile Behiştî’nin söylediklerini alakalandırarak böyle bir sonuca ulaşmak da imkan dahilindedir.

⁷² Mustafa İsen, *a.g.e.*, 172. ; Zehra Göre, “Kerem Kasidelerine Dair”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 15. yıl Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, XV, S. 39, 924-925.

⁷³ Filiz Kılıç, *a.g.e.*, I, 438. ; İbrahim Kutluk, *a.g.e.*, I, 225.

⁷⁴ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, II, 49.

⁷⁵ Fatma Kaytaz, *a.g.e.*, s. XXI-XXII.

⁷⁶ Ali Nihad Tarlan, *İslam Edebiyatında Leylâ ve Mecnun Mesnevisi*, 162-163.

Behiştî'nin hayatının büyük bir bölümünü ölüm korkusu ile geçirdiğini söylemek mümkündür.⁷⁷ Eserlerinde sık sık dile getirdiği bu ölüm korkusunun sebebi ise muhtemelen devrin padişahı ile yaşadığı tatsızlıktır. Bu korku *Hamse*'si şekil itibarıyla incelendiğinde de göze çarpmaktadır. Şöyle ki *Hamse*'nin kaleme alınan ilk mesnevisi olan *Mihr ü Müşterî* ve ikinci mesnevi olan *İskender-nâme*'nin oldukça hacimli eserler oldukları yazılış sırası tam bilinmeyen son üç mesnevinin ise daha az hacimli mesneviler oldukları görülmektedir. Bu durum Behiştî'nin *Hamse*'ye büyük bir hevesle başladığı ancak söylediğimiz sebepten dolayı eseri bir an önce bitirmek isteğinde olduğu fikrini uyandırmaktadır.

Kaynaklarda Behiştî'nin ölüm tarihi ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Babinger, 1520'de öldüğünü kabul etmek mümkündür der.⁷⁸ Ölüm tarihi ile ilgili bilgi veren bir başka kaynak ise *Tuhfe-i Nâilî*'dir. Fakat diğer kaynaklar *Tuhfe-i Nâilî*'de verilen 988/1569 tarihine pek itibar etmemişlerdir. *Behiştî Târihi* üzerine doktora çalışması yapan Fatma Kaytaz, eserini dikkate alarak ölüm tarihi ile ilgili bazı çıkarımlarda bulunmuştur. Eserin II. Bayezid dönemine ait kısmında Atık Ali Paşa için kullandığı “merhûm ve mağfûr” ifadesinden yola çıkarak onun eserini yazdığı sırada Ali Paşa'nın hayatta olmadığına anlaşıldığı, Ali Paşa'nın Şahkulu ile yaptığı mücadelede 1511 yılının temmuz ayında Şahkulu'nun askerleri tarafından öldürüldüğü, Behiştî'nin eserin muhtelif yerlerinde II. Bayezid için söylediği ifadelerden padişahın bu sırada hayatta olduğunun anlaşıldığı, II. Bayezid'in 26 Mayıs 1512 yılında tahtı oğlu Selim (1512-1520)'e bırakarak Dimetoka'ya gidişi esnasında yolda vefat ettiği buradan hareketle de Behiştî'nin 1511-1512 yıllarında, II. Bayezid'in hükümdarlığının son yıllarında hala hayatta olduğunun anlaşıldığı söylenmektedir.⁷⁹ Verilen bu bilgilerden hareketle şairin 1511-1512 yıllarından daha önce vefat etmediğini söylemek mümkündür.

Sonuç itibarıyla Behiştî'nin yaşadığı dönemde edebî ve ilmî çevrelerde söz sahibi, devrinin önemli zatlarından biri olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

B. ESERLERİ

1. Hamse

Kaynaklarda Behiştî'nin bir hamse kaleme aldığı söylenmekle birlikte, *Hamse*'nin hangi mesnevilerden oluştuğuna dair bilgi verilmemiş ya da yanlış bilgi verilmiştir. Sehî Bey (ö. 955/1548), Nizâmî'nin *Hamse*'sini Türkçe'ye tercüme ettiği

⁷⁷ Bünyamin Ayçiçeği, a.g.t., 18.

⁷⁸ Franz Babinger, a.g.e., 49.

⁷⁹ Fatma Kaytaz, a.g.e., s. XXII-XXIII.

bilgisini vermekle birlikte *Hamse* içinde yer alan mesneviler hakkında bilgi vermemiştir.⁸⁰ Latîfî (ö. 990/1582) ise Behiştî'nin *Hamse*'si olduğunu söyler ve *Hamse*'yi oluşturan mesnevileri sırasıyla “Vâmık u Azrâ, Yûsuf u Züleyhâ, Hüsn ü Nigâr, Süheyl ü Nevbahâr ve Leylâ vü Mecnûn” olarak sıralar.⁸¹ *Künhü'l-Ahbâr*'da ise Behiştî'nin Türkçe bir *Hamse*'si olduğu söylenmiş fakat eser hakkında detaylı bir bilgi verilmemiştir.⁸² *Osmanlı Müellifleri*'nde de Lâtîfî'deki bilgiler aynen aktarılmıştır. Diğer tezkirelerde ise Behiştî'nin *Hamse*'sinden bahsedilmemiştir.

Eleazar Birnbaum ve V. L. Menage gibi batılı Türkologların da varlığından bahsettiği *Hamse*'nin tam nüshası Londra yakınlarındaki Durham'da bulunan Ushaw College Church Kütüphanesindedir. Bu nüsha dikkate alındığında kaynaklarda Behiştî'nin *Hamse*'sinin hangi mesnevilerden oluştuğuna dair doğru bilgilerin bulunmadığı görülmektedir. V. L. Menage bu nüshayla ilgili ayrıntılı bir tavsif hazırlamıştır.⁸³

Yaklaşık olarak on altı bin beyitten oluşan *Hamse* sırasıyla *Mihr ü Müşterî*, *Mahzenü'l- Esrâr*, *Heft Peyker*, *Leylâ vü Mecnûn* ve *İskender-nâme* isimli mesnevilerden oluşmaktadır.

Yazılış sırası bakımından değerlendirildiğinde *Mihr ü Müşterî*'nin ilk sırada yazıldığını, *İskender-nâme*'nin ikinci, *Heft Peyker*'in ise beşinci sırada yazıldığını söylemek mümkündür. *Mahzenü'l- Esrâr* ve *Leylâ vü Mecnûn*'un ise hangi sırayla yazıldığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Şair *Mihr ü Müşterî*'nin son bölümünde MM58a [47a]-MM59a [48a] varakları arasındaki 4598- 4665. beyitler arasında bulunan “*Hâtimetü'l-Kitâb*” başlığı altında mesneviyi bitirdiğini ve onu II. Bayezid'e sunduğunu, Sultan'ın da eseri beğendiğini hatta Dîvân toplantısı olmayan bir günde toplanan bir mecliste eserden beyitler okuduğunu anlatır. Şair daha sonra Sultan'dan ihsan olarak mal mülk değil hamse talep ettiğini Sultan'ın da onun bu isteğini geri çevirmediğini ve Hazînedâr'ı çağırarak şaire iki hamse ihsan ettiğini anlatır. Şair bu arada Sultan adına *İskender-nâme* yazmaya karar verdiğini dile getirir. Beyitler şöyledir:

⁸⁰Günay Kut, *Heşt Bihişt Sehi Beg Tezkiresi*, Harvard Üniversitesi Basımevi, Harvard 1978, 243-245.

⁸¹Rıdvan Canım, Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü's-su'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, 194-195.

⁸²Mustafa İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, 153.

⁸³Bu nüsha ve Menage'nin tavsifi hakkında dördüncü bölümde “Nüshanın Tanıtımı” başlığı altında detaylı bilgi verilmiştir.

4604. Emîrû'l-mü'mîni şeh Bâyezîd Hân
Mu'ayyen dîn-i Aḥmed zıll-i sübhân

4605. Durup bir gün seher ol serv-i âzâd
Kılup şubḥî tilâvet itdi dilşâd

4606. Degil idi çün ol gün rûz-ı dîvân
Gülistân seyrine 'azm itdi sulṭân

4607. Açar Firdevs kapusını Rıdvân
Girür mînûya sulṭân ile ğilmân

4608. Elinde kiminüñ şemşîr-i zerrîn
Müzeyyen eylemiş ol berķ-ı Pervîn
...

4616. Getürdüm ben de Dîvân-ı 'Alî Şîr
Severdi anı sulṭân-ı cihân-gîr

4617. İdüp seyr ol ser-efrâz-ı selâṭîn
Oturdı bir çemende hemçü nesrîn

4618. Tutup cennet içinde Tübâ ârâm
Oturdı ol gün anda ta ki [aḥ]şâm

4619. Tururdum şâ[h] karşusunda ben de
Eli bağlu vü ḥâzır ser-figende

4620. Okıdı ol gün anda Şâh Manşûr
Bu ḥûb efsânenen bir beyt-i ma'mûr
...

4622. İşitem çün okudı řāh beyti
Revān hıfz eyledüm ol řāh beyti
4623. Pes oldum meřnevīyye ben de řālib
Dil ü cānum bu fenne oldu rāğıb
4624. Veřākına gelüben devlet ile
Çıkup tahta oturdı rif‘at ile
4625. Didüm ey dāver-i devr-i zamāne
Viren ‘adl ile āsāyiř cihāna
4626. Görür her gün ‘ařāñı baħr ile kān
Kuluña n’ola ħamse itseñ iħsān
4627. Kığırup ħāzini řāh-ı cihān-dār
Getürdür ne ħadar kim ħamseler var
4628. Kulına iki ħamse itdi iħsān
Du‘ām ol ‘ömrini çoğ ide Yezdān
4629. Baña yümñ oldu ħamse virdüğü řāh
Nařīb itdi bu fenni řoñra Allāh
...
4658. Elüme aluban řevķ ile ħāme
Şeh adına yazam bu daħı nāme
4659. Sikender-nāmeye ben urayum dest
Ki’de her beyti ħalkı mey gibi mest

İskender-nâme'de şairin eseri ikinci sırada yazdığına dair bir malumat bulunmaktadır. Mesnevinin 5539. beyitinde “ Nizâmî gibi nam sahibi olabilmek için kalan üç mesneviyi de yazarak Hamse'yi tamamla” manasına gelen bir beyit mevcuttur.

Üçün dahı yaz hamseyi kıl tamām
Nizâmî gibi tâ olasin be-nām⁸⁴

Bu beyitten hareketle *İskender-nâme*'nin ikinci *Mihr ü Müşteri*'nin de birinci sırada yazıldığını söylemek mümkündür.

Heft Peyker mesnevisindeki 1729. beyitten hareketle de şairin bu mesneviyi son sırada kaleme aldığını söyleyebiliriz. Bu beyit şöyledir:

Çü tokuz yüz on üç irdi hisâb
Hamse hatm oldu vü ketb oldu kitâb⁸⁵

Hamse'de ilk sırada bulunan mesnevi *Mihr ü Müşteri*'dir. Şairin 4662. beyitte bildirdiğine göre eser 905/1499 yılında tamamlanmıştır. Bu eser çalışmamızın asıl konusunu teşkil ettiğinden ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Hamse'de ikinci sırada bulunan mesnevi *Heft Peyker*'dir. “ fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün ” vezniyle kaleme alınan mesnevinin ilk ve son beyitleri şöyledir:

İlk Beyit:

Yâ Rab eyle dile feyzüñi müdām
Kim olur feyzüñ ile nağz-ı kelām

Son Beyit:

Çü tokuz yüz on üç irdi hisâb
Hamse hatm oldı vü ketb oldı kitâb

Eser üzerine Şener Demirel yüksek lisans çalışması yapmış ve mesnevinin metnini e-kitap olarak yayımlamıştır.⁸⁶ Türk Edebiyatı'nda Nizâmî'nin *Heft Peyker* mesnevisine nazire yazan şairler ve bazılarının eserlerinin isimleri şöyledir: Ali Şir Nevâî *Seb‘a-i Seyyâr*; Râ‘î Hidâyetullâh ve Lâmi‘î Çelebi *Tercüme-i Heft Peyker*; Aşkî,

⁸⁴ Bünyamin Ayçiçeği, *Behiştî Ahmed Sinan'ın (ö. 917/1511-12?) İskender-Nâme'si (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, 27.

⁸⁵ Şener Demirel, *Behiştî'nin Heft Peyker Mesnevisi*, 111. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215443/h/metin.pdf> E.T.: 15.09.2013.

⁸⁶ Şener Demirel, *Behiştî'nin Heft Peyker Mesnevisi*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215442/h/> E.T.: 26.10.2013.

Nev'i-zâde Atâyî *Heft Hân*; Bursalı Şah Ali Ulvî, Kudsî Çelebi, Hayâtî, Trabzonlu Ramazan, Emîn Yümnî.⁸⁷

Hamse'nin üçüncü mesnevisi *Mahzenü'l- Esrâr*'dır. “ müfte‘ilün / müfte‘ilün / fâ‘ilün ” vezniyle kaleme alınan mesnevi eldeki nüshada oldukça eksik bir şekilde bulunmaktadır. Nizâmî'nin bu ilk mesnevisi için günümüze kadar pek çok nazire yazılmıştır.⁸⁸ Behiştî'nin mesnevisi de bunlardan biridir.

Hamse'de yer alan bir diğer mesnevi *Leylâ vü Mecnûn*'dur. 1865 beyitten oluşan eser, “ mef‘ûlü / mefâ‘ilün / fe‘ûlün ” vezniyle kaleme alınmıştır. Mesnevinin ilk ve son beyitleri şöyledir:

İlk Beyit:

Allâhı çü zıkr ide suhan-gûy
Elbette olur kelâmı dil-cûy

Son Beyit:

Hâme bu maḥalde oldı ebkem
Ḥatm eyledi ḥâtimesini tem

Bu mesnevinin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 5591 numarada kayıtlı nüshası üzerinde Zeynel Abidin Aygün tarafından doktora çalışması yapılmıştır.⁸⁹ Türk Edebiyatı'nda *Leylâ vü Mecnûn* kaleme alan diğer şairleri sırasıyla şöyle sayabiliriz: Gülşehrî, Âşık Paşa, Şâhidî, Ahmed Paşa, Nevâ'î, Hamdullâh Hamdi, Ahmed-i Rıdvân, Hayâtî, Necâtî, Çâkerî Sinân, Kadîmî, Celîlî, Sevdâ'î, Hayâlî, Hakîrî, Fuzûlî, Hamdî, Ârif Fethullâh, Sâlih Celâlzâde, Halîfe, Halîlî, Sinan Çelebi, Mahvî, Muhyî, Zamîrî, Atâyî, Fâizî, Rıfâ'î, Örfî, Nâkâm.⁹⁰

Hamse'de son sırada bulunan mesnevi *İskender-nâme*'dir. “ fe‘ûlün / fe‘ûlün / fe‘ûlün / fe‘ûl ” vezniyle kaleme alınan mesnevi 5781beyitten oluşmaktadır. Mesnevinin ilk ve son beyitleri şöyledir:

⁸⁷ Asgar Dilperîpûr, “Türk Edebiyatında Nizâmî'nin Takipçileri ve Hamse'sine Nazire Yazanlar”, Çev. M.Fatih Köksal, 236.

⁸⁸ Türk Edebiyatı'nda *Mahzenü'l-Esrâr*'a yazılan nazirelerle ilgili detaylı bilgi için bk.: Gülgün Erişen, “ Bursalı Rahmî'nin Gül-i Sad-berg'i”, *DTCF Türkoloji Dergisi*, X, 284-315.

⁸⁹ Zeynel Abidin Aygün, *Behiştî'nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Çukurova Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Basılmamış Doktora Tezi, Adana 1999.

⁹⁰ Agâh Sırrı Levend, “Türk Edebiyatı'nda Leylâ ve Mecnûn Yazan Şairler”, *TDAY Belleten*, Ankara 1957, 105-113.

İlk Beyit:

Ḥudāyā cihān şāhı sensin hemīn
Ki fermān-berūndūr semā vü zemīn

Son Beyit:

Ṭoḡuz yüz ṭoḡuzında oldı tamām
Bu nazm-ı hoş-āyende temme'l-kelām

Eser üzerinde Bünyamin Ayçiçeği tarafından doktora çalışması yapılmıştır.⁹¹ Türk edebiyatında bugüne kadar Behiştî'ninki haricinde tespit edilebilen beş adet müstakil ve manzum *İskender-nâme* mevcuttur.⁹² Bunların şairlerini ve eserlerin isimlerini sırasıyla şu şekilde saymak mümkündür: Ahmedî *İskender-nâme*, Hamzavî *İskender-nâme*, Ali Şir Nevâî *Sedd-i İskenderî*, Karamanlı Figânî *İskender-nâme*, Ahmed-i Rıdvân *İskender-nâme*.

Ushaw College Church Kütüphanesinde bulunan yazma, on altı adet minyatür de ihtiva etmektedir. Menage, *Hamse* üzerine yaptığı incelemede bu minyatürlerden de bahsetmiştir. Minyatürleri uzmanlara gösterdiğini ve yapılan incelemeler sonucunda üçünün orijinal olup XVI. yüzyılın ilk yarısına ait olduğunun tespit edildiğini diğerlerinin ise yazmanın tamir gördüğü XIX. yüzyılda eklendiğini belirtmiştir.⁹³

Hamsedeki minyatürler şunlardır:

Mihr ü Müşteri

56a Mihr'in eşkıyanın kafasını koparması

Heft Peyker

53b Behram'ın bir ejderi öldürmesi

55b Behram'ın Hakan ile savaşması

63a Behram'ın fille savaşması

Mahzenü'l- Esrâr

189a Seyyid Battal'ın Hristiyan savaşçıyla savaşması

202b Zarif bir pir ile bir gencin konuşmaları

⁹¹ Bünyamin Ayçiçeği, *Behiştî Ahmed Sinan'ın (ö. 917/1511-12?) İskender-Nâme'si (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

⁹² İsmail Ünver, *Türk Edebiyatı'nda Manzum İskender-nâmeler*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1975, 121.

⁹³ Ersen Ersoy, "II. Bayezit Devri Şairlerinden Behiştî'nin Hamsesi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, IX, S. 2, 258.

Leylâ vü Mecnûn

82a Leylâ ve Mecnûn'un karşılaşp aşık olmaları

85a Şerif'in Mecnûn'un Leylâ'ya mektup yazdığını görmesi

96a Şerif ve Mecnûn'un Kâbe'ye gitmeleri

99a Leylâ'nın Mecnûn'u çölde vahşi hayvanlar arasında görmesi

102a Şerif'in Mecnûn'un ölüsünü bulması

İskender-nâme

92a İskender'in Dârâ'nın kızıyla eğlenmesi

126a Ordusu hezimete uğramış olan Dârâ'nın boğdurulması ve askerlerinin asılması

136a Kaytâs'ın düşman askerlerini kementle yakalaması

140a İskender'in Pîrûs'u öldürmesi

196a İskender'in Mağrib'de düşmanla savaşıması⁹⁴

Behiştî *Mihr ü Müşteri*'nin bazı yerlerinde *Hamse*'nin yazılma sebebine dair açıklamalarda bulunmuştur. Eserin 4554-4556. beyitleri arasında Türk dili ile bir hamse kaleme almak istediğini eğer bu işi kendisi yapmazsa kimsenin yapamayacağını söyler ve selefî olarak gördüğü kişilerin en fazla dört ya da beş kişi olabileceğini belirtir.

4554. El urup Penc Gence ey güher-senc
Bu Türkî dilde yaz sen dağı beş genc

4555. Yazarsağ sen yazarsın Türkî hamse
Deger ne haşre dek yazmaya kimse

4556. Senüñ mişlüñ selefde dağı el-hağ
Ya dört ola yâ hod beş ola ancak

Behiştî eserin çeşitli yerlerinde mesnevide kendisine örnek aldığı kişileri Nizâmî (ö. 611/1214 [?]), Ali Şir Nevâî (ö. 906/1501), Molla Câmî (ö. 898/1492), Attâr (ö. 618/1221) ve Firdevsî (ö. 411/1020 [?]) Gürgân (ö. ?) olarak sıralar.

⁹⁴ Bünyamin Ayçiçeği, a.g.t., 26-27.

Mesnevinin 4582-4584. beyitleri arasında ise maksadının sanat yapmak olduğunu, kıssa-hân olmadığını bunun için de eserini renkli hayallerle süslediğini, bu kararı da “bezm ehliyle” olan sohbetleri esnasında verdiğini belirtir. Behiştî’nin “bezm ehli” diye tabir ettiği kişilerin, hayatı dikkate alındığında Ali Şir Nevâî, Molla Câmi ve Hüseyin Baykara bulunduğu düşünülebilir. Daha önce “Hayatı” başlığı altında Hüseyin-i Baykara’nın meclislerinde bulunduğunu ve bu dönemin edebi üslubunun oluşumunda önemli katkıları bulunduğunu dile getirmiştik. Bu beyitler şöyledir:

4582. Murādum şan‘at itmek idi izhār
Degülem kışsa-h̃ân ey ehl-i güftār

4583. İçi rengin hayālāt ile pürdür
Muraşsa‘ eylemiş her beytini dür

4584. İdüp bu bezm ehli ile şöhet
Harifâneyle kıldum ben de ‘işret

Eserin 4593-4596. beyitleri arasında ise gönlü şad olsa *Şeh-nâme* yazacağını ancak çalışarak *Hamse* yazdığını dile getirir. Bu işi biraz da kimse talip olmadığı için görev sayar. *Hamse* yazmaktaki diğer bir maksadını da alemde bir nam bırakmak olarak açıklar ve bu işte üstad olarak gördüğü kişinin kendisine himmet ettiğini söyler. Burada bahsettiği kişi muhtemelen Ali Şir Nevâî’dir ve Hüseyin Baykara’nın sarayında bulunduğu sırada kendisinin bu işi yapmaya mahir olduğu ve yapması gerektiğine dair sohbetler olmuştur. Beyitler şöyledir:

4593. Göñül şād olsa alsa deste hāme
Yazardum az zamānda şāh-nāme

4594. Yazardum sa‘y idüp ben dahı hamse
Degül t̃alib bu fenne l̃ik kimse

4595. Vel̃ikin sa‘y ideyüm kām u nā-kām
Yazup hamse koyam ‘ālemde bir nām

4596. Bu işde baña himmet itdi üstād

Bu ā‘lī қаşра urdum ben de bünyād

4565 ve 4582. beyitler arasında da benzer şeyler söylemektedir. Nizâmî’nin öğrencisi olduğunu, Attâr ve Fırdevsî’yi örnek aldığını belirtir. Üstadından (Ali Şir Nevâî) aldığı feyz ile de bu içi maarif dolu kitabı nazm ettiğini söyler. Kıssa-hân olmadığını maksadının sanat yapmak olduğunu tekrar hatırlatır.

4565. Olup şāyeste şākird-i Nizāmī

Bu şan‘atd[a] anuñ oldum gulāmı

4566. Odur ser-çeşme-i ehl-i ma‘ārif

‘Ulūm-ı zāhir ü bātında ‘ārif

4567. Belāğat ‘andelībi kuṭb-ı āfāk

Ki kudsīler olur nazmına müştāk

4568. Lisān-ı tercümānı ehl-i ḥālūñ

Sözi iksīri her şāhib-kemālūñ

4569. Belāğat ehlinūñ şāhib-serīri

Ne geldi ne geliserdür nazīri

4570. Kamu kāmillerūñ ol ekmelidür

Kamu fādılların ol efḍalidür

4571. Şu deñlü faẓl ile ḥāce-i Hüsrev

Bu şan‘atda olupdur aña peyrev

4572. Olup bunlara peyrev Şeyḥ Cāmī

İletdi qadr-i ī‘cāza kelāmı

4573. Olup devr-i Nizāmīde güher-bār
Mu‘aşşır idi dirler Şeyh ‘Aşşār
4574. Olup hem faḥr-i Gürgān meşnevī-gūy
Bu şan‘atda ḳapupdur ol daḥı gūy
4575. Velī tarzında Firdevsīye mānend
Cihāna gelmemiş naḥl-i berūmend
4576. Ḳamunuñ nazmını meşḳ eyledüm ben
İdindüm her birinüñ tarzını fenn
4577. Olup bunlara şākird-i nev-āmūz
Süḥan mülkine oldum ben de pīrūz
4578. Baña üstāddan feyz oldı bu fenn
Degülem il gibi üstādsız ben
4579. Eger feth eyler ise ḳalb[i] Fettāḥ
Bu şan‘atda yiter üstād-ı miftāḥ
4580. ‘Ulūmuñ cümlesinden behremendüm
Müzeyyendür anuñçün bu perendüm
4581. Ṭoludur bu kitāb içi ma‘ārif
Degil ḡayrısı gibi pür-zehārif
4582. Murādum şan‘at itmek idi izḥār
Degülem ḳışsa-ḥ‘ān ey ehl-i güftār

Son olarak da Sultan II. Bayezid’in verdiği hamselerin kendisine uğur getirdiğini Allah’ın da yardımıyla *Hamse* yazdığını belirtir.

4629. Baña yümn oldı hamse virdügi şâh

Naşīb itdi bu fenni şöñra Allâh

Sonuç olarak Behiştî'nin kimse Türkçe *Hamse* yazmaya talip olmadığı için görev bilinciyle bu işe başladığını, bunu biraz da alemde bir nam bırakmak isteğiyle yaptığını ve maksadının hikaye anlatmak değil sanat yapmak olduğunu söylemek mümkündür.

2. Behiştî Târihi / Tevârih-i Âl-i Osman

Behiştî Târihi'nin tespit edilebilen nüshaları, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nr. 2410, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan nr. 1270, British Library Add. 7689 ve British Library Add. 24.955'te kayıtlıdır. British Library 24.955'te kayıtlı nüsha *Behiştî Târihi*'nden alıntılar içermektedir.

Eser üzerine Fatma Kaytaz doktora çalışması yapmıştır.⁹⁵ Eser padişahlara ayrılmış sekiz bölümden oluşmaktadır. Fatma Kaytaz'ın bildirdiğine göre eserin Osman Gazi (1299-1326), Orhan Gazi (1326-1359) ve I. Murad (1362-1389) dönemlerine ait kısımları ulaştıkları nüshalarda bulunmamaktadır. Her bölümün başına mesnevi nazım şekliyle uzun girişler yazılmıştır. Eserde Arapça, Farsça ve Türkçe beyitler bulunmaktadır. Ayet ve hadislerle anlatım güçlendirilmiştir. Eser bu haliyle sanat değeri açısından da zengin bir içeriğe sahiptir.

Eserin ne zaman yazıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Behiştî *Hamse*'sini oluşturan mesnevilerden *Heft Peyker*'in 1712. beyitinde

Yazayum Târiḥ-i Osmanîyi ben

Kışası râstdur nazmı ḥasen⁹⁶

demiştir. Beyitten anlaşıldığı üzere *Hamse*'yi tamamladıktan sonra Osmanlı Tarihi kaleme alma isteğindedir. Şairin yazılış sırası bakımından son mesnevisi olan *Heft Peyker*'i 913/1507-1508 yılında tamamladığı düşünülürse eseri en erken 913/1507'de yazmaya başladığı söylenebilir.⁹⁷

3. Behiştî Dîvânı

Kaynaklarda Behiştî'ye ait bir divandan bahsedilse de eser hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Vladimir Minorsky (ö.1966) hazırladığı katalogda Dublin'de

⁹⁵ Fatma Kaytaz, *Behiştî Târihi (791-907 / 1389-1502) (Giriş, Metin, Dizin)*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.

⁹⁶ Şener Demirel, *Behiştî'nin Heft Peyker Mesnevisi*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215442/h/> E.T.: 26.10.2013.

⁹⁷ Fatma Kaytaz, *a.g.t.*, s. XXVIII.

bulunan Chester Beatyy Kütüphanesi 430 numarada kayıtlı yazmanın *Behiştî Dîvânı* olduğunu söyler.⁹⁸ Ancak Ersen Ersoy, bahsi geçen divanın bir dibace, Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Methiyesi, Ahmed Paşa (ö. 902/1496-1497), Konyalı Nizâmî (ö. 1469/ 1473?), Necâtî (ö. 914/1509) ve Şeyhî (ö. 838/1429) gibi eski şairleri değerlendiren bir şiir ve dört yüz kırk dört gazelden oluştuğunu ve bu haliyle eserin Vizeli Behiştî'ye ait olma ihtimalinin de bulunduğunu söyler.⁹⁹ Çünkü Behiştî'nin Kanuni Sultan Süleyman dönemine yetişip yetişmediği bilinmemektedir. Bu hususta daha kesin bir bilgi verebilmek için eser üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapmak gerekmektedir.

4. Behiştî'nin Mevlid-i Şerîf'i

Bugüne kadar kaynaklarda Behiştî'nin *Mevlid*'ine dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte mevlid türü müstakil olarak araştırmaya tabi tutulduğunda Behiştî mahlaslı bir şairden bahsedildiği görülmüş ancak söz konusu şairin hangi Behiştî olduğuna dair bir bilgi de verilmemiştir. Son zamanlarda yapılan araştırmalar neticesinde Behiştî mahlasıyla söylenmiş iki mevlid metni olduğu görülmüş ve yapılan incelemeler neticesinde bunlardan birinin Behiştî Ahmed Sinan Çelebi'ye ait olduğu anlaşılmıştır.¹⁰⁰

Eser hakkında bir makale hazırlayan Ramazan Ekinci'nin bildirdiğine göre Behiştî'ye ait mevlid metni Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. or. oct. 2413 numarada kayıtlıdır. Yazma *Mahzenü'l- Esrâr* adıyla kaydedilmiştir. Yazmanın dış ölçüsü 170×125 mm, iç ölçüsü ise 105×80 mm'dir. Tamamı 36 yaprak olan yazmanın satır sayısı bazı sayfalarda değişmekle birlikte genellikle dokuzdur. Şemseli, zencirekli kahverengi deri cilde sahip yazmanın zahriyesinde eserin yazıldığı hattan farklı bir yazı stiliyle “Vilâdet-i Resûl” ibaresi ve farklı şairlerden alınma farsça beyitler bulunmaktadır. Eser 2b'de başlamaktadır. Müzehheb bir ser-levhaya sahip olan ilk sayfada 7 satır ve her satırda bir beyit bulunmaktadır. Metin harekeli nesih ile kaleme alınmıştır.

Behiştî'nin tüm eserlerinin müstakil bir ismi varken *Mevlid*'inde bu durum söz konusu değildir. Eserin zahriyesinde bulunan “Vilâdet-i Resûl” kaydı eserin ismi

⁹⁸ Vladimir Minorsky, *A Catalogue of Turkish Manuscripts and Miniatures*, Dublin 1958, 53.

⁹⁹ Ersen Ersoy, *a.g.m.*, 259.

¹⁰⁰ Konuyla ilgili olarak bk. Ramazan Ekinci, *Behiştî Mahlaslı Şairlere Ait Mevlidler 1: Behiştî Ahmed Sinan'ın Mevlid-i Şerîf'i*, Sufî Araştırmaları, S. 10, 17-79.

değildir. Muhtemelen müstensih ya da okur tarafından eserin muhtevasıyla alakalı olarak kaydedilmiştir.¹⁰¹

555 beyitten oluşan eser mesnevi nazım şekliyle ve “ fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün” vezniyle kaleme alınmıştır. Ana hatlarıyla sekiz bölümden oluşan eser Klasik Türk edebiyatının mevlid tertibine uygun şekilde düzenlenmiştir. Dil hususiyetleri açısından incelendiğinde de eserin Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi arasında geçiş özellikleri taşıdığı görülmektedir. Ancak döneminde yazılmış diğer mevlid türündeki eserlere göre Arapça ve Farsça kelime sayısının fazla olduğu da göze çarpan bir özelliktir. Bunun sebebi ise şairin eseri halk için değil ilim sahibi kişiler için yazmış olmasıdır.

Eserin yazılış tarihine dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte II. Bayezid’in övülmesi ve Moton Kalesi’nin fethine yer verilmesi sebebiyle kalenin fetih tarihi olan 1500 ile Sultan II. Bayezid’in son saltanat yılı olan 1512 yılları arasında yazılmış olma ihtimali kuvvetlidir.

Osmanlı Müellifleri’nde şairin Sultan Bayezid ve Şehzade Cem olaylarını anlattığı bir *Tarihçe*’si olduğu ve bu eserin Topkapı Sarayı, Revan Odası kütüphanesinde bulunduğu söylenmekteyse de böyle bir eser henüz ele geçirilememiştir.¹⁰²

C. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1. II. Bayezid Döneminde Edebî Muhit

II. Bayezid’in hüküm sürdüğü dönemi de kapsayan XV. yüzyıl Türk ve Osmanlı tarihi açısından önemli bir dönemdir. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nde siyasi yapı güçlenmiş bunun yanı sıra kültürel yapı da sağlam temeller üzerine oturmuştur.

Bu yüzyılda Osmanlı’da kültür hareketlerini başlatan, Türkçe’nin büyük bir devlet dili olmasına zemin hazırlayan kişi II. Murad’dır. Fatih Sultan Mehmet döneminde ise Osmanlı Devleti’nin siyasi gelişmesine paralel olarak Türk kültürü de büyük bir gelişme kaydetmiştir. Tam bir bilim aşığı ve aynı zamanda bir şair olan Fatih, devrinde bilim adamları ve sanatçıları koruduğu gibi aynı zamanda onlara bolca

¹⁰¹ Ramazan Ekinci, *a.g.m.*, 22-25.

¹⁰² Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri 1299-1915*, Haz.: İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1975, II, 49.

ihşanlarda da bulunmuştur. Bu sayede İstanbul, İslam dünyasının önemli kültür merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Fatih devrinin sonlarında ve II. Bayezid devrinin başlarında Türkçe bir kültür dili olarak gelişimini tamamlamıştır. II. Bayezid devrine gelindiğinde Anadolu ve Rumeli artık şairler kaynağı, başkent İstanbul da doğunun kültür ve bilim merkezi haline gelmiştir.¹⁰³ II. Bayezid 1481’de tahta geçtiğinde İstanbul’un fethinin üzerinden sadece yirmi sekiz yıl geçmiştir. Belki mizacının da etkisiyle, yeni memleketlerin fethinden çok mevcutlara her alanda Osmanlı mührünün vurulmasına önem vermiştir. II. Bayezid’in saltanatı, Osmanlı devletinin askeri ilerleyişinin yavaşladığı ancak kültürel anlamda çok büyük gelişmelerin sağlandığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir.¹⁰⁴

“Adlî” mahlasıyla şiirler söyleyen ve divan sahibi olan II. Bayezid, devrinde pek çok şair ve bilgini korumuş ve bunların merkezde toplanmalarını sağlamıştır. Kendisine sunulan eserleri bizzat okuyan Sultan, bunlar hakkında fikirlerini ifade etmiş ve bu sayede ilim ve sanat aleminin daha canlı tutulmasını sağlamıştır.

II. Bayezid döneminde Çağatay, İran ve Orta Asya’daki kültür merkezleri ile olan ilişkiler de gelişmiştir. Hüseyin Baykara döneminde Herat, daha sonra “Herat Ekolü” diye anılacak ayrı bir sanat üslubunun merkezi haline gelmiştir. II. Bayezid ve Hüseyin Baykara arasında mektuplaşmaların olduğu da bilinen bir gerçektir. Bu dönemde Herat’ta tesis edilen kültür ortamı ve iki sultan arasındaki yakınlık başta Anadolu sahası şairleri olmak üzere o dönemde yetişmiş pek çok şairi etkilemiştir.

II. Bayezid dönemine genel olarak baktığımızda, Osmanlı şiirinde klasikleşme sürecine geçişin sağlandığı ve Yavuz Sultan Selim döneminden itibaren ilk klasik dönemin başladığı söylenebilir.¹⁰⁵

Behiştî böyle bir kültür ve sanat ortamında yetişmiş ve eserlerini ortaya koymuştur.

¹⁰³ Ahmet Atilla Şentürk- Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2004, 170.

¹⁰⁴ Yavuz Bayram, *Amasya’ya Vali Osmanlı’ya Padişah Bir Şair Adlı Sultan İkinci Bâyezîd*, Amasya Valiliği Yay., Amasya 2009, 26.

¹⁰⁵ Muhsin Macit, “İlk Klasik Dönem (1453-1600) Şiir”, *Türk Edebiyatı Tarihi II*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2007, 34.

2. Behiştî'nin Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri

Klasik Türk edebiyatı dahilinde şiir söylemiş hemen her şair “İyi şair olma” iddiasındadır. Eserlerinde bunu sık sık dile getiren şairler bu sayede yaşadıkları dönemin şiir ve şair anlayışını da yansıtmışlardır. Behiştî de çalışmamıza konu olan *Mihr ü Müşterî* adlı mesnevisinde çağdaşı şairler gibi iyi şair olma iddiasını korumuş fakat bununla birlikte mesnevinin bazı beyitlerinde edebiyat teorisini gibi davranarak iyi şiirin nasıl olması gerektiğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Bu beyitlerden bazıları şöyledir:

498. Kimüñ tab‘ında yoğ ise leţāfet
Ma‘ānī bilmeden gitmez keşāfet

499. Belāğat ‘ilminüñ eşrāfı çokdur
Ki mevķūfū’n-‘aleyhüñ haddi yokdur

500. Şu kim bilmez ma‘ānī vü beyānı
Ne bilsün āsumāndan rīsmānı

501. ‘Arūz ile ķavāfī bilse şā‘ir
Olur envā‘-ı nazma gerçi ķādir

502. Luğatdür cümleñ mebnīsi ammā
Luğat bilmeyicek olmaz tūvānā

Bu beyitlerde şair, iyi şiirin kişinin nezaketiyle başladığını kabalığı gidermenin yolunun da mana bilmeden geçtiğini söylemektedir. Belagat ilmini şiirin temeli olarak görür ve bu ilmin kurallarına uyulmadan şiir söylenemeyeceğini bildirir. Mana ve beyan ilminden habersiz kişilerin doğru söz ile saçma söz arasındaki farkı kavrayamayacağını belirten şair; belagat, mana ve beyan ilminden haberdar kişilerin eğer aruz ile kafiye de hakim iseler her türlü şiiri söyleme marifetini kazandıklarını belirtir. Bütün bu bilgileri lüğat bilgisi ile de tamamlamak gerektiğine vurgu yapar.

1816. beyitte yine şiirde veznin önemine değinen şair, 1833. beyitte de şiirin hayallerle süslü olması gerektiğini söylemektedir.

1816. Vezinde mu‘teberdür gerçi miqdār

Bulur sikkeyle līkin qadri dīnār

...

1833. Şu nazmuñ kim ola elfāzı maḥbūb

Muḥayyel olup ola ma‘nisi ḥūb

İyi şiirin nasıl olması gerektiğine dair teorik bilgiler veren şair aynı zamanda iyi şairin nasıl olması gerektiğine de değinmiş sıkıntı çekmeden ve çalışmadan iyi şair olunamayacağını, şair olmak isteyen kişinin boş şeylerle uğraşmak yerine çalışması gerektiğini belirtmiştir. Pek çok kişinin şair olma hevesinde olduğunu ancak dediği şartları yerine getirmeyen ve ilim öğrenmeyen kişilerin şair olamayacağını anlatan Behiştî, kendisinin bu hususta yeterli birikime sahip bulunduğunu da dile getirmektedir. İyi şair olmanın en önemli şartının alim olmak olduğuna tekrar vurgu yapan şair, bu sıfatı taşımayan kişilerin şiir söyleseler bile bu alanda maharet gösteremeyeceklerini bildirir.

490. Yaraşmaz ehl-i ‘ilme nerd ü saṭranc

Çekelüm biz hele bu genc içün renc

491. Heves çok kişi eyler kimyāya

Düşer ammā ki girdāb-ı belāya

492. Şükür bu kimyāya vāşılām ben

Nazīrim yok bu fende kāmilem ben

...

504. Şu kim ‘ālim degüldür şā‘ir olmaz

Olursa dāḥı iñen māhir olmaz

Eserde Ahmedî (ö. 815/1412-13) ve Şeyhî (ö. 832/1429’dan sonra)’yi yeren şair kendi sözünü onlardan ayrı tutar.

493. Degül bu Aḥmedî Şeyhî kelāmı

Ki gavrına irişe ‘aql-ı ‘āmī

Her fırsatta Ali Şir Nevâî'yi, Molla Câmî'yi, Nizâmî'yi, Attâr'ı ve Firdevsî'yi üstad olarak gördüğünü bildiren Behiştî, kendini onların öğrencisi olarak görür ve onların yolundan gittiğini dile getirir. Bu beyitlerden bazıları şöyledir:

494. Nizâmî gibi nâzûk şâ'irem ben
Çü Hüsrev mesnevîde mâhirem ben
495. Cihândan naql idelden Şeyh Câmî
Ben oldum 'âlemüñ mîr-i kelâmı
...
505. Zamānumda hemîn var bir cihân-gîr
Nevâyî maḥlası adı 'Alî Şîr
506. Bu fende yokdur andan ğayrı kâmil
Kimi kec-ṭab' olan kimisi cāhil
...
4565. Olup şāyeste şākird-i Nizāmî
Bu şan'atd[a] anuñ oldum ğulāmı
...
4573. Olup devr-i Nizāmîde güher-bâr
Mu'aşşır idi dirler Şeyh 'Aşşâr
...
4575. Velî tarzında Firdevsîye mānend
Cihāna gelmemiş naḥl-i berūmend
4576. Kamunuñ nazmını meşķ eyledüm ben
İdindüm her birinüñ tarzını fenn
4577. Olup bunlara şākird-i nev-āmūz
Sūḥan mülkine oldum ben de pîrūz

3. Behiştî'nin Edebi Tarzı

Edebiyat tarihinin başlıca kaynaklarından olan tezkirelerde Behiştî'nin edebi tarzıyla alakalı olarak yeterli bilgi bulunmamakla birlikte Sehî Bey, Latîfî, Gelibolulu Âlî gibi tezkire müellifleri ve Franz Babinger şairin üslubuna dair bazı bilgiler vermişlerdir.

Sehî Bey, Behiştî için “ ‘Ulûmı tertîb üzre görmüş Hamse-i Nizâmî’yi bit’t-temâm Türkîye terceme itmişdür her fende mâhir çok me‘ârife kâdir kimesnedür.”¹⁰⁶ diyerek onun alim kişiliğinden bahseder ve Nizâmî'nin *Hamse*'sini Türkçe'ye tercüme ettiğini söyler. Latîfî ise Şeyhî'yi eleştirdiği beyitleri naklederek Behiştî'nin haddini aştığını fakat şiirlerinin de kötü olmadığını belirtir.¹⁰⁷ Gelibolulu Âlî ise “ ...şöhre-yi ebnâ-yı zamân bir iki beyt-i cevâhir-feşân dahı andan sudûr itmişdür. Hak budur ki eyü nazm eylemişdür.”¹⁰⁸ diyerek iyi bir şair olduğuna vurgu yapar. Babinger ise “Üslûp itibariyle zamanının kroniklerinden ve özellikle Mehmed Neşrî (ö. 927/1520?)’nin eserinden tamamıyla ayrılan bu kitaba, sanatkârane üslûp ile yazılmış ilk Osmanlı târihi denilse yeridir. Müellifin şairlik istidadına uygun olarak bu eserde ayrıntılara ait olayların tasviri geniş olmayıp buna karşı meydan savaşları şairane ve etraflı yazılmıştır.”¹⁰⁹ diyerek *Behiştî Târihi* üzerinden şairin edebi üslubuna dair çıkarımlarda bulunur.

Behiştî ise *Mîhr ü Müşterî*’nin bazı beyitlerinde edebi tarzını şöyle açıklar:

1824. ‘Arabda yok ‘Acemde yok nazîrüm

Kemâlüm hâtemüm tâcum serîrüm

...

1830. Nazar kıl nazmuma nakḳâd iseñ sen

Bilürsin ḳadrümi üstâd iseñ sen

1831. Eger nakḳâd eger üstâd-ı mâhir

Göricek diye nazmum baña sâhîr

¹⁰⁶ Günay Kut, *Heşt Bihişt Sehî Beg Tezkiresi*, Harvard Üniversitesi Basımevi, Harvard 1978, 244-245.

¹⁰⁷ Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsiratü’-n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, Grafiker Yay., Ankara 2010, 195.

¹⁰⁸ Mustafa İsen, *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994, 153.

¹⁰⁹ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev.: Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982, 49.

1832. Bilür qadr-i kelāmı kāmīl insān
Ne ğam bilmedüğinden anı nādān

1833. Şu nazmuñ kim ola elfāzı maḥbūb
Muḥayyel olup ola ma'nisi ḥūb

1834. Selīs ü pāk ola çün āb-ı ḥayvān
Bula zevkından anuñ mürdeler cān

1835. Nazīri var mıdur anuñ cihānda
Diye mi kimse mişlin bir zamānda

1836. Virür kendözin ögmek gerçi nokşān
Zarūrīdür görürem ḥalkı nādān

Bu beyitlerde şair Arap ve Acem diyarında bir benzerinin daha olmadığını, iyiyi kötünden ayıran mahir kimselerin onun şiirinin kıymetini anlayacağını, şiirinin hoş lafızları olan, manası güzel ve hayallerle süslü bir şiir olduğunu ve bu haliyle ölüyü bile diriltecek kadar güçlü olduğunu anlatır. Bir benzerinin daha bulunmadığını tekrarladıktan sonra kişinin kendisini övmesinin, değerini azaltacağını fakat halkı kendi şiirinin kıymetini anlayacak birikimden uzak gördüğü için kendini övmenin zaruri olduğundan bahseder.

1839. İderseñ geşt gülzār-ı cihānı
Bu şan'atda bulunmaz baña şānī

1840. Çü bülbül gerçi bī-berg ü nevāyam
Degülem kışsa-ḥ'ān destān-serāyem

1841. Eger dānende iseñ ey yegāne
Füsün u siḥri şanma sen fesāne

1842. Kırı efsāne şanma bunı ey yār

Temāşā kıl ne cādūlıklarum var

1843. Naẓar kim itse bu sihr-i helāle
İder pedrūd elbette hilāle

1844. Temāşā kıl bu nīreng ü destān
Nice virür ğam ile ölmüşe cān

Bu beyitlerde de yine kendisi gibi ikinci bir şairin bulunmayacağından bahseden şair, kıssa-han olmadığını destan söylediğini belirtir. Eserini okuyan kişilerin bilgin kişiler ise sözlerinin ne denli sihirli olduğunu hatta ölüye bile can verecek güçte olduğunu anlayacaklarını söyler.

1892. Tama‘ ağzın yumup mīkrāz-vārī
Kodum dilden bu nazm-ı āb-dārī

1893. Dinilmişden yazup bir niçe ebyāt
Diledüm kim idem fazlumı işbāt

Şair, 1892 ve 1893. beyitlerde ise şirinin arı olduğunu ve şiiri fazlını ispat etmek için söylediğini belirtmektedir.

1926. Ne emr itdi ise üstād-ı fāzıl
Kabūl eyleyüp oldum ben de ‘āmīl

1927. Yine cūş eyledi deryā-yı cevher
Yine kāfūrı itdüm müşğ ile ter

1928. Yine şevk ile urdum tīşe kāna
Yine zer-pāş oldum bu cihāna

1929. Olayum baħr gibi gevher-efşān
Pür itsün dāmenin her baħr u her kān

1930. Güher-senc olup itsem zūr-bāzu

İki ‘âlem olmaz baña terâzû

1931. Behiştî lâfı o ıl sze bünyâd

Der ü dîvârın it bu şehriñ âbâd

Bu beyitlerde ise Behiştî, üstad olarak kabul ettiği Ali Şir Nevâî’nin sözüne uyduğunu şiir söylerken bazen deniz gibi coştuğunu bazen maden ocağına kazma salları gibi şevk ile işini yaptığını bu şekilde cevherler saçtığını bu yüzden de iki alemin kendisine terazi olamayacağını söyler. Şiir söylemeyi bina yapmaya benzeten şair, şimdi sözü bırakıp bina inşa etmeye başlaması gerektiğinden bahseder.

4586. Degülem kimsenüñ fikrine muhtâc

İdem düzdâne kâlâsını târâc

4587. Velîkin tercümede ey birâder

Alurlar hoşca ma’nâ olsa ekşer

4588. Tevârüd âdemîlikdür düşer çok

Tevârüdden baña aşlâ zarar yok

4589. Tetebbu‘ çok iderdüm meşneviyyât

Meşeldür dil olur dirler çü mir’ât

Bu beyitlerde de kimsenin fikrine muhtaç olmadığını, şairlerin birbirine benzer beyitler söylemesinin insanoğlu için olağan bir durum olduğunu bundan kimseye zarar gelmeyeceğini iyi şiir ve mesnevi yazabilmek için de benzerlerini iyi tetkik etmek gerektiğini söylemektedir.

Bütün bunlardan hareketle şairin, iyi şair olmak hususunda bir iddiasının bulunduğunu söylemek mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

MİHR Ü MÜŞTERÎ İNCELEMESİ

A. MİHR Ü MÜŞTERÎ'NİN YAZILIŞ SEBEBİ

Metinde 514 ve 619. beyitler arasında *Sebeb-i Nazm-ı İ'n Kitāb-ı Müsteṭāb-ı Müşgīn Nikāb Vü Midḥāt-ı Münşī İbn-i Nikāt* başlığı altında bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde şair 514 ve 526. beyitler arasında eserin yazılış sebebine dair bilgi vermektedir. Buna göre Behiştî, şairliğini över ve sanat yapmak için bu aşk hikayesini kaleme aldığını belirtir. Beyitler şöyledir:

514. Elā iy ‘andelīb-i gülbün-i rāz
Belāḡat gülşeninde nağme-perdāz
515. Feṣāḡat kişverinüñ pehlevānı
Melāḡat mülkinüñ şāhib-kırānı
516. Lisān-ı ġayba ḡaḡ bu tercümānsın
Maşāf-ı ma‘rifetde pehlevānsın
517. Ser-āḡāz eyle ey Dāvūd-elḡān
K’ola dem-beste her mürġ-ı sūḡān-dān
518. Dem-i Yaḡyā gibi iḡyā-yı mevtā
İder mu‘ciz kelāmuñ iy Mesīḡā
519. Ne beyti kim idersin yirde peydā
‘Uṡārid eyler anı gökde inşā
520. Ne ḡikmetdür ‘aceb didüġüñ ebyāt
İder İśī gibi iḡyā-yı emvāt
521. Kemālātı ki maḡdūr-ı beşerdür
Senüñ ‘ilmüñe cümle mā-ḡazardur

522. Söz iklîmi şehisin söz senüñdür
Kemâl-i nazm göster kim fenüñdür
523. Hâkâyık gülşeninden sil sen âzı
Velî ağıyardan kıl ihtirâzı
524. Çü hem-derdüz olalum saña hem-râz
Ki gâyet hûb olur âheng ile sâz
525. İdüp bu kışşa-i sevdâya âgâz
Dimiş efsûn-ger ü efsâne-perdâz

Beyitlerde görüldüğü gibi şair, kendini şiir bahçesinin bülbülü, belâgat bahçesinin şarkıcısı, fesahat ülkesinin pehlivanı, güzellik ülkesinin hükümdarı, gayb lisanının tercümanı, marifet kitabının pehlivanı, olarak görmektedir. Sözlerinin ahengini ve gücünü ise Hz. Davud ve Hz. İsa'ya telmihle anlatır. Şöyle ki söz söylediğinde Hz. Davud'un sesi gibi öyle hoş bir nağme yayar ki söz kuşu susar. Hz. İsa'nın nefesi ölülerini nasıl diriltiyorsa onun sözleri de öyle etkilidir. İnsanların kendi sözlerine ihtiyacı olduğuna vurgu yapan şair, efsaneler anlatan bir büyücü gibi bu sır dolu aşk hikayesine başlamak istediğini söyler. Bütün bunlardan yola çıkarak şairin beğendiği bu hikayeyi sanat kabiliyetini göstermek maksadıyla kaleme aldığını söylemek mümkündür.

Buna benzer bir söyleyişi şair, daha önce 507 ve 513. beyitler arasında da dile getirmiştir.

505. Zamānumda hemîn var bir cihân-gîr
Nevāyî maḥlası adı 'Alî Şîr
506. Bu fende yokdur andan gayrı kâmil
Kimi kec-ṭab' olan kimi câhil
507. Çü gördüm bende esbâbı müheyyâ
Bu nazmı kıлмаğa sa'y itdüm inşâ'

508. Hıŝûŝā kim omaz hāırda evhām
Virür ŝeydā dile olduça ārām
509. ‘Abā-pūŝa geyüirdüm tāt u dībā
N’ola hūb ise itdüm daı zībā
510. Bi-hamdillāh elümde öp u evgān
Kimüñ kim da‘visi var işde meydān
511. İdüp şey-i alīl ile anā‘at
Bu fenni kendüme itdüm ŝanā‘at
512. Behiŝtī yazmaa bu yādīgārı
Hudādan iste dā‘im ‘avn u yārı
513. İlāhī dest-gīrūñ olsun Allāh
Hudā tevfiı dā‘im saña hem-rāh

Bu beyitlere göre şair, bu hikayeyi yazmak için eŝitli sebepler görmüştür. Bu sebeplerin başında üstad olarak gördüğü Ali şir Nevāi’nin eseri gibi güzel bir eser yazma isteğı gelir. Bu sayede sanatını ispat etmek niyetindedir. Bunun için de duruma uygun olarak bu sır dolu aşk hikayesini seçer. Güzel olarak nitelendirdiğı bu hikayeye kendi tabiriyle süslü giyisiler giydirmiŝtir. Bu sayede hikayenin güzelliğine güzellik katmıŝtır.

Eserin 4425 ve 4431. beyitleri arasında ise bu aşk hikayesinin gam ve sıkıntı ile dolu olduğunu söylemektedir. Bu haliyle halka hüzmün veren hikayeyi, neşeli ve keyifli bir hale getirmek istediğini belirten şair, bu hususta başarılı olduğunu da “ Müferrih eyledim bu destanı” diyerek dile getirir. Beyitler şöyledir:

4425. Yiter ussam benüm halk-ı cihāna
Ne hācet kim vire am bu fesāne

4426. Degüldür kimseden gizlü çü bu rāz

Anuñçün bu maḥallde itdüm ĩcāz

...

4430. Bu bir efsāne idi pür-melālet

Velīkin gösterüp ben de kerāmet

4431. Müferriḥ eyledüm bu dāstānı

Ki mesrūr eylese mi gibi cānı

1893. beyitte de sanattaki üstünlüğünü ispat etmek için bu eseri kaleme aldığını söyleyen Behiştî, sanat kaygısını bir kez daha dile getirir. Beyit şöyledir:

1893. Dinilmişden yazup bir niçe ebyāt

Diledüm kim idem fazlumı işbāt

4582. beyitte de amacının sanat yapmak olduğunu bir kez daha açıkça dile getiren ve yalnızca hikaye anlatan biri olmadığını söyleyen şair, bu sayede eserinin sanatsal değerine de vurgu yapar.

4582. Murādum şan‘at itmek idi izhār

Degülem kışşa-ḥ‘ān ey ehl-i güftār

Bütün bunlardan yola çıkarak şairin eseri, sanat kabiliyetini ispat etmek için kaleme aldığını söylemek mümkündür. Bunun için de hüznü ve güzel diye nitelendirdiği bu çift kahramanlı aşk hikayesini seçmiştir. Daha sonraki beyitlerde ise gamlı ve sıkıntılı diye nitelendirdiği hikayeyi kendi yorumunu katarak neşeli ve keyifli bir hale getirdiğini anlatır. Böylece şair, halka daha keyifli bir hikaye sunma maksadına ulaşmıştır.

Eserde çeşitli sebeplerle dönemin padişahı II. Bayezid’i öven şair, 402. beyitte daha önce bahsettiğimiz üzere arasının açıldığı padişaktan özür dilemek maksadıyla eseri kaleme aldığını belirtmektedir.

402. Degül maḥdūr ādem medḥüñ ey şāh

Diyelüm ‘özü idüp estaḡfirullāh

Behiştî, eserinin bazı beyitlerinde ise hamse yazmasına dair sebepleri sıralar. Eserin 1900 ile 1926. beyitleri arasında Ali Şir Nevâî’nin isteği üzerine hamse yazmaya

karar verdiğini belirtir. Beyitlerde asrının hocası diye nitelendirildiği ve çeşitli şekillerde övdüğü üstadının, kendisini bu alanda yeterli gördüğünü söyler. Hocası tarafından iyi bir öğrenci olarak kabul edildiğini belirten şair, kendini devrin Hassân'ı olarak görür ve hocasının gençlik tez geçer bu zamanı iyi değerlendirmek gerekir uyku, yeme-içme ve eğlenceyi terk ederek bu işte başarılı olunabilir demesi üzerine Şah adı ile başladığı bu eseri bitirip hamseyi tamamlamaya azm ettiğini anlatır. Beyitler şöyledir:

1900. Zamāne Bū 'Alīsi ḥāce-i 'aşr
Ferīd ü bī-naẓīr dehr çün Naşr

1901. Sözinüñ her biri çün naşş-ı kâṭı'
Tereddüd zulmetinde şems-i lâmi'

1902. Olıcaḳ Bin Ḥasan āsār olur ḥūb
'Aceb mi bīkr-i fikri olsa merġūb

1903. Elinde ḥāme anuñ ney-şekerdür
Devâtı bir şadefdür içi pür dūr

1904. Eger taḥrīr ide naḳḳāş Mānī
Eger taḳrīr ide rūşen beyānı

1905. İrişür feyz-i ṭab'ı baḥr u kāna
Lebid-i vakt Ḥassān-ı zamāne

1906. Degüldür medḥ ile anuñ revācı
Ki müşġüñ medḥe yokdur ihtiyācı

1907. Günüñ meşhūrdur nūrı ziyāası
Olur medḥi zarūrī mukteẓası

1908. Göricek anı ol Mevlā-yı fāzıl
Fünūnuñ cümlesinde ehl ü kāmīl
1909. Didi aḥsent ey şākir ü ḳābil
Nizām-ı nazmda üstād u kāmīl
1910. Naẓīrūñ yok senüñ sa'y u talebde
Hemālūñ yok Acemde vü 'Arabda
1911. Şıyāğat şan'atundur ey hūner-ver
Her āhen-ger saña olmaz berāber
1912. Ḳamu engişt-ger sen kīmyā-ger
Ḳaçan olur saña bunlar berāber
1913. Senüñ şandugūñ içi pūr güherdür
Ḳo bunları ki bunlar pīle-verdür
1914. Hele u'cūbe-i devr-i zamānsın
Bu şan'atda 'acā'ib pehlevānsın
1915. Yeñi kişver-güşāsın ey ser-efrāz
Gerekdür kim olasın kīse-perdāz
1916. Şu deñlü genc virdi saña Yezdān
Gerek sen de idesin ḥalkā iḥsān
1917. Tolaldan ğulğul-i kūsuñ cihāna
İrişdi kevkebūñ heft āsmāna

1918. Selefden kim degülsin ey güher-senc
Güher-pāş ol ki medfün kıalmaya genc

1919. Yazupdur gerçi kim çok kişı eş'ār
Velāyet eyledüñ ammā sen izhār

1920. Bilinmez hāli çünkü rūzgāruñ
Cihānda bāri kıalsun yādigāruñ

1921. Yigitlik tez geçer bād-ı şabādur
Hevādan geç hevā külli hebādur

1922. Çü başladı şeh adı ile nāme
Tamam olunca elden kıoma hāme

1923. Tamam olmayıcaķ andan ne hāşıl
Olur sa'y eyledüğüñ cümle bāţıl

1924. Dürüş itmāmı için eyle iķdām
Biraz terk eyle h'āb u hırd u ārām

1925. Sūhan-perdāz gūyā-yı hıred-mend
Çün itdi bendeye bu vech ile pend

1926. Ne emr itdi ise üstād-ı fāzıl
Kıabül eyleyüp oldum ben de 'āmıl

4554 ve 4556. beyitler arasında ise Türk dili ile yazılmış bir hamse kaleme almak istediğini söyleyen şair, kimse bu işe yanaşmadığı için biraz da sorumluluk bilinciyle bu işi üstlendiğini belirtir ve kendisine bu alanda örnek alabileceği dört ya da beş kişi olduğundan bahseder.

4554. El urup Penc Gence ey güher-senc
Bu Türkî dilde yaz sen daḥı beş genc

4555. Yazarsañ sen yazarsın Türkî ḥamse
Deger tā ḥaşre dek yazmaya kimse

4556. Senüñ mişlüñ selefde daḥı el-ḥaḳ
Ya dört ola yā ḥod beş ola ancaḳ

Eserin 4593 ve 4596. beyitlerinde de hamse yazma sebeplerini anlatan şair, gönlü şad olsa *Şeh-nâme* yazacağını fakat kimse Türk dili ile bir hamse yazmaya yanaşmadığı için bu işe talip olduğunu üstadının da bu hususta kendisine himmet ettiğini anlatır. Şairin bu beyitlerde dile getirdiği “Gönlü şad olma”dan maksadı Türkçe bir hamse yazmak hususunda kendini sorumlu hissetmesidir. Şayet böyle bir sorumluluk hissetmeyip keyfi bir seçim yapabilseydi *Şeh-nâme* yazmayı tercih edeceğini belirtmektedir. Ayrıca alemde nam salma isteğinin de bu sorumluluğa eşlik ettiğini söyleyen şair bu isteğini de dile getirmektedir.

4593. Göñül şād olsa alsa deste ḥāme
Yazardum az zamānda şāh-nāme

4594. Yazardum sa’y idüp ben daḥı ḥamse
Degül ṭālib bu fenne līk kimse

4595. Velīkin sa’y ideyüm kām u nā-kām
Yazup ḥamse ḳoyam ‘ālemde bir nām

4596. Bu işde baña himmet itdi üstād
Bu ā’lī ḳaşra urdum ben de bünyād

Bütün bunlardan yola çıkarak eserde *Sebeb-i Telif*’e dair iki grup bilginin bulunduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi *Mihr ü Müşteri*’nin yazılışına dair belirtilen sebepler ikincisi ise *Hamse*’nin yazılışı ile ilgili sebeplerdir.

Mihr ü Müşteri'nin yazılışına dair belirtilen sebepleri,

1. Şairin sanat gücünü ispat etmek için maksadına uygun gördüğü bu hikayeyi seçmesi
 2. Güzel fakat hüznünlü diye nitelendirdiği bu aşk hikayesini halkı düşünerek daha keyifli hale getirmek istemesi
 3. Bu alanda üstad olarak gördüğü Hassân gibi güzel bir eser ortaya koymak istemesi
 4. Sanat yapmak ve sanattaki üstünlüğünü ispat etme isteği
 5. Dönemin padişahı II.Bayezid'den özür dilemek istemesi
- olarak sıralamak mümkündür.

Hamse'nin yazılışına dair belirtilen sebepleri ise,

1. Ali Şir Nevâî'nin Behiştî'den Türk dili ile yazılmış bir hamse kaleme almasını istemesi ve yine Nevâî'nin şairi bu alanda yetkin görmesi
 2. Türkçe bir hamse yazmaya kimse talip olmadığı için şairin kendini bu hususta sorumlu hissetmesi
 3. Türk dili ile söylenmiş ilk hamseyi kaleme alarak alemde bir nam bırakma isteği
- olarak sıralamak mümkündür.

B. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1. Nazım Şekli

Mihr ü Müşteri, Behiştî Ahmed Sinan'ın mevcut bilgilere göre Anadolu sahasının ilk *Hamse*'si olarak kabul edebileceğimiz eserini oluşturan mesnevîlerden biridir.

Mesnevî, “ikişer ikişer” anlamındaki “*mesnâ*” kelimesinin nispet eki almış biçimidir.¹¹⁰ Edebiyat terimi olarak ise her beytin mısraları kendi arasında kafiyeli, aruz bahirlerinin kısa kalıplarıyla yazılan nazım şekline verilen addır.

Mesnevî nazım şekli olarak ilk defa İran edebiyatında ortaya çıkmıştır. Araplar mesnevîye, iki dize birbiriyle uyaklı olarak birleştiği için *müzdevice* adını verirler.¹¹¹

¹¹⁰ Mustafa Çiçekler, “Mesnevî”, *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 320-321.

¹¹¹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara 1999, 167.

Mesnevî beyitlerinin kafiyesi bağımsız olduğundan uzun hikayelerin yazılmasına elverişli bir nazım şeklidir. Destanlar, uzun aşk hikayeleri, şehrengizler, didaktik, dini ve ahlaki konular ve ansiklopedik bilgiler veren eserler mesnevi şeklinde yazılmışlardır.¹¹²

Mesnevîler genellikle besmele, tahmîd, tevhîd, münâcât, na't, mi'râc, mucizât, medh-i çehârîyâr, medhiye, sebep-i te'lif bölümleriyle başlar. Ardından asıl konuya giriş yapılır. Asıl konu bittikten sonra da hatm, hitâm, tamâm, hâtîme-i kitâb başlıklarından biriyle konu bitirilir.¹¹³

Türk edebiyatında mesnevîler için kullanılan “tercüme, nazîre, cevap” sözleri bilinenden farklı anlamlar taşır. Özellikle tercüme kelimesi birebir çeviri anlamını karşılamamaktadır. Tercüme sözünün anlamı, doğrudan çeviri, serbest çeviri, eserin konusunu alma veya yararlanma anlamlarına gelebilecek şekilde genişletilmiştir. Nazîre terimi bütün nazım şekilleri için geçerli olmasına karşın “cevap”, özellikle şairin hamsesi için kullanılan bir terimdir.¹¹⁴

4665 beyitten oluşan *Mihr ü Müşteri*'de başka bir nazım şekli kullanılmamış yalnızca mesnevî nazım şekli tercih edilmiştir. Eserin bölümleri şöyledir:

Tevhid (Bu bölümde 24. beyitten sonra TEVHÎD-İ VÂHİDÎ Kİ VÂHİDİYYET HEZÂ VAHDET ZÂT-I UST, 63. beyitten sonra DER BEYÂN-I SEBEB-İ ZUHÛR-I İN MEZÂHİR ve 82. beyitten sonra İTÂB BÂ DİL-İ PÜR-ŞİTÂB başlıkları bulunmaktadır.) (1-101. beyitler),

‘ARZ-I MÜNÂCÂT BE-DERGÂH-I KÂZÎÜ’L-HÂCÂT başlığıyla münâcât (102-157. beyitler),

NA‘T-I MİHTERÎ Kİ HAĞÂYİK-I ERVÂH U ECSÂM TAFŞİL-İ HAQÎKAT-I RÛH U CİSMÜST başlığıyla na't (158-216. beyitler),

ŞİFAT-I Mİ‘RÂC-I EFDALÜ’L-BEŞER ALEYHİSSELÂM başlığıyla mi'râc (217-405. beyitler),

Sultan II. Bayezid'in medhi (336-405),

¹¹² Mustafa İsen vd., Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara 2003, s. 217.

¹¹³ Mustafa Çiçekler, *a. g. m.*, 320.

¹¹⁴ İsmail Ünver, “Mesnevi, Türk Edebiyatında”, *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 323.

TEMEDDÜH-İ MÜNŞİ-İ İN KİTÂB başlığıyla şairin kendini ve şairliğini övdüğü bölüm (406-513. beyitler),

SEBEB-İ NAZM-I İN KİTÂB-I MÜSTETÂB-I MÜŞGİN- NİKÂB VÜ MİDHAṬ-I MÜNŞİ İBN-İ NİKÂT başlığıyla sebep-i telife dair bilgilerin bulunduğu bölüm (514-526. beyitler),

Hikayeye giriş yapılan bölüm (527-619. beyitler),

MAṬLA‘-I DÂSTÂN MİHR Ü MÜŞTERÎ Kİ HER YEKİ SULṬÂNEST DER KİŞVER-İ DİLBERÎ başlığıyla asıl konuya giriş yapılan bölümler (620-674. beyitler),

Asıl konu işlenirken kullanılan ara başlıklar şöyledir:

ṬÂLİ‘ ŞODEN MÜŞTERÎ-İ MÜNİR (675-785),

ÂGÂH ŞODEN BEHRÂM-I BED-ÇİHR EZ ḤÂL-İ MÜŞTERÎ VÜ MİHR (786-876),

ŞIFAT-I ÂN TÂZE NİHÂL-İ GÜLİSTÂN-I CEMÂL (877-921),

ÂGÂH ŞODEN BEDR EZ ZA‘F-I ḤÂL-İ MÜŞTERÎ (922-1028),

GÜFTÂR DER ÇEŞİDEN CÂM-I MERG-İ PEDER-İ MÜŞTERÎ (1029-1057),

ŞIFAT-I ḤÂL-İ MÜŞTERÎ DER HECR-İ MİHR Ü TESELLÎ AN PERÎ-ÇEHR (1058-1097),

ŞIFAT-I HİCRÂN VÜ ḤÂL AN BÎ-SER Ü SÂMÂN (1098-1226),

SIFAT-I ŞEB Ü ZÂRÎ MÜŞTERÎ EZ DEST-İ HİCRÂN (1227-1317),

ṬAZARRU‘-I MÜŞTERÎ BEDR RÂ VÜ NAŞÂYİḤ-İ Ü BE MÜŞTERÎ (1318-1386),

DER GÜFTÂR DİDEN CİHÂN-DÂR ḤAṬṬ-I MÜŞTERÎ DİL-FİGÂR (1387-1411),

ŞIFAT-I MAḤBES Ü MAḤBÛS ŞODEN AN YÛSUF-I ŞÂNÎ (1412-1458),

REFTEN MÜŞTERÎ ŞÂH-I ‘UŞŞÂK BE-CÂNİB-İ MÛLK-İ ‘İRÂK (1459-1575),

ŞEFÂ‘AT-I BİHZÂD VÜ ḤALÂSÎ SERV-İ ÂZÂD (1576-1660),

ŞIFAT-I ‘UZLET-İ MİHR VÜ VAŞF-I ŞÛRET-İ NİGÂR (1661-1737),

RESİDEN MÜŞTERİ BE-ŞEHR-İ REY Ü DİDEN-İ MİHR-ÂB MİHR-BÂN-RÂ
(1738-1810),

MAṬLA‘-İ DĀSTĀN Ü TEMEDDÜH-İ MĀŞİṬA İN ḤŪR-I CİNÂN (1811-1860),

REFTEN-İ MİHR-İ TĀBÂN BE-MÜLK-İ HİNDŪSTÂN (1861-2018),

ḤALÂŞ YĀFTEN-İ MİHR-İ TĀBÂN EZ EMVĀC-I BAḤR-I ‘UMMÂN (2019-
2093),

REZM-İ MİHR BÂ DÜZDÂN (2094-2171),

RESİDEN-İ MİHR BÂ- ŞEREF BE-ŞEHR-İ ŞERİF-İ ḤĀRİZM ḤARASALLĀHU
‘ANİ‘L-ĀFĀT (2172-2240),

ĀRĀSTE ŞODEN-İ DĪVĀN-I SULṬĀN-I KEYVÂN Ü ḤĀSTEN-İ MİHR-RÂ
BERĀY-I İMTİḤÂN Ü DĀDEN-İ ḤİL‘AT BEDĀN-I DİL-SİTÂN (2241-2303),

MEBĀḤAŞE MİHR-İ TĀBÂN BE TARĪḲ-İ İMTİḤÂN BĀ-‘ULEMĀ-YI
ḤĀRİZM DER-NEZD-İ SULṬĀN KEYVÂN U ĞALEBE-İ ĀN MĀH-I DİL-
SİTÂN (2304-2443),

ŞİFAT-I DİLĀVERİ MİHR-İ TĀBÂN Ü DİDEN-İ NĀHĪD MĀH EZ BURC-I
ṬAḲ-İ ĀSMĀN-ĀSĀ VÜ ĀŞŪFTE ŞODEN-İ Ü 82444-2495),

ĀŞŪFTE ŞODEN-İ AN SERV-İ DİL-ĀRĀ VÜ SEMEN-SĪMĀ VÜ KEYFİYYET-İ
ḤĀL-İ Ü DER ‘IŞḲ (2495-2550),

PORSİDEN-İ DĀYE ḤĀL-İ NĀHĪD-RĀ VÜ DĀNİSTEN-İ ĀŞŪFTEĠ AN
PERİ-RUḤSĀR (2551-2655),

BÜRDEN-İ ŞĀH KEYVÂN ĀN ŞĪR ŞİKĀR-RĀ BE-ŞİKĀR U KÜŞTEN-İ BEBR
ĀN-BÜT-İ MİZMĀR-I ŞECĀ‘AT (2656-2752),

MEDḤ-KERDEN-İ DĀYE NĀHĪD-RĀ PİŞ-İ MİHR (2754-2907),

ŞİFAT-I ŞİTĀ (2908-2994),

ĀMEDEN-İ RESŪL-İ ḲARA ḤĀN BĀ-ḤOŞ-YĀRĪ AN DİL-SİTÂN (2995-3129),

ŞİFAT-I REZM-İ KEYVÂN BĀ-ḲARA ḤĀN (3130-3324),

ŞIFAT-I EYYĀM-I BAHĀR Ü EVŞĀF-I GÜL-ZĀR-I CENNET-Şİ‘ĀR Kİ MÜCİB-
İ NÜZHET-İ HĀṬİR DİL-FİGĀREST (3327-3404),

ŞIFAT-I BEZM-İ ŞĀH KEYVĀN BE-MİHR-İ TĀBĀN (3405-3642),

ĀMEDEN-İ MÜŞTERĪ BE-ŞEHR-İ HĀREZM Ü DĪDEN-İ MİHR RĀ (3643-
3708),

DĀSTĀN-I DĪDEN-İ MİHR Ü MÜŞTERĪ BE-YEK DİGER (3709-3781),

MÜŞĀVERE-İ ŞĀH KEYVĀN BĀ VEZĪR-İ KĀR-DĀN (3782-3968),

ŞIFAT-I MEŞŞĀṬA VÜ VAŞF-I ĀN DİL-SĪTĀN (3969-4082),

ŞIFAT-I İKTİRĀN-I ĀN NEYYİREYN-İ SA‘DEYN (4083-4210),

SIFAT-I ĀRĀSTEN-İ DĀYE AN PERĪ-ÇEHRE-RĀ (4211-4289),

İCĀZET ṬALEBĪDEN MİHR-İ PÜR-FĪTEN MEMLEKET-İ HĪŞ (4290-4433),

ŞİKĀYET EZ GERDŪN-I DŪN U EZ DEHR-İ BUḲALEMŪN-I ZŪ ŞÜCŪN
(4434-4597),

Eser, 4598- 4665. beyitler arasında HĀṬĪMETÜ’L-KĪTĀB başlığıyla yer alan bölüm ile sona ermektedir.

2. Vezin

Behiştî, eserini yazarken aruzun hezec bahrinden “mefā‘ilün mefā‘ilün fa‘ülün” kalıbını kullanmıştır.

Hezec kelimesi “güzel sesle şarkı, türkü ve benzeri şeyleri söylemek, okumak; bu şekilde söylenmiş şarkı; genizden dalgalanarak çıkan hoş ve sevimli ses” anlamlarına geldiği gibi “lafızları arasında benzerlik uyum ve yakınlık bulunan düzenli söz” manasına da gelir. Aynı tef’ilenin tekrarından oluşması sebebiyle cüzleri arasında yakınlık ve uyum bulunan hezec bahrinin bu son anlamdan türemiş olduğu kaydedilir.¹¹⁵

İran edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da hezecin bazı vezinleri Türkçe’nin yapısına uygun düştüğü için çok rağbet görmüştür.¹¹⁶

¹¹⁵ Tevfik Rüştü Topuzoğlu, “Hezec”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 302-304.

¹¹⁶ Tevfik Rüştü Topuzoğlu, a.g.m.,303.

“mefā’îlün mefā’îlün fa’ülün” vezni ise eskiden beri Türk şiirinde çok tutunmuş vezinlerdendir. Bilhassa mesnevilerde tercih edilmiştir. Mesela Yunus Emre (ö. 720/1320) *Risâletü’n-nushiyye*’sini, Hârizmî (VIII-XIV. asır) *Mahabbetnâme*’sini, Hocendî (VIII-XIV. asır) *Letâfetnâme*’sini, Ahmedî (ö. 815/1412-13) *Cemşîd ü Hurşîd* ve *Tervîhü’l-ervâh* adlı eserlerini, Yazıcızâde Mehmed (ö. 855/1451) *Muhammediyye*’sini, Yahyâ Bey *Yûsuf u Züleyhâ*’sını, Fazlî *Şem’ u Pervâne*’sini ve *Hüsrev ü Şîrîn*’ini vb. bu vezinle nazmetmişlerdir. Çağatay sahasında hususi bir vezinle okunan muhabbetnâmeler de bu vezinle nazmedilirdi.¹¹⁷

Aruzun Türkçeye uygulanmasından kaynaklanan teknik kusurlar *Mihr ü Müşterî*’de de görülmektedir.

Aruz terimi olarak kısa hecenin aruz ölçüsüne uydurulmak üzere uzatılmasına imâle, Türkçe kelimelerde uzun sesli bulunmadığı için kısa okunması gereken hecelerin uzun okunmasına imâle-i maksûre denir ve aruz uygulamasında hata sayılır.¹¹⁸ Eserde çok sık gördüğümüz imale-i maksûre örneklerinden bazıları şöyledir: *ile* (2), *olmaya* (3), *saña* (4), *eyle* (8), *bu* (24), *Çomayan* (40), *olursa* (504), *ide* (718), *ideyüm* (719), *anları* (722), *yaşı* (1671), *çekdi* (2074), *Yüridi* (2238), *dürlü* (2370), *itmeyeler* (2630), *urayum* (2888), *Birisi* (3512), *bunları* (3745), *deñlü* (3872), *bula* (4198)

Arapça ve Farsça kelimelerde bir uzun heceyi ya da sonu iki sessiz harfle veya hemze ile biten bir heceyi biri uzun diğeri kısa olmak üzere iki hece olarak okumaya imâle-i memdûde denir. Bu aruzda kusur sayılmadığı gibi şairlerce çoğu kez ahengi artırmak için özellikle yapılmıştır.¹¹⁹ Behiştî’nin de eserinde imâle-i memdûdeye sıklıkla başvurduğu görülmektedir. Bu örneklerden bazıları şunlardır: *vağt* (11), *ışk*(17), *dür-bînüñ* (34), *nûr-bâl* (239), *bâd-pāya* (252), *şem’-veş* (729), *dil-dârdan* (1098), *na’l*(3207), *nûş* (4250)

Vezin gereği uzun bir heceyi kısa okumaya ise zihaf denir. Divan şiirinde zihaf kusur olarak kabul edilmiştir. Eserde de çok sık olmamakla birlikte zihaf örneklerine rastlanmaktadır. *kürsî* (168)

Mihr ü Müşterî’de görülen bazı vezin tasarruflarını ise şöyle sıralayabiliriz:

¹¹⁷ Nihad M. Çetin, “Aruz”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 424-437.

¹¹⁸ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler, Nazım Şekilleri-Aruz Ölçüsü*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ders Notları, Erzurum 1986, 27.

¹¹⁹ Haluk İpekten, *a. g. e.*, 31.

a. Vasl-ı ayn yoluyla yapılan tasarruflar:

150. Riyāz-ı kurbetüñe eyle da‘vet
K’anuñla bulunur ma‘nā-yı ‘avdet
517. Ser-āğāz eyle ey Dāvūd-elhān
K’ola dem-beste her mürğ-ı sühan-dān
1040. Yetīmüñdür iderseñ nola himmet
Bulur raḥm eyleyen eytāma raḥmet
1114. Vişālinden nola olduñ ise dūr
Dil ü cānuñı kıl ḥaṭṭıyla mesrūr
1202. Şorarsañ nidügin hecrüñde ḥālüm
Bil ey gün yüzlü ğāyetde zevālüm
3659. Baña bir yir bulıvir k’ola tenhā
Sever tenhā dil-i mecnūn u şeydā
3973. Oğur meşşāṭayı yanına meh-rū
K’ide ārāste ḥaddın çü mīnū
4095. Göründi çün gözine Mihr-i raḥşān
N’ola ḥātūn ise oldu perestān

b. Şart edatı olan “eger”in vezin gereği *egerçi*, *gerçi*, *çe ger* gibi değişik şekillerinin kullanımı:

311. Egerçi ma‘rifetde yok kuşūrum
Velī bu ḥadden artuḵ yok ‘ubūrum
1206. İrağam gerçi sen peymān-keselden
Degül līkin ḥayālūñ ḥālī dilden

3896. Eger olmasa halka pāy-bendi
Hevādan servi bulurdı gezendi

4094. Çi ger cehd itdi kim hıfz ide idrāk
Taḥammül ide mi tūfāna ḥāşāk

c. Sınırlama bildiren bağlama edatı *velî, lîkin, velîkin, lîk* edatının vezin gereği bütün şekillerinin kullanımı:

176. Vücūdı gerçi cilve-i pesîndür
Şühūdı lîk nūr-ı evvelîndür

227. Dili bîdār lîkin çeşm[i] ḥufte
Güli gül-zār-ı vaḥdetde şüküfte

1014. Gerek sūzen ayaḡdan çıkara ḥār
Velî ḥār ol olur eylerse āzār

3816. Egerçi maḡzen-i ‘ilm ü hūner var
Velîkin sîm ü zer yok elde ey yār

ç. Sebep bildiren edatlardan *çünkü, çünkim, çün, içün* edatının vezin gereği bütün şekillerinin kullanımı:

60. Çü dürd-i derdini nûş itdi Ādem
Pür oldı nālîş ile ḡumm-ı ‘ālem

264. Ḥırāmān oluban ol serv-kāmet
İmāmet itmek içün itdi kāmet

268. Virür çün kim selāmı ḡürmet ile
Sefer eyler semā'ya ‘izzet ile

283. İrişdi çünki çarḡ-ı āfitāba

Güneş ol māha oldu āfitābe

d. “İle” edatı ya da bağlacının vezin zaruretinden dolayı bazen *ile* bazen de –*le* şeklinde kullanımı:

5. Kemāliyle bilinmez bir avuç hāk
Kemāhī zātuñı kim eyler idrāk

45. Viren ziynet nücūm ile semāya
Zemīni döndüren perr-i hümāya

372. Yasağı şöyle eyler ol ser-efrāz
Hamāmeyle bile pervāz ider bāz

3790. Olursa kişi şāh-ı heft kişver
Gedā ile ölür āhir berāber

e. Görülen geçmiş zaman eki “-di” ile duyulan geçmiş zaman eki “-miş” in vezin gereği *idi* ve *imiş* şeklinde kullanımı:

1065. Ne mümkün idi irmek vaşl-ı yāre
Ne hōd şabr itmege var idi çāre

f. “-iken” zaman zarfının vezin gereği *-(y)iken* ve *-ken* şeklinde kullanımı:

64. Ezelde müttehid iken bu eşyā
Temeyyüz yoğ u yoğ idi men ü mā

g. Metinde bazı beyitlerde görülen hatalar vezin ya da mana gereği düzeltilmiş ve dipnotlarda belirtilmiştir.

613, 759, 1025, 1721, 2304, 4154, 4548. beyitlerde veznin bozulduğu tespit edilmiştir.

3. Kafiye ve Redif

Kafiye divan şiirinde ses, redif ise söz tekrarlarının mısra sonlarında simetrik olarak kullanılmasıdır.¹²⁰

Bütün klasik edebiyatlarda olduğu gibi divan şiirinde de şairler, dahil oldukları geleneğin estetik nizamına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan, divan şiirinde kafiye ve redif gibi unsurların kullanımını büyük ölçüde gelenek belirler. Dolayısıyla şairler, bazen Türkçe kelimelere getirilen eklerle, birbiriyle kafiyeli olması mümkün olmayan ancak benzeri sesleri ihtiva eden kelimelerle kafiye yapmışlardır. Kimi kere de, redifin sağladığı sese kafiyei emanet ederler.¹²¹

Divan şiirinde kafiyein kullanımında etkili olan unsurlardan biri de şiirde kullanılan nazım şeklidir. Şair, öncelikle nazım şeklinin zorunlu kıldığı ve belirlediği kafiye anlayışı çerçevesinde hareket etmek durumundadır.¹²² Mesnevilerde her beyitte değişen kafiye şiirin genel ritmini belirleyemez.¹²³

Divan şiirinde kafiyein bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olarak redife çok yer verilmiştir. Redif şiirde ses ve anlamın odak noktasıdır. Böyle bir odak noktası şiirin kendi içinde varlık bütünlüğünü sağlar.

Divan şiirinde redifi belirleyen etkenlerden biri türdür. Özellikle kelime seviyesindeki rediflerle metnin anlamı arasında bir ilişki vardır. Konu çok kere redifi belirler.¹²⁴

Divan şiirinde kafiye ve redif, şiirin sadece şeklinde değil, muhtevası üzerinde de rol oynar. Şair, fikir ve hayallerinden çoğunu kafiye ve rediften çıkarır.¹²⁵

Kafiye: Kafiye harfî revidir. Diğer bir ifadeyle revî, kafiyein kendisiyle gerçekleştiği, harftir. Revî harfî dışında, reviden önceki ve sonraki dört harfin ayrı ayrı adları vardır.¹²⁶ Reviden önceki harfler te'sîs, dahîl, ridf ve kaydır. Te'sîs, revî ile arasında harekeli bir harf bulunan elifdir (mâil/kâbil). Dahîl, te'sîs ile revî arasındaki harftir (musâdif/ârif). Ridf, reviden önceki sakin harftir [ridf-i elifi (mu'tâd/âbâd), ridf-i vâvî (bi-çûn/memnûn), ridf-i yâî (zarîf/latîf)]. Kayd, reviden önce bulunan ridf

¹²⁰ Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul 2005, 78.

¹²¹ Muhsin Macit, *a.g.e.*, 78.

¹²² Muhsin Macit, *a.g.e.*, 79.

¹²³ Muhsin Macit, *a.g.e.*, 80.

¹²⁴ Muhsin Macit, *a.g.e.*, 82-83.

¹²⁵ Muhsin Macit, *a.g.e.*, 84.

¹²⁶ M.A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3F Yay., İstanbul 2007, 269.

dışındaki harflerdir (derd/merd) Reviden sonra gelen harfler ise sırasıyla vasl, hurûc, mezîd, nâiredir. Bunlar kafiyein durumuna tesir etmediği için hepsi redif içinde değerlendirilebilir.

Tekrarlanan harflere göre kafiye mücerred ve mürekkeb kafiye olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Yalnız revî harfî ile yapılan kafiye mücerred kafiye denir (ser/seher). Mürekkeb kafiye ise kendi içinde mürdef, mukayyed ve müesses olmak üzere üçe ayrılır. Mürdef kafiye ridf harfinin bulunduğu kafiye (cihân/nişân). Mukayyed kafiye kayıd harfinin bulunduğu kafiye (mest/elest). Müesses kafiye ise te'sis harfinin bulunduğu kafiye (kerâmet/işâret).¹²⁷

Cinası oluşturan kelimelerin kafiye olması durumunda - kafiye ile ilgili eserlerde böyle bir kafiye çeşidine rastlanmamasına rağmen- cinaslı kafiye diye tabir edilen bir durumla karşılaşırız.¹²⁸

Mihir ü Müşteri bu bilgiler dikkate alınarak incelendiğinde kafiye ile ilgili olarak şunları söylemek mümkündür:

Cinaslı Kafiye: “İki şeyin birbirine benzemesi” anlamına gelen ve Arapça masdar olan cinas, edebî terim olarak söyleniş ve yazılışları bir, anlamları farklı iki veya daha fazla kelime arasındaki benzerliktir.¹²⁹ Eser incelendiğinde Behiştî'nin en çok kullandığı kafiye çeşidinin cinaslı kafiye olduğu görülmektedir. Tam cinas örneklerine rastlanmakla birlikte eserde daha çok tam olmayan cinası kullanan şair, daha çok Farsça ve Arapça kelimelerle cinas yapmayı tercih etmiştir. Bunun yanı sıra eserde Türkçe kelimelerle yapılan cinas örnekleri de mevcuttur.

Tam Cinas Örnekleri

211. Şefâ'at eylemez iseñ Behiştî
Bu deñlü cürm ile görmez behiştî
264. Hırāmān oluban ol serv- kâmet
İmāmet itmek için itdi kâmet

¹²⁷ Bu bölüm hazırlanırken M.A. Yekta Saraç'ın adı geçen eserinden yararlanılmıştır.

¹²⁸ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, R Yay., İstanbul 2000, 216.

¹²⁹ Nihat Öztoprak, “Halk ve Divan Şiirinde Cinâs Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, TİSAV, I, 155.

283. İrişdi çünki çarh-ı âfitâba
Güneş ol mâha oldu âfitâbe
877. Belâgat şavlecânıyla kapup gūy
Dimiş merd-i sūhan-dân [u] sūhan-gūy
944. Virür gerçi giyāya perveriş gün
Şarardup soldurur bergini bir gün
3065. Varayum leşker ile aña ben de
Ümîdüm var getürem anı bende

Tam Olmayan Cinas Örnekleri

Lahik Cinas: Mahrecleri yakın olan; başta, ortada veya sonda farklı bir harf bulunduran kelimelerle yapılan cinastır. Şairin eserde genellikle baştaki harfi değiştirerek lahik cinas yapmayı tercih ettiği görülmektedir.

2. Zebānum zikrūñ ile eyle gūyā
Cenānum fikrūñ ile eyle cūyā
49. İden bir kaṭre māyı dürr-i şāfī
İden pür-müşg-ter bir ḥuşk-i nāfī
65. Heyūlā-yı ‘ademde şüret-i kevn
Daḥı bulmamış idi naḫş ile levn

cemāl-kemāl (73)	merd-serd (576, 947)
fürüş-sürüş (91)	mehd-şehd (607)
melek-felek (112, 251, 266, 2179)	māye-dāye (611)
şayd-ḳayd (136, 570, 2663)	baḥt-taḥt (717, 938)
cihān-cinān (154)	serd-derd (799)
ser-fer (233)	derd-merd (937)
pest-dest (245)	sīm-bīm (939)

şem'-cem' (259)	mest-pest (945)
cālib-ṭālib (325)	dest-mest (1277)
şerze-lerze (375)	renc-senc (1294)
silk-kilk (399)	zerd-gerd (3652)
dībā-zībā (426)	nerm-germ (3941)
şadr-ḳadr (483)	devr-cevr (4405)
sā'ir-ṭā'ir (564)	dād-şād (4412)

Mükerrer Cinas: Cinaslı kelimelerden birinin ötekinin son hecesinde ya da hecelerinde tekrar edilmesiyle oluşan cinastır. Şairin eserde mükerrer cinası çokca kullandığı görülmektedir.

69. Cemāl-i yār idi gün gibi zāhir
Seḫāb olmamış idi bu mezāhir
77. Beşer āyīne ol āyīne-ārā
Nihān zātı şıfātı āşıkārā
100. Sa'ādet isteseñ terk eyle 'ādet
Ki 'ādet terkidür 'ayn-ı sa'ādet

ma'āşī-'āşī (125)	yār-ağyār (1117)
inḳırāzı-rāzı (151)	miḥnet-endūd-dūd (1262)
nev-cüvānī-ānī (156)	nem-cehennem (1271)
ruḥsār-sār (202)	āb-cihān-tāb (1280)
ābı-iltihābı (350)	āb-nāb (1333)
seḫer-gāh-āh (394)	āhı-māhı (1587)
efāzıl-fāzıl (476)	cüllāb-āb (1760, 3445)
tāc-muḥtāc (539, 2353)	Rūm-maḥrūm (1822)
kūha-şūkūha (572)	yār-deyyār (1865)
sermed-med (645)	mevci-evci (1980)
āh-rāh (650)	pür-āb-pür-tāb (2004)
māyil-hamāyil (665)	şīr-şemşīr (2088)

semendür-yāsemendür (669)

elini-belini (687)

āteş-endūd-dūd (761)

‘ādet-sa‘ādet (762, 838)

mismār-mār (763)

āh-bed-ḥāh (868)

māh-āh (869, 1261)

dil- ‘ādil (875)

eşki-reşki (885)

yād-feryād(890)

oldı-şoldı (907)

rüz-pîrüz (2093)

dil-efrüz-rüz (2094)

külāle-lāle (2274)

aldı-ķaldı (2310)

çaldı-aldı (2442, 4071)

āb-ḥāb (2537)

ādem-dem (2645)

‘acā’iz-cā’iz (2910)

eşk-reşk (2933)

oldı-ķoldı (3003)

nās-ḥannās (4447)

Muharref Cinas: Yazılışları aynı okunuşları farklı kelimelerle yapılan cinastır.

257. İrişdi Mekke’den Akşā’ya ānī
Peyem-berler ziyāret ķıldı anı

Mücerred Kafiye: Yalnızca revî harfîyle yapılan kafiye.

58. Düşē dura yürüye bī-ser ü pā
Ola bir ķatre iken mevc-i deryā

61. Çü derdi ile memlū oldı ‘İsā
Du‘āsı ile mürde itdi iḥyā

127. Tenāhī yok dur[ur] lūṭfuñda Rabbī
Velī vardur ma‘āşīde tenāhī

çerā-intihā (33)

ķabā-giyā (47)

eşyā-mā (64)

peydā-bīnā (75)

a‘mā-kuḥlā (104)

Ḥudā-Muşṭafā (155)

enbiyā-pīşvā (265)

iḥyā-Mesīhā (279)

menzil-ārā-şeydā (290)

mū-rū (1127)

Mürekkebe Kafiye: Mürekkebe kafiye üçe ayrılır. Ridf harfi bulunan kafiye “mürdef kafiye”, revî harfinden önce ridf harfi haricinde bir harf bulunan kafiye “mukayyed kafiye”, te’sîs harfinin bulunduğu kafiye “müesses kafiye” denir. Revî harfinin birden fazla olma durumuna da “iltizam” adı verilir.

Mürdef Kafiye Örnekleri

Kafiye-i Mürdef Ridf-i Elif

4. Cilā virmezse feyzüñ nûrî heyhât

Ola mı hâk-i tîre saña mir'ât

hayrân-nokşân (6)	ervâh-eşbâh (203)
dimâğ-çerâğ (9)	ikrâh-kâh (250)
cânân-imkân (12)	ser-firâz-namâz (267)
a‘mâl-hâl (15)	şâh-mâh (270)
emvât-zerrât (26)	dâğ-zâğ (1289)
mekân-zamân (32)	hüşyâr-güher-bâr (3855)
zâr-berķ-reftâr (84)	hâl-delâl (4006)
yâr-ıkrâr (99)	pistân-hırâmân (4237)
imkân-Raḥmân (166)	sulṭân-cân (4493)
cân-insân (184)	iḥsân-Yezdân (4628)

Kafiye-i Mürdef Ridf-i Vâvî

55. Anuñ mihri çerâğ-ı encüm-efrûz

Anuñ şevķi ḥayâli âsumân-sûz

dûr-nûr (71)	nûr-deycûr (271)
nûr-ķuşûr (80)	Maḥmûd-maķşûd (294)
ķuşûr-ḥuzûr (128)	mevzûn-Meknûn (423)
vücûd-bûd (160)	ḥûr-nûr (1182)
maḥbûb-maṭlûb (183)	ḥûr-şûr (2182)
lâhût-nâsût (189)	meymûn-hümâyûn (3854)
maḥfûz-maḥzûz (193)	‘anberîñ-dûd-‘anber-âlûd (4042)
vücûd-sücûd (207)	nûş-ferâmûş (4260)
ḥûr-nûr (217)	rûy-ḥûy (4550)

ma‘mūr-nūr (258)

Manşūr-ma‘mūr (4620)

Kafiye-i Mürdef Ridf-i Yâyi

19. Ne zerre kim anı maḥv ide ḥūrşid
Münevver kevkeb olur nūrı cāvīd

tekvīn-ta‘yīn (27)

dīn-ta‘yīn (213)

sengīn-rengīn (39)

sīmīn-nesrīn (272)

sīmīn-nesrīn (42)

dil-āvīz-güher-rīz (406)

ḥalvet-nişīn-bārīk-bīn (54)

şeker-rīz-rağbet-engīz (1183)

tīg-i çübīn-ḥāk ü ḥūnīn (87)

rīş-nīş (1286)

taḥlīt-tefrīt (118)

tefrīd-tecrīd (2203)

za‘īf-naḥīf (122)

ehl-i tencīm-taḥvīm (3853)

şerīf-laṭīf (159)

rengīn-tezyīn (4009)

‘andelīb-ḥaṭīb (164)

miskīn-pür-kīn (4307)

yetīm-kaşīm (169)

zerrīn-Pervīn (4608)

Mukayyed Kafiye Örnekleri

65. Heyülā-yı ‘ademde şüret-i kevn

Daḥı bulmamış idi naḳş ile levn

ḳadr-bedr (206,216)

merd-serd (576)

eflak-gerd-gītī-neverd (241)

baḥt-taḥt (717)

gezend-pāy-bend (244)

serd-derd (799)

pest-dest (245)

mest-pest (945)

āheng-çeng (280)

dilber-i şeng-teng (1500)

silk-kilk (399)

zerd-gerd (3652)

şadr-ḳadr (483)

germ-şerm (4149)

ḳayd-şayd (570)

zevk-şevḳ (4534)

İltizam Örnekleri

112. Ta‘allüm bizden eylerken melekler

Ta‘azzum gösterür şimdi felekler

375. Yatur bir yirde mīş ü şīr-şerze

İrişmez bād-ı bedden bīde lerze

Kafiye-i Müessese Örnekleri

124. Zâ'îfem 'âcizem zâram beğâyet
Elinde dîv-i nefsüñ kıl 'inâyet
242. Hâkîm efkârı gibi çarh-dâyir
Faķîr ezkârı gibi 'arş-sâyir
295. Hem anda itdi ol şadr-ı tarîkat
Kamu mürsellere ders-i hakîkat
325. Ara yirde maḥabbet oldı cālib
Göñül maṭlûbına irişdi t̄alib
562. Şeh üstinde çü serv üstinde t̄āvus
Velî altında ol çün taḥt-ı kāvus
713. Olur 'ilm-i diyānetde şıyānet
Gerekdür şehlere 'ilm-i diyānet

Şair, eserde genellikle Farsça- Farsça, Arapça- Arapça ya da Türkçe-Türkçe kelime veya eklerle kafiye yapmıştır. Bununla birlikte Türkçe- Farsça veya Türkçe-Arapça kelime veya eklerle yapılan kafiyelerin sayısı da oldukça fazladır. Türkçe-Türkçe kelime veya eklerle yapılan kafiyelerin de fazla olduğu dikkate alındığında şairin Türkçe hususunda son derece hassas davrandığı göze çarpmaktadır. Şairin bu husustaki hassasiyeti, redifler incelendiğinde de görülmektedir.

Türkçe- Farsça veya Arapça Kelimelerle Yapılan Kafiye Örnekleri

ben-kül-ḥen (459)	naḳḳāş-ṭaş (2679)
zehḥār-var (480)	cū-şu (2944)
dil-bülbül (698)	beñzer-mermer (2962)
beñzer-sülḥan-ver(805)	ḳut-yāḳut (2974)
al-pā-māl (849)	muḥtell-el (2986)

ben- düşmen (981)

sen-erzen (986)

var-izhār (1144)

var-yār (1172)

dem-kim (1238)

ilden-‘amelden (1321)

ayağı-çerağı (1585)

ğam-bilsem (1595)

bel-mücmel (1749)

irerler-dilber (1809)

şütür-dil-bil (1877)

maḥzen-sen (1879)

mīnū-şu (2001)

dirler- birāder (2046)

meh-rū-şu (2217)

şeh-māt-at (2391)

sen-emken (2580)

al-lāl (2988)

dağı-ayağı (3046)

Yılduz-āteş-efrüz (3170)

nīrū-şu (3193)

Yılduz-rüz (3273)

ḥūn-pāş-taş (3282)

tīhū-şu (3439)

uyḥu-āhū (3647)

ad-murād (3856)

araya-giyāya (4078)

lūlū-şu (4114)

rūzī-sözi (4207)

birāder-er (4287)

ṭannāz-yaz (4317)

ser-efrāz-yaz (4414)

ḥamse-kimse (4555)

taş-fāş (4601)

Türkçe Kelimelerle Yapılan Kafiye Örnekleri

bulmaz-olmaz (131)

yüzinden-kendözinden (321)

yaşı-başı (445, 4268, 4313)

çokdur-yokdur (499)

urmuş-irmiş (577)

elini-belini (687)

gitsem gerekdür-itsem gerekdür (818)

yaş-baş (930, 1628)

el-bel (979, 989)

söz-yüz (1009,3739)

birine-yerine (1045)

sürdi-dürdi (1184)

çok-yok (1251, 1814, 4527,4588)

ezdüm-yazdum (1324)

elden-dilden (2116, 3020)

aldı-қaldı (2310)

çaldı-aldı (2442, 4071)

geçmez idi-uçmaz idi (2692)

baş-şas (2889,2958, 3814)

oldı-şoldı (3003, 3206)

oturdi-getürdi (3008)

sen-ben (3019, 3678, 3730)

oldı-қaldı (3257)

gördi-urdi (3278)

sen-men (3545)

қorḥu-uyḥu (3642)

vardı-gördi (3669)

bilinsün-қılınsun (3706)

kıl-bil (1847)

şası-yaşı (1946)

geldi-aldı (3762)

bağına-ayağına (4020)

Redif: Mısra sonlarında yazılışları, anlamları ve görevleri aynı olan ses tekrarlarına redif denir. Şairin, eserde daha çok Türkçe kelime ve eklerle redif yaptığı görülmektedir. Farsça ve Arapça kelimelerle yapılan redif örneklerine ise daha az rastlanmaktadır.

Türkçe Kelimelerle Yapılan Redif Örnekleri

ben (11, 310, 492,494)

iden ol (39, 42)

eyleyen ol (51)

ol (91, 95, 197, 241,636)

idesin (98)

kıldum (118)

geldüm (135)

kıl (155)

sen (183)

içinden (285)

degülsin (316)

it (405)

oluram (449)

olurdı (454)

olmaz (504)

oldı (608, 811,1239)

beñzer (697)

olsun (715)

döndi (727,1100)

eylesünler (816)

gerekdür (818)

olmış (902,1089,1230)

kıldı (914)

degüldür (997)

içinde (1130)

senden (1196)

virdüm (1340)

yaratdı (1395)

imiş ol (1417)

şaldı (1431)

geçdi (1463)

var (1544)

derilür (1651)

eylemekdür (1933)

iderdi (2077)

anuß (2150)

iderler (2174)

olurlar (2176)

gördi (2313)

ile (2493,4624)

geçdi (2516)

kılurdı (2534)

olsun (2559)

ne (2588)

içinde (2815)

olayım (2881)

olıcağ (3123)

virdi (3244,3828)

kılmaya (3558)

yok mı (3596)

senüñdür (3621)

olalum (3750,3797)

şapuñdur (1197)

yok (1200)

olmaz (1209)

idersin (1304)

eyle (1316, 1604)

ideydi (3753)

içindür (3890)

düşme (4480)

olursın (4494, 4504)

degmez (4512)

Farsça Kelimelerle Yapılan Redif Örnekleri

teng (904)

hüşk (1529)

zih (2119)

çemenler (3111)

Arapça Kelimelerle Yapılan Redif Örnekleri

ıışk (755)

Rāb (1312)

hakkı (1314)

halkı (1968)

melekler (3106)

Eserde 709, 1095, 1829, 2026, 2409, 2887 numaralı beyitlerde kafiye bozulduğu görülmektedir. Şairin bu beyitlerde konu ya da nazım şekli değişikliği sebebiyle böyle bir tasarrufta bulunabileceği hususu dikkate alınmış ve beyitler bu özellikler dikkate alarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak şairin böyle bir tasarrufta bulunmadığı ve bu beyitlerde konu ya da nazım şekli değişikliğine gitmediği görülmüştür.

C. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

Türkiye Türkçesi tarihi bir sınıflamaya tabi tutulduğunda XIII – XV. yüzyıllar arasındaki dönemin Eski Türkiye Türkçesi, XVI. yüzyılın başından XX. yüzyılın başına kadar olan dönemin ise Osmanlı Türkçesi dönemi diye tasnif edildiği görülür. XV. yüzyılın ikinci yarısı hatta XVI. yüzyılın ilk çeyrek kısmı Klasik Osmanlıca'ya geçiş devresini teşkil eder. Bu intikal devresinde Eski Anadolu Türkçesi özellikleri hakim durumdadır.¹³⁰

Mihr ü Müşteri yazıldığı dönem itibarıyla geçiş dönemi eseridir ve eserde bu dönemin özellikleri görülmektedir. Eser, dönemin karakteristik özelliklerini yansıtan hususlar bakımından incelendiğinde şunlar söylenebilir:

¹³⁰ Faruk Kadri Timurtaş, *Tarihi Türkiye Türkçesi Araştırmaları III Osmanlı Türkçesi Grameri*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1999, 319.

1. Eski Anadolu Türkçesi Özellikleri

Vokaller

Eski Türkiye Türkçesinde ilk hecede görülen *i* vokalinin daha sonraki dönemlerde *e* vokaline dönüşmesi hususunda, Eski Anadolu Türkçesi döneminin *i* vokali tarafında olduğu görülmektedir. Eserde de daha çok *i* vokalinin kullanıldığı görülür. Bununla birlikte *e* vokalli yazımın da kullanıldığı durumlar mevcuttur. Bu haliyle eser dönemin özelliğini yansıtmaktadır.

di- (22, 3950), *vir-* (16, 38), *eyü* (3803), *gice* (4211)

Konsanantlar

Eski Türkçe’de kelime başındaki *b*’ler Eski Anadolu Türkçesi’nin ilk zamanlarında *v*’ye dönüşmüştür.

var- (474, 4540) , *vir-* (4217, 4322)

Bu dönemde eklerde de *-b/-v* değişikliği görülmektedir. Bildirme ve fiil çekiminde kullanılan *ben* ve *biz* zamirlerinden gelen I. şahsı gösteren *-van*, *-ven*, *-vuz*, *-viiz* ekleri kullanılmaktadır. Eserde her iki şekilde kullanıldığı örnekler mevcuttur.

oluban (79, 4289), *eyleyüben* (4103), *uravuz* (1375)

Dilimizde kelime başındaki *t/d* meselesi pek karışıktır. Aslında *t* olan sesin *d* olarak inkişaf etmesi Eski Türkçe devresinin sonunda başlamıştır. Fakat Eski Anadolu Türkçesinde durum açık değildir. Müstensihe göre durum değişmektedir.¹³¹ Bununla birlikte Eski Anadolu Türkçesi döneminde daima *t* ile yazılan bazı kelimeler vardır. Bu kelimeler metinde de bu şekilde geçmektedir. [*tapu* (179)] Daima *d* ile yazılan kelimeler de metinde *d* ile yazılmışlardır. [*deñlü* (140, 4638), *degül* (15, 4637)] Bunların dışındaki kelimelerde dönem özelliği olan belirsizlik metinde de devam etmektedir.

Bu dönemde bazı kelimelerde kelime ortası ve sonundaki *ğ*’ların *h* olduğu görülmektedir. Metinde de bu özellik görülmektedir.

dağı (65, 67), *ğorğı* (3642), *uyğı* (3647)

¹³¹ Faruk Kadri Timurtaş, *a. g. e.*, 423.

Yuvarlaklaşma

Eski Anadolu Türkçesi döneminde vokali yuvarlaklaşmış bazı ekler vardır. Metinde bu eklerin dönem özelliğine uygun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir:

İyelik I. tekil ve çoğul şahıs ekleri. *dimāğ-um* (9), *göz-üm* (103)

İyelik II. tekil ve çoğul şahıs ekleri. *ğam-uñ* (17), *visāl-üñ* (18)

Görülen geçmiş zaman I. ve II. şahıs ekleri. *ağla-du-m* (3528), *al-du-ñ* (3557), *it-dü-k* (3821)

Geniş zaman ekinin yuvarlak vokalli şekli kullanılır. *gel-ür* (3812)

Eski Anadolu Türkçesi döneminde Eski Türkçe döneminde olduğu gibi yuvarlak vokal taşıyan henüz vokal uyumuna girmemiş kelimeler mevcuttur. Metinde de böyle kelimelere rastlanmaktadır. *berü* (3692)

Düzleşme

Bu dönemde bazı ekler kökün vokali ne olursa olsun daima düz vokal taşırlar. Metinde de bu özelliğin korunduğu görülmektedir. Bu ekler şunlardır:

Akuzatif eki. *zebān-ı*, *gül-i* (51)

III. şahıs iyelik eki. *göñli* (3812), *gözi* (3095)

Görülen geçmiş zaman III. şahıs eki. *buyur-dı* (542), *ol-dı* (1100)

Soru eki. *Şığar mı* (2632)

Duyulan geçmiş zaman eki. *bükül-miş* (767), *bur-mış* (3391)

2. Diğer İmla Hususiyetleri

Şair, metinde bazı yerlerde vezin zarureti ile anlamdan feragat ederek Türkçe düşünüp Farsça dil özelliklerine göre cümleler kurmuştur. Örnek olarak 90. beyitte *kıymetî* kelimesi “kıymetli” manasında kullanılmıştır.

90. İdersin dâmenüñi seng ile pür
Şanursın her birin bir kıymetî dürr

Benzer bir kullanım 539. beyitte de görülmektedir.

539. Giyerlerdi egerçi cevherî tâc
Dür-i ferzende olmuşlardı muhtâc

Bazen de şairin tam tersi bir söyleyişle Farsça terkipleri Türkçeleştirerek kullandığı görülmektedir. Örnek olarak 135. beyitte “tane toplamak” manasındaki *dâne-çîn* terkiibi Türkçe bir söyleyişle kullanılmıştır.

135. Şikâra ravza-i sîr-âba geldüm
Ne dâne çînine ne âba geldüm

Benzer bir söyleyiş 241. ve 2915. beyitlerde de görülmektedir.

241. Müneccim ‘aklı-veş eflāk-gerd ol
Mühendis fikri-veş gîti-neverd ol

2915. Şovukdan pul pul olmuş cism-i mâhî
Direm-veş serd kılmış bürd mâhı

Şair, eserinde Farsça terkipleri çok Arapça terkipleri ise daha az kullanmıştır. Özellikle konu başlıklarında Arapça ve Farsça terkipleri bir arada kullanmayı tercih ederken hikayenin anlatıldığı bölümlerde daha sade bir dil kullandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkçe kelimelerle Farsça terkipler yaptığı örnekler de mevcuttur.

979. Ben ol dem cân u başumdan yudum el
Ki dilden bu hevâya bağladum bel

2675. Güzer-gâhı tutar yüziyle bâzı
Tolar şayyâd ile eṭrâf-ı yazı

3556. Dilemez sensüzün gönlüm cihânı
Ki sensin baña ‘ömr-i câvidânî

4096. İdüp biñ nâz u kânıuş ile şîve
Yüridi Mihre karşı ıve ıve

4233. Tolu bûyın kulağı lü'lü'-yi ter

Pür olmuş koyun u koltuğı gevher

Klasik şiirde beyitin tamamının ya da bir mısraının Farsça veya Arapça olarak söylenmesine mülemmâ denir. Eserde az sayıda da olsa böyle örneklere rastlamak mümkündür.

3. Arkaik Kelimeler

Mihr ü Müşteri'nin yazıldığı dönem itibarıyla geçiş dönemi eseri olduğunu ve dönem özelliklerini yansıttığını daha önce belirtmiştik. Bu özellik sebebiyle eserde pek çok arkaik kelimenin kullanıldığı görülmektedir. Tespit edilebilenlerden bazıları şunlardır:

191. Şu deñlü nüş kılduñ cām-ı vaḥdet
Ki yuduñ levḥ-i dilden ḥaṭṭ-ı keşret
407. Temāşā kıl oñat iy nazra-perver
Ne resme dirilü[r] gör sende cevher
575. Çeküp ‘ālemde tiğ-ı ser-firāzı
İḥāṭa eylemiş çok deşt ü yazı
624. Sehī ḳaddi ḳatında Sidre bir şāḥ
Neden öykünmek aña serv-i küstāḥ
639. Felek olmuş idi ol ḳavse ḳurbān
Melek umac iderdi tīrine cān
687. Nezāket birle urınmuş elini
Ḳoça ol nāzenīnün kim belini
709. Bulurlar bir ḥakīm-i ehl ü dānā
Oḳutdı yanına sultān-ı ıḳlīm
755. ‘Aceb eglencedür efsāne-i ‘ışḳ

Dil ü cân kütür peymāne-i 'ışk

810. Hemīše gönlin anuñla ider řād
Dilemez ese üstinden yavuz bād
852. şehün çün kim 'itābın bildi Destür
Yüz urup řaşra çıkdı zār u mařhūr
867. Kiřinün olmasun ardınca dūřmān
Vegerni ařşı itmez kurb-ı sulťān
899. Belā tīrine omāc oldı cânı
Yaşıldı derd-i hecr ile kemānı
1562. Ayıtdı Müşteriye ol cemā'at
Ne gülşendensin ey řimřād kāmēt
1587. Olup řandīl dā'im nār-ı āhı
Řarañuda komazdı hiç māhı
1638. Şoçar mihr ile Mihri ol dil-ārā
Tolaşdı şan nihāle serv-i bālā
1687. Eger tařvīr kılsa hey'et-i māh
Řarañu dünde rūřen göster āh
1700. Okutdı yanına řūret nigārı
Tazarru' kıldı vü çok itdi zārı
1996. Bahāneyle řoçup nāzūk berini
Yüzine sürdi gül-berg-i terini

2254. Konuqlayup ider şol deñlü ihsân
Şeh aña kim görenler qaldı hayrân

2332. Ayıtdı bunlara Mihr-i ma‘ânî
Degül riş ü kabâ ‘ilmüñ nişânı

2415. Tapuña âb-ı hayvân olsun ol su
O varduğı yire varmaya kayğu

2639. Bu sözleri diyüp ol hüsn mâhı
Oqutdı içerü Keyvân şâhı

2658. Qığırdup Mihri didi şâh Keyvân
Nice kim mest olalum gâh hayrân

2748. Qığırup yanına Dâyeyi dilber
Didi ey müşfik u ferhunde mâder

2827. Bu resme dil-rübâdan almasuñ kâm
Yigitlikden ne işşı ey dil-ârâm

2974. Virüp geh la‘l-i nâbından dile qut
Şuna geh cam-ı billür ile yâqut

2976. İderken cilve depretdukçe dāmân
Demân ola ‘abîr ü müşg erzân

2992. Ne aḥker her biri bir pâre yâqut
Dilümüz hem-nişîni şekkerîn qut

2999. Ayıtdı kim var idüp ‘izz ü ikrām
Bir eyü yirde qondur itsün ārām
3095. Gözine qarañu idem cihānı
Süñü uciyla yırtam āsmānı
3342. Biten şimşād u ‘ar‘ar şāḥ-der-şāḥ
Biri birin qoçar güstāḥ güstāḥ
3343. Şabā esdükce her serv-i ser-efrāz
Qıçar geh biri birin geh ider nāz
3416. Getürüp şeh buḥūr u ‘ūd-sūzı
Oqutdı yanına micmer-fürüzı
3658. Ayıtdı Müşterī Mihrāba ey yār
Ne deñlü zaḥmet ise şehre sen var
3683. İşidüp guşşasını oldı ḥayrān
Ayıtdı kim yime ğam işüñ āsān
3687. Ayıtdı Mihre kim ey şāḥ-ı ‘ālem
Senüñ mülküñde yoqdur cebr ile ğam
3693. Girüp andan serāya şehre Mihrāb
Görüp mihrüñ yüzün toldı gözi āb
3696. Tırı geldi yirinden qoçdı anı
Şanasın mürde idi buldı cānı
3698. Ayıtdı geldi ol maḥbūs [u] mazlūm

Mükedder hâli olsun şöyle ma'lûm

3743. Varup kaldırdı Mihrâbı şitâbân
Biri birini koşdı iki cânân

3756. Ayıtdı Mihre kim ey mäh-ı tâbân
Buyur devlet-serâya geldi mihmân

3761. Çü şubh irişdi oldı vaqt-i dîvân
Oğutdı Müşterîyi Mihri Keyvân

3782. Meger bir gün şeh-i gerdün-ı haşmet
Kığırdır yanına Düstürü halvet

3813. Ayıtdı bendeyüm fermân anuñdur
Mürüvvet kânıdur ihsân anuñdur

3821. Ayıtdı çün begendi bizi sulţân
Kabûl itdük kulıyuz neyse fermân

3910. Oğurmuş yir yirin mesned-nişînler
Tururlar hıdmet için nâzenînler

3945. Murâdınca yumışdı dil-sitânı
Çıkardı taşra i'zâz ile anı

3973. Oğur meşşâţayı yanına meh-rû
K'ide ârâste haddin çü mînû

4096. İdüp biñ nâz u kannaş ile şîve
Yüridi Mihre qarşu ive ide

4152. İver vaşlūña ġāyet cān bir hoş
Niçün ben teşneyem deryā der-āğuş

4212. ‘Arūs-ı āfitāb-ı nūr-ı dīdār
Çü bu nīli tutukdan açdı dīdār

4275. Kõçuşur birbiriyle iki dilber
Şu geçmez ara yirden tengdür ber

4492. Dutalum olasın māl ile Kārūn
Ne işşı çün olursın soñra medfūn

4534. Dehen gerçi ki lezzetden bulur zevk
Ne işşı çünkü dilden [de] gider şevk

4535. Geçerse gül-şeker dahı dehāndan
Çün artık ola işşı yokdur andan

4627. Kığırup hāzini şāh-ı cihān-dār
Getürdür ne kadar kim hamseler var

4. Deyimler ve Atasözleri¹³²

Deyim, bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümcedir.¹³³ Atasözü ise atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını, genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış

¹³² Bu bölümün hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar şunlardır: Ömer Zülfe, *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde Osmanlı Şiirinde Kelimeler, Kavramlar, Deyimler*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2011; Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, Sütun Yay., İzmir 2008; M. Ali Tanyeri, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yay., Ankara 1999; Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., Ankara 1995; Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, I-II, İnkılâp Yay., İstanbul 1998; E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Doğan Kardeş Mat., İstanbul 1973.

¹³³ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*, 52.

biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş önsözlerdir.¹³⁴ Atasözü bir önermeyi (bir yargıyı) dile getirir; yani bildiri tertibinden bir cümledir; ya da hiç olmazsa öyle yorumlanabilir; veya zamanla düşmüş bir fiil, bir yargı eklenerek bir cümleye tamamlanabilir. Deyim ise bir önermeyi dile getirmez; bir cümlemin ancak bir parçasıdır.

Bu ayrıma göre Türkçede bir ad altında iki türlü deyim vardır. Birincisi; eksiğini söyleyenin de dinleyeninin de zihinden tamamladığı sözlerdir ki bunu meselden ayırmak zordur: Allah bana, ben sana; Dostlar şehit, biz gazi; Tavşana kaç, tazıya tut; Her kafadan bir ses; Ye kürküm ye... gibi. İkincisi, iki, üç kelime ile ve o kelimelerin sözlük anlamı dışında, bir seziyi uyarmak, etkilemek amacı taşıyan sözlerdir. Bunlar atasözü benzerliğinden uzak, onunla ilgisiz bir ereğe dönüktür; ateş pahası, cin fikirli, göz yummak; kafese koymak, yüreği yanmak...gibi.¹³⁵

Behiştî de sözünü etkili kılmak için içinde yetiştiği kültürün önemli miraslarından olan deyimleri ve atasözlerini eserinde kullanmıştır. Kimi zaman vezin gereği deyim veya atasözü içinde geçen kelimenin Farsça ya da Arapça karşılığını kullanan şair kimi zaman da “meseldür”, “dimişler” ya da “dirler” diyerek kullandığı sözün niteliğine vurgu yapmıştır.

Deyimler:

Ağzı açık kalmak:

3835. Görüp engüşterîñ çeşm[i] anı
Olup hayrân açık kaldı dehâñı

Ağzının suyu akmak:

654. Görüp şîrîñ lebinde şerbet-i cân
Akıdur ağzı şuyın âb-ı hayvân

Aklını almak:

1563. Melek misin ya cennetden mi geldüñ
Perî misin görenüñ ‘aqlın alduñ

Arka çıkmak (tutmak):

3814. Kûlî kurbānıyam yolına cân baş

¹³⁴ Ömer Asım Aksoy, *a.g.e.*,37.

¹³⁵ E. Kemal Eyüboğlu, *a.g.e.*, XX.

Dutam arķam vurur ise ŗehe taŗ

Başını alıp gitmek:

818. Ya ben başum alup gitsem gerekdür
Ya anı ben ŗāha ‘arz itsem gerekdür

Başı göġe (arŗa) ermek:

577. Kemer-bendine  arŗuñ pen e urmıŗ
Ululuġ ile bāŗı ‘arŗa irmıŗ

Baş vurmak:

847. Görür ŗeh hıŗm-gīn oldu vü nāŗād
Baŗ urup hānesine gitdi ŗstād

Bel (kemer, miyan) baġlamak:

958. Kemer baġlama bu fi‘le  ü cūrā
Belāñı eyleme kendüñ temennā
979. Ben ol dem cān u başumdan yudum el
Ki dilden bu hevāya baġladum bel
989. Kiŗi ġavvāŗlıġa baġlar isen bel
Gerek ol[dur] ki cānından yuya el

1328. Bu kāra ger i baġlarsın miyānı
Ni ün fikr eylemezsın bīm-i cānı

1749. Seyāŗat itmege baġlaġan bel
Didi tafŗīli bir bir aña m cmel

Baş (boyun) eġmek:

2349.  amusı eyley p faŗlına i rār
Baŗ iñ p itdiler teslīm nā- ār

Boynuna baġ baġlanmak/Boynu baġlı kul:

1330. Hemīŗe  eŗmeden gelmez seb  saġ
ŗaķın bir g n da arlar boynuña baġ

Can atmak:

3334. Yüzi üzre serinüp āb-ı hayvān
Gelürdi cān atup havzına pūyān

Defteri dürülmek (Defterini dürmek):

1031. Hayātı defterin dürdi zamāne
Döner gelmemişe hergiz cihāna

Dünya(Cihân)başına dar olmak (etmek)/Dünyayı başına zindan etmek:

1361. Eline girdi ise nāme anuñ
Fezāsın tar ider bize cihānuñ

Dünyayı tutmak:

3128. Yalañuz kimsene dutmaz cihānı
Olursa dañı Zāl-i zerde şānı

Elini eteğini çekmek:

1164. Cefā tığiyle kesseñ başumı sen
Elümi dāmenüñden kesmezem ben

Eşiğine (Eteğine) yüz sürmek:

1801. Felek kalkanına çekmiş idi tığ
Sürer yüz dāmenine vehm idüp mığ

Gam yemek:

1283. Yime ğam kim cihān degmez ğamına
Şafānuñ sāli degmez ğam demine
3683. İşidüp ğuşşasını oldı hayrān
Ayıtdı kim yime ğam işüñ āsān

3702. Giriftār olduğıçün yimeye ğam
Aña ben göndereyim bir tāt-ı ādem

Gözden (Nazardan) düşmek:

1634. Nazardan düşeli ben bend[e] ey şāh
Serāy oldı baña zindān u çeh cāh

İş işten geçmek:

1321. İş işden geçdi ben gitdüm [bu] ilden
Olup dīvāne kıldum her ‘amelden

Kanlı yaş dökmek:

445. Dökerdüm asret ile kanlu yaşı
Ururdum başa taş ı taş ı baş ı

Kulak tutmak:

414. Sürüda başlayup itdi ser-âğ z
Kulağ dut gül gibi iy maħrem-i rz

Kul köle (Kul kurban) olmak:

3814. Kuli ħurbniyam yolına cn baş
Dutam arğam vurur ise şehe taş

Üstüne düşmek:

2327. Bilür kim anda vardur ‘ilm-i tahğik
Düşer üstine olmak ehl-i tedğik

Yaraya merhem olmak:

3053. Klur ħayretde bilmez çresi ne
Ki nice merhem ura yresine

Yele (Bda) vermek:

3414. Bu mevsimde kişi içmese bde
Virür lle gibi ‘ömrini bda

Yoluna can vermek:

3814. Kuli ħurbniyam yolına cn baş
Dutam arğam vurur ise şehe taş

Yüz sürmek:

- 848 Veziri da‘vet itdi def‘i Şpür
Gelüp tenh yüz urdı tırdı Destür

1393. Yüz[in] urup didi ey şh-ı kişver
Zamne şehleri ħapuñda çker

3767. Yüz urup şha didi ey cihn-gır
Külhuñ güşesidür smn-gır

Yüzü olmamak:

3054. Ne yüz var ħacmağ ı ne tırmağ ı tb

Ṭolup fitne irişdi mülke seylāb

Atasözleri:

Bugünün (Akşamın) işini yarına (sabaha)bırakma:

2866. Sikender ‘ālemi ṭutdı ser-ā-ser

Gice işin ḳomadı şubḫa dirler

Bülbülü altın kafese koymuşlar “ah vatanım” demiş:

1759. Perende çün ola gül-zāra muḫtāc

Ḳafeş sen añā altun it gerek ‘āc

Nefes sayma güher say:

2046. Meşeldür bu dahı ḫalk içre dirler

Nefes şayma güher şay ey birāder

Sepet ile su taşmaz/Taşıma su ile değirmen dönmez:

1334. Sepetle şū taşınmaz ey birāder

Dutulmaz siḫr ile ḫūrşīd-i ḫāver

Su testisi su yolunda kırılır:

1330. Hemīşe çeşmeden gelmez sebū sağ

Şaḳın bir gün daḳarlar boynuña bağ

Yedi yaşında kız ya erde ya yerde:

2651. Yedi yaşında ḳız ey şāḫ-ı ḳişver

Gerek yā erde yā yirde dimişler

Yiğitlik tez geçer bâd-ı sabâdır:

1921.Yiğitlik tez geçer bâd-ı şabâdur

Hevâdan geç hevâ külli hebâdur

Ç. EDEBÎ SANATLAR

Klasik edebiyat ideal bir edebiyattır. Anlattığı güzellikleri mübalağa ile idealize ederek uç noktalara götürür. Mesela sevgili “güzel” değil “en güzel”dir. Boyu servidir, elif harfidir. Yüzü ve yanağı ay, güneş, güldür. Hatta bunlardan daha üstündür. Bunun gibi benzetme unsurları aşağı yukarı bellidir. Şairler bu unsurları yapı malzemesi olarak

kullanarak orijinal şiirler kurmaya çalışırlar. Bu şiir yapısını kurarken edebi sanatlardan yararlanırlar.¹³⁶

Divan Edebiyatı'na mensup bir sanatkar için hüner ve marifet, faaliyetlerde en öndedir. Şair, kendinden öncekilere ve muasırlarına karşı olan üstünlüğünü bu yolla kurmağa çalışacaktır. Muvaffakiyeti, bedi' hüner ve marifetlere rağbet göstermek, bir takım şekil ve kaidelere bağlı olmakta gören şair için sanat ön plana çıkmıştır. Sanatta esas ise, teşbih, isti'âre, mecaz, tenâsüb, tevriye cinas, v.s. gibi söz ve anlamla ilgili kelime oyunlarına başvurmaktır. Bu oyunlar sanatçıyı mükemmele götürecek vasıtalar¹³⁷dır.

Onun içindir ki, eski şiirimizi okurken beyitteki her kelimenin, her kavramın orada bulunuş sebebini araştırmadan, tabiri caizse künyesi hakkında bilgi edinmeden o beyiti anlamak içine girmek mümkün değildir.¹³⁸

Şairin *Mihr ü Müşteri*'de bağlı bulunduğu edebi zevkin özelliklerine uygun olarak sözün anlamını kuvvetlendirmek için edebi sanatlara sıklıkla başvurduğu görülmektedir. Özellikle bazı bölümlerde şair, edebi sanatlardan faydalanmak suretiyle adeta kelimelerle resim çizmiş, anlatmak istediği imajı sahne sahne okurun gözünde canlandırmıştır.

Bu bölümde şairin sıklıkla kullandığı edebi sanatlara yer verilecektir. Birden çok sanat bulunan beyitlerde ise bahsi geçen sanat açıklanacaktır.

Cinas:

Eserde çok sık karşılaşılan edebi sanatlardan biri olan cinas daha önce “Kafiye ve Redif” bölümünde örneklerle birlikte ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Burada sadece birkaç örnek verilecektir.

264. Hırāmān oluban ol serv-ķāmet
İmāmet itmek içün itdi ķāmet

Teşbih:

Teşbih, aralarında bir veya birden fazla vasıfta benzerlik bulunan iki şeyin birini diğere benzetme sanatıdır. Teşbihin tarafları olarak adlandırılan bu iki unsurdan biri müşebbeh (benzeyen) diğeri müşebbehün bih (kendisine benzetilen)dir. Bu iki unsurun

¹³⁶ Cemal Kurnaz, *Eski Türk Edebiyatı*, Gazi Kitabevi, Ankara, 167.

¹³⁷ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara 1995, 12.

¹³⁸ Mehmet Çavuşoğlu, *Divanlar Arasında*, Umran Yay., Ankara 1981, 3.

müşterek oldukları vasıflara vech-i şebah (benzeyiş yönü) denir. Bazı durumlarda bu benzetme teşbih edatı kullanılarak yapılır.¹³⁹

Şair, eserde bazen teşbih edatlarını kullanarak bazen de yalnızca müşebbeh ve müşebbehün bih unsurlarını kullanarak teşbih yapmıştır. Şairin eserde teşbihten sıkça faydalandığını özellikle de sevgilinin güzellik unsurlarını anlattığı bölümlerde teşbihe başvurduğunu söylemek mümkündür. Bu örneklerden bazıları şöyledir:

692. Çekilmiş tîğ-ı dūrbīni velī sīm
Ki ol tîğ eylemiş sībi iki nīm

Bu beyitte şair, sevgilinin burnunu elmayı iki parçaya bölen gümüş bir kılıca teşbih etmiştir. Burnu şekli, parlaklığı ve insan suratındaki duruşu itibarıyla gümüş kılıca benzeten şair, yanakları da görünüş itibarıyla ikiye bölünmüş elmaya teşbih etmiştir.

2054. Çıkup dūr gibi andan rūḥ-ı şānī
Şadef gibi açık kaldı dehānı

Bu beyitte insan ruhunun bedeni terk etmesinden sonra ağzın açık kalması durumunu içinden inci çıkarıldıktan sonra inci kabuğunun açık kalmasına teşbih eden şair, bu benzetmeleri daha çok olaylar arasındaki benzerlikten faydalanarak yapmıştır. Benzetmede teşbih edatını kullanan şair, böylece teşbih unsurlarının hepsinden faydalanmıştır.

2242. Ki ārām eyleyüp ol gice dil-dār
Olur nergis gibi tā şubḥ bīdār

Bu beyitte ise sevgili nergise teşbih edilmiştir. Klasik şiirde genellikle sevgilinin gözü nergise teşbih edilirken şair, burada sevgilinin kendisini nergise teşbih etmiştir. Aslında burada da göz ve nergis ilişkisi kurulmuştur. Sevgilinin gece boyunca uykusuz kalması sonucunda gözlerindeki yarı uykulu hal ile nergis çiçeğinin baygın hali arasında şekil itibarıyla benzerlik kuran şair geleneksel söyleyişten uzaklaşmamıştır.

2257. Cihānı devr kılduñ hem-çü pergār
‘Acā’ibden ne gördüñ söyle ey yār

¹³⁹ Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, R Yay., İstanbul 2000, 110.

2257. beyitte ise Keyvân, Şeref'e neler gördüğünü sorarken onu dünyayı dolaşması sebebiyle pergele teşbih etmiştir. Pergel ile Şeref'in cihanı devr etmesi birbirine benzetilmiş benzetmeyi yaparken de teşbih edatından yararlanılmıştır.

3935. Yuyup müşgîn saçını itdi pür-tâb
Şaçar Çîn nâfesine 'anberî nâb

3936. Gören nâzûk teni üstinde anı
Şanurdı şu içinde şu yılanı

Bu beyitlerde de şair, sevgilinin tenini berraklığı sebebiyle suya saçını ise rengi ve şekli itibarıyla su içindeki su yılanına benzeterek hem söyleyişindeki kolaylık hem de kurduğu imaj ile mükemmel bir teşbih örneği ortaya koymuştur.

Mübalağa:

Bir vasfın, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta mümkün olmayan dereceye çıkarılarak ifade edilmesine mübalağa denir. Diğer bir ifade ile bir durumu- müsbet veya menfî- nitelemede aşırılığa kaçmaktır.¹⁴⁰

Mihr ü Müşterî'de özellikle II. Bayezid'in övüldüğü, iki sevgilinin birbirlerine karşı duydukları özlemin, Keyvân'ın savaşlarının ve hükümdarların mülklerinin anlatıldığı bölümlerde mübalağa sanatına başvurulmuştur.

Eserde geçen bazı mübalağa örnekleri şöyledir:

1055. Kırutdı nâr-ı âhı nehr-i Nîli
Getürdi cûşa bahri eşk seyli

Beyitte Müşterî'nin Mihr'e duyduğu özlem anlatılırken ahının Nil Nehri'ni kuruttuğu, sel gibi akan gözyaşının da denizleri coşturduğu anlatılmaktadır.

2255. Şu deñlü bahş itdi sîm ile zer
Beyânından ki 'âciz kaldı defter

Bu beyitte de Keyvân'ın Mihr'e yaptığı ihsanlar anlatılırken abartılı bir söyleyiş tercih edilmiş hükümdarın bahşettiği altın ve gümüşü kaydetmeye defterlerin yetmediğinden bahsedilmiştir.

¹⁴⁰ Yekta Saraç, *a.g.e.*, 183.

2946. Şovukdan şöyle oldı halk lertzân

Ki kalmadı ağızda sağ dendân

Mihr ve Şâh Keyvân'ın kışı geçirdiği bölümde kışın ne derece şiddetli geçtiği anlatılırken insanların titremekten ağızda sağlam dişi kalmadığı belirtilerek abartılı bir söyleyiş tercih edilmiştir.

3224. Dutar kan bahri dünyâyı ser-â-ser

Tek-âverler çü keştiler şinâ-ver

Keyvân ile Karahan Hükümdarı arasında yapılan savaşın anlatıldığı bölümde ise savaşta dökülen kandan dünyanın baştan başa kanla dolduğu anlatılmaktadır.

3243. Şu deñlü mevc ururdı baħr-ı gül-gün

Kızıl kan ile taldı tās-ı gerdün

Aynı savaşın anlatıldığı ilerleyen beyitlerde mübalağaya devam edilmiş, akan kandan dolayı gül rengine bürünmüş denizin dalgalarıyla gökyüzü tasını kızıl kanla doldurduğu anlatılmıştır.

3330. Kuşürinuñ burucı burc-ı Keyvân

Kapusındaki der-bân idi Rıdvân

Keyvân'ın köşklerinin anlatıldığı bu beyitte ise köşkün burçlarının bir ucunun Keyvân burcuna dayandığı kapısında bekçi olarak da Cennet'in muhafızı olan Rıdvan isimli büyük meleğin durduğu anlatılmıştır.

Teşhis:

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara, mücerret duygu ve düşüncelere insana has özellikler vermeye teşhis denir.¹⁴¹

Eserde özellikle tabiatın ve sevgilinin güzellik unsurlarının anlatıldığı bölümlerde teşhis sanatına sıkça başvurulduğu görülmektedir.

Eserde yer alan teşhis örneklerinden bazıları şöyledir:

2925. Çıkardı atlas-ı sebzini eşcâr

Büründi nev 'arūs-ı 'ar'aruñ cār

¹⁴¹ Yekta Saraç, *a.g.e.*, 101.

Beyitte ağaçların mevsime bağlı olarak yeşil yapraklarını dökmesi ve ardıc ağacının üstünün karla kaplanması olayı ağaçların kişileştirilmesi suretiyle anlatılmıştır.

2933. Deñizde ağlayup mähî döküp eşk
İderdi tâbedeki hâline reşk

Bu beyitte de balığın gözyaşı döktüğü söylenerek insana mahsus özellikler balığa yüklenmiş ve bu sayede balık teşhis edilmiştir.

3374. Şükûfe tâcını kapduğunu bād
Görüp gül hāde eyler serv olur şād

Beyitte rüzgarın çiçeğin tacını kapması, gülün gülümsemesi ve servin mutlu olması anlatılırken rüzgar, gül ve servi teşhis edilmiştir.

3376. Şanevber rakş ider şimşād urur dest
Gehî maḥmūr nergis gāh ser-mest

Bu beyitte de fıstık çamı dans eden, şimşir ağacı da onu alkışlayan iki insan olarak anlatılmıştır. Nergisin mahmur ve sarhoş olması hali de yine insana mahsus özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

3384. Olub serv-i sehî gül-şende rakḳās
Oḳur üstinde ḳumrı ma'nî-i ḥāş

Burada da kumrunun servin üstüne konup ötmesi sahnesi anlatılmıştır. Sahne anlatılırken serv dümdüz duruşu sebebiyle rakkasa teşbih edilmiş, kumru da güzel sözler okuması sebebiyle teşhis edilmiştir.

3389. Şunup zerrîn ḳadeḥler nergis-i mest
Uzatmışdı gül anı almağ için dest

Bu beyitte de nergisin kadeh uzattığı gülün de kadehi almak için el uzattığı söylenerek nergis ve gül teşhis edilmiştir.

3390. Benefşe yār 'ışkî ile meftûn
Nigârı ḥasretinden gönli maḥzûn

3391. İçinde[n] mâtemi taşına urmuş
Nigâr ayrulığı boynunu bükmiş

Bu beyitlerde de menekşe, hüzünlü ve boynu bükük diye nitelenerek insana mahsus özellikler yüklenmiş böylece teşhis edilmiştir.

3920. Öpüp Māhuñ elini tās-ı zerrīn
Açup ağzın du‘aya itdi taḥsīn

Burada da Mah’ın eline altın tas alması, tasın Mah’ın elini öpmesi şeklinde anlatılarak tas teşhis edilmiştir. İkinci mısırda da teşhise devam edilerek tasın dua ettiği söylenmiştir.

Tenasüp:

Aralarında mana bakımından-tezadın dışında- bir münasebet bulunan iki veya daha fazla kelimeyi bir ibarede toplama sanatıdır.¹⁴² Eserde pek çok örneği bulunmakla birlikte burada şairin tenasüp sanatını kullanmadaki başarısını gösteren birkaç örnek verilecektir.

2179. Perīdūr dir kimi kimi melek dir
Kimi ğılmān kimi mihr-i felek dir

Bu beyitte sevgilinin güzelliği *peri*, *melek* ve *gilman* kelimeleri ile anlatılarak tenasüp yapılmıştır.

2191. Behişt idi içi pūr ḥūr u rıdvān
Kenārında aḳardı āb-ı ḥayvān

2191. beyitte de *behişt*, *hūr* ve *Rıdvan* kelimeleri ile cennetle ilgili bir tenasüp yapılmıştır.

3332. Fezāsı dil-güşā vü ḥāk[i] miskīn
Giyāsı sūnbül ü reyḥān u nesrīn

Bu beyitte de *giyâ*, *sūnbül*, *reyhan* ve *nesrîn* kelimeleri arasında bitkilerle ilgili bir tenesüp bulunmaktadır.

4182. İçinde cāme-ḥābuñ iki cānān
Birisi bister oldı bir[i] yorğan

4182. beyitte de *cāme-hâb*, *bister* ve *yorgan* kelimeleri bir arada kullanılarak uyku ile ilgili bir tenesüp yapılmıştır.

¹⁴² Yekta Saraç, *a.g.e.*, 139.

Telmih:

Telmih, bir kıssaya, efsaneye, tarihi bir hadiseye veya meşhur bir darb-ı mesele, bir inanışa işaret etmektir.¹⁴³

Eserde telmih sanatının sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bazı örnekleri şöyledir:

1461. Fiğān ʔablını ʔalduʔça ʔü Ferhād
Dutup āheng iderdi kūh feryād

Beyitte Ferhad'ın Şirin'e kavuşmak için "Bî-sütûn" adı verilen dağı delmesi olayına telmih vardır.

2360. Süleymāna ne tuḥfe ilede mūr
Dutar luṭfından ammā anı ma'zūr

Bu beyitte de Hz. Süleyman'ın karınca ile konuşması hadisesine telmih vardır.

2549. İki Hārūtı düşmiş ʔāḥa ğamdan
Bükülmiş ʔāmeti bār-ı elemnden

Şair, burada da büyü ile uğraştıkları için kıyamete kadar Babil'de bir kuyuya hapsedilen Harut ile Marut'u hatırlatmıştır.

2822. Süleymānsın sen ol Belķīs-ı devrān
Gerek elbette Belķīsa Süleymān

Burada da Hz. Süleyman ile Sebe melikesi Belkıs arasında geçen olaylara telmih vardır.

2969. Ola muṭrib nigār-ı ḥūb elḥān
Vire bir nağmesi biñ mürdeye cān

Şair bu beyitte de Hz. İsa'nın ölüleri diriltme mucizesine telmihte bulunmuştur.

2878. Budur eyledüğüm bunda tevaḳḳuf
Gözüm Ya'ķūb-veṣ tā rūy-ı Yūsūf

Burada da Hz. Yakup'un oğlu Yusuf'un arkasından ağlamaktan gözlerinin kör olması hadisesine telmih vardır.

¹⁴³ Yekta Saraç, *a.g.e.*, 249.

Hüsn-i Ta'lîl:

Bir hadiseye, ifadeye güzellik katacak tarzda, kendi sebebi dışında bir sebep gösterme sanatıdır.¹⁴⁴

Eserde yer alan bazı örnekleri şunlardır:

2813. Meger ayağına yüz süre dāmān
Yürürken nāz ile serv-i hırāmān

Beyitte sevgili nazlı nazlı yürürken eteklerinin ayağına dolaşması sanki eteğin sevgilinin ayağına yüz sürmek istemesine bağlanmıştır.

3227. Bu mātemden koyar başa havā hāk
Yüzini yırtup eyler yir yaқа çāk

Beyitte şair, toprağın susuzluktan çatlamasını matemden yakasını paçasını yırtmasına bağlamıştır. Burada toprak aynı zamanda teşhis edilmiştir.

3377. Görür germ oldı çekdi tîğ hūrşîd
Daķındı sağlı şollu hançerin bîd

3377. beyitte de şair, bahar gelince söğüt ağacının yapraklarının açmasının sebebini söğüdün kendisine kılıç çeken güneşe karşı kendini savunmak için eline hançer alması olarak göstermiştir. Beyitte güneş ve söğüt ağacı teşhis edilirken güneş ışınları kılıca, söğüt yaprakları da hançere teşbih edilmiştir.

3403. Eline aldı sîmîn kâsesin gül
Şalā-yı bezm kıldı halka bülbul

Bu beyitte de bülbulün ötmesinin sebebi olarak onun insanları meclise çağırma isteği gösterilmiştir. Aynı zamanda gülün ve bülbulün teşhis edildiği beyitte “gül ve bülbul” mazmunu kullanılmıştır.

3426. Eger her şey’üñ olmasa niyāzı
Şurāhî dahı kılmazdı namāzı

Şair, burada da sürahinin bir şey doldurulurken eğilip kalkmasını onun Allah’a niyaz etmek istemesine bağlamıştır.

¹⁴⁴ Yekta Saraç, a.g.e., 198.

Leff ü Neşr:

Genellikle bir beyit içinde, birinci dizede en az iki şeyi söyleyip, ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir.¹⁴⁵

Eserde yer alan bazı leff ü neşr örnekleri şöyledir:

593. Bir[i] Āşaf ola biri Süleymān
Vezīr ola biri birisi sultān

3828. Süleymān hātemi Belķīsa virdi
Hilāli māh-ı nev Bercīse virdi

Tevriye:

Nazım ve nesirde, yakın ve uzak iki manası bulunan bir lafzın zihne hemen gelen yakın manasını değil uzak manasını kastetme sanatıdır. Bu iki manadan her ikisi de hakikî manaları olabileceği gibi biri hakikî diğeri mecazî de olabilir.¹⁴⁶ Eserde yer alan bazı örnekleri şöyledir:

3652. Ğubār-ı rāh içinde ol ruḥ-ı zerd
Hemīn dīnār idi başmış anı gerd

Beyitte *gerd* kelimesi hem toz hem de keder anlamında tevriyeli kullanılmıştır. Toz anlamı ile kullanıldığında tozlu yolda yürüyen sarı benizli kişi dinara teşbih edilmiş ve tozlu bir yolda para yere düştüğünde nasıl toza bulanırsa öyle toza bulanmış denilmektedir. Keder anlamı kastedildiğinde ise yüzü dinar yani altın para gibi sararmış olan kişinin keder içinde olacağı bildirilmiştir.

3950. Yaķasındaki her naķş u nigāri
İder ḥayrān hezārān dil-figāri

3950. beyitte ise *hezārān* kelimesi tevriyeli kullanılmıştır. Kelimenin “Bülbüller” ve “Binler” şeklinde iki anlamı vardır. Beyitte kelime “Bülbüller” anlamında kullanıldığında sevgilinin yakasındaki nakışlara gönlü yanık bülbüllerin hayran olduğu anlamı çıkar. Kelime “Binler” manasında kullanıldığında ise sevgilinin yakasındaki nakışlara binlerce gönlü yanık aşığın hayran kaldığı anlamı çıkmaktadır.

¹⁴⁵ Cem Dilçin, *a.g.e.*, 437.

¹⁴⁶ Yekta Saraç, *a.g.e.*, 177.

Tezat:

Mana bakımında aralarında tezat veya mukabillik bulunan iki manayı bir ibarede toplama sanatıdır. Burada kastedilen tezat, siyah beyaz gibi bir zıtlığın yanı sıra bilmek ve bilmemek gibi olumlu-olumsuz fiilleri, baba-oğul gibi nispet bulunduran ve birinin anlaşılması diğerine bağlı olan kelimeler arasındaki ilgiyi hatta farklı renklerin -yeşil, mavi- gibi birbirlerine karşı durumlarını da içine alır.¹⁴⁷

Eserde yer alan bazı tezat örnekleri şöyledir:

326. Ziyāde olmuş idi iştiyākı
Fenā ile vücūdın itdi bākī

3961. İdüp hınnā ile ābını āteş
Kılur kālā gibi destin münakkaş

Tekrîr:

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da söz öbeklerini arka arkaya yinelemektir.¹⁴⁸

Eserde yer alan bazı tekrîr örnekleri şöyledir:

445. Dökerdüm hasret ile kanlu yāşı
Ururdum başa taşı taş başı

689. Benefşe-zülf ü gül-rüy u semen-büy
Melek-şüret melek-sîret melek-hüy

2779. Gözi cādūsı şüh-ı merdüm-efgen
Semen sîmā semen sîne semen ten

¹⁴⁷ Yekta Saraç, *a.g.e.*, 142.

¹⁴⁸ Cem Dilçin, *a.g.e.*, 452.

D. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. Astronomik Unsurlar¹⁴⁹⁻¹⁵⁰

Bazı astronomi alimlerine göre astronomi ile astroloji (ilm-i nücûm) birbirinden ayrı birer bilim dalı olarak kabul edilmiştir. Bazılarına göre ise astroloji, bir yalancı bilim şeklinde vasıflandırılarak astronominin içinde onun bir yan branşı gibi görülmüştür.¹⁵¹

Günümüzde astronomi ile astrolojiyi birbirine karıştırma, birini diğerinin alternatifi sayma (sanma) eğilimi ne yazık ki oldukça yaygındır. Bu eğilimin gerisinde ise, bilimsel çalışma ve anlayış ile sorgusuz şekilde herhangi bir inanca dayanan anlayış arasındaki farkın iyi bilinmemesi yatmaktadır.

Astroloji gökyüzündeki bazı olaylar ve yıldız konumlarının insan ilişkilerinde insan yaşamında etkili olduğu şeklindeki varsayıma dayanır. Bu görüş, insanlığın bilgi düzeyinin çok eksik ve yetersiz olduğu, dünyanın gök kubbe altında düz bir disk oluşturduğunun düşünüldüğü dönemlerden kalma bir inanç yığınıdır.¹⁵²

Kaynaklara göre astronomi ve astrolojinin geçmişi Sümerlere ve Akadlara kadar dayanır. Fakat bunlara ait yeterli kaynak olmadığı için ancak Mısır ve Mezopotamyalılardan itibaren geniş ölçüde incelenebilmiştir.¹⁵³

Bilim tarihi araştırmaları bilimin tarihsel gelişiminde değişik uygarlıkların katkıları olduğunu göstermektedir. M.Ö. 4000'ler civarında Mısır, Mezopotamya, Çin ve Hint uygarlıklarında ortaya çıkan bilimin gelişimi Antik Grek uygarlığı ile yüksek bir düzeye taşındı. Ortaçağ'da Hristiyan düşüncesinin etkisiyle Batı'da duraksayan bilimsel çalışmalar Doğu'da İslam dininin etkisiyle gelişti ve Rönesans'ın temellerini oluşturdu. 9. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar İslam Dünyası'nda yetişen bilim insanları bilim ve düşünce hayatına önemli katkılar yaptılar. Bu bilimler arasında astronomi önemli yer tutmaktadır. Astronomi bilimi, hem bilimin hem de felsefenin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Gelişmiş Mısır ve Mezopotamya matematiksel astronomisi üzerine Antik Grekler kuramsal belirlemelerde bulundular. Bu kuramsal belirlemeler

¹⁴⁹ Bu bölümün hazırlamasında şu kaynaktan yararlanılmıştır: Sebahat Deniz, *16. Yüzyıl Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ, Nev'î, Yahya Beğ)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv., Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul 1992.

¹⁵⁰ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk: Sebahat Deniz, *a.g.e.*

¹⁵¹ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 1.

¹⁵² M. Emin Özel-Talat Saygıç, *Gökyüzünü Tanıyalım*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1997, 166.

¹⁵³ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 1.

İslam astronomisinin temelini oluşturmaktaydı. Ancak İslam astronomları güçlü gözlem teknikleri geliştirerek kurdukları gözlemleri ile astronominin gelişimine katkıda bulundular ve Rönesans'ta ortaya çıkan Kopernik Devrimi sürecine önemli katkılarda bulundular. İslam astronomları, elimizdeki verilere göre Güneş merkezli evren sistemine ulaşamadılar ancak Güneş merkezli evren modelinin temel dinamiklerini oluşturan bazı önemli gelişmelere imza attılar. Ay Kuramı, Merkür Kuramı üzerine yapılan çalışmalar ve gezegenlerin Güneş'le olan irtibatı bunlardan en önemlileridir.¹⁵⁴ İslam astronomisi çalışmalarının en önemli merhalesi, rasathanelerin ilk defa İslam'da kurulmuş olmasıdır. X. yüzyılın sonlarına kadar bunlar, birer gözlem istasyonu halinde olan küçük, özel rasathanelerdir. Bu yüzyılın sonlarında büyük rasathaneler açılmaya başlanmıştır.¹⁵⁵ Astronomi alanında adını zikredebileceğimiz önemli Müslüman bilim adamlarından bazıları; Bîrûnî (ö.1051), Ömer Hayyam (ö.1136), Nasır el-Dîn el-Tûsî (ö.1274), Ali Kuşçu (ö.1474), Seydi Ali Reis (ö.1563)ve Takiyüddin (ö.?)'dir.

Osmanlılarda bu tür astronomi çalışmalarının yanı sıra, astroloji ile uğraşanlar da çoktu. Hatta bu konuyla ilgili olarak Osmanlı sarayında müneccimbaşı memurluğu dahi mevcuttu. İslamiyete göre “Küll-i müneccimin kezzâb (Bütün müneccimler yalancıdır.)” denildiği halde ve bu sözün her zaman tekrar edilmesine rağmen bununla, ulema adını taşıyan din alimleri uğraşırlardı. Bu sebeple de müneccimbashıların çoğu o zümredendi. Bu memuriyetin ne zaman ihdas edildiği belli değildir. Ancak hurâfâtâ inanan eski milletler gibi Osmanlılar da bir işe başlamak, hatta muharebede hücumla geçmek için “eşref saat”lerin seçilmesini müneccimlerden sorarlardı.¹⁵⁶

Eski astronomi bilginlerine göre arz alemin merkezi idi. Yedi veya dokuz kat olduğu telakki edilen gökler ise birer katman olarak arzın etrafında sıralanmışlardı. Bu katmanların her birine bir seyyâre yerleştirilmişti. Bunlar sırasıyla Ay, Utarid, Zühre, Güneş, Merih, Müşterî ve Zuhal idi. Sekizinci felekte ise sabit yıldızlar ve burçlar bulunmakta idi. Dokuzuncu felekde ise hiçbir şey yoktu. İçinde hiçbir şey bulunmayan bu felek, parlak ve desensiz oluşu sebebi ile atlas kumaşa benzetilmiş ve “çarh-ı atlas” olarak isimlendirilmişti. Bu felek diğer sekiz feleği de içine aldığı için en büyük felekti, “felekü'l-eflâk” ve “felek-i a'zâm” olarak da isimlendirilirdi.

¹⁵⁴ El-Fergânî/Kadızzâde er-Rûmî, *Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esasları=Cevami İlm en-Nücûm ve Usûl el-Harekât es-Semâviyye/Şerhu'l-Mûlahhas fî İlmi'l-Hey'e*, Çev: Yavuz Unat, Ömer Türker, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2012, 11.

¹⁵⁵ Sebahat Deniz, a.g.e.,5.

¹⁵⁶ Sebahat Deniz, a.g.e.,6.

Edebiyatımızda ise kozmik unsurlar gerek Klâsik ve gerekse Halk şiirinde çeşitli şekillerde konu edilmişlerdir. Bunların Klâsik şiir içindeki yerini birkaç grupta incelemek mümkündür. Bunların ilkinde müstakil *Mihr ü Mah* veya *Mihr ü Müşteri* mesnevilerini ele almak gerekir. Bu tür eserlerde Mihr, Mah ve Müşteri mesnevilerin kahramanlarına isim olarak konulup diğer gezegenler ise ikinci derecedeki kahramanların sembolü olmuşlardır. Bu isimler konulurken de kahramanların şahsiyetlerine, hareketlerine ve durumlarına uyacak şekilde olmasına dikkat edilmiştir.¹⁵⁷ Klâsik Türk edebiyatında bu eserler dışında astronomik unsurların konu edildiği müstakil eserler Mi'râcnâmeler ve Mevlidlerdir. Bu eserlerde Hz. Peygamber'in doğumu ve miracı anlatıldığı için astronomik unsurlar eserin konusunu teşkil eder. Ayrıca çeşitli mesnevilerin ve kasidelerin muhtelif kısımlarında astronomik içerikli bölümler de mevcuttur. Bunların dışında yaşadığı dönemi her ayrıntısıyla şiirine yansıtan divan şairleri, çeşitli nazım türleri ve şekillerinde astronomik unsurları, söylemek istediklerini anlatabilmek için bir vasıta olarak da kullanmışlardır.

Mihr ü Müşteri de astronomik içerikli bir mesnevidir. Esas kahramanların yanı sıra eserde bahsi geçen diğer kahramanların isimleri, birer astronomik unsurun ismidir. Aynı zamanda bu kahramanlar, adını taşıdıkları astronomik unsurun özelliklerini de taşımaktadırlar. Bu sebeple Behiştî'nin diğer *Mihr ü Müşteri* mesnevilerinde takip edilen yolu izlediği ve gelenekten ayrılmadığını söylemek yerinde olur.

Eserde yer alan astronomik unsurları türlerine göre ve eserde yer alma durumlarına göre iki şekilde sınıflandırmamız mümkündür. Türlerine göre sınıflandırdığımızda eserde yer alan astronomik unsurlar; gezegenler (seyyâreler), burçlar, yıldızlar ve astronomik hadiselerdir.

Eserde yer alan gezegenler; Ay, Utarit, Zühre, Güneş, Merih, Müşteri ve Zuhal'dir.

Eserde yer alan burçlar; Cevzâ (İkizler) ve Esed (Arslan)'dır.

Eserde yer alan yıldızlar; Benâtü'n- Na's, Ülker, Sühâ ve Samanyolu'dur.

Eserde yer alan bazı astronomik hadiseler ise ay tutulması (husûf), güneş tutulması (hüsûf) ve kırandır.

¹⁵⁷ Sebahat Deniz, a.g.e., 7-8.

Eserde adı geçen astronomik unsurları eserde yer alma durumlarına başka bir deyişle kullanım şekillerine göre sınıflandırdığımız da ise üç gruptan bahsetmemiz mümkündür. Birincisi; hem kahramanlara ad olup hem de astronomik bir unsur olarak edebi sanatlar ile birlikte kullanılmak suretiyle bir duruma işaret edenler. Bunlar; Mihr, Müşterî, Zühre (Nâhid), Ay (Bedr), Zuhal (Keyvân) ve Esed'dir.

İkincisi sadece kahramanlara isim olan astronomik unsurlardır. Bunlar; Merih (Behrâm) ve Nâhid'in dadısı olan Cevzâ'dır.

Üçüncüsü ise astronomik bir unsur olarak edebi sanatlarla birlikte kullanılmak suretiyle bir duruma işaret edenlerdir. Bunlar; Utarit, Benâtü'n- Na's, Ülker, Sühâ, Samanyolu, Ay Tutulması, Güneş Tutulması ve Kıran (etmek)dır.

Bu bölümde, eserde adı geçen astronomik unsurların yalnızca bir hadiseye işaret ettiği beyitler ele alınmıştır.

a. Gezegenler (Seyyâreler)

Ay (Bedr, Kamer, Hilal, Mâh) :

Birinci kat felekde yer alan ayın tabiatı itidâl üzre soğuk ve rutubetlidir. Vasıfları za'af, acz, hıfz, cehl, hakîrlik, acele, ihbâr, dedikoduculuk, hareket ve ses bulunmuştur.¹⁵⁸

Eserde Bedr, Müşterî'ye yardımda bulunan, Mihr ile haberleşmesine aracılık eden bir dost, bir yoldaş olarak yer alır. Bu özelliği dışında astronomik unsur olarak da pek çok yerde zikredilmiştir.

1116. Bu sözden Müşterî şâd oldu gâyet

İder Bedre şenâlar bî-nihâyet

4397. Virür taht ile tâcı Mihre Şâpûr

Olur Müşterî Bedr ile destûr

Utarid (Merkür):

İkinci kat felekde yer alan Utarit, seyyâreler içinde soğuk ve kuru tabiata sahip olan bir yıldızdır. Erkek olup gündüze nispet edilmiştir. Vasıfları edep, anlayışlılık, zekilik, yumuşaklık, merhamet, güzel konuşma, hesap, dikkat, isabet, hüner, sanat, hile

¹⁵⁸ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 215.

ve hıyanettir. Pazar gecesi ve Çarşamba gününe hakim bulunmuştur. Büyüklüğü dünyanın otuzikide biri kadardır.

Utarid alaca rengi temsil eden bir yıldızdır. Bu da onun mümteziç yani uyumlu bir yıldız olması sebebiyledir. Zîrâ Utarid'in mîzâcî kutlu yıldızla bir araya geldiğinde kutlu, kutsuz yıldızla beraber olduğunda ise kutsuz olmaya müsaittir. Bu durum renk olarak alacalılıkla ifade edilmiştir.¹⁵⁹

Cenâb-ı Hak, Utarid yıldızını, semanın katibi yapmıştır.¹⁶⁰ Utarid katip olarak düşünülmüştür. Bu özelliği ile çeşitli hayallere ve tasavvurlara ilham kaynağı olmuştur. Utarid yıldızı güneşin katibi olarak tayin edilmiştir.¹⁶¹

Eserde de utarid-yazı ilişkisine vurgu yapılmıştır.

276. 'Uṭārid gördi geldi çeşme-i nūş
Ne defter kendözin kıldı ferāmūş

519. Ne beyti kim idersin yirde peydā
'Uṭārid eyler anı gökde inşā

Zühre (Nâhîd, Venüs, Çulpan):

Zühre üçüncü göğe yerleştirilmiş olan seyyâredir. Tabiatı soğuk ve rutubetli olup dişidir. Geceye nispet olunmuştur. Sa'd-ı asgar (küçük uğurluk) diye de isimlendirilen bu yıldızla bakmanın kalbe sevinç ve neş'e verdiği tespit edilmiştir. Vasıfları yumuşaklık, dostluk, incelik, merhamet, acıma, güzel yaratılış bulunmuştur. Seyyârelerin en güzeli en parlağıdır. Kadını temsil eder. Yunanlılarca bir kadın tanrı olarak kabul edilen Afrodit'tir. Zevk, safâ, işret ve bilhassa mûsikî bu yıldızla aittir. Zühre mûsikînin icracısıdır. Bu itibarla beyitlerde genellikle bir meclis içinde tasavvur edilir.¹⁶²

Bu yıldız, salı gecesiyle cuma gününe hakim bulunmaktadır. İşte bu gecenin ve bu gündüzün ilk saatleri buna nispet edilmiştir.¹⁶³ Bu yıldızın cismi aşağı yukarı arz yuvarlağı cisminin onaltı parçasından bir parçası kadar olduğu delilleriyle isbat edilmiştir.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 214.

¹⁶⁰ İbrahim Hakkı (Erzurumlu), *Marifetname*, Sadeleştiren: Turgut Ulusoy, IV., Bahar Yayınevi, İstanbul 1974, 90.

¹⁶¹ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 215.

¹⁶² Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 212.

¹⁶³ İbrahim Hakkı (Erzurumlu), *a.g.e.*, 84.

¹⁶⁴ İbrahim Hakkı (Erzurumlu), *a.g.e.*, 84.

Türkçede Kervan kıran, Çoban yıldızı diye de anılan Zühre, çok parlak olması ve üçüncü kat gökte bulunması sebebiyle çıplak gözle görülebilen bir yıldızdır. Kutlu bir yıldız olduğu için güneş ve ayla olan kıranı da kutludur. Bu sebeple bir çok beyitte güneş ve ayla birlikte kullanılmıştır.¹⁶⁵

Eserde Zühre, güzellik ve musiki ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Zühre, eserin ana kahramanlarından biri olan Nâhid olarak anıldığında ise Mihr'e aşık olan, Keyvân'ın güzel ve yumuşak huylu kızı diye anlatılmıştır. Aşağıda Zühre'nin bu kullanımlarına örnek teşkil edecek beyitler yer almaktadır.

280. Çıkup pes eyledi Zühreye âheng
Ham idüp zühre itdi kâmetin çeng

281. Vücûdın zührenüñ 'ışk eyledi sâz
Ki virdi her regi bir dürlü âvâz
...

609. Sürüş-ı âsumânî mehd-cünbân
Terennüm-güy Nâhîd-i dirâhşân

1779. Diseñ dil-dâra ey Mihr-i sühan-ver
Nigâr-ı Zühre-şûret mâh-peyker

2428. Eline 'ûdı alup eylese cûş
Felekde Zühre-i zehrâ dutar gûş

2437. İrişdi çünki sâz-âvaz çarha
Getürdi Zühre-i gerdünü çarha
...

2496. Mehi seyr itmege Nâhîd ü Bânû
Oturmuş tākda zânû-be-zânû

2497. İderler Mihri seyr ol iki ahter

¹⁶⁵ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 213.

Doğup bir burcdan hem-çün dü peyker

2498. Temāşā kıldı Mihri çünki Nāhīd
Yudı el dilden oldı cān-ı nevmīd

...

2564. Seni incitdi mi ey māh-ı şuğrā
Dimāğūñ yoksa pür mi oldı sevdā

...

2568. Giyüp gül gibi her gün hıl'at-i nev
Şalarduñ meh gibi her burca pertev

2644 Naşīb ola ola kim Mihre Nāhīd
Yaraşur Zühreye cüft olsa hūrşīd

3457. Yine geldi şarāb-ı nāb şāha
İrişdi Zührenüñ āvāzı māha

...

3458. Yaşıl kālā giyüb çün serv Nāhīd
Diler seyr ide māhı şebde hūrşīd

3876. Muğannīler alurlar deste mızrāb
Kamusı Zühre pīşe Müşterī tāb

4071. Muğannī çün tarab-engīz çaldı
Eline Zühre çeng ü meh def aldı

4075. Eline Zühr[e] alup çarhda çeng
Dutar sāzendeler sāzinde āheng

Mihr (Güneş) :

Güneş, dördüncü kat gökde olup tabiatı îtidāl üzre sıcak ve kurudur. Erkek olup gündüze nispet edilmiştir. Sa'd-ı evsat diye de isimlendirilmiştir. Vasıfları kuvvet,

şiddet, kahr, zor yatışan öfke, rağbet, his, rikkat, haya ve iffet bulunmuştur. Sarı rengi temsil eder.

Güneş bütün gezegenlerden büyük, bütün yıldızlardan daha parlak olduğu için “sultân-ı encüm”, “şeh-i encüm” diye de isimlendirilerek yıldızların sultanı olarak kabul edilmiştir. Felek onun ülkesi, Utarid ise kâtibidir.¹⁶⁶

Güneş, pazar günü ile perşembe gecesi hakim bulunmuştur. Bu günle bu gecenin ilk saatleri buna nispet edilmiştir.¹⁶⁷

Mihr, eserin asıl kahramanlarından birinin adıdır. Asıl kahramanlardan diğeri olan Müşteri’ye oranla adından çok daha fazla söz edilmiştir. Çünkü eserde olayların etrafında geliştiği asıl kişi Mihr’dir. Şeh Şâpur’un çocuğudur. Adını taşıdığı seyyârenin özelliklerini de taşımaktadır. Ayrıca Mihr, eserde astronomik unsur olarak da pek çok yerde zikredilmektedir. Bu örneklerden birinde, Miraç hadisesinin anlatıldığı bölümde, Hz. Peygamber’in güneş çarhına eriştiğinde güneşin kendisi için bir su kabı olduğundan bahsedilmektedir.

283. İrişdi çünki çarh-ı âfitâba
Güneş ol mâha oldı âfitâbe

Merrih (Behrâm, Mars):

Beşinci kat gökde bulunan Merih, küçük uğursuzluk (nahs-ı asgar) diye isimlendirilmiştir. Harbe alâmettir. Vasıfları neşat, şecet, hiddet, sefahat, kuvvet, kıyâmet, gazap, hayâsızlık, inat ve rivâyet bulunmuştur. Savaşla alakalı olarak kandan mütevellit, kırmızı renkli olarak düşünülmüştür. Cumartesi gecesi ile Salı gününe hakim bulunmuştur. Tabiatı çok sıcak ve kurudur. Müzekker olup geceye nispet edilmiştir

Merih yıldızı, Yunanlıların Ares, Romalıların Mars dedikleri harp tanrısıdır.¹⁶⁸

Eserde ise Behrâm çift kahramanlı aşk hikayesinin ana kahramanları olan Mihr ile Müşteri’yi ayırmaya çalışan kötü kahraman olarak yer almaktadır. Mihr’in babası olan Şâpur’un hacibinin oğlu olan Behrâm, eserde kötü niyetli mizacının yanı sıra korkunç görüntüsü ile de anlatılmıştır. Hikayenin sonunda Keyvân tarafından yaptığı kötülüklerin karşılığı olarak cezalandırılır. Eserde Merih gezegeni astronomik unsur

¹⁶⁶ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 156.

¹⁶⁷ İbrahim Hakkı (Erzurumlu), *a.g.e.*, 78.

¹⁶⁸ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 155.

olmaktan ziyade Behrâm olarak kötülüğün ve uğursuzluğun timsali şeklinde yer almıştır. Örnek beyitlerden bazıları şöyledir:

288. Çü pencüm çarha itdi eşheb-i gām
Sümi mihrinden aldı behre Behrām

758. Anuñ da var idi bir oğlu nemmām
Nuḥüsetde çü Keyvān adı Behrām

Müşterî (Bercîs, Jüpiter):

Sa'd-ı ekber (büyük saadet) diye isimlendirilen bu yıldızın tabiatı sıcak ve rutubetlidir. Vasıfları din gayreti, ilim, hayâ, cömertlik, tevâzû, kerem, akıl, iffet, fesâhat, ve hikmet v.s. bulunmuştur. Bu yıldızın tesirinde doğanlar akıl ve hikmet sahibi olurlar. Pazartesi gecesi ve Perşembe gününe hakim bulunan Müşteri, erkek olup gündüze nispet edilmiştir. Altıncı gökte bulunan bu yıldız, saadet yıldızı olarak kabul edilmekte ve beyitlerde de genellikle bu itibarla konu edilmektedir.¹⁶⁹

Eserde de Müşteri, çift kahramanlı aşk hikayesinin ana kahramanlarından biri olarak yer alır. Mihr'in babası olan Şâpur'un Vezir'inin çocuğudur. Kutluluk simgesi olarak anlatılmıştır. Ana kahramanlardan birisi olması sebebiyle pek çok yerde adı geçen Müşterî, bazı beyitlerde ise astronomik bir unsur olarak yer alır. Bu beyitlerden bazıları şöyledir:

290. Çün irdi Müşterîye menzil-ārā
Cemâlini göricek oldı şeydā

841. Şu'üd itmek durur Mihrüñ kemâli
Kırân-ı Müşterî olur zevâli

Eger ana rahmine düşen çocuklara bu yıldızın şansı rastlarsa Allah'ın emriyle bunun tertemiz tabiatı ve güzel vasıfları ona geçer. Saydığımız huy ve ahlakta olurlar. Şansları Müşterinininki olur. “Mesut, ana rahminde saadete erene derler.” atasözüne göre dünyaya mutlu olarak doğarlar.¹⁷⁰ Eserde 618. beyitte eserin ana kahramanlarından biri olan Müşterî'ye isim konulurken bu hususa dikkat edildiği anlatılmaktadır.

¹⁶⁹ Sebahat Deniz, a.g.e., 154.

¹⁷⁰ İbrahim Hakkı (Erzurumlu), a.g.e., 69.

618. Bilürler t̄ali'inden anı şādık
Görürler Müşteri ismini lāyık

Eski yıldız bilgisine göre yıldızlar arasında münasebet kurularak, bazı yıldızlar birbirinin dostu veya düşmanı sayılmışlardır. Buna göre Müşteri, ayın dostu olarak kabul edilmiştir.¹⁷¹ Eserde de Bedr, Müşteri'nin dostudur. Pek çok zorluğa birlikte göğüs germişlerdir.

1317. Seher-gehden doğup hürşid ile bedr
İrişdi Müşteriye ol meh-i kadr

Zuhal (Keyvân, Satürn, Sekendiz):

Yedinci gökte bulunduğu için diğer seyyârelerin hepsinden daha yüksektir. Bu sebepten de beyitlerde genellikle yükseklik ve yücelik hususunu belirtmek maksadıyla söz konusu edilir.¹⁷²

Tabiatı gayet soğuk ve kurudur. Erkek olup gündüze nispet edilmiştir. Kutsuz bir yıldız olup büyük uğursuzluk manasına gelen “nahs-ı ekber” denilmiştir. Buna bakmanın gam ve keder getireceğine inanılır. Bu yıldıza ahmaklık, cehalet, korkaklık, cimrilik, kin, gam, tembellik ve zarar gibi hususiyetler isnad edilmiştir.¹⁷³

Bu yıldız, çarşamba gecesiyle cumartesi gündüzü bulunmuş ve bu gece ile gündüzün ilk saatleri, buna nispet edilmiştir.¹⁷⁴

Eserde Keyvân, kahramanlardan birinin adıdır. Gezegenin yükseklik ve yücelik özelliğine istinaden güçlü bir hükümdar olarak anlatılmıştır. Nâhîd'in babasıdır ve Mihr'e yardım eder. Zuhal eserde yalnızca iki yerde astronomik bir unsur olarak anılmıştır. Bunlardan biri 293. beyittir. Beyitte Hz. Peygamber'in yedinci feleğe çıkması esnasında Zuhal'den bahsedilmiştir. Diğer beyit ise 758. beyittir. Bu beyitte ise gezegenin uğursuzluk, ahmaklık ve cehalet özelliklerine vurgu yapılmıştır. Beyitler şöyledir:

293. Yedinci çarha çıkdı çün ol ekmel
Kamu müşkillerin kıldı Zuhal hal

¹⁷¹ Sebahat Deniz, a.g.e., 154.

¹⁷² Sebahat Deniz, a.g.e., 151.

¹⁷³ Sebahat Deniz, a.g.e., 152.

¹⁷⁴ İbrahim Hakki (Erzurumlu), a.g.e., 64.

758. Anuñ da var idi bir oğlu nemmām
Nuḥūsetde çü Keyvān adı Behrām

b. Burçlar

Sevâbit veya felekü'l-burç da denilen sekizinci felekde pek çok yıldız bulunmaktadır. Bunlardan bazıları bir şekle benzetilmiştir. Bunların içlerinden bazı meşhur olanları ise on iki burç olarak da bilinen burçlara isim olmuştur.

Burçlar mıntıkasındaki meşhur yıldızların isimleri şöyledir:

(Hamel, Sevr, Cevza) bunlara Tueman da derler. (Seretan, Esed, Sünbüle) bunlara Azra da derler. (Mizan, Akrep, Kavs) bunlara Rami derler. (Cedi, Delv, Hût) bunlara da Semketan derler.

Bu burçların altısı Muaddilün-nahâr dairesinin kuzeyindedir. Bunlara kuzey burçları denir. Altısı da Muaddilin güneyindedir. Bunlara da güney burçları denir.

Kuzey burçları: Hamel, Sevr, Cevza, Seretan, Esed ve Sünbüle'dir.

Güney burçları: Mizan, Akrep, Kavs, Cedi, Delv ve Hût'tur.¹⁷⁵

Burçlar, ehl-i heyet tarafından hallerine ve tabiatlarına göre tasnif edilmişlerdir. Buna göre on iki burcun dördüne (Hamel, Seretan, Mizan, Cedi) **münkalibe** denilmiştir ki güneş bunlarda iken bir mevsimden diğerine geçilir. **Sabite** denilen diğer dördünde (Sevr, Esed, Akrep, Delv) ise geçiş olmaz. Mevsimin tam ortasıdır. En son dört burca (Cevza, Sünbüle, Kavs, Hût) ise **mütecesside** denilmiştir ki güneş bunlarda iken iki mevsim arasında karışma olur.¹⁷⁶

Son zamanın alimleri, 12 burçla, 7 gezegeni, dört unsur gibi muhtelif tabiatta gördüklerinden her üç burcu bir tabiatta saymış ve bu sebepten onlara üçgen burçlar demişlerdir. Bunlardan (Hamel, Esed, Kavs) e ateş üçgeni derler. Bunların her birinin tabiatı sıcaklık ve kuruluktur. (Sevr, Sünbüle, Cedi) ye toprak üçgeni derler. Bunların her birinin tabiatı soğukluk ve kuruluktur. (Cevza, Mizan, Delv) de hava üçgenidirler ki, bunların da her birinin tabiatı sıcaklık ve nemlilik. (Seretan, Akrep, Hût) su üçgeni gibidir. Bunların da her birinin tabiatı nemlilik ve soğukluktur. Bunlara sırasıyla ateş,

¹⁷⁵İbrahim Hakki (Erzurumlu), *a.g.e.*, 46.

¹⁷⁶Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 145.

toprak, hava ve su burcu da derler.¹⁷⁷ Müselsele-i Nâriye, Müselsele-i Tûrâbiye, Müselsele-i Hevâyî ve Müselsele-i Mâiye de denilmektedir.

Bu oniki burç bir de erkek (müzekker) ve dişi (müennes) olup gündüz ve geceye nispet edilmişlerdir. Ateş ve hava grubu burçları müzekker olup gündüze nispet edilmişler, toprak ve su grubu burçları ise müennes olup geceye nispet edilmişlerdir.

Cevzâ (İkizler Burcu) :

Burc-ı mütecessidedendir. Mevsim Cevzâ'da ilkbahar zamanı iken yazıya dönüp karışır. Burc-ı hevâyî, yani hava üçlüsüne mensup olup tabiatı sıcak ve nemlidir. Müzekker olup gündüze nispet olunmuştur. Çift yıldızlı bir burçtur.

İkizler de, mitoloji ve folklorda geniş yer almış yıldız gruplarındandır. Mitolojiye göre Tanrı Jüpiter biri ölümsüz (Pollux, Jüpiter'in oğlu), biri ölümlü (Castor) iki gencin yeryüzündeki örnek dostluk ve sevgilerinin sonsuza dek sürmesi için bu gençlere gökyüzünde yer açmış! Daha başka kültürlerde bu çift yıldızın, Adem ve Havva dahil çeşitli ikizlere ve çiftlere yakıştırıldığını görüyoruz.¹⁷⁸

Cevzâ, eserde astronomik bir unsur olmaktan ziyade Nâhîd'in dadısı olarak birkaç yerde zikredilmektedir. Yalnızca beyitlerden birinde burcun çift yıldızlı olma durumuna işaret edilmiştir.

2553. Çü Keyvân kende pür vâd-iî Cevzâ

Tabîb-i derd-i bîmârân-ı sevdâ

2616. Tapuñ Nâhîddür ol Mihr-i yektâ

İder Nâhîde Mihri cûft-i Cevzâ

2619. Didi bu sırrı aña çünki Cevzâ

Ferağdan cûş ider mânend-i deryâ

Esed (Arslan Burcu, Şîr-i Felek):

Burc-ı sabitelerdendir. Güneş bu burçta iken yaz mevsiminin ortasıdır. Burc-ı nâriye yani ateş üçlüsüne mensup olup tabiatı sıcak ve kurudur. Müzekker (erkek) olup gündüze nispet edilmiştir. Ayrıca eski kaynaklardan birine göre Arslan burcu, arslan

¹⁷⁷ İbrahim Hakkı (Erzurumlu), *a.g.e.*, 46.

¹⁷⁸ M. Emin Özel-Talat Saygıç, *Gökyüzünü Tanıyalım*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1997, 191.

suretindedir. Yüzü mağrib (batı)e ve arkası şimal (kuzey)e bakar. Yirmiyedi yıldızı vardır. Esed burcunda dünyaya gelen çocuk padişahlar maslahatında olur ve pazarlık edici olur.¹⁷⁹

Aslan burcu eserde iki yerde geçmektedir. 253. beyitte astronomik bir unsur olarak yer alan Arslan Burcu, Mirac hadisesinin olduğu zamana işaret etmek için kullanılmıştır.¹⁸⁰ Beyit şöyledir:

253. Süvār oldı Burāka çünki ol şāh
Esed burcında ʔoğdı gūyiyā māh

Arslan Burcu 2090.beyitte ise sanat yapmak maksadıyla kullanılmıştır.

2090. Görüp öldüğünü ol şīr-i şerze
Felekde şīr-i çarha düşdi lerze

Sünbüle (Başak Burcu):

Burc-ı mütecessidedendir. Güneş bu burçta iken yazdan sonbahara karışır. Toprak üçlüsüne mensuo olup tabiatı soğuk ve kurudur. Müennes olup geceye nispet edilmiştir.

Eserde başak burcu yalnızca bir yerde astronomik bir unsur olarak yer almaktadır. Bu beyit şöyledir:

560. Müheyyā eyler idi her şebān-gāh
Aña cev sünbüle vü kehkeşān-kāh

c. Yıldızlar

Eski astronomi inancına göre yıldızların insanlar ve yaşamları üzerinde çeşitli etkileri bulunmakta idi. Bu inanışa göre “felekü'l-eflāk” denilen dokuzuncu felek dönerken diğer felekleri de döndürmekte idi. Bu esnada birbiriyle yakınlaşan, uzaklaşan ya da kesişen yıldızlar yeryüzündeki insanoğlunu etkilemekte idi. Yaptığı tesirlere göre yıldızlar sa'd (uğurlu) ve nahs (uğursuz) olarak nitelendirilmekteydi.

¹⁷⁹ Sebahat Deniz, a.g.e., 147.

¹⁸⁰ Mirac hadisesinin yılı ve ayını tespitte rivayetler ihtilaflıdır. Ondan fazla görüş ileri sürülmüştür. Alimler çoğunluk itibarıyla bunun Hicretten bir yıl veya onsekiz ay önce vuku bulduğuna dair rivayetleri benimsemiştir. Ay olarak da Rebiü'l-evvel veya Receb ayları üzerinde durulmuştur. (İbrahim Canan, *Hadis Külliyyatı Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, XV,Akçağ Yay., Ankara 1995, 409.)

Yıldızların Parlaklıkları (Kadir Sistemi)

İonyalı filozof ve bilim adamı Hipparkhos (M. Ö. 2. yüzyıl; aslen İznik doğumludur), yıldızların ne kadar parlak olduğunu bir diğeri ile karşılaştırarak anlamaya çalışmış ve kayıtlarında bu sistemi kullanmıştır. Hipparkhos, birkaç yüzyıldan oluşan bir katalog derleyerek, bu katalogdaki yıldızları 6 *Parlaklık Sınıfı*'na veya *Kadir*'e ayırmıştır. Onun katoloğundaki en parlak yıldızlar *Birinci Kadir Yıldızlar* olarak adlandırılır. Sonraki en parlak grup *İkinci Kadir Yıldızlar* olmak üzere sınıflama devam eder. Açık ve karanlık bir gecede dürbün veya teleskop kullanmaksızın görülebilen en sönük yıldızlar *Altıncı Kadirden Yıldızlar*'dır... Her kadir numarasına karşılık gelen parlaklık kendinden bir sonra gelen kadir numarasına karşılık gelen parlaklıktan 2,5 kez daha parlaktır.¹⁸¹

Benâtü'n- Na's (Büyükayı):

Benâtü'n-na's, Büyükayı da denilen takımyıldız olup Ülker gibi yedi yıldızdan meydana gelmektedir. Bu itibarla Süreyyâ ile eşit tutulmaktadır.¹⁸²

Büyükayı takımyıldızının Latince adı Ursa Major'dür. Bu parlak ve kolayca bulunan yedi yıldızlık grup, birçok efsaneye de kaynak olmuştur: Anadolu'da pek çok yerdeki “ Yedi Uyuyanlar”, Hindistan'da “Yedi Şairler”, Arapça'daki “ Dubbü-Ekber” hep buna işaret ederler.¹⁸³

Eserde de astronomik bir unsur olarak yer alır.

298. Benâtü'n-na's oluban gevher-efşân
Öniñde oldı Pervîn sübha-gerdân

408. Ki nazmından utanur silk-i Pervîn
Benâtü'n-na's ider Neşrine taḥsîn

3720. Çü Pervîn cem' kılmış idi devrân
Benâtü'n-na's-vâr olduk perîşân

¹⁸¹ M. Emin Özel-Talat Saygıç, *a.g.e.*, 4.

¹⁸² Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 132.

¹⁸³ M. Emin Özel-Talat Saygıç, *a.g.e.*, 20.

Samanyolu (Kehkeşân, Mecerre):

Samanyolu, küçük, sabit yıldızlar topluluğudur. Kehkeşân diye de bilinir. Altıncı kadirde yani gözle görülebilen en sönük yıldızların bir araya gelmesinden meydana gelmiştir. Birbirlerine çok yakın oldukları için birbirini mahvedip beyaz bulut gibi görünmektedirler. Gecenin ilk saatlerinde bu yıldızın bir başı güneyde bir başı kuzeydedir. Gecenin sonunda ise tam tersine döner. “Saman Uğrusu” da denir.

Beyitlerde, çok fazla yıldızdan meydana gelmesi sebebiyle bir toz bulutu halinde görünmesiyle ve şekliyle çeşitli tasavvurlara konu edilmiştir.¹⁸⁴

250. ‘Alefden eyler ol tāvus ikrāh
Çü encümdür aña vü keh-keşân kâh

1232. Eger dökme idi keh-keşân kâh
Bulmazdı kevâkib menzile râh

Sühâ:

Kuzey kutbunda Büyük ayı yıldız kümesinin en küçük yıldızıdır. Çok küçük bir yıldız olduğu için gözle görülmesi zordur. Eskiden gözlerin sağlamlığı bu yıldızı çıplak gözle görebilme hassasiyetiyle kontrol edilirmiş.¹⁸⁵ Çok küçük olduğu için güneş doğarken ilk kaybolan yıldız odur Eserde de bu şekliyle yer alır.

206. Ser-i mü tār-ı zülfinden şeb-i qadr
Sühâdur mihri yanında meh-i bedr

Ülker (Pervîn, Süreyyâ, Peren) :

Süreyyâ veya Pervîn de denilen Ülker yıldızı, sekizinci felekde olup Sevr veya Hamel burcunda kümelenen yedili bir takım yıldızdır. Ayrıca ayın menzillerinden üçüncüsüdür.¹⁸⁶ Ülker yıldızı gerdanlığa benzetilmesinden dolayı *Ikd-ı Süreyyâ* olarak da adlandırılır. Eserde Pervîn ve Süreyyâ isimleri ile yer alır.

659. Dehânında nedür ol ıkd-ı pervîn
‘Asel içindeki dendâne-i sîn

1807. Gehî evc-i Süreyyâya çıkarlar

¹⁸⁴ Sebahat Deniz, a.g.e., 134.

¹⁸⁵ Sebahat Deniz, a.g.e., 137.

¹⁸⁶ Sebahat Deniz, a.g.e.,140.

[Havā]dan geh Süreyyāya bakaqlar

3842. Taqar boynuna hem silk-i nigārīn
Müzeyyen itdi mähı ‘ıkd-ı Pervīn

3844. Dügün esbābın itmege müheyyā
Ola [ol] müctemi‘ hem-çün Süreyyā

3891. Müşerref anıñ içündür Süreyyā
Ki hōş cem‘iyyeti vardur müheyyā

d. Astronomik Hadiseler

Ay Tutulması (Husûf):

Bugünkü astronomi bilgisine göre ay tutulması, güneş ile ayın arasına dünyanın girmesi sebebiyle ayın güneşten ışığını alamaması ve kararması şeklinde izah edilmektedir. Eski telakkiye göre ise halk arasında bununla ilgili çeşitli inanışlar mevcuttur. “Tam veya kısmî ay tutulmasının çeşitli menfî ve müsbet tesirleri tasavvur olunur. Cebrâil’in ay üzerinden kanatlarını geçirmesiyle ayın sönmesi v.s. dînî kaynaklı rivâyetler İsrâiliyattandır (Tefsirde İsrâiliyyat 89). Ay tutulması, onun şeytanlar tarafından örtülmesiyle veya bir ejderhanın önüne geçmesiyle olmaktadır. Bu durumda aya bakılması zararlıdır. Onu kurtarmak için yani şeytanların veya ejderhanın ayı bırakıp gitmesi için gürültü yapılır, teneke çalınır, eller, taslar, madeni kaplar birbirine vurulur, silahlar atılırdı.

İslamiyet dışı Şamanizm tesiriyle ortaya çıkan bazı inanışlardan birine göre ay ve güneş iki düşman gibidir. Birbirlerine rastladıklarında kavga ederler ve kavga sırasında karanlık meydana gelir. Ay, üzüntülü olduğu için kararır. Bir başka inanışa göre ise ay erkek, güneş de onun sevgilisidir. Yıldızlar ise ay ve güneş arasındaki aşkın ürünleridir. Diğer taraftan her ikisinin de gizli maceraları vardır. Bundan dolayı daima birbirlerini kovalayıp hapsederler. Ay hapsolursa “ay tutulması” meydana gelir. Ayın güneşin takibinden kurtulmak için saklandığı inancı da mevcuttur. Bütün bu inanışlara

göre “ay tutulması” ayın güneşle olan münasebeti neticesinde meydana gelmektedir.¹⁸⁷
Eserde ay tutulmasının yer aldığı beyitler şöyledir:

1622. Cihāndur bu eyā verd-i şüküfte
Olur mihr ile meh daḥı girifte

2000. Didiler cümle kim elḥamdü lillāh
Ḥusūf-ı ğarḳdan ḳurtulduñ ey māh

Güneş Tutulması (Kūsûf):

Güneş tutulması; ay, dünya ile güneşin arasına girdiği zaman meydana gelir. Bu durumda ay, güneşin önüne geldiği için ışıkların dünyaya ulaşmasına mani olur. Böylece hem karanlık meydana gelir hem de güneş koyu kırmızı bir renge bürünür.¹⁸⁸

İslamiyette bilhassa ay ve güneş tutulmasıyla ilgili hadis-i şerifler vardır. Bunlar tutulunca namaz kılınması sünnet-i müekkededir. Ay, güneş ve yıldızların gökyüzündeki ve yeryüzündeki vukuata, ölüme, savaşa vesaireye tesir ettiği, onlara sebep olduğu telâkkileri, astrolojiyle alakalı ve halk inançları haline gelen bir çok rivayetler, dini açıdan batıl olup bunların İslamiyetle bir ilgisi bulunmamaktadır.¹⁸⁹ Eserde de Mihr’in zindana atılması sonucunda şehrin karanlığa büründüğü söylenmiş güneş tutulması “zulmet” ile birlikte anılmıştır. Güneş tutulmasının yer aldığı beyitler şöyledir:

1622. Cihāndur bu eyā verd-i şüküfte
Olur mihr ile meh daḥı girifte

1625. Bir iki gün kūsûf irmişdi mihre
Pür olmuş idi zulmet bu sipihre

Kırân etmek:

Gezegenlerden ikisinin bir burçta toplanması demektir. İki yıldızın aynı burçta aynı derece ve dakikada bir araya gelmesine kıran denilir.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Sebahat Deniz, a.g.e., 318.

¹⁸⁸ Sebahat Deniz, a.g.e., 331.

¹⁸⁹ Sebahat Deniz, a.g.e., 331-332.

¹⁹⁰ Sebahat Deniz, a.g.e., 355.

Yıldızların ahvaline göre kıranları da kutlu veya kutsuz sayılmaktadır. Mesela Merih ve Zuhâl her ikisi de kutsuz yıldız sayıldıkları için ikisinin birleşmesi “kırân-ı nahsân” olarak isimlendirilmiştir. Birbirinin tamamen zıddı olup sa’d-ı ekber olan Müşteri ile nahs-ı ekber olan Zuhâlin birleşmesine “kırân-ı ulviyyin” denilmektedir. İki kutlu yıldız olan Güneş ve Müşterinin birleşmesi ise “kırân-ı sa’deyn”dir.¹⁹¹

Eski telakkiye göre kırân hâdiselerinin insanlara, diğer canlılara, dünyaya ve dünyada meydana gelen uzun zaman devam eden olaylar üzerinde tesiri olduğuna inanılırdı. Kırân buçlarda vukû bulduğu için on iki burcun her birinde meydana gelen kırâna değişik hükümler verilmiştir. Aynı kırânın on iki burca göre hükmü farklıdır. Bu telekkiye göre meselâ kırân-ı ulviyyun olarak bilinen Müşteri ve Zuhâlin birleşmesi Sevr burcunda olursa çiftçilerin halinin iyi olacağına, ekin ve biçinin fazlalığına, bazı alçak kişilerin devlete vâsıl olacağına, nimetlerin bolluğuna, bazı şehirlerde zelzele olacağına kıble semtlerinde koyun ve sığırdaki hastalık belireceğine ve yüksek binalar yapılacağına delâlet eder. Bunun gibi kırân-ı sa’deynin tesiri ise müsbettir. Bunun vukû bulduğu zaman bir kişi padişah olursa veya bir padişahın devrinde kırân-ı sa’deyn meydana gelirse o padişaha “sâhib-kırân” denilirdi. Bunlar dört kılıç kuşanırlardı.¹⁹²

Eserde de Mihr ile Müşteri’nin ve mâh ile hûrşîdin kırânından bahsedilmektedir. Ayrıca ŞİFAT-I İKTİRÂN-I ÂN NEYYİREYN-İ SA’DEYN başlığı ile 4083 ve 4210. beyitler arasında Mihr ve Nâhid’in kırânı anlatılmıştır.

841. Şu‘ûd itmek durur Mihrûn kemâli
Kırân-ı Müşterî olur zevâli

2601. Vişâlınden nigâruñ olma nevmîd
Kırân eyler yakında mâh u hûrşîd

2. Güzellik Unsurları¹⁹³

“Mutlak varlık”, eksiksiz, kusursuz ve en güzeldir. Halbuki kainatta gördüğümüz varlıkların hepsi eksik ve kusurludur. Bunların tam örnekleri bilmediğimiz ve tanımadığımız başka bir alemde mevcuttur. Platon’un “ide”, Sufiler’in “a’yân-ı sâbite, müsül-i evvelîn, numune-i nuhustîn” dedikleri bu örnekler, Platon’a göre “akıl

¹⁹¹ Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 356.

¹⁹² Sebahat Deniz, *a.g.e.*, 356.

¹⁹³ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk: Mehtap Erdoğan, *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yay., İstanbul 2013.

aleminde”, Sufilere göre de “gayb aleminde” bulunur. İşte İslam şairi, tabiatla kaba taslak bulunan varlıkları, kendi hayal aleminde yeniden oluşturarak, “akıl alemi”ndeki ya da “gayb alemi”ndeki kusursuz güzele ulaşma çabası içinde olmalıdır.¹⁹⁴

Şairin kusursuz güzeli, her bakımdan muhteşem bir görüntü sergilemelidir. Boy, kaş, göz, kirpik, saç gibi ilk bakışta fark edilebilecek güzellik unsurları mükemmel olmalıdır. Tecrübesiz şair tek başına “en güzel”i en güzel biçimde ifade etmekte zorlanır. Çünkü tabiatla ya da görünen dünyada bunun bir benzeri yoktur. Dolayısıyla, eski şairlerden örnek almak, onların şiirlerini belli ölçülerde taklit etmek durumundadır. Bu da bir geleneğin oluşmasını sağlar.¹⁹⁵

Divan şairleri, hayatlarında şiirin çizdiği sevgili tipinin dışında farklı hiçbir güzelle karşılaşmamış gibidirler. Gelenek, bu ideal ve güzel tipinin boyundan, saçlarından, gözünden kaşına ve dudaklarına kadar fizikçe bahsedilebilecek her tarafını, ayrı ayrı tespit etmiştir. Bu unsurlar, genellikle göze hitap eden görünüşlerdir.

Divan şiiri estetiğinde sevgilinin en tesir edici tarafı endamlı boyu ile birlikte gözleri ve saçlarıdır. Güzele en çok da bakışlarındaki eda ve tesir yüzünden aşık olunmakta, onun ok gibi, hançer gibi bakışlarına kurban gidilmektedir.¹⁹⁶

Mihr ü Müşterî çift kahramanlı bir aşk hikayesidir. Bu nedenle sevgililerin birbirine olan aşkı anlatılırken kahramanlar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiş, zaman zaman tabiatları ve yetenekleri anlatılsa da daha çok dış görünüşleri üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla eserde birbirinden ayrılmayan iki kavram olan aşk ve güzellik iç içe anlatılmıştır. Kahramanların güzelliklerinin ayrıntılı şekilde tasviri hem Klasik Türk Şiiri hem de dönemin güzellik anlayışı için ölçü oluşturacak nitelikte bir özellik göstermektedir. Behiştî eserde bilinen Divan şiiri güzelinin dışına çıkmamakla birlikte Mihr, Nâhid ve Müşterî’yi özel olarak tasvir etmiştir. Bu sebeple burada Mihr, Nâhid ve Müşterî’nin güzellik unsurları üzerinde durulacak bu husus incelenirken de baştan ayağa doğru bir sıralamaya gidilecektir.

Mihr’in Güzellik Unsurları:

Mihr eserde asıl kahraman olarak yer almaktadır. Olaylar Mihr’in etrafında gelişirken anlatılan aşk hikayesi de Mihr’i merkeze alarak anlatılmıştır. Bu sebeple şair,

¹⁹⁴ A. Sırrı Levent, *Ümmet Çağı Edebiyatı*, Ankara 1962, 5.

¹⁹⁵ Reyhan Çorak, *Klasik Edebiyatta Sevgilide Göz, Kirpik ve Kaş Üzerine Benzetmeler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, 2.

¹⁹⁶ Reyhan Çorak, *a.g.e.*, 5.

Mihr'in ayrıntılı tasvirini yapmış hatta yaşına bağlı olarak farklı zamanlardaki hallerini özel olarak anlatmıştır. Eserde Mihr dış görünüş itibarıyla şöyle tasvir edilmiştir:

Mihr'in beş yaşındaki hali:

620. Ki çün beş yaşına girdi semen-ber
Koyup şîri alur şehdine şekker

Saç:

627. Saçı çînin şabâ kılsa güşâde
Virürdi nâfe-i tâtârı bâda

628. Giyerdi serde saçı 'anberîn tâc
Kim ala hûrlardan ol perî tâc

629. Saçı sevdâsı ile müşğ ü 'anber
Düşüp şahrâya gezdi baħr ile berr

630. Sevâdından dil-i 'uşşâk şeydâ
Nesîminden dimâğ-ı cânda sevdâ

631. Müselsel zülfi dâm-ı hûş-mendân
Mu'anber hâli cân-ı müstemendân

632. İki cânibde gîsûsı resen-sâz
Mu'anber hâli hindû-yı resen-bâz

Yüz:

642. Şıfatda nergis-i tân-ı hûbî
Velîkin manzar-ı eyvân-ı hûbî

643. Çü mir'ât-i mücellâ pāk ü rûşen
Çü mihr-i 'âlem-ârâ pertev-efgen

Alın:

633. Cebîni mâhı mihr-i şubh-gâhî

Çerāğ-ı rüşen ü nūr-ı ilāhī

Kaş:

634. İdüp kudret ceb̄inin levh-i sīmīn
Yazar üstine iki nūn-ı müşğīn
635. Hilāl-āsā cemāl evcinde ol nūn
Niçe āķillere eylerdi mecnūn
636. Berāt-ı hüsniñ ‘ünvānidur ol
Kaşı çevgānınıñ meydānidur ol
637. Kaşı çevgānına olmasa meydān
İki yanında almaz idi çevgān
638. Ol iki şekl-i rā-yı ‘anber-āğīn
Kurulmuş kavs idi şan tozı müşğīn
639. Felek olmuş idi ol kavse kurbān
Melek umac iderdi tīrine cān
640. Çekilmiş tāk-ı ebrū tā bināgūş
İdinmiş sāye-bān iki siyeh pūş
641. İdüp kendüye mesken kūşe-i teng
Oķur ‘āşık içün her biri nīreng
644. Mu‘anber kaşı şan tāk idi müşğīn
Aña bīnī sūtūn olmuşdı sīmīn
645. Yazup bir sīm elif naķķāş-ı sermed
Ya çekmiş üstine müşğīn iki med

Burun:

644. Mu'anber kaşı şan tāk idi müşgīn
Aña bīnī sūtūn olmışdı sīmīn
645. Yazup bir sīm elif naqqāş-ı sermed
Ya çekmiş üstine müşgīn iki med

Ben:

631. Müselsel zülfi dām-ı hūş-mendān
Mu'anber hāli cān-ı müstemendān

632. İki cānibde gīsūsı resen-sāz
Mu'anber hāli hindū-yı resen-bāz

Boy:

621. Çemān olsa kaçan ol serv-i reftār
Gören dirdi zihī serv-i kamer-bār
622. Bulup ol serv-қad neşv ü nemāyı
Hacil kıldı cemāli ayı ayı
623. Şalınsa қande kim ol serv-i sīmīn
Biterdi başduğı yirlerde nesrīn
624. Sehī қaddi қatında Sidre bir şāh
Neden öykünmek aña serv-i küstah
625. Cemāli bāğı bāğ-ı nev-bahārı
Boyunuñ servi serv-i cūy-bārı
626. Nihāli naḥli cāndan āferīde
Leṭāfet gülşeninde nev-resīde

Mihr'in on yaşındaki hali:

646. Elif altında ol şıfr-ı dehānı
On anca itmiş āşūbı cihanı

Kâkül:

664. Dökülmüş halka halka zülf-i ber-düş
Öper haddini geh geh halka-i güş
665. Olup kâkülli düşına mā'il
Gümüş serve taşar 'anber hamā'il

Kulak:

648. Ruḥınuñ iki yanında iki gül
Açılmış tutmuş etrāfını sünbül
649. Şudur k'olmaya aña halka-der-güş
İder[ler] ka'rında deryānuñ ferāmüş

Ağız:

650. Ne diyem ağızı medhinde anuñ āh
Ki vaşfında taşavvur yañılur rāh
651. Nice virem nişānın bī-nişānuñ
Hemīn bir noktasıdur cīm-i cānuñ
652. Egerçi söylenür dilde dehānı
Velīkin zerrece yoқdur nişānı
653. Nebāt itmiş dehānı vaşfın ezber
Şeker kılmış lebi zikrin mükerrer
654. Görüp şirīn lebinde şerbet-i cān

Akıdur ağızı şuyın āb-ı hayvān

Diş:

656. Dişi dūrri berīk u şekker-efşān
Feminden çün şafağda berķ-i raḥşān

657. Nedür lü'lü ki tesbīh idem anı
Anuñ dendānına ey yār-ı cānı

658. Dizilmiş biri birine muvāfık
Kamu peyveste çün ma'sūķ u 'āşık

659. Dehānında nedür ol ıķd-ı pervān
'Asel içindeki dendāne-i sīn

Çene:

661. Zenaḥdānı çü sīb-i sīm-i sāde
Çü şīşe ğabğabı la'li çü bade

Gerdan:

662. Şafāda gerdeni billur-ı raḥşān
Nice billur şem' idi dıraḥşān

Göğüs:

666. Düşüp düşına zülf-i müşg-perver
Melā'ik meskenini aldı kāfer

670. Yazılmış sīnesine sūre-i Nūr
Ola tā ğuşşadan maḥfūz mestur

El:

669. Kefi gül dırnağı berg-i semendür
Eli bir deste tāze yāsemendür

Kol:

667. İki cānibde bāzū sebke-i sīm
İder tārāc mülk ü taḥt u dīhīm

668. Bilürin sâ'id ü sîmîn sîne
Tarî nâzûk teni çün âb-gîne

Bel:

673. Miyânı mûyî bil ki mûy-ı nîmî
Göre gönlinde andan mûy bîmî

674. Kemer iş'âr ider vardur miyânı
Görinmez bu 'aceb kılcâ nişânı

Karın:

672. Şikem gül hırmenidür nâzûk ü ter
Miyânında gümüş cāmı müdevver

Ten:

671. Hudâ halı eyleyüp şan şekker ü şîr
Anuñ nâzûk tenini kıldı taḥmîr

Nâhid'in Güzellik Unsurları: Nâhid, Keyvân'ın güzeller güzeli kızıdır. Pek çok hükümdar onunla evlenmeyi hayal etse de o Mihr'e aşıktır. Hatta Karahan Hükümdarı, kızını kendisine vermediği için Keyvân'a savaş açar. Bu çerçevede Nâhid'in eserde güzellik sembolü olarak yer aldığını söylemek mümkündür. Zaman zaman Mihr'e karşı duyduğu aşkla kimi zaman da güzel huyları ile anılsa da daha çok dış görünüşü anlatılmıştır. Nâhid eserde dış görünüşü itibarıyla şöyle tasvir edilmiştir.

Saç:

2770. Yüzi renginden anuñ bâğ-ı rengîn
Saçı büyüden anuñ bād-ı müşgîn
2773. Saçı müşgîn 'ineb ruh âb-ı engür
Cebînuñ gulâmıdur dü kâfûr
2775. Saçı çün sünbül-i pür-tâb u pür-ḥam
Lebi çün engebîn ü bâdedür hem

2784. Tenine reşk ider mîri arîrî
Hacil eyler saçı müşg-i ‘abîri

Kâkül:

2774. Mu‘anber kâküli vü hâl[i] müşgîn
Gözi nergis yañağı verd-i nesrîn

Yüz:

2763. Ruĥı çün mihr-i bî-hem-tâ-yı âfâķ
Cemâline melekler gökde müştâķ

2765. Yüzi gündendurur alnı kamerden
Dişi dürdendurur la‘li şekerden

2766. Cemâli bâĝ-ı cennetden nümüne
Açılmış gül ruĥında gûne-gûne

2767. Cebîni mâhı beñzer âfitâba
Yüzi yüz berge hâli müşg-i nâba

2769. Yüzi çün gül-sitân-ı büstânî
Miyân-ı büstân şekker-sitânî

2770. Yüzi renginden anuñ bâĝ-ı rengîn
Şaçı bûyından anuñ bād-ı müşgîn

2772. Yüzi mâha miyânı mûya beñzer
Lebi la‘le dişi lûlûye beñzer

2789. Sürîni kûr lîkin çeşm-i âhû
Cemâli hûr lîkin ab‘ı cadû

2804. Kaşında vesme yok haddinde gāze
Yüzi şad-bergden biñ kerre tāze

Alın:

2765. Yüzi gündendurur alnı kamerden
Dişi dürdendurur la'li şekerden

2818. İder dīvāne haddi hūr-ı 'inī
Kılur pervāne Cibrīli cebini

Kaş:

2778. Kemān kaşında vesme toz-ı müşgīn
Meh-i nev gūş-vārı silk-i Pervīn

Göz:

2774. Mu'anber kāküli vü hāl[i] müşgīn
Gözi nergis yañağı verd-i nesrīn

2779. Gözi cādūsı şüh-ı merdüm-efgen
Semen sīmā semen sīne semen ten

Yanak:

2763. Ruḥı çün mihr-i bī-hem-tā-yı āfāk
Cemāline melekler gökde müştāk

2766. Cemāli bāğ-ı cennetden nümüne
Açılmış gül ruḥında gūne-gūne

Ben:

2771. Ruḥı serv üzre bitmiş berg-i nesrīn
Beñi berf üzre qonmuş zāğ-ı miskīn

2774. Mu'anber kāküli vü hāl[i] müşgīn
Gözi nergis yañağı verd-i nesrīn

Ağız:

2772. Yüzi māha miyānı mūya beñzer

Lebi la‘le dişi lülûye beñzer

2775. Şaçı çün sünbül-i pür-tâb u pür-ham
Lebi çün engebîn ü bâdedür hem

2780. Begâyet hûbdur ol şûh dilber
Dehânı nokta-i mevhûma beñzer

2781. Dehânı teng çün mîm ‘aķîķîn
Dür-i dendânı çün dendâne-i sîn

Diş:

2765. Yüzi gündendurur alnı kâmerden
Dişi dördendurur la‘li şekerden

2772. Yüzi mâha miyânı mûya beñzer
Lebi la‘le dişi lülûya benzer

Çene:

2797. Zenaḥdânında bir hûbuñ yok ol câh
Ḳıyâs it kim nice dilberdür ol mâh

Gerdan:

2781. Dehânı teng çün mîm-i ‘aķîķîn
Dür-i dendânı çün dendâne-i sîn

Bel:

2772. Yüzi mâha miyânı mûya beñzer
Lebi la‘le dişi lülûya benzer

Karın:

2787. Şikem çün taḥte-i ḳâḳum ter ü nerm
Şafâsından olur cân u göñül kerem

2788. Müdevvir nâfı anuñ cām-ı sîmîn
Ṭeri nâzûk teni çün berg-i nesrîn

Diz:

2793. İki zānūları āyīne-i cān
Nice āyīne māh u mihr-i rahṣān

Ayak:

2794. Dü pā ḥinnālu ol serv-i ḳamer-bār
Ḥamāme ka‘bludur kebg-reftār

2795. Ḳınalı ayagınd[a] sīm ḥalḥāl
Hilāliyle şafaḳdan vird[i] timsal

Topuk:

2796. Ṭopuḡnuñ iki yanında ey cān
Esīr-i dīl için var iki zindan

Ten:

2779. Gözi cādūsı şūḥ-ı merdüm-efgen
Semen sīmā semen sīne semen ten

2784. Tenine reşk ider mīri ḥarīrī
Ḥacil eyler saçı müşg-i ‘abīri

2785. Teni şāfīdürür çün āb-ı ḥayvān
İki nāzūk ḥabābı iki pistān

2788. Müdevvir nāfı anuñ cām-ı sīmīn
Ṭeri nāzūk teni çün berg-i nesrīn

Boy:

2786. Boyı bir servdür anuñ ḥırāmān
Gül-āb ile pūr iki şīşe-pistān

2801. Boyuna beñzedürdüm ey perī-zād
Ḥırāmān seyr ḳılsa serv-i āzād

Müşterî'nin Güzellik Unsurları: Müşterî, Mihr'in aşık olduğu kişidir eserdeki diğer asıl kahramandır. Fakat hikayede Müşterî, Mihr kadar etkili değildir. Bu sebeple Müşterî'nin güzellik unsurlarından, Mihr ile Müşterî'nin aşkının anlatılmaya başlandığı ilk bölümlerde ve pek çok olaydan sonra Mihr ile Müşterî'nin uzun bir ayrılıktan sonra kavuşmalarının anlatıldığı bölümlerde bahsedilmiştir. Müşterî ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus ise güzellik unsurları anlatılırken dış görünüşünün yanı sıra tabiatından ve tavrından da bahsedilmesidir. Nezaketi (682), sözleri (684, 698, 699), yürüyüşü (683,684), huyu (689), ahlakı (689) bahsedilen özellikleri arasındadır. Müşterî'nin dış görünüş itibarıyla tasviri şöyledir:

Saç:

685. Şaşı serv üzre konmuş zâğ-ı müşgîn
Ruḥı serv üzre bitmiş berg-i nesrîn
686. Daḳup meftûl-i müşgîn levḥ cāna
Kemend itmiş idi serv-i revāna
696. Leb-i ḥandānı yâḳût-ı sūḥan-gūy
Müselsel zülfi 'anber-bār u hoş-būy

Yüz:

677. Boyı serv oldı serv-i yāsemen-ber
Yüzi māh oldı māh-ı müşg-perver
679. Gümüşden serv idi ol nukre-i ḥām
Semen-sīne perī-peyker gül-endām
689. Benefşe-zülf ü gül-rūy u semen-būy
Melek-şüret melek-sīret melek-ḥūy
693. İdüp dīvāne Leylî-i cemālî
Şalar şahrāya Mecnûn-ı ḥayālî

694. Cemāli dil-sitān u dil-rübādur
Dehānı cān-fezā vü dil-güşādur
702. Hemānā rūḥdur cismi muşavver
Cemālinden yüzi mihrüñ münevver
703. Beyāna vaşfa çün şıǵmaz cemāli
Ḥayāl ola bize vaşf-ı ḥayāli

3714. Cebīni māhı ḥurşīd-i münevver
Gözi ‘abher yüzi gül ḳadd[i] ‘ar‘ar
3715. Beşerde didi baḳ bu şüret-i ḥüb
Meger kim ḥür-zād ola bu kerrüb

Alın:

3714. Cebīni māhı ḥurşīd-i münevver
Gözi ‘abher yüzi gül ḳadd[i] ‘ar‘ar

Kaş:

690. Cemāl evcinde ḳāşınuñ hilāli
Ne zībā itmiş ol şāḥib-cemāli

Göz:

3714. Cebīni māhı ḥurşīd-i münevver
Gözi ‘abher yüzi gül ḳadd[i] ‘ar‘ar

Yanak:

685. Şaçı serv üzre ḳonmuş zāğ-ı müşgīn
Ruḥı serv üzre bitmiş berg-i nesrīn

Gamze:

691. İde çün kim ol āḥū ḳaşd-ı naḥcīr
Döyemez ğamzesi şemşīrine tīr

Burun:

692. Çekilmiş tīg-ı dūrbīni velī sīm
Ki ol tīg eylemiş sībi iki nīm

Ağız:

694. Cemāli dil-sitān u dil-rübādur
Dehānı cān-fezā vü dil-güşādur
695. Dehānı dürc şan yāķūt-ı aķmer
Pür itmişdi içini silk-i cevher
696. Leb-i ĥandānı yāķūt-ı sūĥan-gūy
Müselsel zülfi ‘anber-bār u ĥoş-būy
697. Lebi la‘le dişi lü‘lü‘ye beñzer
Yüzi māha miyānı mūya beñzer
698. Dili ĥikmet kilīdinüñ dilidür
Feşāĥat gülşeninüñ bülbulidür
699. Sözinüñ gevheri şekker-feşāndur
Lebinüñ la‘l-i nābı ķūt-i cāndur

Diş:

697. Lebi la‘le dişi lü‘lüye beñzer
Yüzi māha miyānı mūya beñzer

Gerdan:

700. Muşaffā ġabġabı āb-ı mu‘allaķ
Münevver gerdeni şem‘-i muṭavvaķ

Göğüs:

679. Gümüşden serv idi ol nuķre-i ĥām
Semen-sīne perī-peyker gül-endām

Bel:

687. Nezāket birle urınmış elini
Ķoça ol nāzenīnüñ kim belini

El:

701. Eli cennet kilîdinüñ dilidür
Kefi firdevs bâğınüñ gülidür

Boy:

677. Boyı serv oldı serv-i yâsemen-ber
Yüzi mâh oldı mâh-ı müşg-perver

678. Revende serv ammâ bûsitânî
Sühân-ver mâh ammâ âsumânî

679. Gümüşden serv idi ol nukre-i hām
Semen-sîne perî-peyker gül-endām

680. Keşîde kâmeti çün naḥl ü şimşād
Ġulām-ı müntehāsı serv-i âzād

681. Boyunı serve teşbîh itmek âsân
Baña ‘ayb olur ammâ aña noḳşân

682. Temâşâ-gâh-ı serv-i gülşen-ārâ
Letâfetde gül-i ter üzre ḳor pā

3713. Boyunuñ serv-i nâzı ser-keşîde
Benefşe berg-i gül üzre demîde

3714. Cebîni mâhı ḥurşîd-i münevver
Gözi ‘abher yüzi gül ḳadd[i] ‘ar‘ar

3. Örf, Adet, İnanç ve Sosyal Hayat

Şiirin üretildiği toplumun sosyal hayatı, şiirin imajlarını şekillendiren unsurlardan biridir. Şair, şiirini hem şiir geleneğinden gelen imajlarla hem de yaşadığı toplumdan aldığı ilhamla kurar. Buna bağlı olarak şiiri anlamak için bu imajların

kaynağına inmek, bir başka deyişle sosyal hayat unsurlarını tanımak gerekir.¹⁹⁷ Bu sebeple bu bölümde Behiştî'nin eserinde yer alan örf, adet, inanç ve sosyal hayat unsurları belirlenmeye çalışılmış bu sayede eserin daha anlaşılır hale gelmesi amaçlanmıştır. Yaşadığı dönemi ve toplumu eserine son derece açık bir şekilde yansıtan Behiştî'nin bu hususta realist bir tavır sergilediği görülmektedir. Eserde yer alan örf, adet, inanç ve sosyal hayat unsurları şunlardır:

Âb-ı Hayat: Kaynağı karanlıklar demek olan zulmât, zulûmât, zulmet denilen ve menbaı meçhul diyarda bulunan sudur ki içen ölmez, dünya durdukça yaşarmış. Şark rivâyetlerindendir. Bu suyu ibtidâ Hızır ve İlyâs peygamberler bulup içmişler; sonra Allah bu pınarı insanların gözünden sakladığından İskender Zulûmât'a kadar gittiği halde suyu bulamamıştır.¹⁹⁸ Edebiyatımızda geniş bir kullanım alanı bulan bu mazmun, manevî neş'eyi, aşk ve irfânı karşılar. Şiirlerde ince ve saf söz olarak kullanıldığı gibi sevgilinin dudağında âb-ı hayat özelliği vardır.¹⁹⁹

1637. Bulur zûlmet içinde âb-ı hayvân
İrişdi mürde cismine yeñi cân

Ad Vermek:²⁰⁰ Türklerde ad vermenin köklü bir geleneği vardır.²⁰¹ Ad verme hususunda Türkiye Türkleri eski ve ulusal geleneklerin birçoklarını muhafaza etmiş olmakla beraber, İslamî etkiler altında da kalmışlardır.²⁰² Dede Korkut'ta da bu hususla ilgili pek çok motif yer almaktadır. Eserde Mihr ile Müşterî'ye isim verilirken Türk geleneklerine uygun olarak isimlerin özenle seçildiği görülmektedir.

614. Getürüp deste-i gül gibi bir dest
Getürür yanına şâh-ı zeber-dest

615. Eline alup ol gül-desteyi şâh
Niyâz idüp didi el-hamdüli'llâh

¹⁹⁷ Vildan Serdaroğlu, *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*, İSAM Yay., İstanbul 2006, 24.

¹⁹⁸ Ahmet Talat Onay, "Âb-ı Hayât", *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar Ve İzahı*, Haz.: Cemal Kurnaz, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993, 7.

¹⁹⁹ İskender Pala, "Âb-ı Hayât", *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998, 12.

²⁰⁰ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk.; Osman Kibar, *Türk Kültüründe Ad Verme Kültürü Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi*, Akçağ Yay., Ankara 2005.; M. Şakir Ülkütaşır, "Türkiye Türklerinde Ad Verme İle İlgili Gelenek ve İnançlar", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt Gelenek- Görenek ve İnançlar*, DSİ Basım ve Foto-Film İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara 1976.

²⁰¹ Erman Artun, *Türk Halk Bilimi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005, 139.

²⁰² M. Şakir Ülkütaşır, a.g.m., 369.

616. Görür çün hüsn mir'âtin mücellâ
Virür ism aña Mihr-i 'âlem-ârâ
617. Vezîrûñ dahî gör râz-ı nihânı
Ki virdi tâze bir serv-i cüvânı
618. Bilürler t̤âlî'inden anı şādık
Görürler Müşterî ismini lâyıq

Afyon: Haşhaş kozalağının sütünden ibaret olup keyif verici maddeler arasında sayılır.²⁰³ Eski devirlerde afyonun tıp alanında ve uyuşturucu madde olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra eserde intihar etmek için kullanıldığı da görülmektedir. Behrâm yaptığı kötülüklerin cezasını çekeceğini anlayınca korkmuş ve fazla miktarda afyon alarak intihar etmiştir.

3773. Meger kim havf idüp Behrâm-ı mağbûn
Yimiş ol gice bir kaç dirhem efyûn

Anne (Dadı) - Çocuk İlişkisi: Eserde eskiden anne ve çocuk ilişkisinin nasıl olduğuna dair bazı bilgiler de yer almaktadır. Eserde Nâhid'in annesi gibi gördüğü dadısıyla aralarında geçen konuşmalardan anlaşıldığı üzere Nâhid dadısına karşı sonsuz bir sevgi ve saygı; dadısı da ona karşı şefkat, merhamet duyguları ve koruma isteğiyle yaklaşmaktadır. Nâhid'in Mihr'in aşkıyla sararıp solmasının dadısını endişelendirmesi ve bu işe bir çare bulmaya çalışmasının anlatıldığı bölümde aralarında geçen konuşmanın bir kısmı şöyledir:

2555. Görür Nâhîdi kim bîmâr u ğam-ğîn
Boyamış kanlu yaşı ile bâlin
2556. Çü Mihr âşüfte hâl olmuş nigârîn
Döker yılduzları mâh ile Pervîn
2557. Yağa çāk eyleyüp çün gül semen-ber
Bırakmış lâle gibi başdan efser

²⁰³ İskender Pala, "Afyon", *a.g.e.*, 17.

2558 Elin öpüp didi ey cān māder
Sipih-r-i çüstde rahşende ahter

...

2581. Beni bīgāne şanma āşināyam
Şadākatde çü şubh-ı pür-şafāyam

2582. Vefā baħrinde ben ol cūy-bāram
Ki senüñ ile pürdür der-kenārum

2583. Anadan toğalı ey māh dīdār
Kıluram hīdmetünü ben perestār

2584. Gice koynumda cānum bigi der-ber
Melek-vārī seher düşumda ekşer

2585. Nereye gitseñ ey serv-i kamer-bār
Giderem sāye-veş yanuñca nā-çar

2586. Geçem serden diyem kimseye rāz
Senüñ başuñ içün ey şūh-ı şannāz

Ayıplama/Ayıplanma: Eserde halk tarafından ayıplanmanın kişilerin yaşamını etkileyen önemli bir yaptırım olduğu belirtilmiştir.

934. Açılıcağ saña halkuñ dehānı
İdemezsin bu yerde zinde-gānī

Baba - Çocuk İlişkisi: Eserde baba ve çocuk ilişkisinin nasıl olması gerektiğine dair önemli ipuçları da mevcuttur. Buna göre çocuk babadan korkmalı ve saygıda kusur etmemelidir. Buna karşılık babanın da çocuğuna sık sık nasihat etmesi ve bağışlayıcı olması gerekir. Edepsiz bir evlada sahip bir babanın ölmesinin yaşamasından yeğ olduğu söylenmektedir. Eserde Mihr'in babası Şah Şâpûr, evladının Müşterî ile olan aşkını öğrendikten sonra çocuğuna ağır cezalar vermiştir. Mihr'i ve Müşterî'yi çok seven ve Şah Şâpur'un da hürmet ettiği Bihzad ile Şah Şâpur arasında geçen

konuşmalarda Şah evladından şikayet etmektedir. Buna karşılık Bihzâd da Şah'ın evladına karşı affedici olması gerektiği hususunda fikrini beyan etmektedir.

1607. Didi Şâpur ey Bihzâd-ı dil-bend
Pederden farz dur havf ide ferzend

1608. Kişinüñ oğlı olmağdansa nâ-dân
Yeg ol kim ola hâk içinde pinhân

1609. Kişinüñ olmayınca oğlı kâmil
Oğul olmaz oğul olur ne hâşıl

1645. Dutalum bî-edeblik itse ferzend
Bu vech ile mi eylermiş peder pend

1646. Dutalum yoğ imiş 'âlemde şefkat
Kanı inşâf u 'adl ile mürüvvet

Ceza Usulü: Osmanlı'da uygulanan cezalar İslam ceza hukukuna ve eski Türk geleneklerine dayanmaktaydı. Aynı şekilde kısas cezalarının İslam kültürü ile birlikte geldiğini söylemek mümkündür. Cezalandırılmanın en önemli özelliği suçluların teşhir edilmesi ve diğer insanlara bu yolla gözdağı verilmesidir. Bu sebeple cezalandırmaların yanında teşhir unsurunu görmekteyiz.²⁰⁴ Eserde Behrâm'ın cezalandırılmasının anlatıldığı bölümde cezanın şeri usullere uygun olarak verileceği söylenmektedir. Ayrıca suçluların teşhir edilmesi hususuna önem verildiği örnek beyitlerde de görülmektedir.

3703. Kesüp başını Behrâmuñ getürsin
Münâfıkdur ara yirden götürsn

...

3706. Günâhı halk arasında bilinsün
Cezâsı neyse şer' ile kılinsun

²⁰⁴ Vildan Serdaroglu, *a.g.e.*, 209.

Damadın Geline Hediye Vermesi: Eserde söz ya da nişandan sonra geline takı takma adetine benzer bir adet görülmektedir. Mihr evlenmeyi kabul ettikten sonra Destûr vasıtası ile Nâhid'e bazı mücevherler göndermiştir.

3823. Velî luṭf eyle ey Düstûr-ı hüşyâr
İlet dildâra birkaç cevherüm var

3824. Çıkardı hoşkadan bir silk-i cevher
Ne cevher her biri rahşende aḥter

3825. Nazîrin görmemiş bir şâh tâcı
Deger her dânesi ‘âlem ḥarâcı

3826. Çıkar[dı] daḥı bir engüşterîni
Degerdi māl ü dünyâya nigîni

3827. Hilâl idi çeker engüşterîni
Meh-i bedr idi ammâ kim nigîni

3828. Süleymân ḥâtemi Belḳîsa virdi
Hilâli mâh-ı nev Bercîse virdi

3829. Nigîni çeşm-i cānân-veş münevver
Müdevver ḥalkası çün rûy-ı dilber

3830. Alup bunları Düstûr-ı yegâne
Olur sultân-ı devrâna revâne

3831. Didi çün şâha peygâmı ḥaber-ber
Feraḥ oldu be-ğâyet şâh-ı kişver

3832. Alup ol ḥâtemi Nâhîde sultân

Çü dağdı oldı gāyet şād u ḥandān

...

3842. Taḡar boynuna hem silk-i nigārīn
Müzeyyen itdi māhı ıkd-ı Pervīn

Düğün ve Düğün Hazırlıkları: Eskiden bir düğün dört bölümden oluşurmuş:

Gelin Hamamı (Çarşamba gündüz)

Kına Gecesi (Çarşamba gece)

Yüz Yazısı (Perşembe)

Gerdek (Cuma)²⁰⁵

Eserde de Mihr'in Keyvân'ın isteği üzerine Nâhid ile evlenmeyi kabul etmesinden sonra sarayda düğün hazırlıklarının başladığı söylenmiş ve düğünün her bölümü ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Düğünün bölümleri çalışmanın ilerleyen kısımlarında yeri geldikçe ele alınacak, düğün eğlenceleri ise "Eğlence Meclisi" başlığı altında incelenecektir. Burada ise yalnızca düğün hazırlıklarının anlatıldığı beyitler dikkate alınmıştır. Buna göre her biri birbirinden güzel cariyeler tarafından saray göz alıcı süslerle süslenmiş, yine cariyeler tarafından ekmekler yoğrulmuş, yemekler yapılmıştır. Düğün hazırlıkları yalnızca sarayla sınırlı kalmamış ülkedeki her hane, her köşe süslenmiş, açlar doyurulmuş, eğlenceler tertip edilmiştir. Dört bir taraftan gelen misafirlerin yanı sıra halk da saraya toplanmış, adeta geda ile mîr bir olmuş ülkedeki herkes eğlencelerden nasibini almıştır.

3845. Gelüp her bāğdan bir serv-i ser-keş
Burūcından gelür her bir kamer-veş

3846. Serā şahnına pür oldı ḥavātīn
Gülistān idi ṭoldı verd ü nesrīn

3847. Bulup müşgūy-ı ḥusrev gibi zīnet
Serāy ol ḥürilerden oldı cennet

²⁰⁵ İskender Pala, *Akademik Divan Şiiri Araştırmaları*, L M Yay., İstanbul 2003, 331.

3848. Müzeyyen itdi hüriler serāyı
Hacil eylerdi her meh-pāre anı
3849. Olup zerrīn elek hurşīd-i tābān
Gümüş tekne olur māh-ı dıraḥşān
3850. Gümüş bileklüler yoğurdı anı
Müheyyā itdiler esbāb-ı nānı
3851. Müheyyā oldı çünkim cümle esbāb
Dügüne başladı şāh-ı kamer-tāb
3852. Getürdü yānına aḥter-şümārı
Ki sâ'atle ide itdügi kārı
3853. Huzūrında oturup ehl-i tencīm
Ele aldılar usṭurlāb u taḫvīm
3854. Gelür çün sâ'ati ferḥunde meymūn
Olur ferruḥ zamān u dem hümāyūn
3855. Bulurlar anda bir dānā-yı hüşyār
Dili deryādürür ağzı güher-bār
3856. Gelicek sordı ikisinüñ adın
Rızāsın bildi añladı murādın
3857. Getürdiler ikisini huzūra
Melek ile nikāḥ eyledi hūra
3858. Murād idindügince ol nigārīn

Mübeyyen kıldılar ortada kâbîn

3859. Gelince müjde ol dil-düz [u] dil-dâr
Ayağın şuya şokdı serv-girdâr

3860. Eline âyine alup kamer-vâr
İrerdi âyineye ‘arz-ı ruhsâr

3861. Çü geldi müjde ol maḥbûb-ı cānî
Virür bir kîse pür-zer müjde-gānî

3862. Bu çeşn için buyurdi ḥusrev-i Çîn
İderler şehri ucdan uca āzîn

3863. Şu resme oldı şehir içi müzeyyen
Ki reşk eylerdi her bir sūka gülşen

3864. ‘Arūs-āsā bulup her ḥāne tezyîn
Müzeyyen oldı şahını cūy büt-i Çîn

3865. Der ü dīvārını envā‘-ı tezyîn
Serāyuñ eyledi büt-ḥāne-i Çîn

3866. Müzeyyen oldı iki beyt ma‘mûr
Biri ğilmân ile taldı biri ḥûr

3867. Döşendi atlas u zer-baft ü dībā
Yüzi ḥāk-i siyāḥuñ oldı zībā

3868. Serāy için ider ol sūr-ı ‘ālî

Felekler saķf[1] gibi pür le'ālī

3869. Oturdu şāh-ı 'ālī mehterāne
Çalındı ıabl u idildi terāne

3870. Serāya ıoldurup ĥalk-ı cihānı
Kamuya çekdürür levzīne ĥ'ānı

3871. Gedā vü mīre irdi ni'met-i sūr
İçildi bāde oldu cümle mesrūr

3872. Getürdiler şu deñlü dürc ile dūr
Ki ĥālī oldu deryālar serā pür

3873. Yıgıldı püşte püşte oldu şaçu
Serāyı itdi dībālar çü mīnū

Dünyanın Öküzün Üzerinde Durması: Dünyanın öküzün üzerinde durduğu inancı Hint mitolojisi başta olmak üzere Türk mitolojisi de dahil bazı kültürlerde var olan bir inanıştır. Eski telakkiye göre arz yedi kattır ve yuvarlak değil düzdür; hareketi yoktur, sabittir.²⁰⁶ Bu inanca göre, halk muhayyilesinde dünya bir sarı öküzün boynuzları üzerinde durmaktadır. Sarı öküz herhangi bir sebepten dolayı hareket ettiği zaman dünya sallanır, depremler vücuda gelir. Bu öküz bir taşın üzerinde, taş bir balığın sırtında balık suda, su da havadadır. Bu öküze Gāv-ı Zemīn, Sevr-i Ahmer ve Behmut gibi adlar verilmektedir.²⁰⁷ İşte dünyanın altında hamûl ve sabûr bekleyen öküz de sivrisinekten sakınır, burnuna kaçmasıyla sarsılırmış; bu da zelzeleyi husule getirirmiş. Öküzün her bir kılı bir memlekete bağlıdır; hangi kılı kıpırdamışsa orada bittabi yer depremesi olacaktır.²⁰⁸ Eserde bu inanca vurgu yapılmaktadır.²⁰⁹

²⁰⁶ Ahmet Talat Onay, "Gāv-ı Zemīn", *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar Ve İzahı*, Haz.: Cemal Kurnaz, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993, 171.

²⁰⁷ Eyüp Akman, "Türk Mitolojisi ve Halk Şirinde 'Sarı/Kızıl Öküz İnancı", *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 2012, XXII/Bahar, 2.

²⁰⁸ Ahmet Talat Onay, "Gāv-ı Zemīn", *a.g.e.* 171.

2084. Zemīnūñ gāvına urmuşdı çengāl

Sürerdi āsmān şīrīne dūnbāl

Eğlence Meclisi: Eğlence için önce gerekli ortam hazırlanır ve meclisler kurulurdu. Meclis kelime anlamı olarak “oturulan yer” anlamındadır. Meclislerde genellikle halka şeklinde oturulur. Böylelikle hem herkesin birbirini görmesi sağlanır hem de sâkînin içki dağıtması kolaylaşır. Meclisler meyhanelerden farklı mekanlarda insanların yalnızca eğlenme amacıyla bir araya geldikleri yerlerdir. Bu sebeple de sevgilisi, sâkîsi, mutribi, içkisi ve mezesiyle baharda başta bağ ve bahçeler kırılık yerlerde olmak üzere uygun olan bütün zaman ve mekanlarda tertiplenebilirdi.²¹⁰ Kendine has bir adabı olan meclisler divan şairleri tarafından çokça bahsedilen sosyal hayat unsurlarından biridir. Klasik şiirin önemli metaforlarından biri olan eğlence meclisi eserde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle Keyvân’ın Mihr’in şerefine topladığı eğlence meclisi ve Mihr ile Nâhid’in evliliği sebebiyle toplanan eğlence meclisleri eğlence usulünün ve unsurlarının ayrıntılı bir şekilde tasviri bakımından önemlidir.

2393. Buyurdı şeh bezendi meclis-i hās

Oturdı mutrib ü deffāf ü rakqāş

2394. Şarāb u sâķi vü envā‘-ı ni‘met

Müheyyā oldu meclisde meziyyet

2395. Perīler şöyle zeyn itdi serāyı

Unutdurdı behişt-i dil-güşāyı

2396. Oturdılar güzeller daķı şaf şaf

Kimisi ney çalardı kimisi def

2397. Şadā-ger rūd u ‘ūd ateş fūrūzān

Ciger biryan micmer şem‘-i sūzān

²⁰⁹ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bk.: Eyüp Akman, “Türk Mitolojisi ve Halk Şirinde ‘Sarı/Kızıl Öküz İnancı”, *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 2012, XXII/Bahar, 1-16.

²¹⁰ Vildan Serdaroglu, *a.g.e.*, 379-380.

2398. Gözi sākīlerüñ hūn-rīz ü ser-mest
Lebinde nukl u zerrīn cām der-dest
2399. İçi pür rāḥ rāḥ-ı rūḥ-perver
Sürür-efzā çü rūḥ u reng-āver
2400. Çü tiryak lebi cān-baḥş-ı cānān
Virür ğam zehri öldürdüğine cān
2401. Şafā vü rengde çün āb u āzer
Meferriḥlikde çün yāḳūt ile zer
2402. Virür cām içre şu‘le bedr mānend
Yanında bī-bahādur şerbet-i ḳand
2403. Dirahşān şemse beñzer menzil-i ṭās
Fürüzān nāra beñzer micmerī kās
2404. Getürür pīr-i fānīye cüvānī
Ḥayāt-efzā çü āb-ı zindegānī
2405. ‘İtāb-ı yār-veş telḥ ü şeker-rīz
‘İzārı gibi āb-ı āteş-engīz
2406. Çalardı cengi cenge uruban çeng
Dutardı rabṭ u ḳānūn āheng
2407. Kemānçe egilüp feryād ider nāy
Olur her biri ‘ışḳ u şevḳ-efzāy
2408. Fiğān u nāle eyler ‘ūd u ṭanbūr

Meger anlar da oldu yârdan dūr

2409. İderdi zārı muğannīyle şeş-tār
Meger anlarda daḡı var bu sevdā

2410. Muğannī eylemiş çīnīleri sāz
Virür her kāsesi bir dürlü āvāz

2411. Çalınduḡınca meclisde çeḡāne
Şurāḡīler bile dirdi terāne

2412. Gezer sāḡī elinde cām-ı billūr
İçinde pertev-efgen çeşme-i nūr

2413. Alup sāḡī elinden cāmı Keyvān
Ayıtdı ‘ışkuña şūḡ-ı mihmān

...

3874. Tıṭuban ḡulḡul-i kūs āsumānı
Şadā-yı çeng ṭoldurdı cihānı

3875. Tıṭup ṭāḡ u serā laḡn-ı nevādan
Birişüm indürür mürḡı hevādan

3876. Muğannīler alurlar deste mızrāb
Kamusı Zühre pīşe Müşterī tāb

3877. Sürür-ı ‘ışḡ cāna eyleyüp kār
Hımār-ı şevḡ oldu cām ile yār

3878. Şurāḡīler aḡıtdı çeşme-i nūr

Şarāb-ı Selsebīl aldı ele hūr

3879. Koyarlar āb-ı huşka āteş-i ter
Gül-i nesrīnler oldu verd-i aḥmer
3880. Yüridi her taraf sāķī hırāmān
Açıldı cām-ı Cemden āb-ı ḥayvān
3881. Revān sāķī elinde cām-ı cüllāb
Dehānı pür-şeker çeşmi tolu ḥāḥb
3882. Lebinüñ kandı gevher-rīz olmuş
Gül-i ruḥsārı reng-āmīz olmuş
3883. Saçından saçılurdu müşg ü ‘anber
Yağardı leblerinden şehd ü şeker
3884. Giyüp sāķīleri gün gibi efser
Hilāl üzre komuş her māh aḥter
3885. Boyı her birisnüñ serv ü şimşād
Ḥazān-ı guşşadan çün serv āzād
3886. Melek-manzar perīler ḥüb u dil-bend
Lebi ḥaṭṭı karışmuş müşg ile kand
3887. İdüp zülfini müşgīn tāziyāne
Olur her serv bir sūya revāne
3888. İderdi iki rengi ‘arz ‘arız

Biri reng-i çĩlĩ biri ‘arĩz

3889. Şan āteş idi her ruhsārı rengĩn
İki cānibde gĩsũ dũd-ı misgĩn

3890. Cihān cümle niyāz u nāz içündür
Şafā vũ ‘ĩş ü sũz u sāz içündür

3891. Müşerref anıñ içündür Şüreyyā
Ki hōş cem‘iyyeti vardur müheyyā

3892. Hāvātĩn[e] ziyāfet itdi Bānũ
Tesellĩsini buldı her perĩ-rũ

3893. Oturmuş āfitāb-ı bũt-perestān
Kuşatmış anı bir kaç nār-pistān

3894. Alup māhı araya Müşteriler
Çü hāle halka olmuşlar periler

3895. Olursa halkadan fi’l-cümle takşĩr
Çıkardı yaydan şevk ile çün tĩr

3896. Eger olmasa halka pāy-bendi
Hevādan servi bulurdı gezendi

3897. Şıgışmaz gonce-veş çeşmine cānı
Çü gül şakladılar anuñ çün anı

3898. Eger hıfz itmeseler lāle-ruhsār

Çü berg-i gül olurdı zeyn-i bâzâr

3899. Şarāb-ı şevk ile mestāne olmuş
Gören şanur anı dīvāne olmuş

3900. Perī-rûlar olur eṭrāfına cem‘
Kamu pervāneler ortada ol şem‘

3901. Çalınur Māh öñinde çeng ü ṭanbūr
Şegabdan rakş urur her serv çün hūr

3902. Çözüp rakḳāşlar kāküllerini
Periṣān itdiler sünbüllerini

3903. Dönerler rakş urup üftān ü ḥizān
Olurlar gāh gūy u gāh çevgān

3904. Kimi ḥurşīd-gerdūn gibi gerdān
Olup zülfinden olur ‘anber-efşān

3905. Kimi çenber idüp mūy-miyānī
Olur hem-çün hilāl-i āsmānī

3906. Kimi olup eli üzre şitābān
İder ṭāvūs-ı cennet gibi cevḻān

3907. Topuḳlarındaki ḥalḥāl-i zerrīn
Ne hoş eylerdi sīmīn sākı tezyīn

3908. Gümüş düğme ile her māh-pāre

Etegin kılmış idi pür-sitâre

3909. Kimi şâbit nücûmıñ kimi sâyir
Kimi Mihrî felek mânendi dâyer

3910. Oturmuş yir yirin mesned-nişînler
Tururlar hıdmet için nâzenînler

El Öpmek: Hürmet için insan eli öpülür. Bu bir adettir. Bayramlarda başta sultanların eli olmak üzere, büyüklerin elleri öpülür. Elbette öpülen elden maksat başka olup bu sembolik bir davranıştır.²¹¹ Büyüklerin elini öpme adeti eserde yer almaktadır. Şah Şâpur ve Vezîr'i Destûr çok hürmet ettikleri Pîr'in elini öperek ona olan saygılarını gösterir ve yanından ayrılırlar.

594. Öpüp destini pîrûñ Şâh u Destûr
Süvâr oldılar esbe şâd u mesrûr

Evlilik: Eserde dönemin evlilik anlayışına dair bilgiler de mevcuttur. Evliliğe ön ayak olmanın sünnet olduğu, hayırlı işlerde acele edilmesi gerektiği anlatılmıştır. Bunun yanı sıra evlilikten önce ikbal sahibi olunması gerektiği de vurgulanmış bu sayede evlilik için uygun zamana dair o devirde yaşayan insanların düşüncelerine de yer verilmiştir. Nâhid'in Dadı'sı ile Mihr arasında geçen konuşmada Dadı evliliğe ön ayak olmanın güzel bir sünnet olduğundan ve acele edilmesi gerektiğinden bahseder. Buna karşılık Mihr evlilikten önce ikbal sahibi olunması gerektiği yönündeki düşüncelerini beyan eder.

2837. Nebî ol maḥrem-i esrâr-ter bil
Dimiş itmek gerek ḥayr işe ta'cîl

2838. Gerekdürür seni itmek ri'âyet
Bu sünnet ḥûb sünnetdür beḡâyet

2839. Bu sözden gerçi oldı ol perî şâd

²¹¹ Vildan Serdaroglu, *a.g.e.*, 300.

Velîkin itdi eski yarı da yād

2840. Münevver itdi albin Őev-ı Nâhîd
Hicābından kızardı hem-ü hûrşîd

2841. açan medh eyleseler bir nigārı
Olur hûsn ü bahā dellāle kārı

2842. Ara yirde olur midhat bahāne
Kişiyi ‘āŐı eyler ā’ibāne

2843. Ayıtdı Mihr ey luf issi Dāye
Olur Şîrîn kelāmuñ ‘ıŐa māye

2844. Velî sen de bilürsün bunu zāhir
Ki bu işe gerekdür māl-i vāfir

2845. Gerek ibāl evvel ba‘dehu kām
İilmez nul olmayınca hōd cām

Gelin ve Gelinin Hazırlanması: Eserde Mihr ile Nâhid’in düün hazırlıkları özellikle de gelinin hazırlanması ayrıntılı bir Şekilde anlatılmıştır. Bu sebeple bu madde birkaç başlıkta incelenecektir.

Gelin hamamı: Günümüzde de varlığını sürdüren gelin hamamı adeti eserde de yer almaktadır. Gelinin dadısı ve cariyeler tarafından yıkanması, giydirilmesi, meşŞata tarafından süslenmesi ve gelin hamamının ayrılmaz bir parası olan hanımlar arasında düzenlenen elenceler ayrıntılı bir Şekilde anlatılmıştır.

3911. Alup pes dil-rübālar dil-sitānı
İletdiler binüp hāmmāma anı

3912. Döşeyüp alıſa dībā-yı Çīni
Şoyarlar nāz ile ol nāzenīni
3913. Çıkardı cāmeyi çün oldu ‘üryān
Gören ſandı ki ıoğdı mihr-i tābān
3914. Beline bağlayup zerrīn meyzer
Giyer pāyine na‘leyn-i mücevher
3915. Dutar her yāñadan bir māh-peyker
Girer ıammāma ol serv-i semen-ber
3916. Boyı her birisinüñ serv-i sīmīn
Ruıı her birisinüñ verd-i nesrīn
3917. Perīler dīl-rübālar māh-rūlar
Kamu kāfür tenler müſg-mūlar
3918. Kāmusı ğonce-leb serv-i gül-endām
Elinde her birinüñ sīm [ü] zer cām
3919. Oturdı aldı ele tās-ı zerrīn
Kenār-ı havza varup serv-i sīmīn
3920. Öpüp Māhıñ elini tās-ı zerrīn
Açıp ağzın du‘āya itdi taıhsīn
3921. Kōnar havzuñ kenārına çü tāvūs
İder ol havz yüz luıf ile pā-būs
3922. Şu‘ūd itdükce ol ğurſīd-i raııſān

Olurđı ivz reh[ine] kevkeb efşān

3923. Girüben  ulleteyne ol per -veş
Tenin  n t b[1] şaldı  ba  teş

3924. Şu i inde n h fte ol per -  m
Şan  b-1 r   en i re m   -i   m

3925.   zer       n  D  e anu 
Mu a  ar itmege ma z n cih nu 

3926.  od  zerr n k rs   fit ba
Ki ş ne ura D  e m   -i n ba

3927. Vurur s nb     ne serv ş ne
Tibet m     d     r d  ne d  ne

3928.  arand   nca     -y  mu  nber
 olurđ  ş ne a z  m   -i ez er

3929.   n oldu hem-nefes z  f ile ş ne
P r oldu   nber-s ra cih na

3930. Olup sa  nd[a] dild    n resen-b z
 n p c  n-b z-v    geh     r b z

3931. Hub   eyled   nce         
Olur sevd -zede dil ş  h-r   

3932. Tenin ş  maliki m  nend-i     

Birîşimdi görünmezdi kamer-rû

3933. Şorar luţf ile andan müşg şābūn
Ki her tārına bir dil ola meftūn

3934. Gül-i müşgīn şorup ol müşg-cebīne
Gül-āb-efşānlıĝ itdi yāsemīne

3935. Yuyup müşgīn saçını itdi pūr-tāb
Şaçar Çīn nāfesine ‘anberi nāb

3936. Gören nāzūk teni üstinde anı
Şanurdi şu içinde şu yılanı

3937. Sürer ĝāliye yağın müşg-i nāba
Ki tābı ile diller düşe tāba

3938. Şaçı zencīr idüp āb-ı revāna
Gözi āşūb şalmışdı cihāna

3939. İdüp şu‘bāna saç baĝını zencīr
İder efsun ile ol mārı teşhīr

3940. Mevīzi ĥall idüp levz ile Dāye
Sürer başdan ayak ol meh-liķāya

3941. Ĥarīrini getire eyledi nerm
Ki baĝrına başıcaķ Mihr ola germ

3942. Degüldi dahı lāzım aña nūre
Süre kimesne hergiz nūra nevre

3943. Semen gibi teni pāk idi kıldan
Gümüş gibi muşffā idi gıllan
3944. Virür zerrīn meyzer ol nigāre
Felek gibi etegi pür-sitāre
3945. Murādınca yumışdı dil-sitānı
Çıkardı taşra i‘zāz ile anı
3946. Çıkıcağ taşra ol hūrşīd-i nā-yāb
Çıkardı mihr ü meh ayağına āb
3947. Döküp bānūlar ayağına ābı
Şaçarlar lāle haddine gül-ābı
3948. İdüp Dāye aña şerbet şekerden
Geyürdi pīrehen gül-berg-i terden
3949. Girībānında düğme gonca-i gül
Aña pīçide olmuş tār-ı sünbül
3950. Yağasındaki her nağş u nigārı
İder hayrān hezārān dil-figārı
3951. Meger kullāb-ı devletdür girībān
Kim eyler gerdenine tavğ cānān
3952. Aña cān riştesinden eylemiş tār
Ki nāzük cismine virmeye āzār

3953. Silüp ḥaddin ḥarīrī āb-güne

Muraşsa‘ câme geydi güne güne

3954. Kuşandı zer kemer ol serv-i sîmîn

Cemâlin eyledi meşşâta tezyîn

3955. Oturdu her yaña bir bülbül-âvâz

Pür oldı câme-kâne nağme-i sâz

3956. Yenildi yine anda ni‘met-i ḥâş

Çeküp muṭrib yine raşş urdı rakḳâş

3957. Alupdil-dârı geldiler serâya

Yine geldi perîler bir araya

Gelinin meşşâta tarafından süslenmesi: Meşşata eski toplumumuzun süslenme arzusuna hizmet eden, özellikle baş düzenlemesi ve yüz yazısı konusunda fevkalâde estetik maharetleri olan, tecrübe sahibi bir kadındır. Önceleri daha ziyade kocasıyla iyi geçinen ve başından tek nikah geçmiş bir İslam kadını iken, bilâhare baş yapmak bir meslek haline gelince gayrimüslim kadınlara ve hasseten rum hanımlara inhisar etmiştir. Bunu gayriresmi bir meslek halinde devam ettiren hanımlar, ekseriya sosyeteye hizmet vermişler ve konakların yalıların gediklisi olmuşlardır. Daimi adresleri ünlü hamamlar iken, hamamlara ün katan meşşâtalar da çıkmıştır.

Meşşâta, sıradan insanların evlerine de gider. Özellikle düğün hazırlıkları esnasında gelini süsleme ve başını bağlama vazifesi ondan beklenir. Bu arada yenge kadınlık, yahut gelin odası teşrifi gibi vazifeleri de ücreti mukabilinde deruhte ettiği; nahıl süslemesini üzerine aldığı da olur.²¹²

Eserde bu husus “ŞİFÂT-I MEŞŞÂTA VÜ VAŞF-I ÂN DİL-SİTÂN” başlığı altında ayrı bir bölümde anlatılmıştır. Buraya bölümün tamamı değil yalnızca gelinin baş bağlamasının ve yüz yazısının yapıldığı kısım alınacaktır. Yüz yazısı pek eski

²¹² İskender Pala, *a.g.e.*, 341.

zamanda gelinin yüzüne zamkla muhtelif çiçek resimleri yapılp üzerine inci kıkılmış tel ve renkli pullar yapıştirılmasından kaynaklanırmış.²¹³

Bölümün başında uzun uzun meşşatanın, “Dest-i Kudret” tarafından süslendiği ve süse ihtiyacı olmadığı için gelini süslemek istemediği fakat daha sonra gelinin güzelliğine güzellik katmak istemesi üzerine ısrarlara dayanamayarak bu işi kabul etmek zorunda kalışı anlatılmıştır. Daha sonra gelinin saçının ve makyajının yapılması anlatılmış, ardından da giydirilmesi anlatılmıştır. Gelinin giydirilmesi de ayrı bir başlık altında incelenecektir.

3988. Yoğ idi zeyne gerçi ihtiyacı
Diledi arta hüsniniñ revacı

3989. Pes ol meşşāta-i şîrîn-şemāyil
Zarûrî oldı zeyn itmege māyil

3990. Şaçup Şāmî gül-āb ol müşg-i nāba
Getürdi āfitāba āf-tābe

3991. Gül-āb ile yüzini yudı ol hūr
Muşaykal oldı ol āyîne-i nūr

3992. Getürdi hoşkalar zerrîn ü sîmîn
Tolu her birisi esbāb-ı tezyîn

3993. Kimisi lāle gibi tolu ğāze
İder şad-berg gibi haddi tāze

3994. Semen gibi kimi tolu sepîd-āb
Vurur dilberlerüñ ruhsârına āb

²¹³ İskender Pala, *a.g.e.*, 331.

3995. Kimisi müşg ile pür-ğonce girdār
Ki süre sünbüline lāle-ruḥsār
3996. Kimi nergis gibi pür-sürre-i nāb
Virür aḥter gibi ‘abherlere tāb
3997. Kimisi gül gibi pürdür cevāhir
Şemīn ü bī-naẓīr ü ḥūb u fāḥir
3998. Kesüp nāḥunlarını dil-sitānuñ
Daḡar barmaḡına ḥātemler anuñ
3999. O nāḥūn- pāreden dāmān-ı dilber
Hilāl ile kenārı çarḡa beñzer
4000. Elini öpmege yāḡūt ḥātem
Hilāl-āsā pes itdi ḡāmetin ḡam
4001. İdüp zülfin şāne ile muṭarrā
Ḳılur ḡaddini ḡāzeyle mücellā
4002. Çün oldu dest-ḡīr şāne-‘anber
Dutar ta‘ẓīm idüp her kişi ber-ser
4003. İder her bir ḡamı zülfin çengāl
Olur her tārı bir ḡullāb-ı ḡattāl
4004. Sepīd idüp sepīd-ābıyla ruḥsār
Gülen gül-ḡüne ile itdi gül-nār

4005. Mûkahhal nergîsine sürme-i nâz
Çeküp vesmeyle oldu tāk-ı pervâz
4006. Kōdî sîm-âb ile ruhsârına hâl
Metâ‘-ı hüsnine kim ola delâl
4007. Meh-i tâbân idi zîbâ cemâlî
Kōdılar cā-be-cā nîl ile hâlî
4008. Ber-i sîmînine sürdi sepîd-âb
Ola berrâk tâ mânend-i sîm-âb
4009. Zenaḥdânını itdi sîb-i rengîn
Ki sîmîn serve vire sîb tezyîn
4010. Cemâlin zer-varaḳla itdi tezyîn
Per-i ṭāvûs oldu zûlf-i pür-çîn

Gelinin giyim kuşanı: Gelinin meşşata tarafından giydirilmesi, takıları ve kıyafetleri eserde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

4013. Ḥamâyîl-vâr ol sîmîn serine
Daḳar iki mücevher ‘anberine
4014. Daḳup gûşına mâhuñ gûş-vâre
Geçürdi sâ‘id-i sîmîne yara
4015. Beligindeki ol cevherlü yara
Hilâl idi şan üsti pür sitâre
4016. Bulup gûşında ‘izzet gûş-vâre
Olur destine destindeki yara

4017. Bu gūşında olup māhıñ mu‘allak
Gümüş māhiyi şan kıldı muṭavvak
4018. Kāfāsında muraşşa‘ mūy-bendi
Ne ra‘nā itmiş ol serv-i bülendi
4019. Muraşşa‘ saç bağında dürr ü gevher
Dıraşşān idi hem-çün çeşm-i ejder
4020. Ne hāl irişdi bilsem saç bağına
Düşer hālḥālī gibi ayağına
4021. Virüp pāyına zer ḥālḥāl revnak
İder iki gümüş mīlī muṭavvak
4022. Geyürdi çün libās-ı erguvānī
İder şan erguvān serv-i revānı
4023. Kuşatdı bir kemer pür-gevher-i nāb
Geyürdi tāk-ı zer pür-dürr-i ḥōş-āb
4024. Başında lāle gibi la‘l-i efser
Semen pirāhen ü gül cāmedür ber
4025. Tolu pirāheni gül-berg-i terden
Pür olmuş koyunı koltuğı güherden
4026. Geyürdi dilbere al vāle şalvār
Tılsım idüp kodı genc üstine mār

4027. Mu‘aqqad eyledi şalvār-bendi
Ki def‘i ırmeye Sindüñ gezendi

4028. Girihler eyleyüp bağladı qatı
Görüp tā gitmeye Mihrüñ hayâtı

4029. Anıñ çün ‘ıkdı berkitdi o fettān
Ki dendāniyle çöze Mihr-i tībān

4030. Bezer bir vech ileol dil-sitānı
Ki çün bād-ı bahārı gül-sitānı

4031. Çe ger zīversüz idi hūsn-i zībā
Velī zībā-ter itdi anı dībā

4032. Bezendi fitneyi naqş itdi şūret
K’ide dil-dādeler gönlini gāret

4033. Geline lāleden kıldı niqābı
Mehinüñ müşg-i ter oldı sehābı

4034. Eline āyine alup nigārīn
Cemāline baqup eylerdi taḥsīn

Gelin Odası: Gelin odası da eserde ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Odanın gelinin dadısı tarafından hazırlandığı söylenmiştir. Odaya çeşitli kokular saçıldığı ve tütüsülerin yakıldığı anlatılmıştır. Odanın kandillerle ve mumlarla aydınlatıldığı, resimlerle süslendiği belirtilmiş, gelin yatağının da özenle hazırlandığından bahsedilmiştir.

4039. Bezedi Dāye çün kim dil-sitānı
Bezer ‘işret-gehi serv-i revānı

4040. Mu‘aṭṭar itdi dīvār u derini
Müzehheb itdi kâḥ-ı manẓarîni
4041. Gül-âb-efşânîk idüp saçdı ‘anber
Buḥûr ile ider ẓaşrı mu‘aṭṭar
4042. Sipihrüñ micmerini ‘anberîñ-dūd
Pür itdi oldı ‘âlem ‘anber-âlūd
4043. Behişt idi meger ol ḥurrem eyvân
Nigârîñ ḥûr idi vü Dāye rıdvân
4044. Kõnuldı yir yirin fās u micmer
Zemîn müşgîn hevâ oldı mu‘anber
4045. İdüp dīvârını zâr ile tezyîñ
Müzehheb eyledi zer-beft-i bālîñ
4046. Der ü dīvār saḳf ü âsitâne
Müzeyyen olmış idi Çîñî-yâne
4047. İdicek zeyn anı dībâ-yı şad-reng
Olur reşk-i Nigâristân-ı Erjeng
4048. Kõdı dīvâra pes zer-beft püşti
Ki püşti görmeye mâhuñ dürüşti
4049. Cibinligini kurdı bir kenâra
Gören şanurdı çarḥ-ı pür-sitâre

4050. Döşeyüp biri biri üzre bister
Buḥûrî ‘ūd ile itdi mu‘aṭṭar

4051. Döşedi bister üzre bister āheng
Behiştüñ lāle-zārı ile hem-reng

4052. Kodı yanında zerrīn nerdübānı
İderler aḡniyā ‘ādetdür anı

4053. Yaḡar ol ḡānede bir şem‘-i ‘ālī
Ki rüşen ola anuñla ḡavālī

Gerdek: Medeni veya dinî nikahtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine “gerdek” denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulundukları toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur.²¹⁴ Damadın şahın elini öpüp düğünden ayrılması ve kalabalık eşliğinde gelin odasına gelmesi, geldiğinde evde bulunan hanımlara hediye olarak mücevherler dağıtması, gelinin yanına vardığında “Yüz görümlüğü”²¹⁵ denen adete uygun olarak geline hediye vermesi gibi pek çok husus eserde ŞİFÂT-I İKTİRÂN-I ĀN NEYYİREYN-İ SA‘DEYN başlığı ile 4083 ve 4210. beyitler arasında ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Hediyeyi Geri Göndermek: Karahan hükümdarı bir elçi ve kıymetli hediyeler göndererek Keyvân’dan kızı Nahid’i ister. Keyvân kızınının Mihr ile evleneceğini söyleyerek elçiye durumu bildirir ve hediyeleri geri gönderir. Bu durum günümüzde kız isteme törenlerinde getirilen hediyelerin, kız verilmezse geri gönderilmesi adetinin karşılığıdır.

3021. Aña daḡı naşībin vire Allāh
Nazar bir yerde daḡı şalsun ol şāh

3022. Qabûl itmedi ašlā armaḡānı
Yine gönderdi ‘aynı ile anı

²¹⁴ Erman Artun, “Gerdek”, *Ansiklopedik Halk Bilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler-Motifler-Kavramlar*, Karahan Kitabevi, Adana 2014, 208.

²¹⁵ Yüz Görümlüğü: Gerdekte güveyin gelini konuşturabilmek için geline verdiği hediyedir. Konu ile ilgili bk.; Erman Artun, “Gerdek” *a.g.e.*, 208.

Kadın - Erkek İlişkisi: Mihr ile Nâhid'in düğünü anlatıldıktan sonra onların nezdinde kadın ve erkeğin birbiri için öneminden bahsedilmiştir.

4283. Ola mı bundan artık zevk ey yâr
Ki hem-ẖābe olalar iki dildâr

4284. Arada var idi evvel maḥabbet
Mezîd oldu velî soñra meveddet

4285. Murâdın zen ki bir kez bula ey yâr
Ne lâzım aña ayrık bend ü efgâr

4286. Nedür sîm ü zer ü dîbâ-yı rengîn
Nedür cân u dil ü çeşm-i cihân-bîn

4287. Bularuñ cümlesinden ey birâder
Hezârân bâr yegdür 'avrata er

4288. Bu vech ile geçer bir nice müddet
Gice gündüz iderler 'îş ü 'îşret

4289. Oluben müctemi' mâh ile ḥürşîd
Cihân zevkîn sürer Mihr ile Nâhid

Kına Gecesi: Mihr ile Nâhid'in düğününün anlatıldığı bölümde hanımlar tarafından gelin hamamından geldikten sonra, düğünden önceki gece sarayda kına gecesi tertip edildiği belirtilmiştir. Kına gecesinde gelinin eline kına ile çeşitli nakışlar işlendiği, yemeklerin yenilip eğlencelerin düzenlendiği söylenmiştir.

3957. Alupdil-dârı geldiler serâya
Yine geldi perîler bir araya

3958. İdüp ol gîce çok tertîb ü şöhret
İderler şubḥ olunca 'îş ü 'îşret

3959. Elin Һınnāladı ol naqş-ı Çīnī
Şafaqda māh-ı nev engüşterini
3960. İdüp destin nigārīn Һāme-i Çīn
Kılur findūqların ‘unnāb-ı rengin
3961. İdüp Һınnā ile ābını āteş
Kılur kālā gibi destin mūnaqqaş
3962. Kebūter gibi ka‘bın itdi rengin
Esās-ı Һüsn dūr çün kıldı tezyin
3963. Oturur Һusrevāne her perī-rū
Öñinde şekkerin kebg ile āhū
3964. Öñinde kiminüñ narenc-peyker
Konulmuş kimine tüffāh-ı şükker
3965. Leb-i dilber gibi Һalvā-yı rengin
Virürdi bezm-i sūra reng ü tezyin
3966. Gül-efşān oldu güldi āteş-efşān
Şaçıldı her yaña necm-i dıraḥşān
3967. Olurdi kimisi gerdūna mā’il
Şihāb-āsā olurdi kimi nāzil
3968. Olnca şubḥ ol gice Һavātīn
İderlerdi perī ruḥsārı tezyin

Kışın Giyim Kuşam: Eserde “ŞİFAT-I ŞİTÂ” başlığı ile kış mevsimi anlatılmıştır. Şitâiyye özelliği gösteren bu bölümde kış mevsimi ayrıntılı bir şekilde tasvir edilirken kış mevsiminde insanların giyim kuşamından da bahsedilmiştir.

2952. Ruṭûbetden irişdi ra‘şe ḥalka
Ḥarîri geymeyenler girdi delka

2953. ‘Azîz oldı nemed mânend-i aṭlās
Semender ḥâline reşk itdi kerkes

Kozmetik Ürünler: Eserde özellikle sevgilinin güzellik unsurlarının ya da gelinin hazırlanmasının anlatıldığı bölümlerde günümüzde hanımların kullandığı kozmetik malzemelerin eski devirlerdeki benzerlerinden bahsedilmiştir.

Anber: Hind denizlerinde yaşayan bir çeşit ada balığından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kara renkte güzel kokulu bir maddedir.²¹⁶ Klasik şiirde sevgilinin saçı olarak da anılan anberden beyitte güzel kokulu madde olma özelliği ile bahsedilmiş ve sevgilinin zaten güzel kokan saçına daha da güzel kokması için sürüldüğü belirtilmiştir.

3935. Yuyup müşğîn saçını itdi pür-tâb
Şaçar Çîn nâfesine ‘anberî nâb

Gâliye: Gâliye, misk ile anberden yapılmış siyah renkli ve kokulu bir çeşit kına. Eskiden kadınlar saçlarına ve başlarına gâliye sürerlerdi. Divân şiirinde kokusu ve kıymetli oluşuyla ele alınır ve genellikle diğer kokulu maddelerle ve saç ile bir arada bulunur.²¹⁷ Eserde saç boyası olarak kullanılmasının yanı sıra saç parlattığından da bahsedilmektedir.

3937. Sürer gâliye yağın müşğ-i nâba
Ki tâbı ile diller düşe tâba

Gâze: Allık

430. Çeküp sürme yüzine sürdi gâze
Yañağın eyledi gülgüne tâze

²¹⁶ İskender Pala, “Anber”, *a.g.e.*, 30.

²¹⁷ İskender Pala, “Gâliye”, *a.g.e.*, 146.

3977. Biri nesrīn-ruḥ gül-nār-ı tāze
Degül ḥācet sepīd-āb ile ḡāze

4001. İdüp zülfin şāneyle muṭarrā
Kılur ḥaddini ḡāzeyle mücellā

Gül-āb: Eserde gülsuyu pek çok özelliği ile anılmıştır. Beyitte ise gelinin güzel kokması için sürülen maddelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3934. Gül-i müşḡīn şorup ol müşḡ-cebīne
Gül-āb-efşānlıḡ itdi yāsemīne

Kına: Eserden anlaşıldığı üzere hanımlar ellerini ve ayaklarını kına ile çeşitli desenler nakşederek süslerlerdi.

2794. Dü pā ḥınnālu ol serv-i ḡamer-bār
Ḥamāme ka‘bludur kebg-reftār

3961. İdüp ḥınnā ile ābını āteş
Kılur kālā gibi destin mūnaḡḡaş

Kuhl: Sürme, tûtiyâ, göze sürülen ilaç. Sürme siyah renkte olur. Toz halde olup göze hem güzellik hem de görüş kuvveti verir. Göze sürülüşü, aslının bir cevher oluşu, Isfahan’dan getirilmesi vs. yönlerden ele alınır.²¹⁸

430. Çeküp sürme yüzine sürdi ḡāze
Yañaḡın eyledi gülgüne tāze

4005. Mūkaḡḡal nergīsine sürme-i nāz
Çeküp vesmeyle oldı ṭāḡ-pervāz

Mevîzi ile levz karışımı: Eserden anlaşıldığı kadarıyla eskiden kadınlar kuş üzümü ile bademi ezip birbirine karıştırır ve bunu vücutlarına sürerlermiş.

3940. Mevîzi ḡall idüp levz ile Dāye
Sürer başdan ayak ol meh-liḡāya

²¹⁸ İskender Pala, “Kuhl”, *a.g.e.*, 247.

Nûre: Tüy dökücü ilaç.

3942. Degüldi dahı lâzım aña nûre
Süre kimesne hergiz nûre nevre

Sîm-âb: Eserden anlaşıldığı kadarıyla gelinin yanağına gümüş suyu ile ben kondurulmuş.

4006. Kõdî sîm-âb ile ruhsârına hâl
Metâ‘-ı hüsnine kim ola dellâl

Vesme: Kadınların süs için kaşlarına çektikleri rastık veya çivit yaprağına vesme denilmiştir.²¹⁹

2778. Kemân kaşında vesme toz-ı müşgîn
Meh-i nev gûş-vârı silk-i Pervîn

Mektup: Mihr’in Müşterî’ye yazdığı mektup vasıtası ile mektup usulünden de bahsedilmektedir.

1218. Tamâm oldı yazıldı çünki nâme
Güli müşgîn kıldı nevk-i hâme

1219. Uruben nâmeye Mihr ol büt-i çîn
Şaşımdan kıldı aña bend-i müşgîn

Mumyâ: Her türlü derde deva olarak bilinen, adı var kendi yok bir ilaç. Yaraları ve kırıkları iyi ettiğine inanılır.²²⁰ Eserde de bu özelliği ile anılmıştır.

4552. ‘Abeş şanma bunu kim kîmyâdur
Şikeste dillere çün mûmyâdur

4643. Ki şāhuñ hāk-i pāyî kîmyāsı
Şikeste göñlümündür mûmyāsı

Muska: Halk dilinde “hamaylı” denilen hamâil eskiden gümüş veya meşin bir mahfaza içine konularak boyunda taşınırdı... Hamâillerin içine simyâ ilminin

²¹⁹ Ahmet Talat Onay, “Vesme”, *a.g.e.*, 430.

²²⁰ İskender Pala, “Mumyâ”, *a.g.e.*, 294.

öngördüğü şekilde harf ve rakamlar ile âyetler yazılırdı. Her bir harf ve rakamın delâlet veya temsil ettiği bir sır vardı. Muskaların da çeşitlerine göre değişik işler için kullanılması bu nedenledir. Muskaların içine çörek otu koymak da adettir. Divan şiirinde sevgilinin saçını boyna uzandığı için hamâil olarak nitelendirilir. Böylece saç, hamâil içinde tılsımın yapacağı işi yapmış olur. Özellikle nazarlık için takılan hamâilller şiirlerde çok söz konusu edilir. Bu durumda aşğın kolu da bir hamâil yerine geçer ki sevgilinin boynuna dolanmak ister.²²¹ Eserde aşğın kolunun muska gibi kıvrıldığından bahsedilerek bu geleneğe işaret edilmiştir.

4133. Ĥamāyil eyleyüp bāzū-yı sīmīn
Leb-i kandıyla ağzın itdi şīrīn

Müjdelik Vermek: Çocuğun doğumu aileye, ebe veya gelinin kardeşi tarafından müjdelendir. Doğumu müjdeleyen kişiye sabun, havlu ve elbiselik verilmesine “müjdelik verme” denir.²²² Daha sonraları bu adet genellenerek her türlü seviçli haberin verilmesi için yapılır olmuştur. Eserde de müjde verme geleneği iki yerde geçmektedir. Birincisi dadısının Mihr’in doğumunu babasına haber vermesi üzerine Şah Şâpûr’un dadıya Şîrâz’ı ve İsfahân’ı bağışlamasıdır. İkincisi ise Mihr ile Nâhid’in nikahlarının kıyıldığı haberi üzerine Keyvân’ın müjdeyi verene bir kese altın vermesidir.

613. Şehe müjde dīne kânī
Virür Şîrâzı şehri İsfahânı

3861. Çü geldi müjde ol maḥbûb-ı cānī
Virür bir kīse pür-zer müjde-gānī

Müzik ve Müzik Aletleri: Eserde bazen eğlence meclisi anlatılırken müzik ve müzik aletlerinden bahsedilmiş bazen de müzik aletleri aşğa teşbih edilerek sembolik bir söyleyişle aşğın çektiği ıstırap anlatılmıştır.

2396. Oturdılar güzeller daḥı şaf şaf
Kimisi ney çalardı kimisi def

2397. Şadā-ger rûd u ‘ūd ateş fūrûzân
Ciger biryan u micmer şem‘-i sūzân

²²¹ İskender Pala, “Hamâil”, *a.g.e.*, 168.

²²² Erman Artun, “Müjdelik Verme” *a.g.e.*, 374.

- ...
2406. Çalardı cengi cenge uruban çeng
Dutardı berbať u an n  heng
2407. Kem n e egil p fery d ider n y
Olur her biri  ış  u şev -efz y
2408. Fiġ n u n le eyler   d u şanb r
Meger anlar da oldu y rdan d r
2409.  derdi z r  muġann yle şeş-t r
Meger anlarda daġ  var bu sevd 
- ...
2426. şeh  n var idi  avv d  yeg ne
Naz ri gelmemiş idi cih na
2427. Eger Fisaġurus işitse an 
Unudurdu şad -y   sm n 
2428. Eline   d  alup eylese c ş
Felekde Z hre-i zehr  dutar g ş
2429. a an şev  ile avle itse  ġ z
Olur dem-beste m rġ n-  s  an-s z
2430. alardı ġ h taşn f    ameller
Okurdu ġ h derd ile ġazeller
- ...
3434. Eline s z ile  avv d alup   d
Dim ġ   teş-i şev  itdi p r-d d

3435. Olur bir resm ile germ erġanũn s̄az
Getürür arġa arġı sũzı āv̄az

3436. Terennũm eyleyũp mürġ-i ĥoş-ı āheng
Nevāya başladı ġānũn ile eng

3437. Rebāb itdi şu resme nevĥa ey yār
Kim oldu Zũhrenũñ engi nigũ-sār

3438. ıġup her s̄azdan bir dũrlũ āv̄az
Cihānuñ cevfi[i] tũldı naġme vũ s̄az
...

3874. Tũtũban ġũlġul-i kũs āsumānı
řadā-yı eng tũldurdu cihānı
...

3901. alınur Māh öñinde eng ü řanbũr
şegabdan raġř urur her serv ũn ĥũr
...

4071. Muġannĩ ũn şarab-engĩz aldı
Eline Zũhre eng ü meh def aldı

Nikah: Eserde Mihr ile Nāhid'in nikahları da anlatılmıştır.

3857. Getürdiler ikisini ĥuzũra
Melek ile nikāĥ eyledi ĥũra

3858. Murād idũndũġince ol nigārĩn
Mũbeyyen ġıldılar ortada kābĩn

Oyuncak: Eserden anlařıldıġı kadarıyla tahta at ve tahta kılı oyuncak olarak kullanılmaktaydı.

84. Binüp çübîn-i esbe ey dil-i zâr
Şanursın kim Burâķ-ı berķ-reftâr
...
86. İdinüp çūbdan tîğı hamāyil
‘Acebdür kim olursın cenge māyil
87. Şaķın kim ‘ākıbet ol tîğ-i çübîn
İdiser ħ̣āb-gāhuñ ħāk ü ħūnîn

Pirden Dua Almak: Türk destanlarında hakanların akıl danıştıkları görmüş-geçirmiş, bilgili, irfan sahibi, yaşlı kişileri esas alan motiftir... Zor anlarda kahramanların en büyük yardımcısıdır.²²³ Eserde Şah Şâpur ve Vezir’i bir Pîr’in önünde eğilip toprağı öperler ve dertlerini anlatırlar. Pîr de onlara dua eder ve ekmek verir. Bunun üzerine Şâpur ve Vezîr, Pîrin elini öperek oradan ayrılır.

589. İnüp atdan yürür [ol] şāh-ı çālāk
Segirdüp pîr öñine öpdiler ħāk
590. Muşaffā idi mir’āti kederden
Bulur maķşūdı pes bādī nazardan
591. Virüp ikisine daķı iki nān
Didi itdüm iki ferzend iķsān
592. Biri ‘ālemden alısar ħarācı
Biri zeyn idiserdür taķt u tācı
593. Bir[i] Āşaf ola biri Süleymān
Vezîr ola biri birisi sulţān
594. Öpüp destini pîrūñ Şāh u Destūr
Süvār oldılar esbe şād u mesrūr

²²³ Erman Artun, “Pîr Motifi”, *a.g.e.*, 401.

Satranç: Satrancın eski eğlence hayatında önemli bir yeri vardı. Bu nedenle satranç deyim ve terimleri şiirlere konu olmuştur.²²⁴ Kudemâ ve padişahlar arasında satranç oynama alışkanlığı asırlarca devam etmiş ve bu oyunda isim yapmış pek çok kimse görülmüş, hatta bu oyun birçok tarihi olaya sebep olmuştur.²²⁵ Eserden anlaşıldığı kadarıyla da satranç ve tavla dönemin rağbet gören oyunlarıdır. Pek çok yerde satranç ve tavla terimleri kullanılmıştır. Hatta tavla ve satranç mukayese edilmiş satrancın hüner ve zeka gerektirdiği tavlansına kolay bir oyun olduğu söylenmiştir.

98. Kemâl oldur ki ferzi ruḥ idesin
Bu evden beydaḳı maṭrūḥ idesin
...

2382. Didi Mihr ey melekler ser-firāzı
Getürdüñ baña bir şaṭranc-bāzı

2383. Olur ise daḥı Leclāc-ı şānī
Temāşā ḳıl nice māt idem anı

2384. Hüner şaṭrancdur nerd işi āsān
Ki zīrā irmez aña ‘aḳl-ı nādān
...

2388. Bu şan‘atda olup Leclāc-ı Hindī
Aralamış idi Hind ile Sindi

2389. Düzüp şaṭranc oynadı perī-zād
Görüp bāzīçesin deng oldu Ferhād

2390. Dururken itdi hep esbāt u ālāt
Miyān-ı ‘arşada Ferhādı şeh-māt

2391. Peyāpey eyledi üç kerre şeh-māt
Dururken iki ruḥ ferz iki at

²²⁴ İskender Pala, “Satranç”, *a.g.e.*, 342.

²²⁵ Vildan Serdaroglu, *a.g.e.*, 426.

Savaş Aletleri ve Savaş Kıyafetleri: Savaşların anlatıldığı bölümlerde dönemin savaş aletlerinden ve kıyafetlerinden bahsedilmektedir.

2477. Atın t̄az̄ān idüp çün bād-ı çālāk
Piyāde oldı aldı bir avuç hāk

2478. Döñüp meydānda bī- ḥod ḥalka-i zer
Alur nīzeyle bir bir ol semen-ber

2479. Yire düşdügi gibi aldı anı
Gören ḥayretde kaldı dil-sitānı

2480. Koyup rümḥi elinden çekdi şemşīr
Ki bāzīde ḳomaya hīç takşīr
...

2484. Kōdı bir yirde meydān içre zih-gīr
Ki zih-gīrūñ içinden geçüre tīr
...

3132. Uyanup ḥābdan Mihr-i dil-āver
Urundı başına zerrīn miğfer

3133. Giyüp pūr-āhen üstine zirihler
Mu‘aḳḳad oldı sīm ü zer girihler

3134. Yedi ḳat giydi gerdūn gibi cevşen
Muşayḳal her biri çün necm-i rūşen

3135. Olup zerrīne keş ü āhenīn dest
Serāpā āhen oldı pīl-i ser-mest

3136. Beline bağlayup bir tîğ-i bürrân
Dağındı Rüstemâne kîş ü kırbân

3137. Toli elmas-ı bürrân tîr-dânı
Elinde saht ejderhâ kemânı

3138. Okı çün kim halâs ola girihden
Geçerdi şu gibi çeşm-i zirihden

3139. Sinânından ser-â-ser raḥne gerdün
Olurdu ursa gürzin kûha hāmün

3140. Okı ne tırmaz idi Rüstem-i Zâl
Kılursa faşd tuymaz idi kîfâl

Sihirle Yılanı Etkilemek: Sihir ile yılanı etkileyip tesir altına alma eski bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

3939. İdüp şu‘bâna saç bağını zencîr
İder efsun ile ol mârı teşhîr

Sultanın Huzurunda Durma: Sultanın huzurunda durma adabı, bunun nasıl ve kimler tarafından düzenlendiği de eserde anlatılmıştır. Çeşitli sebeplerle Şah Şâpûr ya da Şâh Keyvân ile görüşen kişilerin sultana olan saygıları ve duruşları ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir.

848. Vezîri da‘vet itdi def‘i Şâpûr
Gelüp tenhâ yüz urdı tırdı Destûr
...

2250. Çü vardı virdi hâcibler aña râh
Girüp yüz urdı öpdî taht u dergâh

2251. Kılup Keyvân şâha ḥak du‘âlar
İder i‘zâz ile yüzbiñ şenâlar

2252. Virür ol dürlü dürlü armağanı
Ki yok bir şehde birinüñ nişānı
2253. Şehe hoş geldi itdi aña ‘izzet
Giyerdi arçasından hāş hil‘at
...
2996. Ki bir gün otururdu şāh Keyvān
Yanında şūh-ı ‘ālem Mihr-i tābān
2997. Gelüp bir hācib itdi şāha taḥsīn
Yüz urup didi kim ey ḥusrev-i Çīn
2998. Şeh-i fermān-revā şāh-ı Semerkānd
Resül irsāl kılmış ey ḥudāvend
2999. Ayıtdı kim var idüp ‘izz ü ikrām
Bir eyü yirde qondur itsün ārām
3000. Varup qondurdu anı mihmāndār
İletdiler ni‘am tekrar[-be-]tekrār
3001. Şeher-gehden tırup sultān Keyvān
Yine cem‘iyyet itdi oldı dīvān
3002. Serīr-i şeh yanında kürsi-i zer
Qodılar geldi oturdu semen-ber
3003. Gelüp begler yüz urup ḥalkā oldı
Serā[y]-ı şahın mübārızlerle tıldı

3004. Pes itdi Һusrev-i Һ̌ārezm fermān
Gelüp tā kim el öpe ǩāşid-i Һān

3005. İletdiler anı şāh-ı cihāna
Girüp yüz sürdi Һāk-i āsitāna

3006. Du‘ā idüp ögüp şāh-ı cihānı
Şehe ‘arz itdi cümle armağānı

3007. Virüp mektüb dir ey şāh-ı kişver
Selām eyler saña Һāķān-ı kem-ter

3008. İşāret itdi şeh andan oturdı
Şehenşeh nāmenüñ mührin getürdi

Şaha İtaat: Halk için sultanın önemi ve ona sadakatle bağlı olmanın gerekliliğine Mihr ile Keyvân arasında geçen konuşmada vurgu yapılmıştır.

2418. Yine ıoldurdu cāmı aldı Keyvān
Didi kim sen daħı nūş eyle ey cān

2419. Elin öpüp didi Mihr ey cihān-dār
‘Ademden ideli Һaķ ben ıuluñ var

2420. Bunuñ ben reng ü bŷyın bilmezem hiç
Velīkin içerem çŷn şeh didi iç

2421. Bunı zehr ise daħı eylerem nūş
Kim olur zehr elinden sen şehüñ nūş

2422. Ayağ ŷzre ıuruban nūş ııldı
İçicek bāde gibi cŷş ııldı

Şahın Veliahtını Belirlemesi: Eserde Keyvân'ın ağzından, kızı Nâhid'i Mihr ile evlendirip Mihr'i veliaht olarak tayin ettiği anlatılmaktadır.

3785. Virüp bu dilberi ol dil-sitāna
Murādum Mihri şāh itmek cihāna
...

3803. Eyü çalışdum itdüm halk için cehd
Yirüme eyledüm Mihri velī'ahd

Tavla: Eserde tavlanın da satranç gibi sultanlar ve devlet adamları arasında rağbet gören oyunlardan biri olduğu anlatılmaktadır. Tavla, divan şiirinde birçok düşünce ve duygunun tavla terimleriyle ilgili çağrışımlar kurularak verilmesi şeklinde yer alır.²²⁶

2369. Ziyāde münbasit olsun diyü māh
Getürdi tahte-i zerdi dahı şāh

2370. Vezīre yoğ idi bazīde mānend
Bilürdi dürlü dürlü lu'b ile bend

2371. Huşūşā nerdde gāyet yegāne
Şehīr ü fārid-i devr-i zamāne

2372. Ne isterse getirür idi anı
Cihān mensūbe-dānı nakş-h'ānı

2373. Sitāre yok kamerde yok nazīri
Oyunda şeş-der ider çarh-ı pīri

2374. Buyurdı Mihre şeh kim oynaya nerd
Ki zīra dilde bāzīçe komaz gerd

²²⁶ Vildan Serdaroglu, *a.g.e.*, 424.

2375. Eline aldı çün kim tās u Mihre
Felekde reşk düşdi mäh u mihre

2376. Çevirdi çarh gibi tās[ı] dilber
Veziri eyledi fi'l-hāl şeş-der

2377. Çü şeş-der itdi kez anı ol hūr
Elinden ka'beteyn şaldı destūr

2378. Çü tās oynadıgına mäh-ı tannāz
Başanlar kaldılar cümle dehen-bāz

2379. Olur bāziçesinden cümle hayrān
Kamu çün tahte naqşı oldu pīçān

Tılsım: Eskiden değerli mücevher, para, eşya vs. şeyler yıkıntı yerlere gömülür, bulunmaması için de dualar okutulur ve artık oraya yaklaşıp bir ejderha veya korkunç bir zenci görünerek korku vereceğine inanılırdı. Buna tılsım denir.²²⁷ Ekseriya define üzerine bir bekçi yılan konurmuş. Bu yılan ancak kırk yıl beklermiş. Bu müddet bitince tılsım bozulurmuş.²²⁸ Eserde de meşşâtanın gelini giydirmesi anlatılırken ona kırmızı bir şalvar giydirdiği söylenmekte, gelinin bedeni defineye şalvarı ise onu koruyan yılan benzetilmiştir.

4026. Geyürdi dilbere al vāle şalvār
Tılsım idüp kodı genc üstine mār

Top u Çevgân: “Gûy u Çevgân” diye tanınan doğu kültürlerine mahsus bir oyundur. Bir meydanda ata binerek eldeki sopa (çevgân) ile top (gûy)a vurma suretiyle oynanan bir oyundur. Bu oyuna çevgân oyunu da denir. Bu oyundaki gûy genellikle sevgilinin yüzü, çenesi güzelliği; âşığın gönlü, canı veya başı yerine kullanılır. Çevgân ise sevgilinin saçı ve kâkülüdür. Bazan kaşın da çevgâna benzetildiği olur.²²⁹ Eserde “Top u Çevgân” diye anılan bu oyunun sultanlar ve devlet adamları tarafından rağbet

²²⁷ İskender Pala, “Tılsım”, *a.g.e.*, 398-399.

²²⁸ Ahmet Talat Onay, *a.g.e.*, 415.

²²⁹ İskender Pala, “Gûy u Çevgân”, *a.g.e.*, 155.

edilen bir oyun olduğu anlaşılmaktadır. Yine eserden anlaşıldığı kadarıyla sultanlar arasında süren mücadelelerde bu oyunda hüner göstermek kişiye önemli bir üstünlük kazandırmaktaydı. Top u Çevgân eserde kimi zaman bu özelliği ile kimi zaman sultanın ve sevgilinin kulu olma metaforunun sembolü olarak kimi zaman da güzellik unsurlarını anlatmak için teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

510. Bi-ḥamdillāh elümde tōb u çevgān
Kimüñ kim da‘visi var işde meydān

...

663. Olur ‘uṣṣāk-ı ser-geşte çü çevgān
Ḳapar devlet topını gör girībān

...

2454. Dimiş gelsün getürsün top u çevgān
Müşerref olsun anuñ ile meydān

2455. Süvār oldı hemānā Mihr-i mihr-rüy
İdüp zülfini çevgān ğabğabın gūy

2456. Görür çün gūy tırmuş şāh-ı ‘ālem
Ḳoyup baş itdi çevgān gibi ḳad ḥam

2457. Melek didi ki ey cild-i sūtūde
Felekden şavlecān u gūy-bürde

2458. Ḳaçan kim eylesin ‘azm-i meydān
Olup ḥūrşīd top u māh çevgān

2459. Sürinüp çarḥ meydānda olur gūy
Ki sen çevgān urasın ey ḳamer-rüy

2460. Didi evgān idüp ad ey cihān-gūy
Senüñ yoluñda başım itmişem gūy
2461. Anuñün başım itdüm gūy-ı gerdān
Ki evgānuñ doına rüz-ı meydān
2462. Öñüñde gūy-veş kim olsa ser-bāz
ü evgān olur elbette ser-efrāz
2463. Du‘ālar eyledi pes Mihre Keyvān
Eline aldı andan op u evgān
2464. Cefā-keş mübtelā addi gibi am
Güzeller zülfi gibi pī ü derhem
2465. opı ün ababı mabüb-ı cānān
Seri ‘āşık gibi ammā ki gerdān
2466. Eline aldılar ün op u evgān
Müzeyyen oldu anlaruñla meydān
2467. Öpüp Mihrüñ elini op u evgān
Süm-i esbini öpdı şan-ı meydān
2468. urur meydānda bir cānibde Keyvān
Yine bir cānibde Mihr-i tābān
2469. Hilāli itdiler bedre avāle
Gider gāhı cenūba geh şimāle

2470. İderdi Mihr bâzîde müdārā
Kılurdi şāh Keyvāna muḥābā
2471. Virür sevgend aña suṭān-ı ‘ādil
Ki tā olmaya bâzîde müsāhil
2472. Yedi kez Mihr çevgān-zülf ü meh-rūy
Alur meydān içinde şāhdan gūy
2473. Pes atından inüp oldı piyāde
Ayağın öpdi şāhuñ şāh-zāde
2474. Şu resme çābük idi ol dil-āra
Süvār oldı rikāba taḳmadan pā
2475. Baş indirdi görenler hem-çü çevgān
Şehenşāh itdi çok in‘ām u iḥsān
...
2501. Kāra zülfin Mihr itmişdi çevgān
Dili ser-geştesin ṭop itdi cānān

Uğurlu Zamana Bakmak: Osmanlı İmparatorluğu’nda ve pek çok eski devlet ve kültürde savaş, düğün, cülus vs. gibi yapılacak önemli işler için hayırlı zamanın tespit edilmesi önemli bir uygulama idi. Bu iş için görevli kişiler Osmanlı’da müneccimlerdi. Eskiden yıldızların insanlar üzerine etkisi olduğu inancı daha yaygın ve kuvvetli idi. Bu nedenle müneccimlik üstün bir mertebe ve seçkin bir görev idi. Padişahların ve büyük komutanların yanlarında birer müneccim bulunurdu. Bunlar hangi işin hangi saatte yapılması hususunda yıldızların uygun olup olmadıklarını araştırırlardı. Savaşlar bile çok zaman müneccimlerin vereceği kutlu veya kutsuz haberler üzerine başlatılır yahut geri bırakılırdı. Yine çocukların doğum ve ad koyma işlemlerinde müneccimlere görev düşerdi. Eskiden saraylarda müneccimlik ve

müneccimbaşıllık teşkilatı var idi.²³⁰ Müneccimbashların diğeri aslı görevleri ise takvim ve imsakiye hazırlamak, yıldızları gözetlemek, güneş ve ay tutulması gibi önemli astronomik olayları takip etmek idi. Osmanlı toplumunda nikah için uğurlu zamanın tespiti son derece önem verilen bir husustu. Nikah akdinin muharrem ve safer aylarına rastlamaması, diğeri ayların da perşembe ve pazartesi günlerinden birinin seçilmesi çok gözetilen hususlardandır. Hatta kübera ve rical uğurlu ve mümtaz bir günü fennen tayin ettirmek için müneccimlere müracat eder, onların tespit ettiğı gün ve saatte, hatta o dakikada nikah kıyılmasına dikkat ve ihtimam gösterirlerdi. Hatta vakti ellerinde saat tutarak bekleyenler çok görülmüştür.²³¹ Eserde de Mihr ile Nâhid'in nikahı için yıldız ilmi ile uğraşan kişiler tarafından uğurlu zamanın tespit edildiğı anlatılmaktadır.

3853. Huzûrında oturup ehl-i tencîm
Ele aldılar usturlâb u taqvîm

3854. Gelür çün sâ'ati ferhunde meymûn
Olur ferruh zamân u dem hümayûn

Yemek Kültürü: Yemek ve yiyecek adları kimi zaman eğlence meclislerinde kurulan sofralar anlatılırken zikredilmiş kimi zaman da teşbih unsuru olarak kullanılmıştır. Bazen de yiyecek isimleri ile birlikte yemek kültürü ve sofrada adabından bahsedilmiştir. Eserde geçen yemek, yiyecek ve içecek isimleri şöyledir:

Ayva (Bih):

3358. Şabâ yili süvâre şah-n-ı meydân
Bih ü nârenc gûy vü şâh çevgân

Badem ve Fındık:

1705. Koyup bādām üzre fındık üstād
Yüz urup taşra çıkdı hurrem u şād

Gül Şeker ve Hanzal: Redhouse gül-şekeri güllü şeker olarak tanımladığı halde 18. Yüzyıla ait kaynaklardan gülbeşekerin bir diğeri adı olduğu anlaşılıyor.²³² Hanzal ise

²³⁰ İskender Pala, "Müneccim", a.g.e., 300.

²³¹ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, Haz. Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1995, 111.

²³² Priscilla Mary Işın, "Gül-şeker", *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, 132.

acı elmadır.²³³ Acı elma, Anadolu, Asya ve Akdeniz bölgesinde yetişen limon büyüklüğünde çok acı bir meyve. Tıbbi amaçla kullanılırdı.²³⁴

4428. Yeter añmak anı bu deñlü mücmel
Yinilmez gül-şeker üstine hançal

Helva: Tatlı yiyecekler ve şekerlemelere verilen genel addır. Tat veya görünüm olarak helvaya benzetilen bazı maddelere de “helva” deniyordu.²³⁵ Behiştî eserinde helvadan çokça söz etmiştir. Özellikle helvanın Türk kültür tarihinin bir parçası olduğu ve bu yiyecek etrafında bir kültürün teşekkül ettiği düşünülürse şairin yaşadığı toplumu eserine yansıttığı bir kez daha görülecektir.²³⁶

936. Çi ger hoş-ğürdur lezzetde helvā
Velīkin arturur ğāyetde şafrā

3347. Şekerden kûze aşmış idi emrūd
Bitürmiş idi zer helvā-yı b-īdūd

3352. İder helvāsını helvālar ihzār
Ki seyr iden ola sīr idüp iftār

3965. Leb-i dilber gibi halvā-yı rengīn
Virürdi bezm-i sūra reng ü tezyīn

Hurma:

417. Yine bu naḥl-bend-i naḥl-perver
İder bir naḥl kim ḥurmā virür ter

Keklik (Kebg):

3963. Oturur ḥusrevāne her perī-rū
Öñinde şekkerīn kebg ile āhū

²³³ Priscilla Mary Işın, “Hanzal”, *a.g.e.*, 138.

²³⁴ Priscilla Mary Işın, “Acı Elma”, *a.g.e.*, 20.

²³⁵ Priscilla Mary Işın, “Helva”, *a.g.e.*, 144.

²³⁶ Helva ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Nuran Altuner, “Klasik Türk Edebiyatında Helva Sohbetleri Konusu”, *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu*, İBB, İstanbul 2007, 93-104.

Kiraz:

3350. Kirās idüp ‘arūs-ı bāğı tezyīn
Dağar boynına silki la‘l-i rengīn

Köfte:

1333. Çün olmaz hāven içre küfte āb
Niçün yok yire harc eylesin nāb

Narenciye:

3358. Şabā yili süvāre şahn-ı meydān
Bih ü nārenc gūy u şāh çevgān

3964. Öñinde kiminüñ nārenc-peyker
Konulmuş kimine tüffāh-şekker

Rakı:

3424. Getürdi bezme sākī çünki rāhı
Zemīn būs itdi şöhetde şurāhī

Süt ve Gülsuyu:

1760. Lezīz olur eger çi şīr ü cülāb
Velīkin teşneye şīrīn gelür āb

Şeftali:

3351. Pür olmuş idi şeftālūsı cüllāb
Olurdı şerbetinden teşne sīr-āb

Üzüm (Engür) ve Hünnap (Unnāb): Eski Türkçesi *çıpıkan* olan hünnap Çin’den Akdeniz’e kadar yetişen ve eski çağdan beri bilinen bir meyvedir. 16. Yüzyılda kurusundan şerbet, 17. Yüzyılda tazesinden reçel yapılırdı.²³⁷

3349. Şalınur şāhda engür ü ‘unnāb
Biri Zühre biri Pervīn-i pür-tāb

Yeni Ayı Gözetlemek: Eserde Ramazan ayında, bayramın müjdecisi olarak yeni ayı gözetlemek geleneğine de yer verilmiştir. Eskiden Ramazan ayı sonunda yeni ayın

²³⁷ Priscilla Mary Işın, “Hünnap”, *a.g.e.*,155.

görünmesi saray civarında bulunan toplar ile halka ilan edilirmiş bu sayede ramazan bayramının başladığı duyurulur ve ertesi gün bayram kutlanırmış.²³⁸

2021. Sevinüp bunlaruñ şād oldı cānı
Gözedürler meh-i nev gibi ānı

Yetime Yardım Etmek: Eserde yetimlere merhamet gösterenin rahmet bulacağı anlatılmıştır.

1040. Yetīmüñdür iderseñ nola himmet
Bulur raḥm eyleyen eytāma raḥmet

Ziynet Eşyaları: Eserde kahramanlar tarafından kullanılan ziynet eşyaları bazen mübalağalı bir anlatımla bazen de son derece gerçekçi bir tavırla tasvir edilmiştir.

2795. Kınalı ayağınd[a] sīm ḥalḥāl
Hilāliyle şafaḳdan vird[i] timşāl
...

2806. Müzehheb cāmelü zerrīn kemerlü
Muraşşa‘ tāclu raḥşān güherlü
...

4013. Ḥamāyil-vār ol sīmīn serine
Daḳar iki mücevher ‘anberine

4014. Daḳup gūşına māhuñ gūş-vāre
Geçürdi sād-i sīmīne yara

4015. Beligindeki ol cevherlü yara
Hilāl idi şān üstü pür sitāre

4016. Bulup gūşunda ‘izzet gūş-vāre
Olur destine destindeki yara

²³⁸ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Vildan Serdaroğlu, “Ramazan Bayramı”, *a.g.e.*, 349-352.

4017. Bu gūşında olup māhuñ mu‘allaķ
Gümüş māhiyi şan kıldı muṭavvaķ

4018. Kāfāsında muraşşa‘ mūy-bendi
Ne ra‘nā itmiş ol serv-i bülendi

4019. Muraşşa‘ saç bağında dürr ü gevher
Dıraḥşān idi hem-çün çeşm-i ejder

4020. Ne ḥāl irişdi bilsem saç bağına
Düşer ḥalḥālî gibi ayağına

4021. Virüp pāyına zer ḥalḥāl revnaķ
İder iki gümüş mīli muṭavvaķ

4022. Geyürdi çün libās-ı erğuvānī
İder şan erğuvān serv-i revānı

4023. Kuşatdı bir kemer pür-gevher-i nāb
Geyürdi tēc-ı zer pür-dürr-i ḥōş-āb

E. TAHKİYE

1. Şahıslar

Aşk konulu mesnevilerde birinci dereceden şahıslar, birbirine aşık olan kahramanlardır. Bunlardan ikinci dereceden kabul edilen şahıslar ise asıl kahramanlara yol gösteren, yardım eden, aralarındaki haberleşmeyi sağlayan kimselerdir. Bir de mesnevinin herhangi bir yerinde görülen ve bir daha ismi zikredilmeyen kimseler vardır ki bunlarda üçüncü dereceden sayılan kimselerdir.²³⁹ *Mihr ü Müşteri*’yi bu açıdan incelediğimizde eserde yer alan şahıslarla ilgili olarak şunları söylemek mümkündür:

²³⁹ Sebahat Deniz, *Tecellî [Aşkın Bitmeyen Çilesi] Gülendām ü Küeyt (Risāle-i Râz)*, Duyap Yayıncılık, İstanbul 2006, 69.

Birinci Dereceden Şahıslar

Mihr: Daha öncede belittiğimiz gibi *Mihr ü Müşterî* mesnevileri diğer çift kahramanlı aşk mesnevilerinden oldukça farklıdır. Her iki kahramanın da erkek olması bu mesnevilerin en önemli farkıdır. Fakat burada anlatılan aşkın mahiyeti dikkate alındığında eserin tasavvufî boyutu ortaya çıkmaktadır. Eserde aşk hikayesinin kahramanları olan şahıslar bu gözle incelendiğinde tam anlamıyla bir aşık ve sevgili rolü belirlemek mümkün değildir. Çift kahramanlı bu aşk hikayesinin diğer kahramanı olan Müşterî'ye nispeten olaylar daha çok Mihr'in etrafında gelişmektedir. Bu itibarla her iki kahramanda da hem erkek hem de kadın özellikleri görülmektedir. Mihr de eserde güzelliği ve kahramanlığı ile yer almaktadır.

Müşterî: Çift kahramanlı bu aşk hikayesinin diğer kahramanıdır. Eserde Müşterî'nin de başından pek çok olay geçmektedir. Fakat Mihr'e göre Müşterî'nin başından geçen olaylar daha sınırlıdır. Müşterî de eserde hem güzelliği hem de kahramanlığı ile yer almaktadır. Müşterî'nin güzellik unsurları anlatılırken fiziksel özelliklerinin yanı sıra Divan şiiri güzeline yakışan nezaketi de vurgulanmıştır.

İkinci Dereceden Şahıslar

Şâh Şâpûr: Mihr'in babası ve kudretli bir sultandır. Mihr ile Müşterî arasındaki yakınlaşmayı öğrenince iki sevgiliyi birbirinden ayırır. Mihr'i zindana kapatır. Müşterî'yi de ülkeden kovar. Böylece iki sevgilinin başından geçen olayların yaşanmasına sebep olur. Hikayenin sonunda yaptıklarına pişman olur ve oğlu ile barışır.

Destûr: Şâh Şâpûr'un çok sevdiği veziri ve Müşterî'nin babasıdır. Şâh'ın Mihr ile Müşterî'nin durumunu öğrendikten sonra söylediği sözler yüzünden çok kırılır. Oğluna durumu sorar. Onların günahsız olduğuna kanaat getirir fakat Şâh'ın tavrını içine sindiremez ve üzüntüden ölür.

Hoca: Şâh Şâpûr'un Mihr ve Müşterî için tuttuğu öğretmendir. Şâh bu kişiye çok hürmet etmektedir. Hoca ise Behrâm'dan aldığı hediyeler karşılığında Şâh'ı Mihr ile Müşterî'nin durumundan haberdar eder. Daha sonra da Bedr'den aldığı hediyeler karşılığında iki sevgilinin mektuplaşmasına yardım eder.

Hâcib: Şâh Şâpûr'un kötü kalpli, kurnaz hacibidir. Şâh onun tatlı sözlerine kanarak kendisi gibi kötü kalpli oğlu Behrâm'ı Mihr'e refakat etmesi için görevlendirir.

Behrâm: Hâcib'in oğludur. Çok kıskanç ve kötü kalpli olan Behrâm'ın bu özellikleri dış görünüşü ile de örtüşmektedir. Eserde çirkinliğin timsali olarak anlatılan Behrâm, Müşterî'yi çok kıskanmaktadır. Şâh'ın iki sevgilinin durumundan haberdar olmasını sağlamakla kalmaz hikayenin sonuna kadar iki sevgilinin ayrı kalması için elinden geleni yapar. Hikayenin sonunda ise yaptığı kötülüklerin ortaya çıkması üzerine başına geleceklerden korkar ve intihar eder.

Bedr: Destûr'un çok sevdiği yakın bir arkadaşının oğludur. Şâh'ın Mihr'e refakat etmesi için Behrâm'ı görevlendirmesinden sonra Destûr da oğluna refakat etmesi için Bedr'i görevlendirir. Bedr yalnızca Mihr ile Müşterî'nin ayrı kaldığı zamanlarda mektuplaşmalarını sağlamakla kalmaz hikayenin sonuna kadar Müşterî'nin sadık arkadaşı olarak olayların içinde yer alır. Hikayenin sonunda da Şâh Şâpûr'un ülkenin yönetimini Mihr'e devr etmesiyle vezir olur.

Bihzâd: Şâh Şâpûr'un çok sevdiği ve çok hürmet ettiği dostudur. Behrâm, Müşterî'nin Mihr'e yazdığı mektubu Şâh'a verdiği sırada Bihzâd da Şâh'ın yanındadır. Şâh'ın Müşterî ve Bedr için Cellâd çağırması üzerine tesirli sözleriyle Şâh'ı iki gencin canını bağışlamaya ikna eder. Sonra da Müşterî ile konuşarak onu ülkeyi terk etmeye ikna eder. Daha sonra da Mihr'i zindandan çıkarması için Şâh ile konuşur ve bu hususta da başarılı olur.

Şehnâz: Müşterî ve Bedr ülkelerini terk ettikten sonra gözleri yaşlı diyar diyar dolaşırlarken yollarına eşkiyaların yaşadığı bir hisar çıkar. Eşkiyalar bu iki arkadaşı esir alır. Eşkiyaların arasında Şehnâz adında iyi kalpli bir kadın da yaşamaktadır. Şehnâz eşkiyaların reisinin karısıdır. Müşterî ve Bedr'i görünce onların sıradan kişiler olmadıklarını anlar ve başlarından geçenleri öğrenir. İki arkadaşına yardım eder ve onların hisardan kurtulmasını sağlar.

Meh-yâr: Müşterî ile Bedr, eşkiyaların yaşadığı hisardan kurtulduktan sonra yola devam ederler. Açlıktan ve susuzluktan perişan halde yol alırlarken karşılarına bir kabile çıkar. Tüccarların başı olan kişi Meh-yâr'dır. Meh-yâr, Müşterî'yi çok beğenir. İki arkadaşına yardım eder. Kendilerine gelmeleri için türlü ikramlarda bulunur. Hikayelerini sorar. Müşterî ise başlarından geçenlerin çok hüznü olduğunu bu yüzden anlatmak istemediğini söyler. Bunun üzerine Meh-yâr da iki arkadaşına kendileriyle birlikte Rey şehrine gitmeyi teklif eder. Daha sonra da iki arkadaşına yardım etmeye devam eder.

Mihr'in Annesi Bânû Mihr'in annesi oğlunun zindandan çıktıktan sonraki halini görünce üzüntüden deliye döner. Aşk ateşi ile yanan oğlunu biraz olsun teselli edebilmek için çeşitli mücevherler bağışlar. Mihr'in gözü hiçbir şey görmez fakat daha sonra zorda kaldığı zamanlarda annesinin verdiği mücevherler çok işine yarar.

Esed: Mihr'in çok yakın üç arkadaşından biridir. Eserde gücü ve kahramanlığı ile yer almaktadır.

Cevher: Mihr'in çok yakın üç arkadaşından diğeridir. Eserde Mihr'in mücevherlerini muhafaza eden kişi olarak yer almaktadır.

Sabâ: Mihr'in çok yakın üç arkadaşından bir diğeridir. Eserde hızı ile öne çıkar. Hikayenin sonunda Mihr, Şâh'a geri döneceğini haber vermek için önden Sabâ'yı gönderir.

Mihr-âb: Mihr'in akrabasıdır. Müşterî, Meh-yâr ile birlikte Rey şehrine vardığında Mihr-âb ile karşılaşır. Mihr'in başına gelenleri ondan öğrenir. Daha sonra Meh-yâr'dan izin alarak Bedr ve Mihr-âb ile birlikte Mihr'i bulmaya karar verir.

Şeref: Mihr ve arkadaşları bindikleri gemi fırtınaya tutulunca azgın deniz tarafından ıssız bir adaya savrulurlar. Buradan Şeref'in kaptanlığını yaptığı gemiye binerek kurtulurlar. Aynı zamanda tüccarların başı olan Şeref, karaya ulaştıklarında Mihr ve arkadaşlarına, birlikte Harezm şehrine gitmeyi teklif eder. Yolda karşılarına çıkan ejderha ve eşkıyalardan Mihr sayesinde kurtulan tüccarlar Mihr'e pek çok dua ederler. Mihr'in kahramanlığını gören Şeref, onun Harezm şehrinin hükümdarı Şâh Keyvân'ın huzuruna çıkması gerektiğini söyler ve Keyvân'ın güzel kızı Nâhid'den bahseder. Harezm'e vardıklarında da Mihr ve arkadaşlarını evinde ağırlayan Şeref daha sonra da Mihr'i Keyvân'ın huzuruna çıkartır.

Şâh Keyvân: Harezm ülkesinin sultanı ve Nâhid'in babasıdır. Şeref'in Mihr'i huzuruna çıkartmasından itibaren Mihr'i korur, kollar ve kızı ile evlendirir. Hikayenin sonunda da ülkesinin yönetimini Mihr'e bırakır. Eserde güçlü ve adaletli bir hükümdar olarak yer alan Keyvân, Şâh Şâpûr'un zıddı bir özellik gösterir. Aşıkların halinden anlar ve çok hürmet eder.

Nâhid: Keyvân'ın güzeller güzeli biricik kızıdır. Mihr'i görür görmez aşık olur. Dadısı Cevzâ'nın yarımıyla da sevdiğine kavuşur. Mihr ile evlenir. Eserde koşulsuz sevginin ve güzelliğin sembolü olarak yer alır.

Şemse Bânû: Keyvân'ın karısı ve Nâhid'in annesidir. O da Mihr'i görür görmez çok beğenir ve kızıyla evlenmesini ister. Bunun için kızına yardım eder ve kızının dileğini Keyvân'a bildirir.

Cevzâ: Nâhid'in dadısıdır. Bilgili ve güngörmüş biri olan Cevzâ, Nâhid'e çok düşkündür. Nâhid'in Mihr'e aşık olduğunu fark eder ve ona yardım etmek için elinden geleni yapar. Mihr'i Nâhid ile evlenmeye ikna eden de Cevzâ'dır.

Karahan: Semerkant ülkesinin hakanıdır. Çok kindar ve gaddar bir hükümdardır. Bir elçi göndererek evlenmek için Keyvân'dan kızı Nâhid'i ister. Keyvân kızını vermeyince de büyük bir ordu ile Harezmi ülkesine savaş açar. Savaşın sonunda mağlup olur.

Keyvân'ın Vezîri Düstûr: Mihr ile Müşterî'nin birbirlerine kavuşmasını takip eden günlerde Keyvân kızı Nâhid ile Mihr'in nikah akdinin yapılması için Düstûr aracılığıyla Mihr'e haber gönderir.

Üçüncü Dereceden Şahıslar

Pîr: Şâh Şâpûr ve Vezîr'i Destûr'un av esnasında ulu bir dağın tepesinde karşılarına çıkan ve dertlerini anlayan ermiş kişidir. Onlara birer parça ekmek uzatır ve dileklerinin kabul olması için dua eder.

Mihr'in Dadısı: Mihr'in doğumunu Şâh Şâpûr'a haber verir. Bu müjdeli haber karşısında Şâh da ona Şiraz ve İsfahan'ı bağışlar.

Cellad: Şâh Şâpûr, Mihr ile Müşterî'nin mektuplaştığını öğrenince Müşterî ve Bedr'i Cellad'a teslim eder.

Hisardaki Eşkiyalar: Müşterî ve Bedr ülkelerini terk edip yola koyulurlar ve karşılarına içinde eşkiyaların yaşadığı bir hisar çıkar. Hisarda yaşayan eşkiyalar iki arkadaşı bir süre esir ederler.

Nakkaş: Mihr, Müşterî'nin hasretine dayanamaz ve ünlü bir nakkaşa onun suretini nakş ettirir.

Behrâm'ın Adamları: Behrâm, Mihr'in peşine düşmek için ülkesinden ayrıldıktan sonra Müşterî ile iki kez karşılaşır. Bu karşılaşmaların birinde Müşterî'yi denize attırır diğerinde de esir alır. Bu esnada adamları ona yardım eder.

Der-bend Şehri'nin Şâh'ı: Müşterî ve Bedr denizden kurtulup perişan halde kıyıya ulaşırlar. O esnada Der-bend Şâh'ı da oradadır. Müşterî ve Bedr'e yardım eder.

Keyvân Tarafından Mihr'i İmtihan Etmekle Görevlendirilen Muallimler: Keyvân Mihr'i görünce çok beğenir fakat onun bilgisini ve yeteneklerini de öğrenmek ister. Bunun için ülkenin tanınmış alimlerini çağırır ve Mihr'e sorular sordurtur.

Yılduz: Şâh Keyvân'ın iki ünlü pehlivanından biridir. Gücü ile nam salmıştır. Şâh Keyvân, Mihr'i çeşitli konularda imtihan ederken onun Yılduz ile güreşmesini de ister.

Mihrân: Şâh Keyvân'ın amcasının oğludur. Eserde Keyvân'ın Mihr'i çeşitli yönlerden sınamak istediği bölümlerde savaşmasını istediği kişilerden biri olarak yer alır.

Vezir Ferhâd: Keyvân'ın veziridir aynı zaman da satranç ustasıdır. Herkes ondan "Leclâc-ı Sâni" diye bahseder. Keyvân Mihr'i satranç hususunda da imtihan etmek ister. Bunun üzerine Ferhâd ve Mihr satranç oynarlar. Mihr, Ferhâd'ı birkaç kere mat eder.

Keyvân'ın Askerleri: Keyvân, Mihr'in silah kullanmadaki ustalığını görmek ister ve askerleri ile Mihr'e silah talimi yaptırır.

Karahan'ın Elçisi: Karahan'ın Nâhid'le evlenme isteğini bildirmek üzere Keyvân'ın huzuruna çıkar.

Keyvân'ın Vezîri: Karahan'ın Harezmi ülkesine savaş açması üzerine Hakân'ın gazabından korkan Vezîr, Keyvân'a geri çekilmeyi teklif eder. Mihr ise ona karşı çıkar ve Karahan ile savaşır.

Mihr-âb'ın Konakladığı Yerin Sahibi: Mihr-âb'ın dertli halini görünce derdini sorar ve ona yol gösterir.

Behrâm'a Şahitlik Eden Yalancı Şahitler: Bunlar da Behrâm gibi kötü kimselerdir. Keyvân, Behrâm'dan yalanlarını ispatlamasını isteyince o da bu kişileri şahit gösterir.

Keyvân'ın Zindana Gönderdiği Haberci: Müşterî'nin Behrâm'ı affetmesi üzerine Keyvân durumu bildirmesi için zindana bir haberci gönderir.

Müneccim: Mihr ile Nâhid'in nikah akdi için uğurlu zamana bakar.

Kâhin: Mihr ile Nâhîd'in nikahını kıyar.

Meşşâta: Nâhid'i düğün için hazırlar.

2. Zaman

Eserde geçen olaylar gerçek bir olaya dayanmadığı için olayların zamanı ile ilgili gerçek bir tarihten söz etmek de mümkün değildir. Eser içinde birbiriyle bağlantılı pek çok olay olduğu için hikayede anlatılan olayların uzun bir zamana yayıldığını söylemek mümkündür. Hikaye, ana kahramanlar doğmadan önce başlar ve ana kahramanlardan Mihr'in pek çok olaydan sonra ülkesinin yönetimini devr alıp yüz yıl yönetmesine kadar sürer. Bu açıdan hikayeyi bölümlere ayırmak istersek

1. Ana kahramanların doğumundan önce geçen zaman.
2. Ana kahramanların doğumu ve yetişmesi ile geçen zaman.
3. Ana kahramanların birbirlerine aşık olması, bu durumun öğrenilmesi ve aşıkların cezalandırılması ile geçen zaman.
4. Ana kahramanların birbirlerinden ayrı kalması sonucunda birbirlerini arayarak geçirdikleri zaman.
5. Ana kahramanların birbirlerine kavuşmaları ve sonrasında yaşananlar ile geçen zaman.
6. Ana kahramanların ülkelerine dönmesi ve herkesin hak ettiği şekilde hayatını sürdürmesi ile geçen zaman diye ayırmak mümkündür.

Eserde en dikkat çeken özelliklerden biri de hikayenin pek çok olay içermesi sebebiyle zaman ifadelerinin mevsimlere bağlı olarak anlatılmasıdır. Bunun yanı sıra mevsim tasvirlerine de çok yer verilmiştir. Kış ve baharın anlatıldığı bölümler mevcuttur. 2907 ve 2994. beyitler arasında “*Sıfat-ı Şitâ*” başlığı ile kış mevsimi 3327 ve 3404. beyitler arasında da “*Sıfat-ı Eyyâm-ı Bahâr vü Evsâf-ı Gül-zâr-ı Cennet-Şi‘âr ki Mûcib-i Nûzhet-i Hâtır Dil-Figârest*” başlığı ile de bahar mevsimi tasvir edilmiştir.

Bununla birlikte eserde *beş yaş* (620), *heft sâl* (706), *gece* (894), *bahar* (4412), *şitâ* (4414) gibi belirli zaman ifadeleri de kullanılmıştır.

Eserde bunlardan başka belirsiz zaman ifadeleri de kullanılmıştır. Bunlara örnek olarak *bir gün* (541), *günden güne* (1030), *gece gündüz* (1392), *birkaç gün* (1799), *bir ay* (2012), *şeb ü rûz* (2093), *giceden subha* (2793), *subha dek* (2809), *bir seher* (3405),

ol gün (3456), *ol gice* (3773), *ferruh saat* (4201), *ferruh dem* (4202), *seher tâ şeb* (4204), *mübarek vakt* (4355) ifadelerini sıralayabiliriz.

3. Mekan

Hikayede pek çok olay yer aldığı için pek çok mekandan söz etmek de mümkündür. Fakat genel olarak hikayede yer alan mekan ifadelerini coğrafi yer adları ve diğer mekanlar diye sınıflandırmak mümkündür.

Bu itibarla hikayede adı geçen coğrafi yer adlarını *Şiraz ve Isfahan* (613), *Nil* (1055), *Ceyhûn* (1463, 3255), *Rey* (1575), *İran* (1809), *Harezm* (2093,2171,2704, 3004, 3047, 3325, 3326, 3646, 3653, 3654), *Fırat* (2541, 2920), *Mülk-i Rûm ve Mülk-i İran* (2815), *Semer kand* (2998), *Elbürz* (3172), *Seyl-i Âmû* (3656), *İran ile Tûran* (4411) diye sıralayabiliriz.

Eserde geçen diğer mekanları ise iç ve dış mekanlar diye sınıflandırdığımızda *sahrâ* (526, 3112), *deşt ü dağ* (571), *kûh* (572), *deşt ü yazı* (575), *vadi vü deşt* (1767), *Şâh Keyvân'ın bağı* (3328) gibi örnekleri dış mekanlara; *zindan* (1431,3233), *eşkiyaların yaşadığı hisar* (1493), *Şeref'in evi* (2184), *Keyvân 'ın sarayı* (2395, 2709), *hamam* (4229), *işret-gâh* (4039)'ı ise iç mekanlara örnek olarak sıralayabiliriz. Ayrıca eserde yer alan mekan ifadelerinin anlatılan olaylarla uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

4. Olay

İslami edebiyatlarda görülen aşk konulu mesnevilerde olaylar genellikle şu minval üzere gelişir: 1. Kahramanların doğumu ve yetiştirmeleri, 2. Kahramanların aşık olması, 3. Sevgiliye ulaşmak için çıkılan yolculuk, 4. Sevgililerin buluşmaları ve ayrı düşmeleri, 5. Kavuşmayı engelleyen olaylar, 6. Eğlenme, 7. Kavuşma.²⁴⁰ Bu itibarla *Mihr ü Müşteri*'de anlatılan olayların bu çerçeveye az çok uyduğu görülmektedir. Eserdeki olayları bu şekilde bir ayırıma tabi tutarsak eserin beş ana bölümden oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu bölümler;

1. Asıl kahramanlar olan *Mihr* ile *Müşteri*'nin dünyaya gelişi,
2. Asıl kahramanların büyümesi ve eğitimi,

²⁴⁰ Sebahat Deniz, a.g.e., 77.

3. İki gencin birbirlerine aşık olması, bu aşkın duyulması ve her ikisinin de cezalandırılması,
4. Her iki aşığın da uzun ve tehlikeli maceralar yaşayıp sonunda birbirlerine kavuşmaları,
5. İki gencin birbirlerine kavuşmalarından sonraki yaşamlarının anlatıldığı bölümlerdir.

Bu bölümler içinde aksiyona dayalı pek çok olaylar zincirinin olduğu bölüm ise aşıkların uzun ve tehlikeli maceralar yaşadığı dördüncü bölümdür. Bu bölümde anlatılan olayları Mihr'in başından geçen olaylar ve Müşterî'nin başından geçen olaylar diye ayırmak mümkündür.

Bu itibarla Mihr'in başından geçen olaylar sırasıyla Mihr'in Müşterî'nin suretini naksettirmesi; Müşterî'yi çeşitli yerlerde araması; Mihr ve arkadaşlarının Müşterî'yi bulma ümidiyle Harezm'e giden bir gemiye binmesi ve geminin fırtınaya tutulması; fırtınadan kurtulup bir sahile ulaşmaları; buradan Şeref'in kaptanlığını yaptığı bir gemi sayesinde kurtulmaları ve bu gemideki yolculukları; gemiden indikten sonra birlikte seyahat ettikleri tüccarları çeşitli belalardan kurtarmaları; Şeref ile birlikte Harezm'e ulaşmaları ve Şeref'in evinde konaklamaları; Mihr'in Şâh Keyvân ile tanışması; Keyvân'ın onu çok beğenmesi ve çeşitli konularda imtihan etmesi; Mihr'in Keyvân ile ava çıkması; av esnasında garip bir yaratıkla mücadele etmesi; Karahan ile savaşması; Keyvân'ın bağına gitmesi ve burada baharı geçirmesi ve Nâhid'e aşık olmasıdır.

Bu bölümde Müşterî'nin başından geçen olaylar ise Müşterî ve Bedr'in eşkıyalar tarafından esir alınması ve Şehnâz'ın yardımıyla kurtulmaları; Meh-yâr ile tanışmaları ve birlikte Rey'e doğru yola çıkmaları; Mihr-âb'la karşılaşmaları; Müşterî, Bedr ve Mihr-âb'ın Behrâm ile karşılaşması ve gemiciler tarafından denize atılmaları; sahile ulaşmaları ve Derbend Şehri'nin Şâh'ı tarafından kurtarılmaları; Harezm'e doğru yol alırken karşılarına acayip mahluklar çıkması ve onlarla savaşmaları; Müşterî ve Bedr'in Behrâm tarafından esir alınması; Mihr-âb sayesinde Behrâm, adamları ve iki arkadaşın Keyvân'ın sarayına getirilmeleridir.

Diğer bölümlerde de genel olarak olayların kurgusu aksiyona dayanmakta kahramanların birbirlerine olan aşkının ya da kahramanların güzelliklerinin anlatıldığı bölümlerde ise sakin ve lirik bir anlatım tarzının tercih edildiği görülmektedir.

F. MİHR Ü MÜŞTERÎ HİKAYESİNDE YER ALAN BAZI KAHRAMANLARIN İRAN TARİH VE EDEBİYATINDAKİ KARŞILIKLARI²⁴¹

Bu bölümde eserde yer alan kahramanların İran Tarihi, İran mitolojisi ve İran Edebiyatının en önemli eseri olan ve Türk Edebiyatına pek çok yönden tesir etmiş bulunan *Şehnâme*'de geçen karşılıkları verilmeye çalışılacaktır. Fakat şunu da hemen belirtmek gerekir ki eserde yer alan kahramanlar, ismi zikredilen alanlarda anlatıldıkları özelliklerle birebir örtüşmemektedir. Bu sebeple kahramanlar arasındaki benzerliklerden hareketle bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca İran tarihi, mitolojisi ve *Şehnâme* çok geniş kapsamlı kaynaklar olduğundan bahsedilen incelemede kahramanların tamamı değil yalnızca olay örgüsünün işleyişine yön veren birinci ve ikinci dereceden bazı kahramanlar üzerinde kısaca durulmuştur.

Şâh Şâpûr: Eserde Mihr'in babası ve İştahr ülkesinin kudretli padişahı olarak geçen Şâpûr ile Sasani Hükümdarı II. Şâpûr'un benzer yönleri bulunmaktadır. Kaynakların bildirdiğine göre Sasaniler Döneminde aynı adlı üç hükümdar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi hükümdarlığın kurucusu sayılan Bâbek'in büyük oğlu Şâpûr'dur ve hükümdarlığı çok kısa sürmüştür. İkincisi I. Şâpûr (241-272) diye bilinen ülkenin sınırlarını genişleten ve Mani dininin ülkede yayılmasına izin veren hükümdardır. Üçüncüsü ise II. Şâpûr (310-379) olarak bilinen ve Sasani hükümdarları içinde en uzun süre tahtta kalan ve ülkeyi geniş sınırlara ulaştıran kudretiyle nam salmış ünlü Sasani hükümdarıdır. II. Şâpûr kudreti ve ülkeyi uzun süre yönetmesi bakımından eserde Mihr'in babası olarak geçen Şâh Şâpûr ile örtüşmektedir.

Bunun dışında eserde anlatılan Şâh Şâpûr ile Veziri Destûr arasındaki dostluğa benzer bir ilişki, II. Şâpûr ile kuşaklar boyu baş mûbed göreviyle ödüllendirdiği Âzerbâd Mihrespendân arasında da görülmektedir.

Bununla birlikte hükümdarlar arasındaki halef-selef münasebeti dikkate alındığında hikayeye göre Şâpûr'dan hemen sonra tahta oğlu Mihr geçmektedir ki eserde babasından daha güçlü bir hükümdar olarak anlatılmaktadır. Tarihsel açıdan baktığımızda ise II. Şâpûr'dan sonra Sasani tahtına sırasıyla dört silik hükümdar

²⁴¹ Bu bölümün hazırlanmasında şu kaynaklardan yararlanmışım: Nimet Yıldırım, *İran Mitolojisi, Kökenleri, Kaynakları, Ana temaları*, Pinhan Yay., İstanbul 2012; Bekir Şişman, Muhammed Kuzubaş, *Mitik, Destânî, Masalsı, Efsanevi ve Tarihi Unsurlar Açısından Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007; Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006; Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2000.

geçmiştir. Bu açıdan eserde anlatılanlar ile tarihi gerçekler arasında bir uyumsuzluk söz konusudur.

Bânû: Eserde Mihr'in annesi olarak geçen Bânû ile Fars mitolojisinde ünlü İran pehlivanı Rüstem ile eşi Tehmîne'nin kızı Bânûgoşesb arasında bir benzerlik bulunmaktadır.

Bânûgoşesb, Gîv'in karısı ve Bijen'in annesidir. İran Edebiyatında Bânûgoşesb adına yazılmış bir *Bânûgoşesbnâme* vardır. Bu eser diğer İran ulusal kahramanlık hikayeleri gibi Şehnâme'ye kaynak teşkil eden eserlerden biridir. Eserde çeviklikte ve pehlivanlıkta nam salmış Rüstem'in kızı Bânûgoşesb'in kahramanlıkları anlatılır. Eserde birbirinden ayrı dört hikaye yer almaktadır.²⁴²

Mihr ü Müşterî'de anlatıldığı kadarıyla Mihr'in annesi Bânû ile Bânûgoşesb arasındaki benzerlik isim benzerliği ve her ikisinin de kahraman ve yiğit birer oğulları olmasının ötesine geçmemektedir.

Mihr: Sasani hükümdarları arasındaki halef-selef ilişkisi dikkate alınmadığı takdirde Mihr, bazı özellikleri bakımından II. Hüsrev'i anımsatmaktadır. Ünlü *Hüsrev ü Şîrîn* hikayesinin kahramanı olan ve Hüsrev-i Pervîz adıyla tanınan II. Hüsrev ile Mihr arasında uzun yıllar hüküm süren, güçlü birer hükümdar olmalarının dışındaki benzerliklerden biri, her ikisinin de Behrâm adındaki düşmanları tarafından ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmalarıdır. Hüsrev-i Pervîz babası Hürmüz'ün veliahtı olarak tahta geçmek üzere yetiştirilen genç bir şehzade iken babasının komutanlarından Behrâm-ı Çûbîn tarafından oynanan oyunla babası ile arası açılmış ve ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. *Mihr ü Müşterî* hikayesinde de Mihr, tahta geçmek üzere yetiştirilen genç bir şehzade iken Şâh Şâpûr'un Hâcib'inin oğlu Behrâm'ın oyunları yüzünden babası ile arası açılmış ve ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanı sıra Hüsrev-i Pervîz zorda kaldığı dönemde Rum Kayseri'ne sığınır. Rum Kayseri, Hüsrev-i Pervîz'i çok iyi ağırlar ve onu kızı Meryem ile evlendirir. Daha sonra da emrine 50.000 kişilik bir ordu verir ve ülkesini geri alması için onu Medâin'e gönderir. Hikayede anlatıldığına göre ise Mihr tıpkı Hüsrev-i Pervîz gibi zorda kaldığı bir dönemde Şâh Keyvân'a sığınır. Keyvân Şâh onu çok iyi ağırlar, Mihr'e çok yardım eder ve sonunda da *Hüsrev ü Şîrîn* hikayesinde olduğu gibi onu kızı Nâhid ile evlendirir. *Hüsrev ü Şîrîn* hikayesinde anlatıldığına göre bu evlilik yüzünden Hüsrev ve Şîrîn'in

²⁴² Nimet Yıldırım, *İran Mitolojisi, Kökenleri, Kaynakları, Ana Temaları*, Pinhan Yay., İstanbul 2012, 386.

kavuşmaları gecikir. *Mihr ü Müşterî*'de de Mihr ile Müşterî bu evlilik yüzünden tam olarak kavuşamazlar.

Tarihi kaynaklara bakıldığında da II. Hüsrev ile Mihr arasında bir benzerlik vardır. Buna göre Hüsrev'in ölümünden bir süre sonra yerine küçük yaştaki torunlarından biri geçer. *Mihr ü Müşterî* hikayesinde de Mihr'in ölümünden sonra yerine küçük yaştaki oğlu geçmektedir. Sayılan hususiyetler bakımından Mihr ile II. Hüsrev arasında bir benzerlik vardır fakat yine de bunların tam anlamıyla birbirini karşılayan iki kişi olduğunu söylemek mümkün değildir.

Bunun yanı sıra Mihr'in annesi Bânû ile Bânûgoşesb arasında daha önce bahsedilen benzerlikten hareketle Mihr'in Bânûgoşesb'in oğlu Bijen ile benzerliklerinin olduğunu da söylemek mümkündür. Bijen'in İran Mitolojisinde yer alma sebebi olan Erman ülkesini basan yaban domuzları ile mücadelesi ve Mihr'in Şâh Keyvân'ın ülkesini huzursuz eden yaratıkla mücadelesi birbirini andırmaktadır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki Bijen'in kahramanlığı bütün dünya mitolojilerinde örneğine çokça rastlanan olağanüstülüktedir ve insani olmaktan ziyade mitsel bir özelliğe haizdir. Mesela onun memleketin başına bela olan Domuz'u öldürmesi hikayesi, Herkül'ün domuzu öldürme mitine aynıyla benzer Bu ise, toplumu büyük bir tehlikeden kurtaran mitsel kahraman motifine bağlanabilecek bir arketiptir. Oğuz Han canavarı, Herkül ve Bijen domuzu, Hind'de Tanrı Siva Büyük Yılan'ı (ejderha) öldürmüştü.²⁴³ Bu benzerlik dışında Mihr ile Bijen arasında bir başka benzerlik daha vardır. Buna göre Mihr'in Müşterî'ye duyduğu aşkın öğrenilmesi üzerine zindana hapsedilmesi ile Bijen'in Menîje'ye olan aşkı yüzünden kuyuya hapsedilmesi birbiriyle örtüşmektedir. Bijen'in başından geçenleri konu alan 1400-1900 beyitten oluşan *Bijen-nâme* adlı eser Atâ bin Yakûb tarafından yazılmıştır.²⁴⁴

Behrâm: Behrâm eserde daha çok hilekarlığı ve hırsı ile anılmaktadır. Bu itibarla Behrâm-ı Çûbîn diye anılan İran'ın ünlü komutanlarından IV. Behrâm'a benzemektedir. Behrâm-ı Çûbîn önce hile ile dönemin şahı IV. Hürmüz ile oğlu II. Hüsrev'in arasını açmış ve II. Hüsrev'i ülkeyi terk etmek zorunda bırakmış daha sonra da IV. Hürmüz'e isyan ederek ülkenin yönetimini kısa süreliğine devr almıştır. *Mihr ü Müşterî* hikayesinde de Behrâm, Şâh Şâpûr'un Hacibi'nin oğlu olarak yer alır ve hırsından dolayı çeşitli hilelerle baba ile oğulun arasını açar ve Mihr'i ülkeyi terk etmek

²⁴³ Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2000, 124.

²⁴⁴ Nîmet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006, 171.

zorunda bırakır. Bu itibarla her iki kahramanın da hırsı ve düzenbazlığı birbirine benzemektedir. Bunun dışında eserde anlatıldığı kadarıyla ve Fars mitolojisinde yer aldığı şekliyle her iki kahramanın fiziksel özellikleri de birbirine benzemektedir. Behrâm eserde son derece zayıf diye diye tasvir edilirken IV. Behrâm da zayıf ve kısa boylu oluşundan dolayı “Çûbîn” diye anılmaktadır.

İran Edebiyatında Hişâm b. Abdûlmelik’in katibi, Cebele b. Sâlim tarafından Arapça’ya çevrilen çok sayıdaki eser arasında yer alan kitaplardan *Dâstân-ı Behrâm-ı Çûbîn* doğrudan günümüze kadar gelememiştir. Ancak içerisinde yer alan anlatımlardan bir kısmı *Şâhnâme*’deki *Behrâm-ı Çûbîn* hikayesine kaynaklık etmiş diğer taraftan Ebû Hanîfe-yi Dîneverî’nin *Ahbârü’t-Tıval* adlı eserinde ayrıntılarıyla aktarılmış ve bu yolla kaybolmaktan kurtulmuştur.²⁴⁵

Destûr: “Destûr” Zerdüş inanişinde olanların önderi, ateşkedelerde hizmette bulunan yüksek rütbeli din adamı²⁴⁶ anlamındaki bir sözcüktür. Eserde Müşterî’nin babası ve Şâh Şâpûr’un çok sevdiği dostu ve veziri olarak yer alan Destûr ile Âzerbâd Mihrespendân arasında bir benzerlik vardır. Buna göre Âzerbâd Mihrespendân’a, II. Şâpûr tarafından “baş rahip, mûbedân-ı mûbed” ünvanları verilir. II. Şâpûr ile Âzerbâd Mihrespendân arasında sıkı bir dostluk vardır ve Âzerbâd Mihrespendân herkes tarafından çok sevilen ve saygı duyulan bir din adamıdır. Bu özellikleri ile bahsi geçen kişiler arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Bununla birlikte eserde yer aldığı şekliyle Müşterî’nin babası olan Destûr, bilgili ve görgülü bir kahramandır. Bu özellikleri de “Destûr” olarak isimlendirilmesi için yeterli bir sebeptir.

G. MİHR Ü MÜŞTERÎ HİKAYESİNİN ÖZETİ

Şâh Şâpûr çok güçlü ve halkı tarafından çok sevilen bir padişahdır. Ülkesi nerdeyse baştan başa cihanı tutacak kadar büyüktür. Halkı da tıpkı gül bahçesinde hiçbir diken kalmamışçasına rahat yaşayan güller gibi mutlu yaşamaktadır. Bu padişah adeta zamanın Süleymân’ıdır. Onun bir de Destûr adında çok akıllı ve cesur bir veziri vardır. Destûr da adeta zamanın Âsâf’ıdır. Şâh ve Vezîr’i birbirlerini çok sevmektedirler. Sanki biri bâde biri de kadeh gibi birbirlerine yakın ve birbirlerinin halinden çok iyi anlayan iki dostturlar. Her istediklerine sahip olan bu Şâh ve Vezîr’in tek noksanları birer erkek çocuktur.

²⁴⁵ Nimet Yıldırım, *İran Mitolojisi, Kökenleri, Kaynakları, Ana Temaları*, Pinhan Yay., İstanbul 2012, 307-308.

²⁴⁶ Nimet Yıldırım, *İran Mitolojisi, Kökenleri, Kaynakları, Ana Temaları*, Pinhan Yay., İstanbul 2012, 122.

Günlerden birgün Şâh, Vezîr'i Destûr ile birlikte ava çıkmaya karar verir. Av peşinde pek çok yer dolaşırlar, çölleri ve dağları aşarlar. Bir ara askerlerden uzaklaşırlar ve yollarına ansızın sanki başı arşa ermiş kadar ulu bir dağ çıkıverir. Şâh ve Vezîr'i bu dağda kendini dünyadan tecrid etmiş, her ilme vakıf bir Pîr'e rastlarlar. Pîr'i görür görmez de atlarından inip, önüne gelerek yeri öperler. Pîr bunların dertlerini anlamıştır. İkisine de birer parça ekmek uzatır ve "Size birer oğul ihsan ettim." der. Daha sonra Şâh ve Vezîr'i, Pîr'in elini öpererek mutlu bir şekilde oradan ayrılırlar.

Bir süre sonra Şâh'ın da Vezîr'in de birer oğulları olur. Kendisine müjde veren dadıya Şiraz ve Isfahan'ı bağışlayacak kadar mutlu olan Şâh, bu duruma şükreder. Oğluna da Mihr adını verir. Vezîr'in oğluna ise sadık bir kişi olacağı düşüncesiyle Müşterî adı verilir.

Mihr'in dadısı Mihr'i şekerle, şerbetle, balla besler ve nihayet beş yaşına getirir. Mihr beş yaşına geldiğinde artık herkes onun güzelliğinden bahsetmektedir. Mihr, güzellikten yüzüne bakılmayacak kadar güzeldir. Öyle ki onun güzelliklerini tasvir etmeye kalkanlar başarısız olacaklarını bildikleri için sadece bir âh çekmekle yetinirler. Diğer taraftan Müşterî de görenleri kendine hayran bırakacak güzelliكتedir. Öyleki Cennetteki Tûbâ ağacı onu görse güzelliği karşısında kıskançlık ateşi ile yanabilir.

Çocuklar artık yedi yaşına gelmişlerdir. İkisi de çok akıllıdır. Bunlar için bir hoca aranır. Nihayet her ilme vakıf bir Hoca (Üstâd, Muallim) bulurlar. Şâh, Hoca'yı yanına çağırır ve ona Mihr'in akıllı bir çocuk olduğunu ve eğitim alması gerektiğini söyler. Hoca da ona bütün ilimleri öğreteceğini, Şâh'ın meraklanmaması gerektiğini anlatır. Bunun üzerine Şâh, Hoca'ya pek çok ikramda bulunarak hil'at giydirir. Böylece Mihr ile Müşterî, Hoca'dan ders almaya başlarlar.

Çocuklar her hususta çok yeteneklidirler. Kısa zamanda bütün ilimlere vakıf olmuşlardır. Yalnız bununla da kalmaz mükemmel bir şekilde silah kullanmayı da öğrenirler. Zamanlarında makbul olan her hususta büyük bir başarı gösterirler. Herkes bunlara hayrandır. Ünlerini duymayan kimse kalmamıştır.

Bu arada iki genç arasında bir yakınlaşma başlar. Artık aşk dersini tekrar etmekten başka bir şey yapmaz olmuşlardır. Derslerde hiçbir şey yapmadan sadece birbirlerini seyretmektedirler.

Şâh'ın bir de cahil, ömrünü fitne fesatla geçirmiş, kötü kalpli, kurnaz bir Hâcib'i vardır. Bu Hâcib'in bir de kendi kadar kötü, vefasız, kıskanç Behrâm adında bir oğlu

vardır. Behrâm öyle çirkindirki kişi onu çıplak görse cin sanar, rüyasında görse şeytan sanarmış. Seher vakti gören kişi bu görüşün üzerinden bir yıl geçmeden mutlu olamazmış.

Şâh, Hâcib'in tatlı sözlerine kanarak işin sonunun nereye varacağından habersiz Behrâm'ın Mihr'e refakat etmesine izin verir. Fakat nasıl ki İfrît ile Cebrâil, şeytan ile insan arkadaş olamazsa Behrâm ile Mihr'in de arkadaş olması imkansızdır.

Diğer taraftan Destûr da çok sadık bir dostunun, babası kadar sadık ve iyi huylu oğlu Bedr'in Müşterî'ye refakat etmesini ister.

Günler böylece geçmekte Mihr ile Müşterî aşk ateşi ile yanmaktadır. Bu durum Behrâm'ın gözünden kaçmaz. Behrâm, Müşterî'yi kıskanmakta ve onun derdine dert eklemek istemektedir. Mihr ile Müşterî arasındaki yakınlıktan emin olduktan sonra Üstâd'a bu durumdan bahsetmeye karar verir. Bunun için Üstâd'ın huzuruna varır. Üstâd'ı bin filori ve türlü yalanlarla kandırarak Şâh'ı bu durumdan haberdar etmeye ikna eder.

Daha sonra Muallim, Şâh'ın huzuruna çıkar ve Şâh'a söyleyeceği bir şey olduğunu fakat bunu yalnız konuşmaları gerektiğini söyler. Bunun üzerine Şâh Şâpûr herkesi bulundukları kasırdan çıkartır. Muallim, Mihr ile Müşterî arasındaki hali anlatmaya başlar. Aşkın ilim tahsil etmek isteyenleri engelleyeceğinden, Müşterî'nin de bu hususta Mihr'i engellediğinden, bu durumun Mihr'e zarar vereceğinden bahseder.

Muallim'in söylediklerini duyan Şâh'ın yüzü hiddetten kızarmıştır. Muallim gider gitmez Vezîr'i huzuruna çağırır. Vezîr ile yalnız kalan Şâh, ona Müşterî'yi yanına almasını ve bir daha asla Mihr ile buluşturmamasını emreder.

Bu sözlerden durumu anlayan Destûr perişan bir halde, düşe kalka evine varır. Müşterî'yi yanına çağırır ve Şâh'ın söylediklerini anlatır. Bunun üzerine Müşterî bir günahı olmadığını, Behrâm'ın Şâh'ı kandırdığını, Şâh'ın da ona uyup adaletli davranmadığını söyler. Müşterî'nin bu sözleri üzerine babası da kendisinin haklı olduğunu fakat Şâh'ın isteğine uyması gerektiğini bir gün gerçek adalet sahibinin kendilerine rahmet edeceğini söyler.

Müşterî, Mihr'den ayrı kalmanın acısıyla ah edip inlemekte, aşk ateşi ile yanmaktadır. Onun bu halini gören sadık arkadaşı Bedr bu duruma üzülmemekte ve Müşterî'ye nasihatler etmektedir. Mihr'in vaslını hayaline bile getirmemesini, bu işe bel bağlamaması gerektiğini yoksa çok büyük belalarla karşılaşacağını, bu işin sonunda

gözlerinden kanlı yaş akıp, başının da kesileceğini, halkın diline bir kere düştüğü zaman da artık bir daha iflah olmasının mümkün olmadığını söylese de bu sözlerin hiç biri Müşterî'ye kar etmez. Müşterî ise arkadaşına yarasına daha fazla tuz ekmemesini, bu sözleriyle adeta yarasını tımar ettiğini söyler ve “ Yarama merhem olamıyorsun bari beni daha fazla üzme. Aşk geda ile şahı bir eder. Sen bu muhabbetin ne olduğunu bilseydin bana bunları söylemezdin.” diyerek Bedr'i susturur. Bedr nasihat etmenin Müşterî'ye faydası olmadığını görünce pervane gibi canını ateşe atmaya karar verir.

Bu arada Şâh'ın Vezîr'i azarlarken oğlunu suçlamasının zehri Vezîr'in içine dert olmuştur. Günden güne derdi artan Vezîr nihayet canını teslim etmiştir. Bunun üzerine devlet erkanı oğlunun Vezîr'in yerine geçmesini teklif etmişlerdir fakat Şâh çeşitli bahaneler sunarak bu teklifi kabul etmez.

Müşterî babasının ölümü üzerine iyice perişan olmuştur. Kısa zamanda hem babasını kaybeden hem de sevgilisinden ayrı düşen Müşterî gece gündüz demeden sürekli ah edip inlemektedir. O kadar çok ah edip ağlamaktadır ki ahının ateşinden Nil nehri kurumuş, gözünden döktüğü yaşlardan denizler taşmıştır.

Arkadaşının haline çok üzülen Bedr, bu duruma bir çare düşünür ve iki sevgilinin mektuplaşmalarının onları biraz da olsa mutlu edeceğine karar verir. Bu habere çok sevinen Müşterî, Bedr'e durumdan kimsenin haberi olmaması gerektiğini söyler. Bedr ise bu işin ancak Üstâd'ın yardımı ile olabileceğini bunun için de çokça altın ve gümüş harcamaları gerektiğini Müşterî'ye anlatır. Daha sonra Üstâd'ın yanına giden Bedr, altın, gümüş ve tatlı dil ile Üstâd'ı bu işe ikna eder.

Bedr, bu güzel haberi arkadaşına verir vermez Müşterî, Mihr'e mektup yazmaya başlar. Müşterî mektubunda sevgilisine perişan halini anlatır. Cefa ile yar, dert ile arkadaş olduğundan, bela denizine gark olduğundan, halini anlatmaya kalksalar kıyamete kadar hikayesinin bitmeyeceğinden bahseder.

Bedr mektubu alır almaz Mihr'in yanına varır ve mektubu ona teslim eder. Mihr çok mutlu olur ve hemen mührünü öperek mektubu açar. Mihr mektubu defalarca okur, okudukça da gönlü biraz olsun ferahlar. Daha sonra kendisi de Müşterî'ye bir mektup yazar. Mektupta kendisinin perişan halini anlatır. Aldığı mektup ile ne kadar ferahladığından bahseder. Birgün kendilerinin de kavuşacaklarını ümit ettiğini söyler ve mektubu bitirir. Mektubunu Bedr'e teslim eder.

Bedr, Müşterî'ye mektubu ulaştırınca Müşterî adeta kalem gibi başının üstünde dans etmeye başlar. Tekrar bir mektup yazar. Mektupta perişan halini uzun uzun anlatan Müşterî, her şeye rağmen ümidini kaybetmediğini birgün kavuşacaklarına inancının tam olduğunu anlatır. Mektubunu Allah'a bunun için yalvararak bitirir. Daha sonra Mihr'e götürmesi için Bedr'e verir. Bedr ise bu işe fazla bel bağlamaması gerektiği hususunda Müşterî'ye nasihat eder. Arkadaşını "Sen canından geçmiş olabilirsin fakat ben daha bu cihandan usanmadım." diyerek ikaz eder. Müşterî'ye sözlerinin kar etmediğini görünce bir değil bin canı da olsa arkadaşı için feda etmeye hazır olduğunu söyler.

Mektubu Müşterî'den alıp Mihr'in yanına varır. Mektubu verebilmek için fırsat kollamaya başlar. Bu esnada Mihr su içmek ister. Bedr de ona şerbet vermek için eğilir ve mektup koynundan düşüverir. Bedr bunun farkına bile varmaz. Behrâm hemen mektubu kapar ve dışarı çıkarak okur. Elinde tuttuğu mektup ile düşmanını yeneceğini bildiği için Behrâm çok mutludur. Bu sırada Bedr fırsatını bulmuşken Mihr'e mektubu vermek için elini koynuna sokar fakat mektubu bulamaz. Durumu Mihr'e anlatır. Mihr de eğer mektup Behrâm'ın eline geçti ise dünyayı kendilerine dar edeceğini işin sonunda da başlarının gideceğini söyler. Kendi başının kesilecek olmasına üzülmeyişi fakat sevgilisinin kılına zarar gelmesinden çok korktuğunu anlatır.

Bedr de hemen Müşterî'nin yanına varır ve olanları bir bir arkadaşına anlatır. Bu işin tek çaresinin ülkeyi terk etmek olduğunu belirtir. Müşterî ise kaderlerinde ne yazıldı ise onu yaşayacaklarını söyler.

Ertesi gün Behrâm seher vakti erkenden Şâh'ın yanına varıp Mihr, Müşterî ve Bedr arasındaki sırrı anlatır ve eline mektubu verir. Şâh mektubu görünce çok kızar. Behrâm da sözleriyle Şâh'ı etkiler ve daha çok hiddetlenmesi için elinden geleni yapar.

Şâh hemen Cellâd'a Müşterî ile Bedr'in kafalarını kesmesi için emir verir. Bu esnada Şâh'ın iyi kalpli, çok sevdiği dostu Bihzâd da yanlarındadır. Bihzâd gençlerin haline acır. Şâh'a onları bağışlaması için yalvarır. Onun herkesin kapısında köle olduğu yüce bir Şâh olduğunu, kendisine Müşterî ile Bedr'i bağışlamanın yakıştığını zira yüce Mevlâ'nın bile kullarını bağışladığını söyler.

Şâh Şâpûr kıymetli dostunun hatrına Müşterî ile Bedr'i ülkeyi terk etmek şartıyla bağışlamaya razı olur. Bunun üzerine Bihzâd, Müşterî ile Bedr'e durumu anlatır ve ülkeyi terk etmeleri gerektiğini söyler. Müşterî, Bihzâd'ın tesirli sözlerinden etkilenerek

ayrılık derdine katlanmayı göze alır ve ülkeyi terk etmeye karar verir. İki arkadaş Irak’a doğru yola çıkarlar.

Bu arada Şâh oğlu Mihr’in zindana atılmasını buyurur. Mihr’in başından tacını, üstünden de altın işlemeli kıyafetlerini çıkarttırır yerine eski elbiseler giydirtir. Ayağına zincir bağlatır, sürüyerek zindana attırır. Bu durum, görenlere adeta zindana atılan Hz. Yûsûf’u hatırlatır. Mihr’in atıldığı zindan son derece karanlık, toprağın bile olmadığı, her yerin taş olduğu, akrep ve yılanlarla dolu, katillerin, hırsızların mesken tuttuğu kuyu gibi bir yerdir. Fakat Mihr’in güzelliği orayı bile gül bahçesine çevirir. Cinlere ve devlere mesken olan bu yer melek girince şeytan kaçmış gibi Mihr’in gelişiyile değişivermiştir. Yine de Bihzâd, Mihr’i böyle zincire vurulmuş görmeye dayanamaz.

Müşterî, Bedr ile birlikte gözü yaşlı, perişan halde yola devam etmektedir. Şâh’in gözbebeği iken gözden düşüp gamın esiri oluşuna, sevdiğiyle yan yanayken birdenbire ayrı kalışına üzülmektedir. Bu halde yola devam ederlerken, yollarına burçları feleklere degecek kadar yüksek, süsleri gezegenlerden, çivileri yıldızlardan yapılmış gibi ihtişamlı bir hisar çıkar. Bu hisar eşkiyaların mesken tuttuğu, insanlara tuzak olmuş bir yerdir. Müşterî ile Bedr hisarı seyredereklerken ansızın içerden birkaç eşkıya çıkar ve iki arkadaş esir almaya çalışır. Müşterî ile Bedr kaçmak için ne kadar uğraşsalar da eşkiyaların elinden kurtulamazlar ve sonunda esir düşerler. Hisarda kaderin eşkiyalar arasına sürüklediği, ay yüzlü, iyi kalpli Şehnâz adında bir kişi vardır. Şehnâz bunları görür görmez hayran kalır ve hallerinden iyi kişiler olduklarını sezer. Müşterî ve Bedr ile konuşarak başlarından geçenleri öğrenir ve hallerine çok üzülür. Eşkiyalara bunları bırakmalarını söyler. Eşkiyalardan birini yanına çağırır ve Müşterî ile Bedr’e yolu göstermesini ister. Nihayet iki arkadaş Şehnâz sayesinde kurtulur ve tekrar yollara düşerler.

Müşterî ile Bedr yine başları önde, gözleri yaşlı dolaşırlarken bir topluluk ile karşılaşır. Bunlar susuzluktan perişan olmuş iki arkadaş kendilerine gelebilmeleri için şarap, gül suyu ve şerbet ikram ederler. İkram edilenleri içtikten sonra kendilerine gelen arkadaşlara “Melek misiniz, peri misiniz, nereden gelip nereye gitmektesiniz?” diye sorarlar. Müşterî de yüce bir soydan geldiklerini fakat çok dertli olduğu için hikayesini anlatmak istemediğini söyler. Bu topluluğun başkanı Meh-yâr adında iyi kalpli, cesur bir gençtir. Görür görmez Müşterî’ye hayran kalır. Ona hazinelerini açar. İki arkadaş hil’at giydirir ve bunlarla birlikte Rey yolunu tutar.

Bir süre sonra Bihzâd, Şâh'a Mihr'i affetmesi için yalvarmaya başlar. Mihr'in Hz. Yûsûf gibi kuyuya atıldığını, Hz. Yûsûf nasıl kuyuya yakışmıyorsa Mihr'in de kuyuya yakışmadığını, ona bunların layık olmadığını anlatır. "O sizin ciğerpâreniz, ona şefkat göstermelisiniz. Râhim olmayana Allâh da rahmet etmez." der. Şâh Şâpûr zaten oğlunun içinde bulunduğu halden dolayı keder içindedir. Bihzâd'ın sözleri hemen tesir eder. Fakat oğlun babasından korkması gerektiğini, ciğerpâresinin halini düzeltmesi için zindana gönderdiğini söyler ve Mihr'in zindandan çıkartılması için emir verir. Bu habere çok sevinen Bihzâd hemen Mihr'in yanına varır ve ayağındaki bağı çözer. Mihr'e güzel elbiseler giydirir ve onu Şâh'ın huzuruna getirir. Mihr ağlar ve babasının elini öpüp ayağına baş koyar. Şâpûr da oğlunun gözyaşlarını siler ve ona sultan olmayı teklif eder. Mihr ise kul olana padişahlık yakışmayacağını söyler ve babasının teklifini reddeder.

Daha sonra annesinin yanına gider. Annesi, oğlunun yüzünü görüp ne eziyetler çektiğini anlayınca feryat etmeye başlar. Şâh'ın oğlunu hapsedmesinden sonra sarayın kendisi için zindan olduğunu söyler. Mihr ise annesine bir günahı olmadığını anlatır ve kendisine yapılanların reva olmadığını adaletli kişiye bu yaptıklarının yakışmadığını söyler. Annesi ise kendisinden defalarca özür dileyerek bir kutu açar. Bu kutudan eşi benzeri görülmemiş mücevherler çıkarır ve Mihr'e bağışlar.

Mihr, Müşterî'den ayrı kaldığı için çok üzgündür. Bir süre tenhalara çekilip sevgilisinin hayali ile sohbet eder. Sürekli onu düşünüp ağlayıp inlemektedir. Sonra aklına Müşterî'nin suretini nakş ettirmek gelir. Çok yetenekli ve meşhur bir sanatkar vardır. Bu sanatkar adeta kağıt üzerinde surete can vermektedir. Herkes Şâh'ın onu görse "Mânî-i Sâî" diyeceğinden emindir. Mihr bu sanatkarın yanına gider ve bir sevdiği olduğunu fakat onunla ayrı düştüklerini anlatır. Kendisinin de onu daha önce gördüğünü eğer resmini çizerse mücevherlerle bu işin bedelini ödeyeceğini söyler. Ressam da Müşterî'nin resmini ipek üzerine çok güzel bir şekilde nakş eder. Resmi gören Mihr'in içi ferahlar. Resmi herkesden gizler ve tenhalarda sürekli resimdeki sureti seyreder. Bir süre sonra bir suret ile avunduğu için kendine kızan Mihr, Müşterî'yi bulmaya karar verir. Bu fikrini üç yakın arkadaşı; Esed, Cevher ve Sâbâ'ya anlatır ve birlikte Müşterî'yi aramak üzere yola çıkarlar.

Bu arada Müşterî de Bedr ve Meh-yâr'la birlikte Rey şehrine varmıştır. Şehirde gezinirken Müşterî, Mihr'in akrabalarından Mihr-âb'ı görür. Mihr-âb'ı görünce günlerce susuz kalmış birinin su bulması gibi sevinen Müşterî, Mihr'in halini sorar.

Mihr-âb da Şâh'ın Mihr'e ettiklerini bir bir anlatır. Mihr-âb'ın söylediklerini duyan Müşterî, Mihr'i bulmaya karar verir ve bu kararını Meh-yâr'a bildirir. Müşterî'nin yanından ayrılacağını duyan Meh-yâr buna çok üzülür fakat Müşterî'yi kararından döndüremeyeceğini anlayınca Müşterî ve arkadaşlarına elbiseler, atlar verir ve yanlarından ayrılır.

Müşterî ve arkadaşları yine yollara düşmüştür. Bitkin haldeyken tüccarların olduğu bir kıyıya varırlar. O sırada bir kervan gelir. Bu Behrâm'ın kervanıdır. Behrâm, Müşterî'yi görür görmez hemen adamlarına onu yakalamalarını emreder. Onlar da hemen Müşterî ve arkadaşlarını yakalarlar. Behrâm, tüccarlara bunların eşkıya olduğunu ve cezalandırılmaları gerektiğini söyler. Bu sözler üzerine tüccarlar, Müşterî ve arkadaşlarına türlü cefalar ederler ve Behrâm'ın isteği ile bunları bağlı halde küçük bir kayığa bindirip azgın denize atarlar. Allah tarafından Müşterî'nin bağı çözülür ve arkadaşlarına yardım eder. Tahta parçalarına tutunarak denzin dalgalarıyla boğuşurlar ve nihayet rüzgar bunları bir kıyıya atar.

O esnada Der-bend şehrinin Şâh'ı orada bulunmaktadır. Müşterî ile iki arkadaşını görür. Hemen bunların kim olduğunu öğrenir ve alıp sarayına götürür. Onları çok güzel ağırlar, türlü ikramlarda bulunur. Birkaç gün sarayda ağırlanan arkadaşlar, Müşterî'nin isteği ile yine yollara düşerler.

Yollarına içinde türlü garipliklerin, acaip mahlukların yaşadığı bir dağ çıkar. Bu dağda türlü sıkıntılar atlatıp İran'a doğru yola devam ederler.

Öte yandan Mihr her yerde Müşterî'yi aramış fakat bir türlü bulamamıştır. Şâh Keyvân'ın ülkesinde bulurum ümidiyle oraya doğru yoluna devam etmeye karar verir. Nihayet karşlarına bir deniz çıkar. Deniz kenarındaki tüccarlar Mihr'i görünce güzelliğine hayran kalarak onu ve arkadaşlarını gemiye davet ederler. Mihr ve arkadaşları bir süre gemi ile yolculuk yaparlar. Bir gün fırtına kopar ve gemi bir kayaya çarpar ve paramparça olur. Deniz sanki Mihr'e belinden sarılmak istercesine onu sarar ve karaya sürükler. Bu fırtınadan arkadaşları da kurtulmuştur.

Denizin onları savurduğu yer, türlü meyvelerin olduğu, her türlü çiçeğin kokusuyla dolu, her köşesinden billur gibi suların aktığı, İrem bağı gib güzel bir yerdir. Bir ay kadar burada kalan arkadaşlar, kıyıya ulaşan bir gemi sayesinde kurtulurlar.

Gemi kaptanı ve tüccarların reisi olan kişi Şeref adında iyi kalpli bir kişidir. Onun da Mihr'in güzelliği karşısında dili tutulur. Mihr'e ve arkadaşlarına çeşitli

ikramlarda bulunur. Hikayelerini sorar fakat Mihr sırrını söylemez. Şeref'in iyilikleri karşısında "Benim de sende bir yadigarım kalsın ." diyerek kırmızı renkli çok güzel ve çok iri bir mücevher verir. Bunun üzerine Şeref misafirlerinin sıradan insanlar olmadığını anlar.

Nihayet karaya çıkarlar. Kıyıda birkaç gün dinlenmeye karar verirler. Mihr ve arkadaşları Şeref'e yolu sorarlar. Şeref de Harezm'e doğru hep birlikte gitmeyi teklif eder. Yolda kocaman bir ejderhayla karşılaşır. Mihr bu ejderhayı öldürür ve tüccarları kurtarır. Tüccarlar da Mihr'e dualar ederler. Mihr, arkadaşları ve tüccarlar yola devam ederken yollarına kan dökücü eşkıyalar çıkar. Tüccarlar çok korkar ve ne yapacaklarını şaşırırlar. Mihr kılıç kuşanır, zırh giyer ve eşkıyalarla savaşır. Eşkıyalar Mihr'in yiğitliğini görünce korkmaya başlar. İçlerinden en azılı olanını öldürünce de korkup kaçarlar. Bunun üzerine tüccarlar yine Mihr'e türlü dualar ederler ve iltifatlar yağdırırlar. Şeref de Mihr gibi bir kahramanı Şâh Keyvân'ın görmesi gerektiğini söyler. Şâh Keyvân'ın cihan mülkü kendisinin olduğu halde bir oğlu olmadığını fakat görenleri hayrete düşürecek güzellikte, iyi huylu bir kızı olduğunu ve Mihr'e ancak böyle birinin yaraşacağını söyler. Mihr bu sözlerden çok müteessir olur. Bir sevdiğinin olduğunu fakat kaderin onları birbirinden ayrı düşürdüğünü söyler ve gözü yaşlı Harezm şehrinin yolunu tutar.

Nihayet hep beraber Harezm'e varırlar. Hekes Şeref'i büyük bir sevinçle karşılar. Mihr'i görenler de güzelliğine hayran olurlar. Şeref, Mihr'i evinde ağırlar, türlü ikramlarda bulunur. Ertesi gün de hamama götürür. Şeref Mihr'e güzel elbiseler giydiren ve Şâh Keyvân'ın huzuruna çıkmak üzere onu hazırlar.

Ertesi gün Şeref, Şâh Keyvân'ın huzuruna çıkar. Getirdiği türlü hediyeleri Şâh'a sunar. Şâh hediyeleri çok beğenmiştir. Sohbet etmeye başlarlar. Şâh, Şeref'e yıllardır cihanı dolaştığını ne tür acaiblikler gördüğünü sorar. Şeref de Şâh'a Mihr'den bahseder. Yıllardır cihanı devrettiğini ama Mihr kadar güzel bir kişi görmediği söyler ve Mihr'in özelliklerini Şâh'a anlatır. Şâh da Mihr'i çok merak eder ve onunla tanışmak ister.

Şâh görür görmez Mihr'e hayran olur. Mihr'in güzelliği yanında zekasını ve ahlakını da çok beğenir. Her konuda onu imtihan etmeye karar verir. Ülkenin en tanınmış alimlerine Mihr'e türlü sualler sordurur. Mihr bütün sorulara nükte ile cevap verir. Sonra Mihr'in inşa hususundaki başarılarını göstermesini ister. Daha sonra da tavlâ ve satrançtaki marifetlerini sınar. Mihr'in "Leclâc-ı Sâni" diye nam salmış satranç

ustası Vezir Ferhâd ile oyun oynamasını ister. Mihr her hususta olduğu gibi bu hususta da büyük muvaffakiyetler gösterir. Ferhâd'ı üç kere şah-mat eder. Bir ara Mihr mücevher kutusundan türlü mücevherler çıkartır ve insanlara hediye olarak verir. Şâh Mihr'in cömertliğine de hayran kalır. Sonunda Şâh, Mihr'in bir şehzade olduğunu anlar. Daha sonra Mihr şerefine bir eğlence meclisi tertip eder. Mecliste Şâh Keyvân kendi elleriyle Mihr'e ikramlarda bulunur. Bir ara Mihr efkardan udu eline alır ve çalmaya başlar. Dinleyenlerin yüreğini bir gamla doldurur bir ferahlatır.

Ertesi gün Şâh Keyvân, Mihr ile gûy u çevgân oynar ve meydanda askerleri ile Mihr'e silah talimi yaptırır. Mihr'i bu hususlarda da çok beğenir ve başından mücevherler saçar.

Bu gösteriyi Şâh'ın karısı Şemse Bânû ve kızı Nâhid de seyretmiştir. Nâhid, Mihr'e aşık olur. Nâhid aşkından sürekli ah edip, inlemektedir. Beli bükülmüş, yüzü solmuş, iğne ipliğe dönmüştür. Bir ay olmadan hilale benzemiştir.

Nâhid'in Cevzâ adında yaşlı, bilgili, görgülü bir dadısı vardır. Cevzâ aşıkların halinden çok iyi anlar. Sevda hastalarının derdinin tabibi odur. Cevzâ, Nâhid'in halinden onun aşk derdine düştüğünü anlar ve Nâhid'e "Hangi sevda ile hasta oldun canımın canı? Derdini söyle de bileyim. Benden gizleme. Söyle ki işini halletmek için çabalayayım." der. Bu sözler üzerine Nâhid halini bir bir anlatır ve dadısından yardım ister. Cevzâ, Nâhid'in gönlünün murad ettiği kişiyi öğrenince gönlünü ferah tutmasını bu işin gayet kolay olduğunu ve elinden geleni yapacağını söyler. Şâh ile karısı Şemse Bânû'nun da Mihr'i gördüklerinden beri kendilerine damat olmasını istediklerini söyler ve hemen Şâh'ın karısının yanına giderek durumu anlatır.

Şâh'ın karısı da Cevzâ'ya düşündüklerini doğrulayan sözler söyler. Daha sonra da Şâh'a Mihr'in neden hala Şeref'in yanında kaldığını böyle kıymetli bir misafirin sarayda ağırlanması gerektiğini söyler. Bu sözler üzerine Şâh da Mihr'in kendilerine damat olmasını dilediğini bu yüzden eşinin sözlerine hak verdiğini belirtir. Bunun üzerine Şemse Bânû, Nâhid'in artık evlilik çağına geldiğini söyler. Bu sözleri işiten Cevzâ çok mutlu olur ve hemen Nâhid'e müjdeyi verir. Aldığı müjdeli haber yüzünden Nâhid sevinçten yerinde duramaz.

Avlanmayı çok seven Şâh Keyvân adamları ve Mihr ile birlikte ava çıkar. Dönüş yolunda herkesin kanını döken, hayvana benzeyen, acayip bir mahluk ile karşılaşır. Herkes çok korkar. Mihr cesur davranır ve bu yaratığın üzerine gider ve onu öldürür.

Daha sonra yarattığı araba ile Harezmi şehrine getirirler. Herkes yaratıktan kurtuldukları için çok sevinir ve halk rahat bir nefes alır.

Saraya döndüklerinde Mihr yanından ayrılmak için Şâh'dan izin ister. Keyvân da ondan kendileri ile birlikte sarayda kalmasını ve ülkesini vatan tutmasını ister. Mihr gitmek için ne kadar izin istediye de Keyvân'dan izin alamaz. Bunun üzerine Mihr de zaruretden Keyvân'ın sarayında yaşamaya başlar.

Geceleri Mihr sarayın çatısında yalnız kalır ve Müşterî'nin hayalini seyrederken Nâhîd de gizlice Mihr'i seyretmektedir. Artık takati kalmamıştır. Adeta yanında kevsir akarken susuz kalmış biri gibi yanmaktadır. Dadısını yanına çağırır ve halini anlatır.

Nâhîd'in anlattıklarından sonra dadısı Cevzâ, Mihr ile konuşmaya karar verir. Ona Şâh Keyvân'ın görenleri kendine hayran bırakan, güzelliği ile aleme nam salmış bir kızı olduğunu anlatır. Herkesin ona ulaşabilmek için türlü cefalara katlandığını fakat onun gûy u çevgân oynarken kendisini görüp aşık olduğunu söyler. Mihr ise Nâhîd'in güzelliğini daha önce de duyduğunu fakat kendisinin başka bir sevdiği olduğunu anlatır. Bunun üzerine Dâye, aşk ateşi ile yanmanın ne demek olduğunu kendisinin de bildiğini bu yüzden Nâhîd'i daha fazla üzmemesi gerektiğini söyler, türlü sözlerle Mihr'in aklını çeler. Bunun üzerine Mihr, çok yakın bir zamanda sevdiği ile kavuşacağını ümit ettiğini bu kavuşmadan sonra kendisinden ne istenirse onu yapacağına yemin eder. Böylece Mihr'den söz alan Dâye, Nâhîd'in yanına gider ve Mihr'in onunla evlenmeye razı olduğunu ancak bu iş için bir süre beklemek istediğini söyler. Duydukları karşısında sevinçten çılgına dönen Nâhîd sabırla beklemeye başlar. Bu arada kış gelir ve çok sert geçmektedir.

Günler böyle geçerken bir gün Semerkant ülkesinin Hakanı Karahan, Şâh Keyvân'a bir elçi gönderir. Şâh elçiyi çok güzel karşılar, türlü ikramlarda bulunur. Elçi beraberinde pek çok hediye ve Hâkan'dan bir mektup getirmiştir. Mektupta Hâkan, Şâh Keyvân'ın dünyalar güzeli kızı Nâhîd'i kendine istemektedir. Bunu öğrenen Şâh hediyeleri kabul etmez ve elçiye kızını murad ettiği kişiye verdiğini Allah'tan Hakan için de hayırlı bir kısmet dilediğini söyler. Bunun üzerine Şâh'ın Vezîr'i Karahan'ın çok kindar ve gaddar bir hükümdar olduğunu kendilerine savaş açarsa onunla nasıl baş edeceklerini sorar. Keyvân da kızını Mihr'e verdiğini ve bundan böyle onun hem damadı hem de veliahtı olduğunu söyler. Bunları duyan elçi gidip Şâh'ı Karahan'a kendilerini küçük düşürdüğü bahanesiyle şikayet eder.

İsteği kabul edilmeyen Şâh çok hiddetlenir ve Harezm'e hücum etmek için ordusunu toplar. Hakan'ın ordusunu görenler sanki mahşer yerinde gelmiş geçmiş tüm insanlar toplandı zannederler. Ordu çok kalabalık ve çok donanımlıdır. Bunu gören Şâh Keyvân ve adamları çok tedirgin olurlar. Hatta Vezîr kaçıp canlarını kurtarmayı teklif eder. Bunu duyan Mihr çok kızar ve yiğitçe Hakân'ın orudusu ile savaşmak için Şâh'dan izin ister. Çok kanlı bir savaş başlar. Cenk esnasında Mihr çok büyük kahramanlıklar gösterir ve Hakân'ı mağlup eder.

Şâh'ın cennet bahçesi gibi güzel bir bağı vardır. Savaştan sonra Şâh baharı Mihr ile birlikte burada geçirmeye karar verir. Burada kaldıkları bir gün Şâh, bir eğlence meclisi tertip eder. Baharın gelişiyile tabiat gibi onlar da çok mutludurlar. Düzenlenen meclisde mutlulukları daha da artar. Gece erişip Mihr yattığı vakit Nâhid onun yanına gider. Sevdiğinin ayağına yüz sürer. Sabaha kadar Mihr'i dizlerinde uyutur. Uyandığında Nâhid'i gören Mihr onun güzelliğine hayran olur. Nâhid'e kendisini çok beğendiğini lakin Müşterî'ye aşık olduğunu anlatır. Bunları duyan Nâhid kederli bir halde kendisine olan aşkını anlatır. Aşk ile yanmanın ne demek olduğunu bildiği için Nâhid'in sözlerinden çok etkilenir ve "Ey güzellik ülkesinin sultanı ne emreylersen eyle, kapında boynu bağlı bir esirim." der. Bu sözleri duyan Nâhid, Dâye'ye varır ve olanları bir bir anlatır. Dâye de artık gönlünün ferah olması gerektiğini Mihr'in aşk tuzağına düştüğünü söyler. Bu arada bahar geçmiş yine kış erişmiştir. Şâh Keyvân kışı geçirmek için şehre dönmüştür. Bu arada Nâhid, Mihr'in aşkıyla Mihr de Müşterî'nin aşkıyla yanmaya devam etmektedir.

Bütün bunlar olurken Müşterî de Mihr'i bulmak ümidiyle İran'dan Harezm'e doğru yola çıkmıştır. Harezm şehrine varınca içine bir ferahlık gelir. Mihr'i burada bulacağını hissetmiştir. Günlerce yol almış, çok yorulmuşlardır. Müşterî, Mihr-âb'a konaklamak için kendilerine şehirde bir yer bulmasını rica eder. Bunun üzerine Mihr-âb şehre gider. Müşterî ve Bedr ise bir ırmak kenarında yatıp dinlenirler. Bu sırada Behrâm da oradan geçmektedir ve bunları görür. Hemen elleriyle ikisini yakalar ve ayaklarına zincir bağlatır. Bu arada Mihr-âb geri dönmüştür. Olan biten her şeyi görür. Bir kenarda kimseye görünmeden bekler. Behrâm ve adamlarını takip eder ve arkadaşlarını nereye götürdüklerini öğrenir. O gece sabaha kadar ne yapacağını düşünür ve sabah bir çare bulmak için şehre gider. Şehirde konaklamak için bulduğu yerin sahibi onun dertli halini görünce bir sıkıntısı varsa kendisinin yardım edebileceğini söyler ve her derde deva olan, adaletli ve kudretli bir şehzadeden bahseder. Mihr-âb da Behrâm'ın

yaptıklarını adama anlatır. Bunun üzerine birlikte Mihr'in yanına varırlar. Mihr-âb'a yardım etmeye çalışan adam, Mihr'in huzuruna çıkar ve çok dertli bir misafiri olduğunu ve derdini ancak kendisinin halledebileceğini söyler. Bu sözler üzerine Mihr, yanına bu misafiri çağırır. Mihr-âb içeri girip de birbirlerini görünce sevinçten çılgına dönüp birbirlerine sarılırlar.

Mihr-âb başlarından geçenleri bir bir Mihr'e anlatır. Duyduklarına çok üzülen Mihr hemen Şâh Keyvân'ın huzuruna varır ve olanları anlatır. Şâh da artık üzülmemesini sevdiğini bulduğu için artık ferahlaması gerektiğini söyler. Şâh hemen adamlarını gönderip Behrâm'ın başını kestirmeyi teklif eder. Mihr ise Behrâm ve Müşterî'nin birlikte getirilmesini ve Behrâm'ın halkın önünde yargılanıp cezasının şer'i hükümlere göre verilmesini ister.

Ertesi gün erkenden Behrâm ve esirleri Şâh'ın huzuruna getirilir. Behrâm yine yalanlarına başlar. Bu arada Şâh da Müşterî'yi çok sevmiştir. Müşterî'ye dönüp kendini savunmasını ister. Müşterî de başından geçenleri tek tek anlatır. Duydukları karşısında çok öfkelenen Şâh, Behrâm'a dönerek "Bu iki genci neden esir ettin? Bu ülkenin bir padişahı yok mu sanırsın?" der. Bu sözleri işiten Behrâm onların hazinedarını öldürdüklerini ve kendisini soyduklarını söyler. Bu sözler üzerine Şâh, Behrâm'dan şahit getirmesini ister. Behrâm da kendi gibi kötü kalpli birkaç adamını şahit olarak gösterir. Bunun üzerine Mihr-âb bu adamların şahitliklerinin kabul edilemeyeceğini söyler. Bu arada Mihr gizlenmektedir. Behrâm yalanlarına devam edince ortaya çıkıp yüzüne tükürür ve Şâh'a tekrar bildiklerini anlatır. Behrâm, Mihr'i görünce korkudan deliye döner. Müşterî ise sevinçten bayılır. Mihr hemen koşup Müşterî'yi kaldırır. Nihayet birbirlerine kavuşmanın mutluluğu ile adeta sarhoş olmuşlardır. Şâh gördükleri karşısında çok müteessir olur. Behrâm'ı yakalatır ve zindana attırır. Müşterî ve arkadaşlarına türlü ihsanlarda bulunur.

Ertesi gün Keyvân, Mihr ve Müşterî'yi yanına çağırır. Onlara Behrâm'ı ve yalancı şahitlerini asacağını söyler. Müşterî bunu duyunca hüznlenir ve Şâh'a Behrâm'ı öldürmemesi için yalvarır. Çünkü yine onun sayesinde iki sevgili birbirine kavuşmuştur. Bunları duyan Şâh çok etkilenir ve hemen zindana bir haberci gönderir. Fakat Behrâm korkusundan birkaç dirhem afyon yiyerek intihar etmiştir.

Nihayet bütün engeller ortadan kalkmış iki sevgili birbirine kavuşmuştur. Mihr ile Müşterî bir süre aşktan sarhoş olmuş bir halde yaşarlar.

Bir gün Şâh Keyvân, Vezîr'i Destûr'u yanına çağırır ve artık Mihr ile Nâhid'i evlendirip, tahtı Mihr'e bırakıp, bir köşeye çekilerek günlerini ibadetle geçirmek istediğini söyler. Bunun için gidip Mihr'e sözlerini iletmesini ister.

Destûr, Mihr'in yanına gider ve Şâh'ın söylediklerini anlatır. Mihr de Şâh'ın kulu olduğunu ve ne isterse yapmaya hazır olduğunu söyler. Mücevher kutusundan eşî benzeri görülmemiş birkaç parça mücevher çıkartır ve Nâhid'e ulaştırmak üzere Vezîr'e verir.

Vezîr bunları alır, Şâh'ın huzuruna çıkar ve konuştuklarını anlatır. Duydukları karşısında içi ferahlayan Şâh, Mihr'in hediyelerini Nâhid'e takar. Ardından düğün hazırlıkları başlar.

Önce bir müneccimden nikah için uygun zaman öğrenilir. Sonra Mihr ile Nâhid'in nikah akdi yapılır. Ardından saray ve ülke baştan başa süslenir. Açlar doyurulur, davullar çalınır, herkes çok mutludur. Gelin meşşata tarafından süslenir. Kına gecesi ve gelin hamamından sonra çok görkemli bir düğün yapılır ve iki genç dünya evine girer.

Mihr ile Nâhid bir süre mutlu bir hayat sürerler fakat diğer taraftan Mihr'in vatan hasreti günden güne iyice artmıştır. Mihr'in halinden bir derdi olduğunu anlayan Nâhid ona sıkıntısını sorar. Mihr de ailesini çok özlediğini, vatan hasreti ile yandığını anlatır. Ölmeden anne ve babasını görmek istediğini söyler. Bunun üzerine Nâhid nereye isterse oraya gidebileceklerini vatanının sevdiğinin yanı olduğunu söyler ve durumu annesiyle babasına anlatır. Duyduklarına üzülen Şâh Keyvân bir süre düşünür, baharı ve yazı yanında geçirip iki ülkeyi birden yönetmek şartıyla gitmelerine izin verir. Bunu duyan Şemse Banu kızından ayrı kalacağı için çok üzülür fakat elinden bir şey gelmez. Onların mutluluğu bizim için daha önemli diyerek Şâh, karısını teselli eder.

Gitmek için Şâh'tan izin alan Mihr çok mutludur ve hemen yolculuk hazırlıklarına başlar. Mihr, Nâhid, Müşterî ve arkadaşları ülkelerinin yolunu tutarlar. Mihr geleceklerini haber vermesi için önden Sâbâ'yı göndermiştir.

Şâh Şâpûr bir süredir oğlunun hasreti ile hastalanıp iyice ihtiyarlamıştır. Sâbâ'nın getirdiği güzel haberi alan Şâh adeta genç bir delikanlıya döner. Mihr'in annesi de duyduğu haber ile adeta yeniden dirilmiştir. Sâbâ verdiği müjde karşısında verilen hediyelerden zengin olmuştur. Ülkede herkes çok mutludur, büyük bir heyecanla Mihr ve yanındaki değerli kişileri beklemektedir. Nihayet Mihr vatanına varır. Ülkenin

dört köşesi adeta bayram yerine dönmüştür. Şâh Şâpur neşe ile oğlunu karşılar ve baba oğul hasretle birbirlerine sarılırlar. Ailesine kavuşan Mihr artık çok mutludur. Sevdığı herkes onunladır. Ailesi Nâhid'i de çok beğenir ve bağırlarına basarlar.

Şâpûr, Mihr ve Müşterî'den defalarca özür diler. Tacını ve tahtını Mihr'e bırakır. Müşterî ve Bedr vezir olur. Esed en kıdemli asker, Mihr-âb da divan başkanı olmuştur. Şâh Şâpûr ve Şâh Keyvân da çok iyi dost olmuşlardır. Herkes çok mutludur.

Mihr iki ülkeyi birden yönetmeye başlar. Güz ve kış mevsimlerinde kendi ülkesinde, bahar ve yaz mevsimlerinde Şâh Keyvân'ın ülkesinde oturur. Mihr bu şekilde iki ülkeleyi yüz yıl yönetir.

İnsanoğlu ne kadar yaşarsa yaşasın sonunda öleceği, bu dünyanın geçici olduğu söylenir. Yine de ölümden bahsetmenin gül şeker üstüne hanzal yemek gibi olduğunu söyleyen şair bu hikayeyi mutlu sonla bitirip herkesin gönlüne ferahlık vermek istediğini söyler.

H. ASSÂR VE MÜNÎRÎ'NİN *MİHR Ü MÜŞTERÎ'Sİ* İLE BEHİŞTÎ'NİN *MİHR Ü MÜŞTERÎ'SİNİN* MUKAYESESİ

Çalışmamızın bu bölümünde Behiştî'nin Mihr ü Müşterî'sini daha iyi tahlil edebilmek için Assâr ve Münîrî'nin aynı adlı eserleri ile karşılaştırmayı uygun gördük. Bu bölümde mukayese için Assâr ve Münîrî'nin eserlerinin seçilmesinin sebebi ise Assâr'ın eserinin bu alanda yazılmış ilk eser olması, Münîrî'nin eserinin de Türk edebiyatında yazılmış bilinen en kapsamlı ve en tanınmış *Mihr ü Müşterî* olmasıdır. Bu itibarla bu üç eseri kısaca mukayese edecek olursak şunları söylemek mümkündür:

Assâr'ın eseri bilinen ilk *Mihr ü Müşterî* mesnevisi olup 5120 beyittir ve *mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün* vezniyle yazılmıştır. Münîrî'nin eseri 6011 beyit, Behiştî'nin eseri ise 4665 beyit olup Assâr'ın eseri ile aynı vezindedirler. Bu itibarla bakıldığında her iki şairin de Assâr'ın eserini mealen tercüme ettikelerini söylemek mümkündür.

Münîrî ve Behiştî de Assâr'ın eserinden farklılık gösteren bölümler bulunmakla birlikte bölüm başlıkları Farsça'dır ve bölümler açısından değerlendirildiğinde çok büyük farklar yoktur. Münîrî'de “Abdâl ile Padişah Kızının Öyküsü” diye bir bölüm yer almakta bu bölüm ile eserde işlenecek tasavvufi aşka hazırlık yapılmaktadır.

Her üç eserde de işlenen aşk mahiyeti itibarıyla aynıdır. Tasavvufi bir aşk işlenmiş, yeri geldikçe tasavvufi unsurlar açıklanmıştır.

Hepsinde şairler hayat, ölüm ve şiirle ilgili düşüncelerini açıklamış ve kıssadan hisse çıkartacak sözler söylemişlerdir.

Her üç eserde de tabiat ve mekan tasvirleri önemli bir yer tutar. Bu tasvirler konuların ve sahnelerin değişiminde büyük bir rol oynar. Konuya ve anlatılan sahneye uygun olarak son derece sanatlı bir üslup kullanılmıştır.

Üç eserde de kişi adları astronomik unsurlardır. Kişilerin karakteri ile seçilen astronomik unsura atfedilen özellik birbiriyle uyum göstermektedir. Behrâm'ın uğursuz bir kişi olması ile Mars gezegeninin astrolojide uğursuz kabul edilmesi, Nâhid'in güzelliğiyle ön plana çıkması ile Venüs gezegeninin güzellik sembolü olarak kabul edilmesi bu duruma örnek gösterilebilir. Bununla birlikte şairin astronomi bilgisine göre anlatılan olaylarda ya da yapılan tasvirlerde kullanılan astronomik unsurların miktarında farklılık görülmektedir. Özellikle mübalağa yapılırken astronomik unsurlar çokça kullanılmıştır. Behiştî'nin bu hususta astronomik unsurları yalnızca kişi adı olarak kullanmadığını olayları anlatırken de astronomik hadiseler çerçevesinde bir anlatım yolu seçtiğini söylemek mümkündür. Örneğin Mihr'in zindana atılması güneş tutulması ile alakalandırılarak anlatılmıştır.

Her üç eserde de masalsı bir üslup göze çarpar. Şahıslar, yaşanan olaylar, olayların yaşandığı mekanlar açısından bu üsluptan bahsetmek mümkündür. Örneğin Müşterî ve arkadaşlarının Elbürz dağında karşılaştığı gulyabani gibi yaratıkları yenecek kadar, Mihr'in Şâh Keyvân'la birlikte çıktığı avdan dönerken yollarına çıkan mahluğu öldürecek kadar güçlü ve cesur olmaları kişiler açısından; erkek çocukları olmayan Şâh ve Vezîr'in Pîr'den dua aldıktan sonra erkek çocuklarının olması, Müşterî ve arkadaşlarının denize atıldıktan sonra bir tahta parçasına tutunarak günlerce denizde kalmaları ve kurtulmaları olaylar açısından, Şâh ve Vezîr'inin Pîr'i gördükleri dağın, başı arşa erecek kadar yüksek bir dağ olması, Müşterî ve Bedr'in ülkelerini terk ettikten sonra rastladıkları Reh-zenân kalesi, Şâh Keyvân'ın İrem bağına benzeyen bahçeleri mekanlar açısından bu üsluba örnek gösterilebilir. Bununla birlikte mekan açısından değerlendirildiğinde hikayenin İran, Irak, Harezm, Hindistan gibi gerçek mekanlarda belli bir coğrafya da geçtiğini de belirtmek gerekir. Zaman açısından ise hikayenin belirsiz bir zamanda geçtiğini fakat olaylar esnasında belirtilen zamanların gerçekçi

olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Mihr ve Müşterî'nin yedi yaşına gelince ders almaya başlamaları, Mihr'in zindada kalış süresi, iki sevgilinin birbirlerine kavuştuktan sonra birlikte geçirdiği süre bu hususa örnek gösterilebilir. Bununla birlikte her üç eserde de denize atılan Müşterî ve Bedr'in bir ay kadar denizde kalmaları, Behiştî'nin eserinde Mihr'in yüz yıl iki ülkeyi yönetmesi gibi örnekler zaman hususunda gerçek üstü bir üslubun da kullanıldığına örnek gösterilebilir.

Bu üç eseri işlenen hikayenin bütünlüğü açısından değerlendirdiğimizde üçünün de beş ana bölümden oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu bölümler;

1. Asıl kahramanlar olan Mihr ile Müşterî'nin dünyaya gelişi,
2. Asıl kahramanların büyümesi ve eğitimi,
3. İki gencin birbirlerine aşık olması, bu aşkın duyulması ve her ikisinin de cezalandırılması,
4. Her iki aşığın uzun ve tehlikeli maceralar yaşayıp sonunda birbirlerine kavuşmaları,
5. İki gencin birbirlerine kavuşmalarından sonraki yaşamları.

Bu beş ana bölüm her üç eserde de aynı olup değişmemekle birlikte bölümler içinde özellikle olay örgüsü açısından değişikliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Behiştî'nin eseri beşinci bölüm açısından büyük bir değişiklik göstermektedir. Mesnevînin başında çok dertli bulduğu hikayeyi insanların içini ferahlatacak bir halde bitirmeyi vaad eden Behiştî, bu hususta çok başarılı olmuş eserini mutlu bir sonla bitirmiştir. Bu özellik Behiştî'nin eserini neredeyse tamamen orijinal bir eser haline getirmektedir. Bilinen bütün *Mihr ü Müşterî* ve *Mihr ü Mâh* hikayelerinde bu özelliği gösteren tek eserdir. Assâr da eserinin başında böyle bir mutlu son vaad etmiş fakat gelenekten ayrılmayarak daha önce dinlediği *Mihr ü Müşterî* hikayelerindeki sondan farklı bir son ortaya koyamamıştır. Behiştî ise Assâr'dan aldığı bu fikri son derece başarılı bir şekilde eserinde kullanmıştır. Bu itibarla Behiştî'nin eserinin beşinci bölümü ile Assâr ve Münîrî'nin eserlerinin beşinci bölümleri olay örgüsü açısından tamamen birbirlerinden farklıdır.

Her üç eseri karşılaştırdığımızda şu farkları sıralamak mümkündür:

1. Şâh Şâpûr ve Vezîr Destûr'un huzuruna vardıkları Pîr çocukları olması için bunlara Assâr'da güneş ve ay gibi yuvarlak iki hap verir, Münîrî'de yalnızca dua eder, Behiştî'de ise birer parça ekmek uzatır.

2. Mihr ve Müşterî'ye ders veren hocanın adı Münîrî'de Mollâ-yı Seyyid Fâzıl olarak geçmekte diğerlerinde her hangi bir isim belirtilmemektedir.
3. Behrâm, Mihr ile Müşterî arasındaki yakınlığı Şâh'a duyurması için Üstâd'ı ikna ederken Assâr ile Münîrî'de altın ve mücevher, Behiştî'de ise bin filori verir.
4. Şâh, Vezîr'e çocuklarının durumunu anlatırken Assâr ve Münîrî'de meclis önünde konuşur Behiştî'de ise yalnız konuşur ve yalnız kalmak için yanlarındaki herkesi dışarı çıkartır.
5. Behiştî'de Vezîr Destûr üzüntüden ölünce devlet erkanı Şâh'a yerine oğlu Müşterî'nin geçmesini teklif eder. Assâr ve Münîrî'de böyle bir şeyden bahsedilmez.
6. Behiştî'de Behrâm'ın Müşterî'nin Mihr'e gönderdiği mektubu ele geçirdiğini fark eden Bedr durumu önce o anda yanında bulunan Mihr'e anlatıyor ve birlikte bir çare düşünülür. Assâr ve Münîrî'de ise Bedr durumu Müşterî'ye haber verir.
7. Şâh'ın durumu öğrenmesinden sonra Assâr ve Münîrî'de iki genç birlikte sürüklenerek Şâh'ın huzuruna getirilir ve birlikte cezalandırılırlar. Behiştî'de ise Müşterî ve Bedr ne yapacaklarını düşünürken Mihr tek başına Şâh'ın huzuruna getiriliyor.
8. Assâr ve Münîrî'de Şâh aşıkları Cellâd'a teslim eder, Behiştî'de ise böyle bir yargılamadan bahsedilmemektedir.
9. Hikayede Şâh'ı yumuşatıp iki sevgilinin cezalarını hafifleten Bihzâd adlı kişi, Assâr'da Şâh'ın yeğeni ve damadı, Münîrî'de yeğeni, Behiştî'de ise yakın dostu olarak geçmektedir.
10. Bihzâd, Müşterî ve Bedr'e Şâh'ın ülkeyi terk etmelerini buyurduğunu bizzat iletir fakat Münîrî'de Isfahan yolunu sağda bırakarak bir süre onlarla birlikte gider, Behiştî'de ise yalnızca durmu bildirir. Müşterî ve Bedr de Irak'a doğru yola çıkar.
11. Babasının cezalandırmasıyla Mihr zindana atılır. Mihr'in zindanda kalma süresi Münîrî'de iki hafta olarak belirtilmiş Assâr ve Behiştî'de bu süre belirtilmemiştir.
12. Münîrî ve Behiştî'de Müşterî ve Bedr'i Reh-zenân kalesinden kurtaran Şehnâz eşkiyaların başı olan kişinin karısı olarak tanıtılmıştır. Assâr da ise kim olduğu belirtilmemiştir.

13. Münîrî'de Şehnâz'ın isteği ile Müşterî ve Bedr'e yolu gösteren eşkiyanın adı Devzâd olarak geçmektedir Assâr ve Behîştî'de ise isim belirtilmemiştir.

14. Mihr'in Müşterî'nin resmini çizdirip bir süre onu seyrettikten sonra bundan vazgeçip Müşterî'yi aramaya karar vermesi yani suretten kurtulup manaya ulaşmaya çalışması Assâr ve Münîrî'de uzun uzun anlatılırken Behîştî'de çok kısa anlatılmıştır.

15. Mihr'in Müşterî'yi aramaya karar vermesinden sonra kararını üç arkadaşına bildirmesi üzerine arkadaşları Münîrî'de nasihatlar edip bir daha düşünmesi için Mihr'i uyarırlar. Assâr ve Behîştî'de ise Mihr'in söylediklerini hemen kabul ederler.

16. Behîştî'de Mihr'in akrabası Mihr-âb'a Müşterî'ye rastlar. Assâr ve Münîrî'de ise Bedr rastlıyor ve onu Müşterî'nin yanına getirir.

17. Müşterî ve arkadaşları acayip yaratıkların olduğu dağı geçtikten sonra Behîştî'de İran'a doğru, Assâr ve Münîrî'de ise Kıpçak'a doğru yol alırlar.

18. Münîrî'de Şâh Keyvân'ın karısı ününü duyduğu şehzâde Mihr'in gûy u çevgân oynamasını ister. Behîştî'de ise bu istek Şâh'tan geliyor.

19. Münîrî ve Behîştî'de Nâhid, Mihr'i gûy u çevgân oynarken seyreder ve beğenir. Assâr'da ise Mihr'e rastlar ve onu cam arkasından seyreder.

20. Behîştî'de Şâh Keyvân baharı geçirmek için İrem bağı gibi güzel bahçesine gider. Assâr ve Münîrî'de böyle bir olaydan bahsedilmez.

21. Behîştî'de Nâhid bir eğlence gecesinin sonunda Mihr'in yanına girip sabaha kadar onu seyreder, güzelliği ve aşkıyla Mihr'i evlenmeye ikna eder. Diğerlerinde böyle bir sahne anlatılmaz.

22. Behîştî'de Müşterî ve arkadaşları İran'dan Harezm'e doğru yol alır. Diğerlerinde ise bu güzergah belli değildir.

23. Behîştî'de Behrâm'ın arkadaşlarını kaçırdığını gören Mihr-âb onları takip edip arkadaşlarını nereye götürdüğünü öğrenir. Assâr ve Münîrî'de böyle bir takipten bahsedilmez.

24. Behîştî'de Mihr-âb'a kalmak için tuttuğu yerin sahibi akıl verir. Assâr ve Münîrî'de ise Mihr-âb ününü duyduğu şehzadeye gitmeye kendi karar verir.

25. Assâr ve Münîrî'de Mihr ve Mihr-âb birbirlerini gördüklerinde önce tanıyamazlar, Behîştî'de ise birbirlerini görür görmez tanırlar ve çok sevinirler.

26. Behrâm'ın yargılanması esnasında söylediklerine şahit isteyen kişi Assâr ve Münîrî'de Mihr, Behîştî'de ise Şâh'tır.
27. Yargılama esnasında Assâr ve Behîştî'de Mihr bir yere gizlenir ve konuşulanları dinler ve sonradan ortaya çıkar. Münîrî'de ise yargılama esnasında orada bulunur, gizlenmez.
28. Assâr ve Münîrî'de Behrâm'ın korkudan dili tutulur ve ölür. Behîştî'de ise birkaç dirhem afyon yiyerek intihar eder.
29. Münîrî'de Mihr, Nâhid ile evlenmek için Müşterî'ye danışır. Behîştî'de ise böyle bir durum söz konusu değildir.
30. Behîştî'de Mihr, Müşterî ve arkadaşları Nâhid'i de alıp vatanlarına döndükten sonra Mihr tahta geçer, Müşterî ve Bedr vezir olur, Sabâ aldığı hediyelerle zengin olur, Esed ordunun başına geçer, Mihr-âb da divan başkanı olur. Şâh Şâpûr ve Şâh Keyvân çok iyi iki dost olurlar. Assâr'da Müşterî vezir olur fakat bu uzun sürmez. Münîrî'de ise Müşterî vezirliği kabul etmez. Diğer kahramanların durumu ise belirtilmez.
31. Assâr ve Münîrî'de herkes ard arda ölür ve ülkeyi Mihr'in oğlu yönetir. Nihayetinde on dört yaşına geldiğinde o da ölür. Behîştî'de ise Mihr arkadaşları ile birlikte iki ülkeyi birden yüzyıl yönetir ve herkes çok mutlu bir hayat sürer.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın başında yaşamış olan Behiştî, klasik Türk Edebiyatı dahilinde, Anadolu sahası içinde Türkçe *Hamse* kaleme alan bir şair olarak büyük bir önem arz etmektedir. Fakat ne yazık ki bugüne kadar *Hamse*'sinin tamamına ya da var olduğu söylenen bazı eserlerine ulaşamaması sebebiyle hayatı, eserleri ve edebi şahsiyeti üzerinde ayrıntılı bir inceleme yapılamamış, saha içinde çok önemli bir esere imza atmış bu önemli isim yeterince tanıtılamamıştır.

Ancak son dönemlerde eserlerine ulaşılmasını takiben eserleri üzerinde yapılan akademik çalışmalar neticesinde şairin hayatı ve edebi şahsiyeti üzerinde önemli bilgilere ulaşılmıştır. *Mihr ü Müşterî* şairin *Hamse*'sini oluşturan mesnevilerden biri olmanın yanı sıra *Hamse*'de kaleme alınan ilk mesnevi olarak da önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada, *Mihr ü Müşterî* çerçevesinde Behiştî ve şairliği hakkında daha önce yapılmış çalışmalara ek olarak yeni bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın esas konusunu teşkil eden *Mihr ü Müşterî* ve eserden ulaşılan bilgilere göre Behiştî'nin hayatı ve edebi şahsiyeti hakkında çalışma neticesinde ulaşılan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Behiştî'nin Hayatı ile İlgili Sonuçlar: Behiştî Ahmed Sinan Çelebi XV. yüzyılın ilk yarısı ile XVI. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Kaynaklarda doğum yeri ve ailesiyle ilgili kesin bilgiler bulunmamakla birlikte babasının sınır muhafızlığı da yapmış olan Karıştıran Süleyman Bey olduğu bilinmektedir.

Babasının vefatının ardından II. Bayezid'in sarayına intisap etmiştir. Eserinden anladığımız kadarıyla yirmi yaşına kadar Sultan'ın hizmetinde bulunan şair, yaşanan bir tatsızlıktan dolayı saraydan ayrılmak zorunda kalmıştır. Yine eserden edindiğimiz bilgiye göre kesin olmamakla birlikte Sultan ile yaşadığı tatsızlığın sebebi Şehzade Cem ile ilgilidir.

Eserden anladığımız kadarıyla saraydan ayrıldıktan sonra on yıl kadar Hatipzâde Mehmed Muhyiddin Efendi'nin hizmetine girmiş ve ilim tahsil etmiştir. Daha sonra da muhtemelen Hatipzâde'nin ölümü üzerine oradan ayrılmış ve Hüseyin Baykara'nın sarayına intisap etmiştir. Kısa bir süre Hüseyin Baykara'nın sarayında bulunan şair, bu sırada edebi kişiliği üzerinde önemli etkileri bulunan Ali Şir Nevâyî ve Molla Câmî ile tanışmıştır.

Daha sonra Hüseyin Baykara'nın Sultan II. Bayezid'den ricası üzerine İstanbul'a dönen şair, eskisi kadar olmamakla birlikte yine Sultan'a yakın bir hayat sürmüştür. Behiştî, 917/1511-12? senesinde İstanbul'da vefat etmiştir.

Şair, hayatı boyunca II. Bayezid ile yaşadığı tatsızlıktan dolayı ölüm korkusu yaşamış bu durumu eserlerine de yansıtmıştır.

Behiştî'nin Edebi Şahsiyeti ile İlgili Sonuçlar: Eserinden anladığımız kadarıyla Behiştî, edebi zevkini Hüseyin Baykara'nın sarayında bulunduğu sırada Ali Şir Nevâyî ve Molla Câmî ile yaptığı sohbetler sayesinde geliştirmiş hatta *Hamse* yazmaya da burada karar vermiştir. Ali Şir Nevâyî'yi üstad olarak kabul eden şair, Molla Câmî'yi Nizâmî'yi Attâr'ı ve Firdevsî'yi örnek almıştır.

İyi şiir söyleyebilmek için ilim tahsil etmek gerektiğine vurgu yapan şair, Anadolu sahası şairlerinden Ahmedî ve Şeyhî'yi eleştirmiş, kendi sözünü onlardan üstün tutmuştur.

Eserinin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan özellikler çerçevesinde şairin, Türkçe hususunda hassas davrandığını, deyim ve atasözlerini kullanarak söyleyişine mahalli bir hava katmayı başardığını, hikayeye yerleştirdiği sosyal unsurlar ile yaşadığı toplumu eserine aksettirdiğini, edebi sanatları yerinde kullanarak söyleyişine canlılık kazandığını, özellikle tasvirlerde başarılı olduğunu ve bu sayede anlatmak istediği sahneyi adeta okurun gözünde canlandırdığını, gelenekten çok uzaklaşmadan anlattığı hikayeye yenilik kazandığını söylemek mümkündür.

Behiştî'nin edebi şahsiyetinin tam olarak ortaya çıkartılabilmesi için başta *Divân*'ı olmak üzere bütün eserlerinin incelenmesi ve eserlerinin tamamı üzerinden bir tespit yapılması gerekmektedir. Şairin *Mihr ü Müşterî*'sinin incelenmesi ile elde ettiğimiz sonuçlar bu haliyle eksik kalmaktadır.

***Mihr ü Müşterî* ile İlgili Sonuçlar:** Behiştî'nin *Hamse*'si Anadolu sahasında Türk diliyle yazılmış ilk *Hamse* örneklerinden biri olması bakımından Türk edebiyatı tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.

Bugüne kadar kaynaklarda Behiştî'nin bir *Hamse*'si olduğu belirtilmekle birlikte *Hamse*'yi oluşturan mesneviler içinde *Mihr ü Müşterî* adı geçmemekteydi. Bugün ise eserden anladığımız kadarıyla *Mihr ü Müşterî*'nin şairin *Hamse*'sini oluştururken kaleme aldığı ilk mesnevi olduğunu söylemek mümkündür.

Assâr'ın *Mihr ü Müşterî*'sini Türkçe'ye tercüme eden Behiştî, eserini yazarken mevcut bilgilere göre Anadolu sahasının ilk Mihr ü Müşterî'sini yazan Hassân'dan etkilenmiştir. Hikayenin sonunu farklı bir kurgu ile bitiren şair, esere kendi edebi şahsiyetini de ekleyerek tamamen orijinal bir eser meydana getirmiştir. Eserine başlarken herkesi hüznölendiren hikayeyi mutlu bir sonla bitireceğini vaat eden şair, eserin sonunda da bu vaadi yerine getirmiş ve herkesin gönlünü ferahlatacak bir eser ortaya koymuştur. Bu haliyle de eser, Türk edebiyatı dahilinde elde bulunan *Mihr ü Müşterî* mesnevileri içinde bu özelliği gösteren tek eserdir.

Mihr ü Müşterî ile ilgili olarak elde edilen diğer sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Şekil Özellikleri: *Mihr ü Müşterî* mesnevi nazım şekliyle, klasik mesnevi düzenine uygun olarak yazılmıştır. Klasik Türk Edebiyatı dahilinde eser içinde farklı bir nazım şekli kullanmak çok yaygın bir durum iken şair, eser içinde farklı bir nazım şekli kullanmamıştır.

Behiştî, eserini yazarken aruzun hezec bahrinden *mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün* kalıbını kullanmıştır. Divan şiirinde görülen aruz kusurları eserde de mevcuttur. Bu husus ilgili bölümde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Şairin kafiye hususunda tam olmayan cinaslı kafiye kullanmayı tercih ettiği söylenebilir. Bununla birlikte mürekkebe ve mücerred kafiyelerin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca şairin Türkçe kelimelerle kafiye ve redif yapmak hususunda hassas davrandığını söylemek de mümkündür.

Dil ve Üslûp Özellikleri: Şairin kelime ve eklerin imlası hususunda yaşadığı dönemi eserine yansıttığını söylemek mümkündür. Bu itibarla eserin geçiş dönemi özelliklerini taşıdığını daha çok da Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin hakim olduğu söylemek mümkündür. Özellikle arkaik kelimelerin çokluğu, eserde dikkat çeken bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte şairin Türkçe'nin yanı sıra Arapça ve Farsça'ya da hakim olduğu görülmektedir.

Edebî Sanatlar: Behiştî eserde klasik üslûba uygun olarak edebî sanatları çokça kullanmıştır. Başta cinas olmak üzere teşbih, mübalağa, teşhis, tenasüp, telmih, hüsn-i ta'lîl, leff ü neşr, telmih, tezat, tekrar gibi sanatları kullanmıştır. Özellikle tasvir hususunda çok başarılı olan şair, tabiat, savaş ve güzellerin tasvirinde adeta kelimelerle

anlatmak istediği sahneyi okurun gözünde canlandırmış, bu sayede akıcı bir üslûp yakalamıştır.

Muhteva Özellikleri: Eser kahramanların isimlerinin gök cisimlerinden oluşması itibarıyla astronomik unsurlar barındıran bir eserdir. Kahramanların mizaçları ile onlara ad olarak seçilen astronomik unsura atfedilen özellikler birbiriyle uyum içindedir. Behiştî eserde kullandığı astronomik unsurları yalnızca kişilerin isimleriyle sınırlandırmamış zaman zaman vuku bulan hadiseleri de astronomik unsurlar ve hadiseler çerçevesinde açıklamıştır. Bu itibarla şairin astronomi bilgisine vakıf olduğu görülmektedir.

Eser çift kahramanlı bir aşk hikayesidir. Eserde işlenen aşkın mahiyeti dikkate alındığında tasavvufî bir aşktan bahsetmek mümkündür.

Şair örf, adet, inanç ve sosyal hayat açısından da yaşadığı dönemin özelliklerini eserine yansıtmış bu itibarla esere milli bir kimlik kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Namık, “Tezkirelere Göre 16. Asrın Sonuna Kadar Türk Edebî Kültür Hayatı, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Haz.: Mehmet Kalpaklı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999, 413-420.

AHMED CEVDET (Haz.), *Evliya Çelebi Seyahatname*, I-II, İkdam Matbaası, Dersaadet 1314/1896.

AKAR, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Miracnameler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

AKKUŞ, Metin, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., Erzurum 2008.

AKMAN, Eyüp, “Türk Mitolojisi ve Halk Şirinde ‘Sarı/Kızıl Öküz İnancı’”, *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 2012, XXII, 1-16.

AKMANDOR, Ayten, *Münîrî ve Mihr ü Müşterî Mesnevisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 1983.

AKSOY, Hasan, “Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi”, *DİA*, İstanbul 1992, VI, 144-145.

AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, I-II, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1998.

AKÜN, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 389-427.

ALTUNER, Nuran, “Klasik Türk Edebiyatında Helva Sohbetleri Konusu”, *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu*, İBB, İstanbul 2007, 93-104.

AMASYALI, Güner, *Zarîfî'nin Mihr ü Mâh Mesnevisi*, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü, İstanbul 1953.

ANBARCIOĞLU, Meliha Ülker, “Türk ve İran Edebiyatlarında Mihr ü Müşterî Mesnevileri”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, XLVII, 188, Ankara 1984, 1151-1189.

_____, “Kıyâsî'nin Mihr ü Mâh Mesnevisi”, *Erdem*, II/4, Ankara 1986, 87-170.

_____, “Mihr ü Mâh Kıssası”, *İran Şehinşahlığı’nın 2500. Kuruluş Yıldönümüne Armağan*, İstanbul 1971, 1-54.

ARISAN, Kazım, ARISAN GÜNAY, Duygu (Haz.), *Abdülaziz Bey Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1995.

ARSLAN, Mustafa, “Türk Edebiyatında Mihr ü Müşterî Mesnevileri Ve Mîrî’nin Mihr ü Müşterî’si”, *Turkish Studies*, Volume 4, Issue 7, Fall 2009, 113-132.

ARTUN, Erman, *Ansiklopedik Halk Bilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler-Motifler-Kavramlar*, Karahan Kitabevi, Adana 2014.

_____, *Türk Halk Bilimi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005.

ASGAR Dilperîpûr, “Türk Edebiyatında Nizâmî’nin Takipçileri ve Hamse’sine Nazire Yazanlar”, Çev.: M.Fatih Köksal, *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları*, S. 8, 199-238.

AYÇİÇEĞİ, Bünyamin, *Behiştî Ahmed Sinan’ın (ö. 917/1511-12?) İskender-Nâme’si (İnceleme-Metin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul 2014.

AYDEMİR, Yaşar, *Behiştî Divanı*, MEB Yay., Ankara 2000.

AYGÜN, Zeynel Abidin, *Behiştî’nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Çukurova Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Basılmamış Doktora Tezi, Adana 1999.

AYNUR, Hatice, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, (Haberler Toplu Sayı 1990 – 2005)*, HAB Yay., İstanbul 2005.

BABA, M. Okan, *Mihr ü Müşterî, Hassân: vr.33b-39b*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1986.

BABINGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev.: Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982.

BAHİR, Şelçuk (Haz.), *Nâlî Mehmed Efendi Tuhfetü’l Emsâl (İnceleme-Metin-Dizin)*, <http://ekitap.kultur.gov.tr/dosya/1-292430/h/nali-mehmed-efendi---tuhfetul-emsal.pdf>, E.T.: 23.11.2013.

BAYRAM, Yavuz (Haz.), *Amasya’ya Vali Osmanlı’ya Padişah Bir Şair Adlî Sultan İkinci Bâyezîd*, Amasya Valiliği Yay., Amasya 2009.

- BİLGİN, Azmi, “Mihr ü Müşteri”, *DİA*, XXX, İstanbul 2005, 28-29.
- BİLGİN, Orhan, “Assâr-ı Tebrîzî”, *DİA*, III, İstanbul 2005, 504.
- BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ, *Osmanlı Müellifleri 1299-1915*, I-II-III, Haz.: İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1975.
- CANAN, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, I-XVIII, Akçağ Yay., Ankara 1995.
- CANIM, Rıdvan, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara 2010.
- _____ (Haz.), *Latîfî Tezkiretü’ş-Şuârâ ve Tabsıratu’n-Nuzama*, (inceleme–metin), Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2000.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, *Necatî Bey Divanının Tahlili*, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.
- _____, *Divanlar Arasında*, Umran Yay., Ankara 1981.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, *Türk Edebiyatı’nda Mesnevî (XV. yy. ’a kadar)*, Kitabevi Yay., İstanbul 1999.
- _____ (Haz.), *Muhammediye*, I, MEB Yay., İstanbul 1996.
- ÇELİK, Ülkü, *Ali-Şir Nevâyî Leylî vü Mecnûn*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1996.
- ÇETİN, Nihad M., “Arûz”, *DİA*, İstanbul 1991, III, 424-437.
- ÇETİNDAG, Yusuf, *Ali Şir Nevâî’nin Osmanlı Şiirine Etkisi*, Kültür Bak. Yay., Ankara 2006.
- ÇİÇEKLER, Mustafa “Mesnevî”, *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 320-321.
- ÇORAK, Reyhan, *Klasik Edebiyatta Sevgilide Göz, Kirpik ve Kaş Üzerine Benzetmeler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 2002.
- DEMİREL, Şener (Haz.), *Behiştî’nin Heft Peyker Mesnevîsi*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-75506/behisti-sinan-celebi---heft-peyker.html>, E.T.: 26.10.2013.
- DENİZ, Sebahat, *Tecellî [Aşkın Bitmeyen Çilesi] Gülendâm ü Küeyt (Risâle-i Râz)*, Duyap Yayıncılık, İstanbul 2006.
- _____, “Dûbeyt (Dûbeytî) Hakkında”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, İstanbul 2006, XIV, 77-100.

_____, “Divan Şiiri Güzelinin Saç Rengi”, *Saç Kitabı*, Editör: Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yay., İstanbul 2004, 262-314.

_____, *16. Yüzyıl Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beg, Nev’î, Yahya Beg)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv., Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul 1992.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2000.

DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1999.

EBÛ ABDİLLAH MUHAMMED İBN İSMÂÎL EL BUHÂRÎ, *el-Câmi’üs-Sahîh*, Çev.: Mehmed Sofuoğlu, I-XVII, Ötüken Yay., İstanbul 1987.

EBÛ CAFER MUHAMMED B. CERİR ET-TABERÎ, *Taberî Tefsiri*, Çev.: Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, I-IX, Hisar Yay., İstanbul 1996.

EBU’L HÜSEYİN MÜSLİMU’BNU’L-HACCÂC EL-KUŞEYRÎ EN-NİYSÂBÛRÎ, *Sahîh Müslim*, Çev.: Mehmed Sofuoğlu, I-VIII, İrfan Yay., İstanbul 1974.

EKİNCİ, Ramazan, Behiştî Mahlaslı Şairlere Ait Mevlidler 1: Behiştî Ahmed Sinan’ın Mevlid-i Şerîfi, *Sufî Araştırmaları*, X, 17-79.

EL-FERGÂNÎ / KADİZÂDE ER-RÛMÎ, *Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esasları=Cevami İlm en-Nücûm ve Usûl el-Harekât es-Semâviyye/Şerhu’l-Mûlahhas fî İlmi’l-Hey’e*, Çev.: Yavuz Unat, Ömer Türker, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2012.

ELMALILI M. HAMDÎ YAZIR, *Hak Dini Kur’an Dili*, Sadeleştirenler: İsmail Karaçam vd., I-X, Akçağ Yay., Ankara 1990.

ERDEM, Sadık (Haz.), *Râmiz ve Âdâb-ı Zuraîfâ’sı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994.

ERDOĞAN, Mehtap, *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yay., İstanbul 2013.

ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul 2000.

ERİŞEN, Gülgün, “ Bursalı Rahmî’nin Gül-i Sad-berg’i”, *DTCF Türkoloji Dergisi*, X, 284-315.

- ERKAN, Mustafa, “Hatiboğlu”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997, 461-462.
- ERSOY, Ersen, “II. Bayezit Devri Şairlerinden Behiştî’nin Hamsesi”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Manisa 2011, IX, S. 2, 254-258.
- EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatname*, Haz. Ahmed Cevdet, İkdam Matbaası, Dersaadet 1314/1896.
- EYÜBOĞLU, E. Kemal, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Doğan Kardeş Mat., İstanbul 1973.
- GELİBOLULU ÂLİ MUSTAFA EFENDİ, *Künhü’l-Ahbar’ın Tezkire Kısmı*, Haz. Mustafa İsen, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994.
- GİBB, E. J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi*, I-II, Çev. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara 1999.
- GÖRE, Zehra “Kerem Kasidelerine Dair”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 15. yıl Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, Erzurum 2009, XV, S. 39, 919-957.
- İŞİN, Mary Priscilla, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- İBRAHİM HAKKI (ERZURUMLU), *Marifetname*, Sadeleştiren: Turgut Ulusoy, I-IV, Bahar Yayınevi, İstanbul 1974.
- İPEKTEN, Haluk, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yay., İstanbul 1996.
- _____, vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.
- _____, *Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler, Nazım Şekilleri–Aruz Ölçüsü*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ders Notları, Erzurum 1986.
- İSEN, Mustafa, vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2003.
- İSEN, Mustafa, “Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler”, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara 1997, 195-220.
- _____, (Haz.), *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*, Akçağ Yay., Ankara 1998.
- _____, (Haz.), *Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994.
- İZ, Fahir, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Osman Yalçın Mat., İstanbul 1964.
- KANAR, Mehmet, “Firdevsî”, *DİA*, XIII, İstanbul 1997, 125-127.

_____, “Nizamî-i Gencevî”, *DİA*, XXXIII, İstanbul 1997, 183-185.

KARA, Hüseyin, *Mihr ü Müşteri, Hassân: vr.13b-20a*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1986.

KATİP ÇELEBİ, *Keşfü’z-Zunûn An Esâmi’l-Kütübi ve’l-Fünûn*, I-IV, Çev.:Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.

KAYA, Bayram Ali, “Klasik Türk Şiirinde Gömlek”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, İstanbul 2006, XV, 149-200.

KAYTAZ, Fatma, *Behiştî Târihi (791-907 / 1389-1502) (Giriş, Metin, Dizin)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv., Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul 2011.

KILIÇ, Filiz (Haz.), *Aşık Çelebi Meşâ’irü’ş-Şu’arâ (İnceleme-Metin)*, I-II-III, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul 2010.

KİBAR, Osman, *Türk Kültüründe Ad Verme Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi*, Akçağ Yay., Ankara 2005

KOCABAŞ, Savaş, ERYARSOY, M. Beşir (Çev.), *İbn Kesir Tefsiri Tam Metin*, I-IV, Polen Yay., İstanbul 2011.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yay., Ankara 1964.

KOÇU, Reşad Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yay., Ankara 1967.

KOŞAY, Hamit Zübeyr, *Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme*, Maarif Matbaası, Ankara 1994.

KUR’ÂN-I KERİM VE ME’ÂLİ, Haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Baş. Yay., Ankara 2003.

KURNAZ, Cemal, *Eski Türk Edebiyatı*, Gazi Kitabevi, Ankara

KURNAZ, Cemal, TATÇI, Mustafa (Haz.), *Mehmet Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri)*, I-II, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

KURNAZ, Cemal (Haz.), *Ahmet Talat Onay Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.

_____, *Eski Türk Edebiyatı*, Gazi Kitabevi, Ankara.

KUT, Günay, “British Museum’daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar ve Tevâ’if-i Aşere’den Tâ’ife-i Bektâşîyan”, *Yazmalar Arasında*, Simurg Yay., İstanbul 2005.

_____, “Ali Şîr Nevâî”, *DİA*, II, İstanbul 1997, 449-453.

_____, “Mihr ü Müşterî”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul 1986, IV, 333-335.

_____, *Heşt Bihişt Sehî Beg Tezkiresi*, Harvard Üniversitesi Basımevi, Harvard 1978.

KUTLUK, İbrahim (Haz.), *Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-Şuarâ*, I-II, TTK Yay., Ankara 1981.

KÜLEKÇİ, Numan, *XI-XX. Yüzyıllar El Yazması Metinler ve Özetleriyle Mesnevi Edebiyatı*, I-II, Aktif Yayınevi, İstanbul 1999.

_____, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara 1995.

KÜLTÜRAL, Zuhâl, BEYRELİ, Latif, *Şerîfî Şehnâme Çevirisi*, I-IV, TDK Yay., Ankara 1999.

LEVEND, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1988.

_____, *Divan Edebiyatı Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.

_____, “Divan Edebiyatında Hikaye I”, *TDAY Belleten*, TDK Yay., Ankara 1967, S. 266, 71-117.

_____, *Ali Şîr Nevâî Hayatı, Sanatı ve Kişiliği*, I, TTK Basımevi, Ankara 1965.

_____, *Ümmet Çağı Edebiyatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1962,

_____, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leyla ve Mecnun*

Hikayesi, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara 1959.

_____, “Türk Edebiyatında Leylâ ve Mecnûn Yazan Şairler”, *TDAY Belleten*, Ankara 1957, 105-113.

MACÎT, Muhsin, “İlk Klasik Dönem (1453-1600) Şiir”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2007.

_____, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul 2005.

MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî*, I-VI, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.

MENGİ, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2000.

MERMER, Ahmet vd., *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 2006.

MİNORSKY, Vladimir, *A Catalogue of Turkish Manuscripts and Miniatures*, Dublin 1958.

MURTEZÂ MÜDERRİS-İ GÎLÂNÎ (Haz.), *Abdurrahman-ı Câmî, Heft Evreng*, Tahran 1337.

NASKALİ, Esko, “Sâsânîler”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009, 174-176,

OKUMUŞ, Ömer, “Câmî Abdurrahman”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, 94-99.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, I-II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

ÖZDOĞAN, Neslihan, *Mihr ü Müşterî, Hassân: vr.1b-13a*, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul 1982.

ÖZEL, M. Emin, SAYGAÇ, Talat, *Gökyüzünü Tanıyalım*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1997.

ÖZSOY, Nasrullah, *Mihr ü Müşterî, Hassân: vr.20a-26b*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1986.

ÖZTOPRAK, Nihat, “Divan Siirinde Güzelin Saç Kokusu”, *Saç Kitabı*, Editör: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi Yay., 315-334, İstanbul 2004.

_____, “Divan Şiirinde Güzelin Saç Rengi”, *Saç Kitabı*, Editör: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi Yay., 240-261, İstanbul 2004.

_____, “Divan Şiirinde Osmanlı Geleneğinin İzleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, TİSAV, İstanbul 2000, III, 155-168.

_____, “Halk ve Divan Şiirinde Cinas Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, TİSAV, İstanbul 2000, I, 155-174.

_____, *Cân u Cânân*, Türk Gençlik Vakfı Yay., İstanbul 2000.

_____, *Klasik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadisler*, Marmara Üniv., Türkiyat Araştırmaları Ens., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993.

ÖZTÜRK, Mürsel, vd., (Haz.), *Mütercim Âsım Efendi Burhân-ı Katı*, TDK Yay., Ankara 2000.

ÖZTÜRK, Mürsel, *Farsça Dilbilgisi*, Murat Kitapevi Yay., Ankara 1995.

PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, MEB Yay., İstanbul 1971.

PALA, İskender, *Akademik Divan Şiiri Araştırmaları*, LM Yay., İstanbul 2003.

_____, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.

_____, (Haz.), *Nâbî Hayriyye*, Bedir Yay., İstanbul 1989.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., Ankara 1995.

RAŞİDÎ, SEYYİD HUSAMEDDİN, *Mesnevî-i Mihr ü Mâh, Cemâlî-yi Dehlevî, ez İntişarat-ı Merkez-i Tahkikat-ı Farisî-yi İran ve Pakistan*, Ripan Basımevi, Lahor 1974.

RİYÂZÎ, *Riyâzü'ş-Şuarâ*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3724, vr. 104a.

SABUNCU, Zeynep, *Mihr ü Mâh:Mustafa Âlî*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1983.

SARAÇ, Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3 F Yayınevi, İstanbul 2007.

_____, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, R Yay., İstanbul 2000.

SEFERCİOĞLU, Nejat, *Nev'i Divanı'nın Tahlili*, Akçağ Yay., Ankara 2001.

SELÇUK, Bahir, *Nâlî Mehmed Efendi Tuhfetü'l Emsâl (İnceleme-Metin-Dizin)*, Malatya 1999. <http://ekitap.kultur.gov.tr/dosya/1-292430/h/nali-mehmed-efendi---tuhfetul-emsal.pdf>, E.T.: 23.11.2013.

SERDAROĞLU, Vildan, *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*, İSAM Yay., İstanbul 2006.

SOLMAZ, Süleyman, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2005.

ŞAHİNOĞLU, M. Nazif, “Attâr, Ferîdüddin”, *DİA*, IV, İstanbul 1997, 95-98.

ŞEMSEDDİN SAMÎ, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 2006.

ŞEN, Fatma Meliha, *Tâcî-zâde Câfer Çelebi Divanı'nda XV. Ve XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 2002.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, KARTAL, Ahmet, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul 2004.

ŞİŞMAN, Bekir, KUZUBAŞ, Muhammed, *Mitik, Destânî, Efsanevî ve Tarihî Unsurlar Açısından Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*, Ötüken Yay., İstanbul 2007.

TAĞMAN, S.Ertan, *Mustafa İbn Ali el-Muvakkit'in Usturlab Risalesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 2007.

TANYERİ, Mehmet Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yay., Ankara 1999.

TARLAN, Ali Nihad, *İslam Edebiyatında Leyla ve Mecnun Mesnevisi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniv., Türkiyat Araştırmaları Ens., nr. 1, İstanbul 1922.

TEFAZZÜLÎ, Ahmed, “Enûşirvân”, *DİA*, XI, İstanbul 1995, 531-579.

TİKEN, Kamil, *Mihir ü Müşterî, Hassân: vr.27a-33b*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1986.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesi Grameri-Eski Yazı ve İmlâ-Arapça-Farsça-Eski Anadolu Türkçesi*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1999.

_____, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl (Gramer-Metin-Sözlük)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1977.

- TOPUZOĞLU, Tevfik Rüştü, “Hezec”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 302-304.
- TÖKEL, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- TÖREN, Hatice (Haz.), *Ali Şîr Nevâyî Sedd-i İskenderî (İnceleme-Metin)*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2001.
- TURAN, Şerafettin, “Bayezid II”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 234-238.
- TURHAN, Vedat Nuri, *Zarîfî ve Mihr ü Mâh Mesnevisinin Tenkidli Metni ve İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Erzurum 1995.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, “Türkiye Türklerinde Ad Verme İle İlgili Gelenek ve İnançlar”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt Gelenek- Görenek ve İnançlar*, DSİ Basım ve Foto-Film İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara 1976.
- ÜNVER, İsmail , “Mesnevi Türk Edebiyatında”, *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 323.
- _____, *Türk Edebîyatı’nda Manzum İskender-nâmeler*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1975.
- ÜZÜM, İlyas, “Hatîpzâde Muhyiddin Efendi”, *DİA*, XVI, İstanbul 1997, 463-464.
- VON GABAIN, A., *Eski Türkçenin Grameri*, Çev.: Mehmet Akalın, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.
- YAVUZ, Kemal (Haz.), *Aşık Paşa Garibnâme*, TDK Yay., İstanbul 2000.
- _____, “Anadolu’da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi”, *İlmî Araştırmalar*, İstanbul 1999, S. 8, 247-266,
- YENİTERZİ, Emine, *Türk Edebiyatında Na’tlar*, Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.
- _____, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı*, 2010, III, S.15, 301-334.
- YILMAZ, Bülent, *Assâr-ı Tebrîzî ve Mihr ü Müşterî Mesnevisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv., Erzurum 1996.

YILMAZ, Fatma Nur, *Mihr ü Müşterî, Hassân: vr.39b-45b*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv., Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 1986.

YILMAZ, Kâşif (Haz.), *Güftî ve Teşrîfâtü 'ş-Şu 'arâsı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2001.

YILMAZ, Mehmet, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, Sütün Yay., İzmir 2008.

YILDIRIM, Nimet , *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul 2006.

_____, *İran Mitolojisi, Kökenleri, Kaynakları, Ana Temaları*, Pinhan Yay., İstanbul 2012.

YILDIRIM, Talip (Haz.), *Hüseyin Baykara Divânı İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkı Basım*, Hat Yay., İstanbul 2010.

ZEYNÜDDİN AHMED, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, I-XII, Haz.: Ahmed Naim, Dib Yay., Ankara 1985.

ZÜLFE, Ömer, *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde Osmanlı Şiirinde Kelimeler, Kavramlar, Deyimler*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2011.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MİHR Ü MÜŞTERİ'NİN METNİ

A. NÜSHANIN TANITIMI

1. Nüshanın Tavsifi

Varlığı bugüne kadar bilinmekle birlikte nüshasına bir türlü ulaşamayan Behiştî'nin Hamse'si Londra yakınlarında bulunan Durham adı verilen bir yerleşim yerinde Ushaw College Churc kütüphanesindedir. Yapılan yazışmalar sonucunda eserin bir kopyası tarafımıza gönderilmiştir. Bu sayede elimize geçen eser hakkında ilk bilgiyi, Türkolog V. L. Menage vermiştir.²⁴⁷ Eserle birlikte V. L. Menage'nin esere dair bir incelemesi de gönderilmiştir. V. L. Menage bu çalışmasında eserle ilgili ayrıntılı bir tavsif kaleme almıştır. Sayfaları tamamen karışık durumda olan nüshada V. L. Menage'nin sayfaların doğru yerleri ile ilgili tespitlerinin de yer aldığı çalışmasından hareketle nüshanın tasnifi doğru şekilde yapılmıştır. Gerek V. L. Menage'nin verdiği bilgilerden gerek okuma esnasında reddadelerin takibinden hareketle *Mihr ü Müşteri*'nin tasnifi yeniden yapılmış ve metin bu tasnif esas alınarak oluşturulmuştur. *Mihr ü Müşteri*'nin herhangi bir eksik sayfası olmayıp eser, yazmada bütün halde bulunmaktadır.

Eserin orijinali elimizde olmadığı için V. L. Menage'nin verdiği bilgilerden hareketle nüsha tavsifiyle alakalı olarak şunları söylemek mümkündür: Eser 25,5×16 cm ölçülerinde kağıt üzerine yazılmıştır. Yazmanın cetveli ise 17,5×9,5 cm ölçülerindedir. Her sayfada 21 satır ve her satırda iki beyit bulunmaktadır. Tamamıyla beyitlerle dolu bir sayfada 42 beyit mevcuttur. Sayfalar dörder sütun halinde düzenlenmiştir. Cetvelleri altın yaldızlı olan yazma, nestâlik hatla kaleme alınmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. 1b, 48b, 75b, ve 105b numaralı varaklarda dört ser-levha bulunmaktadır. 150 varaktan oluşan eserin müstensihî belli değildir. İstinsah tarihi 912 / 1506-1507 olarak kaydedilmiştir. İçinde minyatürler de bulunan yazmanın sayfalarının, dikilirken karıştırıldığı görülmektedir.

Yazmanın orijinalindeki karışıklık yukarıda bahsi geçen esaslar dikkate alınarak giderildiğinde *Mihr ü Müşteri*'nin şu varaklar arasında bulunduğu görülmektedir:

²⁴⁷ Ersen Ersoy, "II. Bayezid Devri şairlerinden Behiştî'nin Hamsesi" *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Manisa2011, IX, S.2, 254-261.

SAYFA DÜZENLEME TABLOSU	
MİHR Ü MÜŞTERÎ [MM]	USHAW COLLEGE CHURC [U.C.C]
1b-16b	1b-16b
17a-23b	173a-179b
24a-26b	170a-172b
27a-27b	56a-56b
28a-59a	17a-48a

Tabloda belirtilen varaklar arasında bulunan ve 4665 beyitten oluşan mesnevinin ilk ve son beyitleri şöyledir:

İlk beyit:

İlāhī eyle bīnā çeşm-i cānı
Getür zikrūn ile nuṭka zebānı

Son beyit:

Tamām idüp bu şaḥf-ı pür-şavābı
Buña ḥatm eyledüm temme'l-kitābı

2. Yazma Nüshanın Özellikleri

Yazmanın bazı varaklarında yazının cetvelin dışına taştığı ya da sadece harflerin noktalarının cetvelin dışında kaldığı görülmektedir. MM11b [11b], MM15b [15b], MM25a [171a] varakları yazının cetvelin dışına taştığı varaklardır. MM 6b [6b] varağı ise sadece noktanın cetvel dışına taştığı örneklerden biridir.

Yazmada başlıklar kırmızı mürekkeple müstakil bir cetvel içine alınmasına rağmen MM1b [1b], MM2a [2a], MM2b [2b], MM3b [3b], MM4a [4b], MM6a [6a], MM7b [7b], MM9a [9a], MM9b [9b], MM11a [11a], MM12a [12a], M M12b [12b], MM14a [14a], MM16a [16a], MM17b[173b], MM18a [174a], MM18B [174b], MM20b [176b], MM21b [177b], MM22b [178b], MM23b [179b], MM24a [170a], MM26a [172a], MM26b [172b], MM38a [27a], MM55b [44b] varaklarında cetvel içine alınmamıştır.

MM5a [5a] numaralı varakta 289. beyitin birinci mısraı, MM20a [176a] numaralı varakta 1553. beyitin ikinci mısraı ve MM25b [171b] numaralı varakta 1981 numaralı beyitin ikinci mısraı yarım bırakılmıştır. Okuma esnasında bu gibi hususlar dipnotlarda belirtilmiştir.

MM27a [56a] numaralı varakta ise sağ sütunun sonunda sayfanın ortasından sonuna kadar bir boşluk bulunmaktadır.

Nüsha özellikleri ile ilgili olarak en dikkat çekici hususlardan biri harflerin noktaları ile alakalı bir sıkıntının olmasıdır. b-p, c-ç, ğ-ğ, s-ş, k-f gibi şekil itibarıyla birbirine benzeyen harflerin noktaları çoğunlukla yanlış konmuştur ya da bazen harflerin noktalarının konulmadığı görülmektedir. Genellikle metinde س harfini ش dan ayırmak için harfin altına üç nokta konmuştur. Diğer benzer harflerde de nokta konusunda bir sıkıntı göze çarpmaktadır. Bu durumla alakalı olarak şu örnekleri vermek mümkündür:

21 numaralı beyitte “şecer” kelimesi s ile yazılmıştır.

21. Kim olur isem âteşden şecerden
Beni kim ‘add ider nev‘-i beşerden

96 numaralı beyitte “yār” kelimesinde y harfinin noktaları konulmamıştır.

96. Kō nefsiñ dāmenini rūḥa ol yār
Dilerseñ kim saña yār ola dil-dār

118 numaralı beyitte “tefrīṭ” kelimesi yazılırken f harfi k şeklinde yazılmıştır.

118. Şevābı cürm ile taḥlīṭ kıldum
Gehī ifrāt u geh tefrīṭ kıldum

740 numaralı beyitte “naḥcīr” kelimesi c ile yazılmıştır.

740. Elinde geh kitāb idi gehī tīri
Gehī mekteb gözedür gāh naḥcīr

1396 numaralı beyitte geçen “sen” kelimesinde sin harfinin altına üç nokta konulmuştur. Metinde pek çok yerde buna benzer örnekler görmek mümkündür.

1316. Kāmu ğam-ğınleri sen şād eyle
Kāmu dād ehline sen dād eyle

4253 numaralı beyitte “*naẓar-gāh*” kelimesinde *z* harfinin noktası konulmamıştır.

4253. Cemālūñ gibi olıcağ *naẓar-gāh*
Gözüme *z*erre gelmez mihr ile mäh

Metinde bazen de kelimelerin bazı harflerinin yazılmadığı görülmektedir. Bu hususa örnek olarak 165. ve 454. beyitleri göstermek mümkündür. 165. beyitte “*Mahmūd*” kelimesi yazılırken ve 454. beyitte “*merdüm*leri” kelimeleri yazılırken dal harfi yazılmamıştır.

165. Çerāğ-ı hānķāh-ı li-ma‘-Allāh
Habīb ü hāş-ı Hāk *Maḥmūd*-ı dergāh

454. Yaşum sakķāsı āb-efşān olurdu
Gözüm *merdüm*leri der-bān olurdu

Benzer bir durum 4182 numaralı beyitte de görülmektedir. Beyitte geçen “*cāme-ḥāb*” kelimesinde vāv-ı mādule gösretilmemiştir.

4182. İçinde *cāme-ḥābuñ* iki cānān
Birisi bister oldu bir[i] yorğan

Metinde özellikle Türkçe kelimelerde okuma hatalarını önlemek için bazı kelimelerin harekelendiği görülmektedir.

2326 numaralı beyitte “*söylense*” kelimesi harekelenmiştir.

2326. Şehenşeh gördi her ‘ilm-i mesāil
Ki *söylense* olur dil-dār māl

4036 numaralı beyitte “*döyem*” kelimesi harekelenmiştir.

4036. Tecellīye getirmez taş tākāt
Döyem dir āb-gīne zī-ḥamākāt

4533 numaralı beyitte “*dileyen*” kelimesi harekelenmiştir.

4533. Dileyen kişi dāyim ten-dürüstī
Yemekde gösterür elbette süstī

B. METİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YOL

1. Türkçe Kelime ve Eklerin İmlâsı

a. İsme ve fiile gelen birinci tekil şahıs ekinin vokali düz-geniş olarak yazılmıştır: (-am, em)

kılmayam (10) aldanmışam (117) Zâ‘îfem (124) şāhem (133)

Birinci çoğul şahıs ekinin yuvarlak vokalli hali kullanılmıştır: (-uz, -üz)

uravuz (1375) kuliuz (3821)

b. Birinci ve ikinci tekil ve çoğul şahıs iyelik ekleri yuvarlak vokalli olarak yazılmıştır: (-üm, -ün; -ümüz, -ünüz)

Zebānum (2) zikrũñ (2) Ğamũñ (17) kuşūrum (128)

Üçüncü tekil ve çoğul şahıs iyelik ekleri düz-dar vokalli haliyle kullanılmıştır.

zâtı (33) şevķi (55) Cemālîyle (70)

c. Soru eki daima kelimedenden ayrı ve düz-dar vokalli haliyle kullanılmıştır.

‘aceb mi (130) ola mı (1261)

ç. Bildirme ekinin yuvarlak vokalli olan hali kullanılmıştır: (-dur, -dür)

itmiş durur (80) ‘Acebdür (86) Yigitlikdür (126)

d. Fiilden fiil yapan faktitif eki yuvarlak vokalli yazılmıştır: (-dur, -dür)

itdürür (120) itdürme (132)

e. Geniş zaman eki olan -r’nin aldığı yardımcı vokal dar-yuvarlak ve düz-geniş olarak alınmıştır: (-ur, -ür, -ar, -er)

İdersin (90) Şanursın (90) söylenür (652)

f. Geçmiş zamanın hikayesi ve rivayetinin düz-dar vokalli hali kullanılmıştır:

(-dı, -di; -mış, -miş)

buldı (73) dönmiş (1228)

g. -dık, -dik, -duk, -dük partisip ekinin yuvarlak vokalli olan hali kullanılmıştır.

Göründüğü (3694) didüğüm (3804)

ğ. -ıp, -ip, -up, -üp gerindium ekinin yuvarlak vokalli ve -p’li şekli kullanılmıştır. -uban, -üben şeklinin yazımında ses uyumu korunmuştur.

oluban (79) eyleyüp (89) idüp (113) Düşüben (3392)

h. -ınca, -ince, -unca, -ünce gerindium ekinin dar ve yuvarlak şekilleri kullanılmıştır.

idündüğünce (3858), Gelinçe (3859), Tarandüğınca (3928)

ı. -madan, -meden gerindium eki hem bu haliyle hem de -madın, -medin haliyle kullanılmıştır.

ölmeden (3772)

i. Vokal ile biten bir kelimeden sonra vokal ile başlayan bir kelime geldiğinde vezin zaruretinden dolayı vokallerden biri düştüğü zaman iki kelime bitişik yazılarak vokalin düştüğü yer kesme işaretiyle gösterilmiştir.

k'ola (3659)

N'ola (4095)

2. Arapça ve Farsça Ek, Kelime ve Terkiplerin İmlası

a. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlüler harfin üzerine konulan uzatma işareti ile gösterilmiştir.

a'māl (15) cāvīd (19) Kedūdan (89)

b. Bazı Arapça kelimelerin başında bulunan harf-i tarif tireli gösterilmiştir.
el-ḥamdūlillāh (615)

c. Arapça terkipler şu şekilde yazılmıştır.
ḵurretū'l-'ayn (170) dārū'l-mülk (171)

ç. “dā'im, mā'il” gibi aslı hemzeli olan kelimeler dönemin konuşma dilinin özelliğine uygun olarak y ile gösterilmiştir.

dāyim (28) māyil (41) şemāyil (41) ḥamāyil (86)

d. İzafet-i maklûb yapılarak oluşturulan birleşik isim ve sıfatlar tireli olarak gösterilmiştir.

Nemek-dān (40) ḡonce-endām (4178)

e. Farsça isim ve hal köküyle yapılan birleşik kelimeler tireli olarak yazılmıştır.

ḥalvet-niṣṣinūñ (54) bārīk-bīnūñ (54)

f. Bir ön edatla bir ismin birleşmesiyle oluşan kelimeler tireli olarak gösterilmiştir.

bī-ser (58) bī-dīn (123) hem-niṣṣin (155)

g. Aynı iki kelimenin arasına edat geldiğinde tire ile birleştirilerek yazılmıştır.
dem-be-dem (3834) Ser-ā-ser (4330)

ğ. Farsça benzetme edatları eklendikleri kelimelerden tire ile ayrılarak gösterilmişlerdir.

dolap-vāri (886) 'Arūs-āsā (3864) perī-veş (3923)

h. “aşk, ayş” gibi kelimeler dönemin özelliğine uygun olarak dar vokalli olarak gösterilmiştir.

‘ışķ (12) ‘īş (3760)

i. Farsçadaki vâv-ı ma’dûle “~ā” şeklinde gösterilmiştir.

bāde-ḥ̣ār (37) ḥ̣āb-gāh (87) bed-ḥ̣āh (3663)

i. Atıf vavları ayrı yazılmıştır.

‘izz ü sa‘ādet (101) per ü bāl (142)

3. Transkripsiyon Sistemi ve Metin Kuruluşunda Dikkat Edilen Bazı Teknik Özellikler

a. Metin kuruluşunda *Mihr ü Müşteri*’nin bilinen tek yazma nüshası olan Ushaw College Churc Kütüphanesindeki nüsha kullanılmıştır. Yazmada Behiştî’nin *Hamse*’sinin tamamı bulunmakla birlikte varaklar arasında karışıklık olduğu görülmektedir. Metin kurulurken daha önce belirtildiği üzere V. L. Menage’nin yaptığı inceleme ve reddade takibinden hareketle yeni bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre her varağa iki numara verilmiştir. Varaklarda “MM” ibaresi ile birlikte verilen ilk numara *Mihr ü Müşteri*’nin doğru sıralamasını, köşeli parantez içinde verilen ikinci numara ise yazma içindeki sıralamayı göstermektedir. Buna göre metinde her varağın başında “MM 1b [1b]” gibi bir ifade görülecektir. Yazmada *Mihr ü Müşteri*’nin bulunduğu bölümlerde çok fazla bir karışıklık olmadığı ve metnin herhangi bir eksiği bulunmadığı için ayrıntılı bir tabloya gerek görülmemiştir. “**Nüshanın Tanıtımı**” başlıklı bölümde verilen “**Sayfa Düzenleme Tablosu**” bu durum için yeterli görülmüştür. Tabloda belirtildiği üzere metinde ilk 16 varakta bir düzensizlik yoktur fakat yine de herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermemek için bu kısımlarda da az önce belirttiğimiz numaralandırma sistemi kullanılmıştır.

b. Metinde, ilmî eserlerde kullanılan aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

ء	'
آ	ā Ā
و	ū Ū

ی	ī Ī
ث	ṣ Ṣ
ح	ḥ Ḥ
خ	ḫ Ḫ
ذ	ẓ Ẓ
ص	ṣ Ṣ
ض	ḍ Ḍ / ẓ Ẓ
ط	ṭ Ṭ
ظ	ẓ Ẓ
ع	‘
غ	ġ Ġ
ق	ḳ Ḳ
ك	kK/ñÑ/gG

c. Metin içindeki imla, vezin ve anlam eksikliklerinin tamamlamak için eklenen harf, ek, hece ve kelimeler köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir. (b. 127)

ç. Vezin ve kafiye kusurları ve bunlarla alakalı olarak yapılan düzeltmeler dipnotlarda belirtilmiştir.

d. Metinde geçen Ayet, Hadis ve Arapça – Farsça ifadeler transkripsiyon sistemi ile yazılmakla birlikte dipnotlarda ifadelerin orijinal halleri anlamlarıyla birlikte verilmiştir.

C. METİN

Bismi'llāhi'rraḥmāni'rraḥīm

MM 1b [1b]

Mefā'īlün/Mefā'īlün/Fa'ūlün

1. İlāhī eyle bīnā çeşm-i cānı
Getür zikrūñ ile nuṭṭa zebānı
2. Zebānum zikrūñ ile eyle gūyā
Cenānum fikrūñ ile eyle cūyā
3. Göñül āyīnesini eyle rūşen
Ḥicāb olmaya tā taḳlīd ile zan
4. Cilā virmezse feyzüñ nūrı heyhāt
Ola mı ḥāk-i tīre saña mir'āt
5. Kemāliyle bilinmez bir avuç ḥāk
Kemāhī zātuñı kim eyler idrāk
6. Naẓar ḳāşır ḥired mebhūt u ḥayrān
Keşāfet tende cānda 'acz [ü] noḳşān
7. 'Uyūna luṭfuñ olmaz ise 'aynek
Bu çeşm ile seni görmekte var şek
8. Çü mir'āt itdüñ esmā vü şıfāta
Kerīmā maẓhar eyle nūr-ı zāta

9. Hevāñ ile mu‘aṭṭar kıl dimāğum
Ziyāñ ile münevver kıl çerāğum
10. Mey-i ‘ışkuñla mest it şöyle cānı
Zemīnden kılmayam fark āsumānı
11. Hoşā ol vaḳt kim bī-hīş olam ben
Ġanī-i muṭlaḳ u dervīş olam ben
12. Pür ola şöyle ḳalbe ‘ışḳ-ı cānān
Ki ḳalmaya ḥayāl-i ḡayre imkān
13. Mücellā ola ḳalb-i ‘arş ile cān
Tecellī ide ‘arş-ı ḳalbe Raḥmān
14. Çü ṭavrr-ı ‘aḳldandur ṭavrr-ı dil dūr
Ümīdüm bu tecemmül ola maḳdūr
15. Degül maḳşūdum aşlā ‘ilm-i a‘māl
Meger ‘ilm-i ledünnī mūcib-i ḥāl
16. Baña bir dil vir olsun sūz u dāğı
Kim ola teng ü tīre reh çerāğı
17. Ġamuñ iksīri ḳılsun ḳalbümi zer
Tenüm ḥākini itsün ‘ışḳ cevher
18. Mesācidde vişālüñ cüst ü cūyı
Medārisde şıfātuñ ḡüft ü ḡūyı
19. Ne zerre kim anı maḥv ide ḥūrşīd

Münevver kevkeb olur nûrî cāvîd

20. O da müstevli oldı ‘ışk dergâh
Didi germ oluban innî ma‘-Allâh
21. Kim olur isem âteşden şecerden
Beni kim ‘add ider nev‘-i beşerden
22. Kânı ol qalb-i şâfî kânı heyhât
Ki diyem *Rabbenâ Rabbü’s-semavât*²⁴⁸
23. Hâlâyıkdan idem kaţ‘-ı ‘alâyık
Olam fi’l-cümle dergāhuña lâyıq
24. Kõ bu kâli Behiştî yok çü hālũñ
Getür Bismillāh arta ya kemālũñ

TEVHİD-İ VÂHİDİ Kİ VÂHİDİYYET HEZÂ VAHDET-İ ZÂT-I UST

25. *Hüvâllāh’ül-lezi*²⁴⁹ hayyu kadīm
Mürîdün kâdirün berrün ‘alīm
26. Hayât anuñ odur muhyî-i emvât
İder işbât-ı zâtın cümle zerrât

²⁴⁸ Beyitte “*Rabbenâ Rabbü’s-semavât*” ibaresi ile Kehf 18/14’den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve meali şöyledir: *وَرَبُّنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن نَدْعُوهُ مِنْ دُونِهِ الْهَآ أَفَنَدْعُ قُلُنَا إِذَا شِطَطَا* Kalkıp da, "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. O'ndan başkasına asla ilâh demeyiz. Yoksa andolsun ki saçma bir söz söylemiş oluruz. Şunlar, şu kavmimiz, O'ndan başka tanrılar edindiler. Onlar hakkında açık bir delil getiriselerdi ya! Artık kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir?" dediklerinde onların kalplerine kuvvet vermiştik.

²⁴⁹ Beyitte “*Hüvâllāh’ül-lezi*” ibaresi ile Haşr 59/22-23’den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetlerin orijinal metni ve meali şöyledir: 59/22 *هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ* O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen âlemi de bilendir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir. 59/23 *هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهِيمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ* O, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip islah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah'tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır.

27. Mürîd ol her neye ¼aşd itse tekvîn
İder anı meşîyyet ânî ta'yîn

28. İşidür harf u şavt u yok kelâmı
Görür maḥlûkını dâyim tamâmî

29. Kelâm-ı ğayr-ı maḥlûk ile insân
Bi-ḥamdillâh ki taḥşîl itdi îmân

30. Ne cevherdür ne cism ü ne 'arâzdur
Ne ef'âli mu'allel bi'l-ğarâzdur

MM 2a [2a]

31. Degül maḥdûd u ma'dûd u muşavver
Naẓîri zıddı yok Allâhu ekber

32. Ne vardur zât-ı pâkinüñ mekânı
Ne ḥöd vardur vücûdınüñ zamânı

33. Münezzeh zâtı cûn ile çerâdan
Müberrâ ibtidâdan intihâdan

34. Rumûz-âmûzı 'aql-ı dūr-bînüñ
Hidâyet-baḥşı her ehl-i yakînüñ

35. Başâretbaḥş-ı çeşm-i evliyâdur
Başîretbaḥş-ı kalb-i aşfiyâdur

36. Kıyâm-âmûzı şimşâd u çenâruñ

Hırām-āmūzı tāvūs-ı bahāruñ

37. Haṭā-pūşı ḥarīf-i bāde-ḥāruñ
‘Aṭā-baḥşı faḳīr ü tāk-dāruñ

38. Ṭarāvet ol virür verd-i bahāra
Leṭāfet ol virür ḳadd-i çenāra

39. Dilin dilberlerüñ sengīn iden ol
Yüzin ‘āşıḳlaruñ rengīn iden ol

40. Nemekdān eyleyen ol la‘l-i yārı
Ḳomayan dilde ol şabr u ḳarārı

41. Viren dilberlere ḥüsn ü şemāyil
İden bī-dilleri anlara māyil

42. Perīler sīnesin sīmīn iden ol
Şaḳın müşgīn ruḥın nesrīn iden ol

43. Nihāli eyleyen serv-i ḥırāmān
Sühāyı eyleyen ḥūrşīd-i tābān

44. Viren bir ḳaṭre māya çeşm ü ebrū
Benefşe ḥāl ü sünbül zülf ü gül rū

45. Viren ziynet nücūm ile semāya
Zemīni döndüren perr-i hü māya

46. Sipihrüñ eyleyen ṭāḳın mu‘allā
İden āyīnesin mihrüñ mücellā

47. Geyüren āteşe la‘līn qabāyı
Türāba hāzv iden müşgīn giyāyı
48. Dimāğın eyleyen bāduñ mu‘aṭṭar
Kılan qalbin şunuñ şāf u münevver
49. İden bir qatre māyı dürr-i şāfī
İden pür-müşg-ter bir huşk-i nāfī
50. Nebāt-ı Mısrı iden būriyādan
Yaradan nūr-ı muzlim ṭūtiyādan
51. Zebānı mürğ-ı gūyā eyleyen ol
Güli rengīn ü būyā eyleyen ol
52. Te‘āl-Allāh zihī qayyūm u dānā
Her işde ihtiyār ile tūvānā
53. Dinilmez zātına anuñ çe vü çūn
Te‘ālā şānuhu ‘ammā yeķūlūn
54. Enīsi hāṭır-ı hālvēt-niṣīnūñ
Ḥayāli manzar-ı bārīk-bīnūñ
55. Anuñ mihri çerāğı encüm-efrüz
Anuñ şevķi ḥayāli āsumān-süz
56. Naşīb olsa kime kim derd ü dāğı
Bulur dünyā vü ‘uķbādan ferāğı

57. Zihî t̄ālî‘ zihî i‘zâz u devlet
Ki bir zerre bula h̄urşîde kırbet
58. Düşe dura yürüye bî-ser ü pâ
Ola bir kıatre iken mevc-i deryâ
59. Anuñ derdi²⁵⁰ devâ-yı dâ‘-i cāndur
Bedende cān gibi cānda nihāndur
60. Çü dürd-i derdini nûş itdi Ādem
Pür oldı nālîş ile humm-ı ‘ālem
61. Çü derdi ile memlû oldı ‘İsâ
Du‘âsı ile mürde itdi ihyâ
62. Ferîd oldı çü ‘ışkında Muḥammed
Müyesser oldı aña ‘izz-i sermed
63. Olanlar ‘ışka yâr u derde mu‘tād
Behiştî dāyim olur hurrem [u] şād

DER BEYÂN-I SEBEB-İ ZUHÛR-I ĪN MEZÂHİR

64. Ezelde mütteḥid iken bu eşyâ
Temeyyüz yoğ u yoğ idi men ü mâ
65. Heyûlâ-yı ‘ademde şûret-i kevn
Daḥı bulmamış idi naķş ile levn

²⁵⁰ Metinde “derd” kelimesinden sonra atıf vavı kullanılmış ve kelime “‘derd u” şeklinde yazılmıştır. Fakat anlam gereği kelimenin “derdi” şeklinde okunması gerekmektedir. Bu sebeple kelimeyi “derdi” şeklinde yazılmıştır. Bu durumda beytin anlamı şöyle olmaktadır: “Canın derdinin devası onun derdidir. O da bedendeki can gibi canda gizlidir.”

66. Ta‘ayyün bulmamışdı daḥı ervāḥ
Teṣaḥḥuṣ bulmamışdı işbu eşbāḥ
67. Daḥı ma‘dūm idi ecsām-ı fānī
Daḥı me‘vā idi vaḥdet cinānı
68. Kāmu müstaḡraḳ-ı deryā-yı vaḥdet
Ne derd-i ḥecr ü ne dārū-yı vuṣlat
69. Cemāl-i yār idi gün gibi zāhir
Seḥāb olmamış idi bu mezāhir
70. Cemāliyle kılurdu ‘ışḳ-bāzī
İderdi zātına i‘zāz-ı nāzı
71. Cemāli muṭlaḳā āyīneden dūr
Ḥabāb olmamış idi pertev-i nūr

MM 2b [2b]

72. Zuhūrı iḳtizā kıldı maḥabbet
Vücūda geldi pes mi‘rāt-ı keşret
73. Tecellī itdi mir‘āta cemāli
Maḥabbet buldı anuñla kemāli
74. İdüp her āyīneden ‘arz-ı ruḥsār
Temāşā itdi anı ehl-i dīdār
75. Cemāli her cihetden oldı peydā
Gerek görmege ammā çeşm-i bīnā

76. Tecellî itdi mir'ât-ı şuverden
Ki maḥfî olmaya şāḥib-nazardan
77. Beşer āyîne ol āyîne-ārā
Nihān zātı şıfâtı āşikārā
78. ‘Ayān oldı çün ol şems-i takaddüs
Münevver oldı bu āfāk u enfüs
79. Muğannî oluban efrād-ı Ādem
O şevka rakş urur zerrāt-ı ‘ālem
80. Zihî ḥürşid kim bir lem‘a nūrı
Caḥīm itmiş durur ḥūra kuşūrı
81. Ḥicāb olanlara ta‘yîn-i berzaḥ
‘Aceb midür cinān olursa dūzaḥ
82. Gider benligüñi kaldur ḥicābı
Behiştî gör bu rüşen āfitābı

‘İTĀB BĀ DİL-İ PÜR-ŞİTĀB

83. Niçün ḥunşāsın ey tıfl-ı mecāzî
Nice bir lu‘b u lehv ü ḥāk-bāzî
84. Binüp çübîn esbe ey dil-i zār
Şanursın kim Burāk-ı berķ-reftār
85. Yola ‘azm eyleme anuñla zinhār

Giriftār-ı gil eyler āḫir-i kār

86. İdinüp çūbdan tīgı ḥamāyil
‘Acebdür kim olursın cenge māyil
87. Şaḫın kim ‘ākıbet ol tīg-i çūbın
İdiser ḥ‘āb-gāhuñ ḥāk ü ḥūnın
88. Bulamaduñ gibi ḥāl-i ricālī
Ki ḥāk ile bir eylersin sıfālī
89. Kedūdan eyleyüp ey tıfl mīzān
Nice bir olasın ḥāşāk-sencān
90. İdersin dāmenüñi seng ile pür
Şanursın her birin bir kıymetī dürr
91. Cihān şarrāfısın cevher-fürüş ol
Ḳo ḥayvāniyyeti sa‘y it sürüş ol
92. ‘Alī ol himmetüñdür zülfeḳāruñ
Rızā-yı Ḥaḳḳı gör ḳo ihtiyāruñ
93. Süvār ol şāhbāzāne ḥümāya
Per ü bāl aç ‘urūc eyle semāya
94. Meges olma ḥümā ol eyle pervāz
Ḳonar şeh destine perrende şehbāz
95. Seg olma cehd idüp şīr-şikār ol
Ḳul olup Ḥaḳḳa ḥalka şehriyār ol

96. Ḵo nefsüñ dāmenini rūḥa ol yār
Dilerseñ kim saña yār ola dil-dār
97. Neden cāh ile mālā meyl hergāh
Olur çün māl mār u cāh olur çāh
98. Kemāl oldur ki ferzi ruḥ idesin
Bu evden baydaḳı maṭrūḥ idesin
99. Hüner bu nefsi rūḥa idesin yār
Müselmān ola nefis eyleye ikrār
100. Sa‘ādet isteseñ terk eyle ‘ādet
Ki ‘ādet terkidür ‘ayn-ı sa‘ādet
101. Dilerseñ uḥrevī ‘izz ü sa‘ādet
Behiştī dā'imā eyle ‘ibādet

‘ARZ-I MÜNACĀT BE-DERGĀH-I KĀZĪÜ’L-ḤACĀT

102. Hudāyā zinde kıl ‘ıṣṣuñla cānı
Cemālūñle münīr it ḥūn-feṣānı
103. Gözümden gā’ib olmasun cemālūñ
Göñülden gitmesün hergiz ḥayālūñ
104. Çü virdüñ çeşm-i bīnā kılma a‘mā
Tecellī kuḥli ile eyle kuḥlā
105. Göñül ḳandīlin it ḥikmetle rūṣen
Ḥicāb olmaya tā kim ḫulmet-i ten

106. Hicāb olursa vaşla cism-i nā-pāk
Nedür kim gözde kıala bir avuç hāk
107. Geçer cān isteyen hākī bedenden
Ne aşşı Yūsuf elde pīrehenden
108. İdüp ‘uşşāk hālinden haber-dār
Bu ğaflet uyhusından eyle bīdār
109. Ki dil ‘ışkuñla bula zindegānī
Ki cān vaşluñla bula kāmranī
110. İlāhī pāk iken şāfī güherden
Diriğā kim keşīf olduķ hācerden
111. Tecellīyle mücellā idi mir'āt
Beden zarfiyyetinden irdi āfāt

MM 3a [3a]

112. Ta‘allüm bizden eylerken melekler
Ta‘azzum gösterür şimdi felekler
113. Bi-ḥamdillāh idüp ibn-i Ādem
‘Ubūdiyyet ile itdün mükerrerem
114. Şeref virdün melā’ikden ziyāde
Müyesser eyledün çeşm-i güşāde
115. Naşīb it Rabbenā ‘izz-i mü'eyyed
Tecellī eyle kıl rûhum muḥalled

116. Bu ānī devletüñ yok i‘tibārı
Hemānā bir iki gündür qarārı
117. Heves bir ki olup bād-ı hevāya
‘Abeş aldanmışam ān-ı şafāya
118. Şevābı cürm ile taḥlīṭ kıldum
Gehī ifrāt u geh tefrīt kıldum
119. Beni ızlāl idüben nef-s-i kāfir
‘İbādet eylemekde kıldı kâşır
120. Egerçi emr ü nehyüñ oldu ma‘lûm
Teḥallûf itdürür bu nef-s-i meyşûm
121. İlāhī eyle nef-süm tevsenin rām
Niçe bir ser-keş olup ola ḥöd-gām
122. Ḥalāş it nef-s elinden ben za‘īfi
Esīr-i emr-i men kıлма naḥīfi
123. Helāk itdi beni bu nef-s-i bī-dīn
Ağışnī yā ğıyāse’l- musta‘ğışīn
124. Za‘īfem ‘ācizem zāram beğāyet
Elinde dīv-i nef-süñ kıl ‘ināyet
125. Bu deñlü şadır olmazdı ma‘āşī
Zarūrī itdürür bu nef-s-i ‘āsī
126. Yigitlikdür işüm dāyım menāhī

Anı sen yazuğa yazma İlāhī

127. Tenāhī yok dur[ur] luṭfuñda Rabbī
Velī vardur ma‘āşīde tenāhī

128. ‘Amelde çok durur yā Rabb kuşūrum
Ḥavātır keşretinden yok ḥuzūrum

129. Kerīmā luṭfa yok pādāş u ücret
Degül a‘māle lāzım ḥūr u cennet

130. İdersin bunca iḥsānlar sebepsüz
‘Aceb mi cennete koysañ ta‘absuz

131. Egerçi ye's iden cennāt bulmaz
Velīkin i‘timād itmek de olmaz

132. İlāhī olıcaḳ ef‘ālüm işkāl
Behāyime beni itdürme pā-māl

133. Faḳīr ol mürğ-ı dest-āmūz-ı şāhem
Hümāyūn-bāl ü per şāhib-kelāmem

134. Mekān olmışdı baña sā‘id-i şāh
Cüdā düşdüm ḳazā irişdi nā-gāh

135. Şikāra ravza-i sīr-āba geldüm
Ne dāne çinine ne āba geldüm

136. Şikāra gelmiş idüm itdiler şayd
Ta‘alluḳdan daḳıldı pāyuma ḳayd

137. Başumdan gitdi t  ki t c-1  zzet
Dağıldı ayağıma bend-i zillet
138. Elinde nefis-i kem p r   girift r
B r de-b l u per    eng   min  r
139. H l  sa sa y kıldı umca her-b r
Diri  oldum da ı bed-ter girift r
140. Ne de l   at  idem disem  al yık
Olur elbet da ı bir nesne   yık
141. K maz kim eyleye şeh-b z perv z
R c   ide ma  m-1 aşına b z
142. Da ardum yoksa himmetden per   b l
Kem l-i sa yda itmezd m ihm l
143. El  ey ş h-b z-1 k ng r-i  arş
Sen   yir   de  ld r bu den  ferş
144. Ma  mu  z ll-1  arş-1 b -niş n 
şik ru  v rid t-1  sum n 
145. Sen ol evc-i hev ya eyle perv z
Ki per d ke taşavvur itse şeh-b z
146. Sa na l yık olan  ubb-1 va andur
K  bu g rd kler   z   u za andur
147.  ık p  uds ler ile eyle perv z

Nedür cıfe ki murdār ola şeh-bāz

148. Şikār eyler iken tîhû vü dürrâc
Revâ mı olasın murdâra muhtâc
149. Nidâñ ile bu dest-âmûz-bâzı
İlâhî da‘vet it budur niyâzı
150. Riyâz-ı kırbetüñe eyle da‘vet
K’anuñla bulınur ma‘nâ-yı ‘avdet
151. Ta‘alluqdan bulıcaq inķırâzı
Vara dergāhuña marzî vü rāzı
152. İlâhî ‘abd-ı ‘âşî vü günehkār
Günāhına muķırdur eyler iķrār
153. Günāhum i‘tirāfı ‘özü-ķ‘āham
İlâhî ‘afv kıl cümle günāham

MM 3b [3b]

154. Getürdüñ dîn ile fānî cihāna
İlet îmān ile bâğ-ı cināna
155. ‘Alem-dār-ı ‘alem-dār-ı Hudā kıl
Hemîşe hem-nişîn-i Muşţafâ kıl
156. Bilinmez geçdi ba‘zı nev-cüvānî
Geçer pîrlik de anuñ gibi ānî

157. Behiştî sa‘y kıl dime cüvānam
Ki dirsın pîr olıcağ nâ-tüvānam

NA‘T-I MİHTERÎ Kİ HAĞĀYIK-I ERVĀH U
ECSĀM TAFŞİL-İ HAĞĪKAT-I RŪH U CİSMÜST

158. Elā ey kîmyā-yı hāk-i Ādem
Vücūduñ rûhdur tendür dü ‘ālem
159. Dü ‘ālemden ġaraž zāt-ı şerîfüñ
Nice rûh olmasun cism-i laţîfüñ
160. Vücūduñ ‘illet-i tāmı vücūduñ
Vücūduñ ġāyet[i] nâ-būd u būduñ
161. Mağall-i feyz-i nūr-ı ‘ışk-ı Yezdān
Nebî-i *kün fe-kān*²⁵¹ u sırr-ı Sübhān
162. Lisānuñ kuflı genc-i ġayba miftāh
Kelāmuñ zulmeţ-i hayretde mışbāh
163. Sipîhr-i dāniş ü hŭrşîd-i idrāk
Emîr-i taht u tēc-ı ‘izz-i *levlāk*²⁵²
164. Belāğat büstānı ‘andelîbi
Feşāhat bâğınuñ efşah haţîbi
165. Çerāğ-ı hānekāh-ı li-ma‘-Allāh

²⁵¹Kur’ân-ı Kerîm’de geçen “كُنْ فَيَكُونُ” /“Ol” der o da oluverir.” ifadesine telmih vardır. Kur’ân-ı Kerîm’de ifadenin yer aldığı ayetler şunlardır: Bakara 2/117; Ali İmrân 3/59; En’âm 6/73; Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsîn 36/82; Mü’min 40/68.

²⁵²Beyitte “*levlāk*” ibaresi ile Hz. Peygamber’in “*Levlāke Levlāk Lemâ Halaktü'l-Eflāk (Sen Olmasaydın Alemleri Yaratmazdım)*” hadisine nakıs iktibas yapılmıştır.

166. Dür-i şāyeste-i deryā-yı imkān
Gül-i sîr-âb-ı bâğ-ı ‘Arş-ı Raḥmān
167. Emîn-i genc ü gencûr-ı İlāhî
Beşer şāhı melâ'ik kıble-gāhı
168. Hüma-yı ‘Arşın ṭāvus-ı cennet
Bulur zātuñla ‘Arş u Kürsî zînet
169. Cihān şarrāfınuñ dürr-i yetîmi
Cinān gül-zārınuñ ‘ādil ḳasîmi
170. Cihān çeşminde zātuñ ḳurretü'l-‘ayn
Ṭufeyli ḥācibeynüñ *Ḳābe Ḳavseyn*²⁵³
171. Tenüñ mi‘yār-ı dārü'l-ḳarb-ı eşbāḥ
Dilüñ ṭayyār-ı dārü'l-mülk-i ervāḥ
172. Risālet taḥtınıñ şāhib-külāhı
Celālet çarḫınıñ raḥşende māhı
173. *Ḳalem*dür ḳudretüñ levḥı oldı ‘ilmüñ
Vaḳāruñ kūh-ı *Kāf*u baḥr ḥilmüñ²⁵⁴
174. Sa‘adet şemsi Bü'l-Ḳāsım Muḥammed
Emîn-i maḥzen-i esrār-ı Aḥmed

²⁵³ Beyitte “*Ḳābe Ḳavseyn*” ibaresi ile Necm 53/9’dan nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve meali şöyledir: فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.

²⁵⁴ Beyitte *Kaf* (50) ve *Kalem* (68) surelerine telmih vardır.

175. Der-i bāğ-ı cināna ismi fettāh
Şıfâtı kenz-i sırr-ı ğayba miftāh
176. Vücūdı gerçi cilve-i pesīndür
Şühūdı lîk nūr-ı evvelīndür
177. Delīl olmasa ol şem‘-i ħudāyī
Zulūmden kimse bulmazdı rehāyī
178. Eyā cān bāğının āzāde servi
Cinān bostānının ra‘nā tezervi
179. Tapuñdur maḳşad-ı *Tāhā vü Yāsīn*²⁵⁵
Tapuñdur hādī vü mehdī-i ḥaḳ dīn
180. Ḥaḳīḳī bende ḥaḳḳa ḥazretüñdür
Tırāz-ı ıştıfā hem ḥil‘atüñdür
181. Ne Ādem var idi ne ḥōd Süleymān
İderdüñ mümkināta cümle ferman
182. Çü gördüñ zīr-i destüñ mā-sivāyī
Didüñ men dūnehu taḥtū’l- livāyī
183. Gehī ‘āşık gehī maḥbūbsın sen
Gehī ṭalib gehī maṭlūbsın sen
184. Vücūduñ berzah-ı evveldür ey cān

²⁵⁵ Beyitte *Tāhā*(20) ve *Yāsīn*(36) surelerine telmiḥ vardır. Hz. Peygamber’den rivayet edilen bir hadiste anlatıldığına göre, *Tāhā* ve *Yāsīn* sûrelerini işiten melekler şöyle demişlerdir: “Bunların kendilerine gönderileceği ümmete ne mutlu, bunları taşıyan gönüllere ne mutlu, bunları okuyan dillere ne mutlu!” (Dârimî, “Fezâilü’l-Kur’ân”, 20). Birçok sûrede olduğu gibi âyetlerinin kısa ve sonlarının secili olması sûrenin okunuşuna apayrı bir mûsiki katmaktadır.

Ta‘ayyün bulduñ aduñ oldı insān

185. Kemāl-i ‘ıṣkī itduñ çünki tekml̄
İder bābuñda per cārüb-ı Cibrīl
186. Çü zātuñ oldı zāt-ı Hākka mir'āt
Seni idrāk ide ‘aql heyhāt
187. Diler ‘özrin iden gerçi günāhı
Güneh-kāruñ ıapuñdur ‘özr-ıhı
188. Virildi saña kātı‘ iki bürhān
Biri Qur‘ān biri şimşīr-i bürrān
189. Sen ol ‘anķāsın ey sīmurğ-ı lāhūt
Güzer-gāhuñ olubdur ḥaṭṭ-ı nāsūt
190. Çü rūḥ-ı maḥz̄dur zātuñ muşavver
Ola mı rūḥ hergiz sāye-güster
191. Şu deñlü nūş kıldıñ cām-ı vaḥdet
Ki yuduñ levḥ-i dilden ḥaṭṭ-ı keşret
192. Kime olsa mu‘allim ḥazret-i Rabb
Ne lāzım ‘ilm ü ders ü ḥaṭṭ u mekteb
193. Anuñ kim ḳalbi ola *levḥ-i maḥfūz*²⁵⁶
Ne ‘ilm ola ki ol olmaya maḥz̄z̄

²⁵⁶ Beyitte “*levḥ-i maḥfūz*” ibaresi ile Burūc 85/22’den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve mealı şöyledir: فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ O, korunmuş bir levhada (Levh-i Mahfuz’da)dır.

MM 4a [4a]

194. Beşer kimdür kim ide müşkilün hall
Yanuñda ıfl-ı nādān ‘aql-ı evvel
195. Saña ma‘lūm idi te‘vīl ü tenzīl
Arada peyk-i rāh olmuşdı Cibrīl
196. İdinen küngür-i ‘arş āşiyāna
Vire mi zerrece qadr āsumāna
197. Celālet kişverinde kām-yāb ol
Sipih-r-i ma‘rifetde āfitāb ol
198. Bu ‘ālemden anuñ zātı ‘arāzdur
Vücūdı cevher ü ‘ālem ğarāzdur
199. Ne şeydür ‘aql u nefis ü ‘arş u eflāk
Didi çün hāzret-i haqq āña *levlāk*²⁵⁷
200. Eger ebr olmasaydı sāye-bānı
Yağardı mihri tābı āsumānı
201. Melek şem‘i ruḥı pervānesidür
Felek ser-geşte vü dīvānesidür
202. Çün ol hūrşīd-i dīn ‘arż itdi ruḥsār
Şanemler oldılar cümle nigün-sār
203. Tulū‘ından münevver oldu ervāḥ

²⁵⁷ Beyitte “*levlāk*” ibaresi ile Hz. Peygamber’in “*Levlāke Levlāk Lemā Halaktü'l-Eflāk (Sen Olmasaydın Alemleri Yaratmazdım)*” hadisine nakıs iktibas yapılmıştır.

Kudūmından müşerref oldu eşbāh

204. Şebehdür halk-ı cevher pāk-zātı
Müberrā şeyn ü nokşandan şifātı
205. Mūkaḥḥal eylemiş çeşmini māzāğ
Müşerref eylemiş kalbini iblāğ
206. Ser-i mū tār-ı zülfinden şeb-i *ḳadr*²⁵⁸
Sühādur mihri yanında meh-i bedr
207. ‘Adem levḥinde var iken vücūdı
Daḥı yoğ idi ervāḥuñ sücūdı
208. Şu zātuñ kim ola meddāḥı Allāh
Zebān vaşfında olur lāl u kūtāh
209. Eger[çi] eyledüm vaşfında ĩcāz
Bi-ḥamdillāh ki buldı ḳadr-i i‘cāz
210. Uyup nefsüme çoğ itdüm şenā‘at
Şefā‘at yā Ḥabībullāh şefā‘at
211. Şefā‘at eylemez iseñ Behiştī
Bu deñlü cürm ile görmez behiştī
212. Anuñ aşḥābına āline her dem
Hediye bendeden durdukça ‘ālem
213. Ḥuşūşā anlara ḳi ol Ka‘be-i dīn

²⁵⁸ Beyitte *Kadir* (97) suresine telmih vardır. Surede Kadir Gecesi’nden bahsedildiği için bu adı almıştır. “İnnā enzelnā” adıyla da anılmaktadır.

Ḳamu aşḫāb içinde itdi ta'yīn

214. Mu'azzez cümlesinden çār yārı
Emīri ümmetüñ ḥalḳuñ kibārı
215. Çün oldı çār yārı çār erkān
Gerekmez dār-ı dīn rükninde nokṣān
216. Şeb-i *İsrā*²⁵⁹ nice şeb *Leyletü'l-Ḳadr*²⁶⁰
Ziyā virmiş cihāna gün gibi bedr

ŞİFAT-I Mİ'RÂC-I EFDALÜ'L-BEŞER ALEYHİSSELÂM

217. Sevād-ı ṭurresi ḥaclet-dih-i ḥūr
Beyāz-ı ğurresi nūrun 'alā nūr
218. Şeb-i devlet şeb-i 'izzet şeb-i rāz
Şeb-i şoḥbet şeb-i vuṣlat şeb-i nāz
219. Hevāsından mu'aṭṭar dil dimāġı
Ziyāsından münevver cān çerāġı
220. Hemānā düde-i şem'-i sa'adet
Feraḥ-efzā çü şubḥ-ı 'īd-i devlet
221. Çü sürme çeşm-i bīnā tütüyāsı
Çü cevher ḥāk-i tīre kīmyāsı

²⁵⁹ Beyitte “*İsrā*” ibaresi ile İsrâ17/1'den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve meali şöyledir. سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.

²⁶⁰ Beyitte “*Leyletü'l-Ḳadr*” ibaresi ile Kadir 97/1'den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve meali şöyledir: أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ Şüphesiz, biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik.

222. Nesîminden irişür mürdeye cân
Sevâdından olur feyz âb-ı hayvân
223. Ne Qadrüñ kadri var ne hûd Berâtuñ
Yanında ol şeb-i vaşl-ı necâtuñ
224. Dönüp gerdün fânûs-ı hayâle
Bulanlar döndi eşkâl ü mişâle
225. İderdi cilve bu ṯāvus-ı aḥḍar
Kevākib olmuş idi şemsiye per
226. Nebî ol serv-i gül-zâr-ı ḥaḳîḳat
İderken ol Şeb-i *İsrâ*²⁶¹da vaḥdet
227. Dili bîdâr lîkin çeşm[i] ḥufte
Güli gül-zâr-ı vaḥdetde şüküfte
228. İrişür ‘avn u luṭf-ı Ḥaḳḳ te‘âlâ
Kim uçar Sidreden ol mürğ-ı vâlâ
229. Şabâ gibi irüp nāmûs-ı ekber
Getürdi müjdeler peyk-i ḥaber-ber
230. Didi ey gülbin-i bûstân-ı vaḥdet
Selâm eyler ṭapuña Rabb-ı ‘izzet
231. Ṭapuñı da‘vet eyler ḳurbetine
Varalum ‘izzet ile ḥazretine

²⁶¹ Beyitte “*İsrâ*” ibaresi ile İsrâ17/1’den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve meali şöyledir. سُبْحَانَ الَّذِي أَمْرُ بِعِيدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.

232. Geçüp ḥadden melā'ik intizārī
Ḥavārī ḥāzır itdiler nişārī
233. Gözi ḳapuda ğilmānuñ ser-ā-ser
Ki vire gözlerine pertevüñ fer
234. Buyur ey 'ayn-ı Yūsuf ḥüsn vücūda
Göreler nice olur ḥüb-rūda

MM 4b [4b]

235. Ḳadem ḳıl rence vaşluñ intizārı
Ḳomadı mihr ile mehde ḳarārı
236. Burāk-ı berḳ-seyr ü bād-reftār
Götürmişdi bile hem ol sebük-bār
237. Zihī merkeb zi mevkib dār-ı 'ālī
İrişmez seyrine insān ḥayālī
238. Ḳadem başsa zemīne bād-pādur
Ḳanat açsa hevāda şan hümādur
239. Hümā-yı nūr-bāl ü bāz-pervāz
İrişmez sāyesine bāl açup bāz
240. Vişāl eyyāmı mānendi sebük-pāy
Firāk eşki gibi āfāk-peymāy
241. Müneccim 'aḳlı-veş eflak-gerd ol
Mühendis fikri-veş ğitī-neverd ol

242. Hākīm efkārı gibi çarh-ı dāyır
Faķır ezkārı gibi ‘arş-ı sāyır
243. Şerādan tā şüreyyā aña ber-kām
Berāber aña nisbet seyr ü ārām
244. Ne irmiş rānına dāğuñ gezendi
Ne görmüş pāyı anuñ pāy-bendi
245. Boyı servin melekler itmemiş pest
Rikābına felekler urmamış dest
246. Mübārek puşti bār-ı zīnden āzād
Dili bī-bārlikden hurrem ü şād
247. Müzeyyen peykeri çün bāğ-ı cennet
Münevver şüreti hūrşīd-i kudret
248. Düm-i tāvūs-fāmı müşg-perver
Süm-i meh-peykeridür lü'lü'-yi ter
249. Başında gerçi yokdur licāmı
Murādınca velīkin cümle kāmı
250. ‘Alefden eyler ol tāvus ikrāh
Çü encümdür aña vü keh-keşān kāh
251. Anuñ ābişhorı fevķ-i felekdür²⁶²
Anuñ rāzīleri hūr u melekdür

²⁶² Metinde “felekler” şeklinde yazılmış olup vezin, kafiye ve anlam gereği düzeltilmiştir.

252. Süvār oldı revān ol bād-pāya
Şanasın berg-i gül bindi şabāya
253. Süvār oldı Burāqa çünki ol şāh
Esed burcında toğdı gūyiyā māh
254. Qapup ol kebk-i ‘ulvī şāh-bāzı
Qoyup süflīyi tutdı pes firāzı
255. Hümā gibi hemānā itdi pervāz
Ki zıllın göremedi [hiç] şeh-bāz
256. ‘Aceb bu kim tezerv ola vü şāhīn
Şabā yili getürdi berg-i nesrīn
257. İrişdi Mekke’den Aqşā’ya ānī
Peyem-berler ziyāret kıldı anı
258. Hemānā oldı Aqşā Beyt-i ma‘mūr
Zevāyāsın münevver kıldı ol nūr
259. Çü Aqşā’yı müzeyyen itdi ol şem‘
Nebīler oldılar pervāne-veş cem‘
260. İhāta itdi verdi²⁶³ nesterenler
Hacil ol nesterenlerden semenler
261. Elin öpdı kimisi sübhā-girdār
Kimi seccāde-veş başı itdi ruhsār

²⁶³ Metinde “virdi” şeklinde “y” ile yazılmıştır.

262. Ridā-veş öpmek ile sīnesini
Mücellā itdiler āyīnesini
263. Yüzinde gördiler mihrāb-ı ebrū
Pes aña her ʔarafdan ʔutdılar rū
264. Hırāmān oluban ol serv-kāmet
İmāmet itmek içün itdi kāmet
265. İmāmı oldu cümle enbiyānuñ
Geçüp öñine şaff-ı pīşvānuñ
266. Rükū‘ itdi bile itdi felekler
Sücūd itdi bile itdi melekler
267. O cümle enbiyānuñ ser-firāzı
Tamām itdi taḥiyyāt-ı namāzı
268. Virür çün kim selāmı ḥürmet ile
Sefer eyler semā'ya ‘izzet ile
269. Pes andan çıkdı yıl gibi sebük-gām
Semā'nuñ merḳadine refref āsām
270. Ḳadem başdı semā'ya çünki ol şāh
Getürdi ḳurş-ı nām-ı germini māh
271. Pür idüp kāse-i sīmīnine nūr
Nişār itdi gelicek māh-ı deycūr
272. Hem itdi peykerini ferş-i sīmīn

Ki sūde ola pāy-ı berg-i nesrīn

273. Urup meh yüzine dāğ-ı ğulāmı
Ġulām idinür ol māh-ı tamāmı

274. Kūdūminden müşerref oldu Ādem
Cemālinden müzeyyen oldu ‘ālem

275. Düşüben velvele çarh-ı berīne
İrişdi ğulğule taht-ı zemīne

276. ‘Uṭārid gördi geldi çeşme-i nūş
Ne defter kendözin kıldı ferāmūş

MM 5a [5a]

277. Yürüyüp başı üstine kalem-vār
Yüz urup maḳdemine kalem-vār

278. Devāt-āsā açup medḥe dehānı
Kalem gibi revān itdi zebānı

279. Pes anda eyledi Yaḥyāyı iḥyā
Deminden tāze cān buldı Mesīḥā

280. Çıkup pes eyledi zühreye āheng
Ḥam idüp zühre itdi kāmetin çeng

281. Vücūdın zührenüñ ‘ışk eyledi sāz
Ki virdi her regi bir dürlü āvāz

282. Didi iderse anda ders taḥkīḳ
Ki her bir nüktesidür rāh-ı tevḥīḳ
283. İrişdi çünki çarḥ-ı āfitāba
Güneş ol māha oldı āfitābe
284. Güneş gördi çün ol gün yüzlü māhı
Sevincinden göge atdı külāhı
285. Şanasın çıkdı baṭn-ı ḥūt içinden
Ya delv ile çeh-i hārūt içinden
286. Tekellüf eyledi nārenc-i zerrīn
Du‘ālar eyledi vü kıldı taḥsīn
287. Görüp Yūsuf cemāl-i pür-kemālī
Temāşā itdi nūr-ı zū’l-celālī
288. Çü pencüm çarḥa itdi eşhebi gām
Sümi mihrinden aldı behre Behrām
289. Pes anda itdi [Hārūn ile] şoḥbet
Yüreginde ḳodı dāğ-ı maḥabbet
290. Çün irdi Müşterīye menzil-ārā
Cemālını göricek oldı şeydā
291. Olup pes Müşterī candan ḥarīdār
Metā‘-ı mihrin aldı müşterī-vār
292. Çü Mūsī gördi ol Şems-i münīri

Muṣayḳal oldı mir'āt-i zamīri

293. Yedinci çarḫa çıḳdı çün ol ekmel
Ḳamu müşkillerin ḳıldı Zuḫal ḫal
294. Buluşdı anda İbrāhīm [ü] Maḫmūd
Dem-i vaşl irdi ḫāşıl [oldı] maḳşūd
295. Hem anda itdi ol şadr-ı tarīḳat
Ḳamu mürsellere ders-i ḫaḳīḳat
296. Ḳadem başdı çü bām-ı heşte Aḫmed
Sevābit buldı cümle ‘izz ü sermed
297. Görüp şem‘-i cemālin [Nesr-i] ṭāir
Olur pervāne-veş gerdende dā’ir
298. Benātü’n-na‘ş oluban gevher-efşān
Öniñde oldı Pervān sübḫa-gerdān
299. Çü başdı çarḫ-ı aṭlas üstine pā
Döşedi ayağına ḫazz u dībā
300. İrer Sīmurḡ-ı *Sidre Müntehāya*
Ki ‘azm ide oradan müntehāya
301. Görür ḳudsīler olmuş *Sidre*²⁶⁴ye [cem‘]
Ḳamu pervānelerdür müntehā şem‘

²⁶⁴300 ve 301. beyitte “*sidre müntehā*” ibaresi ile Necm 53/14’den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve mealı şöyledir: عَنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında.

302. Var anda gördi çār-cūy-ı cārī
Kimi zāhir kimi bāṭında sārī
303. Biri ‘ilm-i şerī‘at biri hıkmət
Birisi ma‘rifet biri haḳīḳat
304. Ḳadehler şundı anda sākī-i hāş
K’olur bir ḳaṭresinden çarḫ raḳḳāş
305. Ḳodı cām-ı mey ü nūş itdi şīri
Ki ola ‘aḳl u nefis-i küll esīri
306. Didi Cibrīl iy hūrşīd-i pūr-tāb
Per ü bālümde ḳalmadı benüm tāb
307. Ki bu Sidreden idem öte pervāz
Zarūrīdür ḳaluram bunda ben bāz
308. Tecāvüz eyler isem bundan ey şāh
Yaḳar bāl ü perüm envār-ı Allāh
309. Egerçi şem‘ünün pervānesiyem
Mey-i esrārunuñ peymānesiyem
310. İcāzet yok velīkin ḳaşıram ben
Buyuruñ siz gelince hāzıram ben
311. Egerçi ma‘rifetde yok ḳuşūrum
Velī bu ḥadden artuḳ yok ‘ubūrum
312. Buyur dildār ḥalvet-ḥānesine

İrişdür cānıñu cānānesine

313. Didi Cibrīle iy hem-rāz u hem-rāh
Benem pervāne-i mışbāḥ-ı Allāh

314. Beni cām-ı maḥabbet itdi ḥoş-ḥāl
Ḥicāb olmaz baña bu zīnet-i bāl

315. Çü rüşen ola şem‘-i kurb-ı Yezdān
Atam pervāne gibi germ olup cān

316. Otur sen bunda hem-ḥāne degülsin
Perüñ şakla ki pervāne degülsin

317. Vücūd ile müşerref oldı Refref
Getürdi ‘arş pes çün verd ber-kef

318. İrişür bir mekāna yok mekānı
Ḥicāb olur diyü kor anda cānı

MM 5b [5b]

319. Mu‘arrā oluban ism ü ‘alemden
Güzzer kıldı revān levḥ ü qalemden

320. Qalup cān sebkat itdi sırr-ı cānı
Ki göre cān gözi ol bī-nişānı

321. Ḥicāb-ı kevn[i] kaldurdın yüzinden
Giderdi kendüligin kendözinden

322. Gehī lā ile nefy itdi vücūdı
Gehī illā diyüp itdi sücūdı
323. Çün oldı mebde'-i aşlına t̄alib
Ḥudūşın maḥv kıldı nūr-ı vācib
324. Gidüp imkân ile ālāyiş-i ḥāk
Ḳadem-zenūñ ḥudūdın eyledi pāk
325. Ara yirde maḥabbet oldı cālib
Göñül maṭlūbına irişdi t̄alib
326. Ziyāde olmuş idi iştiyākı
Fenā ile vücūdın itdi bākī
327. Gidüp keyfiyyet ü māhiyyet-i māh
Hemānā ḳaldı bākī nūr-ı Allāh
328. İşitdi nice cān perver ḥiṭābı
Didi yüz ‘izz ü nāz ile cevābı
329. Kelāmı bī-ḥurūf u şavt u āvāz
Ma‘ānisi velīkin münhī-i rāz
330. Dileyüp ümmetini faḥr-i ‘ālem
Ḳodı mecrūḥlar zaḥmına merhem
331. Tamām oldı çü bitdi²⁶⁵ kār-ı ümmet
Yine geldügi yola itdi ric‘at

²⁶⁵ Metinde “bitti” şeklinde yazılmıştır.

332. Münezzehdür Hudā bu güft ü gūdan
Behiştī ġāfil olma cūst ü cūdan
333. Burada ‘āciz olur fehm ü idrāk
Ta‘aqqul eyleyemez ‘aql-ı derrāk
334. Senüñ bābuñ degül bu sözler epsem
Sözüñi hatm kıl vallāhu a‘lem
335. Hudāya Aḥmed’e şāh-ı zemīne
İtā‘at vācib oldı ehl-i dīne
336. Mülūk-ı encümdür ol mānend-i hūrşīd
Kamusı bende ol serdār-ı cemşīd
337. Cihān sultānlarınıñ pādişāhı
Halīfe ḥazreti şehler sipāhı
338. Münevverdür anuñla çeşm-i ‘ālem
Müşerrefdür anuñla nesl-i Ādem
339. Maḳarr-ı salṭanat puşt-ı hilāfet
Penāh-ı memleket şāhib-sa‘adet
340. Süleymān-ı zamān Dārā-yı devrān
Şeh-i şāhib-velāyet Bāyezīd Hān
341. Boyuna cāmedür ferheng-i şāhī
Başında tāk-ı te’yīd-i ilāhī
342. Kılıcı kufl-ı mülk-i hefte miftāḥ

343. Kılınıcî teng ü tîre albe mıřbāh
Felekler ār-āı nerdübānı
Melekler bāmı aşr-ı pāsbanı
344. Hālīm ü ‘ālem ü ehl-i mürüvvet
Kerīm ü ‘ādil ü řāhib- fütüvvet
345. ‘Ara-rīz eyleyüp keff-i seābı
Hilālî řermsār eyler rikābı
346. Selaın-i cihān bābına mutāc
Hāsası ehl-i tāca dūrretü’t-tāc
347. Sikender-şevket ü Dārā-yı devrān
řeh-i Rūm u ‘Arab Īrān u Tūrān
348. emende sāye çalsa ol semenber
Nebāt-ı zehr olur tiryāk-ı ekber
349. Anuñ avfından ejderhā-yı ūn-’ār
Dehān açmaz idüp perhīz-i bīmār
350. Eger şu şamasaydı lufı ābı
Yaardı dehri ahrı iltihābı
351. Anuñ mülkinde yok bir gūře vīrān
Dil-i dil-dāde lī ol daı pinhān
352. ‘Aceb dānādur ol řāh-ı tevānā
Tüvānā olur elbet daı dānā

353. Vireydi m̄ha tuğrası berātı
Bulurdı k̄stlikden meh necātı
354. Ni'am devrinde t̄olmuşdur cihāna
Cihān olmuş durur çün şehd-ḥāne
355. Elinüñ çeşmesidür 'ayn-ı iḥsān
Olur her lūlesinden lū'lü'-efṣān
356. Üşenür pençesinden şīr-şerze
Turama[z]ḥamlesine mār-gerze
357. Çü tīgı berķi ola pertev-efgen
Olur bīm ile lerzān mihr-i rūşen
358. Belinde ḥançer-i ser-tīz-i Dahḥāk
İki balcağı iki mār-ı bī-bāk
359. Görüben tīr-i dil-düzını gerdün
Şafaḳdan bağı oldu lāle-veş ḥün
360. İşāret itse ebrūsı kemāna
Yeter bir tīri fetḥ içün cihāna

MM 6a [6a]

361. Kemānı elde kavı-ı āsumānī
Ecel zehrinüñ okı nāvdānı
362. Çü başlaya ney-i tīri nevāya
Çıkar rakḳāş olup kuşlar hevāya

363. Eline dūr-bāş alsa ğazab-nāk
Siper dutar yüzine qorqup eflāk
364. Eline alsa rumh-i mār-peyker
Siper olur olup pīçān ejder
365. Sipihriñ şīri zencīrine beste
Oqından Nesr-i t̄ayir mürġ-ı haste
366. Zemīnūñ kīsesini itdi pūr zer
Cihānı cūd ile kıldı musahhar
367. Eger çi şāhlar zıll-ı hümādur
Velīkin şāhumuz zıll-ı Hudādur
368. Yülimiş²⁶⁶ görmez ucın yoqsul u bāy
Meger şemşīr ola destinde yā yāy
369. Çe ger feyyāz dur hırşīd ile yem
Velī ihsānı yanında anuñ kem
370. Şu resme ‘adl ider şāh-ı cihān-cū
Pelengi naṭ idinür gūr u āhū
371. Qoyunuñ dünbesini gürg-i pūr-kīn
İdinür qorqusından gird-i bālīn
372. Yasağı şöyle eyler ol ser-efrāz
Hamāmeyle bile pervāz ider bāz

²⁶⁶ Yülimek: Çekilmiş.

373. Ne dünbe bulsa gürbe eyler āzār
Ne incīre urur güncişk minķār
374. Melaḥ güncişk ile eylerdi pervāz
Tezerv ü kebg ile hem-bāl şebbāz
375. Yatur bir yirde mīş ü şīr-şerze
İrişmez bād-ı bedden bīde lerze
376. Ne yirde dāne-çīn olursa ‘uşfūr
Bilesince nevāle-gīr olur mūr
377. Ḥurūsuñ dimne-i ḥūnī enīsi
Seg-i derrende ḥargūsuñ celīsi
378. Meges uçmaz şeker üstinden aşlā
‘Asel şasına başmaz mūr hem-pā
379. Tolaşmasun diyü pāy-ı zübāba
Teninde tövbe itdi tār tāba
380. Alup bir ḥūr başa taş-ı pūr-zer
Gezerse maşrıķ u mağrib ser-ā-ser
381. Kimesne meyl kılmaz hīç mālā
Getürmez vuşlatı kimse ḥayāle
382. Saña bir tīg şunmuş tañrı ey şāh
Yazılmış üstine *Naşr*²⁶⁷un min Allāh

²⁶⁷ Beyitte Nasr (110) suresine telmiḥ vardır. Sure adını, ilk âyetinde geḇen ve "yardım, zafer" anlamına gelen "naşr" kelimesinden almıştır. Allah'ın Hz.Peygamber'e yardımından bahsettiğı için bu ismi almıştır. Hz. Peygamber'in

383. Tırāz-ı rāyetüñ ‘uķāb-ı nuşret
Bulur bāl açıcak a‘dāya fursat
384. Yazılmış üstüne *innā fetaḥnā*²⁶⁸
Nereye gitse feth ü naşr-ı hem-pā
385. Nihāl-i tūğuñ üzre zī şehāmet
İdinmiş āşiyāna mürğ-ı nuşret
386. Çü zıllu’llāhsın ey şāh-ı kişver
‘Aceb mi olsa zıll-ı Hāk muzaffer
387. Şerīf aduñ yazılsun diyü ey şāh
Direm şekline girdi mihr ile māh
388. Sen İskender’sin āyīneñ zamīrūñ
Ferīdūñ çakerūñ Dārā esīrūñ
389. Kādem başsa ne yire esbüñ ey şāh
Olur şekl-i hilālī peyker-i māh
390. Semendüñ idicek altuñda cevlan
Bir adımdur aña bu yidi meydān
391. Sehāda destüñe olmaz berāber
Tolu dür olsa yem kân olsa pür-zer
392. Elinde birisünüñ bir avuç hāk
Birinüñ keffi pürdür hār u hāşāk

vefatına ima olarak değerlendirildiği için "Tevdî (veda)" adıyla da anılmaktadır; ayrıca "İza câe" ve "Fetih" adları da vardır.

²⁶⁸ Beyitte “*innā fetaḥnā*” ibaresi ile Fetih 48/1’den nakıs iktibas yapılmıştır. Ayetin orijinal metni ve meali şöyledir: *إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا* Innā fetahnâ leke fetham mubînâ.

393. ‘Aṭāda dökse keffüñ bah[r]-i gevher
Mübārek nāhunüñ olmaz senüñ ter
394. Şu ḥadde irdi ‘adlüñ kim seher-gāh
Şehā ‘uşşāk dahı eylemez āh
395. Meger nāy eyleye devrüñde feryād
Meger ‘uşşāk ola mülküñde nā-şād
396. Döküp yaş āha itmez kimse āheng
Meger çeşm-i şurāhī vü reg-i çeng
397. Kapuñdur menba‘ı luṭf u seḥānuñ
Ṭapuñdur ma‘deni ‘adl u ḥayānuñ
398. Şehā medḥüñde olurdum dür-efşāñ
Dilüm bağlamasaydı sihr-i hicrān
399. Devād işitdi çün nağme²⁶⁹-i silki
Dehāna şokdı pes engüşt-i kilki
400. İrüp güşına bu nazm-ı dürr-efşān
Açup ağzını qaldı mest ü ḥayrān
401. Dirīgā ḥasretā bu zihn [ü] idrāk
Olur zāyi‘ ki olmağile ğam-nāk
402. Degül maqdūr ādem medḥüñ ey şāh
Diyelüm ‘özr idüp estağfirullāh

²⁶⁹ Metinde “nağz” şeklinde yazılmış olup anlam ve vezin gereği düzeltilmiştir.

MM 6b [6b]

403. Muḥammed ḥürmetiyçün yâ İlāhī
Ḥaṭarlardan emīn it pādişāhı

404. Kılıcı üstün olsun ḥayli manşūr
‘Adūsı dāimā maḡlūb u maḡhūr

405. Qarīndür devlete şāhib-kırān it
Cihān-cū şāhdur ḡitī sitān it

TEMEDDÜḤ-İ MÜNŞİ-İ İN KİTĀB

406. Eyā naḡḡā[ş]-ı ḡüftār-ı dil-āvīz
Ne cevherler şaçar gör bu güher-rīz

407. Temāşā kıl oñat iy nazra-perver
Ne resme dirilü[r] gör sende cevher

408. Ki nazmından utanur silk-i Pervīn
Benātü’n-na‘ş ider Neşrīne taḡsīn

409. Anuñ her beytidür bir dürc-i gevher
Ṭolu her dürc içi lülü'-i muzmer

410. Temevvüc itdi yine baḡr-ı zehḡār
İdiserdür cihāna dürler īḡār

411. Şadef-vārī açuḡ tut ḡuş-ı cānı
İşit ne dür döker ol dürr-feşānı

412. Leā'lı şaçmağa açdı dehānı
Şadef-veş pür dūr idiser cihānı
413. Melāhat şekkeristānında bebgā
Belāgat gülşeninde mürğ-ı gūyā
414. Sürūda başlayup itdi ser-āgāz
Kulak dut gül gibi iy mahrem-i rāz
415. Ki lezzetler virür zevk-i selīme
Deminden cān virür 'azm-i remīme
416. Ney-i kilkidür anuñ şūr-ı mahşer
Şarīrinden ölüler kaldurur ser
417. Yine bu naḥl-bend-i naḥl-perver
İder bir naḥl kim ḥurmā virür ter
418. Olur her bergi anuñ fitne-engīz
Olur her nūrı anuñ nāfe-āmīz
419. Çü Sidre her budağıdur bürümend
Tolu cüllāb-ı şāfī çün ney-i kand
420. Temāşā it ki bu üstād-ı büt-ger
Düzer bir büt ki ḥayrān ola Āzer
421. Yazar bir naḳş bu naḳḳāş-ı rengīn
Olur dem-beste görse Mānī-i Çīn
422. Biraz luṭf eyle bir Yūsuf cemāli

Ki bir dilberde yokdur zülf ü hālī

423. Be-ğāyet ʔab‘ı pāk ü ʔaddi mevzūn
Selīs elfāzı gūyā Dürr-i Meknūn

424. Mu‘arrā hūsni nokşāndur hālelden
Müberrā rütbeti ʔadr-i zelelden

425. Ne ʔonmıř dāmenine gerd-i nokşān
Ne hōd görmış nazīrin ʔeřm-i insān

426. Giyerdi cāme-i zer-beft ü dībā
Ki dībā ola daḥı [ana] zībā

427. Sürüp ruḥsārına rūřen sepīdāb
Lebini itdi gül-gūneyle ‘unnāb

428. Daḥup gūřına dürden gūřvārı
Geçürdi sā‘id-i sīme sivārı

429. Hilālī vesme ile itdi müřgīn
Mehini eyledi nīl ile tezyīn

430. Çeküp sürme yüzine sürdi ğāze
Yañağın eyledi gülgüne tāze

431. Oḥuyup siḥr-i Bābil ol füsūn-ger
Şaḥınuñ itdi her tārını ejder

432. Olur meřḥūr siḥr ile perīler

Yanında gāvsāle *Sāmīr*²⁷⁰ler

433. Yed-i beyzāsın itdi āşikāra
Füsūn ehline kılmadı müdārā
434. Dimiş ol fāzıl-ı merd-i sūḥan-gū
Sebeb zeyn olmağa bü'-bü' perī-rū
435. Ki nāgeh ben faḳīri çarḫ-ı ğaddar
Belālar bendine kıldı giriftār
436. Uçurdu ravzadan ṭāvus-vāri
Nişīmen eyledi dil ḫārḫarı
437. İrişdi ğaflet ile mekr-i şeyṭān
Çıxup cennetden oldum ehl-i zindān
438. Ne müşkildür ki olan ehl-i cennet
Çeke yıllar ile dūzaḥda miḥnet
439. Sürerken nāz ile²⁷¹ cennet şafāsın
Çeke biñ cevr ile dūzaḥ cefāsın
440. Şehā lāyık degüldür ehl-i dīdār
Mü'ebbed ḫala dūzaḥda giriftār
441. Ğamın idüp bu ğuşşa ḫaste cānı
İderdüm ney gibi ğamdan fiğānı

²⁷⁰ Beyitte, Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan, Samiri adındaki kişinin Hz. Musâ'nın kavmini, mücevherleri eriterek yaptığı buzağı heykeline tapmalarını istemek suretiyle yoldan çıkarması hadisesine telmih vardır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hadiseden bahsedilen ayetler şunlardır: Bakara 2/51; Araf 7/148; Taha 20/85,86,87,88,95,96.

²⁷¹ Metinde “nāzuḥa” yazılmış olup anlam gereği düzeltilmiştir.

442. Kılup ʔanbūr gibi āh u efgān
Yaḳardum ‘ūd gibi āteşe cān

443. Boyum çeng eyleyüp fūrḳat melāli
İderdi dest-i miḥnet gūshmāli

MM 7a [7a]

444. Ögerdüm gāh gāhi ḳurb-ı şāhı
Dögerdüm dem-be-dem baḥt-ı siyāhı

445. Dökerdüm ḥasret ile ḳanlu yaşı
Ururdum başa ṭaşı ṭaşa başı

446. Taşavvur eyleyüp ol ittiḥādı
İdicek fikr ḥāl-i nā-murādı

447. Giderdi ‘aḳl u hūş u fehmi ü idrāk
İderdi dest-i ḥayret ceybini çāk

448. Dirīgā ḥasretā heyhāt heyhāt
Bu ḡamdan iricekdür ‘aḳla āfāt

449. Bu ḡamdan ‘āḳıbet meftūn oluram
Düşüp şahrālara mecnūn oluram

450. Dirīgā ḳanı ol eyyām-ı pīrūz
Dünüm ḳadr idi rūzum ‘īd ü nevrūz

451. Uyansam seyr iderdüm meh cemālin
Uyusam düşde görürdüm ḥayālin

452. Gicelerde olurdum pās-bānı
Yağardum şem‘-veş pervāne cānı
453. Seherlerde eşiginde şabā-vār
Olup ferrāş iderdüm cārū ruḥsār
454. Yaşum saḳḳāsı āb-efşān olurdı
Gözüm merdümeleri der-bān olurdı
455. Seherden ayağ üzre tā dem-i şām
Giceden şubḥa dek bī-ḥ‘āb u ārām
456. Yanında sāye-veş her laḥza ḥāzır
Ḳamu ḥizmetlerinde çüst ü nāzır
457. Olnca bist sāle devletinde
Sürinüp ḥizmet itdüm ḥizmetinde
458. Degüldi ḥizmetüm ašlā mu‘allel
Kemāl-i istikāmetde mükemmel
459. Cemālinden cüdā olsam demī ben
Gözüme gülsitān olurdı külḥen
460. İderdi şol ḳadar en‘ām-ı iḥsān
Ki ḥadd ü ‘addine yoğ idi imkān
461. Firişte-şüret u kerrüb-siret
Saḥāvet menba‘ı kān-ı başiret
462. Şu kim bir dem anuñla ola hem-dem

Cüdā olsa helāk eyler anı ğam

463. Melik mihrine cāndan müşterīdür
Sikender çākerinüñ çākeridür

464. Fiğān kim şimdi ol şehden cüdāyam
Belā vü miḥnet ile mübtelāyam

465. Şu resme yakdı baĝrum dāĝ-ı hicrān
Ki ıoldı yüregüm lāle gibi kān

466. Yidüĝüm zehr-i kātıl içdüĝüm eşk
Kıluram mürde görsem ḥāline reşk

467. Ne dün girse²⁷² düşüme şāh-ı devrān
Yoruram hefte ile mest ü ḥayrān

468. Şu kim zevk itmeye bilmez bu derdi
Ḥumārı ol bilür nüş ide dürdi

469. Bu derdi ol bilür kim ola hem-derd
Dil āyīnesin[i] jeng ide bu derd

470. Şolar gördüm bu ğamdan ‘ömr-i bāĝı
İder dīvāne emrāz-ı dimāĝı

471. Bu miḥnetler baña olduĝda ‘ā’id
Oķurdum şerḥ-i Tecrīd ü ‘akā’id

472. Zārūri ‘ilme itdüm iştiĝālī

²⁷² Metinde “görse” şeklinde imla edilmiş olup anlam gereği “girse” şeklinde düzeltilmiştir.

Ki ol fi'l-cümle dāfi'dür melali

473. Revān 'azm eyleyüp mevlāya [vardum]²⁷³
Sürinüp kaṭre-veş deryāya vardum

474. Varup biñ rağbet ile ḥazretine
Ḥaṭīb oğlunuñ irdüm ḥizmetine

475. Riyāziyyāt u 'aqlīde müdeḳḳıḳ
İlāhiyyāt u naḳlīde muḥaḳḳıḳ

476. Ne yirde yād iderlerse efāzıl
Mübārek adına dirlerdi fāzıl

477. Tamām on yıl yanında durdum anuñ
Anuñla ṭuymadum cevrin cihānuñ

478. İrişdi çünki taḳdīr-i ilāhī
Ṭolındı ol sipihr-i 'ilm māhı

479. Tamām olmadı 'örf ile izāfet
Efendiye pes itdüm bende nisbet

480. Çü gördüm mevc urur bir baḥr-i zehḥār
Zamānumda benüm bir Bū 'Alī vār

481. Yanında ṭıfl-ı ebced-ḥ'ān mevālī
Öñinde levḥa-gerdāndur ahālī

²⁷³ Metinde [vardum] ifadesi yazılmamıştır. Müstensihin bazen bazı kelimeleri eksik yazdığı görülmektedir. Vezin, kafiye ve anlam dikkate alınarak eksik ifade tamamlanmıştır. Bu husus “ Metin Kuruluşunda Takip Edilen Yol” bölümünde açıklanmıştır.

482. Murabba‘ bir selef yanında Mevlā
Ki şark u ğarbda yok aña hem-tā
483. Zihī sulṭān ki ol ola aña şadr
Vire dīvān-ı ‘ālīsine ol qadr
484. Hezār aḥsente iy Rūmuñ diyārı
Mürebbā itdüñ ol gevher-nişārı
485. Bilüp qadrini sulṭān-ı qadir²⁷⁴-dān
Pes itdi ḥāmi-i İslām u ĩmān

MM 7b [7b]

486. Müşerref olduk irüp ḥazretine
Kemer bağladuk anuñ ḥıdmetine
487. Olup gül-çīn ‘ilmi gülşeninde
Nevāle-gīr olduk ḥırmeninde
488. İki üstād ikisi dahı māhir
Biri üstād-ı evvel biri āḥir
489. İderdüm şuġl osa²⁷⁵ eyyām-ı taḥşīl
Yazardum bu kitābı olsa ta‘ṭīl
490. Yaraşmaz ehl-i ‘ilme nerd ü saṭranc
Çekelüm biz hele bu genc içün renc
491. Heves çok kişi eyler kimyāya

²⁷⁴ Kelime vezin zaruretiden dolayı konuşma dilinde telaffüz edildiği şekliyle kullanılmıştır.

²⁷⁵ Kelimenin doğru imlâsı “olsa” şeklindedir. Ancak şair, vezin gereği keleimeyi “osa” şeklinde kullanmıştır.

Düſer ammā ki girdāb-ı belāya

492. Ŗükür bu kimyāya vāſılam ben
Nazīrim yok bu fende kāmilem ben

493. Degül bu Aḥmedī Ŗeyḥī kelāmı
Ki ğavrına iriſe ‘aql-ı ‘āmı

494. Nizāmī gibi nāzük ſā‘irem ben
Çü Hüsrev mesnevīde mähirem ben

495. Cihāndan naql idelden Ŗeyḥ Cāmī
Ben oldum ‘ālemün mīr-i kelāmı

496. Bilür naḳḳād olan ḳadr-i kelāmı
Ne ğam fehmi eylemezse anı ‘āmī

497. Benüm ḳadrüm ne bilsün degme nā-pāk
Gerek bilmege idrāk ehl-i idrāk

498. Kimün ṭab‘ında yoĝ ise leṭāfet
Ma‘ānī bilmeden gitmez keſāfet

499. Belāĝat ‘ilminün eſrāṭı çokdur
Ki mevḳūfū’n-‘aleyhün ḥaddi yokdur

500. Ŗu kim bilmez ma‘ānī vü beyānı
Ne bilsün āsumāndan rismānı

501. ‘Arūz ile ḳavāfī bilse ſā‘ir
Olur envā‘-ı nazma gerçi ḳādir

502. Luġatdūr cümleñ mebnīsi ammā
Luġat bilmeyicek olmaz tüvānā
503. Tetebbu‘ çok ide kümme kitābın
Temīz ide haṭāsından şavābın
504. Şu kim ‘ālim degüldür şā‘ir olmaz
Olursa dāḥı iñen māhir olmaz
505. Zamānumda hemīn var bir cihān-gīr
Nevāyī maḥlası adı ‘Alī Şīr
506. Bu fende yokdur andan ġayrı kāmīl
Kimi kec-ṭab‘ olan kimisi cāhil
507. Çü gördüm bende esbābı müheyyā
Bu nazmı kıлмаğa sa‘y itdüm inşā’
508. Hūşūşā kim kımaz ḥāṭırda evhām
Virür şeydā dile olduqça ārām
509. ‘Abā-pūşa geyürdüm tāc u dībā
N’ola ḥūb ise itdüm daḥı zībā
510. Bi-ḥamdillāh elümde tōb u çevgān
Kimüñ kim da‘visi var işde meydān
511. İdüp şey-i ḳalīl ile ḳanā‘at
Bu fenni²⁷⁶ kendüme itdüm şanā‘at

²⁷⁶ Metinde “fenne” şeklinde imla edilmiş olup anlam gereği “fenni” şeklinde düzeltilmiştir.

512. Behiştî yazmağa bu yâdigârı
Hudâdan iste dâ'im 'avn u yârı

513. İlâhî dest-gîrûñ olsun Allâh
Hudâ tevfiķi dâ'im saña hem-râh

SEBEB-İ NAZM-I İN KİTÂB-I MÜSTETÂB-I
MÜŞGİN-NİKÂB VÜ MİDĖAT-I MÜNŞİ İBN-İ NİKÂT

514. Elâ iy 'andelîb-i gülbün-i râz
Belâğat gülşeninde nağme-perdâz

515. Feşâhat kişverinüñ pehlevânı
Melâhat mülkinüñ şâhib-kırânı

516. Lisân-ı ğayba haķ bu tercümânsın
Maşâf-ı ma'rifetde pehlevânsın

517. Ser-âğâz eyle ey Dâvûd-elĖân
K'ola dem-beste her mürĖ-ı sülĖan-dân

518. Dem-i Yahyâ gibi iğyâ-yı mevtâ
İder mu'ciz kelâmuñ iy MesîĖâ

519. Ne beyti kim idersin yirde peydâ
'UĞârid eyler anı gökde inşâ

520. Ne Ėikmetdür 'aceb didüĖüñ ebyât
İder İsî gibi iğyâ-yı emvât

521. Kemâlâtı ki maķdûr-ı beşerdür

Senüñ ‘ilmüñe cümle mâ-ḥazardur

522. Söz iklîmi şehisin söz senüñdür
Kemâl-i nazm göster kim fenüñdür

523. Ḥakâyık gülşeninden sil âzı
Velî ağıyardan kıl ihtirâzı

524. Çü hem-derdüz olalum saña hem-râz
Ki gâyet ḥüb olur âheng ile sâz

525. İdüp bu kışsa-i sevdāya āgâz
Dimiş efsün-ger ü efsâne-perdâz

MM 8a [8a]

526. Meger var idi şahrâ içre bir şâh
Sikender-saṭvet ü Dārâb-dergâh

527. Feridün-ḥaşmet ü Cemşid-i devrân
Şeh-i Şâpûr u hem-tâ-yı Süleymân

528. Anuñ ‘ahdinde her ruḥsâr-ı meh-veş
Sirişte olmuş idi âb u âteş

529. Tıttup cümle cihânı kâf-tâ-kâf
Muṭî’i olmuş idi cümle eṭrâf

530. Kõmamış gülşeninde hîç ḥârı
K’ide dâmenine âvîz kârı

531. Rezimde²⁷⁷ şîr ü bezm içinde hûrşîd
Çü serv âzâde hançer-dâr çün bîd
532. Anuñ var idi bir Destûr-ı fâzıl
Umûr-ı memleket bâbında kâmil
533. Ferîdûn-fer ü Cem-câm u cihân-gîr
Hoş Âşaf-rây u şaf-der ehl-i tedbîr
534. Tütuben tîğ ile rûy-ı zemîni
Açardı fikr ile müşkil yakîni
535. Hâkîm-i kâr-dân fikri gibi pâk
Taşarruf ehli şâhib-re'y ü idrâk
536. Şaçardı bezm içinde kef[i] gevher
Dökerdi rezm içinde şeş-peri per
537. Severdi anı cânı gibi ol şâh
Nedîm ü maḥremiydi gâh ü bî-gâh
538. Birisi bâde idi birisi cām
Veyâ bir kaşr içinde iki bādām
539. Giyerlerdi egerçi cevherî tâc
Dür-i ferzende olmuşlardı muḥtâc
540. Ümîd idüp çerâğ-ı ḥâne-efrûz
Dilinde her birinüñ şem'-veş sûz

²⁷⁷ Kelimenin doğru imlası “rezmde” şeklindedir. Ancak şair, vezin zaruretiinden dolayı kelimeyi konuşma dilinde kullanıldığı şekliyle kullanmıştır.

541. Meger bir gün şehen-şāh-ı cihān-gīr
İder destūrı ile ‘azm-i naḥcīr
542. Buyurdı ata fi’l-ḥāl urdılar zīn
Süvār oldu ḥabāba berg-i nesrīn
543. Hizebr-i kūh-peyker ḥink bāre
Ne bāre bāl vir[ūr] pīl-i kāre
544. Ḳatı ḥōṣ-rū çü eyyām-ı cüvānī
Ḳatı ḥōṣ-ḥū rüz-ı kām-rānī
545. Tezerv idi yürütse ol ser-efrāz
Uçardı ... pūya mānend-i şeh-bāz
546. Ḳaçan sür‘atle seyre itse āheng
Ḳalur[dı] sāyesi ferseng ferseng
547. Şu‘ūdı tīz idi bāl-i hümādan
Hübūṭı sebḳat eylerdi ḳazādan
548. Yürüse bir nefes ol bād-reftār
Cihānı devr iderdi hem-çü pergār
549. Şuya girse neheng idi şināver
Oda düşse uçardı çün semender
550. Mu‘anber-yāl idi ebrīşimīn- mū
Zamān-sür‘at zemīn-peymā ḳazā-ḥū
551. Deñiz geçse segirdüp ol tekāver

Ayağın bād-veş kılmaz idi ter

552. Segirdüp sür‘at ile gitse çün berķ
Sehil²⁷⁸ meydānı idi şark ile ğarb
553. İletse şarkdan tā ğarba rākib
Hilālinden diñilmezdi kevākib
554. Sümi sendānı senge ursa ğarbı
Yağardı āteşi şark ile ğarbı
555. Segirdürken olursa na‘li perrān
İdinür gūş-vāre çarḥ-ı gerdān
556. İdüp mismār-ı na‘lin mīl-i havrā
Ġubār ile kıurlar çeşmi kuḥlā
557. Süvār olsa şehen-şeh devr-i meydān
İderdi nīm erzen üzre cevlan
558. ‘İnān nerm itse bir pāre süvāra
Çıkardı bu zebercedden cidāra
559. Aña nisbet çi kuhsār u çi gerdūn
Aña nisbet çi derya vü çi hāmūn
560. Müheyyā eyler idi her şebān-gāh
Aña cev sünbüle vü kehkeşān-kāh

²⁷⁸ Kelimenin doğru imlası “sehl” şeklindedir. Ancak şair, vezin zaruretiden dolayı kelimeyi konuşma dilinde kullanıldığı şekliyle kullanmıştır.

561. Binüp şeh-bāza ol mürğ-ı hevāyī
Kuşandı şîr-i cengi ejdehāyī

562. Şeh üstinde çü serv üstinde tāvus
Velī altında ol çün taht-ı kāvus

563. Şabā gibi şehir oldu revāne
Ki yüz göstermeye ins ile cāne

564. Elinde şāh-bāz-ı berķ-i sā'ir
Ki pervāzına irmez nesr-i tã'ir

565. Yanında çüst tãzılar revende
Hümā-yı üstüh'ân hōr u perende

566. Rikābında olup meh halka-der-güş
Getürdi ğāşiyesin mihr-i berdüş

567. İletdiler şu deñlü yüz u bāzı
Ki tıldı yüz u şeh-bāz ile yazı

MM 8b [8b]

568. Getürüp çetr serv-i kebg-reftār
Giderdi hurrem altında cihān-dār

569. Çekildi şāh öniñce bād-pālar
Yürüdi der-peyince dilrubālar

570. Anuñ kim ğuşşadan olmaya kaydı
'Aceb midür dilerse gönli şaydı

571. İderken deşt ü t̄aġı şayd u seyrān
Şikār ardınca olurlar şitābān
572. İrerler nāgehān bir ulu kūha
Ne kūha server-i şāhib-şükūha
573. Ne farkına kadem başmışdı deyyār
Ne farkından güzere eylerdi tayyār
574. Felekler fülkinüñ şan lengeridür
Maḳām-ı cinn ü me'vā-yı peridür
575. Çeküp 'ālemde t̄iġ-ı ser-firāzı
İhāta eylemiş çok deşt ü yazı
576. Dönüp s̄ābit-kadem āzād merde
Taḥammül eyleyici germ ü serde
577. Kemer-bendine çarḥuñ pençe urmuş
Ululuġ ile bāşı 'arşa irmiş
578. Bulurlar kūhda bir pīr-i fānī
Koyup dünyāyı terk itmiş cihānı
579. Görürler bir 'azīz ü ḥūb-girdār
Kemālāt-i ilāhiden ḥaber-dār
580. Olup s̄imurġ gibi ferd ü yektā
O Ḳāf içinde kalmış hemçü 'anḳā
581. Şeref virmiş aña 'ilm-i ilāhī

Ḥaḳāyık sırrını bilmiş kemāhī

582. Ṭabī‘iyyātdan yummuşdı defter
Riyāziyyātı kılmış idi ezber
583. Zāmīri defter ü dīvān-ı tevhīd
Çerāğ-ı ḥān-ḳāh-ı terk ü tecrīd
584. Muḳīm-i künc-i ‘uzlet ḳā’imü’l-leyl
Ḥudādan ğayrıya kılmaz imiş meyl
585. Çü nefis-i pāk şehvetden mücerred
Çü rūḥu’l-ḳuds mevlādan mü’ebbed
586. Kemāl-i ‘ilm-i Rabbāniyle mevşūf
Fünūn-ı sırr-ı Yezdān ile ma‘rūf
587. Derūnı ‘ilm-i taḥḳīḳ ile ma‘mūr
Tecellī ile dā’im ḳalbi mesrūr
588. Vücūdı serv-i bostān-ı ṭarīḳat
Cemāli şem‘-i eyvān-ı ḥaḳīḳat
589. İnüp atdan yürür [ol] şāh-ı çālāk
Segirdüp pīr öñine öpdiler ḥāk
590. Muşaffā idi mir’āti kederden
Bulur maḳşūdı pes bādī nazardan
591. Virüp ikisine daḥı iki nān
Didi itdüm iki ferzend iḥsān

592. Biri ‘ālemden alısar ḥarācı
Biri zeyn idiserdür taḥt u tācı
593. Bir[i] Āṣaf ola biri Süleymān
Vezīr ola biri birisi sulṭān
594. Öpüp destini pīrūñ Şāh u Destūr
Süvār oldılar esbe şād u mesrūr
595. İrişürler sipāha şād u ḥandān
Karışur encüme ḥūrşīd-i tābān
596. Pes andan devşürüp ḥar-gāh u bengāh
İrişdi leşker ile şehrine şāh
597. İder māh ile şāh ol dün kırānı
Ki doğa āfitāb-ı āsumānī
598. Nihāli nev-cüvānuñ buldı peyvend
O peyvend ile oldılar berümend
599. Pür oldı çün şadef lü'lü-yi terden
Za‘īf oldı biri bār-ı güherden
600. Çü nüh meh oldı pes ol çār-deh-i māh
Reh-i beste güşād oldı bulur rāh
601. Sipīhr-i ḥüsn dāmānından ol māh
Olur ṭālī‘ güneş gibi şehir-gāh
602. Çıkup dürc-i güherden dürr-i nā-yāb

Virür hürşîd gibi ‘âleme tâb

603. Ne mader maşrık idi ol semen-bû
Kim andan zâhir oldu mihr [ü] meh-rû

604. Doğıcağ anadan ol mâh-peyker
Melekler “tâle ‘ömrüñ” didi yek-ser

605. Şarup ter lü'lüye pes penbe-i huşk
Harîre koydu dâye anı çün müşg

606. Koyuben anı mehd-i pür nigâra
Çeker cânı gibi mehdi kenâra

607. Melekler dâye oldu mâh-ı nev mehd
Gızâsı şekker oldu şerbeti şehd

608. Şüreyyâ ziynet-i gehvâre oldu
Cemâlin gördi mâh âvâre oldu

609. Sürüş-ı âsumânî mehd-cünbân
Terennüm-gûy Nâhîd-i dirahşân

MM 9a [9a]

610. Kırı cism idi mehdi buldı çün cân
Kılur tāvus-ı cennet gibi cevân

611. Şekerden kıymetince şîre mâye
Komazdı besteye pistân-ı dâye

612. Nebāt itdi ğızāsın şerbetin şîr
Ki maḥbûb ola hem ehl-i tedbîr

613. Şeḥe müjde dîne kânî²⁷⁹
Virür Şirâzı şehr-i İsfahânı

614. Getürüp deste-i gül gibi bir dest
Getürür yanına şâh-ı zeber-dest

615. Eline alup ol gül-desteyi şâh
Niyâz idüp didi el-ḥamdüli'llâh

616. Görür çün ḥüsn mir'âtin mücellâ
Virür ism aña Mihr-i 'âlem-ârâ

617. Vezîrûñ daḥı gör râz-ı nihânı
Ki virdi tâze bir serv-i cüvânı

618. Bilürler ṭâlî'inden anı şâdıķ
Görürler Müşterî ismini lâyıķ

619. Ḥakîm-i pârisî güy-ı süḥan-dân
Bu resme oldı la'l ü lü'lü-efşân

MAṬLA'İ DÂSTÂN MİHR Ü MÜŞTERÎ Kİ HER YEKİ SULṬÂNEST DER KİŞVER-İ DİLBERÎ

620. Ki çün beş yaşına girdi semen-ber
Koyup şîri alır şehdine şekker

²⁷⁹ Vezin bozulmuştur.

621. Çemân olsa kaçan ol serv-i reftâr
Gören dirdi zihî serv-i kamer-bâr
622. Bulup ol serv-ğad neşv ü nemâyı
Hacil kıldı cemâli ayı ayı
623. Şalınsa kanda kim ol serv-i sîmîn
Biterdi başduğı yirlerde nesrîn
624. Sehî kıaddi kıatında Sidre bir şâh
Neden öykünmek aña serv-i küstâh
625. Cemâli bâğı bâğ-ı nev-bahârı
Boyunuñ servi serv-i cûy-bârı
626. Nihâli nağlı cāndan āferīde
Leğāfet gülşeninde nev-resīde
627. Şağı çīnin şabā kılsa güşāde
Virürdi nāfe-i tātārı bāda
628. Giyerdi serde şağı ‘anberīn tāt
Kim ala hūrlardan ol perī tāt
629. Şağı sevdāsı ile müşğ ü ‘anber
Düşüp şahrāya gezdi bağr ile berr
630. Sevādından dil-i ‘uşşāk-ı şeydā
Nesīminden dimāğ-ı cānda sevdā
631. Müselsel zülfi dām-ı hūş-mendān

Mu‘anber hāli cān-ı müstemendān

632. İki cānibde gīsūsı resen-sāz
Mu‘anber hāli hindū-yı resen-bāz
633. Cebīni māhı mihr-i şubh-gāhī
Çerāğ-ı rüşen ü nūr-ı ilāhī
634. İdüp kudret cebīnin levh-i sīmīn
Yazar üstine iki nūn-ı müşğīn
635. Hilāl-āsā cemāl evcinde ol nūn
Niçe ākılleri eylerdi mecnūn
636. Berāt-ı hüsnünüñ ‘ünvānıdur ol
Kaşı çevgānınuñ meydānıdur ol
637. Kaşı çevgānına olmasa meydān
İki yanında almaz idi çevgān
638. Ol iki şekl-i rā-yı ‘anber-āgin
Kurulmuş kavs idi şan tozu müşğīn
639. Felek olmuş idi ol kavse kurbān
Melek āmac iderdi tīrine cān
640. Çekilmiş tāk-ı ebrū tā bināgūş
İdinmiş sāye-bān iki siyeh- pūş
641. İdüp kendüye mesken kūşe-i teng
Oğur ‘āşık için her biri nīreng

642. Şıfatda nergizistān-ı hūbī
Velīkin manzar-ı eyvān-ı hūbī
643. Çü mir'āt-i mücellā pāk ü rüşen
Çü mihr-i 'ālem-ārā pertev-efgen
644. Mu'anber kaşı şan tāk idi müşgīn
Aña bīnī sūtūn olmışdı sīmīn
645. Yazup bir sīm elif naqqāş-ı sermed
Ya çekmiş üstine müşgīn iki med
646. Elif altında ol şıfr-ı dehānı
On anca itmiş āşūbı cihānı
647. Dağı āyīne-i şun'-ı Hudādur
Ki her yüzden bize ma'nā-nümādur
648. Ruḥınuñ iki yanında iki gül
Açılmış tutmuş eṭrāfını sünbül
649. Şudur k'olmaya aña ḥalka-der-güş
İder ka'rında deryānuñ ferāmüş

MM 9b [9b]

650. Ne diyem ağızı medḥinde anuñ āh
Ki vaşında taşavvur yañılur rāh
651. Nice virem nişānın bī-nişānuñ

Hemîn bir noktasıdur cîm-i cânũ

652. Egerçi söylenür dilde dehânı
Velîkin zerrece yokdur nişânı
653. Nebât itmiş dehânı vaşfin ezber
Şeker kılmış lebi zikrin mükerrer
654. Görüp şîrîn lebinde şerbet-i cân
Akıdur ağzı şuyın âb-ı hayvân
655. Mey-i bî-ğışş idi helvâ-yı bî-dûd
Degül kâfurı dahı ‘anber-âlûd
656. Dişi dūrri berîk ü şekker-efşân
Feminden çün şafağda berķ-i raḥşân
657. Nedür lû'lü ki tesbîh idem anı
Anuñ dendânına ey yâr-ı cânı
658. Dizilmiş biri birine muvâfık
Kamu peyveste çün ma‘şûk u ‘âşık
659. Dehânında nedür ol ıkd-ı pervîn
‘Asel içindeki dendâne-i sîn
660. Zebân-ı nûkte-güyı vaķt-i güftâr
Olur la‘l-i şeker-pâş [u] güher-bâr
661. Zenaḥdânı çü sîb-i sîm-i sâde
Çü şişe ğabğabı la‘li çü bâde

662. Şafāda gerdeni billur-ı raḥşān
Nice billur şem‘ idi dıraḥşān
663. Olur ‘uṣṣāk-ı ser-geşte çü çevgān
Kapar devlet topını gör girībān
664. Dökülmiş ḥalka ḥalka zülfi ber-düş
Öper ḥaddini geh geh ḥalka-i gūş
665. Olup kākülleri düşına mā’il
Gümüş serve taḳar ‘anberi ḥamā’il
666. Düşüp düşına zülf-i müşg-perver
Melā’ik meskenini aldı kāfer
667. İki cānibde bāzū sebke-i sīm
İder tārāc mülk ü taḥt u dīhīm
668. Bilūrīn sā‘id ü sīmīn sīne
Ṭarī nāzūk teni çün āb-gīne
669. Kefi gül dırnağı berg-i semendür
Eli bir deste tāze yāsemendür
670. Yazılmış sīnesine sūre-i Nūr²⁸⁰
Ola tā guşşadan maḥfūz mestūr

²⁸⁰ Beyitte Nur (24)suresine telmih vardır. Sure adını, Allah’ın nurunu tasvir eden şu ayetten almıştır: “Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (24/35)

671. Hüdâ halı eyleyüp şan şekker ü şîr
Anuñ nâzûk tenini kıldı taḥmîr

672. Şikem gül hırmenidür nâzûk ü ter
Miyânında gümüş câmı müdevver

673. Miyânı mûyı bil ki mûy-ı nîmî
Göre göñlinde andan mûy bîmî

674. Kemer iş‘âr ider vardur miyânı
Görinmez bu ‘aceb kılca nişanı

ṬĀLİ‘ ŞODEN MÜŞTERİ-İ MÜNİR

675. Vezîrûñ daḥı ol tâze nihâli
Bulup neşv ü nemâ buldı kemâli

676. Meh oldı mı ne meh mihr-i cihân-tâb
Gül oldı mı ne gül şad-berg-i sîrâb

677. Boyı serv oldı serv-i yâsemen-ber
Yüzi mâh oldı mâh-ı müşg-perver

678. Revende serv ammâ bûsitânî
Süḥan-ver mâh ammâ âsumânî

679. Gümüşden serv idi ol nukre-i ḥâm
Semen-sîne perî-peyker gül-endâm

680. Keşîde kâmeti çün naḥl ü şimşâd
Ġulâm-ı müntehâsı serv-i âzâd

681. Boyunı serve teşbīh itmek āsān
Baña ‘ayb olur ammā aña noqşān
682. Temāşā-gāh-ı serv-i gülşen-ārā
Letāfetde gül-i ter üzre qor pā
683. Yürüse nāz ile ol serv-i ra‘nā
Yanardı āteş-i reşk ile Tübā
684. Sehī serv-i revān u kebg-reftār
Şeker-pāş u şeker-pāsuḥ şeker-bār
685. Şaçı serv üzre qonmuş zāğ-ı müşgīn
Ruḥı serv üzre bitmiş berg-i nesrīn
686. Daqup meftūl-i müşgīn levḥ-i cāna
Kemend itmiş idi serv-i revāna
687. Nezāket birle urınmuş elini
Qıça ol nāzenīnūñ kim belini
688. Olur sevdā-yı ḥüsninden müşevveş
Ruḥı ābında līkin dil pür āteş
689. Benefşe-zülf ü gül-rüy u semen-büy
Melek-şüret melek-siret melek-ḥüy
690. Cemāl evcinde qāşınıñ hilālī
Ne zībā itmiş ol şāḥib-cemālī

691. İde çün kim ol āhū ғаşd-ı naħcīr
Döyemez ğamzesi şemşīrine tīr
692. Çekilmiş tīĝ-ı dūrbīni velī sīm
Ki ol tīĝ eylemiş sībi iki nīm
693. İdüp dīvāne Leylī-i cemāli
Şalar şahrāya Mecnūn-ı hayālī
694. Cemāli dil-sitān u dil-rübādur
Dehānı cān-fezā vü dil-güşādur
695. Dehānı dürc şan yāķūt-ı aħmer
Pür itmişdi içini silk-i cevher
696. Leb-i handānı yāķūt-ı sühan-ġūy
Müselsel zülfi ‘anber-bār u hoş-būy
697. Lebi la‘le dişi lü‘lüye beñzer
Yüzi māha miyānı mūya beñzer
698. Dili ħikmet kilīdinüñ dilidür
Feşāħat ğülşeninüñ bülbülidür
699. Sözinüñ gevheri şekker-feşāndur
Lebinüñ la‘l-i nābı ķūt-i cāndur
700. Muşaffā ğabġabı āb-ı mu‘allaķ
Münevver gerdeni şem‘-i muṭavvaķ

701. Eli cennet kilîdinüñ dilidür
Kefi firdevs bâğınüñ gülidür
702. Hemânâ rûhdur cismi muşavver
Cemâinden yüzi mihrüñ münevver
703. Beyâna vaşfa çün şığmaz cemâli
Hayâl ola bize vaşf-ı hayâli
704. Meşeldür ata ana olsa merğüb
Oğul dağı olur elbette maḥbûb
705. Hikâyet eyleyen efsâne-pervâz
Didi keşf eyleyüp bu vech ile râz
706. Ki çün oldu ikisi heft-sâle
‘İzârı her birinüñ oldu lâle
707. Görür Şâpûr bunlarda kiyâset
Zekâ vü dâniş ü fikr ü ferâset
708. Geçer lehv ile diyü rûzgârı
Aradur bunlara âmûz-gârı
709. Bulurlar bir ḥakîm-i ehl ü dânâ
Okutdı yanına sulṭân-ı ıqlîm²⁸¹
710. Zekîdür Mihrümi şanma ğabîdür
Velî ma‘şûmdur dağı şabîdür

²⁸¹ Kafiye bozulmuştur.

711. ‘Acā‘ib zihni vardur şāfī vü pāk
Vücūdına libās olmuşdur idrāk
712. Dirīg eyleme bildüğün kemālī
Mükemmel eyle bu şāhib-cemālī
713. Olur ‘ilm-i diyānetde şıyānet
Gerekdür şehlere ‘ilm-i diyānet
714. Yüz urup luṭf ile üstād-ı kāmīl
Didi şāha ki ey üstād-ı ‘ādīl
715. Felekler işigünde bende olsun
Hemīşe ṭālī‘ün ferḥunde olsun
716. Ne deñlü ‘ilm ü fen var ise ey şāh
Naşīb itmiş durur sen şāha Allāh
717. Ümīdüm bu ki bu ṭıfl-ı cüvān-baḥt
Güneş-rif‘at kāmīr-tāc u felek-taḥt
718. Kemālāt ile ide aşınālīk
Dil ü cānına ire rüşenālīk
719. Kūluñ şarf ideyüm maḳdūrum ey şāh
Ola kim feyz ide luṭfindan Allāh
720. Virüp üstāda sulṭān ḥāş ḥil‘at
Kılup ikrām idüp iḥsān u ‘izzet
721. Virür Mihr ile añā Müşterīyi

Bu hūra mūnis eyler ol perīyi

722. Alup anları meftūh ile üstād
Virüp levh ellerine itdi irşād

723. Olurlar levhden bunlar çü maḥfūz
Olur her birisi bir levh-i maḥfūz

724. Birer müddet mürūr ider zamāne
Olur her biri bī- mişl ü yegāne

725. Kemāl ile cemāl ile perī-çih̄r
Tutar şȫhret velīkin nitekim Mihr

726. Bilüp her türlü esrār-ı nihānı
Aña fetḥ oldu ḳufl-ı āsumānī

727. Selāsetde kelāmı āba döndi
Sözinüñ remzi uşṭurlāba döndi

728. İdüp ta‘līm aña üstād-ı dānā
İder her ‘ilmde anı tüvānā

729. Eridüp şem‘-veş ta‘līmde cān
Zamīri mähın itdi mihr-i tābān

730. Kemālinde idi gerçi cemālī
Velī dāḥı cemāl itdi kemālī

731. Yoğ idi hīç bir fende naẓīri
Yazardı mūy diḳḳatde zamīri

732. Sehel müddetde ol serv-i ser-efrāz
İhāṭa itdi ẖikmetin besā rāz

MM 10b [10b]

733. Dil ü cānı olup ğafletden āgā[h]
Olur bir fāzıl u kāmīl şehensāh

734. Olup şaṭrancda hem kā'imü'ş-şehr
Olur nerd oynamada fārid-i dehr

735. Pes oldı ata vü meydāna meyli
Gehī ṭopa gehī ṣevgāna meyli

736. Koyup ḥāme eline alsa şemşīr
Kaṣardı ḥamlesinden ḥavf idüp şīr

737. Kaṣan olsa hevāda peri sā'ir
Per ü bālin dokerdi nesr-i ṭāir

738. Geçerdi Kāfı rümḥinüñ sūtūnı
Ezerdi gürzi ursa Bī-sūtūnı

739. Bu şan'atlarda daḥı mihr-i hūbān
Dil-āverler dilinde oldı destan

740. Elinde geh kitāb idi gehī tīr
Gehī mekteb gözedür gāh naḥcīr

741. Biticek bir ṣemende iki 'ar'ar

Virür 'ıřķ-ı maḥabbet lâ-cerem ber

742. şu resme oldı pes takdîr-i Yezdân
Ki sevdi biri birin iki cânân

743. İki âyîneyi tutsañ mukâbil
Olur bir ortada olmasa ḥâ'il

744. Sevüp biri birini ol iki yâr
İderler ders-i 'ıřķı ḥıfẓ u tekrâr

745. Ne yazmak var ne okumak ne inşâ'
İder biri birin ammâ temâşâ

746. Dil almağı biri itdükçe ta'lîm
İderdi birisi cânını teslîm

747. İkisi iki şem'-i 'âlem-efrûz
Bir oddan dillerinde tâbiş ü sûz

748. Egerçi Mihr olmuşdı ḥarîdâr
Ziyâde Müşteri idi taleb-kâr

749. Çü 'ıřķında anuñ olmuşdı řâdıķ
Kılur ma'şûķını elbette 'âşık

750. Dem ol demdür [ki] ola 'ıřķ u mesti
Göñülde kılmaya âşâr-ı mesti

751. Pür ola ḳalbe şöyle 'ıřķ-ı cânân
Ne 'âr-ı küfr ola ne faḥr-i îmân

752. Olursa ‘ışķa seng-i ĥāre mazhar
Olur āyīne mānendi mūnevver
753. Pür ola ķalbe ķün kim ‘ışķ-ı cānān
Ķalur mı ‘ār-ı küfr ü faķr-i ĩmān
754. Ķü baķr-i ‘ışķ mevc urup ide cūs
Ne ayruķ göz görür ne işidür gūs
755. ‘Aceb eglencedür efsāne-i ‘ışķ
Dil ü cān ķütıdur peymāne-i ‘ışķ
756. Şehüñ bir ĥācibi var idi cāhil
Geçürmiş ‘ömrini --- ile bāķıl
757. Kemāl ü ma‘rifetden dūr u nādān
Şekilde ādem ü ma‘nāda ĥayvān
758. Anuñ da var idi bir oĥlı nemmām
Nuķüsetde ķü Keyvān adı Behrām
759. Vefāsız ķün cihān ķü ķarķ ĥaddār
Ķü būhtan-ı müfettin ü ķün zūlm-i ĥün-ķ²⁸²ār²⁸²
760. Girān-cā[n] ķün marāz ķün nabz ĥammāz
Şikeste nāy-veş bed-gūy u nā-sāz
761. Ķü dīķ fitne-fer ney āteş-endūd

²⁸² Vezin bozulmuştur.

Karalııda yüzinden reng olur düd

762. HıŖümet-piŖe vü iblīs-‘âdet
Yalancı iftirâcı bî-sa‘âdet

763. Gözinde kirpigi mânend-i mismâr
Teninde her regi bir cân-sitân mâr

764. Yüzi tâbüti üstinde beñi mîh
Sağalı nev-reh ağzı diŖi zırnîh

765. Teni lâğar baŖı çün kûh hāmûn
Velîkin hîle ger fettân [u] mel‘ûn

766. Çıkarup câmesini olsa ‘üryân
Gören cin Ŗanup olurdu gürizân

767. BükülmîŖ kaddi çün çeng-i nigûn-sâr
‘Urûk aña çekilmîŖ hem çün evtâr

768. YapıŖmıŖdı derisi üstüh‘âna
Hemîn beñzerdi fânûs-ı revâna

769. Gice anı düŖinde görse insân
Olurdu zâhira ta‘bîri Ŗeytân

770. Seherde yüzine baŖsa bir âdem
Yılına degin olmaz idi hurrem

771. Götürdi hîzmetine Mihrûñ anı
Kim ola iŖiginûñ pās-bânı

772. Refîķ ola mı ‘ifrît ile Cibrîl
Enîs ola mı insâna ‘azâzil
773. Ẓabî‘at iẖtilâfı olsa nâ-ĉâr
‘Adâvet olnur elbette ezhâr
774. Ẓoşup Behrâmı Mihr ü Müşterîye
Raķîb itdi bu diyü ol perîye

MM 11a [11a]

775. Didi olsun ĉü sâ’ik hâk-i pâyuñ
Muķîm-i âsitân-ı ‘arş-sâyuñ
776. Pür iken maḥzeni lü'lü-yi şeh-vâr
Ķabûl itdi ḥas u ḥâşâki nâ-ĉâr
777. Dilerseñ aduñı ḥûb ola ey yâr
Ķoma bigâne-i ḥânuñ da zinhâr
778. Cihânda ḥaddi yok derd ü belânuñ
Ebû Cehli olur her Muştafânuñ
779. Var idi daḥı bir dâneninde destûr
Şadâķatde hemânâ şubḥ-ı meşhûr
780. Anuñ da var imiş bir ḥûb-ı ferzend
Nigâr u dil-peżîr ü şûḥ u dil-bend
781. Melek dirdi gören ol ḥûr-zâdı

Hilāl-ebrū idi Bedr idi adı

782. Hıṣālī idi ulu vaż'ı kûçek
Şināsı bī-nihāyet sālī endek

783. Münevver eylemiş ṭab'ın fażā'il
Mezīd eylemiş ḥüsnin ḥaṣā'il

784. İcāzet istedi şehden ki ol māh
Muḳārin ola Mihre gāh u bī-gāh

785. Ḥasende çün teraḳḳī eyledi Mihr
Ziyāde oldı Mihr [ü] Müşterī-çîhr

**ĀGĀH ŞODEN BEHRĀM-I BED-ÇİHR
EZ ḤĀL-İ MÜŞTERİ VÜ MİHR**

786. Kalem-sân oldı lāgar şevḳ ber-ser
Müşevveş dil hemîn çün ḥaṭṭ-ı defter

787. Devāt-āsā ğam odundan siyeh-leb
Dimāġı dūd-ı sevdādan mürekkeb

788. Kadem ber-cā vü ser-gerdān çü pergār
Belā vü ġuşşadan pīçān çü tūmār

789. Teni maḳṭa' olup tīġ-i cefāya
Ḥamūl oldı revānı her belāya

790. Döker nergislerinden eşḳ gül-nāz
Zer-efşān şafḥa oldı lāle-ruḥsār

791. Tenin kırtāsa döndürmişdi feryād
Olurdu āh kılsa cismi ber-bād
792. ‘Urūḳ ol ḳāğıda çekmişdi mustār
Ḥesāb-ı derdine yazmağa defter
793. Mu‘allim-ḥānede ol iki fettān
Olup hem-ders oḳurlar ṣād u ḥandān
794. Diyüp her ḥāli bī-lafz u ‘ibāret
İderler ḡamzeden remz ü işāret
795. Sezer esrārdan Behrām-ı bī-dīn
Gümānı gitdi bildi ṣoñra ta‘yīn
796. Bu ḥāli bildi çün ol ibn-i ḥācib
Olur ef‘ālūñ ifṣāsına ṭālib
797. Didi bu emre oldum çünki cāzim
Ta‘addī baña lābüdd oldı lāzım
798. Bu ĩcāzuñ idüp ṣerḥinde taṭvīl
Taḥaṣṣīde idem ıtnāb u tafṣīl
799. Kılayum Müṣṭerī bāzārını serd
Ġamina ḡam ḳatayum derdine derd
800. Varur üstāda ol ṣerīr-i mekkār
Cefā-cū bed-liḳā kezzāb u ḡaddār

801. Elinde armağanı biñ filori
Dil ü cânuñ sürürü çeşm nûrı
802. İdüp dām-ı nifāka dāne anı
Virür üstādına anı nihānī
803. Didi ey Bū ‘Alī Sīnā-yı devrān
Yanuñda ‘aql-ı küll mebhût u hayrān
804. Dilüñ āyīne-i gītī-nümādur
Lisānuñ tūṭi-i müşkil-güşādur
805. Tapuñ ma‘nāda bir mir'āte beñzer
Olur her bī-zebān senden süḥan-ver
806. Ne şūret göster[ür]se çarḥ-ı gerdān
Revā mı senden idem anı nihān
807. Saña ey sāde-dil āyīne-girdār
Kılayum bir ‘acā’ib rāz izhār
808. Bilürsün bendeñi kim nīk-ḥūyem
Hemīn āyīne gibi rast-gūyem
809. Bilürsin hem anı kim şāh Şāpūr
İdinmişdür cihānda Mihri manzūr
810. Hemīşe göñlin anuñla ider şād
Dilemez ese üstinden yavuz bād
811. Bil aña Müşterī dil-dāde oldı

Muhibb ü 'āşık-ı üftāde oldu

812. Göñülden cān virüp ol dil-sitāna
Hevā-dār olmuş ol serv-i revāna
813. Bu maḥfī kışşanuñ aşlın tamāmı
Bilür şeh kullarınun ḥās u 'āmı
814. Olursa şāh bu ḥāletden āgāh
Bu yoldan yol bulısar saña bed-ḥāh
815. Siyāh eyler yüzün çün ol siyeh-kār
Teraḥḥum itme şaḥn aña zinhar
- MM 11b [11b]
816. Di ḥālin anı taḥḳīr eylesünler
Enīsi bend ü zencīr eylesünler
817. Şehün hem āşafısın hem emīni
Şaḥn 'ifrīden ğāyet nigīni
818. Ya ben başum alup gitsem gerekdür
Ya anı ben şāha 'arz itsem gerekdür
819. Şaḥn şöñra saña bundan ziyāndur
Ziyānı kıoyalum kim bīm-i cāndur
820. Didi üstād ey ferzend-i muḳbil
Murāduñ neyse bildüm oldu ḥāşıl

821. İdeyim şāha bu ḥālī ḥikāyet
Sözüñden eyledi cān vehm ḡāyet
822. Egerçi fāriḡ idi zulm-i kīnden
Ṭama‘ līkin çıkardı anı dīnden
823. Seḥerden çünki çarḥ-ı ḥīle-perdāz
Yine destān u mekre kıldı āḡāz
824. Mu‘allim vardı şāhuñ ḥidmetine
Du‘ā kıldı devām-ı devletine
825. Didi ey server ü serdār-ı devrān
Sipīhr-i saltānatda mihr-i tābān
826. Hemīşe devlet ile ser-firāz ol
Şehenşehler içinde bī-niyāz ol
827. Sa‘ādet yār u devlet hem-nişīnūñ
Mü‘ebbed taḥtuñ u tāt u nigīnūñ
828. Sözüñ var ḥazret-i šāh-ı cihāna
Derüm tenhā gerek ammā ki ḥāne
829. Şehenşeh kaşrı def‘i itdi ḥālī
Didi üstāda söyle vaşf-ı ḥālī
830. Ayıtdı ben kılına šāh-ı devrān
Şu deñlü kim kıılır in‘ām u iḥsān
831. Anuñ içün durur kim [anda] mehtāb

Ola fażl u kemāl içinde kem-yāb

832. Bu da ma‘lūmdur ey şāh-ı ‘ālem
Kemāl-i sa‘y ile kesb eyler ādem

833. Getürmez ‘ilm hergiz ‘izz ü nāzı
Degüldür ma‘rifet taḥşīli bāzī

834. Olupdur ‘ilm taḥşīline ‘illet
Biri ğāyetde ḥavf biri ğamret

835. Urınca nice başa āteşin tāt
Alınmaya metā‘-ı ‘ilmden bāt

836. Hevā-yı ṭab‘ kılmaz ‘ilmi ḥāşıl
Şafā aşḥābı olmaz hīç kāmīl

837. Eger taḥşīli ‘ilmüñ olsa āsān
Cihānda kılmaz idi hīç nādān

838. Hemīşe Müşteri-i bī-sa‘ādet
İdinmişdür velīkin levh ‘ādet

839. Geçer lehv ile dā‘im rūzgārı
Hemīn bāzīcedür her laḥza kārı

840. Kōmaz kim okıya ol dil-sitānı
Enīs itmek ḥaṭādur Mihre anı

841. Şu‘ūd itmek durur Mihrüñ kemālī
Kırān-ı Müşteri olur zevālī

842. Bu şūḥa hem-ser olmasun o fettān
Gerek tehdīd ü ḥüccet ide sulṭān
843. Diyicek bu sözi ol āteş-engīz
Kızardı ot gibi şāhuñ yüzi tīz
844. Bilür ta‘rīz idügün ol cihān-dār
Yağar cān u dilini āteş-i ‘ār
845. Ne lāzım ḳurda ta‘līm ide ḥūn-rīz
Yeter üstād-ı şan‘at nāḥun-ı tīz
846. Naşībi yoğ idi dil ‘āleminden
Yanar oda bu bīhūde ğamından
847. Görür şeh ḥışm-ğīn oldı vü nāşād
Baş urup ḥānesine gitdi üstād
848. Vezīri da‘vet itdi def‘i Şāpūr
Gelüp tenhā yüz urdı ṭurdi Destūr
849. Didi kim Müşterīyi yanuña al
Vegerni itdürürem pīle pā-māl
850. Buluşdurma daḥı Mihr ile zinhār
Vegerni itdürürsin baña ber-dār
851. Bu sözi didi aña çünki sulṭān
Olur berg-i ḥazān mānendi lerzan
852. Şehūñ çün kim ‘itābın bildi Destūr

Yüz urup taşra çıkdı zār u maḡhūr

853. Revān oldı çü bād üftān u ḡīzān
Eliyle başı üzre ḡāk-rīzān

854. Olup eşk-i revānı yile ḡaltān
İrişdi ḡānesine zār u bī-cān

855. Getürüp ḡalvetine Müşterīyi
Añup bu sırrı dīv itdi perīyi

856. Didi senden nice cürm oldı şādır
Ki olduñ böyle şeh yanında fācir

857. Eyitdi āh idüp kim ey emīrüm
Ḥudāvendüm ‘azīzüm dest-ḡīrüm

MM 12a [12a]

858. Edepsüzlik gele mi ḡiç benden
Kişiyi Teñgri şaḡlasun fitenden

859. Ḥased kıldı benüm ḡālūme bed-ḡāh
Anuñ-çün ben ḡulı red eyledi şāh

860. Yedi mülküñ şehidür şāh-ı devrān
Revā mı anı ızlāl²⁸³ ide şeyṭān

861. Bilür ḡōd her kim olsa şāha aḡreb
Ḥasūd olur aña efī vü ‘aḡreb

²⁸³ Metinde “ıtlāl” şeklinde yazılmış olup anlam gereği “ızlāl” şeklinde düzeltilmiştir.

862. Revā mıdur uyup şeytāna sulṭān
İde ben bī-günāhı zār u giryān
863. Bu mıdur pādişāhuñ ‘adl ü dādı
Ki hem-rāz idine ehl-i fesādı
864. Bu idi ‘adl kim sulṭān-ı ‘ādil
Beni ḥaşmum ile ide muḳābil
865. Bileydüm ben de var ise günāhum
Yoğ ise ḥaşma ḥışm ideydi şāhum
866. Qazādur uğradum bühtāna nāgāh
Vegerni yok suçum vallāh billāh
867. Kişinüñ olmasun ardınca düşmān
Vegerni aşşı itmez kurb-ı sulṭān
868. Dirīgā ḥasretā derdā vü şad āh
Cihānda eksük olmaz hıç bed-ḥāh
869. Felekde gözler iken gözlerüm māh
Ayağum çāha geçdi nideyüm āh
870. İdersem ben de a‘dādan şikāyet
Qalur baṭṭāl olur işbu ḥikāyet
871. Didi Destūr ki ey ferzend-i hūş-yār
Bilürem rāst-rūsın rāst-güftār
872. Velī rāzī ol ey ferzend-i dil-bend

Ne taqdîr itdi ise ol hudâvend

873. Muḳârin olma ayruḳ Mihre zinhâr
Vegerni menzil-i seyrüñ olur dâr

874. Ḳazâ çün ola levḥ üstinde meşṭûr
İdemez kimsene tedbîr ile dûr

875. Çü sen mazlûmsın ey şādî-i dil
Bilüp raḥm eyler âḥir şâh-ı ‘ādîl

876. İden bîḡâneler ḥaḳḳında raḥmet
Ḳaçan aḥbâbına kılmaya şefḳat

ŞİFAT-I ÂN-I TÂZE NİHÂL-İ GÜLİSTÂN-I CEMÂL

877. Belâḡat şavlecânıyla ḳapup gûy
Dimiş merd-i süḥan-dân [u] süḥan-gûy

878. Çü pinhân itdi andan Mihr dîdâr
Gözine oldu rûşen gün şeb-i târ

879. Olup ser-geşte hecrinden çü gerdûn
Şafaḳ gibi kenârın kıldı pür-ḥûn

880. Semek eşk-i revânından olup ğarḳ
Sipihri tîr-i âhı eyledi ḥarḳ

881. Lebi güftârdan çün ğonce beste
Çü bûlbûl ḥâr-ı gül içinde ḥaste

882. Hevādan berg-i gül gibi müşevveş
Çü lāle ‘ışk odından dil pür-āteş
883. Yağasın gül gibi gāh eyleyüp çāk
Dökerdi serv gibi başına hāk
884. Belā-yı hecr ile üftāde ğam-nāk
Serinür sāye gibi rūy-ı ber-hāk
885. Yidügi derd-i dil içdügi eşki
İderdi mürdeler hāline reşki
886. Döküp yaş inleyüp dolāp-vārī
İder nāle çü ebr-i nev-bahārī
887. Çenār-āsā hemānā bād der-dest
Urur ğamdan hemīşe dest-ber-dest
888. Oturur bir bucağda zār u bī-dil
Hayāl-i ‘arız-ı yāre muķābil
889. Akıdup nergisi gülzārına rūd
İderdi devleti bāğına bedrūd
890. Kaçan āh itse yārin eyleyüp yād
Der ü dīvār iderdi cümle feryād
891. Karardı şevķ-i dūdından dimāğı
Tutuşdı ‘ışk-ı nārından çerāğı
892. Kalem gibi kılurdı sīnesin çāk

Dökerdi başı üzre haṭ gibi ḥāk

893. Teninde her regi bir mār oldu
Gözine kirpigi mismār oldu²⁸⁴

894. Gicede bister ü bālīn-i dībā
Görinür gözine emvāc-ı deryā

895. Eriyüp şem‘ gibi dil fūrūzān
Oda düşmişdi çün pervāne sūzān

896. Ciger hecr ile biryān dīde giryān
Teni tennūr oldu eşki tūfān

897. Dili teng [oldı] çün gonce dehānı
Teni inceldi çün mūy-ı miyānı

898. Oluben mūyeden mū nāleden nāl
‘Adem kıldı vücūdın ‘ışķ fi’l-ḥāl
MM 12b [12b]

899. Belā tīrine omāc oldu cānı
Yaşıldı derd-i hecr ile kemānı

900. Cemālin eşk-i rengīn gāzelerdi
Sirişki yer yüzini tāzelerdi

901. Şikem ḥālī vü kāmēt gör çün çeng
Bozulmuş naķş gitmiş hūş-ı evreng

²⁸⁴ Metinde bu kelime “olmuş” şeklinde yazılmış olup müstensih hatası olduğu kabul edilerek kafiyeeye uygun bir şekilde “oldı” şeklinde düzeltilmiştir.

902. Sirişkinden cihān Ceyhūn olmuş
Şafaḳ ol seyl-i hūndan hūn olmuş
903. Gözine gündüz olmuşdı şeb-i tār
Görinür tār-ı bister her gice mār
904. Dili teng [ü] dehān teng ü miyān teng
O şehlā çeşme olmuşdı cihān teng
905. Serāyende cemende hem-çü bülbul
Derīde pīrehen çün ğonce-i gül
906. Döküp ol serv-i sīmīn eşk-i gül-nār
Şarardı ğamdan oldu beñzi dīnār
907. ‘Aḳīḳīn lebleri pīrūze oldu
Gül-i nesrīni hicrān ile şoldı
908. Çü cennet gerçi hurrem-i bīrūnı
Velīkin ğuşşadan dūzaḳ derūnı
909. İrişüp tīg-i hicrān üstühāna
Firāḳuñ ḥa[n]ceri şancıldı cāna
910. Olup sīmīn kūhı kāh u lāḡar
Büküldi ḳaddi seri oldu çenber
911. Siyeh bādāmlar ‘unnāb-efşān
Nigīni çeşminüñ la‘l-i bedaḥşān
912. ‘Alem dikdi göge āhı duḡānı

Çalardı dā'imā tabl-ı figānı

913. Başına gird-bād-āsā saçup hāk
Gözi ebri cihānı itdi nem-nāk
914. Gülin bād-ı hevā pejmürde kıldı
Tenin gerd-i belā āzürde kıldı
915. Semen ruhsārına gāhī urup müşt
Çü ney-şekker gehī çizdi [haṭ] engüşt
916. İder geh sīne vü geh dil-hırāşı
Ser-ā-ser neşter olmışdı firāşı
917. O serv-i gül-ruh u şimşād-ı gül-reng
Bu ğamdan ğonce gibi oldı dil-teng
918. Görüp nergislerini mürğ-ı zāruñ
Añardı çeşm-i şehlāsını yāruñ
919. Görüp gül-zār içinde verd-i aḥmer
Gelürdi yādına ruhsār-ı dilber
920. Geçüp bu miḥnet ile māh u sālī
Dükendi şabr u qalmadı mecālī
921. Olup mışr-ı melāḥatde şeker-rīz
Dimiş münşī-i güftār-ı dil-āvīz

ĀGĀH ŞODEN BEDR EZ ZĀ‘F-I HĀL-İ MÜŞTERİ

922. Ki Bedr meh-cebīn mihr-ruhsār
Şanevber-kāmet [ü] tāvus-reftār
923. Çü gördi Müşterī döndi hayāle
Belā bedrini beñzetdi hilāle
924. Okıyup levḥ-i ḥaddinden hayālin
Bilür beñzinden anuñ sū-i ḥālin
925. İderdi cümle evzā‘ı şehādet
Ki nār-ı ‘ışkdandur bu ḥarāret
926. Bilüp fi’l-ḥāl anuñ sū-i mizācın
Tedārik itdi derdinüñ ‘ilācın
927. Didi bir dāne ey hem-rāz u hem-zād
Ġam-ı dil-dār ile ġam-ġın ü nāşād
928. Ne işdür itdüġüñ fikr it me‘ālī
Gider dilden bu maķşūd-ı muḥālī
929. Dimāġuñ bu hevā virdi fesāda
Varursın berg-i gül mānendi bāda
930. Ol āteş kim gözüñden akıdur yaş
Şaķın kim şem‘ gibi kesdürür baş
931. Bu fikr-i fāsīd ü rāy-ı müşevveş
Şaķın kim yakmasun cānuñ çü āteş

932. Nifāk-ı düşmen ü hışm-ı şehen-şeh
‘Adem eyler vücūduñ key şaķın āh

933. İl almadan hāzer eyle dehāna
Şaķın düşmeyesin tīg-i zebāna

934. Açılıcaķ saña halkuñ dehānı
İdemezsin bu yerde zinde-gānī

935. Sebū olmaķdan ise şuda tārāc
Kişi yegdür kim ola şuya muhtāc

936. Çi ger hoş-hürdur lezzetde helvā
Velīkin arturur gāyetde şafrā

937. Göñül virme gün olur hayli derdi
Zebūn eyler niçe nā-merde merdi

938. Meşeldür hem bilürsün ey cüvān-baht
Ki āsān kopmaya bīh olıcaķ taht

939. Senüñ bozdı mizācuñ ol büt-i sīm
Şaķın dīvānelikden daķı var bīm

MM 13a [13a]

940. Ziyāde olsa sevdā başda ey māh
Olur a‘mā başiret ‘aynı nāgāh

941. ‘Aceb midür düşerse çāha a‘mā

Velī ‘ayb ola laǧzān olsa bīnā

942. Gerek vaḥṣīyi zabṭ itmekde tedbīr
Geñez girmez ele ƣoduƣda zencīr
943. Şererde mızmār olmaz nār-ı külhen
Şıǧar mı zerreye hūrşīd-i rūşen
944. Virür gerçi giyāya perveriş gün
Şarardup şoldurur bergini bir gün
945. Giyāyı gerçi dirler şu ƣılur mest
Çoǧı ammā ƣılur servi daǧı pest
946. Ne lāzım kim hevāya atasın seng
Ki yine başuña eyleye āheng
947. Meşeldür hōd dinilür ey cüvān-merd
Ki döǧmez ‘āƣıl olan āhen-i serd
948. Yili şayd idemez sa‘y ile şayyād
Şuda naƣş idemez naƣƣāş-ı üstād
949. Megesde yokdur ol miƣdār pervāz
Ki bāl ü per açup şayd ide şeh-bāz
950. Bu za‘f ile saña ey merd-i bī-cān
Naşīb ola mı hīç taht-ı Süleymān
951. Çü sen bir zerresin bī-ƣadr u miƣdār
Revā mı ola sen Mihre taleb-kār

952. Ola mı muntazam la'l ile mermer
Ya hāşāk ola mı serv ile hem-ser
953. 'Acebdür 'ankebūt eyler temennā
Ki bu dām ile şayd eyleye 'anķā
954. Temāşā bu ki eyler büm ümīd
Kim ola meclisinde şem'-i hūrşīd
955. Çü sensin Müşterī ol Mihr-i enver
Kanı aña muķābil olmağa fer
956. Getürmesün anuñ vaşlın hayāle
Ne lāzım böyle sa'y itmek muķāle
957. Naşīb olursa vaşlı ittifākı
Seni hākister eyler ihtirākı
958. Kemer bağlama bu fi'le çü cūrā
Belāñı eyleme kendüñ temennā
959. Olursın yoksa işüñe peşīmān
Bulımazsın velī derdüñe dermān
960. Bu sözden oldı gonce gibi dil- teng
Akıtdı nergisinden eşk-i gül-reng
961. Eyitdi Bedr kim ey yār-i cānı
Şaķın göñlüm olupdur 'arş-ı şānī
962. Nemek saçmañ cerāhat üzre ey yār

Ne lâzım eylemezsın çünki tîmār

963. Çü yoǵdur merhemüñ var eyleme rîş
Çü nûşuñ yoǵdur içür[me] baña nîş

964. Murād öldürmedür ey yār cānı
Ki çekdüñ üstüme tîğ-i zebānı

965. Keremler idüp itdüñ baña çok pend
İlāhî yarıcıñ olsun ħudāvend

966. Velî ey dōst itme bu ħiṭābı
Ki düşmen daĥı eyler bu ‘itābı

967. Naşîḫat eylemez bu derde dermān
Remîme aşşı itmez āb-ı ḫayvān

968. Bilürem ben degülem aña lâyıǵ
Ne çāre çünki taǵdîr itdi ‘aşıǵ

969. Gedā vü şāh-ı ‘ālem ey bürāder
Maḫabbetde olur cümle berāber

970. Olur şehzādeler gerçi cihān-dār
Gedānuñ daĥı nola tañrısı var

971. Cihān mülkin iden bir şaḫşa iḫsān
Gedāya daĥı virür pāre-i nān

972. Maḫabbet ‘āleminden olsañ āgāh
Dimezdüñ kim gedāsın sen ya ol şāh

973. Bi-ḥamdillāh ezelde dest-i ḳudret
Baña bu devleti kim itdi ḳısmet
974. Ezelde āşinā olsa iki cān
Cüdā eylemege olmaya imkān
975. Ezelde böyle ḳısmet itdi taḳdīr
Anuñ mihriyle ile tutdı aḡzuma şīr
976. Bu sevdā gerçi kim ṭul-i emeldür
Göñül sulṭān olur dirler meşeldür
977. Dile çün dest-i ḳudretdür ‘inān-gīr
Bozılmaz fikr ü tedbīr ile taḳdīr
978. Belā gelmez baña sevdā-yı cānān
Velī incitdi cānum derd-i hicrān
979. Ben ol dem cān u başumdan yudum el
Ki dilden bu hevāya bağladum bel
980. Ne lāzım ḡuşşalanmaḡ ey bürāder
Gelür başa yazılan ḡayr eger şer
981. Hele tek yazıla yār öleyüm ben
Ne derdüm var müsāvī itse düşmen

MM 13b [13b]

982. Dilümüñ ‘ışk içinde nîk nāmı
İçüp koxmaz dimekdür kişi cāmı
983. Olur ğavvāşlık adı aña zerķ
Deñizden vehm ide olam diyü ğarķ
984. Kimi kim koxkudursa nîş-i zenbūr
‘Asel ağzından olur lā-cerem dūr
985. Giren seyr itmek içün mürġ-zāra
Taḥammül eylesün āsīb-i ḥāra
986. Şu kim güncişkden ḥavf ide bil sen
Dimişlerdür meşeldür añmaz erzen
987. Şurāḥī kulkulından aldıran hūş
Şarāb-ı nāb hergiz itmesün nūş
988. Aramalı olıcaķ āb-ı ḥayvān
Kişi[y]i ol gerek kim terk ide cān
989. Kişi ğavvāşlıġa baġlasa bel
Gerek ol [dur] ki cānından yuya el
990. Pür olsa dil hevā ile hevesden
Ne koxķı şahnedden yāḥūd ‘asesden
991. Kaçırılmaz ‘aşıkı bārān-ı sengīn

Maṭar yirine yağsa tîğ ü zūpîn

992. Getürmez ‘aşık olan ‘ayna bîmi
Ne hâcet şaklamak bir cān-ı nîmi
993. Baña key sehldür terk eylemek cān
İgen kōrkmayasın ey şūh-ı fettān
994. Eger Mecnūn eger Ferhād u Vāmıķ
Bu yolda ölmek ile oldı şādık
995. Beni mevt ile kōrkutma bürāder
Bu dirilik ile ölmek berāber
996. Şakınmak özi dilde olıcaķ sūz
Degüldür ‘ākılāne ey dil-efrūz
997. Melāmet ‘ışķ içinde ğam degüldür
Şu kim ‘aşık degül ādem degüldür
998. Olanlar ihtiyār[1] ile bed-nām
Yanında bir durur taḥsîn ü düşünām
999. Çü rāzî oldı şemşîr ire cāna
Ne içün incine tîğ-i zebāna
1000. Çeker sermāyesi olan ğam-ı yār
Tehî desti nidermiş düzd ü ṭarrār
1001. Berāber ‘ışķa bende eyle sulṭān
O da ya ‘ūd olmuş ya muğaylān

1002. Naşīb olursa yāruñ la'li cāmı
Bulam mül gibi nūş idüp merāmı
1003. Eger itmezse bahtum feth-i bābı
Elümden kim alur āhır ḥarābı
1004. Anuñ mihrin idüpdür Ḥaḳ baña cān
Teni cāndan ayırmağa ne dermān
1005. Geçem dünyādaki zevḳ [u]şafādan
Ölem ayrılmayam ol dil-rübādan
1006. Tecellīdür murādum andan ancak
Murādı ğayrı kāfir ola muṭlaḳ
1007. Şu kimse kim vire dīvāneye pend
Dimez 'āḳıl olan aña ḥired-mend
1008. Yürü sen kendözüñe vir naşī[h]at
Baña lāzım degüldür çekme zaḥmet
1009. Gerek pend it gerek söyle yavuz söz
Ölem döndürmeyem dil-dārdan yüz
1010. Bu nice luṭf olur ey māh-ı tābān
Şunup zehri diyesin āb-ı ḥayvān
1011. Cefā itme iĝen ol müstemende
Ki cān u dilden ola saña bende
1012. Kişi bir kimse ile olsa hem-dem

Bile şād olsa vü çekse bile ğam

1013. Ne yār aġyārda aña ki her-bār
Feraħda yār ola vü ğamda aġyār

1014. Gerek sūzen ayakdan çıkara hār
Velī hār ol olur eylerse āzār

1015. Benüm yanumda şol meyve viren hār
Yeg ol serv-i sehīden virmeye bār

1016. Çü luṭfuñ yok bize ey yār-ı cānī
Lisānuñ urmasun zaḥm-ı zebānı

1017. Meşeldür bu söz ey hūrşīd-i tābān
Ki düşmenden beterdür yār-ı nādān

1018. Olur üftādelikde kişi nā-çār
Vegerni kalkıcağ her şahş olur yār

1019. Sen idüñ dilberā püşt ü penāhum
Muḳayyed olmaz olduñ sen de şāhum

1020. Meger sen daḥı uyduñ düşmenüme
Ki böyle āteş urduñ hırmenüme

1021. Ƙo feryāduma nālem tutsun āheng
Ki āheng ile ğāyet hūb olur çeng

1022. Beḳādur ‘ışk yolınuñ fenāsı
Devādur ‘āşıkā ‘ışkuñ ‘anāsı

1023. Gide benlik çü vaḥdet ola ḥāşıl
Olur ṭālib zarūrī yāre vāşıl

MM 14a [14a]

1024. Niçün raḥm eylemezsin ben ġarībe
Dimezsın ḥālūmi bir bir ḥabībe

1025. Hele ummazam ol yār-ı vefā-dār
Ki [ben] üftādesinden ola bīzār

1026. Görür Bedr aña yok pend ile çāre
Atar pervāne-veş cānını nāra

1027. Naşīḥat buldı kim eylemedi kār
Ferāġat ihtiyār eyledi nā-çār

1028. Ma‘ānī cevheri şarrāfı ‘Aşşār
Dimiş bu nazmda olup güher-bār

GÜFTĀR DER ÇEŞĪDEN CĀM-I MERG-İ PEDER-İ MÜŞTERĪ

1029. Ki çün zehr-i ‘itāb-ı şāh Şāpūr
Vezīri eyledi derd ile rencūr

1030. Olup günden güne derdi ziyāde
Metā‘-ı şaḥtī dōşetdi kesāde

1031. Ḥayātı defterin dürdi zamāne
Döner gelmemişe hergiz cihāna

1032. İderler ittifāk erkān-ı devlet
Yerini itmege oğlına himmet
1033. Görüp ‘arz idicek şāh-ı cihāna
İder bīn dürlü ta‘līl ü bahāne
1034. Yine tekrār-ı iqdām idüp erkān
Didiler şāha ey sulţān-ı devrān
1035. Nazar kııl bu yetīme bende-zāde
Mülāyim bu görinür ‘adl ü dāde
1036. Bilürse dağı bu ferzāne ferzend
Emīn ü ‘ākıl u ehl ü hüner-mend
1037. Atasından yeg olur her cihetden
Bu kāmīl ol tehīydi ma‘rifetden
1038. Atası bunca yıllar itdi hīdmet
Huşūşā kendü dağı buldı kıurbet
1039. Bilür şeh gevherin aşl ---
Niçün taḥķīr ider bende-zādın
1040. Yetīmüñdür iderseñ nola himmet
Bulur raḥm eyleyen eytāma raḥmet²⁸⁵
1041. Dağı ne her kimüñ kılsa ‘ıyālī
Olurmuş cümle ‘ālem pāy-mālī

²⁸⁵ Beyitte “Merhanet etmeyene merhamet edilmez.” hadisine telmih vardır.

1042. Yine ol k̄n ile şāh-ı şütür-dil
Didi bu kârdur ġāyetde müşkil
1043. Vezāret ġizmetidür saġt düş-vār
Gerek her ġizmete ehl-i sezā-vār
1044. Bilüp lecc itdüğün erbāb-ı devlet
Mücidd olmayup itdiler ferāgat
1045. Virüp ol cāmı ġuddāmuñ birine
Vezīr idindi Destūruñ yerine
1046. Olıcaġ Müşterī bu işden āġāh
Gümüş küh idi oldu ġuşşadan kāh
1047. Seher gibi idüp ġamdan yaġa ġāk
Şabā gibi dökerdi başına ġāk
1048. Peder mürde vü dil āzürde bī-yār
Ĥavādiş ġuşşasından ġaste vü zār
1049. İdüp ney gibi bu ġamdan fiġānı
Yaġardı ‘ūd gibi oda cānı
1050. Ġam-ı Mihr ile ġün gerdün her şeb
Dür-i eşk ile pür dāmānı kevkeb
1051. Giceler şem‘-veş sūzān u giryān
Seġerler bād-veş pūyān u cūyān

1052. Һayāl-i yār olup her gün enīsi
Ġam-ı dil-dār idi her dün celīsi
1053. Ne dil-dārın gider dilden Һayālī
Ne mümkindür ele girmek vişālī
1054. Ceres gibi idüp efġān u zārī
Velīkin yoġ idi bir dem qarārī
1055. Ƙurutdı nār-ı āhı nehr-i Nīlī
Getürdi cūşa bahri eşk seyli
1056. Dimāġ-āşüfte ten der-tāb u der-teb
Һayāl-i Mihr ile şoĥbetde her şeb
1057. Bu dürci derc iden merd-i güher-senc
Dimiş derc eyleyüp bu dürce çok genc

ŞIFAT-I ҺĀL-İ MÜŞTERİ DER HECR-İ MİHR Ü TESELLİ AN PERİ-ÇEHR

1058. Çü Mihri Müşteriden itdiler dūr
Olur rüşen günü hecr ile deycūr
1059. Dönüp şehlā gözi bir ƙatre ƙana
Le'ālī dizdi eşki rismāna
1060. Gözinden dökdügince nergisi āb
Şalardı dillere āteş gibi tāb
1061. Çü medd-i āh dāyim dūd-ı āhı

Dutardı farkı üzre çetr-i şāhī

1062. Urur zānūlarına dest-i hicrān
Olur nīlūferī āyīne-i cān

1063. Dehānı ğoncesi gerçi şeker-ħand
Dilinde ney şeker gibi dili bend

MM 14b [14b]

1064. Kemāna döndi ol kıadd-i ħamīde
Aña her kūşeden zih şaldı dīde

1065. Ne münkin idi irmek vaşl-ı yāre
Ne ħōd şabr itmege var idi çāre

1066. Ne ruḥşat var ğamından kim çeke cām
Ne maḥrem var vire dil-dāra peygām

1067. Ne bir eglence var yanında ne yār
Hem elden dil gidüp hem ğitdi dil-dār

1068. Gehī zūlfi gibi ser-geşte vū zār
Gehī çeşmi ħumārı gibi bī-mār

1069. Gehī funduklar derdden şikeste²⁸⁶
Gehī ğamdan süħan-ver biste beste

1070. Atup hecr odına pervāne-veş cān
Yanardı şem‘ gibi zār u giryān

²⁸⁶ Vezin bozulmuştur.

1071. Girāmī peykeri döndi hayāle
Belādan beñzedi bedri hilāle
1072. Belāya mübtelā olmuşdı cānı
Teninde şayılurdı üstüḥʿānı
1073. Olup ğonce gibi ḥāmūş u dil-teng
Boyardı cāmesini eşk-i gül-reng
1074. Boyınuñ servi olmuşdı cemende
Ḳabāsı gül gibi dāyim derīde
1075. Fiğān u nāle vü zārīde bülbül
Girih göñlinde hem-çün ğonce-i gül
1076. Perīşān zülfi gibi dil şikeste
Ruṭablar zaḥm-ı lü'lü ile ḥaste
1077. Şaçardı bādemi gül yüzine āb
Gehī ağzında funduḳ gāḥ ‘unnāb
1078. Dönüp sīmīn sehmi zer kemāna
Melāhat tīrine oldu nişāne
1079. Ruḥ-ı gül-ğünü oldu za‘ferānī
Leb-i mey-ğünü oldu āsumānī
1080. Bilūrīn kūhdan ḳaldı nişāne
Şanavber ḳāmeti döndi kemāna

1081. Gice hem-derd-i derd ü âh [u] efġân
Seher hem-râhı sâye oldu bî-cân
1082. Hevâdan ney gibi dâyim hurûşân
Şafâdan mey gibi her lahza cûşân
1083. Taḥayyürden havâsı oldu bî-kâr
Gören şanur şebaḥ ya naḳş-ı dîvâr
1084. Dimâġı dūd-ı sevdâdan pür- âteş
Şacı gibi perişân u müşevveş
1085. Cefâ tîġiyle cismi zâr u ḥaste
Belâ zencîri ile boyı beste
1086. Tarâvet maḥv olup gül-berg-i terden
Leṭâfet gitdi serv-i sîm-berden
1087. Beyâz ḥaddi üzre eşk-i gül-gün
Dökülmiş idi şan berf üstine ḥûn
1088. Hilâl-âsâ boyı servi çemende
Şafaḳ kılmış kenârın ḥûn-ı dîde
1089. Mey-i derd ile dürd-âşâm olmuş
Gidüp ârâmı bî-ârâm olmuş
1090. Cüdâ maṭlûbdan ol şûḥ dilber
İdinmişdi şabâ peykin haber-ber
1091. Dir idi nâmem iltürdi kebûter

Eger şeh korkusından dökmeşe per

1092. Cihānda ol durur devletlü ‘āşık
Ki ola dilberi aña muvāfık

1093. Karışmayıcığız ‘ışka şevā’ib
İder ezhār hālet-i ‘acā’ib

1094. İder ol ‘ışk ma‘şūka sirāyet
Zihī ‘ışk u zihī fazl u ‘ināyet

1095. Sebeb budur ki meşhūd ile ‘āşık
Olur ehl-i nazar yanında vāhid²⁸⁷

1096. Kişiye irişecek cezbe-i Hakk
Olur bir kaṭre ise baḥr-i muṭlak

1097. Didi efsāne-gū üstād-ı kāmīl
Ma‘ānī ma‘deni ‘Aşşār-ı fāzıl

ŞİFAT-I HİCRÂN VÜ HÂL AN Bİ-SER Ü SÂMÂN

1098. Olıcaḳ Müşterī dil-dārdan dūr
Oturdı künc-i ğamda zār u mehcūr

1099. Ḥayāl-i zülf ü ruḥsār-ı dil-efrüz
Getürmez gözine uyḥu şeb ü rüz

1100. Teni inceldi ğamdan mūya döndi
Revān oldu sirişki cūya döndi

²⁸⁷ Kafiye bozulmuştur.

1101. Eger tutmasa eşki dāmenin tīz
Çıkarurdu göge bād-ı sebük-ḥīz
1102. Dili Pervīz-veş taşvīr-i cānān
Ceres gibi kıllur feryād u efḡān
1103. Sirişkin kılmasa āhı füsürde
Giderdi baḡre ol [kim] cism-i mürde

MM 15a [15a]

1104. Nice nāle nice feryād u efḡān
Ḳadem başdı ‘adem mülkine bī-cān
1105. Ḳıla dönmişdi cism-i nā-tüvānı
Olurdu sāye-i mū sāye-bānı
1106. Bu ḡamdan rişte gibi tār olup ten
Gözine ‘ālem oldu çeşm-i süzen
1107. Göricek Bedr za‘f-ı Müşterīyi
Dil ü cāndan esirger ol perīyi
1108. Baḡup ḡāl-i za‘īf-i bī-ḡarāra
Didi kim bu işe yā Rab ne çāre
1109. Olur bu ḡāle baḡrum pāre pāre
Bu kāra çāre yok amma ne çāre
1110. Urupdur baḡrına devrān yāre

Meger Hâkdan ola derdine çäre

1111. Anı fikr eyledüm bu kâra ey yâr
İdem çare berîd olup şabâ-vâr

1112. Kemerler bağlayup yolında tekrâr
Sürinem başum üstüne kalem-vâr

1113. Getürem dest-i haţţ-ı dil-sitānuñ
Ki hırz idine anı haste-cānuñ

1114. Vişālinden nola olduñ ise dūr
Dil ü cānuñı kıl haţţıyla mesrūr

1115. Yazup sen dahı nāme ile ihzār
Vireyüm tā ki dil-şād ola dil-dār

1116. Bu sözden Müşteri şād oldu ğāyet
İder Bedre senālar bî-nihāyet

1117. Didi al benem atañ senüñ ey yâr
Velî sa'y eyle kim tuymaya aġyâr

1118. Gerek bu sırra vâkıf ola üstād
Yine ğamz itmeye tā ey perî-zād

1119. Ne virürseñ vir anı kıl saña yâr
Kılayum yoluña ben za'fın îşār

1120. Bu yolda dökmeyicek sîm ile zer
Murādı 'âşıkun olmaz müyesser

1121. Kemer bağlar bu yolda pes şeker-ḥand
Miyānına meger [ol] çün ney-i ḳand
1122. Alur biñ dāne zer raḥṣān çü ḥūrṣīd
Mücellā her biri çün cām-ı Cemṣīd
1123. Müdevver her biri çün māh-ı tābān
Münevver her biri çün mihr-i raḥṣān
1124. Sürür-efzā vü rāḥat-baḥṣ u dil-keṣ
Şafāda āb līkin rengi āteṣ
1125. Teserriü'l-nāẓırīn ṣānında anuñ
Feraḥ-baḥṣı hemīṣe cism ü cānuñ
1126. Olur geh meh-liḳālar gūṣ-vārı
Öper geh cām olup la'l-i nigārı
1127. Daḳar geh saç bağına müşg-mūlar
Giyer geh tāk idinüp lāle-rūlar
1128. Olup geh dest-gīr-i mübtelālar
Ayakla[r] anuñ ile bī-nevālar
1129. Çü zāl-i zerd dā'im işi destān
Yeri 'illet budur olduğı zindān
1130. Hemīṣe meskeni hemyān içinde
Gerek dil düzddür zindān içinde
1131. Tınāb-ı vuṣlat u mīḥ-ı maḥabbet

Müzeyyel hasret ü kayd u meveddet

1132. Fütūḥ ebvābınuñ kuflına miftāḥ
Begāyet ‘aḳd-ı müşkillerde fettāḥ

1133. Za‘īf ü nā-tüvān pīrūñ ‘aşāsı
Cüvān u kām-cūyuñ muḳtezāsı

1134. Zārūretde mu‘īn-i ‘āşık-ı zār
Şu‘ūdetde zahīr ü çāre-i kār

1135. Begāyet ṭab‘-ı mevzūn şūret-i ḥūb
Cihān ḥalkı ḳatında ḳatı merġūb

1136. Yüzinde okunur āyāt-ı envār²⁸⁸
Begāyet sikke-şūret sürḥ ruḥsār

1137. Varup üstādına virdi şeker-ḥand
İder sīm ü zeri çeşm ü zebān bend

1138. Eline Müşterī pes aldı ḥāme
Ki dil-dāra yaza derd ile nāme

1139. Öñüne koyuben çinī devātı
Aḳıtdı ḥāmeden āb-ı ḥayātı

1140. Benefşe şaçdı gül üzre güher-riz
İdüp kāfūrı müşġ ü ‘anber-āmiz

²⁸⁸ Beyitte Nur (24)suresine telmih vardır. Sure adını, Allah’ın nurunu tasvir eden şu ayetten almıştır: “Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, battıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (24/35)

1141. Ne hāme şāhid-i müşgīn-efser
Reşīku'l-ķad ķasab-pūş haţ-āver

1142. Egerçi ümmīdür aşlı 'Arabdur
Velīkin her dili söyler 'acebdür

1143. Sühan-dān kātib ü cārī zebānı
Ma'ānī-gū bedāyi'den beyānı

1144. Velīkin gördi ğamdan lükneti var
Zebān-ı hāli def'i kıldı izhār

1145. Pes evvel nāmede naķķāş-ı dil-bend
Yazup naķş eyledi nām-ı Hudāvend

MM 15b [15b]

1146. Kim oldur naķş-bend-i levh-i hestī
İden icād bālāyı vü pesti

1147. Yazup ser-nāme hem merd-i sühan-senc
Ķalem miftāh olup fetħ eyledi genc

1148. Didi ey maķşad u maķşūd-ı cānum
Bu resme bī-nişān idüp nişānum

1149. Hemīşe kām-yāb u kām-rān ol
Hemīşe kām-bīn ü şād-mān ol

1150. Selām olsun řapuņa ey nigārum

Seẖi-servüm büt-i s̱im̱n-‘iẕarum

1151. Nig̱arum serv-ḳaddüm m̱ah-rūyum
Behiştī-peykerüm zenc̱ir-mūyum

1152. Ḥaḇibüm dil-pesendüm lāle-rūyum
Süvār-ı ş̱ir-g̱irüm nām-cūyum

1153. Cefā-cū dilberüm ş̱āyeste y̱arum
Sitem-ḵarum em̱rüm ş̱ehr-i y̱arum

1154. Fidā-yı ḥāk-i p̱āyuñ cism ü cānum
Benüm çok sevdüğüm rūḥ-ı revānum

1155. Vişālūñ dārū-yı ḇim̱ār-ı sevdā
Ḥayālūñ hem-dem-i müştāk-ı ş̱eydā

1156. Şorarsañ ḥaste-dil ḥaste-revānı
‘Aḳ̱ıḳ̱in-ḏide vü zerṟin-‘iẕarı²⁸⁹

1157. Naḥ̱īfi derd-mendi sūgvārī
Periştānı nijendi bā-ḳarārı²⁹⁰

1158. Faḳ̱iri vü ḥaḳ̱iri dil-figārı
Za‘īfi nā-tüvānı vü nizārı

1159. Nijendi nā-murādı derd-mendi
Belā dāmında zār u müstemendi

1160. Bilesin ḥaste-dil ḥaste- revānem

²⁸⁹ Bu kelime yazma nüshada “ruḥsār” şeklinde yazılmıştır. Kafiye ve vezin gereği “‘iẕarı” şeklinde düzeltilmiştir.

²⁹⁰ Bu ifade beytin anlamına uymamaktadır. Anlam gereği “bī-ḳarārı” olması gerekmektedir.

Gözün bīmārı gibi nā-tüvānem

1161. Felek defterleri olsa ḥarīrüm
Sitāre ser-be-ser olsa debīrüm

1162. Yazuben itseler ḥālüm ḥikāyet
Tamām olmaz irişince kıyāmet

1163. Nicesin sen benüm ey tır-i bālā
Kemān-veş ḳaddüm itdi hecr dü-tā

1164. Cefā tıḡiyle kesseñ başumı sen
Elümi dāmenüñden kesmezem ben²⁹¹

1165. Cefāya mūniseḡ derde refīḳam
Belā deryāsına düşdüm ḡarīḳam

1166. Olup tennūr-ı sīne eşk-i tūfān
Ciger dāḡ-ı ḡamuñdan oldı biryān

1167. Yaḳupdur nār-ı hicrān şöyle cānı
Ḳalısar ḥaşre dek dāḡı nişānı

1168. Ne ister dil şarāb-ı lāle-fāmı
Ne ḥōd görsün gözüm la‘līn cāmı

1169. Şürāḡı-vār meclisde zebūnam
Gözüm yaşında dā‘im ḡarḳ-ı ḥūnam

1170. İçüp sen ḥāşşekiyle geh şarābı

²⁹¹ Bu ifade yazma nüshada “kestürem dest” şeklinde yazılmıştır. Anlam ve kafiye gereği “kesmezem ben” şeklinde düzeltilmiştir.

Naşīb itdüñ baña bûy-ı kebâbı

1171. Velî ‘âdet budur ey hüsne mağrûr
Ki gözden dūr olan dilden olur dūr

1172. Ne eşküm gibi bir dem hem-demüm var
Ne hōd sâyemden özge bulunur yār

1173. Ciger hecrüñden oldı pāre pāre
Dağı şabr itmege kalmadı çāre

1174. Saña ‘arz eyledüm hālüm tamāmı
Kerem kıl eksük eyleme selāmı

1175. Yazup bunları sildi hāmesini
Okıyup dürdi andan nāmesini

1176. Olup ol nāme-i Bedr-i haber-ber
İrişdi ol hümāya çün kebüter

1177. Varup Mihre çü virdi Bedr nāme
Baş üzre rakş urdı hem-çü hāme

1178. Göricek nāme-i hırz-ı emānı
İdindi levh-i dil ta‘vīd cānı

1179. Müzeyyen nāmesi çün hāne-i Çīn
Midādı müşg idi kırtāsı nesrīn

1180. Öpüp mührini açdı nāmesini
Okudı cehr gevher-nāmesini

1181. Görür bir dil-rübā kim zülf-i pür-çîn
Ruḥınuñ ḥaṭṭ u ḥālî ‘anber-āgîn

1182. Beyāzî tāze vü ter çün ruḥ-ı ḥūr
Sevādî dīde-āsā mazḥar-ı nūr

1183. Müferriḥ gibi hoş-ḥōr u şeker-rîz
Çü bâde şevḳ-efzā raġbet-engîz

1184. Şokup geh başa geh yüzine sürdi
Gehî açdı okudı gâh dürdi

1185. Kesüben ney-şekerden ol da ḥāme
Diledi yazmaġa dil-dāra nāme

1186. Kalem nevkini kıldı ‘anber-ālūd
Akıtdı ney-şekerden çeşme-i dūd

1187. Midādî hem-çü ḥāl ü zülf-i dilber
Ḥarîrî çün ber-i yār-ı semen-ber

MM 16a [16a]

1188. Yazar ‘ünvânına nām-ı İlāhî
Kim oldur pâdişâhlar pâdişâhı

1189. Ḥudâ-yı kârdan vü kâr-sâz ol
Kamuya çāre-sâz u bî-niyâz ol

1190. Cemâli mihrinüñ ḥûrşîd tâbı
Celâli baḥrınıñ gerdün ḥabâbı

1191. Gerek mürğ ü gerek mūr ü gerek mār
Kamu ol didügiyle oldular var
1192. Mübārek adın andan itdi meşūr
Müseccel oldu ‘ünvān ile menşūr
1193. Selām idüp didi [ol] serverāne
Büt-i gūyāya māh-ı āsumāne
1194. Perī-dīdār u hūrşīd-i zemīne
Şeker-güftāra server-āsītīne
1195. Ki ey kām-ı dilüm maķşūd-ı cānum
Ümīdüm dilberüm rūh-ı revānum
1196. Tenümde teb dilümde tāb senden
Ciger biryān yaşum hūn-āb senden
1197. Nigārum şāh-ı eyvānum tapuñdur
Yüzi şem‘-i şebistānum tapuñdur
1198. Eyā kaşı sipihr-i hūsn māhı
Koma kūh-ı belā altında kāhı
1199. Ğam odından olup zülfüm gibi pīç
Yanup yakıldum oldum ğuşşadan hīç
1200. Çü sūsen kudret-i gūyālīgum yok
Çü nergis kuvvet-i bīnālīgum yok

1201. Nigārā k̄adri yok sensüz bu cānuñ
Çü cānuñ olmaya olmaz cihānuñ
1202. Şorarsañ nidügin hecrüñde hālüm
Bil ey gün yüzlü ğāyetde zevālüm
1203. Şu resme mest ü hayrān oldum ey yār
Gören şanur ırakdan naķş-ı dīvār
1204. Olup lāle gibi ālūde-i hāk
Tenümde gül [gibi] çāk üzre şad-çāk
1205. Ğam-ı k̄addüñ ile ey serv-i hurrem
Kaşuñ gibi olupdur k̄āmetüm ham
1206. Irağam gerçi sen peymān-keselden
Degül līkin hayālūñ hālī dilden
1207. Ayırduğına bakma bu sipihrüñ
Göñülde toptoludur şevk-i Mihrüñ
1208. Tenüm inceldi oldu mūy-ı bārīk
Cihān çeşmüme oldu mūy-ı tārīk
1209. Cihānda bencileyin bī-dil olmaz
Dil ü dil-dārdan bī-hāşıl olmaz
1210. Tenümde bir kılum ğamdan tehī yok
Velī bir kılca yārūñ āgehi yok
1211. Mübārek nāmeñ irişdi çün ey cān

Sevâdından akıtdı âb-ı hayvân

1212. Ne nâme beñzer ol hırz-ı emâna
Cünûn tûrmaz ne ta'vîd câna

1213. Oğudum gördüm ol ferhunde-tahrîr
Tesellî itmede kılmadı takşîr

1214. Mu'aţţar kıldı gül gibi dimâğum
Velîkin lâle-veş arturdu dâğum

1215. Çü gördüm nâmede nâmuñı ey yâr
Biraz canlandı çeşm-i zâr u bîmâr

1216. Boyuñ gibi elif kıddüm gibi lâm
Yazılmış çok içinde ey dil-ârâm

1217. Elifle lâm olup pîçide ey yâr
Ola bir gün olavuz lâmelif-vâr

1218. Tamâm oldu yazıldı çünki nâme
Güli müşğîn kıldı nevk-i hâme

1219. Uruben nâmeye Mihr ol büt-i çîn
Şaçından kıldı aña bend-i müşğîn

1220. Şu resme derd ile yazmışdı cânân
Hurûfindan tamardı şanasın kan

1221. Öpüp Bedrûñ eline virdi anı
Varup dildârına ne virdi nihânî

1222. İrişdi Müşteriye çünki nāme
Baş üzre rakş urdı hem-çü hāme

1223. Eger olmasa ol hatt-ı emānī
Ferahdan virür idi ānī cānı

1224. Perī-peyker açup meh nāmesini
Oğudı çün anuñ ser-nāmesini

1225. Görür aḥbārı remz ile nibişte
Şeker sözine müşg ile sirişte

1226. İdüp kāfūr müşg içinde pinhān
Kodı farkında tācı gibi cānān

ŞIFAT-I ŞEB Ü ZARİ MÜŞTERİ EZ DEST-İ HİCRÂN

1227. Meger kim bir gice çarḥ-ı siyeh-püş
Mu'anber kākülin şalmışdı ber-düş

1228. Olup faẓl ehli rüzī gibi tīre
Cihān dönmiş idi deryā-yı kıre

MM 16b [16b]

1229. Olup ḥāmūş mürğ-ı şubḥ-gāhī
Sükün itmiş idi mūr ile māhī

1230. Felek dönmek ile bī-kār olmuş
Kevākib çarḥa şan mismār olmuş

1231. Nücūmuñ her biri bir kirm-i şeb-tāb
Kamer bī-nūr olmuş Mihr nā-yāb
1232. Eger dökmeſe idi kehkeşān kāh
Bulmazdı kevākib menzile rāh
1233. Olur bī-nūr şem‘-i çarḥ-ı mīnā
Nitekim şubḥda kandīl-i tersā
1234. Yañılmışdı mesīr-i semtin encüm
Burūcuñ yollarını eyleyüp güm
1235. Olup her revzen ü her bāb-ı beste
Olur tarrārlar bendi güsiste
1236. Kāmusı ḥufte yok ḥalk içre bīdār
Meger ‘āşık ola ya ola bīmār
1237. Şokup bāline başın mürğ-ı şeb-gīr
Ḥorūsa demne olmuşdı gelū-gīr
1238. Kilāba tavḳ olmuş ḥalka-i düm
Tuyur itmiş nişīmen rāhını güm
1239. Dili dil-dāruñ ol dün ḥīre oldu
Çerāğı çün dil-i şeb-tīre oldu
1240. Yanında kalmamışdı hem-nişīni
Olur ḥāmūş hem-çü naḳş-ı çīnī
1241. Cihān çeşmine oldu teng ü tārīk

Ümîdi dūr bîm-i mergi nezdîk

1242. Şaçup gül üstine lû'lü-i hōş-âb
Dökerdi bādemi nergisleri âb

1243. Gidüp vuşlat irişdi fūrkat-i yâr
Geçüp hūrmâ irişdi nevbet-i hâr

1244. Göñül güm-geşte vü dil-dârdan dūr
Meh-i bî-revnaķ oldı şem'ı bî-nūr

1245. Hevâ âhı ile tennūr-ı sūzân
Zemîn eşki ile deryâ-yı cūşân

1246. Tenine hazv u dîbâ hâr oldı
Gözine kirpigi mismâr oldı

1247. Dimâğına tölup sevdâ duhânı
Fiğânı âteşi yakdı cihânı

1248. Çü lâle çeşmi pür-hûn bağrı pür-dâğ
Dağar sünbüllerinden boynına bağ

1249. Yaşından lâle-veş la'îlîn olur hâk
Kılur çün ğonce-i gül pîrehen çâk

1250. Sehî servi hamîde hem-çü çenber
Gözinüñ nergisi pür-jâle 'anber

1251. Belâya mübtelâ derd ü ğamı çok
Ğamından ğayrı yâr u maħremi yok

1252. Tölup sevdâ-yı hām ile dimāğı
Gücenik oldı ol çeşm-i ---
1253. ‘Acā’ib mübtelâ olmışdı ol hūr
Eridi eşkden şan şuda kâfūr
1254. Damāğı huşk olmuş ağızı teşne
Gözi yaşıyla meyyit gibi ---
1255. Helâki ‘âşıkun derd-i cüdâlık
Huşûşâ ola kurb u âşinâlık
1256. Añıcağ la’l üdendân-ı nigârı
Pür olurdı güherlerden kenârı
1257. Hayâl-i dilbere idüp hitâbı
Virürdi kendü kendüye cevâbı
1258. Eyâ ser-māye-i ‘ömr-i dırāzum
Sañadur dâ’imâ nâz u niyāzum
1259. Senün hecrünle cân ola mı mehcür
Çerâğ-ı şubh-veş dil şem’i bî-nür
1260. Nedīmüm guşsa yâr u maḥremüm ğam
Ḥarîfüm âh olupdur hem-demüm hemm
1261. Naşîb ola mı vaşluñ baña ey mäh
Dir idi ağıladup Mihri idüp âh
1262. Düşüp oda bu cân-ı miḥnet-endüd

Tenüm lerzândur çün saye-i dūd

1263. Uyumazam giceler tā seher-gāh
Gehī yılduz şayup geh gözlerüm māh

1264. Eger aduñı bir an itmeyem yād
Çıkar anı bu tenden cān nā-şād

1265. İdelden zehr-i hecrüñ cāmını nüş
Beni ben eyledüm şāhum ferāmüş

1266. Sözüüm gibi olup ‘aqlum perişān
Hayātum gitdi kaldı bākī-i cān

1267. Ğamuñdan üstüñān oldu ten-i zār
Seg-i kūyuña olsun ol da işār

1268. Yağar bārān gehī gāh açılur rüz
Benüm diñmez sirişküm ey dil-efrüz

1269. Eger hārāya irişse bu sevdā
Eridüp āteşi eyleye deryā

1270. Eger deryāya irişürse bu ğam
Ola hārā mişāli teşne-leb yemm

MM 17a [173a]

1271. Zemīn -ıţūfan eşkümnden olup nem
Hevā āhum odiñ[dan] cehennem

1272. Yağupdur dağ-ı 'ışkuñ söyle cânı
Kalışar haşre dek dilde nişanı
1273. Beden bīmār ü cân nālān ü dil zār
Ne olmaz derde oldum veh giriftār
1274. Çü hāk olam görünmeye nişānum
İde ney gibi zārī üstüh'ān[um]
1275. Cevābında hayāl-i dil-sitānı
Tesellī itdi ol şīrīn zebānı
1276. Didi kim şabr eyle ey perī-zād
Ki geh ğam-ğīn olur ādem gehī şād
1277. Murāda sa'y ile irmek gerek dest
Kaçan tīz içse kişi tīz olur mest
1278. Bil isti'cāl olur ğāyet ğam-engīz
Yürüyen kişi sür'atle kıılır tīz
1279. Şadefde habr ile yārān olur dürr
Olur şabr ile kān sīm ile zer pürr
1280. Raḥimde şabr ile bir kaṭre-i āb
Göre nice olur māh-ı cihān-tāb
1281. Kişi şabr eyleyicek bulunur kām
Dil ārām itse bulunur dil-ārām
1282. Olur her şād-mānīnün nijendi

Götürür ‘izz ü devlet müstemendi

1283. Yeme ğam kim cihān degmez ğamına
Şafānuñ sālī degmez ğam demine

1284. Perīşān olma kim bu çarḥ-ı gerdān
İder bir demde biñ Cem‘i perīşān

1285. Hezārān rāzı vardur āsumānuñ
Revīşi dürlü dürlüdür cihānuñ

1286. Gehī merhem urur gāhī ider rīş
Tekellüf gāh nūş eyler gehī nīş

1287. Gelürse bir tarafdan nağme-i sāz
Gelür bir kūşeden bu ḥīle āvāz

1288. Tamām idüp su‘ālī vü cevābı
Dönüp itdi giceye bes ‘itābı

1289. Didi ey şeb nedür cānuma bu dāğ
Helāk itmek hümāyı ḥayfdur zāğ

1290. Niçün bī-Mihr ü ğāyet zīşt-rūsın
Kara gökli vü hem tārīk-rūsın

1291. Niçün böyle uzaduñ ey şeb-i tār
Diriğ açar ‘arūs-ı şubḥ dīdār

1292. Ya niçün iymeye tesbīḥ ü tekbīr

Eger kāfir degilse mürğ-ı şeb-gîr

1293. Uzatdukça seni endüh-ı hicrân
Ziyâde oldu derd-i dil ne dermân
1294. Ne bilsün uyuyan bî-zaḥmet ü renc
Ne zaḥmet çekdügin bîdâr-ı ğam-senc
1295. Olur hindû daḥı gerçi ki bîdâr
Belâ çekmez velî çün ‘âşık-ı zâr
1296. Dökerken çeşmi eşk-i nâ-ümîdi
Ufukdan gösterür gerdün sefidî
1297. Mübârekdür nesîm-i şubḥ-ğāhî
Ki cünbiş [eyler] ol dem mürğ u māhî
1298. Ulular gösterüp keşf ü kerāmât
Seḥer vaḳtin dimişler vaḳt-i ḥacât
1299. Kim oldu şubḥ-ı ğafletden [bil] âzād
Ki Yezdân itmedi ḳalbin anuñ şād
1300. Görür dilber ki urdı şubḥ-dem dem
Cihāndan oldu zūlmānî şıfat kem
1301. Sücūd eyleyüben Yezdân-ı pāke
Yüzün miskinlük idüp sürd[i] ḥāke
1302. Münacāta ḳılup ol demde āġāz
Didi ey ālim ü dānende-i rāz

1303. Karañu dünlerümi eyleyüp rûz
Günümi luṭfuñ ile eyle pîrûz
1304. Kamu dād ehline sen dād idersin
Kamu ğam-g̃inleri sen şād idersin
1305. Cihān halkı saña eyler niyāzı
Ṭapuñdur cümlesinüñ çāre-sāzı
1306. Eger olmaya senden luṭf u ihsān
Ebed ḳaldı belā-yı hecrde cān
1307. İlāhî perde-i ğaybuñ haḳıyçün
İnen hem vaḥy-i Lā-reybüñ haḳıyçün
1308. Terahḥum ḳıl dil-i pür-ḥün ü zār[a]
İlet girdābdan fülküm kenāra
1309. Bilürsün ḥālümü ki nā-murādam
‘İnāyet ḳıl dilümde ḳalmasun ğam
1310. İlāhî bî-dilem ḥasta-revānem
Nideyim ṭapuña beste-dehānem
1311. Ümīd oldun çü her ümīd-vāra
Benüm derdüme daḥı eyle çāre
1312. Bu ğam-g̃in göñlümi şād eyle yā Rāb
Belādan cānum āzād eyle yā Rāb

MM 17b[173b]

1313. Şu nūruñ haqqı kim yoǵdur hicābı
Şu gün haqqı ki varlıǵdur seḥābı

1314. Cemālūñ haqqı vü dīdār haqqı
Celālūñ haqqı vü esrār haqqı

1315. Şu dil haqqı ki itmez varlıǵı yād
Şu cān haqqı k'olu[r] yoǵluǵıla şād

1316. Kāmu ğam-ġinleri sen şād eyle
Kāmu dād ehline sen dād eyle

1317. Seher-gehden doğup ḥūrşīd ile bedr
İrişdi Müşteriye ol meh-i kadr

TAZARRU'-I MÜŞTERİ BEDR RÂ VÜ NAŞÂYİH-İ Ü BEÜMÜŞTERİ

1318. Göricek zārī idüp itdi eǵān
Ayaǵına düşer çün sāye bī-cān

1319. Didi yalvarup ey yār-ı vefādār
Elüm dut ǵaldum ayaklarda efkār

1320. Elā ey mesnedüm püşt ü penāhum
Benüm sensin her işde çāre-sāzum

1321. İş işden geçdi ben gitdüm [bu] ilden
Olup dīvāne ǵıldum her ‘amelden

1322. Tapuñdur m̄a-şadaḡ mihr ü vefāya
Kerīmā şefḡat it ben mübtelāya
1323. Senüñ elṡāfuñ ile zindedür ten
Helāk itmişdi yoksa ḡahr-ı düşmen
1324. Ciger pergālesin eşkümle ezdüm
Nigāra muḡtaşar bir nāme yazdum
1325. Kerem ḡıl nāmemi vir ol nigāra
Cevābın al getürüben ḡarāra
1326. Ayıtdı Bedr aña ey ḡudāvend
Beni diñle diyeyüm saña bir pend
1327. Egerḡi müşkil olur fūrḡat-i yār
Velīkin şaḡla ‘arzuñ ey dil-efḡār
1328. Bu kāra gerḡi baḡlarsın miyānı
Niçün fikr eylemezsın bīm-i cānı
1329. Tapuñdur ḡāfil ‘adū aldı kīni
Seni gözler ilünde tiḡ-kīni
1330. Hemīşe çeşmeden gelmez sebū saḡ
Şaḡın bir gün daḡarlar boynuña baḡ
1331. Eger sen geḡdüñ ise cism ü cāndan
Faḡīr uşanmadum daḡı cihāndan

1332. Uşanan kişi böyle tatlu cāndan
Ne fā'ide ider bīgāne andan
1333. Çün olmaz hāven içre kūfte āb
Niçün yok yire harc eylesin nāb
1334. Sepetle şu taşınmaz ey birāder
Dutulmaz sihr ile hūrşīd-i hāver
1335. Gerekdür 'ākıl ol [ey] āhīr-endīş
Olur nādān elinde nūş da nīş
1336. Bu sözden oldı ġāyet dil perīşān
Olur zünnār-ı ġamdan rişte-i cān
1337. Didi raḥm eyle baña ey perī-zād
Bilürsin eylemişdür dehr nā-şād
1338. Sen idüñ dest-ġīr ey zülf-i müşġīn
Niçün itdüñ kemān ebrüñi pür-çīn
1339. Kimesne olmayup ey ağız piste
Benüm gibi siyeh-kār u şikeste
1340. Vücūdum mumunı sevdāya virdüm
Ser ü kārūm kıyı ġavġāya virdüm
1341. Çü gördi Bedr sevdādan müşevveş
Çü zülf-i yār pīçān dil pür-āteş
1342. Didi bir degül olsa biñ daḡı ser

Fedā-yı hāk-i pāyüñ ey semen-ber

1343. Baña vir ol maḥabbet-nāmeyi sen
Nezāket[le] vireyüm dilbere ben

1344. Getüreyüm saña ḥaṭṭın müselsel
Şerīf adı ile andan müseccel

1345. Sevād-ı cān-fezā çün āb-ı ḥayvān
Virür hicrān-ı ğamdan ölmüşe cān

1346. Müferriḥ mey gibi şīr çü şeker
Gül üstine saçılmış müşğ ü ‘anber

1347. Ḥaṭı çün zülf-i dilber ‘anber-efşān
Ḥarīri tāze çün ruḥsār-ı cānān

1348. Virür pes Bedr eline nameyi māh
Alup gün gibi tutdı menzile rāh

1349. Varup Mihre yüz urup itdi ‘izzet
Gözetdi nāmeyi virmege fırsat

1350. Qazāyı gör ki nāgeh mihr-i ḥübān
Olup teşne şu ister āb-ı ḥayvān

1351. Yirinden tırdı çün mürğ-ı sebük-ḥīz
Ki şerbet vire [aña] ol şeker-rīz

1352. Düşürür nāmeyi koyından ol māh
Bulur gör ḥikmeti Behrām-ı bed-ḥāḥ

1353. Bulup ol haṭṭı ġāyet oldı dil-şād
Ayıtdı şimdi oldum ġamdan āzād

MM 18a [174a]

1354. Bu haṭṭ ile olur maġlūb düşmen
Bu haṭṭ ile idem ḡaşmı fūru-ten

1355. Elūme girdi çün kim haṭṭ-ı ḡūnı
İdeyüm anı cellāduñ zebūnı

1356. Olur da'vāma bu mektūb ḡüccet
Bulur bu ḡüccet ile da'vā kuvvet

1357. Bunı diyüp ider mektūbı pinhān
Şer ü şūr ehli ol ġammāz u fettān

1358. Çü fırsat buldı Bedr-i māh-çehre
Diledi kim vire mektūbı Mihre

1359. El urdı gördi yok ḡoynında nāme
Bu ḡāli didi serv-i ḡoş- ḡırāma

1360. Ayıtdı Mihr Bedre ey meh-i Çīn
Bulupdur nāmeyi Behrām-ı bī-dīn

1361. Eline girdi ise nāme anuñ
Fezāsın ṭār ider bize cihānuñ

1362. İderse nāmeyi ol kāfir ızhār
Gidiser başumuz çün hāme ey yār
1363. Çeküp haṭ defter-i ‘ömrüme bed-hā`h
Beni āhır helāk itdürür ol āh
1364. Ne nāme ḳatlüm içün oldu şemşīr
Nice haṭ bendüm içün oldu zencīr
1365. Olup ol nāme ejderha-yı pīçān
İder ben ḥaste-cānı zār u bī-cān
1366. Per ü bāl açuben ‘uḳāb-vārī
Helāk itse gerek mecrūḥ u zārı
1367. Olup ḳırtāsı sīm-āb-ı ciger-sūz
Yaḳup bağrum olısar āteş-efrūz
1368. Ne olursam olam ben ey süḥan-gū
Dutuñ Müşteriyle ğurbete rū
1369. İdüp merdümlük al git Müşteri[yi]
Ḥalāş it dīv elinden ol peri[yi]
1370. Kesilse şem‘-veş başum degül ğam
Nigāruñ olmasun tek bir ḳılı kem
1371. Varur pes Müşteriye Bedr-i ḥūn-bār
Şikeste ḥātırı pīçān çü tūmār
1372. Çü gördi Müşteri anı mükedder

Müşevveş hâtırı çün hatt-ı defter

1373. Ayıtdı n'oldı saña ey [perî-]zād
Ki bu vech ile olduñ zār u nā-şād

1374. Hikāyet idüp aña vaşf-ı hāli
Neden olduğını didi melāli

1375. Didi hem çāre bu ey vālih [ü] mest
Ki ğurbet dāmenine uravuz dest

1376. Ecel desti vegerni eyler ey māh
Libās-ı 'ömr-i dāmānını kūtāh

1377. Seni başdan çıkardı işbu sevdā
Beni dağı idiser bî-ser ü pā

1378. Bu mülki terk idelüm yoksa ey māh
Helāk eyler bizi hışm eyleyüp şāh

1379. Ayıtdı çāremüz ne ey perî-zād
Olacağ oldı herçi-bād-ā-bād

1380. Ne taqdîr oldı ise ey birāder
Gelür bir bir gerek hayr u gerek şer

1381. Ne vaqti döge taqdîr itse taqdîr
Ne taqdîm olur elbette ne te'hîr

1382. Bu ğamdan ölmek ile kırtılur cān
Yanumda şimdi semdür āb-ı hayvān

1383. Bu ʔod maʔfī degül her şaʔşa zāhir
Olur mevcüd olan ma‘düm āhir

1384. Biz Allāh ile olalum ʔarındaş
Ne yazıldı ise görse gerek baş

1385. Bunı diyüp yine başladı nāle
İşini ʔazrete itdi ʔavāle

1386. Seʔer-gehden durup Behrām-ı ʔammāz
Şehenşāha varup keşf eyledi rāz

DER GÜFTĀR DİDEN CİHĀN-DĀR ʔAṬṬ-I MÜŞTERİ DİL-FİGĀR

1387. Diyüp bir bir şehe rāz-ı nihānı
Eline virdi ʔaṭṭ-ı dil-sitānı

1388. Göricek nāmeyi Şāpūr-ı pür-kīn
Olup derhem ider ebrūların çīn

1389. İder te'şīr aña güftār-ı Behrām
Çalır pes Müşteriye Bedre düşünām

1390. Bahāne-cūy idi şāh-ı ʔāzab-nāk
Bahāne oldu pes Behrām-ı nā-pāk

1391. Virür cellāda şeh fi'l-ḥāl destūr
Kim ide tenlerinden başların dūr

1392. Şehin bir ḥīşi var idi perī-zād

Gice gündüz enīsi adı Bihzād

1393. Yüz[in] urup didi ey şāh-ı kışver
Zamāne şehleri kapuñda çāker

1394. Felekler tavkıdur tīb-ı kemendūñ
Sipihruñ tācıdur na‘li semendūñ

MM 18b [174b]

1395. Seni haķ luṭf-ı raḥmetden yaratdı
Hemīn ‘afv ile şefkatden yaratdı

1396. Kuluñ cürmi çeker ḥadden füzündür
Velī luṭfı şehüñ ol deñlü ündur

1397. Ne diyem bilmeye şāh-ı zemīne
Ḥudānuñ raḥmeti var ‘ā[ri]fine

1398. Dilegüm budur ey sulṭān-ı devrān
Günāhın bunlaruñ [it] baña iḥsān

1399. Kabūl idüp sözini Şah Şāpūr
İder pes ol iki mağzūbı mağfūr

1400. Buyurdı līk mülkinden gideler
Eger gitmezler ise şart ola ser

1401. Evine iledüp bunları Bihzād
Ḥalāş olduklarına oldu dil-şād

1402. Ayıtdı Müşteriye ey vefâ-dâr
Sefer kılmak gerek emr oldu nâ-çâr
1403. Kişi görmekden ağıyar ile yârı
Yig ol kim terk idüp gide diyârı
1404. Zamâne böyle gösterdi çü şüret
Sefer icâb kıldı pes zarûret
1405. Bilürsin anı dağı şah-ı devrân
İnanur her kime kim ola bühtân
1406. Temîzi yok ne dirlerse inanur
Dürûğı işidürse rast şanur
1407. Beğâyet süfle-perverdür şehensâh
Münâfıklar sözinden itmez ikrah
1408. Nerede var ise şerîr ü fettân
Olur elbet dağı maqbûl-i sulţân
1409. Denî-perver olan katında maḥdûm
Ola mı kadr-i ḥidmet-kârı maʿlûm
1410. Çü gördi sözün[i] gâyetde maʿkûl
Zarûrî yanlarında oldu maqbûl
1411. Taḥammül eyleyüp derd-i firâka
Revân ʿazm itdiler mülk-i ʿIrâka

ŞİFAT-I MAHBES Ü MAHBŪS ŞODEN AN YŪSUF-I ŞĀNĪ

1412. Elā ey devr-i pŭr- cev̄r ü cefā-kīş
İdersin niçe bir ‘uşşākı dil-rīş
1413. Bulursın kı̄nde ise bir fakīri
İdersin ‘ışk derdinüñ esīri
1414. Esīr-i ‘ışk olıcek ol dil-efgār
İdersin derd-i hecr ile bīmār
1415. Kı̄mazsın itmek ile daḥı bīmār
Çıkarmayınca tenden cānını zār
1416. Bu ḥışm u kīn ile Şāpūr-ı nādān
Buyurđı Mihre kı̄yđ u bend ü zindān
1417. Egerçi ‘āleme sultān imiş ol
Velīkin cahil ü nādān imiş ol
1418. Çü yok zātında istihkāk-ı zātī
Ne aşşı doḡ[duḡı]ndan kā’inātī
1419. Alup Mihrüñ başından tēc-ı şāḥı
Geyürđı meh-likāya şeb-külāḥı
1420. Çıkarup ḥışm ile zerrīn kı̄bāyı
Geyürđı zulm ile köhne ‘abāyı
1421. Daḡarlar gerden-i dildāra zencīr
Olur mār-ı siyeh şīre gelū-gīr

1422. Çekildi çünki zencîre kedû-veş
Şurâhî-vâr akıtdı çeşmi âteş
1423. Cemâli olduğıçün şem‘-i rûşen
Dağıldı sîm-i sâka kayd-ı âhen
1424. Cünûn itmişdi ‘ışk-ı dilsitânı
Zarûrî çekdiler zencîre anı
1425. Kirâmı dürr idi ol pâk-gevher
Anuñçün oldu kayd-ı sîm ile zer
1426. Münîr idi çü kandîl-i semâ-gîr
‘Aceb mi daqsalar kandîle zencîr
1427. Elin gül-deste gibi itdiler bend
Görelersâ‘idinde çün ney-i kând
1428. Yed-i beyzâ idi çün dest-i cânân
Elinde bend-i pîçân oldu şu‘bân
1429. Mükerrerrem olduğı içün katı kând
Mükerrer urdı pes kânad aña bend
1430. Girân-māye metā‘ idi çü cânân
Aña hıfz içün oldu bend zindân
1431. Anı Yūsuf gibi zindāna şaldı
Mu‘azzez cevher idi kâne şaldı
1432. Nigārîn la‘l idi vü hokka zindân

Pes itdi okqada la‘lini pinh n

1433. Nice zind n merd m- r ejder
G zi revzenleri v  a zıdur der

1434.  apusı dest-i n -kes gibi beste
Giren meyyit g ren olurdu haste

1435. Mu ass  p r k d ret i i   n   h
Ne t b-ı mihrd r ne  u‘le-i m h

MM19a [175a]

1436. ‘Uf netden va  m olmu  hev sı
Bel  v  renc   mi netden es sı

1437. Bir n    n derun-ı merd m  z r
Der n  gebr g zi gibi p r m r

1438. Hev sı m ye-ba  sı her veb nu 
Zem ni ki t-z r  her bel nu 

1439. Siy h u teng   n   r re-i   r
  i d za  gibi p r bend   zenc r

1440. Ma  m-ı d zd idi c y-ı g neh-k r
Mek n-ı ‘ kreb idi mesken-i m r

1441.  ur  ta  idi anca  anda b l n
 ara  oprak idi anda nih lin

1442. İçinde her kiři kim olsa maĥbūs
Olurmuş cāndan elbette me'yūs
1443. Çün ol zindāna girdi māh-ı tābān
Yer itdi şadrda cān gibi zindan
1444. Şanasın Yūnus idi yutdı māhī
Ĥusūf idi ya pinhān itdi māhı²⁹²
1445. Nerede olsa ol serv-i ķamer-bār
Olur zindān olursa daĥı gül-zār
1446. Olup zencīr-i zerrīn řavķ-ı iķbāl
Ayağındaki ķaydı oldu ĥalĥāl
1447. Şu nāzūk cism kim ibriřimin-tār
Ĥarīr örtünse virür idi āzār
1448. Revā mıdur eyā devr-i sitem-kār
Yata ĥāk-i siyāĥ üstinde efgār
1449. Şu dilber kim yüzinden mihr ala fer
Revā mıdur ķoya ĥıřt üstine ser
1450. Ol el kim deste-i gülden ola rīř
Yaraşur mı aña bend ey cefā-ķīř
1451. Şu gerden kim cüvān ola görüp pīr
Yaraşur mı aña řavķ ola zencīr

²⁹² Beyitte Hz. Yunus'un balık tarafından yutulması hadisesine telmih vardır. Kur'ân-ı Kerīm'de hadisenin anlatıldığı sureler şunlardır: Yunus (10), Enbiyā (21), Saffāt (37).

1452. Ya şol sâķa kim ola şem‘-i rûşen
Nice kâfirdür uran bend-i âhen
1453. Çü gör[di] teng ü tîre idi zindân
Münevver itdi Mihr [û] mâh-ı tâbân
1454. Müşerref oldı çün ol mesken-i cân
Melek girdi vü çıķdı dîv ü şeytân
1455. Karamuda cemâli şeb-çerâķı
Fürûğ-ı mâhdan yaķdı çerâķı
1456. Bu hâlin gördi Mihrûn çünki Bihzâd
İrişdi hânesine zâr u nâ-şâd
1457. Oturdı beyt-i aķzân içre maķzûn
Dili pür-âteş oldı baķrı pür- hûn
1458. Dimiş ol naķl-bend-i meclis-ârâ
Belâğat mürķi ‘Aşşâr-ı şeker-hâ

REFTEN MÜŞTERİ ŞÂH-I ‘UŞŞÂK BE-CÂNİB-İ MÜLK-İ ‘İRÂK

1459. Fiğân u nâle ile ol iki yâr
Yola düşüp giderlerdi şabâ-vâr
1460. Döküp yaş Müşterî itdükçe efgân
Olup giryân şaçardı ebr-i bârân
1461. Fiğân tıblını çalduķça çü Ferhâd
Dutup âheng iderdi kûh feryâd

1462. H̱arāretden yanup elde ‘inānı
Eridi şem‘ mānendi sinānı
1463. Kūmeyti eşkinüñ Ceyhūnı geçdi
H̱adengi āhınuñ gerdūnı geçdi
1464. Gehī esb-i sirişkinde şināver
Geh āhı tünd-bādından tekāver
1465. Gider gerçi velī bī- hūş u bī- rāh
Cünūn u mest ü ‘ışķ-ı yār u gümrah
1466. Düşüp eşki gibi meskenden ayru
Ġam-ı hicran ile olmışdı şayrū
1467. Olup her kirpigi sūzen gözinde
Sirişki baħyeler çekdi yüzinde
1468. Revānı var egerçi līk bī-cān
Revān idi egerçi līk ġalṭān
1469. Fiġānı nāyına dutmaġ içün def
Zemīne esb-i reh-vārī urur kef
1470. İderdi ṭālī‘-i şūrīde dil-teng
Kılurdu aḥter-i naḥsı ile ceng
1471. Gidüp elden ‘inān-ı ihtiyārı
Yoġ idi merdümek gibi qarārı
1472. Naḫardan düşdi merdüm-zāde iken

Esîr oldu ğama âzâde iken

1473. Gözinden olmuş idi seyl-i sâ'il
Yağardı anı ânî âteş-i dil

1474. Giderken söylenüp kendüyle nâ-gâh
Ufukdan gün zühûr itdi seher-gâh

1475. Ayıtdı Müşterî ey tâc-dârum
Nazîr-i dilberüm hem nâm-ı yârum

1476. Eyâ çeşm-i çerâğ-ı ehl-i bîniş
Münevverdür senüñle âferîniş

MM19b [175b]

1477. Tapuñ ol mağribîdür kîmyâ-ger
Kim eyler himmet ile toprağı zer

1478. Akıtsañ sen cihâna 'ayn-ı ihsân
Tolar zer ceyb-i verd ü dâmen-i kân

1479. Mübârek himmetüñle senüñ hârâ
Kara taş içre olur la'l-i hamrâ

1480. Saña ey şeh-süvâr-ı 'arşa-i dil
Olur mağrible maşrık nîm-menzil

1481. Kerem luğf eyle bizden dilbere var
Degül hâ'il saña der-bân u dîvâr

1482. Şorup Mihr-i girifte hâl ü kâlin

Küsûfî miḥnetin derd-i zevâlin

1483. Diyesin ḥâlini ben mübtelânuñ
Bu dilden dūr dilberden cüdânuñ

1484. Nice olduğımı mecnûn-ı şahrâ
Süründüğümü yolda bî-ser ü pâ

1485. Daḥı dihkānı ol eyyâm-ı kırbet
Şafâ vü ‘ayş ü nûş ü zevk u ‘işret

1486. Huceste idi ṭâli‘ sa‘d idi kâl
Vişâlün ile ğâyet ḥûb idi fâl

1487. Sitârem evce olmuş idi şâ‘id
Sa‘âdet yâr idi devlet müsâ‘id

1488. Dirîğâ kim ayırdı çarḥ-ı gerdân
Helâk itse gerek endûh-ı hicrân

1489. Bu resme söylenürken Mihr-i tâbân
İrişüp şâm gözden oldu pinhân

1490. Giderdi Müşterî ğam-ğîn ü maḥzûn
Ciger pür-tâb u giryân bağı pür-ḥûn

1491. Fiğânından olurdı nerm pülâd
Bile peyveste kûh eylerdi feryâd

1492. Gice gündüz hevâ ile şitâbân
Ġam-ı dildâr ile üftân ü ḥîzân

1493. Görürler apusunda şemsedür mäh
İledür bir ışāra rāh nā-gāh
1494. Dil-i dilber gibi sengīn ışār ol
Hemān çün ‘ahd-i ‘āşık üstüvār ol
1495. Uarsa yiller ile eyle mürğ-ı perrān
alur anuñ zevāyāsında ayrān
1496. Olup rāhında peyk-i fikr aste
Döner nā-ār oluben pāy-beste
1497. Feleklerden refī‘ ü heft pāre
Sitāre anda andīl-i mināre
1498. Felekden eyleyen aña nigāhı
Düşürür idi başından külāhı
1499. Olup zeyn-i burūcı necm-i seyyār
apusunda řevābit idi mismār
1500. Anuñ çün tāb-ı zülf-i dilber-i şeng
Yolı var idi pīç-ā-pīç ü[hem] teng
1501. Felekler sedd oluban ol arīķa
Siper olmuşdı seng-i mancınıķa
1502. Maķām-ı düzd imiş cāy-ı arāmı
Cihān alkınuñ olmuş idi dāmı
1503. Kemīnden bir gürūhı ıkıdı nā-gāh

Pür oldı halk içinde nāle vü āh

1504. Bile hem-rāh olan tüccāra āheng
İdüp nāy-ı gelūya urdılar çeng

1505. Mübārizler olur[lar] nağme-perdāz
Çıkar her darbdan bir dürlü āvāz

1506. Olup ol cengde bunlar giriftār
Giderler al'aya maḥbūs u bīmār

1507. Görürler maṣlaḥat ānī ki düzdān
Kılalar al'adan bunları perrān

1508. Uçurup ḥıṣm ile evc-i semādan
Atalar ser-nigūn yire havādan

1509. Var imiş al'ada bir māh-ı annāz
Cemāli bī-naẓīr ü adı Ṣehnāz

1510. Severmiş kūt-vāl-i al'a anı
Virürmiş ditreyüp üstine cānı

1511. Göricek bunları ol ṣūḥ [u] fettān
Ta'accüb eyleyüben aldı ḥayrān

1512. Didi aḥsent kim Ḥallāk-ı ekber
Yaratmış mihr ile māhı münevver

1513. Ṣorar bunlaruñ aṣlın mācerāsın
Bilür aṣlı ile derd ü belasın

1514. Terahhüm eyleyüp ol ƙaddi şimşād
Şefā‘at eyleyüp eyletdi āzād

1515. Nevāzişler idüp bunlara Şehnāz
Virür aldıkları esbābı pes bāz

1516. Buyurdı bir ƙula ol serv-i āzād
Alup bunları ƙıldı rāha irşād

1517. Yola çün eyledi bunları irşād
Revāne oldılar sür‘atle çün bād

1518. Giderler gündüzin gün gibi tā şām
Gice de meh gibi itmezler ārām

MM20a [176a]

1519. Geçerler deşt [ü] ƙağı şubh ile şām
İkisi itmeyüp bir lahza ārām

1520. Şu mevsimde ki çarh olmışdı maħrūr
Bozardı mu‘tedil mīzācı bāhūr

1521. Hārāretten irişmişdi dağa dıƙƙ
Dutardı herçi hummā-yı muħarrik

1522. Güneş pür-nār idüp ƙās-ı cihānı
Yaƙar revğan gibi āb-ı revānı

1523. Günüñ tábından āhen āb olmuş
Eriyüp sīm çün sīm-āb olmuş

1524. Tolu yağsa pür olsa gülbün ü bāğ
Ururdı lāle-veş bağına dāğ
1525. Semender olsa ol şahrāda perrān
Olurdı t̄abişinden tābe biryān
1526. Gezen şayd isteyüben deşt ü şahrā
Bulur şaydı müheyyā vü mūherrā
1527. Ne ok kim şayda şayyād itse pertāb
Dirahtı mūm u peykānı olur āb
1528. Güneş çün şem‘-i kāfūrī fūrūzān
T̄uyūr ol şem‘e çün pervāne sūzān
1529. Bedende kan olurdı ıssıdan hūşk
Nice kim nāf-ı āhū da olur hūşk
1530. Şadef kim şaqlar anı baħr-ı zehhār
Olur içinde her dūrdānesi nār
1531. Dönüp pes hey‘et-i ‘ālem çerāğa
İçinde kūhlar dönmişdi yağa
1532. Cihān döndi dehān-ı ejdehāya
‘Ufūnet irdi germādan havāya
1533. Gūdāzān yağ gibi seng ile āhen
Ağaçlar şem‘ ü rūd u baħr revğan
1534. Olur kān içre zer bī-renc cevher

Ne  arb-ı ma ra a ne s z-ı  zer

1535. K zarm   t bdan bu  ar -ı a  ar
Cih n olmu   idi    n  e  m-i ejder

1536. Ol iki n zen n-i n z-perverd
Cih nda g rmemi   [hi ] germ ile serd

1537. Giderler de tde giry n [u] s z n
Hem n   n  em'-i k f r  f r z n

1538. Semen m nendi d ymezken  ab ya
 alındılar    berg-i g l hav ya

1539. Olup pejm n ol iki deste-i g l
Olur p   n hem-  n t r-ı s nb l

1540. Olup nesr nlerin  n rengi s sen
Olur n l fer  berg-i semen-ber

1541. Ya up Mihr  te in  n iltih b 
A ıtd  t ze g llerden g l- b 

1542. Ki atup y r mekden serv-i reft r
Teh  p y   olar  b le v  h r

1543. Olup  ar  i ine g n gibi m n   d
Gezerdi   lemi b -r h u b -z d

1544. Ne g zya ından ayru  hem-demi var
Ne      odından artu  ma remi var

1545. Yoğ idi āb illā eşk-i nevmīd
Yoğ idi nān illā kūrş-ı hūrşīd
1546. Yoğ idi sāye illā kim şeb-i tār
Yoğ idi bister illā neşter-i hār
1547. İdüp eşk-i revānı pīşvālīk
Kılurđı dūd-ı āhı muḳtedālīk
1548. Gözi saḳḳāsı şular idi rāhı
Olurđı sāye-bānı dūd-ı āhı
1549. Meded irişmeseydi eşk ile āh
Yanardı tāb-ı Mīhre ol yüzi māh
1550. Gice hem-derdi derd ü āh u efḡān
Seher hem-rāhı sāye oldı bī-cān
1551. Refīḳi yoḳ meger eşk-i revānı
Enīsi yoḳ meger āh u fiḡānı
1552. Gezer şahrāda iki serv-i sīr-āb
Olur her çeşm-i çeşme eşk seylāb
1553. Gice olsa giderler tā seher-gāh
Şu resme kim kılur[lar tā seher āh]
1554. Giderler gündüzin bī-tūşe vü zād
Düşerler ḳande şām irişse nā-şād
1555. Görürler ol arada bir tel-i rīḡ

Ꞑumı cūṣān-ı āteṣ ūzre çün dīg

1556. Sürinürek baş ūzre mīl-girdār
Düşerler remlde meyyit gibi zār

1557. İdüp devletlerini çarḥ-ı ma‘kūs
Feraḥdan dilleri olmışdı me’yūs

1558. Giderken bir cemā‘at yolda nā-gāh
Görürler kim yatur bī-hūṣ iki māh

1559. Virüp evvel ṣarāb-ı ḥūb-ı ṣīrīn
Kılurlar odların āb ile teskīn

1560. Gül-āb u müṣg ile ṣerbet meze-ver
İçinde dāru-yı cān-baḥṣ-ı ṣekker

MM 20b [176b]

1561. Açarlar gözlerin çün kim gelür hūṣ
Olur pes görüp evvel ḥalkı ḥāmūṣ

1562. Ayıtdı Müṣṣerīye ol cemā‘at
Ne gülşendensin ey ṣimṣād kāmēt

1563. Melek misin ya cennetden mi geldüñ
Perī misin görenüñ ‘aqlın alduñ

1564. Ne burcuñ mihrisin ey māh-peyker
Ne dürcüñ dürrisin ey pāk-cevher

1565. Hümā mısın ne yerdür āşiyānuñ
Ki ferruḥ ṭā'irisin āsumānuñ
1566. Didi kim aṣlum u neslüm beşerdür
Bilür sīmādan ol k'ehl-i nazardur
1567. Nijādum 'ālidür vardur nişānum
Dinilmez guşşaludur dāstānum
1568. Felek dūr itdi çün kim ḥānümāndan
Zarūrī geçmişem nām u nişandan
1569. Bu sözi söyledi ḥāmūş oldu
Zebān iken nigārīn gūş oldu
1570. Bu kavme bir cüvān olmışdı sālār
Cemāli mihr-i tābān adı Meh-yār
1571. Cüvān-merd ü laṭīf ü çābük ü şeng
Be-ğāyet şūḥ u şāḥib-nām u evreng
1572. Çü gördi Müşteriye şöhre Meh-yār
Olur[dı] mihrine cāndan ḥaridār
1573. Yükin indirdi vü açdı ḥazāne
İki ḥil'at giyürdi ikisine
1574. Olıcaḳ ol iki 'ar'ar kaşab-pūş
Görenler oldılar ḥayrān u medhūş
1575. Alup bunları Meh-yār-ı yegāne

Dutup Rey yolın oldılar revâne
ŞEFÂ'AT-I BÎHZÂD Ü HALÂŞÎ-İ SERV-İ ÂZÂD

1576. Belâğat 'andelîbi Şeyh 'Aşşâr
Dimiş kim çünki Mihr oldu giriftar

1577. Dutuldu şanasın Mihr-i cihân-tâb
Cihândan rûşenâlık oldu nâ-yâb

1578. Oluban mu'tekif ğam hânesine
Ziyâ virmezdi şeh kâşanesine

1579. Eser derd ü ğam-ı nî-zâd u nî-yâr
Dili şeydâ teni derd ile bîmâr

1580. Hâyâl-i dilber idi yârı ancağ
Ğam-ı dildâr idi ğam-ı h'ârı ancağ

1581. Velî bilmez çü dîvâne sözi ne
Hemîşe söylenirdi kendözine

1582. Fiğânı hem-demi âhı nedîmi
Ğam-ı hicrân-ı hod yâr-ı kadîmi

1583. Olup hem-râz aña dîvâr-ı zindân
Bile feryâd iderdi itse efgân

1584. Olur başdan ayağa çeşm-i zencîr
Ki çıkmaya kemendinden bu taħcîr

1585. Şanasın kayd içinde sîm ayağı

Dutar ağzında ejder şeb-çerāğ

1586. Ne vaktin dün ki dönse mäh-ı şannāz
Ceres gibi virürdi kayd-ı āvāz

1587. Olup kandīl dā'im nār-ı āhı
Karañuda komazdı hīç māhı

1588. Sehī serv idi bālā-yı bülendi
Felek pāyına dağdı pāy-bendi

1589. Dilinde şem'-veş var idi dāğ
Ki dīvāne gibi gitmezdi bāğ

1590. Elin öpmege zer bulmaz iken dest
Dirīğa oldu ol dil-dāra pā-best

1591. Olur tenhāya 'anķā gibi hursend
Çü tūtī ayağında āhenin bend

1592. Görür Şāpūr anı gāyetde ğam-ğīn
Kemān ebrūsın itmiş ğuşşa pūr-çīn

1593. Meger bir gün durup āzāde Bihzād
Varup şeh hīdmetine girdi nā-şād

1594. Didi ey māye-i 'ömr-i dırāzum
Ciger-ğuşem enīsüm ser-firāzum

1595. Yaraşmaz saña hergiz ğuşşa vü ğam
Neden geldi 'aceb endūh bilsem

1596. Yüz urup didi ey Dārā-yı devrān
Revā mı Mihrüñ ola yiri zindan
1597. Eger[çi] Yūsuf-ı şānīdür ol mäh
Velī lāyık degüldür bend ile çāh
1598. Şu gül kim āfetidür bād-ı şeb-gīr
Revā mı şudan özge [ola] zencīr
1599. Cehennemde tesellī bula mı hūr
Yaraşmaz teng ü tīre cāhda hūr
1600. Düşer mi yüzüñe ey şāh-ı ‘ālem
Ciger-gūşeñ yata maḥbūs-ı pür-ğam
1601. Yaraşur mı anuñ yā ey cihān-gīr
Eline ayağına bend ü zencīr

MM 21a [177a]

1602. Hūşūşā k’olmaya kılca günāhı
Yazuḳdur gāh geh yād it İlāhı
1603. Günāhı yok bilür ḥod şāh-ı ‘ādil
Ne lāyıkdur aña bend-i selāsil
1604. Ciger-gūşeñ degül mi şefkat eyle
İgen bī-raḥm olma raḥmet eyle
1605. Raḥīm olmayana olmaya raḥmet²⁹³

²⁹³ Beyitte “Merhanet etmeyene merhamet edilmez.” hadisine telmih vardır.

N'ola şāh iseñ eyle halka şefkat

1606. Nice bir Husrevānā mihr-bānı
Degüldür bu işüñ devlet nişānı

1607. Didi Şāpūr ey Bihzād-ı dil-bend
Pederden farz dur havf ide ferzend

1608. Kişinüñ oğlu olmağdansa nā-dān
Yeg ol kim ola hāk içinde pinhān

1609. Kişinüñ olmayınca oğlu kāmīl
Oğul olmaz oğul olur ne hāşıl

1610. Çü ferz[end] olmaya nigū vü hūş-yār
Sögilür vālideyni dā'im ey yār

1611. Murādum bu ki ol ferzend-i muḵbil
Ola ḡāyetde nigū-nām u kāmīl

1612. Ciger pergālesin billāh ey yār
Kimesne yoksa eyler mi giriftār

1613. Buyurdı şod revān ferzāne Bihzād
Vara ol servi ḡamdan ide āzād

1614. Varup zindāna Bihzād-ı hıred-mend
Götürdi ayağından dilberüñ bend

1615. Çözüp ḡam riştesin teng-i şekerden
Giyürdi bend-i zerrīn sīm-berden

1616. Didi kim ey sezā-yı ‘izz ü tevķīr
Ne lāyīkdur saña bu ħabs u zencīr

1617. Gelür başa velī çok dürlü ħālet
Getürme göñlüñe ašlā melālet

1618. N’ola maĥbūs ise incū şadefde
Nazīri var mıdur ‘izz ü şerefde

1619. Egerçi pür girihdür ey şeker-ĥand
Virür dilberlere zīnet miyān-bend

1620. Ne var maĥbūs ise hem-yānda zer
Cihān ĥalkınuñ aña meyli ekşer

1621. Girerse n’ola şāhum ĥabse şemşīr
Celālī līk ider dünyāyı teşķīr

1622. Cihāndur bu eyā verd-i şüküfte
Olur mihr ile meh daĥı girifte

1623. Çü çıkdı ĥabsden Mihr-i semen-ten
Cihānı tīre iken itdi rüşen

1624. Firāķından cihān olmuşdı pür ġam
Cemāliyle müşerref oldu ‘ālem

1625. Bir iki gün küsūf irmişdi mihre
Pür olmuş idi zulmet bu sipihre

1626. Çü yine toġdı ol ĥürşīd-i tābān

Cihān rūşen gönüller oldu handān

1627. Giyürdi hil‘at-i dībā-yı Ğini
Getürdi şehr-yāra nāzenini

1628. Gelüp yüz urdı kodı pāyına baş
Elini öpdı ağıladı döküp yaş

1629. Eliyle Mihr idüp kaldırdı başın
Yüzini öpdı sildi gözi yaşın

1630. İdüp Şāpūr çok ‘özü ü telaṭṭuf
Aña sulṭānlığı kıldı tekellüf²⁹⁴

1631. Qabül eylemedi ammā dil-ārām
Didi şāh-ı felek fermānuña rām

1632. Yaraşmaz kul olana pādişālık
Yine şāhuñdurur fermān-revālık

1633. Kılan kulluğun ile iftiḥārı
Nedür ‘ālemde taḥt u tāk-dārı

1634. Nazardan düşeli ben bend[e] ey şāh
Serāy oldu baña zindān u çeh cāh

1635. Girüp andan serāya Mihr-i dil-şād
Görüp bānū yüzini kıldı feryād

1636. Feraḥdan ağılayup dil-şād oldu

²⁹⁴ Kelimenin anlam gereğı “teklif” olması gerekir fakat kafiye ve vezin zaruretidenden dolayı bu şekilde okunmuştur.

İşi geh hānde geh feryād oldı

1637. Bulur z̤ulmet içinde āb-ı hayvān
İrişdi mürde cismine yeñi cān

1638. K̇oçar mihr ile Mihri ol dil-ārā
Tolaşdı şan nihāle serv-i bālā

1639. Didi ey hāşıl-ı ‘ömr-i cüvānī
Vişālün çāre-sāz-ı zindegānī

1640. Gerekmez baña sensüz zindegānī
Kişi cānsız ne eyler bu cihānı

1641. İden sen dilberi zindānda miskīn
İşitsün haşre dek envā‘-ı nefrīn

1642. Uran sen sīm-i sāka kayd-ı āhen
İşide dā‘imā düşnām-ı düşmen

1643. Seni habs eyleyelden şāh-ı ‘ālem
Serā oldı baña çāh-ı cehennem

MM 21b [177b]

1644. Ayıtdı girmedüm ben ol günāha
Ki böyle lāyık olam bend ü çāha

1645. Dutalum bī-edeblik itse ferzend
Bu vech ile mi eylermiş peder pend

1646. Dutalum yoğ imiş ‘âlemde şefkat
Kanı inşâf u ‘adl ile mürüvvet
1647. Ne bî-inşâf olur Allâh şehenşâh
Hele inşâf virsün aña Allâh
1648. Güneh hod itmedüm ben bende şâha
Ne borcum var idi bend ile çâha
1649. Revâsı var mıdur ey Bānu-yı Çîn
İde ben bî-günāhı böyle ğam-gîn
1650. Şıĝar mı ‘adl ü inşâfına şāhuñ
Ki kanın dökmek ister bî-günāhuñ
1651. Bu ‘aql u fikr ile ‘ākıl derilür
İder zālīm işin ‘ādil derilür
1652. Didi yüz ‘özü ile kim ey ciger bend
İder mi kimsene ferzendini bend
1653. Hāsūduñ işidür ey cāna maḥşūd
Kemāl ehli olur elbette maḥşūd
1654. Bunı didi vü Bānū açdı maḥzen
Çıkardı la‘lden dürc-i müsemmen
1655. Pür idi dürcüñ içi la‘l-i raḥşān
Degerdi her biri mülk-i Bedaḥşān
1656. Ne mānendinden itmiş şehler efser

Ne efser eylemiş mişlini bir ser

1657. Naẓīrin görmemiş deryā vü ma‘den
Tehī mişlinden anuñ genc ü mahzen

1658. Görür seyle virür dürr-i hoşābı
Virür sedd itmek için la‘l-i nābı

1659. Bağışladı çü Mihre dürci Bānū
Qabūl itdi egildi öpd[i] zānū

1660. Çün itdiler anı bir hefte da‘vet
Nigārın eyledi āheng-i ‘uzlet

ŞİFAT-I ‘UZLET-İ MİHR Ü VAŞF-I ŞÜRET-İ NİGÂR

1661. Dimiş üstād-ı hallāk-ı ma‘ānī
Hikāyet eyleyüp bu dāstānı

1662. Girüp halvet-serāya şem‘-i hūbān
Oturdı bir bucaqda zār u giryān

1663. Geçüp meclisden itdi terk-i şöhet
Kaçup keşretden itdi meyl-i ‘uzlet

1664. Oturdı zār [u] tenhā anda meh-rū
Hayāl-i yār ile zānū-be-zānū

1665. Kemān itdi elif qaddini haşret
Qatı cānına geçdi tır-i fūrkat

1666. Ne derd-i dil ola bir laḥza sākin
Ne ḥod dilber viṣāli ola mümkün
1667. Bu ḥāli ḳullara virme İlāhī
Degül kim ola ‘ālem pādiṣāhı
1668. Virüp ney gibi hicrān baḡrına tır
Duḥān-ı āhı olmışdı cihān-gır
1669. Bilürdi çāre yokdur vaṣl-ı yāre
Ḳomışdı işini feryād u zāra
1670. Enīs olmuş idi āh u fiḡānı
Za‘īf oldıysa ḳodı ol da anı
1671. Gözi yaşı idüp baḡrına dek çāk
Götürdi eşk cismin hem-çü ḥāṣāk
1672. Degüldi bir dem eksik ḳanlu yaşı
Hemānā nāle zār idi firāşı
1673. Daḳar zencir-i müşgīn zülf-i tāri
Öziyle söyleşir dīvāne-vārī
1674. Ğıdā yimezdi olmaz idi nāyim
Gice bīdār çün ehl-i ‘azāyim
1675. Göremez gördi dil-dārı cemālin
Diledi yazdıra bārī miṣālın
1676. Var idi bir muṣavvir ḥūb naḳḳāş

Cihānda naḳş ile olmuş idi fāş

1677. ‘Acāib naḳş-perdāz u muşavvir
Beḡāyet şan‘atı içinde māhir

1678. Eli ter kendözi ḡāyetde üstād
Yazardı naḳş-ı Çīn āb üzre çün bād

1679. Dilese naḳşda kim ide destān
Yazardı kāḡıd üzre şüret-i cān

1680. Kaçan taşvīr idüp virse aña reng
Kılurdu mest ü hayrān naḳş-ı Erjeng

1681. Yazardı āteş üzre āb-ı cārī
Havā üzre kılurdu zer-nigārı

1682. Eger naḳş eyleseydi rüy-ı zībā
Şalardı zülfi ḡālī cāna sevdā

1683. Eger naḳş eyleseydi la‘l-i cānān
Dökerdi ḡāmesinden āb-ı hayvān

1684. Eger dīvāra çekse şekl-i ‘ar‘ar
Olurdu şan‘atından sāye-güster

MM 22a [178a]

1685. Eger dil çerb idüp naḳş eylese şem‘
Olur pervāneler per yakmaḡa cem‘

1686. Eger naķş eyleseydi hey'et-i gül
Görüp anı fiġān eylerdi bülbul
1687. Eger taŗvīr kılsa hey'et-i māh
Ėarañu dün̄de rūŗen gösterür āh
1688. Ėaŗan taŗvīr kılsa ŗekl-i bebġā
Beŗer gibi olur fi'l-hāl ġūyā
1689. Eline ķaŗd idüben alsa hāme
Olurdu ŗems yazsa ŗemse bāma
1690. Ėaŗan taŗvīr kılsa ŗekl-i ŗeb-dīz
Revān olur revān ėüst ü sebük-hīz
1691. Eger büt ŗeklini yazsa hūner-ver
Gören ŗanurdu düzmiŗ anı Āzer
1692. Eline alsa sihr eylerdi hāme
Getürür serv yazıcaķ hırāma
1693. Ėaŗan kāġıdda yazsa heykel-i bāz
Götürüp kāġıdı eylerdi pervāz
1694. Eger taŗvīr kılsa hey'et-i ŗīr
Görüp zinde ŗanup ķorķardı naŗķīr
1695. Ėaŗan taŗvīr kılsa ŗekl-i āhū
Dutardı nāfesinden 'ālemi bū
1696. Ne kim naķş itse ol ŗstād ŗūret

Ḥavās iḥsān iderdi dest-i ḳudret

1697. İder engüştü anuñ kār-ı pergār
Her engüştünde anuñ biñ²⁹⁵ hüner var

1698. Yoğ idi ihtiyācı cedvele hīç
Çekerdi rāst ḥaṭṭı itmeyüp pīç

1699. Eger görse idi Şāpūr anı
Diye idi budur Mānī-i şānī

1700. Oḳutdı yanına şūret nigārı
Tazarru‘ ḳıldı vü çok itdi zārı

1701. Didi ey ehl-i üstād-ı hüner-mend
Benüm gön̄lüm alıpdur bir şeker-ḥand

1702. Vişāli mümkün olmadı çü bārī
Baña taşvīr ḳıl naḳş-ı nigārı

1703. Bilürsin gördüñ ol dil-dārı tekrār
Kemālūñi görelüm eyle ızhār

1704. Aña beñzer yazarsañ naḳş-ı zībā
Giyürem ḥil‘at-i zer-beft ü dībā

1705. Ḳoyup bādām üzre fındık üstād
Yüz urup taşra çıḳdı ḥurrem u şād

1706. Ḥarīr üzre yazup naḳş-ı nigārı

²⁹⁵ biñ: biñ dürlü M.

İletdi Mihre aldı müjde-gārı

1707. Göricek şüreti Mihr-i dil-ārā
Terakķī itdi sevdā oldu şeydā

1708. Alup tenhāya ‘azm itdi nigārın
Enīs oldu aña ol şüret-i Çīn

1709. Ele girmezdi çün ol yār-ı cānī
İdindi kendözine maḥrem anı

1710. Koyup ol şüreti pes karşıısına
Figān idüp dögerdi karşı sine

1711. Dir idi aña kim ey cismüme cān
Çü şüret niçün olduñ mest ü ḥayrān

1712. Şadefden düşüben incü gibi dūr
Koyup me’vāñı olduñ zār u mehcūr

1713. Şaçum gibi kuru ğavġāya düşdüñ
Ki çün müşg-i Hıṭā şahrāya düşdüñ

1714. ‘Aceb bilsem nigārā hem-de[mü]ñ kim
Bu ğurbetde enīs ü maḥremüñ kim

1715. Nice şīr oldu bilsem ğam-güsāruñ
Nice mār oldu bilsem yār-ı ğāruñ

1716. Nice ebr oldu bilsem sāye-bānuñ
Nice bād oldu bilsem peşşe-rānuñ

1717. Nice seng oldu bilsem tekye-gāhuñ
Nice hār oldu bilseydüm penāhuñ
1718. Günüm hecrüñde ey meh-rû gicedür
Senüñ hālüñ dahı āyā nicedür
1719. Egerçi kıldı aña çok hıṭābı
Velī işitmedi andan cevābı
1720. Düzer üstād egerçi mūmdan gül
Velī āşüfte olmaz aña bülbül
1721. Didi kendüye şüretinden güzer kıl²⁹⁶
Hemānā rāh-ı ma‘nīye nazār kıl
1722. Gidüp şabırı dükenmişdi qarārı
Çekindi göñli yāre ıztırārı
1723. Nigāruñ var idi bir yār-ı maḥrem
Kāmu esrārda hem-rāz u hem-dem
1724. Biri bir şaf-şiken şaf-der Esed-nām
Öñinde mūr idi zūr itse dırğam
1725. Birinüñ adı Cevher ḥādım-i ḥāş
Sirişte tıynetinde şıdķ u iḥlās
1726. Biri peyk-i şabā-nām u sebük-pāy
Ġarīb eşki gibi āfāk-peymāy

²⁹⁶ Vezin bozulmuştur.

MM 22b [178b]

1727. Getürdi alvetine bunları m h
Ki her birin ide r zından  g h

1728. Didi kim M  ter  y r-ı vef -d r
Ben m i  n g r pd r bunca  z r

1729. D   p elden ele  v r[e] oldu
Ben m derd m ile b -  re oldu

1730. Ba a da geldi  a   a  imdi  ayret
Ki idem bulma a y ri  amiyyet

1731. B k pd r k met mi derd-i hicr n
Yine dil-d rdan bu derde derm n

1732. Ne dirsiz siz olur m yesser-i y r
Ya tenh ca m  olayum  aleb-k r

1733. Didi y r n  Mihr-i meh-li  ya
Y z  zre s rinel m hem-   s ye

1734. Cih n  devr idel m hem-   perg r
Ele gire ola kim ol dil-efg r

1735. Bu s zden Mihr oldu   d u  urrem
  m-ı hicr n-ı y r oldu biraz kem

1736. Bu r zı k lmadı bir  a  a i   r
Nez ketle yara ın itdi i   r

1737. Dimiş dāstān-serā ‘Aşşār-ı bebgā
Olup Mısr-ı melāhatde şeker-hā

**RESİDEN-İ MÜŞTERİ BE-ŞEHR-İ REY Ü DİDEN-İ
MİHR-ÂB MİHR-BÂN-RÂ**

1738. İrişdi çünki Rey şehrine Meh-yār
Yanınca Müşterî vü Bedr-i hüşyār

1739. Gezerken Müşterî Mihr-âbı gördi
Şanasın teşne idi âbı gördi

1740. Görüp ol bunu bildi bu da anı
Şanasın mürde tenler buldı cânı

1741. Çü buldı biri birin iki dil-rîş
Biri birine şarmaşdı iki h’îş

1742. Yine cûş eyledi deryâ-yı sevdâ
Yine yādına geldi eski me’vâ

1743. Revân cânını yakdı şevk-ı dilber
Taraldı çün kedû içre kebûter

1744. Kebûter beççe gibi tîr-i hicrân
Tenine per yerine düzdi peykân

1745. Kâfesden incinüp mürğ-ı revânı
Yine yād itdi eski âşiyânı

1746. İdüp biri birisini der-āgūş
Şorışup leblerinde[n] oldılar nūş
1747. Çü şordı Mihr hālin haste Mihr-āb
Revān nergislerinden dökdi seyl-āb
1748. Didi dutulduğın Mihr-i meh-rū
Aña zulm itdügin şāh-ı cihān-cū
1749. Seyāhat itmege bağla[ma]ğın bel
Didi tafşīli bir bir aña mücmel
1750. O havf ile olup kendü misāfir
Ne çekdügin seferde evvel āhir
1751. Şorar Mihr-āb kimdür diyü Meh-yār
Didi ğam zādumuzdur bu eyā yār
1752. Şehüñ vehminden oluban gürizān
Bu mülke gelmiş atup bīm ile cān
1753. Bi-ḥamdillāh kim taḳdīr-i Yezdān
Buluşdurdı bizi olmadı hicrān
1754. Ümīdüm var ‘ināyet ide Allāh
Buluşam dilber ile dahı nā-gāh
1755. Çü tafşīl ile bildi Mihr hālin
Komadı Müşterinüñ ğam mecālin

1756. Dönüp didi hem ey ferhunde Meh-yār
İcāzet ver olam ben de taleb-kār
1757. Taleb-kār olmuş ol yār-ı vefā-dār
Gerek kim biz de olavuz taleb-kār
1758. Egerçi sa'y kıldı men'e Meh-yār
İcāzet virdi lîkin şöñra nā-çār
1759. Perende çün ola gül-zāra muhtāc
Kafeş sen aña altun it gerek 'ac
1760. Lezîz olur egerçi şîr ü cüllāb
Velîkin teşneye şîrîn gelür āb
1761. Virür her birine bir esb-i reh-vār
Libās-ı zer nigār u sîm ü dînār
1762. Giyüp hil'at binüp bād-ı şabāya
Yine pervāz ider eski hevāya
1763. Açup şehbāz-ı dil şāhîn gibi per
Hümā altında bāl açdı kebüter
1764. Geçerdi zār u giryān kūh u şahrā
İder geh kūhı geh hāmūnı me'vā
1765. Teni kāh idi eşki baħr-ı 'ummān
Giderdi eşk içinde zār u ğaltān
1766. Eritmiş idi cismini teb ü tāb

Hayāline huṭūr itmez hūr u hāb

1767. Seher-gehde geçerken vādi vü deşt
Şabāyı gördi şahrāda kıtur geşt

MM 23a [179a]

1768. Çemende çün sebük-rev şan hırāmān
Keşide nāzeninler gibi dāmān

1769. Didi ey şeyḥ-i murtāz-ı seher-ḥiz
Saña cennet gülidür āteş-i tiz

1770. Yürüseñ sedd olur deryā-yı aḥḍar
Deñizde eylemezsın dāmenün ter

1771. Olup geh saṭḥ-ı hāk üstinde ferrāş
Olursın āb-cū levḥinde naḳḳāş

1772. Hevāñ ile kıtur gül pīrehen çāk
Döker şevḳuñla lāle başına hāk

1773. Hevāñ ile çenār u bīd raḳşān
Döner şevḳuñla serv üftān u ḥizān

1774. Nesīmün çün dem-i ‘İsī revān-baḥş
‘Afāk’allāh zihī bīmāra cān-baḥş

1775. Tapuñ gül-güne-sā-yı çehre-i gül
Tapuñ engel-güşā-yı zülf-i sünbül

1776. Nişār idüp saña sîm ile zer gül
Yoluñı pāk ider zülf ile sünbül
1777. Tabīb-i hāzık-ı bīmār-ı sevdā
Tapuñdur ey sürür-efzā-yı şeydā
1778. Senüñ gibi cihānda yok misāfir
N'ola haqqumda itseñ luṭf-ı vāfir
1779. Diseñ dil-dāra ey Mihr-i sūḥan-ver
Nigār-ı Zühre-şüret māh-peyker
1780. O bî-çāre dil-i pür riş-i mehcūr
Beğāyet hecrüñ ile oldı rencūr
1781. Ne bāl ile irişe sen hümāya
İrişür mi kişi el şunsa aya
1782. Bu sözi diyüp olurken revāne
İrişür rāhı baḥr-ı bî-kerāna
1783. Görür kim cüş ider deryā-yı ‘ummān
Durur sâḥilde tācirler firāvān
1784. Kāmusı keştiye urmuşdı bārı
Çekerlerdi refīka intizārı
1785. Göründi qarşudan bir ḥarb-i tüccār
Gelüp anlar da urdı keştiye bār
1786. Re'isi bunlaruñ Behrām-ı bî-dîn

Ararmuş Müşterîyi eyleyüp kîn

1787. Naẓar çün Müşterîye kıldı Behrām
Buyurdu dutdılar virmedi ārām

1788. Şorar cürmini bunlaruñ çü tüccār
Didi reh-zendür[ür] iş bu cefā-kār

1789. Şu deñlü ẓan ider bunlar başup rāh
Ki haddini bilür ancaḳ bir Allāh

1790. Bu sözden epsem oldu cümle tüccār
Cefālar itdi ol bî-raḥm ḥün-ḥ̣ār

1791. İdüben çüb zaḥmı ile bīmār
Ḳoyar bunları keştiye giriftār

1792. ‘İnāyet eyledi ol gice Yezdān
Çözilür Müşterînüñ bendi āsān

1793. Bulup furşat ol üç merd-i yegāne
Girüp keştiye oldılar revāne

1794. İletdi bunları yel bir diyāra
Sürüp keştiyi çıḳdılar kenāra

1795. İderken seyr anda Şāh-ı Der-bend
Meger kim gördi dil-dārı şeker-ḥand

1796. Durur ol iki yārı ile ḡam-nāk
Derīde cāme ceyb-i pīrehen çāk

1797. Şorup çün vâkıf oldı mâcerāya
Aluban bunları vardı serāya
1798. Şu deñlü Müşteriye itdi ihsân
Kim oldı şerm-sâr ol mäh-ı tâbân
1799. Turup bir kaç gün anda oldı me'zûn
Yine şahrāya düşdi hem-çü Mecnûn
1800. Giderken gâh bî-reh gâh bâ-râh
İrişdi kûh-ı Elburza güzer-gâh
1801. Felek kalkanına çekmiş idi tîğ
Sürer yüz dâmenine vehm idüp mîğ
1802. Felek mânendi atlas-pûş-ı vâlâ
Felekden kaddi bâlâ kadri a'lâ
1803. Olup 'âşık gibi hayrân u giryân
Ter itmiş seyl-i eşki ile dāmân
1804. Yatur her mîşesinde şîr-i şerze
Gezer her kûşesinde mâr-ı gürze
1805. İçi anuñ tolu idi ğarâ'ib
Görürler anda çok dürlü 'acâ'ib
1806. Olup bār-ı girân anlara ol kûh
Ham itdi kadlerini kûh-ı endûh

1807. Gehī evc-i Süreyyāya çıkarlar
[Havā]dan geh Süreyyāya bakarlar

1808. Giderler rüz u şeb bu vech ile zār
Belā-yı rāh ile ğam-gīn ü bīmār

1809. Geçüp ol kūhı Īrāna irerler
Ki Īrāndan gelürdi būy-ı dilber

MM 23b [179b]

1810. Elā ey bülbül-i mest-i seher-hīz
Ki hayrāndur saña mürġ-ı şeb-āvīz

MAṬLA‘-I DĀSTĀN Ü TEMEDDÜḤ-İ MĀŞİṬA İN ḤÜR-I CİNĀN

1811. Hem-āheng olmaġa destān-serāya
Sürūda başla āġāz it nevāya

1812. Olup bebgā-yı Hindū-veş şeker-ḥā
Şeker-pāş ol eyā bebgā-yı gūyā

1813. İşidüp Gencede nazmuñ Nizāmī
Du‘ā idüp şenālar ide Cāmī

1814. ‘Acemde gerçi kim bülbül olur çok
Velī Rūmī hezār āvā[z] gibi yok

1815. Egerçi bunlaruñ da nazmı var ḥūb
Velī nev-bāve ḥalk içinde mergūb

1816. Vezinde mu‘teberdür gerçi miḳdār
Bulur sikkeyle lîkin ḳadr-i dīnār
1817. Yeñi dīnār ile pür olsa bāzār
Bula mı köhne dirhem hîç miḳdār
1818. Kühen ḥurmāda vardur gerçi lezzet
Elez olur ruṭab ammā beḡāyet
1819. Gül-i tāze olur hoş-būy çün müşğ
Ḳurı yapraḡ olur olsa velī ḥuşḳ
1820. Meşeldür ḥalk arasında bu söz var
Lezīz olur cedīd elbette ey yār
1821. Olur her bir zamānuñ pehlevānı
Ol olur ‘ālemüñ şāḥib-ḳırānı
1822. Bi-ḥamdillāh kim bu ḥıṭṭa-i Rūm
Kemāl ehlinden olmaz hîç maḥrūm
1823. Faḳīrem şimdi Rūmuñ pehlevānı
Nice Rūmuñ cihān şāḥib-ḳırānı
1824. ‘Arabda yok ‘Acemde yok naẓīrüm
Kemālüm ḥātemüm tācum serīrüm
1825. Ḳamu günciṣḳdür ben bülbul-i bāḡ
Benem tūṭı yanumda sā’iri zāḡ
1826. Ne fā’ide degül maḥsūs bu kār

Ki her dānā vü nādān ide ikrār

1827. Velī maḥsūs ola daḥı ne cāhil
Ġalaṭ maḥsūsda eyler çü [o] cāhil

1828. Olurdu çok kişinüñ cehli zāhir
Hele maḥsūs olaydı bu mefāhir

1829. Bilürdi qadrini her cilt-i nādān
Dirilmezdi kemāl ehline kāmīl²⁹⁷

1830. Naẓar kıll nazmuma naqqād iseñ sen
Bilürsin qadrümi üstād iseñ sen

1831. Eger naqqād eger üstād-ı māhir
Göricek diye nazmum baña sāhir

1832. Bilür qadr-i kelāmı kāmīl insān
Ne ğam bilmedüğinden anı nādān

1833. Şu nazmuñ kim ola elfāzı maḥbūb
Muḥayyel olup ola ma'nisi hūb

1834. Selīs ü pāk ola çün āb-ı ḥayvān
Bula zevqından anuñ mürdeler cān

1835. Naẓīri var mıdur anuñ cihānda
Diye mi kimse mişlin bir zamānda

1836. Virür kendözin ögmek gerçi noqşān

²⁹⁷ Kafiye bozulmuştur.

Zarūrīdür görürem halkı nādān

1837. Ne hoş dimişdür ol dānende üstād
İlāhī rūhı olsun dā'imā şād

1838. Bilen örter haķı hıķd u hasedden
Aşar bilmezlerüñ hod ta'nı haddenden

1839. İderseñ geşt gülzār-ı cihānı
Bu şan'atda bulunmaz baña şānī

1840. Çü bülbül gerçi bī-berg ü nevāyam
Degülem kışsa-h'ān destān-serāyem

1841. Eger dānende iseñ ey yegāne
Füsün u siħri şanma sen fesāne

1842. Kırı efsāne şanma bunu ey yār
Temāşā kıl ne cādülüklerum var

1843. Nazar kim itse bu siħr-i helāle
İder pedrūd elbette hilāle

1844. Temāşā kıl ki bu nīreng ü destān
Nice virür ğam ile ölmüşe cān

1845. Zebūr-ı 'ışķdur bu eyle ezber
Fesāneye bunu görme berāber

1846. Fesāneyse fülānı bu fesāndur
Ne bilsün siħri her kim kışsa-h'āndur

1847. Sözüme iltifāt ile nazar kıl
[Bel]āhetle bilinmez diḳḳat it bil
1848. Hoṣā rūmī vü mirzā hurrem ü ṣād
Güzer kılmasun üstüñden yavuz bād
1849. Olasın dā'imā ābād u ma'mūr
Hemīşe pād-ṣāhuñ ola manṣūr
1850. Huṣūṣā 'ālemüñ ṣāhib-kırānı
Süleymān-ı zamān Cemṣīd-i ṣānī
- MM 24a [170a]
1851. Şeh-i bu'l-feth ġāzī Bāyezīd hān
Sikender-şevket [ü] Dārāb-ı Devrān
1852. Kāpusı kıble-ġāh-ı ehl-i hācet
Eṣigi topraġı iksīr-i devlet
1853. Dönerse daḡı biñ yıl çarḡ-ı devvār
Getürmeye naẓīri bir cihān-dār
1854. Beşer disem beşerde yok kemāli
Melek dirsem melekde yok ḡişāli
1855. Mürüvvet kânıdur ehl-i seḡādur
Şecā'atde hemānā Murtaẓādur
1856. Şaçuban āteşi şemşīrinüñ kan
Aḳıdur ḡāmesinden āb-ı ḡayvān

1857. Hıűűűā űer‘a anuñ inkıyādı
Götürdi cümle ‘ālemden fesādı

1858. Cihān hālkı kāmı olsa sühan-ver
Anuñ medħinde yazsa cümle defter

1859. İde medħi anuñ ‘āciz zebānı
Kıla dem-beste her űāħib-beyānı

1860. Oluban dā‘imā űāħib-külāh ol
Cihān durduķça olsun pād-űāh ol

REFTEN-İ MİHR-İ TĀBĀN BE-MÜLK-İ HİNDÜSTĀN

1861. Elā ey ‘āűıķ-ı ‘ıűķ-ı mecāzı
Mecāzı ‘ıűķı űaķın űanma yazı

1862. Meűeldür dir bunı ehl-i űarīķat
Mecāziden bulunurmuş ĥaķīķat

1863. Mecāzı ķat‘ kıldukça ‘alāyık
Ĥaķīķiye ider insānı lāyık

1864. Gider dilden nigāruñ mā-sivāsı
Tolar cān u gōñül ĥaķķuñ hevāsı²⁹⁸

1865. Gide ķün kim gōñülde űüret-i yār
Diyār-ı dilde ķalmaz ĥıķ deyyār

²⁹⁸ hevāsı: lāyık M.

1866. Mücellâ oluban âyîne-i cân
Olur mir'ât-ı insân 'arş-ı Yezdân
1867. Diyâr-ı dil çü hâlî ola ey cân
Dürüş sa'y eyle kesb it 'ışk-ı Yezdân
1868. Aña nisbet ki bu 'ışk-ı mecâzî
Degül illâ ki lehv ü hâk-i bâzî
1869. Hâkîkî 'ışkdan kim olsa âgâh
Dilinde kalmaz illâ hubb-ı Allâh
1870. Zihî 'ışk u zihî cûş u zihî şevk
Komaya mâ-'adâ dilde budur zevk
1871. Bu hubb-ı câh u hubb-ı mâl-i dünyâ
Şakın kim cân gözini eyler a'mâ
1872. Çoğ idi gerçi Fir'avnuñ da mâlı
İşitdük nice oldu soñra hâlî
1873. Cihâna cümle hüküm itmişti Nemrûd
Velîkin soñra oldu hem-çü nâ-bûd
1874. Degül bâkî bilürsün i'tibârât
Muvahhidsin çü ıskât it izâfât
1875. Göñül vir Hâkka kim Hâk ola yâruñ
Rızâsın iste berk it ihtiyâruñ
1876. Enîsi her kimüñ kim ola Yezdân

İki ‘ālemde bilmez havf u hüsrān

1877. Şaķın ey şīr-dil olma şütür-dil
Bulamaz yārı şütür-dil olan bil

1878. Bu cāndan geç bulasın tā ki cānān
Nedür kim perde-i cānān ola cān

1879. Bulınur çünki vīrān içre maḥzen
Göñül gencini vīrān ide gör sen

1880. Teraķķī itdüğince derd-i cānān
Ziyāde olur ol cānibden iḥsān

1881. Olur cūyende çün pāyende ey dil
Bu kār[1] şanma ġāyet kār-ı müşkil

1882. İlāhī ‘ışķumı eyle ziyāde
Düşür ‘aķlum metā‘ını kesāda

1883. Şarāb-ı ‘ışķuñ ile şöyle kıl mest
Ki tā fark eylemeyem pāydan dest

1884. Cihān içün Behiştī olma maḥzūn
Ki hiç içün olur maḥzūn mecnūn

1885. Olur her bir kesāduñ bir revācı
Zamān ile olur tatlu çoğ acı

1886. Şeb-i hecrüñ soñıdır şubḥ-ı vuşlat
Ebed kıalmaz belā vü derd ü miḥnet

1887. Bu minvāl üzre oldı hāl-i ‘ālem
Gehī şādī gelür qalbe gehī ğam

1888. Yazılurken bu ferruḡ ‘ışk-nāme
Ġam-ı devrāndan süst oldı hāme

1889. ‘Amelden qaldı dest-i naḡş-bendüm
Tamām olmadı bu zībā perendüm

1890. Devād-āsā ṭolup zulmet dil ü cān
Dimāğumı mürekkeb itdi devrān

1891. Qatı ser-geşte[dürür] hem-çü pergār
Beğāyet tiğ-ı ṭab‘um oldı bī-kār

MM 24b [170b]

1892. Ṭama‘ ağızın yumup mıkrāz-vārī
Qodum dilden bu naẓm-ı āb-dārı

1893. Dinilmişden yazup bir niçe ebyāt
Diledüm kim idem fażlumı işbāt

1894. Ne deñlü kim ola dānā vü evbāş
Bilemez naḡşı illā yine naḡḡāş

1895. İletdüm ḡazret-i Mevlāya anı
Ne Mevlā yok añā ‘ālemde şānī

1896. Mevālī ḡutbı vü müftī-i ‘ālem

Zamāne bāğıdur ser[v] ile hurrem

1897. Mübārek idüp añmak hōd edebdür
Velīkin halka i‘lāma sebebdür

1898. Nefesde ‘İsī vü sīretde Aḥmed
Velī ism-i şerīfidür Muḥammed

1899. Yanında tıfldur mecmū‘-ı [e]kmel
‘Aceb midür disem ben ‘aql-ı evvel

1900. Zamāne Bū ‘Alīsi ḥ‘āce-i ‘aşr
Ferīd ü bī-naẓīr-i dehr çün Naşr

1901. Sözinüñ her biri çün naşş-ı kâti‘
Tereddüd zulmetinde şems-i lâmi‘

1902. Olıcaḳ Bin Ḥasan āşār olur ḥūb
‘Aceb mi bīkr-i fikri olsa mergūb

1903. Elinde ḥāme anuñ ney-şekerdür
Devâtı bir şadefdür içi pūr dūr

1904. Eger taḥrīr ide naḳḳāş Mānī
Eger taḳrīr ide rūşen beyānı

1905. İrişür feyz-i ṭab‘ı baḥr u kāna
Lebīd-i vaḳt Ḥassān-ı zamāne

1906. Degüldür medḥ ile anuñ revācı
Ki müşgūñ medḥe yokdur ihtiyācı

1907. Günüñ meşhûrdur nûrî ziyâsı
Olur medhî zarûrî muḳtezâsı
1908. Göricek anı ol Mevlâ-yı fâzıl
Fünûnuñ cümlesinde ehl ü kâmil
1909. Didi aḥsent ey şâkir ü ḳâbil
Nizâm-ı nazmda üstâd u kâmil
1910. Nazîrûñ yok senüñ sa'y u talebde
Hemâlûñ yok 'Acemde vü 'Arabda
1911. Şıyâğat şan'atundur ey hüner-ver
Her âhen-ger saña olmaz berâber
1912. Ḳamu engişt-ger sen kîmyâ-ger
Ḳaçan olur saña bunlar berâber
1913. Senüñ şandugûñ içi pür güherdür
Ḳo bunları ki bunlar pîle-verdür
1914. Hele u'cûbe-i devr-i zamânsın
Bu şan'atda 'acâ'ib pehlevânsın
1915. Yeñi kişver-güşâsın ey ser-efrâz
Gerekdür kim olasın kîse-perdâz
1916. Şu deñlü genc virdi saña Yezdân
Gerek sen de idesin ḥalka iḥsân
1917. Ṭolaldan ğulġul-i kûsuñ cihâna

İrişdi kevkebün heft āsmāna

1918. Selefden kim degülsin ey güher-senc
Güher-pāş ol ki medfün qalmaya genc

1919. Yazupdur gerçi kim çok kişi eş‘ār
Velāyet eyledün ammā sen izhār

1920. Bilinmez hāli çünki rüzgāruñ
Cihānda bāri qalsun yādigāruñ

1921. Yigitlik tiz geçer bād-ı şabādur
Hevādan geç hevā küllī hebādur

1922. Çü başladı şeh adı ile nāme
Tamām olinca elden koma hāme

1923. Tamam olmayıcağ andan ne hāşıl
Olur sa‘y eyledüğün cümle bātıl

1924. Dürüş itmāmı için eyle iqdām
Biraz terk eyle h‘āb u hürd u ārām

1925. Sühan-perdāz güyā-yı hired-mend
Çün itdi bendeye bu vech ile pend

1926. Ne emr itdi ise üstād-ı fāzıl
Qabül eyleyüp oldum ben de ‘āmil

1927. Yine cüş eyledi deryā-yı cevher
Yine kāfūrı itdüm müşg ile ter

1928. Yine şevk ile urdum tîşe kâna
Yine zer-pâş oldum bu cihâna

1929. Olayum baħr gibi gevher-efşân
Pür itsün dâmenin her baħr u her kân

1930. Güher-senc olup itsem zûr-bâzû
İki ‘âlem baña olmaz terâzû

1931. Behiştî lâfı ҡo ҡıl söze bünyâd
Der ü dîvârın it bu şehrüñ âbâd

1932. Dimişdür pehlevân-ı ‘arşa-i Rûm
Müşerrefdür anuñ nazmıyla bu bûm

1933. Hüner bir şehr bünyâd eylemekdür
Der üdîvârın âbâd eylemekdür

MM 25a [171a]

1934. Cihân-gîri ol imiş ol zamānuñ
İlâhî raħmet it cānına anuñ

1935. Dimiş ‘Aşşār-ı şarrāf-ı cevāhir
Süħan-perdāz u bî-mānend ü māhir

1936. Ki çün Mîhr ol vefâ-dâr-ı cüvân-merd
Diler k’ola ҡamer gibi cihân-gerd

1937. Gözine gördi kim ғâr oldu eyvân

Pes itdi ‘azm-i mülk-i şāh Keyvān

1938. Olup taht-ı revānı hāne-i zīn
Sefer derdin ider fi’l-cümle teskīn

1939. Giderdi sür‘at ile şöyle ta‘cīl
Kılurdu sāyesi ardınca şad mīl

1940. Semend-i çüsti itdükçe tek ü dū
Kılurdu na‘li resmi-veş meh-i nev

1941. Yoķuşda sebķat eylerdi şabādan
İnişde sür‘ati var idi mādān

1942. Şaçup na‘li hilālinden şihābı
Getürdi nesr uçdı āfitābı

1943. Giderdi oķ gibi menzil-be-menzil
Revān-bār ile līkin bār-ber dil

1944. Çemān olup çemende serv-i āzād
Düşüp deşte revāne oldu çün bād

1945. Gezer pūyān Mecnūn gibi şahrā
Ne maķşad belli ne maķşūd peydā

1946. Geçüp ta‘cīl ile dağ ile taşı
İrişdirdi revān ‘ummāna yaşı

1947. Olurken seyl-i eşki baķr-ı sāl
Göründi karşudan deryā vü sāhil

1948. Görür ol serv-i āzād u semen-ber
Yolunuñ seddi olmuş baħr-ı aħḍar
1949. Anuñ da Mihr-veş şūrīde ḥālī
Pür itmiş ol da dāmānın le'ālī
1950. Cigerde āteşi yok līk cūşān
Dilinde 'ıŝķı yok ammā ḥurūşān
1951. Mizācı çün zamāne sifle-perver
Tehī yabandadur ḥāşāk ber-ser
1952. Lebi müstesķī gibi ḥuşķ u 'ātşān
Hezārān rūd ile olmazdı reyyān
1953. Yetişmiş ğulġul-i cūşı serāya
İrişmiş reşḥa-i mevci semāya
1954. Olup mest ü ḥurūşān u kef-endāz
Çü üstür kūh-ı kūhān u ser-efrāz
1955. Felekden rengi virürdi mişālī
Anuñ bir līk bunuñ çok hilālī
1956. Hilāl ammā olur geh bedr-i tābān
Cihān devr itmede günden şitābān
1957. 'Acā'ib esb-i çübīn bād-reftār
Yürimez urmayıcak üstine bār
1958. ----- merkeb ü bī-pā vü reh-vār

Sebük-rev hem-çü seyl ü bād-reftār

1959. İder dā'im kemānın tīr-i pertāb
‘Acā’ib vaż’-ı nādir sihr-i kem-yāb
1960. Çeküp yayın oğın taldurmasa bād
Nişāna irmez olmaz şağab āzād
1961. Oğı bir lağza gitmezdi kemāndan
Ki karkardı metā’-ı kārbandan
1962. Çi ger ābı velī şudan ziyānı
Görünmez gezdügi yirde nişanı
1963. Nereye gitse çün mähī bilinmez
Çü mürğ-ābī izi hergiz bulunmaz
1964. Hemīşe cāy-ı Hızr u menzil-i Nūh
Olur tūfānlarda zāmin-i rūh
1965. İdüp hisset hevā-yı tab‘ı anuñ
Yudardı mālını bulsa cihānuñ
1966. Hemīşe halka ol murtāz-ı sālīk
İder irşād idüp me’men mehālik
1967. Döşemiş dā'imā seccāde ber-āb
Dilinde kalmamış meyl-i hūr u h’āb
1968. Tamām eylemek içün kār-ı halkı
Gice gündüz çekerti bār-ı halkı

1969. Menāzilde hemīşe gizleyüp pey
Mesālikde ider menzillerin ʔayy

1970. Çün ol ʔūr-ı dil-ārā-yı behiştī
Kenār-ı baʔre geldi dutdı keştī

1971. Naẓar kıldılar aña çünki tüccār
Ẕodılar ekşeri ol keştīye bār

1972. Didi mellāḥ kim ey serv-i bālā
Buyuruñ merḥabā ehlen ve sehlen

1973. Ẕılur çün Ẕavs-i burcın māḥ-menzil
Ẕalur pedrūd ide berr ile sāḥil

1974. Eline girdi keştīnün çü şebbāz
Per ü bāl açdı bī-rāḥ itdi pervāz

1975. Sürüp keştīyi gitdiler miyāna
Görünmez oldu gitdükçe kerāne

MM 25b [171b]

1976. Giderken nāgehānī çıkdı bir bād
Ki ʔoldı keştī içi āḥ u feryād

1977. Şu resme urdı baʔre tāziyāne
İrişdi reşḥa-i mevc āsmāna

1978. Anuñ ɗarbından oldu yem zirih-pūş

Hurūşa geldi kıldı hışm ile cūş

1979. Belürdi rüst-e-ḥīz āşarı fi'l-ḥāl
Havā tünd ü zemīn dūr şu ḳattāl

1980. Dokundukça gemiye baḥr mevci
Hilāl-āsā kılurdi seyr evci

1981. Muḥīte dek iderdi gāh pervāz
Gelürdi merkezine yine (...) ²⁹⁹

1982. Olup girdāb-ı bād içinde devvār
Döner ol fülk sür'atle felek-vār

1983. Mesīri gāh hābiṭ gāh şā'id
Medārı gāh nākış gāh zā'id

1984. Gehī çün encüm-i seyyār sâ'ir
Gehī çün günbed-i devvār dâ'ir

1985. Hemānā ḳa'r ile evc oldu rāhı
Çıkar geh māha gözler gāh māhı

1986. Zemīne çün kemānuñ irdi āfet
Zarūrī ḳopdı keştide ḳıyāmet

1987. Yaşıldı cümle tüccāruñ kemānı
Ḳamu mevt oḳınuñ oldu nişānı

1988. Şu deñlü dökdi bunlar keştiye dūr

²⁹⁹ Bu kısım yazma nüshada boş bırakılmıştır.

Ki oldı çün şadef eşkiyle dūr pūr

1989. Çıkar nā-gāh kemīnden bād-ı şarşar
Götürür keştīyi çün bād şeh-per

1990. İletdi hışm ile anı kenāra
Urur bir senge eyler pāre pāre

1991. İçindeki döküldi bahre yek-ser
Giderler ekseri ka're çü lenger

1992. Mu'anber zülf gibi ol semen-ber
Düşer şuya olur sünbülleri ter

1993. Velī deryāda ol kân-ı melāhat
Geçerdi māhiyi itse seyāhat

1994. İdüp cān gibi deryā anı der-ber
Götürür idi devlet gibi ber-ser

1995. Olup çün mihr mihr üstine lertzān
Kenāra iltür el üstinde āsān

1996. Bahāneyle koşup nāzūk berini
Yüzine sürdi gül-berg-i terini

1997. Şināver iken ol meh hem-çü māhī
Çıkardı berre anı bād-ı āhı

1998. Çıkar deryādan ol hūrşīd-peyker
Nitekim zulmet içinden Sikender

1999. Gelüp yārānları dahı kenāra
Çıkarlar bir ‘acā’ib merġ-zāra
2000. Didiler cümle kim elḥamdü lillāh
Ḥusūf-ı ġarḳdan ḳurtulduñ ey māh
2001. Görür bir şahñ reşk-i bāġ-ı mīnū
Aḳar her ġüşeden āyīne-veş şu
2002. Her adımda aḳardı çeşme-sārı
Diraḥt-ı mīve-dār idi kenārı
2003. İrem bāġı gibi ḥurrem fezāsı
Laṭīf ü dil-ġüşā āb u havā[sı]
2004. Şuyı reşk ile kevşer çeşmi pür-āb
Havāsından dil-i firdevs pür-tāb
2005. Firāz-ı şāḥda mürġ-ı hoş-āvāz
Terennüm idüp olmış erġanūn sāz
2006. Ḥırāmān serv [ü] şimşadı çü ṭāvus
Müzeyyen her biri çün taḥt-ı kāvus
2007. Diraḥtı şandal u ūd-ı ḳumārī
‘Anādil naġme-ger nālān ḳumārī
2008. Hemānā bāġ-ı cennet idi el-ḥaḳ
Bisāṭı sündüs ü ḥaḍr u setebraḳ
2009. Ḥırāmān seyr iderken şahñ[ı] ol ḥūr

Didi devrān görüp *nūrun* ‘*alā nūr*³⁰⁰

2010. Çemān oldı çemende çünki şeh şād
Görüp servini bende oldı şimşād

2011. Şu resme hurrem ü rüşen cezīre
Kim olur görse anı çeşm hīre

2012. Bir ay anda dururlar çār u nā-çār
Ne bunlardan gider ne hōd gelür var

2013. Bulamaz mürğ dahı sāhile rāh
Kālurlar ol çemende ḥ’āh u nā-ḥ’āh

2014. Esīr oluban ol zībā fezāya
Zarūrī rāzı oldılar kazāya

2015. Kālurlar serv gibi pāy-der-gil
Yaturlar guşşalu çün mürğ-ı bismil

2016. Olurlar çün esīr-i mevc ü tūfān
İderler yaşları cūyını ‘ummān

2017. Meh-i nev gibi oldı Mihr bārīk
Cihān çeşmine oldı teng ü tārīk

MM 26a [172a]

³⁰⁰Beyitte Nur (24)suresinden iktibas yapılmıştır. Sure adını, Allah’ın nurunu tasvir eden şu ayetten almıştır: “Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ıstık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna erıştırir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (24/35)

2018. İdüp pes Hâzret-i Hâkka tevekkül
Kılurdu derd-i devrâna taḥammül

ḤALÂŞ-YÂFTEN-İ MÎHR-İ TÂBÂN EZ-EMVÂC-I
BAḤR-I ‘UMMÂN

2019. Dimiş tûṭî-i bostân-ı melâḥat
Belâgat menba‘ı kân-ı feṣâḥat

2020. Meger bir gün irişür ‘avn-i Yezdân
Görürler bir gemi geldi şitâbân

2021. Sevinüp bunlaruñ şâd oldu cânı
Gözedürler meh-i nev gibi ânı

2022. Felek fülki gibi ğâyet de püyân
Hemânâ bād-rev gerçi ki pîçân

2023. Düzilmişdi iki yanında şeh-per
Uçardı bâl açup mânend-i ejder

2024. Giderdi sür‘at ile şöyle ta‘cîl
İçinden atsañ ok kılurdu şad mîl

2025. Tolu bād-ı hevâ ile dimâğı
Gider püyân boşanmış gibi bağı

2026. Hümâyûn tuğrâ açmış bâl ü şeh-per
Çü mürğ-âbı gelür ammâ şitâbân³⁰¹

³⁰¹ Kafiye bozulmuştur.

2027. Görüp keştiyi kıldılar beşâret
Leb-i deryâdan itdiler işâret
2028. Sürer ol cânibe mellâh-ı keştî
Görür deryâ kenâr[ınd]a behiştî
2029. Görüp hayrân kaldı ol cemâle
Koyar pes ol meh-i bedri hilâle
2030. Çü girdi keştiye hürşid-i enver
Olur gerdün gibi keştî münevver
2031. Re'îs olmuşdı ol fülk-i Şeref-nâm
Bir ehl-i 'ilm ü hilm ü luţf u in'âm
2032. İdüp ol dilbere i'zâz u hürmet
İderdi mümkün olduğınca hizmet
2033. Getürüp ni'met ü cüllâb-ı şîrîn
Geyürdi hil'at-i dîbâ-yı rengîn
2034. Şorup ahvâlini bir bir nigâruñ
Şorar pes mücibin terk-i diyâruñ
2035. Nice ğark itdüğini didi deryâ
Velî itmedi sırrın âşikâra
2036. Görüp elţafını Mihr-i semen-ber
Çıkardı hoşkadan bir pâk gevher
2037. Şafâda rengi hem-çü la'l-i dil-dâr

Velîkin reşk-i eşk-i ‘âşık-ı zâr

2038. Naẓîrin görmemiş gerdûn hergiz
Şemîn kim kıymetinde ‘akl ‘âciz

2039. Çü çıkdı hoşkadān yâkût-ı rahşân
Görüp tâcirler anı oldu hayrân

2040. Şeref öñinde kodı anı cānân
Didi kim luṭf idüben eyle ihsân

2041. Qabûl eyle bunı ey kām-kārum
Benüm de sende olsun yâdigārum

2042. Şeref durdı yerinden itdi ‘izzet
Didi ey kân-ı luṭf u baḥr-ı devlet

2043. Yine bu cevhere ancaḳ sezâ-vâr
Cihānda var ise Mihr ola ey yâr

2044. Velî ey gevher-i baḥr-ı fazâ’il
‘Aṭâ-yı yâre olur yâr mâ’il

2045. Nefes dutmaḳ gerek ey yâr-ı cānî
Meşeldür dutmayana var ziyânı

2046. Meşeldür bu daḥı ḥalk içre dirler
Nefes şayma güher şay ey birâder

2047. Qabûl itdüm bunı ‘ömrüñ ziyâde
Metâ‘uñ düşmeye yâ Rab kesâda

2048. Ne deñlü yârı var ise semen-ber
Birer pâre virür pâkîze gevher
2049. Didiler cümle kim bu hûb manzar
‘Acebdür ger degülse ‘âlî gevher
2050. Cihân içinde şimdi gevher-i pâk
Bu resme görmemişdür baħr-ı eflāk
2051. Bezirgāna hele vaz‘ı beğāyet
Kemāl-i luṭfına yokdur nihāyet
2052. Bunı diyüp revāne oldu tüccār
Gidüp berre irişüp dökdiler bār
2053. Çü çıkdı keştiden ol mäh-ı tībān
Olup ḥayrān keştî oldu bî-cān
2054. Çıkup dūr gibi andan rūḥ-ı şānî
Şadef gibi açık kaldı dehānı
2055. Nerede ğıybet itdiyse semen-ber
Kālup ol yerde ḥayrān şaldı lenger
2056. Hümāy idi hemān Mihr itdi pervāz
Gözi ardınca kaldı vü dehen-bāz
2057. O sâhilde dururlar bir kaç eyyām
İderler diñlenüp fi'l-cümle ārām

2058. Şeref bir şubh eyler halkı bîdār
Ururlar estere vü üştüre bār

MM 26b [173b]

2059. Virür Mihre şalâh-ı husrevâne
Çemende esb ü zerrîn tâziyâne

2060. Virür her yârına bir bād-reftār
İder bunlara luṭf u cūd izhār

2061. Didi Mihr eyledüñ gerçi ki ihsân
Baña ammā kemân-ı nerm ey cân

2062. Virür pes bir dahı ḳavs-ı keyânî
Ḳurulmamış çü ḳavs-i âsmânî

2063. Şanasın iki ejder idi pîçân
Çi ger bî-cân velî sümme alur cân

2064. Hemîn vaz‘ı nümû-dârı dü peyker
Yazılmış yâ iki başlu bir ejder

2065. Felekler ḳabzasına urmamış dest
Zamâne ḳâmetini ḳılmamış pest

2066. Nâzar kim eyleseydi ol kemâna
Virürdi ḳavs-i Rüstemden nişâne

2067. Ne itmiş kimse aña güşmâlî
Ne var çekmege bir şahşuñ mecâlî

2068. Dil-i nâkes gibi ğāyetde muḥkem
Anı nerm itmemiş ‘ālemde ādem
2069. Ne irmiş kimseye anuñ gezendi
Ne zih şalmış anuñ boynına bendi
2070. Ne āsīb eylemiş ebrūsını çīn
Ne dü-tā eylemiş ḳaddin anuñ kīn
2071. Doḳunmamış daḥı boynına zānū
Ele kim alsa eyler çīn-i ebrū
2072. Ne zihden görmiş idi hergiz āzār
Ne dest-i nâkes itmişdi anı zār
2073. Beġāyet ḳaddi olmuş idi dü-tā
Çü ḳadd-i Vāmıḳ u ebrū-yı ‘Azrā
2074. Sevindi çünki çekdi ol kemānı
Şanasın virdiler aña cihānı
2075. Didi zih āferīn uşbu kemāna
İrür her bir oḳı yazmaz nişāna
2076. Şokup ḳurbānına oldu revāne
İrişdi tīr-i maḳsūdı nişāna
2077. Giderken yolda dā’im şayd iderdi
Peleng ü şīre tīri ḳayd iderdi
2078. Yire düşmezdi atsa her yire tīr

Urur bir tîr ile geh iki naḥçîr

2079. Giderken nāgehānî Mihr-i tābān
Neyistāndan çıkar bir şîr-i ġarrān

2080. Çıkup ol şîr-i şîze oldı ġarrān
Öñinden kaçdılar tüccār yek-sān

2081. Gelür şöyle ḥurūşān u sitîzān
Şerîr-i çarḥ olur görse ġürîzān

2082. İki çeşmi münevver iki aḥter
Dehānı şanki ġāra nābı ḥançer

2083. Çü dîv-i dūzaḥî ġāyet sehim-nāk
Zemînüñ eyler idi sînesin çāk

2084. Zemînüñ ġāvına urmuşdı çengāl
Sürerdi āsmān şîrîne dūnbāl

2085. Şaçardı nicesiyle ‘āleme gerd
Olurdi kim görürse anı ruḥ zerd

2086. Hemîn çün merg-i kattāl ü cefā-cū
Yürüyüp bunlara karşı dutar rû

2087. Gelür gördi çü şîri Mihr-i tābān
Eline aldı yalın tîġ-ı bürrān

2088. Yürür ol şîre karşı çüst bu şîr
Elinde berķ-ı ḥārā-sūz şemşîr

2089. Şu resme gerdenine urdı şemşîr
Düşüp başı yıķıldı mürde ol şîr

2090. Görüp öldüğini ol şîr-i şerze
Felekde şîr-i çarha düşdi lerze

2091. Didiler kâr-bân ey serv-i âzâd
Hemîşe saña yüz biñ âferîn-bâd

2092. Halâş itdüñ bizi bu ejdehâdan
Nigeh-dâruñ ola Hâķ her belâdan

2093. Gider H̱ârezme bunlar pes şeb ü rûz
Vişâl-i Mihr-i iķbâl ile pîrûz

REZM-İ MİHR BÂ-DÜZDÂN

2094. Giderken nâgehân gördi dil-efrûz
Çıķar bir toz olur andan çü şeb rûz

2095. Çıķar bir şaf kişi tozdan şitâbân
Nitekim ebr içinden berķ-ı tâbân

2096. Kâmu ğâret-ger ü bî-rahm u hûn-ẖâr
Kâmu âşûb-ı halk u merdüm-âzâr

2097. Sitem-ger çün cihân çün merg-i kattâl
Çü şeytân ẖile-ger ẖunî çü deccâl

2098. Kâmusı tîĝ-zen cengî vü râmî

Şurāhī-vār hūn-h̄ār u ḥarāmī

2099. Bilüp anları tüccār oldı ğam-nāk
Dögüben sīne itdiler yaқа çāk

MM 27a [56a]

2100. Göricek Mihr giydi çüst cevşen
Eline aldı tığ-ı tiz ü rüşen

2101. Bir elinde siper birinde şemşir
‘İnān süst itdi ol hūnīlere şir

2102. İdüp şemşir ile bir niçesin nīm
Düşürdi dillerine bunlaruñ bīm

2103. Eline aldı çünkü dūr-bāşı
Niçenüñ ḥāk ü hūn oldı firāşı

2104. Eline aldı rümḥi ejdehā-veş
Döker hūn şan şaçar ağzından āteş

2105. Ḥarāmīler görür ol şir-i cengi
Çalarsa çāk ider tığ ile sengi

2106. Ne nīze çāre ger añā ne şemşir
Araya alup anı sapdılar tır

2107. Revān ol āhenīn kūh-ı sebük-pāy
Çeküp qurbāndan aldı destine yay

2108. Eline aluban ef'î-i ser-keş³⁰²
Açar terkeş ki şaça haşma âteş
2109. Açup³⁰³ bağrını itdi sînesin germ
Dutup kabza çeküp çarhı ider nerm
2110. Çıkardı kîşden bir tîr-i dil-düz
Çü 'uqqāb-ı ciger-hôr u ciger-sûz
2111. Dutuban saht kabza gezledi tîr
Gözetdi müştî taldurdu çeküp tîr
2112. Çün irdi müşte peykân gûşına şest
Felek didi zihî kâl âferîn dest
2113. Çü şesti süst idüp gözler nişânı
Dürüst ü râst perrân itdi anı
2114. Birine şöyle urdu kînesinden
Ki geçdi ikisinün sînesinden
2115. Kaçan kim itse bir şesti gûşâde
Olurdu iki cevşen-ver fütâde
2116. Çıkup şâhin gibi her tîr elden
Hayâl-âsâ geçerdi tîr dilden
2117. Ne dilde eyleseydi tîri menzil
Cihândan şâhibi bağlardı mahmil

³⁰² Metinde “aluben” kelimesi iki defa yazılmıştır.

³⁰³ Metinde “أوب” şeklinde yazılmıştır. Kelimenin bu haliyle eksik yazıldığı düşünüldüğü için vezin ve anlam gereği “Açup” şeklinde tamamlanmıştır.

2118. Olup âteş-i çarḥ-ı sînesin mey
Ol od oldı dil-âverler kamu ney
2119. Gehî kıavsine iderdi felek zih
Gehî bâzûsına virdi melek zih
2120. Kaçar havfından anuñ şöyle düzdân
Nitekim gürg öñinden gûsfendân
2121. Kime kim ‘azm ide ol şîr-i şerze
Dutardı ölmeden cismini lerze
2122. İçicek tîrinüñ (...) ³⁰⁴
Kaçardı zâğ gibi her dil-âver
2123. Kılıç çekse kime hışm ile ol şîr
Kaçardı yüz öñinden şanki naḥçîr
2124. Esed-vâr (...) ol şîr-i ğarrân
İderdi her kime kim irse bî-cân
2125. Var imiş içlerinde bir cihân-ġîr
Kaçarmış şîr-i tîrinden çü naḥçîr
2126. Şa‘âlik[-veş açardı] el zamâne
Naẓîri gelmemiş hergiz cihâna
2127. ‘Acâ’ib pîl-zûr u pîl-peyker
Mehîb ü sehm-ġîn mânend-i ejder

³⁰⁴ Bu beyitten itibaren 2124, 2126, 2128, 2130, 2132, 2134, 2136, 2138, 2140. beyitlerin ilk mısralarına denk gelen satırların ortası yazma nüshada silinmiş durumdadır.

2128. Biner bir küh (...) elmās
Keser hārāyı çün mıkrāz-ı kirbās
2129. Havāle itdi gül ruhsāra hūn-h'ār
Çü berg-i süsen ammā itmedi kār
2130. Urur bir tīr (...) hūrşīd-i tābān
Olur bir kolu ile başı perrān
2131. Kara toprağa düşdi pīl-i ser-mest
Ser-efrāz iken oldı hāk-veş pest
2132. Hemīn düşdi (...) virdi cānı
Mübārizler göricek kaçdı anı
2133. Ecelden gāyet azı oldı reste
Olan dahı katı mecrūh u haste
2134. Çü gördi (...) tüccār
Sürerler pāyına çün mūze ruhsār
2135. Öpüp atı ayagın na'l-girdār
Sürerler sīm gibi na'line ruhsār
2136. Urup (...) tāziyāne
Olup tüccār ile bunlar [r]evāne
2137. Şeref didi giderken bu cemāle
Bu luţf u hulka bu fazl u kemāle
2138. (...) şāh Keyvān

Olur hayrān ki görse Mihr-i tābān

2139. Yok idi ğayrı bir serv-i revānı
Sever ğāyetde cānı gibi anı

2140. (...) göñli sürürü
Yok ansuz kalbinüñ ašlā huzūrı

2141. Şadefde bir daḥı dūrri yok anuñ
Aña virmişdurur mālın cihānuñ

MM 28a [17a]

2142. Meh-i evc-i melāḥat ad[ı] Nāhīd
Ruḥından nūr alur māh ile hūrşīd

2143. Nazīrin görmemişdür kimse hergiz
Taşavvur eylemekden ‘aql ‘āciz

2144. Hilāl ebrū velī bedr-i muḥanna‘
Behişt-i hūr ammā kim muraḳḳa‘

2145. Yüzini görmemişdür hiç deyyār
Meger āyīnelik ol daḥı nā-çār

2146. Kemend-endāz zülfi pīç-der-pīç
Dehānı çün miyānı hiçden hiç

2147. Müdām ol la‘l-i nāb u cism-i mesti
İder şermende yüz biñ mey-peresti

2148. Dehānı hātem-i Cem la‘li Dahhāk
Beli fikrinde kâşır ‘aql u idrāk
2149. Mu‘anber kāküli çün cism-i pür-çîn
Düzilmiş dişi şan dendâne-i sîn
2150. Şaçından rûz şeb şeb rûz anuñ
Cemāli şem‘-i şeb-efrûz anuñ
2151. Çü ebr-i tîre zülf-i tâb-dârı
Çü Zühre ebr içinde gûş-vârı
2152. Hemîşe nergis-i cādûsı pür-h‘âb
Hemîşe sünbüli Hindûsı pür-tâb
2153. Havâ misgîn olur ol çöze gîsû
Cihân pür-şûr olur keşf eylese rû
2154. Dehân-ı bî-nişânı sırr-ı mektûm
Vücûdı olmamış bir şahşa ma‘lûm
2155. Cemāli bâğı tâze çün ruḥ-ı hûr
Sürîni raġbet-efzâ kûbbe-i nûr
2156. Sürîninden hacildür berg-i nesrîn
Aşılmış bir kıl ile kûh-ı sîmîn
2157. Belinden kılca yokdurur nişâne
Miyân âdı velî gelmez miyâna
2158. ‘Aceb sîmîn-sâk u yâsemîn-ber

Leṭāfetde teni berg-i gül-i ter

2159. Ne diyem başdan ayak cism-i cāndur
Sözüñ ṭurusı bu serv-i revāndur

2160. Cemāl-i cān-fezāsı mihr-i tābān
Yüzün bir görmesi biñ cāna erzān

2161. Çü mihr-i āsumān ḥüsni cihān-gīr
Çü ṭübā ḳadd-i naḥli āsumān-gīr

2162. Yaraşur cüft --- māha Nāḥīd
Kih[i] olmak gerekdür cüft ḥürşīd

2163. Görelden ben ḳuluñ sen dil-sitānı
Saña erzānī gördüm ḥānumānı

2164. İşitdi çün bu sözi Mihr-i meh-rū
Olur pīçān u derhem hemçü ebrū

2165. Olup Pervīn niḳāb-ı ḳurş-ı māhı
Semā'-gīr oldu def'ı ebr-i āhı

2166. Didi kim ey cüvān-merd-i vefā-dār
Meşeldür bir olur dirler hemīn yār

2167. Benüm var idi bir dīrīne yārüm
Vefā-dārum enīsüm dil-figārum

2168. Elümden çıkdı nāgeh hemçü şehbāz
Anuñçün eyledüm ben daḥı pervāz

2169. Hümā idi meger zıll[ı] görünmez
Veyā sîmürğdür hâli bilinmez

2170. Havâdiş bād itdi anı nā-yāb
Beni seyl-i sirişküm kıldı ğark-āb

2171. Bunı diyüp gider zār iderek āh
İrişür hıttā-i H̱ārizme ol māh

**RESİDEN-İ MİHR BÂ-ŞEREF BE-ŞEHR-İ ŞERİF-İ
H̱ĀRİZM HARASALLĀHU ‘ANİ’L-ĀFĀT**

2172. Dimiş seyyāh-ı iqlīm-i ma‘ānī
Belāğat deştinüñ bebr-i beyānı

2173. Şeref çün şehre irdi şöhet ile
Şeref geldi didiler devlet ile

2174. Şudūr-ı şehre istikbāl iderler
Yolun sîm ile māl-ā-māl iderler

2175. Görür çün halk Mihr-i dil-sitānı
Şeref yanında māh-ı bā-revānı

2176. Kamu hayrān olup medhūş olurlar
Mey-i şevkı ile bî-hūş olurlar

2177. Didiler ne yaradırmış te‘ālā
Zihī āyīne zī āyīne-ārā

2178. Hezār aḥsent kim Hallāk-ı ekber
Nice halk eylemiş rūḥ-ı muşavver

2179. Perīdūr dir kimi kimi melek dir
Kimi ğılmān kimi mihr-i felek dir

2180. Aşup zerre gibi gün yüzlü aya
Düşerler pâyına mānend-i sāye

MM 28b [17b]

2181. Şeref teşrīfini itmekde kâşır
Olup halk oldu cümle Mihre nāzır

2182. Çü geldi şöhet ile şehre ol hūr
Cihāna güft ü gūyı şaldı çok şūr

2183. Gezerler sū-be-sū şehir içre tüccār
Pür oldu kû-be-kû güftār-ı dildār

2184. Şeref da‘vet idüben hānesine
İletdi mīz-bān kâşānesine

2185. Atından inicek hūrşīd-peyker
Rehīne oldu pes nā-senc-güster

2186. Çıkarur ān tāk-ı zer-nigāra
Ki şehri seyr idüp ide nezāre

2187. Döşeyüp altına zerrīn nihāli
Geçürdi şadra ol nāzūk nihāli

2188. Getürdüp nüzl ü ni‘metler firāvān
Didi kim bende-ḡāne sizüñ ey cān
2189. Görür bir şehir ḡāyet ḡüb u dil-keş
İçi pür-dil-rübālar cümle meh-veş
2190. Sevādı çün süveydā menzil-i rūḡ
İçinde kām[-verān] ebvāb-ı meftūḡ
2191. Behişt idi içi pür ḡūr u rıdvān
Kenārında aḡardı āb-ı ḡayvān
2192. Metā‘ı ‘iṣ bāzārında erzān
Şarāb u nüzl ü ni‘metler firāvān
2193. Çü ḡandı la‘l-i dildār-ı semen-ber
Ṭolu bāzārı içi şehd ü şekker
2194. Didi göñlinden ol māḡ-ı dil-ārā
Bu resme görmedüm bir şehir-i zībā
2195. Hezār aḡsent bu şehir-i ‘azīme
Havāsı cān virür ‘azm-i remīme
2196. Varur germābeye Mihr-i perī-şehir
Çü sūy-ı burc-ı aya peyker-i mihr
2197. Gice çün irdi yatdı itdi ārām
Seherden ḡıldı ḡılup ‘azm-i ḡammām
2198. Görür cennet gibi ḡurrem fezāsı

Beğāyet dil-güşā āb u havāsı

2199. İçi āyīne gibi pāk ü rüşen
İdinmişler perīler anı mesken

2200. Hemānā ravza-i cennet riyāzı
Hemānā birke-i kevşer ħiyāzı

2201. Gülistān eylemiş gül-berg-i terler
Tolu her ħalvetinde sīm-berler

2202. İçinde germ olup her bir perī-veş
Ĥırāmān seyr ider kebg-i derī-veş

2203. Çü şūfīler muķīm-i künc-i tefrīd
Kamu aşhāb[1] anuñ ehl-i tecrīd

2204. Hemīşe şevķden cismi tölup āb
Hemīşe ‘ışķdan bağrında var tāb

2205. Tavāf eylerdi dā’im ħalk anı
İderdi terbiyet pīr ü cüvānı

2206. Şalā itmişdi ħāş u ‘āma yek-ser
Yapılmaz ħān-ķāhında anuñ der

2207. Girür ħammāma çün Mihr-i perī-çehr
Olur her ķurnesi bir çeşme-i mihr

2208. Aķar her lūlesinden āb-ı ħayvān
Virür bir ķaķresi biñ mürdeye cān

2209. Müşerref oldı ol serv ile Һammām
DaҺı renginden oldı lāle her cām
2210. Olup ol mesken-i cinn mesken-i Һūr
Olur tāb-ı ruҺından içi pür nūr
2211. İdindi çün kenār-ı Һavzı mesken
DaҺı tābından oldı Һavz rüşen
2212. Mu‘anber zülfini çün şaldı ber-düş
Görüp dellāklar hep oldı bī-Һüş
2213. Müca‘ad zülf idi sīmīn bināgüş
Melek görse olurdı Һalka der-güş
2214. Teni gül-berg idi vü ‘arız[ı] gül
Yüzi nesrīn idi vü zülf[i] sünbül
2215. Kenār-ı Һavzda olmuşdı reste
Gül ü sünbül benefşe deste deste
2216. Eline aldı ol meh tās-ı zerrīn
Dökündi āb-ı Һayvān serv-i sīmīn
2217. Gelür bir sāde-ruҺ dellāk-i meh-rū
Döküp serv ayağına tās ile şu
2218. Urup kāküllerine şāne-i ‘ūd
İder mir’āt-i ruhsārın gül endūd

2219. Mücellâ eyleyüp ol gülgülîni
Muṭarrâ itdi şâne sünbülîni

2220. ‘Araḡ içinde ġarḡ ol sîm mâhî
Kevâkibden müzeyyen mihr ü mâhı

2221. Düzilmişdi teninde ḡatre-i âb
Çü sîm-i sâde üzre dürr-i hoş-âb

2222. Neye teşbîh idem ol sitem-yâb
Teni kâfûrî -----

MM 29a [18a]

2223. Doḡundukça saçı müşgine şâne
Dökilür her yaña dürdâne dâne

2224. Sürüp kîse yüzi cismini çâlâk
Olur mirât-ı gerd rengden pāk

2225. Çi ger kîse siyâh u saḡt-rûdur
Ḥaşîndür ṭab‘ı nâ-hem-vâr rûdur

2226. Velî çün sûde oldı cism-i dilber
Döküldi dâmeninden müşg ü ‘anber

2227. Bitürdi ḡidmetini çünki dellāk
Yunup âyîne gibi Mihr olur pāk

2228. Ṭutundı ibrişimden fûṭa dilber
İder ol serv-i sîmi zeyn-i mebzer

2229. Şanasın bir yere geldi şeb ü rûz
Ya oldı müctemi' kâdr ile nevrûz
2230. Görünmez oldı müşğ içinde kâfûr
Görenler okudı ve'l-leyl ile nûr
2231. Çıkar hammâmdan ol verd-i ahmer
Çekân nesrîn üzre lâle-veş der
2232. Dağı hürşîdi dökdükçe anuñ ter
Görür bu halk rûşen günde ahker
2233. Dutar hammâm[1] bûy-ı zülf-i müşğîn
Mu'aţtar olur ol bûdur 'arağçîn
2234. Döküp anuñ Şeref pâyında âbı
Şaçup ruhsârına misgîn gül-âbı
2235. Şunar destine zerrîn cām-ı pür nûş
Kim ide ol lebi nûşîn anı nûş
2236. Alup ol şerbeti nûş itdi cānān
Naşîb-i Hızır oldı âb-ı hayvān
2237. Giyindi vü kuşandı bindi anı
Revān itdi revān-kûh-ı revānı
2238. Yüridi çün hırāmān serv kâmet
Cihān halkı kopardılar kıyāmet

2239. Giderdi şalını yolda süvāre
Dökerdi ‘arızı māhı sitāre

2240. Evine vardı yatdı oldı rāhat
Biraz gitdi teninden gerd-i miḥnet

ĀRĀSTE-ŞODEN-İ DĪVĀN-I SULṬĀN-I KEYVĀN Ü
ḤĀSTEN-İ MİHR-RĀ BERĀY-I İMTİḤĀN Ü
DĀDEN-İ ḤİL‘AT BEDĀN-I DİL-SĪTĀN

2241. Varak-gerdān şuhuf-ı pür-ma‘ānī
Bu resme eylemiş evvel beyānı

2242. Ki ārām eyleyüp ol gice dil-dār
Olur nergis gibi tā şubḥ bīdār

2243. Şeref iḥzār eyler armağānı
Göre tā ḥusrev-i gītī-sitānı

2244. Şehe varmağičün oldı seher-ḥīz
El öpüp pāyına k’ola güher-rīz

2245. ‘Acā’ibden metā‘ı her diyāruñ
Ġarā’ib armağānın her kenāruñ

2246. Girān-māye metā‘ u ḥurd u dībā
Müzehheb aṭlas u kālā-yı zībā

2247. Ḥıṭāyī ḥūblar Ġinī perīler
Muraşşa‘ cāme tāt-ı cevherīler

2248. Begāyet tīz ü tek on esb-i tāzī
Daḥı Şırvān yüzi deşt-i bāzī
2249. İletdi cümlesin kim ide īşār
Ola vuşlat metā‘ına ḥarīdār
2250. Çü vardı virdi ḥācibler aña rāh
Görüp yüz urdı öpdi taḥt u dergāh
2251. Kılup Keyvān şāha ḥak du‘ālar
İder i‘zāz ile yüz biñ senālar
2252. Virür ol dürlü dürlü armağānı
Ki yok bir şehde birinüñ nişanı
2253. Şehe hoş geldi itdi aña ‘izzet
Giyürdi arḳasından ḥāş ḥil‘at
2254. Konuḳlayup ider şol deñlü iḥsān
Şeh aña kim görenler ḳaldı ḥayrān
2255. Şu deñlü baḥş itdi sīm ile zer
Beyānından ki ‘āciz ḳaldı defter
2256. Didi Keyvān ki ey ḥūrşīd-i şānī
Gezersin niçe yıldur bu cihānı
2257. Cihānı devr ḳılduñ hem-çü pergār
‘Acā’ibden ne gördüñ söyle ey yār
2258. Didi çün Mihr gezdüm çok memālik

Ƙamer gibi idüp ƙať-ı mesālik

2259. Cihān gördüm cihān içre ‘acā’ib
Velī bir nesne buldum ben ğarā’ib

2260. Egerçi çok gezüpdür ƙarĥ-ı devvār
Naẓīrin görmemişdür ey cihān-dār

2261. Bu deñlü dīde ile heft eflāk
Göremez aña beñzer aĥter-i pāk

MM 29b [18b]

2262. Getürdüm ĥıdmetüñe ben de anı
Bilesün yerde vardur şems-i şānī

2263. Añup ol dilberüñ ĥulķ u cemālin
Mufaşşal didi her faẓl u kemālin

2264. İşidüp oldu Keyvān şād u ĥandān
Didi beñzer degül didüğüñ insān

2265. Yaĥūd var anuñ aşlında firişte
Veyā cismi ola cāndan sirişte

2266. Beġāyet sevdi göñlüm ol cüvānı
Getür billāh luťf it baña anı

2267. Gelicek armaġān ol imiş evvel
Varup anı getür anı muĥaşşal

2268. Şeref tırdı yerinden devlet ile
Varup Mihri kığırdı rif'at ile
2269. Selām itdi didi sultān Keyvān
Müşerref olmak ister eyle ihsān
2270. Kadem-rence kıl ol bir lahza mihmān
Müşerref ola tā sizüñle sultān
2271. Yerinden kaldırup lābeyle anı
İletdi şāha ol serv-i revānı
2272. Başında tāt-ı zerrīn kec nihāde
Kemer ber beste pistānı gūşāde
2273. Kemend-i husrevī dūşında lertzān
Şikenc-i 'anberi gūşında pīçān
2274. Hācil yüz berg-i haddinden külāle
Şikeste sūnbūlinden tār-ı lāle
2275. Seher şāmında vü şāmı seherde
Kemer mūyında vü mūyı kemerde
2276. Sūzölmiş çeşm-i şūh-ı nā-tüvānı
Kurulmuş nāzdan kaşı kemānı
2277. Ruḥı pīrāye-i ḥüsn ü tārāvet
Lebi sermāye-i luṭf u ḥalāvet
2278. İderdi cānları zülfi müşevveş

Kılurdu dilleri hâli pür âteş

2279. Ruḥ u zülfi meh-i tâbende vü şâm
Yüzinde beñleri dâne saçı dām

2280. Siyeh dil gözleri terk-i kemîn-sāz
Kemān ebrûsı cāna nāvek-endāz

2281. Çü gördi apudan hûrşîd-i tâbān
Çelerdi ıldı yulduz gibi Keyvān

2282. Nażar eyleyüp ol şekl-i ğarîbe
Olur ḥayrān bir ḥüsn-i ‘acîbe

2283. Yüz urup şāha itdi Mihr taḥsîn
Söze virdi feşāḥat birle tezyin

2284. İder bir vech ile şîrîn beyānı
İşitse ğaş[y] olur ehl-i ma‘ānî

2285. İder elfāz-ı îcāz ile terkîb
Virür terşîḥ ile terkîbe tertîb

2286. Görür Keyvān nuṭṭında feşāḥat
Başından ayaĝa dek pür-melāḥat

2287. odı bir şandal-ı zerrîn mücevher
Yanında kendü taḥtıyla berāber

2288. Begendi Mihri ğāyet itdi ikrām
Didi bir laḥza ıl ey serv ārām

2289. Biḥamdillāh ey şimşād-ı āzād
Ḳudūm ile bu mülki eyledüñ şād
2290. Du‘ā kıldı oturdı ol semen-ber
Mücevher şandalīde çü Sikender
2291. Ne yüzden itdi ise şeh ḥitābı
Didi yüz luṭf ile dilber cevābı
2292. Görür Mihri ki eṭvārı muvāfık
Sözinde kizb yok çün şubḥ-ı şādık
2293. Ne mīzāna ki Keyvān urdı anı
Yüz umduğından artık gördi anı
2294. Meḥekke çalduğına dil-sitānı
Cemāli gibi gördi naḳd-i ānı
2295. Ne yüzden kıldı ise imtiḥānı
Mükemmel buldı ol serv-i revānı
2296. İder Keyvānuñ ol şīrīn ‘ibāret
Dil ü cānın ḥarāmī gibi ğāret
2297. Tekellümde olup la‘li güher-rīz
Tebessüm eyleyüp oldu dil-āvīz
2298. Oturanlar duranlar oldu ḥayrān
Ḳamu ḳan itdiler engüşt ü dendān

2299. Kāmusı didiler bu serv-i āzād
Ola ḥāṣā ki nesl-i Ādemī zād

2300. Melekdür eylemişdür ḥulle der-ber
Felek dūr eylemişdür māhı ber-ser

2301. Urup başına şeh tāk-ı keyānī
Giyürdi ḥil‘at-i nev ḥusrevānī

2302. Elini öpdi ṣāhuñ aldı destūr
İrişdi ḥānesine ṣād u mesrūr

2303. Gidicek Mihr didi ṣāh Keyvān
Ki vardur bu cüvān aślında sulṭān

MM 30a [19a]

MEBĀḤAŞE MİHR-İ TĀBĀN BE-ṬARĪḲ-I İMTİḤĀN
BĀ-‘ULEMĀ-YI ḤĀRİZM DER-NEZD-İ SULṬĀN
KEYVĀN U ĞALEBE-İ ĀN MĀH-I DİL-SİTĀN

2304. Nijād-ı büzürg ü ‘ālī güherdür³⁰⁵
Bilür her kime kim sāhib-naẓardur

2305. Oluban ney-şekerden şekker-efşān
Dimiş ‘Aşşār-ı tūtī-i şuḥan-dān

2306. Seḥer çün taḥta çıkdı ṣāh-ı ḥāver
Zemīn ü āsmān oldu münevver

³⁰⁵ Vezin bozulmuştur.

2307. Çıkup tahta oturdu şāh-ı Keyvān
Müzeyyen oldu taht u tāt u eyvān

2308. Buyurdu kim gele ol serv-i sīmīn
Cemāliyle vire dīvāna tezyīn

2309. Varup pervāneyi itdi işāret
Nigāra da‘veti itdi icābet

2310. Olan cevherlerin dürc ile aldı
Hemīn yerinde birkaç dāne kaldı

2311. Koyuban koyunına oldu revāne
Kim ide pīş-keş şāh-ı cihāna

2312. Görür kim muntazır kapuda Düstūr
Ki gele Mihr ola bunlara destūr

2313. Çü Mihrüñ geldügin Düstūr gördi
Alup ikrām ile sulṭāna gördi

2314. Oturdu şāh yanında efāzıl
‘Ulūmuñ her biri birinde kāmīl

2315. Mübārizler ṭururlar dest-beste
Kamu çün serv-i ber-pā yok nişeste

2316. Oturdu şāha karşı Mihr-i meh-rū
Vezīr-i ḥāş ile zanū-be-zānū

2317. Çekildi yindi ni‘met oldu āḥir

İçildi şerbet ü cüllāb-ı fāhır

2318. İcazet virdiler pes gitdi ‘āmme
Mevālī başladı ‘ilm-i kelāma

2319. Efāzıl kılmağa zāhir fazā’il
Araya şaldılar müşkil mesā’il

2320. Hūrūş-ı lā-tesellüm tıldı eyvān
Begendi hadde evvel bahşi Keyvān

2321. Mücīb oldı kimi kimisi sā’il
Mu‘ānid oldı kimi kimi kâ’il

2322. İdüp geh naķz-ı icmālī su’ālin
İderler geh beyān tafşilī hālin

2323. Fe in kılteyle eylerler hitābı
Yine kılütü ile virür cevābı

2324. Cedel çok old[ı] meclisde beğāyet
Diyenler lā-yukāli bī- nihāyet

2325. Yoğ idi içlerinde bir mümeyyiz
Kamu biri birinden oldı ‘āciz

2326. Şehenşeh gördi her ‘ilm-i mesā’il
Ki söylense olur dil-dār mā’il

2327. Bilür kim anda vardur ‘ilm-i tahkīk
Düşer üstine olmaķ ehl-i tedkīk

2328. Hâkem ol didi Mihre şâh Keyvân
Müderrisler işidüp oldı hayrân

2329. Didiler kim bize şeh bir cüvânı
Mümeyyiz itdi bilsek kimdür anı

2330. Bu bir zerrîn kabâ mîr-i sipâhî
Kaçan kesb eyledi ‘ilmi kemâhî

2331. Sipâhîdür emir-âne kabâsı
Düşür[d]i şübheye bizi libâsı

2332. Ayıtdı bunlara Mihr-i ma‘ânî
Degül riş ü kabâ ‘ilmüñ nişânı

2333. Bizüm tedkîkimüzden ‘aql ‘âciz
Mümeyyiz ola mı bu size hergiz

2334. Degül ‘ilm ü sipâhilik mübâyin
Olur bir şahşda biñ dürlü âyîn

2335. Degüldür ----- el-cem‘ zâhir
İki hil‘atdür ikisi de fâhir

2336. Olıcağ zihn-i pāk ü sa‘y-ı kâmil
Olur mı ol kişi her neyse câhil

2337. Şahîh oldı gerekmez buña bürhân
Olur maḥdûm-zâde ṭab‘ı tâbân

2338. Baḳar vaż'-ı zamāna şahş-ı nādān
Sizüñle baḥş idelüm uşta mîzān

2339. Güher-pāş itdi pes şekker-feşānı
Ma'ānî söyleyüp itdi beyānı

2340. Döküp deryā gibi dilden güherler
Yedi tûṭî-i Hindî-veş şekerler

2341. Ḳatı baḥḥāş idi merd-i süḥan-güy
Ḳapar meydān-ı baḥş içinde pes kūy

2342. Degüldi bir zamān ḥālî cedelden
Dilini Tañrı şaḳladı zeleden

MM 31a [19b]

2343. Añup her 'ilmden birḳaç mesā'il
Gehî oldı mu'allil gāh sâ'il

2344. Geh olurdı mu'ārız gā[h ḳānî']
Olurdı her sözi bürhān-ı ḳatı'

2345. 'Acā'ib nükteler terkîb iderdi
Ḳıyāsāt-ı ḥüsün tertîb iderdi

2346. Şu resme eyledi cumhūrı mülzem
Ki olmadı 'avāma daḥı mübhem

2347. Ḳamu müşkillerini eyledi ḥall
Velîkin kendünüñ eşkāli mücmel

2348. Ne fenden eyledilerse su'âli
Bulamadılar ol ehle mecâli
2349. Kâmusı eyleyüp fazlına ikrâr
Baş igüp itdiler teslîm nâ-çâr
2350. Didiler zâhir eyledük taḥassür
Sizi icmâlî itdük biz taṣavvur
2351. Senüñ fazluñ bedîhî imiş ey mâh
Degül kesbî saña keşf itmiş Allâh
2352. Kıyâsatuñ kamu müntic çü eflâk
Cihânda yok naẓîrüñ şâhib-idrâk
2353. İrişmiş ḥadde 'ilmüñ ey kamer-tâc
Degül kesi cedîde ṭab'-ı muḥtâc
2354. Tamâm oldı çü meclis şâh Keyvân
Mevâlîye vü Mihre itdi iḥsân
2355. Turup ḥalvet-serâya girdi Keyvân
Bile Düstür ile ḥürşid-i tâbân
2356. Daḥı birkaç nedîm ü ḥâş şâ'ir
Ma'ârifde kamu bî-miṣl ü mâhir
2357. Çıkardı dürci virdi ḥâzine mâh
Virürken gördi şordı nidügüñ şâh
2358. Kızarup gül gibi ol lâle ruḥsâr

Didi sultānuma lāyık nemüz var

2359. Hākīr olur faķīrūñ armağānı
N'ola ma'zūr dutsa şāh anı

2360. Süleymāna ne tuhfe ilede mūr
Dutar luţfından ammā anı ma'zūr

2361. Degül zerreye nāzır Mihr-i enver
Ola mı kaţre çü deryā-yı aḥḍar

2362. Ġarīb ā'mā olur şāh-ı bīnā
Olur ma'zūr küstāḥīyi ā'mā

2363. Getürdüm bir niçe seng-i muḥaḳḳar
Nişār-ı pāyuña ey şāh-ı kişver

2364. Reh-āverdi getürüp şāh Keyvān
Açup dürcini gördi oldı ḥayrān

2365. Görür pür içi dürcüñ la'l-i aḥmer
Diraḥşān her biri mānend-i aḥker

2366. Ne zer aña semen olur ne ḥod sīm
Deger mālī menālī heft iḳlīm

2367. Didi yiter cemalūñ armağānı
Bu ne raḥmetdürür ey yār-ı cānī

2368. Senūñ zātuñ gibi bir pāk cevher
Bulunmaz keşf olunsa baḥr ile berr

2369. Ziyāde münbasit olsun diyü māh
Getürdi taḥte-i zerdi daḥı şāh

2370. Vezīre yoğ idi bāzīde mānend
Bilürdi dürlü dürlü luḳ ile bend

2371. Huşūşā nerdde ğāyet yegāne
Şehīr ü fārid-i devr-i zamāne

2372. Ne isterse getürür idi anı
Cihān mensūbe-dānı naḳş-ı ḥānı

2373. Sitāre yok kamerde yok nazīri
Oyunda şeş-der ider çarḥ-ı pīri

2374. Buyurdı Mihre şeh kim oynaya nerd
Ki zīrā dilde bāzīçe kıomaz gerd

2375. Eline aldı çün kim tās u Mihre
Felekde reşk düşdi māh u mihre

2376. Çevirdi çarḥ gibi tās[ı] dilber
Vezīri eyledi fi'l-ḥāl şeş-der

2377. Çü şeş-der itdi kez anı ol ḥūr
Elinden kaḳbeteyn şaldı destūr

2378. Çü tās oynaduğına māh-ı tannāz
Bakanlar kıaldılar cümle dehen-bāz

2379. Olur bāzīçesinden cümle ḥayrān

Ḳamu çün taḥte naḳşı oldı pīçān

2380. Her oyunda iderdi dād-ı der-ḥāst
K'iderdi eyledikçe dād ide rāst

2381. Sevindi ġālib olduġına Keyvān
Şoyundı itdi giydüğünü iḥsān

2382. Didi Mihr ey melekler ser-firāzı
Getürdüñ baña bir şaṭranc-bāzı

2383. Olur ise daḥı Leclāc-ı şānī
Temāşā ḳıl nice māt idem anı

2384. Hüner şaṭrancdur nerd işi āsān
Ki zīrā irmez aña 'aḳl-ı nādān

MM 31a [20a]

2385. Var idi bir nedīmi ad[1] Ferhād
Ḳatı şīrīn-sūḥan bāzende üstād

2386. 'Aceb manşūbe-dān u dūr-endīş
Beġāyet rast-bāz u rāst-bīniş

2387. Ḥuzūr-ı şehde ol merd-i yegāne
Niçe üstād[1] yeñmiş ġā'ibāne

2388. Bu şan'atda olup Leclāc-ı Hindī
Aralamış idi Hind ile Sindi

2389. Düzüp şatranc oynadı perī-zād
Görüp bâziçesin deng oldu Ferhād
2390. Dururken itdi hep esbāb u ālāt
Miyān-ı ‘arşada Ferhādı şeh-māt
2391. Peyāpey eyledi üç kerre şeh-māt
Dururken iki ruḥ ferz iki at
2392. Olur şermende ġāyet aña Ferhād
Koyup şatrancı nuṭka gitdi nā-şād
2393. Buyurdu şeh bezendi meclis-i ḥāş
Oturdu muṭrib ü deffāf u rakḳāş
2394. Şarāb u sākī vü envā‘-ı ni‘met
Müheyyā oldu meclisde meziyyet
2395. Perīler şöyle zeyn itdi serāyı
Unutdurdu behişt-i dil-güşāyı
2396. Oturdılar güzeller daḥı şaf şaf
Kimisi ney çalardı kimisi def
2397. Şadā-ger rūd u ‘ūd āteş fūrūzān
Ciger biryān u micmer şem‘-i sūzān
2398. Gözi sākīlerüñ ḥūn-rīz ü ser-mest
Lebinde nuḳl ü zerrīn cām der-dest
2399. İçi pür rāḥ rāḥ-ı rūḥ-perver

Sürür-efzâ çü rûh u reng-âver

2400. Çü tiryâk lebi cân-bağş-ı cânân
Virür ğam zehri öldürdüğine cân

2401. Şafâ vü rengde çün âb u âzer
Meferrihlikde çün yâķût ile zer

2402. Virür cām içre şu‘le bedr mânend
Yanında bî-bahâdur şerbet-i kând

2403. Dırağşân şemse beñzer menzil-i tās
Fürûzân nâra beñzer micmerî kās

2404. Getürür pîr-i fânîye cüvânî
Hayât-efzâ çü âb-ı zindegânî

2405. ‘Îtâb-ı yâr-veş telh ü şeker-rîz
‘Îzârı gibi âb-ı âteş-engîz

2406. Çalardı cengi cenge uruban çeng
Dutardı berbať u kânûn âheng

2407. Kemânçe inleyüp feryâd ider nây
Olur her biri ‘ışķ u şevķ-efzây

2408. Fiğân u nâle eyler ‘ûd u tanbûr
Meger anlar da oldu yârdan dûr

2409. İderdi zârı muğanniyle şeş-târ

Meger anlarda dağı var bu sevdā³⁰⁶

2410. Muğannī eylemiş çīnīleri sāz
Virür her kāsesi bir dürlü āvāz

2411. Çalınduğınca meclisde çeğāne
Şurāhīler bile dirdi terāne

2412. Gezer sākī elinde cām-ı billūr
İçinde pertev-efgen çeşme-i nūr

2413. Alup sākī elinden cāmı Keyvān
Ayıtdı ‘ışkuña ey şūh-ı mihmān

2414. Ayağ üzre tırup baş urdı mihmān
Didi nūş olsun ey sulţān-ı devrān

2415. Tapuña āb-ı hayvān olsun ol şu
O varduğı yire varmaya kayğı

2416. Cihān tırduķça tırsun ey cihān-dār
Hemīşe mey gibi ol sürh-ruhsār

2417. Dökülsün düşmenüñ mey gibi kanı
Çü sāğar nūş ide aħbābuñ anı

2418. Yine tıldırdı cāmı aldı Keyvān
Didi kim sen dağı nūş eyle ey cān

2419. Elin öpüp didi Mihr ey cihān-dār

³⁰⁶ Kafiye bozulmuştur.

‘Ademden ideli Hâk ben kuluñ var

2420. Bunuñ ben reng ü bûyın bilmezem hîç
Velîkin içerem çün şeh didi iç

2421. Bunı zehr ise dağı eylerem nûş
Kim olur zehr elinden sen şehüñ nûş

2422. Ayağ üzre turuban nûş kıldı
İçicek bâde gibi cûş kıldı

2423. Kadeh çün la‘line oldu mülâkî
Hasedden bulsa yirdi cāmı sâkî

2424. Çerâğ-ı meclis-ârâ şem‘-i meh-veş
İdüben nûş cāmı oldu ser-hoş

2425. Çü cān-perver müli nûş eyledi gül
Açıldı gül gibi vü oldu bülbül

2426. Şehüñ var idi ‘avvâdı yegâne
Nazîri gelmemiş idi cihāna

MM 31b [20b]

2427. Eger Fisağurus işitse anı
Unudurdu şadā-yı āsmānı

2428. Eline ‘ûdı alup eylese cûş
Felekde Zühre-i zehrā dutar gûş

2429. Kaçan şevk ile kavle itse āgāz
Olur dem-beste murgān-ı sūhan-sāz
2430. Çalardı gāh tašnīf ü ‘ameller
Oğurdı gāh derd ile ğazeller
2431. O şevk ile idüp dil-dārını yād
Cigerden Mihr dahı itdi feryād
2432. Döküp nergisleri gül üzre jāle
İder ‘abherleri şad-bergi lāle
2433. Müje şemşīrine eşki virür āb
Velī sevdā odından oldı pür-tāb
2434. Şarāb-ı şevk ile ol māh-ı tannāz
Dileyüp aldı muṭribden ele sāz
2435. Virüp fi’l-hāl şedd-i pehlevānī
Ele mızrāb alur kim çala anı
2436. Çalar ol şedd ile terci‘-i dil-keş
Urur ‘ūdı dil-i Keyvāna āteş
2437. İrişdi çünki sāz-āvāz çarḥa
Getürdi Zühre-i gerdünü çarḥa
2438. İrişdi gūşına çün sāz-ı feryād
Didi Nāhīd kim çenget merīzād
2439. Okuyup şi‘r-i dil-keş fūrkat-āmīz

İder bezm ehlinüñ âteşlerin tîz

2440. Şeh-i rakḳāş ider ḳulı ṭarab-nāk
El urdı yaḳasını eyledi ḳāk

2441. Biraz ḳaldı buları itdi ğam-nāk
Yine ḳaldı biraz itdi feraḥ-nāk

2442. Çü Fārābî yine bir seyr ḳaldı
Ḳamunuñ gözlerini ḥʿāb aldı

2443. Ḳodı sâzı vü gitdi ḥānesine
Varup rāḥat olur kâşānesine

ŞİFAT-I DİLÂVERÎ MÎHR-İ TÂBÂN Ü DÎDEN-İ
NÂHÎD MÂH EZ BURC-I ṬÂḲ-I ÂSMÂN-ÂSÂ VÜ
ÂŞÛFTE ŞODEN-İ Ü

2444. Çü şubḥ oldı ṭurup sulṭān Keyvān
Süvār oldı vü itdi ‘azm-i meydān

2445. Gelür her yañadan bir şeh-süvārî
Ḥurûşān saña ebr-i nev-bahārî

2446. Ḳamu çün ebrû-yı ḥübān kemān-keş
Virüci ‘ışḳ gibi ḳalbe âteş

2447. Ḳamu çün âteş-i sevdâ cihān-süz
Ḳamu çün ğamze-i cānān ciger-süz

2448. Ḳamu çün çeşm-i dilber fitne-engîz

Ꞑamu müjgān-ı dilber gibi hūn-rīz

2449. Ꞑamusı tīg-zen çün nergis-i yār
Kemend-endāz çün merġūl-i dildār

2450. Ꞑamusı eşk-i ‘āşık gibi yek-ser
Cihān-peymā vü hūnī vü dilāver

2451. Vilāyet-gīr çün hūsni ḥabībūñ
Ġubār-engīz çün cevri raķībūñ

2452. Ḥayāl-āsā şebīḥūn sāz u naķķāb
Ꞑamu şeb-gerd ----- gīr çün ḥ‘āb

2453. Melik gönderdi andan Mihre mün‘ām
Sipāhuñ bende-gī[sin] itdi i‘lām

2454. Dimiş gelsün getürsün ṭop u çevgān
Müşerref olsun anuñ ile meydān

2455. Süvār oldı hemānā Mihr-i mihr-rūy
İdüp zülfini çevgān ġabġabın ġūy

2456. Görür çün ġūy ṭurmuş şāh-ı ‘ālem
Ꞑoyup baş itdi çevgān gibi ḳad ḥam

2457. Melek didi ki ey cild-i sūtūde
Felekden şavlecān u ġūy-bürde

2458. Ꞑaçan kim eyleyesin ‘azm-i meydān
Olup ḥūrşīd ṭop u māh çevgān

2459. Sürinüp çarh meydānda olur gūy
Ki sen çevgān urasın ey kamer-rūy
2460. Didi çevgān idüp kad ey cihān-gūy
Senüñ yoluñda başum itmişem gūy
2461. Anuñçün başum itdüm gūy-ı gerdān
Ki çevgānuñ dokına rüz-ı meydān
2462. Öñüñde gūy-veş kim olsa ser-bāz
Çü çevgān olur elbette ser-efrāz
2463. Du‘ālar eyledi pes Mihre Keyvān
Eline aldı andan top u çevgān
2464. Cefā-keş mübtelā kaddi gibi ham
Güzeller zülfi gibi pīç ü derhem
2465. Topı çün gabgabı maḥbūb-ı cānān
Seri ‘āşık gibi ammā ki gerdān

MM 32a [21a]

2466. Eline aldılar çün top u çevgān
Müzeyyen oldu anlaruñla meydān
2467. Öpüp Mihrüñ elini top u çevgān
Süm-i esbini öpdi şahn-ı meydan
2468. Turur meydānda bir cānibde Keyvān
Yine bir cānibinde Mihr-i tābān

2469. Hilâli itdiler bedre havâle
Gider gâhî cenûba geh şimâle
2470. İderdi Mihr bâzîde müdârâ
Kılurdu şâh Keyvâna muhâbâ
2471. Virür sevgend aña sultân-ı ‘âdil
Ki tâ olmaya bâzîde müsâhil
2472. Yedi kez Mihr çevgân-zülf ü meh-rûy
Alur meydân içinde şâhdan gûy
2473. Pes atından inüp oldu piyâde
Ayağın öpdî şâhuñ şâh-zâde
2474. Şu resme çâbük idi ol dil-ârâ
Süvâr oldu rikâba taqmadan pâ
2475. Baş indirdi görenler hem-çü çevgân
Şehenşâh itdi çok in‘âm u ihsân
2476. Buyurdu Mihre andan şâh Keyvân
İder tāvūs-veş meydânda cevân
2477. Atın tâzân idüp çün bād-ı çâlâk
Piyâde oldu aldı bir avuç hâk
2478. Döküp meydânda bî-ḥad halka-i zer
Alur nîzeyle bir bir ol semen-ber

2479. Yire düşdügi gibi aldı anı
Gören hayretde kaldı dil-sitānı
2480. Koyup rümhi elinden çekdi şemşir
Ki bāzide komaya hıç takşir
2481. Elif kaddin segirdirken ider dāl
Düşürdi şalup at na'lini fi'l-hāl
2482. Silāhuñ her biriyle ol dil-ārā
İder biñ dürlü şan'at āşikārā
2483. Ele alup hilāli mäh-ı tībān
Kodı çarha şihābı itdi perrān
2484. Kodı bir yirde meydān içre zih-gir
Ki zih-girüñ içinden geçüre tir
2485. Geçürdi igneden iplik gibi tiz
Beş on kere peyāpey ol güher-riz
2486. O servüñ pāyına çün ebr-i nisān
İder sım ü zeri Keyvān efşān
2487. Zemīne şol kadar dökdi cevāhir
Çü saķf-ı çarhı oldı pür zevāhir
2488. 'Alānī ceng ü gerdānı zeber-dest
İderler kavsın alup dest-ber-dest
2489. Yoğ idi bir kulu şāh-ı cihānuñ

Ki akçe devşüre dülbendin anuñ

2490. Ele aldı egerçi her kîh ü mih
Öpüben kabzasını didiler zih

2491. Görürler bir harîf-i âhenîñ pey
Ne germâ-germ ider ne saht ider dey

2492. İdinmiş yâr anı Mihr-i dil-ârâm
Dağı bir kimesneye olmamış râm

2493. Öpüp yine virürler hürmet ile
Şoğar kurbâna dilber rağbet ile

2494. Dönüp geldi serâya Mihr ü Keyvân
Dilâverlerden oldu hâlî meydân

ÂŞÜFTE-ŞODEN-İ AN SERV-İ DİL-ÂRÂ VÜ
SEMEN-SÎMÂ VÜ KEYFİYYET-İ HÂL-İ Ü DER-İŞK

2495. Dimiş efsûn-ger-i efsâne-ârâ
Hünerler ‘arz iderken serv-i bâlâ

2496. Mehi seyr itmege Nâhîd ü Bânû
Oturmuş taşda zânû-be-zânû

2497. İderler Mihri seyr ol iki ahter
Doğup bir burcdan hem-çün dü peyker

2498. Temâşâ kıldı Mihri çünkü Nâhîd
Yudı el dilden oldu cân-ı nevmîd

2499. Görüp ol sîm-ten serv-i revânı
Büt-i gūyā vü māh-ı āsmānı
2500. Göñül ‘ışkında virdi kām u nā-kām
Remīde āhū iken itdiler rām
2501. Kara zülfin Mihr itmişdi çevgān
Dili ser-geştesin top itdi cānān
2502. Nebîz-i ‘ışk idüp mest ol nigārı
Dükendi şabrı kalmadı qarārı
2503. Urup key lāle-veş bağrına sevdā
Ağup su gibi göñli oldı şeydā
2504. İdüp çün Müşterî Mihr ile bāzār
Olur ‘ışkı metā‘ına harīdār

MM 32b [21b]

2505. Olup çün sāye-i serv o fütāde
Virür ‘aqlını çün gül-berg bāda
2506. Yağar qalbini nār-ı ‘ışk-ı dilber
Hemīşe şem‘ gibi dūd-ı ber-ser
2507. İdüp çün şubḥ Mihr ile yağa çāk
Yüzi üzre düşer çün sāye ber-ḥāk
2508. Görüp zülfi yanında dāne-i ḥāl
Düşer ol dāma mürğ-i fāriğü’l-bāl

2509. Olur Nāhīd māh-ı Mihr-sīmā
Hemīn çün zerre-i ser-geşte şeydā
2510. Çü ‘ışk-ı dilber-i hūrşīd-ruhsār
İder ol māhı ser-geşte felek-vār
2511. Bu sevdādan saçı gibi müşevveş
Sipend-i hālī gibi dil pūr-āteş
2512. Şovuk āhı yaşın efsürde kıldı
Dili tābı gülün pejmürde kıldı
2513. Olur sünbülleri gibi fütāde
Karārın virdi çün gül-berg bāda
2514. Olur merğūli mānend-i şikeste
Serāpā ‘ışk zencīriyle beste
2515. Tolup dūd-ı hevā nāzūk dimāğı
Olup tīr[e] anuñ rüşen çerāğı
2516. Kümeyti eşkinüñ Ceyhūnı geçdi
Hadengi āhınuñ gerdūnı geçdi
2517. Şayup yıldızları māhuñ sitāre
İderdi şubha dek çarha nezāre
2518. Cihān çü çeşm-i sūzen çeşmine teng
Teni bir rişte oldu kehrübā-reng

2519. H̡ayāl-i ‘arız u zülf-i dil-ārām
Nedīmi maḥremi her şubḥ [u] her şām
2520. Zebān-ı pür-füsūnı pür-fesāne
Dili cānında ğamdan şad-zebāne
2521. Kaçan derd ile dilden eylese āh
İderdi keh-keşāna çarḥda rāh
2522. Çıkup serpūşdan mūy-ı mu‘anber
Ham oldı ğuşşadan serv-i semen-ber
2523. Döküp yaşlar iderdi āh u nāle
Kılurdu eşk-i gül-bergini lāle
2524. Kılur destin geh efkār ile gül-gūn
Akıdur lūlesi engüştinüñ ḥūn
2525. Yaşın sürḥ itdi müjgānını ḥāme
Yazar berg-i gül üzre şevḳ-nāme
2526. Başında tāt yok pāyında ḥalḥāl
H̡ayāl-i dilber ile mest ü hoş-ḥāl
2527. Yatur ḥāk üzre ol gül-çehre Bānū
Derīde cāme vü ḥābīde bāzū
2528. Şaçılmış dūrleri çün necm-i raḥşān
Zemīni āsmān itmişdi cānān
2529. Dökülmiş sālīdinden la‘l-i rengīn

Güsiste gerdeninde ‘ıkd-i Pervîn

2530. Şadef gibi teni gūşı dürerden
Beli mû gibi âzâde kemerden
2531. Kemendîn gīsüyı kılmış güşâde
Perendîn câmeyi kılmış fütâde
2532. Havâyı itdi müşgîn-büy mûyı
Zemîni itdi dîbâ reng-i rûyı
2533. Giceden nâle vü efgân tâ rûz
Seherden şâma dek feryâd-ı dil-sûz
2534. İçüp gözyaşını zârî kılurdu
Figân idüp ciger-ẖârî kılurdu
2535. Sipâh-ı ışk çün kim çekdi şemşîr
Göñül sulţânına kalmadı tedbîr
2536. Olup cân u göñülde vaşla müştâk
Dükendi şabrı oldu tākātı tāk
2537. Ciger pür-âteş vü dîde tōlı âb
Gelemez seyl ü âteşden göze ẖâb
2538. Ruḥınıñ rengi beñzerdi nebîze
Velîkin döndi ğamdan sünbülîde
2539. Gözi yaşı içinde mähî Nâhîd
Virür şu‘le şuda çün ‘aks-i ẖurşîd

2540. Şu resme çāk iderdi perniyānı
Görinür idi nāfı vü miyānı

2541. Gözinden gāh yaş döker gehī hūn
Akıdur geh Fırat vü gāh Ceyhūn

2542. Yaşından çeşmi hūn-ālūde oldı
Ruḥınuñ sīmi zer-endūde oldı

2543. Döküp ğam māteminden başına ḥāk
Sirişki yir yüzini kıldı nem-nāk

2544. Olup dil-teng hem-çün ğonce-i gül
Yolar reyḥān saçın ol zūlf-i sūnbül

2545. Kātı yanmışdı ‘ışk odına cānı
Dökerdi yaş ki teskīn ide anı

2546. Olup bādām-ı terden şūr piste
Olur fındıkları dürden şikeste

MM 33a [22a]

2547. Tıutup ruḥsārınuñ mir’ātini jeng
Cihān olmuşdı şehlā çeşmine teng

2548. Felek gibi etegi pür sitāre
Kılurdu şubḥa dek çarḥa nezāre

2549. İki Hārūtı düşmiş çāha ğamdan

Bükülmiş kâmeti bār-ı elemden

2550. İdüp mihriyle Mührüñ nâle vü âh
Hilâl olur bir ay olmadan ol mäh

PORSİDEN-İ DĀYE ḤĀL-İ NĀHĪD-RĀ VÜ
DĀNİSTEN-İ ĀŞÜFTEĞİ ĀN PERĪ-RUḤSĀR

2551. Dimiş ol kâşif-i esrār-ı pinhân
Fesâne-sâz- şâh-ı sihr-i hûbân

2552. Mehûñ bir Dāyesi var idi fettân
Kühen çün Zâl dāyim işi destân

2553. Çü Keyvân kende pür vādī-i Cevzâ
Ṭabīb-i derd-i bīmārân-ı sevdâ

2554. Gehī ma‘şūk olmuş gâh ‘âşık
Muvâfık-sâz-ı yâr-ı nâ-muvâfık

2555. Görür Nāhīdi kim bīmār u ğam-gīn
Boyamış kanlu yaşı ile bālīn

2556. Çü Mihr âşüfte ḥâl olmuş nigārīn
Döker yılduzları mäh ile Pervīn

2557. Yağa çāk eyleyüp çün gül semen-ber
Bırakmış lāle gibi başdan efser

2558. Elin öpüp didi ey cān māder

Sipih-r-i çüstde raḥşende aḥter

2559. Dilüñ ḥurrem lebüñ pür ḥande olsun
Hemîşe ṭālî'üñ ferḥunde olsun

2560. Neden şehlâ gözüñ oldı dür-efşân
Neden zülfüñ gibi olduñ perîşân

2561. Niçün gönlegüñ oldı ḡonce-veş teng
Niçün tutdı yüzüñ mir'âtini jeng

2562. Gözüñ pür eşk ü cânuñ pür melâlet
Neden geldi saña bilsem bu ḥâlet

2563. Niçün ey kân-ı zer deryâ-yı gevher
Dil ü cāndan girāmî rûḥ-perver

2564. Seni incitdi mi ey māh-ı şuḡrâ
Dimāḡuñ yoksa pür mi oldı sevdâ

2565. Naẓar mı irdi sen serv-i revāna
Ya dil mi degdi sen āşûb-ı cāna

2566. Serāda seyr idüp dāmen keşîde
Şalınurduñ sen ey serv-i resîde

2567. Gül-i sîr-âb bigi şād u ḥandân
İderdüñ bâḡ u rāḡı geşt ü seyrân

2568. Giyüp gül gibi her gün ḥil'at-i nev
Şalardüñ meh gibi bir burca Pertev

2569. Ne āzürde tenüñ derd ü elemden
Ne ğam-ğın göñlüñ āşüb-ı sitemden

2570. Gice çün nergis-i sîr-âb hufte
Seher çün lāle-i handân şüküfte

2571. Gezerdüñ bāğda ey kebg-i reftâr
Seni şayd eylemiş şayyād-ı ğaddâr

2572. Kıruban cilve-ğāhuñda meger dām
Dilüñ rām eylediler ey dil-ārām

2573. Dağı ta'lim kılmamışdı üstād
Kitāb-ı ıışqdan kim idesin yād

2574. İşüñ lu'b idi lu'bet-bāz-ı gerdün
Velikin eylemiş lehvüñ diger-gün

2575. Bu işi dīde-i mekkār idüpdür
Ol iki cādū-yı hūn-h'ār idüpdür

2576. Ne cevherdür gözüñden ağıdan dürr
Ne sevdādur dimāğuñ eyleyen pür

2577. Ne sevdā ile bīmār olduñ ey cān
Bilelüm eyleme derdüñi pinhān

2578. Dileyen kimsene derdine dermān
Eṭibbādan ide mi hīç pinhān

2579. Ururlar baħr içinde kaçra bünyād

Düzerler āsiyā kim ˆoldurur bād

2580. Baña di ˆālũni iki gözũm sen
Kılayum sa'y ben mehmā ki emken

2581. Beni bīgāne şanma āŝināyam
Şadākatde çũ şubh-ı pür-şafāyam

2582. Vefā baħrinde ben ol cũy-bāram
Ki senũñ ile pürdür der-kenārum

2583. Anadan ˆoĝalı ey māh dīdār
Kıluram ˆidmetũni ben perestār

2584. Gice koynumda cānum bigi der-ber
Melek-vārī seħer dũşumda ekşer

2585. Nereye gitseñ ey serv-i ˆamer-bār
Giderdũm sāye-veş yanũca nā-çār

MM 33b [22b]

2586. Geçem serden dimeyem kimseye rāz
Senũñ başuñ iˆũn ey şũħ-ı ˆannāz

2587. Cemālũñ mihr iken ey māh-peyker
Revā mıdur ola bī-nũr u bī-fer

2588. Bilelũm biz de bu derde sebeb ne
Bu zaħmet çāresi kimden 'aceb ne

2589. Görür çün Dāyeyi dil-dār ḥālī
Aña ‘arz itdi bir bir vaşf-ı ḥālī
2590. Utanuraḳ kızaraḳ iderek nāz
Didi sırrını aña ol füsün-sāz
2591. İdüp sevdā belāsından ḥikāyet
Ḳılur hicrān cefāsından şikāyet
2592. Didi ne şabr ḳıldı ne ḥod ārām
Beni ḳorḳum bu eyler ‘ışḳ bed-nām
2593. Baña bir çāre ḳıl ey Dāye lillāh
‘Adem mülkine dutdum yoksa ben rāh
2594. Ya dermān eyle baña ya gel öldür
Nice bir ağlayayum bini güldür
2595. Kerem eyle bu derde eyle dermān
Deger ne düşdi oldum boynuña ḳan
2596. Bilüp göñli murādın oldı ḥandān
Didi āsān bu iş ey şāh-ı ḥübān
2597. Bu kārı ḥāşıl eyler sa’y fi’l-ḥāl
Tekāsül itmeyem ḳılmayam ihmāl
2598. Bulam sa’y itmek ile saña çāre
Şaram ol dil-sitānı sen nigāra
2599. Ḳavuşduram seni ol dil-rübāya

Getürem iki gözi bir araya

2600. Olasın sen bu ğam bendinden āzād
Görüben ben daḥı anı olam şād

2601. Vişālinden nigāruñ olma nevmīd
Kırān eyler yakında māh u ḥūrşīd

2602. Naşīb olsa kaçan bir kişiyē kām
Gelüp vāşıl olur elbet ser-encām

2603. Bilürsin sen daḥı ey dürr-i nā-yāb
Ki bālāya belā ile aḳar āb

2604. Çü vaḳt ire vü şu aḳa inişe
Gerekmez hergiz aña küng ü tīşe

2605. Çü vaḳt ire irür iḳbāl eli dest
Gerek hüşyār ola ādem gerek mest

2606. Kaçan olmalu olsa şāh-ı pür-bār
Yağar vaḳti ile bārān ey yār

2607. Muvāfıḳ çün gele tedbīre taḳdīr
Ne lāzım ol işe endīşe tedbīr

2608. Semenden tāzesin ey ḥadd-i lāle
Hezār-āvā gibi eyleme nāle

2609. Utanup ‘arīzuñdan āb olur gül
Niçün piçān olursın hem-çü sünbül

2610. Olup sen serv gibi pāy-der-gil
Revā mı olasın çün mürğ-i Bismil
2611. Oluban dā'imā çün şubḥ-dem serd
Bu resme olma şayrı gibi ruḥ zerd³⁰⁷
2612. Çü nîlûfer oluban ğarḳa-i āb
Gözün̄den dökme dā'im eşk-i ḥûn-āb
2613. Tolarsa daḥı yanum gül gibi ḥār
Sürinem yüzüm üstine şabā-vār
2614. Nice isterse görñlüñ ey perī-zād
Seni ol resme idem ḥurrem ü şād
2615. Baña ḥelvā yemekçe gelmez ey māh
Bu işüñ çāresi vallāh u billāh
2616. Tapuñ Nāhīddür ol Mihr-i yektā
İder Nāhīde Mihri cüft-i Cevzā
2617. Bu işi fikr idüpdür şāh u Bānū
Göreliden Mihri ey māh-ı perī-rū
2618. Egerçi senden eylerlerdi pinhān
Bu iş bitmişdür ey ḥūrşīd-i tābān
2619. Didi bu sırrı aña çünki Cevzā
Feraḥdan cūş ider mānend-i deryā

³⁰⁷Şayrı: ḥayrı M.

2620. Ayıtdı kim yapuşdum dāmenüñe
Ölürsem dağı ıanum gerdenüñe

2621. ıurup Dāye yerinden ıüst ü ıālāk
Varup Bānūnuñ öñinde öpüp ĥāk

2622. Didi luıf eyle ey Belķis-ı řānī
Serāy-ı devlete bānū vü bānī

2623. Dururken ey hilāl ebrū yüzi māĥ
Bugün bir nesne geldi ıalbe nā-gāĥ

2624. Ki ol ferruĥ-ruĥ u řirīn-řemāyil
Ki zātın zeyn ıılmışdur fażāyil

2625. Bilinmez bunda şimdi gerçi adı
Mu‘ayyendür ki ĥusrevdür nijādı

2626. Degülse pūr-ı řāĥ-ı heft kiřver
‘Acībdür bu perī-zād u semen-ber

2627. Getürdügi cevāhir dağı ey māĥ
Delālet eyler aşında ki dür řāĥ

MM 34a [23a]

2628. şeh-i ‘ālem dağı anı beğāyet
‘İnāyet eyleyüp eyler ri‘āyet

2629. Hele bir mīĥmāndur ehl-i ‘izzet
Zelīl itdiyse n’ola şimdi ĥurbet

2630. Daḥı artuḡ gerekdür aña terḡīb
Ki şāhı itmeyeler ḥalk ta'yīb
2631. Gelürse bir gedāya daḥı mihmān
Ḳomaz ḡayruñ evinde anı ey cān
2632. Ḳonar mı ehl-i sūḡ evine sulṡān
Şıḡar mı mūr küncine Süleymān
2633. Hümā ḡār üzre eyler mi nişīmen
İdinür mi melek ıṡṡablı mesken
2634. Ol işi eyleme kim ḡāş ile 'ām
İşidüp eyleye nefrīn ü düşnām
2635. Begendi sözlerini Bānū-yı Çīn
Ayıtdı 'aḡluña ey Dāye taḡsīn
2636. Benüm fikrüme daḥı ḡāḡ ü bī-ḡāḡ
Gelürdi kim niçün böyle ider şāḡ
2637. Şeref evinde niçün ḡoya anı
Ḳişi şöyle mi gözler mīhmānı
2638. 'Azīz olur bu ḡalk içinde mihmān
Ri'āyet itmemek mihmānı noḡşān
2639. Bu sözleri diyüp ol ḡüsn māḡı
Oḡutdı içerü Keyvān şāḡı
2640. Bu sözleri diyicek şāḡa Bānū

Didi hoş dirsın ey mäh-ı perî-rû

2641. Getür dâ'im anı bunda serāya
Gerek gerdün ki menzil ola aya

2642. Kāmer lāyık degüldür degme burca
Güherdür koymayalum degme dürce

2643. Murādum bu benüm ey şüret-i Çîn
Baña dāmād ola ol serv-i sîmîn

2644. Naşîb ola ola kim Mihre Nāhîd
Yaraşur Zühreye cüft olsa hürşîd

2645. Revā mıdur ki andan gayrı âdem
Ola hem-h'ābe Nāhîd ile bir dem

2646. Tezerv ile tezerv bāz ile bāz
Gerek cüft olmağa ey mäh-ı tannāz

2647. Yine tūṭî gerek tūṭîdür ol mäh
Beğāyet bābıdur Nāhîdüñ ol āh

2648. Didi Bānū naşîb itdiyse Allāh
Maḥal gāyet maḥal gördük hür ey şāh

2649. Bilür sulṭān-ı 'ālem daḥı zāhir
Müheyyā oldu ol ḥelvā-yı fāḥir

2650. Nihāl idi irişdi ol şanevber
Boyı boyımuza oldu beraber

2651. Yedi yaşında kız ey şāh-ı kişver
Gerek yā erde yā yirde dimişler

2652. Müheyyā devletüñde cümle esbāb
Dügün fikrinde ol sen dağı yab yab

2653. İşidüp sözlerini Dāye ānī
Didi Nāhīde hurrem oldu cānı

2654. Sevincinden oturup turıcağ cāy
Bulamaz ol gözi hūnī kaşı yay

2655. Hevā-yı dilberi tāb-ı cüvānī
Mey-i tāze gibi kaynatdı kanı

**BÜRDEN-İ ŞĀH KEYVĀN ĀN ŞĪR ŞİKĀR-RĀ BE-ŞİKĀR U
KÜŞTEN-İ BEBR ĀN-BÜT-İ MİZMĀR-I ŞECĀ‘AT**

2656. Kemend-endāz şayd-ı hūb-ı dil-keş
Dimiş ney nāvekinden saçup āteş

2657. Seher-geh urdı çün kim şubḥ-dem dem
Münevver oldu hūrşīd ile ‘ālem

2658. Kığırdup Mihri didi şāh Keyvān
Niçe kim mest olalum gāh hayrān

2659. Yimege içmege olmaya pāyān
[Gide]lüm eyleyelüm şayd u seyrān

2660. Didi fermān senüñ ey şāh-ı ‘ālem

Buyuruñ kim irişmez bu deme dem

2661. Havā āsūde itmez yaza raḥmet
Zemīn bī-gildür oldı yüze furşat

2662. Şalalum keklige pervāzī bāzı
Ḥavāle idelüm āhūya tāzī

2663. Külengi idelüm şāhīn ile şayd
Pelenge eyleyelüm nāveki kayd

2664. Hümāyūn fāl ü ferruḥ ruḥ cihān-gīr
Binüp fi'l-ḥal kıldı 'azm-i naḥçır

2665. Mübārizler çü şīrān şikārī
Güzeller çün gevezn-i mürğ-zārī

2666. Kimisi öpdürür āhū içün yüz
Ki her bir nāb-ı aḥkerdür ciger-süz

MM 34b [23b]

2667. İdicek kendözini şayda pertāb
Olur her nāḥunı bir gūra kullāb

2668. Yanında kiminüñ derende tāzī
Ki ide gūr u āhū ile bāzī

2669. Qamusı tīz-ceng ü bād-reftār
Qamusı ejdehādur şīr-girdār

2670. Kamu hınnālu vü zencîri zerrîn
Harāmîler gibi hûnî vü pür-kîn
2671. Elinde götürür ba‘zısı şeh-bâz
Ki bir mürğ idemez öñinde pervâz
2672. Götürmiş kimi şāhîn-i şikârı
Ki şayd ide küleng-i kûhsârı
2673. Nice şāhîn felekde neşr-i t̄âyir
Göricek elde olmaz anı sâyir
2674. Şikârı bekler olup cüst ü cûda
Komazlardı şikârı dest-i cûda
2675. Güzer-gâhı tutar yüziyle bâzı
Tolar şayyâd ile eṭrâf-ı yazı
2676. Gezer şayd isteyüp ol hûr manzar
Elinde kıavs çün ebrû-yı dilber
2677. Birinde destinüñ tîr-i ciger-sûz
Nigârîn ğamzesi mânendi dil-dûz
2678. Yâküp cânına şayduñ tîĝı âteş
Zemîni eyledi tîri münakkaş
2679. ‘Aceb nakş oynadı nakşa bu nakkaş
Ki sürh ile münakkaş oldu her taş
2680. Mülemma‘ düşdi hûn-ı şayd ile berf

Döküldi şanki kâfûr üzre şengerf

2681. Şikâr eylerdi bir cānibde Keyvān
Vuḥûş üzre iderdi tîr bārān

2682. Meger var imiş ol şahrāda bir bebr
Ki altından³⁰⁸ geçermiş ḥavf ile ir

2683. Hıṭādan gelmiş itmiş anda mesken
Kılup kendüye ol şahrāyı me'men

2684. Gözinüñ her biri bir ṭās-ı pür-ḥûn
Dehān-ı pür-şerārı çün dem-i tûn

2685. Çi ger kûh idi lîkin bād-reftār
Çü şîr ammā ki çün gör ādemî-ḥ'ār

2686. Kaçan hışm eylese gösterse dendān
İriyüp āb olurdı saḥt sendān

2687. Beḡāyet tîz ceng ü tîz dendān
Alursa mûm olur aḡıza sendān

2688. Zebān aḡzında olmuş idi sūhān
Anuñçün tîz idi şemşîr-i dendān

2689. Anuñ her nāḥunı bir ḥancer-i tîz
Anuñ her nāb[ı] bir şemşîr-i ḥûn-rîz

2690. Hemîn çengāli şemşîr idi bürrān

³⁰⁸altından: ötenden M.

Hemîn dünbâli şu‘bân idi pîçân

2691. Kaçan hısm ile senge ursa dünbâl
Degerdi şîr-i şerze nâb u çengâl

2692. Şabâ yanından anuñ geçmez idi
‘Ukâb üstinden anuñ uçmaz idi

2693. Kaçardı hamlesinden pîl ü şu‘bân
Olurdi na‘rasından şîr lerzân

2694. Kaçan hısm ile ursa arza pençe
İderdi pençesi gâve şikence

2695. İraqdan beñzer idi bir heyûna
Kavâ’im üzre cismi Bî-sütûna

2696. Yürüyüp çün kim itdi ‘azm Keyvân
Mübârizler kaçup oldı perîşân

2697. Varup karşı aña Mihr-i cihân-gîr
Atup rânına bebrüñ urdı bir tîr

2698. Koyup Keyvânı itdi Mihre âheng
İder ol şîr çengî bebr ile ceng

2699. Atıldı bebr sehmi ile şeb-reng
Ayağı şaşdı düşdi âhenîn-çeng

2700. Ayağ üzre tırınca ol semen-ber
İki düşına urdı pençesin [bebr]

2701. Belinden çekdi hançer Mihr çālāk
Dutup hulkumın itdi sīnesin çāk

2702. Olup kaşşāb-vārī kanına ğark
Batar şeb-rengine çālāk çün berķ

2703. Du‘ālar itdi Mihre şāh Keyvān
Cevāhir oldı ol serv üzre bārān

2704. Urup gerdūna küşte ejdehāyı
Getürdi şehr-i H̱ārezme belayı

2705. Anı çekmekden oldı gāv bī-tāb
‘Azefden oldı her bir mūyı mīzāb

2706. Olup bār-ı girān ol pīl-i vārūn
İderdi nāleler çün çarķ-ı gerdūn

2707. Görüben şehr halkı oldı hayrān
Didiler āferīn hey Mihr-i tābān

2708. Cihān turdukça tur ey vāriş-i Cem
Zamāne bir kıluñı kılmasun kem

MM 35a [24a]

2709. Serāya geldi çün Mihr ile Keyvān
İcāzet istedi kim gide cānān

2710. Didi ey ----- kon vīrānemüzde
Vaţan dut luţf idüp kāşānemüzde

2711. Ne deñlü sa'y kıldı ise cānān
İcāzet virmedi kim gide Keyvān
2712. Żarūrī atdan indi serv-i āzād
Serāy-ı şāha girdi ħurrem u şād
2713. Serāyı gördi ħurrem hem-çü mīnū
Ki ider ħūr aña zūlfini cārū
2714. Şafāsı şuffesinüñ şubĥ-ı iķbāl
Fezāsı ħānesinüñ genc-i āmāl
2715. Mümeħhid ferş ü mermerden memerrler
Muvaşşıl ābnūs u āc derler
2716. Ser-ā-ser ferşi dībā-yı mülevven
Münaķķaş saķfı çün gerdün müzeyyen
2717. Döşeyüp atlas u zer-beft ü dībā
İderler bāġ-ı cennet gibi zībā
2718. Yatup dībālar üstinde dil-ārām
Ĥuzūr itdi begāyet kıldı ārām
2719. Geçüp dil gibi şadra ol perī-zād
Olur fi'l-cümle cānı ġamdan āzād
2720. Nezāketle gelüben Dāye fi'l-ĥāl
Didi māha mübārek olduġın fāl
2721. Çü āġāh oldu ol serv-i gül-endām

Ki tūbā tıtdı cennet içre ārām

2722. Çıkup ol gice bāma şāh-ı hūbān
Temāşā itdi Mihri māh-ı tābān

2723. Oturmuş gördi ol hūrşīd-i tābān
Şacı kāfur gözi cādū-yı fettān

2724. Dağı şāfī ruḥı āb-ı ḥayātı
Leb[i] şehdi utandurur nebātı

2725. Dökülmüş dūşına gīsū-yı pür-tāb
Şaçılmış ḥaddi üzre ‘anber-i nāb

2726. Şeb-i tārīkde mānend-i meh-tāb
Virürdi zülf[i] altından ruḥı tāb

2727. Dağı ‘āşıqlara şem‘-i şebistān
Leb-i la‘li şarāb-ı mey perestān

2728. Kemend-i zülfinüñ çün mār ey cān
Ruḥı nārından olmuş idi pīçān

2729. Olur Nāhīd baḳduḡınca giryān
İder baḡrın ol āteş-pāre biryān

2730. Nigāruñ mihr[i] mihr-i mihr-engīz
İderdi baḳduḡınca āteşin tīz

2731. Giderdi bir nefesde ‘aḳlı şad-bār
Yine kendüsi devşürürdi nā-çār

2732. Baḳardı cāmdan ol dil-sitāna
Gözi nergis boyı serv-i revāna
2733. İdüp seyrān cemāl-i Müşterīyi
İderdi cām ile da‘vet perīyi
2734. Yüzi tābına döymeḡ çeşm-i gül-fām
Zarūrī aña çeşmek oldı ol cām
2735. Ḳarañu dünḡe idüp pās-bānlık
Ḳılurđı ol ḳamer-veş dīde-bānlık
2736. İder hıyre gözi hūrşīd-i tābān
Görinür āyīnede līk āsān
2737. Nice āyīne olmasun aña cām
Tecellī itdi andan ol dil-ārām
2738. Görinürdi ‘ayān ol hūb-çehre
Ḳicāb ola mı şīşe tāb-ı Mihre
2739. Giceden şubḡa dek ol müşğ-i ġīsū
Nigāruñ bāmını bekler çü Hindū
2740. Ḳamer-girdār her gün ol gül-endām
Çıḳardı bāma olduğı gibi şām
2741. Ġurūb itdüğı gibi gökde hūrşīd
Toğardı bāmḡa meh gibi Nāhīd

2742. Oturup kendözin ğam-gīn ü hayrān
İderdi māh gibi dün ile seyrān

2743. Gice yig idi yanında seherden
Ki hūrşīdi olurdı dünle rūşen

2744. Bunı ‘ādāt idindi ol meh-i nev
Kamer gibi olur her gice şeb-rev

2745. Hümā gibi konup her gice bāma
Bağardı şubha dek māh-ı tamāma

2746. Mehi rencūr kıldı derd-i dūrī
Dükendi kalmadı berg-i hūbūrı

2747. Dili teşne aķar yanında kevşer
Nice ğam yakmasun cānına āzer

2748. Kığırup yanına Dāyeyi dilber
Didi ey müşfiķ u ferhunde māder

2749. Mecālüm kalmadı şabrum dükendi
Boşandı nāgeh elden dil semendi

2750. Beni güldürse rüz-ı vaşl-ı cānān
Şeb-i hicrān niķe bir ide giryān

MM 35b [24b]

2751. Keremler idüp itdūñ gerķi çok cehd
Velī kanı bizümle itdügūñ ‘ahd

2752. Tamām it luṭfuñ ey cān kirāmı
Ki māü'l-in'ām illā bi't-tamāmī

2753. Didi ğam yime ey serv-i gül-endām
Bitince bu işüñ kılmayam ārām

MEDḤ-KERDEN-İ DĀYE NĀHĪD-RĀ PĪŞ-İ MİHR

2754. Dimiş efsāne-gū 'Aşşār-ı sāḥir
Belāġat-pīşe vü fitende māhir

2755. Ki bir gün ṭurdı vardı Dāye Mihre
Güneş burcına geldi şanki Zühre

2756. Yüz urup didi kim ey genc-i selvet
Sözüm var diyicek sen māha ḥalvet

2757. İder ḥalvet-serāyı Mihr-i tābān
Didi söyle sözüñi itme pinhān

2758. Ayıtdı Dāye kim ey nūr-ı dīde
Seni Ḥaḳ cāndan itmiş āferīde

2759. Ṭapuñdur vāriş-i Keyḥusrev ü Cem
'Azīz ol cān-ı Şīrīn gibi her dem

2760. Bilürsin Ḥusrev-i ġitī-sitānı
Dutupdur tīġ ile mülk-i cihānı

2761. Serāyında bunuñ bir duḥteri var
Nice duḥter fūrüzān aḥteri var

2762. Şadā-yı ḥüsni dutmuşdur cihānı
İşitdi şahre-i şammā da anı
2763. Ruḥı çün mihr-i bī-hem-tā-yı āfāk
Cemāline melekler gökde müştāk
2764. Yaratmış kendü nūrından anı Ḥaḳ
Ser-ā-pā cismi cāndır şanki muṭlak
2765. Yüzi gündendurur alnı kamerden
Dişi dürdendurur la‘li şekerden
2766. Cemāli bāğı cennetden nümüne
Açılmış gül ruḥında gūne-gūne
2767. Cebīni māhı beñzer āfitāba
Yüzi yüz berge ḥālī müşg-i nāba
2768. Ruḥı āteş beñi od üzre ‘anber
Zihī ‘anber zihī raḥşende micmer
2769. Yüzi çün gül-sitān-ı büstānī
Miyān-ı büstān şekker-sitānī
2770. Yüzi renginden anuñ bāğ-ı rengīn
Şaşı būyından anuñ bād-ı müşgīn
2771. Ruḥı serv üzre bitmiş berg-i nesrīn
Beñi berf üzre ḳonmuş zāğ-ı miskīn

2772. Yüzi m̄ha miyānı m̄ya beñzer
Lebi la‘le dişi l̄l̄ya beñzer
2773. Şacı müşḡin ‘ineb ruh āb-ı engür
Ceb̄ininüñ ğulāmıdur dü k̄f̄ur
2774. Mu‘anber kāk̄üli v̄ü h̄āl[i] müşḡin
Gözi nergis yañağı verd-i nesr̄in
2775. Şacı çün s̄ünb̄ül-i p̄ür-tāb u p̄ür-ḥam
Lebi çün engeb̄in ü bādedür hem
2776. Gülinüñ mār-ı müşḡin bāğ-bānı
Lebinüñ düzd-i ḥ̄un̄ı pās-bānı
2777. Şan ebr-i t̄ire z̄ülf-i t̄āb-dārı
Mehi nev ebr içinde ğuş-vārı
2778. Kemān kaşında vesme toz-ı müşḡin
Meh-i nev ğuş-vārı silk-i Perv̄in
2779. Gözi cād̄usı ş̄üh-ı merd̄üm-efgen
Semen s̄imā semen s̄ine semen ten
2780. Beğāyet ḥ̄übdur ol ş̄üh dilber
Dehānı noḳṭa-i mevh̄uma benzer
2781. Dehānı teng çün m̄im ‘aḳ̄ıḳ̄in
Dür-i dendānı çün dendāne-i s̄in
2782. Henüz āl̄ude ş̄ir ile dehānı

Cihānı tıtdı ammā dāstānı

2783. ‘Acā’ib emlah u şīrīn zebāndur
Halāvetde sözi şekker-feşāndur

2784. Tenine reşk ider mīrī harīrī
Hacil eyler şacı müşg-i ‘abīrī

2785. Teni şāfīdürür çün āb-ı hayvān
İki nāzük habābı iki pistān

2786. Boyı bir servdür anuñ hīrāmān
Gül-āb ile pūr iki şīşe pistān

2787. Şikem çün tahte-i kākūm ter ü nerm
Şafāsından olur cān u göñül germ

2788. Müdevver nāfı anuñ cām-ı sīmīn
Teri nāzük teni çün berg-i nesrīn

2789. Sürīni kūr līkin çeşm-i āhū
Cemāli hūr līkin tab‘ı cadū

MM 36a [25a]

2790. Sürīni kūh līkin sīm-i sāde
Muḳaffel hokḳası tab‘ı güşāde

2791. Aña teşbīh iderdüm Bīsütūnı
Velīkin Bīsütūnuñ yok sūtūnı

2792. Dil ü cān rān-ı nermīnūñ zebūnı
Binā-yı hūsninūñ sīmīn sūtūnı
2793. İki zānūları āyīne-i cān
Nice āyīne māh u mihr-i raḥṣān
2794. Dü pā ḥunnālu ol serv-i ḳamer-bār
Ḥamāme kaʿbludur kebg-reftār
2795. Ḳınalı ayağınd[a] sīm ḥalḥāl
Hilāliyle şafaḳdan vird[i] timşāl
2796. Topuğınūñ iki yanında ey cān
Esīr-i dil içün var iki zindan
2797. Zenaḥdānında bir ḥūbuñ yoḳ ol çāh
Ḳıyās it kim nice dilberdür ol māh
2798. Müzeyyen serv līkin nuḳre-i ḥām
Semen-sīmā perī-peyker gül-endām
2799. Yürütse şīve ile müntehāsın
İdinür kuḥl ḥūrā ḥāk-i pāsın
2800. Büt-i şimşād-ḳadd ü lāle-rūdūr
Gül-i kāfūr-reng ü müşg-būdūr
2801. Boyuna beñzedürdüm ey perī-zād
Ḥırāmān seyr ḳılsa serv-i āzād
2802. Yürürse nāz ile serv-i revāndūr

Çıkarsa tahta mihr-i āsmāndur

2803. Yüzini görse Rıdvān ide ikrār
Diye cennetde yok bu vech-i dīdār

2804. Kaşında vesme yok haddinde gāze
Yüzi şad-bergden biñ kerre tāze

2805. Kemāl-i hüsnine irişmez idrāk
Bahāne zilletinden rūh-veş pāk

2806. Müzehheb cāmelü zerrīn kemerlü
Muraşşa‘ tāclu raḥşān güherlü

2807. Selāṭīnler ümīd ider vişālin
Göremezler meger düşde ḥayālin

2808. Görünmez nergise ol serv-i gül-bār
Ki nergis ḥıyre-çeşm olur ḳadeḥ ḥıār

2809. Ser-āyīnedür her dūn neḫāre
Yumulmaz şubḫa dek çeşm-i sitāre

2810. Meger āyīne görmişdür cemālin
Meger şu seyr idüpdür ḥadd ü ḥālin

2811. Meger şāne urupdur zülfine dest
Meger kim cām öpe ağızın bulup mest

2812. Meger ḥalḫāle pā-būs ola rūzī
Diñer ney kim göre ol dil-fürüzı

2813. Meger ayağına yüz süre dāmān
Yürürken nāz ile serv-i hīrāmān
2814. İder hīdmet aña biñ hūb duhter
Melek-manzar perī-peyker kamer-fer
2815. Boyınuñ mişli yok devrān içinde
Ne mülk-i Rūm ne Īrān içinde
2816. Şu cennet kim cihānda oldı meşhūr
Serāyıdur anuñ ol hūrlār hūr
2817. Cihānı dutdı vaşfı güft ü gūyı
Şalupdur dilde od cüst ü cūyı
2818. İder dīvāne haddi hūr-ı ĩni
Kılur pervāne Cibrīli cebīni
2819. Hārīdār oluban şāhib külehler
Dilerler her tarafdān pādşehler
2820. Bulamaz cüft lāyık şāh-ı āfāk
Anuñcün tākıdur ol māh-veş tāk
2821. Geçende oynar iken top u çevgān
Seni görmiş meger ol şūh-ı fettan
2822. Süleymānsın sen ol Belķīs-ı devrān
Gerek elbette Belķisa Süleymān
2823. Ser-i zūlfuñ kopup gönlin çü çevgān

Mübârek başın itdi gūy-ı meydān

2824. Kimi şayd itmege ‘ışk itse tedbîr
Melek ise felekde ide naḥçîr

2825. Hevāñ ile o şem‘-i ‘ālem-efrūz
Yanar pervâne gibi her şeb ü rûz

2826. Egerçi zen za‘îf ü nâ-tüvāndur
Dilārâ-yı dilîrân-ı cihāndur

2827. Bu resme dil-rübâdan almasañ kām
Yigitlikden ne işşı ey dil-ārām

2828. Temāşâ eyler gör kim ḥalk-ı âfāk
Ḳamusı cüft degül birisi ṭāk

2829. Müsâ‘id çarḥ u devlet oldı çün yār
Tekāsül eyleme bu işde zinhār

2830. Sever cān u gönülde sizi Keyvān
Diler kim eyleye yirine sultān

2831. Saña lâyıḳ gören mülk-i cihānı
Revā görmeye mi ol gül-sitānı

MM 36b [25b]

2832. Gerek bende gerekse şāh-ı ‘ālem
Naşîbin cüst ü cū eyler her âdem

2833. Bunı Düstûra tenbîh eyle ey mäh
Ki destindedür anuñ ----- şāh
2834. Çü ilkā eyleye sultāna Düstūr
Biter maqşūd olur qalbūñde mesrūr
2835. Ne bildüm kim ola bu ben perestār
Bu işi lîk te'hîr itme zinhār
2836. Biter ta'cîl ile cümle mühimmāt
Dimişlerdür ki fi't-te'sîri āfāt
2837. Nebî ol maḥrem-i esrār-ı ter bil
Dimiş itmek gerek ḥayr işe ta'cîl
2838. Gerekdürür seni itmek ri'āyet
Bu sünnet ḥüb sünnetdür beğāyet³⁰⁹
2839. Bu sözden gerçi oldı ol perî şād
Velîkin itdi eski yārı da yād
2840. Münevver itdi qalbin şevq-ı Nāhîd
Ḥicābından kızardı hem-çü ḥürşîd
2841. Kaçan medḥ eyleseler bir nigārı
Olur ḥüsn ü bahā dellāle kārı
2842. Ara yirde olur midḥat bahāne
Kişiyi 'āşık eyler gā'ibāne

³⁰⁹ 2837 ve 2838. beyitlerde “ Hayırlı işlerinizde acele ediniz ta ki bir şer gelip ona mani olmasın.” ve “En hayırlı şefaatlardan biri, evlenecek iki kişinin arasında yardımcı olmaktır.” hadislerine telmih vardır.

2843. Ayıtdı Mihr ey luṭf issi Dāye
Olur şīrīn kelāmuñ ‘ışka māye
2844. Velī sen de bilürsin bunı zāhir
Ki bu işe gerekdür māl-i vāfir
2845. Gerek iḳbāl evvel ba‘dehu kām
İçilmez nuḳl olmayınca ḥod cām
2846. Bulınur ‘izzet ü devletle her kām
Pür olur dāne olsa mürğ ile dām
2847. Gelür cümle kelāmuñ baña maḳbūl
Sözünü cümle itdüm ḥayra maḥmūl
2848. Bilürem ben de bu peyvend-i şāhı
Giyürür başıma devlet külāhı
2849. Muḥaḳḳaḳ bil velī peydā vü pinhān
Degül çeşmümde çūbca taḥt-ı sulṭān
2850. Te’ehhül itmege yoḳ meylüm aşlā
Başumda vardurur bir ḡayrı sevdā
2851. Benüm bu cümle ser-gerdānluḡuma
Ġarīb olduḡum u ḥayrānluḡuma
2852. Ḥabībüm var idi dūr itdi devrān
Yürürem ben de giryān yār cūyān
2853. Sürünürem yüzüm üstine çün bād

Olam bŭy-ı viřāliyle diyŭ řād

2854. Gehī bař űzre devr itdŭm řŭ pergār
Gehī ğaltān oldum řarĥ-girdār

2855. Mu‘ayyen olmadı hergiz niřānı
Ne vech ile bulam bilmezem anı

2856. Gűrelŭm iř Hāķuñdur idelŭm řabr
Kılalum gűñlŭműze řabr ile cebr

2857. İřitdŭm ben de gűl-ruĥsār-ı Nāhīd
Ki [bī-]hem-tā imiř mānend-i ĥűrřīd

2858. Biñ űgdűğűñce imiř ol nigārın
Nijādına hezerān bār taĥsīn

2859. Birikŭp ğuşşam olsun tek dilŭm řād
Benűmdűr her ķaçansa ol perī zād

2860. Sipihrűñ olsa anuñ gibi māhı
Degerdi kűře-i ‘arřa kűlāhı

2861. Didi Dāye ki ey serv-i ser-efrāz
Nigār-ı dil-peżīr ű řűĥ-ı řannāz

2862. Ŧapuñdur ‘ākıl ű ehl-i hűner-mend
Dimiřdűr ĥalkā līkin idicek pend

2863. Ki eyű gűnűñi ey merd-i hűřyār
Kűma yavuz gűne zinhār zinhār

2864. Koma naḳdi elüñden ey perî-veş
Nice bir ġā'ib içün dilde âteş
2865. Dimişlerdür ki furşatdur ġanîmet
Cihānda hâzıra olmaya kıymet
2866. Sikender 'ālemi tutdı ser-â-ser
Gice işin komadı şubḫa dirler
2867. Bu va'd ile helāk eylersin anı
Yigitsin raḥm it öldürme cüvānı
2868. Saña ol dil-rübā dil-dāde oldu
Elin tut kim katı üftāde oldu
2869. Şaḳın āhından ol māhuñ sen ey şāh
Du'ā-yı 'ışḳ olur maḳbül-i dergāh
2870. İrer çarḫa okı ḳaddi kemānuñ
Çıkar 'arşa du'āsı bî-nişānuñ
2871. Murādına irişdür nā-murādı
Murāduñ tā vire ḳalbüñe şādî
2872. Bilürsin 'ışḳ derdin ey büt-i Çîn
Kerem kıl 'aşıḳuñı itme ġam-ġîn
2873. Yüzini görmedüñ ey şūḫ fettān
Gelür her ne ki dirsın saña āsān

MM 37a [26a]

2874. Yüzini göricek ammā nigāruñ
Hünerdür şaqlar iseñ ihtiyāruñ

2875. Ayıtdı Dāyeye ey hayra rehber
Yüzi ferruḥ sözi lezzetde şekker

2876. Şu resme gösterür reml ile aḥkām
Ki yakında gelür bunda dil-ārām

2877. Göriserem bu şehir içinde yārı
Nihāyet bulısar feryād ü zārı

2878. Budur eyledüğüm bunda tevaḳḳuf
Görem Ya‘ḳūb-veş tā rūy-ı Yūsuf

2879. Virürse yoksa baña şāh-ı ‘ālem
Cihānı durmaz idüm bunda bir dem

2880. Hele irişsün ol maṭlūb-ı cānı
Tutayum soñra her ne dirseñ anı

2881. Nice şevher aña çāker olayum
O sulṭān ben de fermān-ber olayım

2882. N’ola Nāhīd ise sulṭān-zāde
Vekīlem ben daḥı dih-ḳān-zāde

2883. Ğarīb isem n’ola ḥusrev-nijādam
Faḳīr oldum velīkin şāh-zādam

2884. Benüm de var idi t̄ac ile taḥtum
Ḥaz̄inem leṣkerüm esbāb u raḥtum
2885. Elümde s̄im ü zer yok ṣimdi ey yār
Vel̄ikin bir ḳolumda biñ hūner var
2886. Bu ‘ahde ṣāhid olsun Ḥaḳ te‘ālā
Ki cüftüm ola ol ṣimṣād-ı bālā
2887. İdinmeyem ben andan ḡayrı mühre
Olursa bir yaña mecmū‘ ‘ālem³¹⁰
2888. İderse ḡayrı ile germ pister
Elümle urayum pehlūma ḥançer
2889. Ḳor isem ḡayrılar yaṣduḡına baṣ
İlāhī baḡruma oḳ baṣuma ṭaṣ
2890. Eger ḡayrı yüze çeṣm eyleyem bāz
Dökülsün gözlerüm çün dīde-i bāz
2891. Eger virürsem andan ḡayrıya dil
Ḥūn āḡuṣte olam çün mürḡ-ı Bismil
2892. Kemer olur ise ḡayra bu bāzū
Ola o naḥīte hem-çün terāzū
2893. Ṣaçından ḡayrı bende baḡlasam dil
Daḳulsun boynuma ḡamdan selāsil

³¹⁰Kafiye bozulmuştur.

2894. Olursa ğayrı albüm ıble-ġāhı
Yüzüm ha ıbleden dönsün İlāhı
2895. Eger la‘linden ayruk isteyem cām
Cihānda cüz’ı küllı bulmayam kām
2896. Alursam andan artu māh-ı meh-rū
Olam hāli gibi Dāye siyeh-rū
2897. İdinürsem ben andan ğayrıyı yār
Olam mamūr çemi gibi bımār
2898. Bulupdur bu meel halk içre şöhet
Gerek incecük uzunca maabbet
2899. Bu resme eyledi çok ‘ahd ü peymān
Sevindi Zāl ü oldu ād u handān
2900. Du‘ālar itdi Mihre gitdi Dāye
Dili hurrem iridi meh-liāya
2901. Göricek Dāyeyi dil-dār fi‘l-hāl
Ayıtdı gürg misin ey kühen-sāl
2902. Geliüñ ġüsfeedāne degüldür
Sezersem yār bıġāne degüldür
2903. Didi ey dil-rübālar dil-sitānı
Müheyyā eyledüñ mi müjde-ġānı
2904. Senüñdür yār yime ġuşa ey māh

Naşībüñdür saña göndermiş Allāh

2905. Ayağı ile kendü girdi dāma
Ne diyelüm biz ol kebg-ḥırāma

2906. Hikāyet itdi bir bir evvel āhir
Ne söyleşdiklerin pinhān ü zāhir

2907. Nigār Hılluḡ u dil-bend-i Nevşād
İşitdi ḡāyet oldı ḥurrem ü şād

2908. Düşer bir vech ile ammā melāle
Ki dilber şabra eyledi ḥavāle

ŞİFAT-I ŞİTĀ

2909. İrişdi çünki eyyām-ı zemistān
Ḥarīr-i ḥızrdan bāḡ oldı ‘üryān

2910. Havā bār u çü enfās-ı ‘acā’iz
Semm arḡam dinilse bāda cā’iz

2911. Vuḡūşa yaḡ urup pūlāddan ḡayd
Ṭuyūrı şāḡ iderdi bī-lu’ub şayd

2912. Daḡup şu ejdehā-yı kūha zencīr
Belī berf itmiş idi penbeden şīr

MM 37b [26b]

2913. Ne menzilde semāda olsa sā’ir
Olur efsürde anda neşr-i ṭā’ir

2914. ‘Asel nice ki dutarsa zebānı
Dutılır şuda şöyle mürğ-ı ābī
2915. Şovukdan pul pul olmuş cism-i māhī
Direm-veş serd kılmış bürd māhı
2916. Batar pāyuma diyü āb-gīne
Ayak başmazd[1] bir ādem zemīne
2917. Hālā’ik ‘aksi bu cām-ı zemīni
Muşavver eyledi çün naṭ‘-ı Çīni
2918. ‘Uyūn ‘aynek daḡar bīr-i zemīne
Zemīn bir ṭabladur pūr āb-gīne
2919. Olur saṭḡ-ı zemīnūñ saḡf-ı ḡammām
Muşaffā pāre-i yaḡ cā-be-cā cām
2920. İder pejmürde geçi dey nebātı
Nebāt eyler velī āb-ı Fırātı
2921. Megesden ḡālī oldı heft iḡlīm
Pūr oldı cevḡ-i ‘ālem peşşe-i sīm
2922. Şabā seyr itse olsa şubḡ verzān
Olurdı mest gibi pāyı laḡzān
2923. Kemān-ı Rüstemi ḡallāc-vārī
Ele ebr aldı atdı penbe-kārī
2924. Zemīn ḡuşına penbe şokdı devrān

Şadā-yı bāddan k'olmaya lerzān

2925. Çıķardı aķlas-ı sebzini eşcār

Bürüñdi nev 'arūs-ı 'ar'aruñ cār

2926. Görür kim bir nefes yıl virmez ārām

Zemīn her raķnesine eyledi cām

2927. Görür yaķdurdı ebr ü baķr ider hoş

Degüldür berf olupdur yüz nemed-püş

2928. Her evi pīle döñdürmişdi devrān

Kenārında aşılmuş yaķ çü dendān

2929. Giyüp başa 'imāme serv ħurrem

Alur egnine ķāķum pīr-i 'ālem

2930. Aķaķlar penbenden naķl oldu yek-ser

Cibāl oldu sipihr ile berāber

2931. Melā'ik indi sermādan zemīne

Görüñdi 'adn dūzaķ ħūr-i 'īne

2932. Bulutdan³¹¹ tekerek olduķça bārān

Ŧaşup her nehr olurdu baķr-ı 'ummān

2933. Deñizde aķlayup māhī döküp eşķ

İderdi tābedeki ħāline reşķ

2934. Yanında şehlerüñ engüşť nā-ķār

³¹¹Bulutdan: Bulutlardan M.

Mu‘azzez olmuş idi mūmyā-vār

2935. Olup āb-ı revān üsti memeler
Berāber oldu cümle baħr ile ber

2936. Tevehhümler idüben sehm-i deyden
Zirih üstine giydi āb-ı cevşen

2937. Ocağda oluban ħākister āhen
Hemīn yaħdān olur tennūr-ı külħan

2938. Eger gerdūn oluban heft eflāk
Şu üstinde güzer eylerse yok bāk

2939. Gümüş pervāne uşdı şem‘-i mihre
Ziyā virmedi bu řāk-ı sipihre

2940. Cihānuñ şırçadan oldu serāyı
Güni gündüz gice görmezler ayı

2941. Şu deñlü berf yağdı kūha deşte
Ki gerdūn oldu her bir pest ü püşte

2942. Toğunur diyü başa çarħ-ı a‘zam
Cüvānuñ oldu kıaddi pīr-veş ħam

2943. Civārında yine varmağa geh gāh
Meger kim nağme-zen bula idi rāh

2944. Revān olan degüldür kūhdan cū
Ağar yüzinden ammā serdden şu

2945. İdüp kuşlar ocağı āşiyāne
Şovukdan bī-nevālar dir terāne
2946. Şovukdan şöyle oldu halk lertzān
Ki kalmadı ağızda sağ dendān
2947. Çıkarmaz āstīnden kimsene dest
Meger hāmmām içinde ola yā mest
2948. Uzatsa dāmeninden bir kişi pāy
Olurdu üstüḥʿānı sākīnuñ nāy
2949. Şu vech ile ağardı pīr-i dünyā
Şanasın olmamışdı hīç bernā
2950. Şabā ḥavf ile şemʿ-i mihr-i tābān
Olur fānūs-ı ebr içinde pinhan
2951. Şabānuñ laṭmasından rūy-ı insān
Kebūd olmuş idi çün çarḥ-ı gerdān
2952. Ruṭūbetden irişdi raʿşe ḥalka
Ḥarīri giymeyenler girdi delka
2953. ʿAzīz oldu nemed mānend-i aṭlas
Semender ḥāline reşk itdi kerkes
2954. Şu kim germābeye girmedi ʿüryān
Çıkarurlar idi efsürde bīcān

MM 38a [27a]

2955. Oluban ھاڭا kelbe ھاڭا-i düm
Havā ٲođdı semā cevfinde çün ھum
2956. Sögüt-veş ditreyüp her serv-i ser-keş
Koyup bāğı olur cūyā-yı āteş
2957. Kaçan nūş itseler yā ھamr yā şīr
Olur ھulķuma iricek gelū-gīr
2958. Berāber oldı çünkim dōş ile baş
Olur efsürde hem pūlād ü hem taş
2959. Od üzre ditreyüp çün sāye-i dūd
Girürlerdi ocağa ھاڭ çün ‘ūd
2960. İdüp ھاڭ-ı cihān āteş-perestī
Çü māşe çıkmaz oddan pāy u desti
2961. Olup her bir dere bir kān-ı billūr
Harāb oldı çemen künc oldı ma‘mūr
2962. Yine dey sihr ü efsūn itdi beñzer
Şu üzre dōşedi kim ferş-i mermer
2963. Hazāndan reng-i bih dutmışdı bostān
Anuñçün penbede devr itdi pinhān
2964. Çūbin bāl ü per-i zerrīn megesler
Uçarlar od içinde çün semender
2965. Şafādur çünki ire mevsim-i dey

Yanında dilber olmak destde mey

2966. Ola bir muṭrib-i şīrīn şemāyil
Zarūrī aña ola ṭab‘ māyil

2967. Daḥı bir sāķī ola lāle-ruḥsār
Ziyāde olmaya aşḥāb ola çār

2968. Nice dilber vişāli ola cān-baḥş
Nice mey ola rengi ṭab‘ı āteş

2969. Ola muṭrib nigār-ı ḥūb elḥān
Vire bir nağmesi biñ mürdeye cān

2970. Cemālinden irişe Zühreye nūr
Şadāsından dil ü cān ola mesrūr

2971. Libāsı ḥūb ola sāzı ola ḥūb
Sözi maṭbū‘ u ḥüsni ola mergūb

2972. Ola sāķī daḥı serv-i ḥırāmān
İde ṭāvūs-veş bezm içre cevhlān

2973. Şuna biñ ‘izz ü nāz ile ele cām
Lebi nuḳli ile şīrīn ide kām

2974. Virüp geh la‘l-i nābından dile ḳut
Şuna geh cām-ı billūr ile yāḳūt

2975. Alup cāmı ola çünkim ḥırāmān
Ḳıla [ol] güllerinden ‘anber-efşān

2976. İderken cilve depretdukçe dāmān
Demān ola ‘abīr ü müşg erzān

2977. Vire bir būse şunduğınca bir cām
Kōmaya cānda ḥasret dilde ārām

2978. Çü zerrīn tāc ola sīmīn bināgūş
Nice mey nīş virürse olur nūş

2979. Ola dilber daḥı ḡāyet mülā’im
İşi ‘āşıklara luṭf ola dā’im

2980. Yanağı ola hem āb u hem āteş
Perī-veş ola līk olmaya ser-keş

2981. Gice hem-ḥābe ola gündüzin yār
Dilinden gitmeye ebyāt u eş‘ār

2982. İde bir vech ile kendüyi tezyīn
Şana her kim görür ise büt-i Çīn

2983. Elinden gitmeye hergiz devāvīn
Cemāline kemāli vire tezyīn

2984. Ola mı daḥı ḡāyetde kühen-sāl
Müferriḥ ola vü eyleye ḥoş ḥāl

2985. Muşaddi‘ olmaya itmeye maḥmūr
Dimāğı incidüp kılmaya rencūr

2986. Buḥārından dimāğ olmaya muḥtell

Yağup şu içirüp ditremeye el

2987. Muķīm ola maķāmı ola hem denn
Sipāh-ı ğamdan ola ķalbe me'men

2988. Kōhusı hūb ola rengi ola al
Ki medħinde anuñ Hāfız ola lāl

2989. Beden kiştinüñ oldur gerçi ānı
Getürür līk çoğ olsa ħar anı

2990. Hākimāne idüp memzūc anı
Az iç kim virmeye soñra girānī

2991. Ola manķal tolu rahşende āteş
Münevver çün 'izār-ı yār-ı meh-veş

2992. Ne aħker her biri bir pāre yāķūt
Dilümüz hem-nişīni şekkerīn ķut

2993. 'Alev deñlü pilāvuñ yok şafāsı
Olur gerçi ki řab'uñ muķtezāsı

2994. İdüp ol deyde 'işret Mihr ü Keyvān
Sürür ile geçürürlerdi devrān

ĀMEDEN-İ RESŪL-İ KARA ĦĀN BĀ-ĦOŞ-YĀRĪ AN DİL-SİTĀN

2995. Hāķīm-i pārsī gūy-ı süħan-dān
Bu resme ħāmeden oldı dūr-efşān

MM 38b [27b]

2996. Ki bir gün otururdu şāh Keyvān
Yanında şūh-ı ‘ālem Mihr-i tābān
2997. Gelüp bir hācib itdi şāha taḥsīn
Yüz urup didi kim ey ḥusrev-i Çīn
2998. Şeh-i fermān-revā şāh-ı Semerḳand
Resūl irsāl kılmış ey ḥudāvend
2999. Ayıtdı kim var idüp ‘izz ü ikrām
Bir eyü yirde ḳondur itsün ārām
3000. Varup ḳondurdu anı mīhmāndār
İletdiler ni‘am tekrār[-be-]tekrār
3001. Seḫer-gehden ṭurup sulṭān Keyvān
Yine cem‘iyyet itdi oldı dīvān
3002. Serīr-i şeh yanında kürsi-i zer
Ḳodılar geldi oturdu semen-ber
3003. Gelüp begler yüz urup ḫalka oldı
Serā[y]-ı şahın mübārızlerle ṭoldı
3004. Pes itdi ḥusrev-i Ḥārezm fermān
Gelüp tā kim el öpe ḳāşid-i ḥān
3005. İletdiler anı şāh-ı cihāna
Girüp yüz sürdi ḫāk-i āsitāna
3006. Du‘ā idüp ögüp şāh-ı cihānı

Şehe ‘arz itdi cümle armağānı

3007. Virüp mektüb dir ey şāh-ı kışver
Selām eyler saña hāḳān-ı kem-ter
3008. İşāret itdi şeh andan oturdı
Şehenşeh nāmenüñ mührin getürdi
3009. Dimiş kim ey şeh-i hūrşīd efser
Ṭoludur ‘adl ü dāduñ heft kışver
3010. İşitdüm ben muḥibbübñ söyle ey şāh
Ki şāhuñ var imiş burcında bir māh
3011. Nice meh āfitāb-ı ‘ālem-efrüz
Ruḥı vü ḥāl-i miskīni şeb ü rüz
3012. Yüzini görmez imiş bād-ı şeb-rev
Hilāl ebrūsı müştāḳı meh-i nev
3013. Çü ger lāyık degülem ey şehenşāh
Ki dā‘iye muḳārin ola ol māh
3014. Vü luṭfına yok [ol] şāhuñ nihāyet
Keremdür himmet eylerse beğāyet
3015. N’ola luṭf idüp ol hūrşīd meger
Serāyum itse çün mīnū münevver
3016. Kıluram şā[h]-ı luṭfindan tevaḳḳu‘
Ki idem ol perī ruḥdan temettu‘

3017. Yaraşur bu çemende ol şanevber
K'ola üstüme geh geh sāye-güster
3018. Didi hān ilçisine şāh Keyvān
Ki ma'lūm oldu baña didügi hān
3019. Velī hāna varup di kâşidā sen
Bir ay var nām-zed itdüm anı ben
3020. Virildi āhere ol gitdi elden
Kerem itsün qosun ol dağı dilden
3021. Aña dağı naşibin vire Allāh
Naẓar bir yirde dağı şalsun ol şāh
3022. Qabūl itmedi ašlā armağānı
Yine gönderdi 'aynı ile anı
3023. Bu hāline şehin incindi Düstūr
Didi şāhā qopısar fitne vü şūr
3024. Bilürsiz hānı³¹² nice kīne-cūdur
Ya nice tīz mağz ü saht-rūdur
3025. Eger leşker çekerse ol ser-efrāz
Anuñla cengde kim olur enbāz
3026. Dağı 'ālem içinde aña mānend
Kim ola kim ide şāh ile peyvend

³¹²hānı: cānı M.

3027. Ayıtdı olıcağ oldu o anı
Virürem Mihre ben ol dil-sitānı
3028. Cihān içinde ancak ol perī-zād
Olur baña hemīn ferzend ü dāmād
3029. Öölür isem dağı ben Mihr-i tībān
Geçüp tahta ola mülkümde sultān
3030. Bu sözlerden olup Düstür hāmūş
Zebān iken zarūrī oldu pes gūş
3031. Resūli geldi yine çünki hāna
Şikāyet itdi şehden bed-gümāne
3032. Ayıtdı kim eyā hākān-ı devrān
Bizi tahķīr kıldı atı Keyvān
3033. Göricek nāmeñi ol şāh-ı kişver
Bizi sürdi şanasın gāhi şarşar
3034. apudan cebr ile redd itdi seg-vār
Zarūrī biz de döndük çār-nā-çār
3035. İtüñ hālince vardur i'tibārı
Bizi et deñlü dağı görse bāri
3036. İletdügüm abūl itmedi aşlā
Yine gönderdi ey hākān-ı vālā
3037. Bu sözden derhem oldu ol dil-āver

Buyurđı h  zır oldu c  mle begler
MM 39a [28a]

3038. Şu de lı  cem   ıldı  e e le ker
Ki h  yme  urma a bulunmadı yer

3039. Şu resme itmi  idi le ker enb  h
Ki  ahr   olmi  idi h  ymeden k  h

3040. Ser  p   oldu c  mle  ark   cev   en
H  r   a geldi ol dery  -yı   hen

3041.    c     n itdi anı b  d-ı k  ne
Olur her bir tek  ver bir se   ne

3042.  Alemler  u   asıdur b  d-b  n  
Cih  n    utdı dery  -yı rev  n  

3043.  amusı  e  m-i dilber gibi h  n-r  z
 ider d  kmege  an t   -ı k  n t  z

3044.  ek  p   v-ı zem  n  n b  r-ı p  l  d
 ider gerd  n nev m  nend-i fery  d

3045.  ider ol b  r anı bir resme b  -t  b
Kim olur  arnına dek   v  ark  -  b

3046.  ekerken z  r ile r  y  n da ı
Ge er p   tine m  h  n  n aya ı

3047.  eker H   erezme le ker h    m ile h  n

İşidür kaçdın anuñ şāh Keyvān

3048. Didiler tutdı dünyāyı sipāhı
Şabā yili bulamaz hīç rāhı

3049. Gelür bir leşker ammā nice leşker
Degül kaçre yanında baħr-ı aħdar

3050. Dimez her kim görürse anı leşker
Şanur bī-hūş olup eyyām-ı maħşer

3051. Çü leşker vaşfını işitdi Keyvān
Olup dem-beste ġāyet oldı hayrān

3052. Bilür kendüde yok ol zūr-ı bāzū
Ki anuñ ile ola hem-terāzū

3053. Qalur hayretde bilmez çāresi ne
Ki nice merhem ura yāresine

3054. Ne yüz var kaçmağa ne turmağa tāb
Tolup fitne irişdi mülke seylāb

3055. Serāsīme olup çün zülf-i cānān
Beğāyet dil perīşān oldı Keyvān

3056. Didi Düstür ey sulţān-ı devrān
Öñinden olalum hānuñ gürīzān

3057. Hāsāret olmadın leşker arada
Zamāne varmadan şūr u fesāda

3058. Çekelüm sa‘be anı ey cihân-dâr
Olup ‘âciz döne mülkine nâ-çâr
3059. İşitdi şîr ü bebr-endâz-ı şaf-der
Peleng ü gürg-küş Mihr-i dil-âver
3060. Vezîrûñ sözlerini oldı derhem
Didi bir leşkeri şarmış bir âdem
3061. Ayıtdı şāha ey şāh-ı cüvān-baht
Senüñle buldı zînet tāt ile taht
3062. ‘Adūñuñ kadrini itmek içün pest
Ayaklanur ‘alem rümh̄ uzadur dest
3063. N’ola gelür ise üstüñe hākān
Degüldür leşkeri dīv-i Süleymān
3064. Otursun devlet ile şāh-ı devrān
Olayum ben kuluñ yoluñda kurbān
3065. Varayum leşker ile aña ben de
Ümîdüm var getürem anı bende
3066. Bu iş gelmez baña ey şāh düşvār
‘İnāyet eyler ise Hāk sehil kār
3067. Hudādan isteyelüm ‘avn u yārī
Kılalum anuñla kār-zārı
3068. Getürürse şehā ol tīg-ı pülād

Bizüm Hindî degüldür şāh-ı şimşād

3069. Olur āsān çü nuşret vire Allāh
Ne deñlü çoğ olursa leşker ey şāh

3070. Ne deñlü çoğ osa kāh ey dil-āver
Dağıdur bir nefesde bād-ı şarşar

3071. Ne deñlü encümen olursa āhū
Ziyāde hazz ider şîr ey cihān-cū

3072. Ne deñlü çoğ olursa kebg ü dürrāc
Dağılması olur bir bāza muhtāc

3073. Ne deñlü çoğ ise göklerde encüm
Güneş toğmağ ile cümle olur güm

3074. Ne deñlü olsa çok şahrāda sūsen
İder bir dās kamusın fūrū ten

3075. Nedür Mührüñ yanında haqq-ı zerre
Şehā hān baña gelmez berg-i tere

3076. Ne deñlü kim çoğ olur ise hınzîr
Gürizān olur itse hamle bir şîr

3077. Dime çokdur ciger ey şāh-ı devrān
İder bir gürg ammā kim perişān

3078. Sipāh-ı peşşe enbūh olsa çendān
İder bād-ı şabā anı perişān

3079. Zağan dağı ider gerçi ki perdāz
Velīkin şa‘b olur çengāl-i şeh-bāz

MM 39b [28b]

3080. Eger cem‘miyyet ide heft kişver
Ümīdüm bu varam tenhā berāber

3081. Benem ol şīr-i cengī-i dij-āgāh
Görinür nem gözüme tīg geh gāh

3082. Beni bil Rüstem-i devr-i zamānam
Şavaş vaktinde ebr-i hūn-feşānam

3083. Elüme alıcağ ben tīg-ı bürrān
Yağar düşmen başı yire çü bārān

3084. Ele gürz alup itsem ‘azm-i meydān
Duramaz karşıma dīv-i Süleymān

3085. Olıcak rezmde ben nāvek efgen
Siper dutar³¹³ yüzine Gīv ü Bījen

3086. Kaçan yayum elümde olsa rakḳāş
Şanur her kim görürse Sa‘d-ı Vaḳḳāş

3087. Olursa dağı her bir Türk-i Kāren
Çü Zāl andan yüzüm döndürmeyem ben

³¹³dutar: dutan M.

3088. Olursa her birisi bir Muhanṭās
Olam her birine ben daḥı Ẹayṭās
3089. Ne kim itdi ise ḥāḳāna Rüstem
Ḳılayum bende ḥāna yimesin ğam
3090. Eger zencīr olursa gelmesün bīm
İdem ‘Anter gibi anı iki nīm
3091. Eger Efrāsiyāb ise şehā ḥān
Benem Key-ḥusrev-i Dārā-yı devrān
3092. Zamānumda şehā İsfendiyāram
Peleng-i ceng ü pīl-i kār-zāram
3093. Çün ide cenge şīr ü ejder āheng
İder şāhā yalañuz her biri ceng
3094. Hemīn şol ḳaṭreyem kim cezḅ ide mīg
Ben ol merdem göricek gözlerüm tīg
3095. Gözine ḳarañu idem cihānı
Süñü uciyla yırtam āsmānı
3096. Şafā vaḳtinde gerçi pür-vefāyam
Velī ceng olsa rüyīn ejdehāyam
3097. Yalañuz varayum ben daḥı ḥāna
Anuñla ceng ideyüm Rüstemāne
3098. Kemer bağlar ḳazā görse sinānum

Olamaz çarh-ı gerdün hem-‘inānum

3099. Sözinden geldi Keyvāna ḥamiyet
Ayıtdı idelüm biz daḥı ‘ibret

3100. Buyurdu leşkeri devşürdi Düstūr
Göçüp Keyvān çalındı āhenīn şūr

3101. Çü gördüler ki bindi şehir-dārı
Süvār oldı şehüñ her nām-dārı

3102. Koyup şehri ider şeh ‘azm-i şahrā
Bile yanınca Mihr-i serv-i bālā

3103. Kuruldu şehir öñinde bār-gāhı
Kuşatdı bār-gāhını sipāhı

3104. Oturdu ḥar-geh içinde şehenşāh
Durur karşıısına bir niçe dil-ḥāh

3105. Ne ḥar-geh çarh-ı atlas gibi bālā
Sütünü sidreden rif‘atd[e] a‘lā

3106. İder çetr aña şehperden melekler
Yanında bir ḥabāb idi melekler

3107. İdüp hem bir maḳām-ı ḥüb-ı zībā
Kururlar Mihr için ḥar-gāh-ı dībā

3108. Kuruldu şāh-ı ḥübān bār-gāhı
İrāde aldı meh-rūlar sipāhı

3109. Araya aldı Mihri hūr u ğilmān
Serāpā içre aldı māh-ı tābān
3110. Otağına sipāhī oldu hāle
Aıldı hađravāt içinde lāle
3111. Mūzeyyen oldu haymeyle emenler
Aıldı lāle-gerdende emenler
3112. Oluban haymeden řaħrā kühistān
Kühistān zeyn olup oldu ğülistān
3113. Tıutup řaħrāyı ħar-ġāh-ı keyānī
Nemed-pūř eyledi cümle cihanı
3114. Sipāh-ı bī-‘aded ün rīġ-i řaħrā
Zirih-pūř u ħurūřān hem-ü deryā
3115. ü nīze her biri ħūn-rīz ü serdār
amusı kīne-cū ün zūr-girdār
3116. amusı ġürz-i dūřmen-kūb u serdūr
amu ün tīr-i ħařm-endāz-ı şafdur
3117. amusı ün teber pūlād mūħre
amu şan dökmede ün tīġ-ı şöhre
3118. ü zūbīn ser-be-ser cān řařdına tīz
Kemend-āsā amusı ġerden-āvīz
3119. amu serdār u āhen-dil ü miġfer

Ḳamusı saḥt-rū mānend-i begter

3120. Zirih gibi olup ḳamusı hem pūšt
Çü şeş-per vurmağa saḥt itdiler müšt

3121. Ṭurup birkaç gün anda šāh Keyvān
İder serverlere sīm ü zer iḥsān

MM 40a [29a]

3122. Çerāğ-ı mülk içindür māl-i revḡan
Fitīle yağsız ola mı rūšen

3123. Nişāna irmez ok bī-per olıcak
Gedā olur melik bī-zer olıcak

3124. Geçen şehler ki giydi başa efser
Esās-ı memleketdür didiler zer

3125. Sebep olmasa nāmı cāvidāna
Velī ne aşşı zer ṭolmak ḥizāna

3126. Ḥizāne cem‘ iden maḳşūd-ı ekşer
Kişi olmakdurur šāh-ı muẓaffer

3127. Alup gitmeyicek öldükde sine
Yemek mi yeg ya defn itmek ḥazīne

3128. Yalañuz kimsene dutmaz cihānı
Olursa daḥı Zāl-i zerde šānī

3129. Ölice leşkerüñ bir serverüñ aç
Olur düşmenlere mağlûb u muhtâc

ŞİFAT-I REZM-İ KEYVÂN BÂ-ĞARA HÂN

3130. Meger bir gün sipihrüñ pehlevânı
Güneş tığın çeküp tutdı cihânı

3131. Şehî Keyvân durup oldı süvâre
Seherden ‘azm kıldı kâr-zâra

3132. Uyanup ẖâbdan Mihr-i dil-âver
Urundı başına zerrîn miğfer

3133. Giyüp pür-âhen üstine zirihler
Mu‘aqqad oldı sîm ü zer girihler

3134. Yedi kat giydi gerdûn gibi cevşen
Muşaykal her biri çün necm-i rûşen

3135. Olup zerrîne keş ü âhenîñ dest
Serâpâ âhen oldı pîl-i ser-mest

3136. Beline bağlayup bir tığ-ı bürrân
Dağındı Rüstemâne kîş ü kurbân

3137. Toli elmâs-ı bürrân tîr-dânı
Elinde saht ejderhâ kemânı

3138. Okı çün kim halâs ola girihden
Geçerdi şu gibi çeşm-i zirihden

3139. Sinānundan ser-ā-ser raḥne gerdūn
Olurđı ursa gürzin kūha hāmūn

3140. Oķı ne ıurmaz idi Rüstem-i Zāl
Kılursa faşđ ıuymaz idi ķıfāl

3141. Sūvār oldı revān bir bād-pāya
Tozı meydān virür idi şabāya

3142. Binüp ıışm ile ata Mihr-i ser-keş
Yürütđi leşkeri çün kūh-ı āteş

3143. Çeriye istimālet vird[i] cānān
Kamusı hoş-dil olup oldı yeksān

3144. Alay alay idüp bunca sipāhı
Kuşun kuşun düzetđi ıtıdı rāhı

3145. Cihānı ıtoldurup āvāze-i kūş
Düzildi leşkeri çün perr-i ıtāvūs

3146. Sürürde yok anuñçün pertev-i şem^ç
Perākende bunuñ yüzi anuñ cem^ç

3147. Çerinüñ vaz^çı dönmiş idi bāğa
Süñüler perçemi şāḫ üzre zāğa

3148. Olup serv ‘alem nīze şanevber
Güli zanbaķ idi şan elde şeş-per

3149. Kılıç olmuşđ[ı] berg-i süsen anda

Siper olmuşdı gül ol gül-sitānda

3150. ‘Anādil olmuş ol gülşende zurnā
Temāşāsına üşmiş pīr ü bernā

3151. Ğubār-ı kalb deryā-ḥīz oldu
Revān deryā ğubār-engīz oldu

3152. ‘Alem dibinde ḳalbe durdı Keyvān
Elinde berḳ-veş şemşīr-i bürrān

3153. Yemīninde ṭururđı Mihr-i pīrūz
Belinde ḥanḳer-i zerrīn-i dīl-dūz

3154. Bir elde tīg çün ḥūrşīd-i raḥşān
Felek-vārī bir elde çarḥī ḳalkān

3155. Serāpā ḳaplamış cismīni āhen
Teni āhenden āteş idi rūşen

3156. Gerüp gögsini a‘dāya siper-vār
Yüze yüz olmuş idi tīg-girdār

3157. Yesārında ṭururđı şöhre Mihrān
Birāder-zāde-i sulṭān Keyvān

3158. Alayı şöyle düzmişdi dīl-āver
‘İnānı cümleñüñ oldu berāber

3159. Dutup leşker ğubārı şarḳ [u] ğarbı
Felek ğuşın ker itdi ceng [ü] ḥarbi

3160. Sürûda başladıkça nây-ı rûyîn
Tolardı sîne-i serverlere kîn

MM 40b [29b]

3161. Bu cânibde seherden kalkuban hân
Getürüp beglerini itdi peymân

3162. Getüreler aradan gide Keyvân
Gül-i bî-hâr kıala ya'ni cânân

3163. Giyer her Türk-i hûnî merdüm-efgen
Başına miğfer ü egnine cevşen

3164. Ki yenmez hiç zünbûr ile cüllâb
İçilmez hâr u hâşâk ile hem âb

3165. Biner her biri bir esb-i tek-âver
Ki irmez gerdine sa'y ile şarşar

3166. Tolu her birisinüñ tîr-dânı
İkişer her birisinüñ kemânı

3167. Biner her biri bir âhen hîşâra
Elinde her birinüñ kûh-pâre

3168. Kâmu 'ifrît gibi zîşt şûret
Kâmu hûn-h'ârlıkda gürg-sîret

3169. Var idi hânuñ iki pehlevânı
Ki tutmuşlar idi mülk-i cihânı

3170. Biri ğāyet dil-āver adı Yılduz
Çü berķ-ı āsmānī āteş-efrūz
3171. Döyemez ħamlesine pīl-i cengī
Yürütmez tīr ile ıağda pelengi
3172. Eger Elbürze ursa ħışm ile gürz
Olup hem-vār olurdı deşt Elbürz
3173. Kılıç çekse kaçardı dīv-i ekvān
Virürdi heybetinden pīl-ten cān
3174. Gözi teng ü dehānı hem-çü ğāra
Başı çün tūde kaddi çün mināre
3175. Kōlunuñ her biri şāĥ-ı şanevber
Dişinüñ her biri derende ħançer
3176. Göricek görmedük bir kimse anı
Şanurdu yā ‘Azāzil yā zebānī
3177. Oķı çün ğamze-i dil-düz-ı dilber
Ĥaṭā kılmaz cigerden sīne perver
3178. [E]ger ħārāya ursa idi nīze
Olurdu nīzesinden rīze rīze
3179. Geri olmasa ger ecrām-ı eflāk
Yerinden kıldurur çün bād-ı ĥāşāk

3180. Giyüp cevşen urundı başa begter
Daķındı kış ü qurbān tığ u hañcer
3181. Biner bir āhenin pīl-i zeber-dest
Ki gerdūn itmemişdi kāmetin pest
3182. Diyenler Bī-sütünüñ yok sütünü
Temāşā itselerdi ol heyūnı
3183. Ecel seylābına ĥorţumı mīzāb
İki rümĥ-i każā idi iki nāb
3184. Kulakları terāzū-yı ecel-senc
Küçükden görmemişdi tāriki renc
3185. Kaçan ĥorţumı anuñ çalsa çevgān
Olurdi niçe başlar ʈop-ı meydan
3186. Kaçan kim eylese ĥorţumı pīçān
Şanurlar kim çekilür çarĥa su'bān
3187. Şalıcak ĥorţumını her bahādır
Şanurdi ʈağdan iner ejdehādur
3188. Biner bir kūha pes ol kūh-ı āhen
Kim ola rezm içinde kūh-efgen
3189. Bezir ĥāne sütünü gibi nīze
Alup ‘azm eyledi ceng ü sitīze
3190. Bir elde gürzi gūyā kūh-ı hāmūn

Bir elinde siper çün çarḥ-ı gerdün

3191. Biri oḡlı idi derinde zırḡām

Pelengī dār u ḡīr ü adı Behrām

3192. Nice Behrām kim Behrām-ı Çübīn

Olurdu bende görse dest ü çübīn

3193. Eger yarlu kayaya itse nīrū

Yerinden kopara elbette çün şu

3194. Serāpā āhen olmuş idi ol ṣīr

Ḳuşatmışdı kemer yerine zencīr

3195. Şokunmuş yanına Şīrāzī ḡançer

Urunmuş başına Kirmānī miḡfer

3196. Biner bir kūh-peyker bād-ı hem-pā

Ġarīm olmaz revān olsa añā mā

3197. Ḳulaḡından varınca nā‘le āhen

Çü ṣīr-i ādemī-ḡūr merdüm-efgen

3198. Cenāḡeyn eyleyüp ikisini ḡān

‘Alem dibinde tırdı ḡalbe çün cān

3199. Çalındı kūş oldu kūh cünbān

‘Alemler yürüdi çün mihr-i raḡṣān

3200. Ḳara toza batup gök yire döndi

Siperler sehmden ḡalbıra döndi

3201. Görinür toz içinde başda miğfer
Nitekim ebr içinde rüşen aḥker

3202. İki leşker gelüp tırdı berāber
Oḡ oldu evvelā peyk-i ḥaber-ber

MM 41a [30a]

3203. Kemāna eyleyüp ebrū işāret
İderdi tīr ten mülkini ġāret

3204. Şu resme kılmış idi toz sipāhı
Göremezdi kimesne hīḡ rāhı

3205. Zemīn atlar ayağından olup süst
Ecel cellād oldu çāpük ü cüst

3206. Kılıçdan sīne vü dil çāk oldu
Cihānuñ içi çākāçāk tıldı

3207. Olur ḵana irenler çün şafaḡ ġark
Diraḥşān gerd içinde na‘l çün berḡ

3208. Mübārizler elinde tīġ-ı raḥşān
Alurdı ḥande ile cismden cān

3209. Kiminüñ beñzi olmuş idi çü dīnār
Kiminüñ ‘arızı mānend-i gül-nār

3210. Geçer nīze dile çün raḥneden tāb

Girürdi gözlere oğ yite kim h'āb

3211. Sinānlar sīnede çün 'ışk-ı der-ber
Teberler başda hem-çün hūş-ı ber-ser

3212. Şaçup kerkesler içün öyken ü dil
Dil-āverler yoğurdı hūn ile gil

3213. Düzülmiş idi nāvekler siperde
Gözin bakmağa zaḥm açmış neberde

3214. Erenler zaḥmdan olmuşd[ı] rencūr
Müşebbek sīneler çün cāy-ı zünbūr

3215. Yer oldı küştelerden za'ferānī
Kızıl kandan şu oldı erguvānī

3216. Olup başlar arada gūy-ı meydān
Anuñ her ayağı olmuşdı çevgān

3217. Olup resm-i na'al den yir zirih-ver
Kılıçlardan havā giymişdi begter

3218. Sipihruñ yüzini tutmuş idi gerd
Demür serdinden olmuşdı ha[vā] serd

3219. Belā-yı ebr idi gerd-i süvārān
Kılıç berķ idi³¹⁴ anda tīr bārān

3220. Döner meydānuñ içi büstāna

³¹⁴idi: ide M.

Bürīde ser hemānā hinduvāne

3221. Nice girür ise sūrāhına mār
Zirihden şöyle girür tīr-i hūn-bār

3222. Şu deñlü eylediler tīr-i bārān
Ki meydānuñ içi oldu ney-istān

3223. Olup şahrāda küşte püşte püşte
Döner her püşte oğdan hār-püşte

3224. Dutar kan bahri dünyāyı ser-ā-ser
Tek-āverler çü keştiler şināver

3225. Tırāzī nīzelerdür bād-bānlar
Serenler ellerindeki sinānlar

3226. Mübārizler elinde gāv-peyker
Olurdu çetr gibi sāye-güster

3227. Bu mātemden koyar başa havā hāk
Yüzini yırtup eyler yir yağa çāk

3228. Ecel ṭablını şöyle çaldı gerdūn
Geçerdi şīr çenberden çü maymūn

3229. Döküldi hem-çü berg-i bīd-i peykān
Ṭolı peykān oldu şahn-ı meydān

3230. Şu deñlü düşdi tīre tīg-ı hūn-bār
Zemīn oldu felek-veş āyīne-dār

3231. Şararmış küşteler üzre zirihler
Şanasın şübkelerdür tolu bihler
3232. Tururdu her mübâriz küh-girdâr
Elinde tîğ belinde kemer var
3233. Tırâz-ı rümha virdükçe havâ tâb
Şanurlardı ki rezme uşdı ‘uqâb
3234. Şadâ-yı şakkalardan âsmân ker
Diyetin bâl-ver her nîze ejder
3235. Olup mâtemden ebrû-yı kemân çîn
Yaturdı ağızı pür-hûn tîr-i hûnîn
3236. Açup başını tûğ dervîş-vârî
Niyâz idüp Hâka isterdi yarî
3237. Yatur âlûde peykân tîr-i hûn-bâr
Çıkarmış ıssıdan şan kim dilin mâr
3238. Siperler sâye-güster oldu çün mîğ
Akıdur seyl-i hûn çün çeşmeler tîğ
3239. Gırîv-i ceng cûyân ciger-h’âr
Cihânı çigzidürdi tās-girdâr
3240. Yaturdı rezmdede zerrîn miğfer
Nitekim bezm içinde kâse-i zer
3241. Çıkardı gerdden tîr âsmâna

Nitekim dūd-ı āteşden zebāne

3242. Beğāyet gerd ҡalkup aқdı ҡoқ ҡan
Zemīn oldu havā baһr oldu meydān

3243. Şu deñlü mevc ururdu baһr-ı gül-gūn
Қızıl ҡan ile ғoldı ғās-ı gerdūn

3244. Dil-āverler ‘ināna tāb virdi
Ciger ҡan ile tīge āb virdi

MM 41b [30b]

3245. Ney-istān oldu ‘ālem nīzelerden
Görünmez idi meydān rīzelerden

3246. Olup āhen siperler cā-be-cā hām
Olur meydān saғh-ı saғf-ı hāmmām

3247. Bulunmazdı şu itmege gelū ter
O hāmmām içre illā āb-ı haңcer

3248. Cigerler ҡāk ü dil olduқça pūr-hūn
Döker her ҡeşmi dır‘uñ eşk-i maғzūn

3249. Ecel tīri kimin itdi güşāde
Keyānī yaylar oldu fütāde

3250. Hādengi bāl-ver mürğ-ı ciger-h‘ār
Olup dilden ҡopar pāre zaғan-vār

3251. Tereng-i tîr ü çākāçāk-i şemşîr
İderdi çāk ol gün Zühreyi şîr
3252. Şaçar od ejdehā mānend-i şemşîr
Atılu oğ yılını gibi her tîr
3253. Şan āhen-ger dükānı idi meydān
Dil-āverler tūrur mānend-i sendān
3254. Sinān-ı ser-firāz u gürz-i server
Ne kalkan esler oldılar ne miğfer
3255. Şerāyînden aķardı rûd-ı Ceyhûn
Zemîn faşşād tāsı gibi pür-hûn
3256. Olur çün şafha-i takvîm meydān
Çeker her kûşeden cedvel aña kan
3257. Ara yirde begāyet ceng oldı
Ayağ üzre durur da nîze qaldı
3258. Olur kan üzre nîze sâye-güster
Kenār-ı cûda şan serv ü şanevber
3259. Hazān ıssısı irdi esdi bir bād
Yıķıldı şiddetinden hayli şimşād
3260. Olur şemşîrler yāķût-efşān
Kızarmış nîzeler çün şāh-ı mercān
3261. Şu resme kōrkudan tōndı aķan kan

Tek-āverler olur üftān ü hīzān

3262. Döker bāl ü perini tīr ü şemşīr
Siperler çün zirih miğfer çü begter

3263. Sinānlar sīnede çün fikr-i hā'ir
Beliñler gözde çün nūr-ı başā'ir

3264. Kemend-i ibrişim üftāde pīçān
Hemānā mār idi efsürde bī-cān

3265. İdüp Behrām ceng-i 'azm-i meydān
Çevirdi nīzesini itdi cevlan

3266. Pey-ā-pey al gördi ol dil-āver
İdüp bī-cān kıldı cümle bī-ser

3267. Esedānı görüp sürdi tek-āver
Elinde tīg irişdi ol dil-āver

3268. Havāle itdi gürzin aña Behrām
Sinān idüp lisānın kıldı düşnām

3269. Şavup gürzini anuñ şīr-i ğarrān
Çalar başına bir şemşīr-i bürrān

3270. Şu resme çaldı aña tīr-i kīne
Ki tīg-ı Mışrī indi batdı zīne

3271. Yıkıldı toprağa ol serv-i çālāk
Ecel cellād[1] itdi anı da hāk

3272. Görür Yılduz ol şîr-i nigûnı
Revân olmuş aķar şu gibi ħûnı
3273. Fiġān itdi vü sîne dögdi Yılduz
Gözine oldu rûşen gün siyeh rûz
3274. Şitābān ra‘d-veş cûşān çün seyl
Elinde gürz sürdi ceng içün pîl
3275. Vurur bir gürz-i şîre ol dil-āver
Ki bāzûsı vü ķadi oldu çenber
3276. Beli üzüldi düşdi esb-i reh-vār
Piyāde oldu çekdi tîġ-ı ħûn-ĥ‘ār
3277. Görüp anı girür meydāna Mihrān
Elinde tîġ-ı raĥşān tîz ü bürrān
3278. Çü Yılduz anı meydān içre gördi
Urup çengāl pîle na‘ra urdı
3279. Urup bir nîze urdı kînesinden
Geçüp ķalkanı geçdi sînesinden
3280. Çü düşdi topraġa şimşād-ı gül-nār
Aķıtdı gözlerinden şāh gül-nār
3281. Görüp Mihr anı ķalmadı ķarārı
Yüridi bile şîr-i ķār-zārı
3282. Elinde bir Yemānî tîġ-ı ħûn-pāş

Ki birdür aña nisbet mûm ile taş

3283. Görür Yılduz ki geldi Mihr-i tâbân
Elinde berķ-ı âfet tîğ-ı bürrân

3284. Kõlına şardı nîze şordı pîli
Gümüş kûha havâle itdi mîli

3285. Çü şavdı nîzesini şâh-zâde
Şunup yaya ider ter-keş güşâde

3286. Atar bir ejdehâ-yı âhenîn çeng
Ki döymez çengine pûlâd ile seng

MM 42a [31a]

3287. Eyerden şıçradı çüst ü sebük-hîz
Doķunmadı aña ol nâvek-i tîz

3288. Yine bindü vü şıçratdı pelengi
İrişdi aña def'i şîr-i cengî

3289. Yine bir gürz urdı dîv-peyker
Siper karşı durup şavdı dil-âver

3290. Çü nevbet Mihre degdi ol cihân-gîr
Urur nîrû ile Yılduza şemşîr

3291. Şu resme çaldı ol şîrîn şemâyil
İder başıyla bir kõlın hamâyil

3292. Yire düşdi koluyla başı çün mîl
Yıkıldı pîl-i mest üstinden ol pîl
3293. Yürüyüp hamle kıldı pîl-i pertâb
Şalar hortumı pây-ı rahşa kullâb
3294. Çalup hortumını kesdi resen-vâr
Zarûrî kaçdı döndi pîl-i bîmâr
3295. Görüp anı ol iki ceyş-i cûşân
Olup hayrân olur düşmen hirâsân
3296. Temâşâ eylediler ol pelengi
Nice eyledüğün pîl ile cengi
3297. Görüp anı sevindi katı Keyvân
Velî hân kalbine düşdi hirâsân
3298. Zâferde oldı çün kim kâr-sâz ol
‘Adû-sûz oldı vü düşmen-güdâz ol
3299. Yıkıldı çünkü Yılduz ol dil-âver
Yüridi kalb-i hâna çekdi leşker
3300. Elinde tîğ-ı Hindi çalsa kime
İderdi bir çalışda iki nîme
3301. İrüp her kime vursa gürz ü nîze
Delüp bağrın iderdi rîze rîze
3302. Şu resme urdı şemşîr ol semen-ber

Didi eyne'l-meferr her bir dil-âver

3303. İrüp hân qalbi ile eyledi ceng
Nice ceng itdi dünyâyı aña teng

3304. 'Alem-dâra irüp başını kesdi
Yıkup şancaqlarını qalb[i] başdı

3305. Başıldığına hân çün eyledi hazm
Yüzin döndürdi itdi kaçmağa 'azm

3306. Yetişdi pîl-keş Mihr aña fi'l-hâl
Yapışdı gerdenine itdi pâ-mâl

3307. Çü gördi leşker-i hânı giriftâr
Kamusı qaldurur engüşt zinhâr

3308. Gürîzân oluban haşm-ı siyeh-rûz
Muzaffer oldu şâhenşâh-ı fîrûz

3309. Görüp bu fethi Keyvân oldu dil-şâd
Amân virüp kâmusın itdi âzâd

3310. Kişiden döndüricek yüzini baht
Ne aşşı eyler aña tâc ile taht

3311. Olur mağrûr başından gele dūr
Kimesne olmasun 'âlemde mağrur

3312. Çü gördi feth u nuşret oldu hem-râh
Dönüp har-gâhına 'azm eyledi şâh

3313. Çü leşker işi bitdi Mihr-i t̄abān
Getürdi h̄ānı öpdı dest-i Keyvān
3314. Didi dā'im 'adūñ ey şāh-ı devrān
Kapūña şöyle gelsün zār u giryān
3315. Gözin öpdı yanına aldı Keyvān
Didi aḥsent ey h̄ūrşid-i t̄abān
3316. Hezārān āferīn ey serv-kāmet
Beşerde ancaḳ olur t̄āb u t̄āḳat
3317. Didi Mihr ey şeh-i devr-i zamāne
Mürüvvet eyle luṭf it kıyma h̄āna
3318. Bunun güstāhlıḡın eyle ma'zūr
Meges ola mı s̄imürḡ ile hem-zūr
3319. Diri olduğca geldükce ser-i sāl
Ḥarac u tuḥfe kılsun şāha irsāl
3320. Ḳabūl itdi vü kıldı 'ahd ü peyvend
Buyurdı h̄ān elinden çözdiler bend
3321. Çıkardı taḥta h̄ānı itdi peymān
Ḳamu alduḳlarını virdi Keyvān
3322. Çıkardı şeh katından Mihr h̄ānı
Bile ḥar-gāhına iletđi anı

3323. Şu deñlü Mihre ihsân eyledi hân
Ki luţfindan olur şermende hânân

3324. Dönüben leşker ile şāh Keyvân
Göçer mülkine eyler ‘azm-i şādân

3325. Zāfer bulduğın işidüp şeh-i Çîn
Ser-ā-ser itdiler H̱ārezm[i] tezyîn

3326. Tamām oldı çü bitdi kîne vü rezm
Şehenşāh eyledi pes ‘azm-i H̱ārezm

ŞİFAT-I EYYĀM-I BAHĀR Ü EVŞĀF-I GÜL-ZĀR-I CENNET-Şİ‘ĀR
Kİ MŪCİB-İ NŪZHET-İ HĀTİR DİL-FİGĀREST

MM 42b [31b]

3327. Didi ol naḥl-bend-i meclis-i rāz
İdüp bu bezmde ızhār i‘cāz

3328. Şehüñ bir bāğ[ı] var idi nice bāğ
Dil-i mīnūya urmuş lāle-veş dāğ

3329. Naẓīrin görmemişd[i] çeşm-i insān
Aķardı çeşmesinden āb-ı hayvān

3330. Kūşūrınuñ burūcı burc-ı Keyvān
Kapusındaki der-bān idi Rıdvān

3331. Havā-yı cān-fezāsı rūḥ-perver
Diraḥt-ı ḥod-nümāsı sāye-güster

3332. Fezāsı dil-güşā vü ḥāk[i] miskīn
Giyāhı sünbül ü reyḥān u nesrīn
3333. Onı görüp cinān olmışdı pinhān
Şuyı reşkiyle kevşer çeşmi giryān
3334. Yüzi üzre serinüp āb-ı ḥayvān
Gelürdi cān atup ḥavżına pūyān
3335. Görüp ol rüşen ü cüllāb-ı cūyın
Akıtdı ḥavż-ı kevşer ağız[ı] şuyın
3336. İderdi seyr her serv-i resīde
Kenār-ı ḥavżda dāmen-keşīde
3337. Ḥırāmān her ṭarafda tāze şimşād
Çü ṭübā tīşe vü āteşden āzād
3338. Çevirdi yār ḡāyet dil-rübā bāḡ
Çü gūy u dest ḡāyet dil-güşā bāḡ
3339. Nesīm-i rūḥ-baḥşı rāḥat-efzā
Ġubār-ı kīmyāsı kuḥl-ı ḥavrā
3340. Diraḥtı ḡadd-i dilber gibi ra'nā
Riyāzı ḡadd-i cānān gibi zībā
3341. Çekilmiş serv ü 'ar'ardan aña sūr
Cinān-āsā ḡamu eṭrāf[ı] ma'mūr

3342. Biten şimşād u ‘ar‘ar şāḥ-der-şāḥ
Biri birin қоçar güstāḥ güstāḥ
3343. Şabā esdükce her serv-i ser-efrāz
Қоçar geh biri birin geh ider nāz
3344. İdinmiş ğonce-i sūrī ‘amārī
Gül-i şad-berg olmuş çetr-vārī
3345. Çekilmiş her tarafda naḥl-i ḥurmā
Nigārīn қaddi veş bālā vü ra‘nā
3346. Çemen bezminde gül gelmiş çü maḥbūb
Şaçup şu ebr şalmış şāḥ-ı cārūb
3347. Şekerden kūze aşmış idi emrūd
Bitürmüş idi zer ḥelvā-yı bī-dūd
3348. Çıkarmış dāye-veş pistān incīr
Ki eṭfālūñ ide ağızını pür şīr
3349. Şalınur şāḥda engūr ü ‘unnāb
Biri Zühre biri Pervīn-i pür-tāb
3350. Kirās idüp ‘arūs-ı bāğı tezyīn
Daқar boynına silki la‘l-i rengin
3351. Pür olmuş idi şeftālūsı cüllāb
Olurdu şerbetinden teşne sīr-āb
3352. İder ḥelvāsını ḥelvālar ihzār

Ki seyr iden ola sîr idüp iftâr

3353. Açuban hokka-i yâkût-ı rümmân
İderdi naṭ'-ı sebze la'l-efşân

3354. Bitüp pistân-ı dilber bigi her sîb
Virürdi bûstâna nûkheti tîb

3355. Ruḥ-ı dilber gibi biryân-ı rengîn
Velî çün ğabğabı biryân-ı sîmîn

3356. Olurdi püşte lezzetden dehen-bâz
Ḥalâvet 'âleminde dimege râz

3357. Şabâ seyr ide varsa ol araya
Atardı şâhlar sîbi şabâya

3358. Şabâ yili süvâre şaḥn-ı meydân
Bih ü nârenc gûy u şâḥ çevgân

3359. Müşebbek sâyeden anuñ zemîni
Munakkaş sakfı hem-çün naḳş-ı Çînî

3360. Gül-i sürḥi tırı çün rûy-ı dil-dâr
Gül-i zerdi çü reng-i 'âşık-ı zâr

3361. Zemîn giymiş idi pîrûze kâle
Düzilmiş çün 'aḳîḳîn dügme lâle

3362. Olup ebr aña çetr-i sâye-güster
Görünmez berg-i terden anda aḥter

3363. Dirahtistānı amu āsmān-gīr
Zemīni pūr derāhīm ü denānīr

3364. Meger kim raqs urur şāh-ı gül-i ter
Ki düzdi dāmenine dügme-i zer

3365. Tolup nāf-ı semen müşg-i Hıţāyī
Mu‘aţţar eylemiş idi havāyı

3366. Şakāyıkdan dönüp yir āsmāna
Çemen dönmiş idi bāğ-ı cināna

MM 43a [32a]

3367. ‘Arūs-ı ğonceye berg-i dirahţān
Şaçardı sīm ü zer çün nīk-bahtān

3368. Geçürürmiş bahārı anda Keyvān
Yine ol bāğa vardı kıondı sulţān

3369. Bahār irmişdi geçmişdi zemistān
Behişt-i ‘adn olmuş idi büstān

3370. Semen hayme kıurup zīr-i çenāra
Şabā ‘anber saçardı merġ-zāra

3371. Yerüñ pejmürde olmuşdi nebātı
Havā-yı mu‘tedil virdi hayātı

3372. Bulut gökden döker āb-ı hayātı

Zemīn perverde eylerdi nebātı

3373. Kenār-ı cūya kılmış sebze ızhār
Çü hattı-ı sebz yār-ı lāle ruhsār

3374. Şükūfe tacinı kapduđını bād
Görüp gül hande eyler serv olur şād

3375. Mey-i jāle pür idüp cāma lāle
Dutardı elde yāķūtī piyāle

3376. Şanevber raķş ider şimşād urur dest
Gehī maķmūr nergis gāh ser-mest

3377. Görür germ oldu çekdi tığ hūrşīd
Daķındı sağlu şollu hançerin bīd

3378. Şabā dönmiş idi Ğīsī demine
Devā idi ğam-ı hicrān semine

3379. Nevā-yı bülbul ü āvāz-ı destān
Ser-ā-ser eyleyüp deşti gülistan

3380. Sürūd ile kılup hurrem bahārı
Getürdi raķşa serv ile çenārı

3381. Açıp gül dürcini deryā-yı hađrā
Şadef gibi bulutdan cezḇ ider mā

3382. Müzeyyen eyleyüp gül gülsitānı
Cinān bāđına döndürdi cenārı

3383. Olur hār cefā-kār u dil-āzār
Güli Dahhāk düşında hemīn mār
3384. Olup serv-i sehī gül-şende raqqāş
Oğur üstinde kıumrı ma'nī-i hāş
3385. Bahāruñ hüs-nine kalmışdı hayrān
Dönerdi raqq urup üftān ü hīzān
3386. Hemīşe hurrem u ser-sebz ü dil-şād
Hāzānuñ cevır ü āsībinden āzād
3387. Tehī ise n'ola dest-i dırāzı
Hele yok kimseye hergiz niyāzı
3388. Müca'ad eyleyüp zülf-i hamını
Muṭarrā itdi sünbül perçemini
3389. Şunup zerrīn kadehler nergis-i mest
Uzatmış gül anı almağ için dest
3390. Benefşe yār 'ışkı ile meftūn
Nigārı ḥasretinden göñli maḥzūn
3391. İçind[en] mātemi taşına urmuş
Nigār ayrılığı boynunu burmuş
3392. Düşüben deşne-i ser-tīze süsen
Fedā itmişdi serv ayağına ten

3393. Eline lāle almuş cām-ı la‘līn
Ki gül-zāruñ ide bezmini tezyīn
3394. Dimāğı cām-ı şahbādan müşevveş
Dilinde dāğ var cānında āteş
3395. Hevādan itdügince dūrri ğaltān
Müşerref olur idi bāğ u bostān
3396. Şabā ‘İsī demini kıldı ızhār
Ki buldı tāze cān mevtā-yı eşcār
3397. Olup nāfe-güşā bād-ı ʔarab-nāk
‘Abīr-āmīz oldu nāfe-i hāk
3398. Nesīm-i ‘anber-āmīz-i bahārī
Mu‘aʔṭar kılmış idi lāle-zārı
3399. Cihān ḥalkın idüp ol bŷy şeydā
Dimāğa ṭolmuş idi tāze sevdā
3400. Güneş nŷr ile yaprak zıll[i] ey cān
İderdi kāgad-ı sebzi zer-efşān
3401. İdinmiş ṭıfl-ı ğonce esb-i çübīn
Şabā ḥinkine binmiş berg-i nesrīn
3402. Açılmış bāğda ḥīriyy ü gül-nār
Biri ‘āşık biri ruḥsār-ı dil-dār
3403. Eline aldı sīmīn kāsesin gül

Şalā-yı bezm kıldı halka bülbül

3404. Şabā urduķça Mîhr-i yârdan dem
Olurđı pür gülüñ mirât[1] şebnem

ŞIFAT-I BEZM-İ ŞÂH KEYVÂN BE-MÎHR-İ TÂBÂN

3405. Çü şâhenşâh-ı şubh-ı ‘âlem-ârâ
Zeberced tahta bağdı bir şehir pâ

3406. Çıkup oturđı Keyvân şâh tahta
Kodılar kürsî-i zer nîk-bahta
MM 43b [32b]

3407. Oturđı kürsîde serv-i gül-endâm
İdüp dil mürğine sünbül saçın dâm

3408. Olup şeh bezminüñ çeşm ü çerâğı
Müzeyyen itdi sîmîn serv-i bâğı

3409. Ayıtdı Mihre şeh ey serv-i gül-bâr
Demidür eyleyelüm bezm-i gül-zâr

3410. Olup mesned-nîşîn bâğ içre çün gül
Olalum mest gülşende çü bülbül

3411. İçelüm bâde vü güş idelüm sâz
Ne resme göstere kim bile dem râz

3412. Bugün ‘îş idelüm el virdi fırsat

Ola mı kim bilür yarında ruḥṣat

3413. Çün olmaz i'timād itmek cihāna
Kılalum 'iṣ ü 'iṣret 'āṣıḳāne

3414. Bu mevsimde kiṣi içmese bāde
Virür lāle gibi 'ömrini bāda

3415. Didi fermān senüñ ey ṣāh-ı devrān
Geçürme devri dirler dura pīrān

3416. Getürüp şeh buḥūr u 'ūd-sūzı
Oḳutdı yanına micmer-fürüzı

3417. Buyurdı def'i yaḳdı 'ūd u 'anber
Dimāğın 'ālemüñ kıldı mu'aṭṭar

3418. Gelüp bir kaç nedīm-i ehl-i ḥikmet
İderler Mihr ü Keyvān ile ṣoḥbet

3419. Turur karşıasına zerrīn kemerler
Kamu gün yüzler ü alnı kamerler

3420. Kamu el bağlayup düzmişler aḳṭār
Olup ḥāmūṣ hem-çün naḳṣ-ı dīvār

3421. İderdi püṣt-i pā her ṣūḥ-ı seyrān
Muṣavver ten gibi bī-hūṣ u bī-cān

3422. Yanar ṣem'-i fürüzān gibi her ḥūr
Olur bezm içi bunlaruñla pür-nūr

3423. Yinildi nüzl ü ni‘met oldu āhır
Şurāh̄iler olur meclisde h̄āzır
3424. Getürdi bezme sāķī çünki rāhı
Zemīn būs itdi şöhetde şurāh̄ī
3425. Döküp meclis içine mīve vü mey
Girür devrāna sāķī-i Hızır ney
3426. Eger her şey’üñ olmasa niyāzı
Şurāh̄ī dahı kılmazdı namāzı
3427. Şafā esbāb[1] olduğda müheyyā
Nişār-ı nuķl-ı meclisdür Süreyyā
3428. Şurāh̄ī ile leb-ber-leb olup cām
Komadı dilde şabr u cānda ārām
3429. Girişme-sāz olur sāķī-i ser-mest
Gözinden nāvek-efgen şest-der-şest
3430. Elinde her kişi kim nūş iderdi
Şarāb-ı tāze gibi cūş iderdi
3431. Şunuban cām-ı meyi olmasa bī-rīş
Elinde nūş ise dahı olur nīş
3432. Menāzil seyr idüp māh-ı dirahşān
Kadeh meclis içinde itdi devrān
3433. Açıldı cā-be-cā şad-berg-i handān

Revân ortada cūy-ı āb-ı hayvân

3434. Eline sūz ile ‘avvād alup ‘ūd
Dimāğ-ı āteş-i şevk itdi pür-dūd

3435. Olur bir resm ile germ erğanün sâz
Getürür çarha çarhı sūzı āvâz

3436. Terennüm eyleyüp mürğ-i hoş āheng
Nevāya başladı kânûn ile çeng

3437. Rebâb itdi şu resme nevha ey yâr
Kim oldı Zührenüñ çengi nigû-sâr

3438. Çıkup her sâzdan bir dürlü āvâz
Cihānuñ cevfi[i] töldi nağme vü sâz

3439. Şu deñlü dökdi yaş dürrâc u tihû
Fürüzân āteşe şan şaçdılar şu

3440. Aluban araya zerrîn kemerler
Bürümüş çevresin Mihrüñ kamerler

3441. Yüzi gül-zârı bezm idi gül-şen
Yeri sâğar şu‘â‘ı kıldı rüşen

3442. Başında tâc-ı la‘lîni keyânî
Elinde cām-ı zerrîn husrevânî

3443. Hezerân luţf ile ol rûh-perver
İder gül-ruhların cām ile aḥmer

3444. Dil ü cāna iki āteş urur key
Mü'essir nağme biri birisi mey
3445. Şu deñlü mevc urdı baħr-ı cüllāb
Ki ğam keştisini ğarķ itdi ol āb
3446. Dutuşup nāgehānī yansa ħirmen
‘Acebdür kim dökerler aña revġan
3447. Çeker zerrīn ķadeħ ol nergis-i mest
İder serv-i bülendi seyl-i mey pest
3448. Tutarđı lāle gibi la‘l-gūn cām
Kılurđı ġonce-veş ħūn-ı dil āşām
- MM 44a [33a]
3449. Şu deñlü içdi ol baħr-ı vefā mey
Ĥabāb-āsā düzildi ĥaddine ĥūy
3450. Yüzine tāze güller açuban mül
Gül üzre ĥalka ĥalka oldu sünbül
3451. Elinde dilberüñ nergis gibi cām
Ruĥı meyden şakāyık gibi gül-fām
3452. Dökülmiş gül öñinde deste deste
Gehī berg ü gehī olmışdı beste
3453. Perīler çalduġına germ olup çeng
Hezār āvā ider āh ile āheng

3454. Çalınduğınca şöhetde çeğāne
İderdi rūd-ı şevk ile terāne

3455. Semā' idüp şanevber vardı vecde
Görüp kıddini Mıhrüñ kıldı secde

3456. İderler ol gün anda 'ış ü 'ışret
Gice irişdi oldu germ şöhet

3457. Yine geldi şarāb-ı nāb şāha
İrişdi Zührenüñ āvāzı māha

3458. Yaşıl kālā giyüp çün serv Nāhīd
Diler seyr ide māhı şebde hūrşīd

3459. Yaşıl giydüğü bu şayyād-vārī
Diler kim ola ol āhū şikārı

3460. Girüp nāzüklik ile bāğa cānān
Olur gonce gibi berg içre pinhān

3461. Şanurdu serv her kim görse kıddin
Şanurdu gül gören berg içre kıddin

3462. Şeb idi yoksa kıdd ü kıdd-i dil-dār
İder verdi kıddil servi nigū-sār

3463. Biraz beñzerdi serv olsa şeker-bār
Biraz beñzerdi gonce itse güftār

3464. Melek çün oldı cām-ı bādeden mest
Getürdiler anı gül gibi ber-dest

3465. Ayağ üzre tırup bes serv-i bālā
Kenār-ı cūyı kıldı seyr tenhā

3466. İdüp tāvūs-ı cennet gibi cevlān
Olur kebg-i derī gibi hırāmān

3467. Kılup sünbüllerinden nāfe rīzān
Yürüdi çün şabā üftān ü hīzān

3468. Şarāb-ı nāb olup serv-i revānı
Yatur bir cāy-ı halvetde nihānī

3469. Sürūd-ı ‘andelīb ü nağme-i āb
Getürür nergisine ol gülün h‘āb

3470. Durup gül-zār içinde serv-i Keşmer
Nazar-bāzī iderdi hem-çü ‘abher

3471. Görür çün yatduğun ol bağı pür-hūn
Keminden çıkdı vü itdi şebiḥūn

3472. Bulıcağ düzd ḥufte bāğ-bānı
İder tārāc bāğ u büstānı

3473. Uzağursa sa‘ādet her kime dest
Bulur yārı şeker-h‘ābında ser-mest

3474. Hicāb olmaya qalmaya tekellūf

Murādınca ide yārı tasarruf

3475. Sebük alkup yirinden m h-ı t b n
ab  gibi olur ol serv c y n

3476. G r r kim yatmış ol hem-h  be-i  r
Cem linden g list n beyt-i ma m r

3477. emen i inde nergis gibi ufte
Ken r-ı c da g l gibi ş k fte

3478. D ş p meyden g l-i s r ye j le
Ru -ı nesr ni olmuş berg-i l le

3479. şar b-ı n bdan g l-n r-ı p r-t b
G zi nergisleri ser-mest   p r-h  b

3480. şalar serv ol nih l  stine s ye
Y zini t  ki g stermeye aya

3481. Yaından g rdi  n ol m h  N h d
ır m n servi lertz n oldu  n b d

3482.  d p şabr  yaas n g l gibi  k
 per ol serv  n aya n    ş k

3483. Bu sevd dan olup p  n   s nb l
En ne başladı m nend-i b lb l

3484. Alup baş n dizine ol per -z d
Zam ne uşsasından oldu  z d

3485. Sürüp gül-berge berg-i yāsemīni
Öper gül-rū semen-ber nāzenīni
3486. Giderdi ‘aqlı bakdukça yüzine
Zamān ile gelürdi kendözine
3487. İdüben dil-sitānını der-āğüş
Lebi cāmından eylerken şeker nüş
3488. İdüp gül-zāra çeşmi çeşme-rānı
İder nergisleri lülū-feşānī
3489. Şu deñlü ‘abheri saçdı gül-ābı
Ki servüñ nergisinden gitdi h’ābı
3490. Avındı gördi rüşen āfitābı
Zemīni rüşen itmiş mäh-tābı

MM 44b [33b]

3491. Hezārān āferīn ol niçe taḥsīn
Uyanıcaḳ bula meh gibi bālīn
3492. Şeker-h’ābından aça nergis-i ter
Görine āfitāb-ı sāye-perver
3493. Görür kim āfitāb-ı ‘ālem-efrüz
Geceyi eylemiş çün rüz-ı nevrüz
3494. Velī ḡonce lebi reşkiyle pür ḡār
Gözinden nergis-i sīr-āb bīmār

3495. Hāmı zülfi ḥarīm-i şeb-nişinān
Kadi baht-ı bülend rāst bünyān
3496. Şabā gīsūlarından çözse bir tār
Tolar āfāka bŷy-ı müşg-i Tātār
3497. Leṭāfetde teni rūḥ-ı muşavver
Ḥalāvetde lebi mānend-i şekker
3498. Güneş yüzinde bir zerre dehānı
Kemer altında bir mŷdur miyānı
3499. Biri berg-i semen sīmīn bināgŷş
Göñŷlden şabr u başdan giderŷr hŷş
3500. Tarāvetde biri çŷn berg-i nesrīn
Boyı servi sŷrīni kŷh-ı sīmīn
3501. Cebīni maṭla‘-ı nŷr-ı İlāhī
Ruḥı şermende eyler mihr ŷ māhı
3502. Yañağı kıble-i āteş-perestān
Muḳanned pistesidŷr nuḳl-ı mestān
3503. Leb-i cān-baḥşdur ser-māye-i luṭf
Kadi ra‘nāsı anuñ pāye-i luṭf
3504. Çŷ gördi anı oldı şöyle bī-hŷş
Ki itdi kendŷ kendŷyi ferāmŷş

3505. Çü gonce kâdir olmadı kelâma
Giriftâr oldu bûlbûl gibi dâma
3506. Dizinden başını kaldırdı fi'l-hâl
Yüzin sürdi ayağına çü halhâl
3507. Teh-i pâyını öpdi keşş-vârî
İdüp na'leyni gibi âh u zârı
3508. Düşüp ol serv ayağına çü sâye
Olur menkel gibi pîçide pây
3509. Hevâdan gonce-veş pür-hûn idüp dil
Olur ol serv çün gül pây-der-gil
3510. Dili Mihre şalup Nâhîd-i sevdâ
İder ol Yûsufî 'âşık Zelîhâ
3511. Olup dil-dâr 'ışkı ile meftûn
Birisi Leylî oldu biri Mecnûn
3512. Dil ü cânından olup oldu³¹⁵ 'âşık
Birisi oldu 'Azrâ biri Vâmîk
3513. Nigâruñ cünbişinden bildi Nâhîd
Ki germ oldu metâ'ı mâha hûrşîd
3514. Göricek dâma düşmüş mürğ[i] şayyâd
Sevindi göñli oldu hurrem u şâd

³¹⁵oldı: olda M.

3515. İdüp biñ ‘işve vü kannaş ü şīve
Nigārīn başladı efsūn u rīve
3516. Çü buldı Müşterī cāndan ḥarīdār
Metā‘ın ‘arz idüp germ itdi bāzār
3517. Ḥalāvet-senc [ü] dil-dār-ı süḥan-senc
Söze başladı açdı ḥoḳḳa-i ḳand
3518. Didi yüz nāz ile ol nāzūk-endām
Dil-efgār u dil-āzār u dil-ārām
3519. Ḳadem-rence ḳılup luṭf itdüñ ey māh
İlāhī dest-gīrūñ olsun Allāh
3520. Hezārān bār taḥsīn māderūñe
Ki ḳālīb oldı zībā peykerūñe
3521. Nigārum nāzenīnüm kām-rānum
Emīrüm ser-firāzum nev-cüvānum
3522. Benem teşne sen āb-ı zindegānī
N’ola iḫyā iderseñ cāvidānī
3523. Yanuñda dimezem ḥānum ‘azīzüm
Kemīne kemterüm ednā kenīzüm
3524. Yaşumla beñzümüñ vardur nişānı
‘Ayān eyler saña rāz-ı nihānı
3525. Ḥurūş itsem olamaz ra‘d hem-ser
Duḥāndur aşl[ı] anuñ ‘ışḳuñ āzer

3526. Olamaz ebr ħūn-bāruma hem-tā
Ki ol kaṭre şaçar bu dīde deryā

3527. Hemīn şevḳ-ı derūn u sūz-ı sīne
Enīs olup kenīz ü kemterīne

3528. Şu deñlü ağladum kim rūd-ı şahrā
Gözüm yaşıyla ṭoldı ṭaşdı deryā

3529. Naẓar kıl baña kim şun'-ı İlāhum
Cihān dilberlerine pād-şāhum

3530. Olur ruḥsāruma ḥūrā perestār
Lebime ehl-i cennetdür ḥarīdār

3531. Şanevber kāmētüm yanında bī-ber
Lebüm yanında seng-i ḥuşk gevher

3532. Virüpdür Ḥaḳ baña bir ḥüsn-i endām
Ki vardur bir kılum altında biñ dām

MM 45a [34a]

3533. Ṭarāvetde çü berg-i lāleyüm ben
Leṭāfetde gül üzre jāleyüm ben

3534. Ben ol evc-i ḥüsünde āftābum
Ki yokdur hīçbir yüzden ḥicābum

3535. Melek şüretlü māh u reşk-i ḥūram
Bahānem yokdur aṣlā bī-ḳuşūram

3536. Daḥı sünbüllerümdür ‘anber-āgīn
Daḥı nevrestedür aḡzumda Pervīn

3537. Lebümden dem-be-dem gevher-feṣānam
Şaḡumdan dā’imā ‘anber-feṣānam

3538. Güneş şem‘-i ruḥum pervānesidür
Meh-i nev ḥüsnümüñ dīvānesidür

3539. Şu deñlü mehde varken nūr ile tāb
Aña degmez ki döke pāyuma āb

3540. Revā mı bencileyin serv-i āzād
Kala ḥār-ı belā içinde nā-şād

3541. Çü şabr eylemege ḳalmadı çāre
Saña sevdüğüm itdüm āşıkāre

3542. Baña göñlüm ucından oldu bu kār
Beni göñlüm bu resme itdi bīmār

3543. Seni sen nāra atduñ ey göñül vāy
Oda köze düşüp yanduñ serāpā[y]

3544. Sen itdüñ baña bunu ey dil-i zār
‘Adū çün oddan ola çāre -----

3545. Sen itdüñ baña bu işi dilā sen
Dili men vā dil-i men vā dil-i men

3546. Yeridür olduĖuñ böyle giriftār
Ki nādāna olur miḥnet sezā-vār
3547. Eger dīvāne-dil olmasa nādān
Kemend-i zūlfüñe olmazdı pīçān
3548. Seni sevmek günāḥ imiş çün ey yār
Güneh-kāram güneh-kāram güneh-kār
3549. Bu derde çünki sendendür bu derman
Peşimānam peşimānam peşimān
3550. Ne vaşluña elüm irişür ey māḥ
Ne sevgüñ giderür göñlümnden Allāḥ
3551. Ne deñlü terk idem dirsem maḥabbet
Ziyāde oldu gün günden meveddet
3552. Kıluram serv öñinde secde ter gāḥ
Boyuña beñzedüp ey ğonce leb māḥ
3553. Yüzüm şad-berge sürdügüm bu ekşer
Leṭāfetde saña fi'l-cümle beñzer
3554. Gözüm ḥün-āb aqıdur gāḥ geh ḥün
Olur ḥālüm eger degse diger-ğün
3555. Hemīşe bularıla dīde-bānam
Şanasın bāc-dār-ı kār vānam

3556. Dilemez sensüzün göñlüm cihānı
Ki sensin baña ‘ömr-i cāvidānī
3557. Çün alduñ göñlüme keştī hevāyı
Revān it üstine āb-ı vefāyı
3558. Gözüümüñ çeşmesin hūn-bār kılma
Kenārum rūd-ı Ceyhūn bār kılma
3559. Budur olduğı beñzüm rengi dīnār
Kim olur zerd geşt āb olsa bisyār
3560. Kızardı gözlerüm yaşdan çü lāle
Dökilür kaṭreler mānend-i jāle
3561. Seni sen benden itme dūr şāhum
Yigitsin key şaḳın dutmasun āhum
3562. Elümden nesne gelmez ayruḳ ey yār
Kıluram nāle vü feryād nā-çār
3563. Saña hayr eylemez ey şūḥ-ı ṭannāz
Niyāz itdürme baña eyleyüp nāz
3564. Lebüñ şun kim vireyüm cān lebüñe
Nice ḥasret olayum ğabġabuña
3565. Siyeh çeşmüñe āhūdur şikārī
Gözüme eşkden şaldı ğubārı
3566. Gerek raḥm it gerek raḥm itme ey yār

Ġamuñdan yanaram tā kudretüm var

3567. Ġarāb olsun dilerseñ bu ten-i zār
Şevāb olur murād idündügi yār

3568. Dimāğum huşk u ağzum oldı beste
Teni mürde gözüm yaş ile şüste

3569. Gözüm yaşında kıddüm ‘aksi ey yār
Deñizde fülkdür güyā nigünsār

3570. Öürsem ben kıpucuñ ola cānum
‘Aşā ola elinde üstüñānum

3571. Nice bir ħazretüñden olayum dūr
Nice bir yürüyem ‘ālemde mehcūr

3572. Mey-i ‘ışķuñ beni cün itdi ser-mest
Ayağdan düşmeden tut şunmışam dest

3573. Revāsı var mıdur ey kıble-i ħūr
Eşigüñden olam ben mübtelā dūr

3574. Olursam bir nefes maķbül-i der-gāh
Perestāruñ olam ölince ey māh

MM 45b [34b]

3575. Yanuñda kıdr bulsam çulca ben ħāk
Ķomazdı kırpügüm rāhuñda ħāşāk

3576. Dilüñ āyīneden bārīk-bīndür

Saňa dil vormeyen târik-dîndür

3577. Senüñledür hayâtı cism ü cânuñ
Bilürsin sen dağı cāndur mekānuñ

3578. Huzūr eyler giceler mürğ ü māhî
Kıluram şubha dek ben āh u vāhı

3579. Belā neymiş bu söz gerçi dinilür
Severler seveni seven sevilür

3580. Yatarsın sen kılup ben her gice āh
Yanaram şem‘ gibi tā seher-gāh

3581. Nice bir şem‘ gibi ağlayam zār
Gözüm yaşını sil ey bî-vefā yār

3582. Yatarsın cāme-h‘āb içinde ‘üryān
Ne derdüñ var cihānda kopsa tūfān

3583. Gice ben guşşaluyam şubh bīmār
Bu derde Tañrı için eyle tīmār

3584. Ne hikmetdür gözüm dökdükce seylāb
Yağar ‘ālemleri bağrumdaki tāb

3585. Sözüüm gibi olup ‘aqlum perestān
Ramağ deñlü tenümde kalmadı cān

3586. Tolar mağzum uyursam cüş ile tāb
Düş oldu şimdi ammā kim bilür h‘āb

3587. Seni gördüğüm için ḥāb ey yār
Gözüme kirpüğüm yoksa olur ḥār

3588. Şorarsın dā'imā zevk u şafāy
Dimezsın ḥiç dīvāne çirāyī

3589. Egerçi cān gibi gözden nihānsın
Velīkin çeşmümün içinde cānsın

3590. Yağar dā'im beni āh-ı ciger-sūz
Şanursın sen ḥuzūrum var şeb ü rūz

3591. Firākuñ şem'-veş yakdı derūnum
Dükendi eşküm ile aqdı ḥūnum

3592. Gözümün yaşıdur yüzüme gāze
'Aceb mi dā'im olsa sürh ü tāze

3593. 'Aceb mi böyle sürh olduğu ruhsār
Ciger kanı gibi gül-gūnesi var

3594. Ğamuñ tūfān çeşmüm zār u giryān
Ciger tennūr-ı fūrkat içre biryān

3595. Biterse dağı kabrümde gīyā-zār
Giyā-zārum ola saña taleb-kār

3596. Bu ğam deryāsınuñ pāyān[ı] yok mı
Belā vü hecrüñün oranı yok mı

3597. İşidüp sözleri Mihr itdi taḥsīn

Gelüp gösterdi ol māha bu Pervīn

3598. Görür kim her sözi maṭbū‘ u mevzūn
Muḥayyel pür-ḥiyel pür-siḥr ü efsūn

3599. Didi Mihr ey revende serv-i sīmīn
Şacı sünbül ‘izārı berg-i nesrīn

3600. Ne kim ḥükm eyleseñ fermān-peẓīrem
Kapuñda boynı baĝlu bir esīrem

3601. İrişdüm sāyeñe gerçi hümāyam
Saña lāyık degülsem ḥāk-i payam

3602. Ne hem-dem şoḥbetüñden kaçıra cān
Şurāḥī gibi tılsun yüregi kan

3603. Ne bir biñ olsa daḥı tendeki cān
Kamusın eylerüm yoluñda qurbān

3604. Ne emr itseñ oluram saña hem-reng
Dökerseñ kanımı Bismillāh ĩnek

3605. Nice yıl eylemekden zindegāñı
Nişār itmek yeg ayaĝuña cānı

3606. Şerīf olur çekir ‘ömr-i cüvānı
Gerekmez baña sensüz billāh anı

3607. Yanar kandīl-veş göñlüm çerāĝı
Eyā şem‘-i münīrüm eşk yaĝı

3608. Öpüşüp ol iki pākīze dil-bend
Olurlar sāde pehlū ile hursend
3609. Şarılur bir birine iki ‘āşık
Şanasın serv-i ‘ar‘ardur mu‘ānik
3610. İdüp çok ‘ahd ol iki māh-ı rahşān
Arada oldu çok eymān u peymān
3611. Digergūn oldu def‘i Mihr hāli
Dutuldu nuṭkī kalmadı mecālī
3612. Bu hāletde iken ol iki dil-h‘āh
Belürdi nā-geh āşār-ı şeh̄er-gāh
3613. Żarūrī olup ol serv-i şeker-bār
Öpüp Mihri serāya gitdi nā-çār
3614. Çü gitdi māh kaldı Mihr bīmār
Yeñi sevdā ile oldu dil-efgār
3615. Gidüp dilber kalur çün cism bī-cān
İder bülbül gibi gül-şende efgān
3616. İdüp çün şubḥ-ı şādık cübbeyi çāk
Şabā gibi saçardı başına ḥāk

3617. Varup yine veşākına perī-zād
Ayıtdı Dāyeye aḥvālī dil-şād
3618. Nice şīrīn ruḥ u şīrīn şemāyil
Var olmaz ṭab^c-ı merdüm aña māyil
3619. Olur çok lāle-ruḥ şīrīn girişme
Ki gözden kan aḳıdur çeşme çeşme
3620. Didi Dāye ki ey gül-çehre bānū
Şikārı şīri ḳılmış sayd-ı āhū
3621. Yūri şimden gerü cānān senūñdür
Ura gör ṭopı kim meydān senūñdür
3622. Murāduñ ḥāşıl oldı ey nigārīn
Bugün olmazsa vuşlat ola yarın
3623. Çü şaldı bo[y]nuna ‘ışkuñ kemendi
Çözülmez tā ölünce bağla bendi
3624. Egerçi telḥ olur hicrān-ı dil-dār
Velī şīrīn ider ümmīd-i dīdār
3625. Zamān ile irişen vaşl-ı yāre
Belā çekdüm dimeye intizāra
3626. Egerçi intizār āfetdür ey yār
Şoñı vaşl olıcaḳ devletdür ey yār

3627. Getürdüñ dāma itdüñ āhūyı şayd
Ayağına hemīn vurmağ gerek kayd

3628. Olur Dāye hemīşe rāz-dārı
Gice gündüz dilinde zıkr-i yārı

3629. Geçerdi anda bāri şāh Keyvān
Göçer şehre irür vaqt-i zemistān

3630. Gelür dil-şād şehre şāh Keyvān
Döşendi vü bezendi tāk-ı eyvān

3631. Varur dilber dahı kāşānesine
Girür dil-ḥaste miḥnet-ḥānesine

3632. Mizācına taḥayyür kār kılmış
Dilini derd-i ʿışk efgār kılmış

3633. Ciger pür-dāğ idi gerçi meh-veş
Kodı Nāhīd āteş üzre āteş

3634. Meşeldür eskiden bu ey birāder
Gidermez ʿışkı illā ʿışk-ı dīger

3635. Olur derdine ʿışkuñ ʿışk dermān
Dögilür yine sendān üzre sendān

3636. Ḥumār incidicek bir şahş[ı] ey yār
Yine mey gibi olmaz aña dermān

3637. Belā-yı ğurbet ü ʿışk u ğam-ı yār
İder ol dilber[i] fettān u bīmār

3638. Dili pür-tâb u çeşm-i mesti bî-ḥ'âb
Ten ü cānında kılca kalmadı tâb

3639. Üşüp hicrân gâminuñ mûrı şîre
Bulup bîmâr olurlar aña ḥîre

3640. Gözine rûz-ı 'ömri oldu târîk
Ġurûba âftâbı oldu nezdîk

3641. Çü baht-ı ehl-i devlet çeşm-i bî-ḥ'âb
Döker dâ'im şurâḥî gibi ḥûn-âb

3642. Ya teşvîş olıcak başda ya kôrḥu
Kişinüñ gözlerine girmez uyḥu

**ÂMEDEN-İ MÜŞTERÎ BE-ŞEHR-İ Ḥ'ÂREZM Ü
DÎDEN-İ MÎHR-RÂ**

3643. Yanında yoğ idi bir hem-nişîni
Hemîn ḥâmûş idi çün naḡş-ı Çînî

3644. Bu târîḥi iden dānende ezber
Şu resme eylemişdür ḡayd-ı defter

3645. Ki çün ol pîşvâ-yı cümle 'uṣṣâḡ
Arayup Mihri devr eylerdi âfâḡ

3646. Gezüp İrânı Ḥ'ârezme ider 'azm
İderdi anda bulacaḡına ḥazm

3647. Gözine girmez idi ḥîç uyḥu

Gezerdi rûz u şeb şahrâ çü âhû

3648. İderdi gice gündüz nâle vü âh
Degül dilber velî âhından âgâh

3649. Şehâdet eyler idi şâhid-i dil
Ki maṭlûbı olısar anda hâşıl

3650. Göñül çün haṭṭ-ı naḡş itmeye der-h'âst
Taşavvur itdügi cümle olur râst

3651. Bile Mihrâb ile hem Bedr-i hüş-yâr
Giderler gâh giryân u gehî zâr

3652. Ğubâr-ı râh içinde ol ruḡ-ı zerd
Hemîn dînâr idi başmuş anı gerd

3653. Gezüp bir iki ay deşt ü beyâbân
Gelürler şehr-i H'ârezme şitâbân

3654. Göründi çünki H'ârezmüñ sevâdı
Pür oldı Müşterinüñ ḡalbi şādî

3655. Gözi segridi vü sevindi cânı
Belürdi devlet-i vuşlat nişânı

MM 46b [35b]

3656. Görürler kim aḡar şahrâda bir şu
Nice şu kim yanında seyl-i âhû

3657. Olur yol zaḥmetinden tenleri süst
Kenār-ı cūya irüp itdiler cüst
3658. Ayıtdı Müşterī Mihrāba ey yār
Ne deñlü zaḥmet ise şehre sen var
3659. Baña bir yir bulıvir k'ola tenhā
Sever tenhā dil-i mecnūn u şeydā
3660. Bu ḥalkuñ keşretinden dūr olsun
Çü dil ḥalvet-gehi mestūr olsun
3661. Gider Mihrāb şehre ol iki yār
Leb-i cūda yaturlar ḥaste vü zār
3662. Seferden tenlerinde ḳalmamış tāb
Zarūrī aldı bunları şeker-ḥ'āb
3663. Ḳazāyı gör kim ol Behrām-ı bed-ḥ'āh
Geçer iken görür bunları nāgāh
3664. İnüp bunları ḳollarıyla Behrām
Dutup bend eyledi virmeyüp ārām
3665. Taḳup zencīr ol iki dil-sitāna
Olur Ḥ'ārezm şehrine revāne
3666. İdüp Mihrāb daḥı ḥāne ta'yīn
Geliyorken görür Behrām-ı bī-dīn
3667. Gelür enbūh-ı ḥalk ile şitābān

Bile zencīrde ol iki cānān

3668. Görüp bu hāli Mihrāb oldu hayrān
Görünmedi özini itdi pinhān

3669. Nihānī bunlaruñ ardınca vardı
Ne menzilde konar bunları gördi

3670. Dönüben menziline vardı Mihrāb
Dökilür nergisinden eşk-i hūn-āb

3671. Olur tā şubḥa dek ol gice bīdār
Olur cer'ī zer üstine güher-bār

3672. Seḥergeh toğdı çün hūrşīd-i rahşān
Münevver oldu bu pīrūze eyvan

3673. Çıkar beytū'l-ḥazenden taşra Mihrāb
Ne göñli yimek ister ne iḥer āb

3674. Yürür sergeşte şehir içinde giryān
Gören anuñ olur hāline hayrān

3675. Nedür bilmez bu kār u çāre-i kār
Velīkin şehri devr eyler çü pergār

3676. Mekān issi görür böyle anı zār
Bilür gāyetde kim bir müşkili var

3677. Didi ey Mīhmān-ı hūb-dīdār
Ne hālūñ var baña da eyle iẓhār

3678. Ümīdüm var ki bir çāre idem ben
Bu ğamdan kırtulasın şād olup sen
3679. Benüm bir mesnedüm var ey dil-ārām
Kılayum hālūñi ben aña i'lām
3680. Velī'ahdıdur[ur] şāh-ı cihānuñ
Cihān-gīridürür şimdi zamānuñ
3681. Ne kim dirsem kabūl eyler aña ben
De baña müşkilūñ havf eyleme sen
3682. Didi bir bir aña Mihrāb-ı ğam-gīñ
Neler itdüğini Behrām-ı bī-dīñ
3683. İşidüp ğuşşasını oldı hayrān
Ayıtdı kim yime ğam işüñ āsān
3684. Berü gel kim varalum ol emīre
Raḥīme müşfiķe ol dest-gīre
3685. Kim olmuşdur işi 'adl ile iḥsān
Olur devrinde mīşe gürg çübān
3686. Durur ol mīz-bān ile semen-ber
Girüp ol kaldı bu çün halka-i der
3687. Ayıtdı Mihre kim ey şāh-ı 'ālem
Senüñ mülküñde yokdur cebr ile ğam
3688. Velīkin geldi bir mihmān-ı şādık

Aña çok zulm kılmış bir münâfık

3689. Kerem luṭf eyle ‘adl it ey perī-zād
Ḳapuñdan gitmesün ğam-ġīn ü nāṣād

3690. Didi gelsün görelüm ḥālin’ey yār
İdelüm her ne ise ḥaḳḳı ızḥār

3691. Çıḳup ṭaşra didi kim ey semen-ber
Nice bir ṭurasın çün ḥalḳa ber-der

3692. Berü gel oturayor ṣāh-zāde
Açıḳdur ḳapusı ‘adl ile dāde

3693. Girüp andan serāya şehre Mihrāb
Görüp Mihrüñ yüzün ṭoldı gözi āb

3694. Göründügi gibi ol serv-i āzād
Taḥammül idemeyüp itdi feryād

3695. Çü Mihr-i mihribān Mihrāb[ı] gördi
Şanasın māhī idi ābı gördi

3696. Ṭurı geldi yirinden ḳoçdı anı
Şanasın mürde idi buldı cānı

3697. Şorıcak ḥāl-i yār-ı bī-ḳarārı
Enīn itdi vü ḳıldı āḥ u zārı

MM 47a [36a]

3698. Ayıtdı geldi ol maḥbūs [u] mazlūm
Mükedder ḥālî olsun şöyle ma‘lūm

3699. Bilicek ḥālîni ol serv-i āzād
Gehî ḡam-gîn olup gāh oldı dil-şād

3700. Varup Keyvāna i‘lām itdi cānān
Feraḥ oldı beḡāyet şāh Keyvān

3701. Didi kim şükr yār olmuş resīde
Gözün aydın osun ey nūrı dīde

3702. Giriftār olduḡiçün yimeye ḡam
Aña ben göndereyüm bir kaç ādem

3703. Kesüp başını Behrāmuñ getürsün
Münāfıkdur ara yirden götürsün

3704. Elinden alup ol dīvün periyi
Getürsin ḥidmetüne Müşteriyi

3705. Ayıtdı Mihr ey sultān-ı kişver
İdüñ yarın iki ḥaşmı berāber

3706. Günāhı ḥalk arasında bilinsün
Cezāsı neyse şer‘ ile kılinsun

3707. Seḡer ṭāvūs-ı çarḡ itdi çü cevlan
Çıkup taḡta oturdı şāh Keyvān

3708. Buyurdı kim gele Behrām-ı fācir

Ola ol iki maḥbūs ile ḥāzır
DĀSTĀN-I DĪDEN-İ MĪHR Ü MÜŞTERĪ BE-YEK DĪGER

3709. Gelüp şāha yüz urdı naḥs Behrām
İderdi kim yüzine baksa düşnām

3710. Getürdi ol iki maḥbūsı beste
Beḡāyet çüb-ı zaḥmı ile ḥaste

3711. Melik Keyvān çü gördi Müşterīyi
Beḡāyet sevdi cānı ol perīyi

3712. Temā[şā] idicek şāh ol cüvānı
Görür üstinde var ferr-i keyānī

3713. Boyunuñ serv-i nāzı ser-keşīde
Benefşe berg-i gül üzre demīde

3714. Cebīni māhı ḥūrşīd-i münevver
Gözi ‘abher yüzi gül kadd[i] ‘ar‘ar

3715. Beşerde didi baḡ bu şüret-i ḥüb
Meger kim ḥūr-zād ola bu kerrüb

3716. Dönüp Mihrāna didi şāh Keyvān
Ne ise eyle da‘vāñ itme pinhān

3717. Du‘ā idüp didi ey şāh-ı manşūr
Bu iki bestelerdür pūr-ı Düstūr

3718. Şeh-i Şāpūr oğlu Mihr-i tābān

Bunuñ içün cihānı itdi devrān

3719. Kuluñ daḥı vezīr oḡlıyam ey şāh
Velīkin ḥācib oḡlıdur bu bed-ḥāḥ

3720. Çü Pervīn cem‘ kılmıṣ idi devrān
Benātü’n-na‘ş-vār olduḡ perişān

3721. Nedür bā‘iş ki ḥürrü’l-aşl olanı
Bu kāfir ḥabs kıldı disün anı

3722. Cihānda yoḡ bunuñ gibi münāfıḡ
Muḥālif Ḥaḡḡa şeyṭāna muvāfıḡ

3723. Bu bir öldürmelü kāfirdür ey şāh
Yaramazuñ hemīşe ‘ömri kūtāh

3724. Ġazā ecrin dilerse şāh-ı ‘ālem
Yüritmesün bunı dünyāda bir dem

3725. Didi Behrāma ḥışm ile şehenşāh
Sürüñ var ise de ey naḥs-ı bed-ḥāḥ

3726. Niçün ḥabs eyledüñ bu bī-günāhı
Bu mülküñ yoḡ mı şanduñ pādişāhı

3727. Didi bunlar ḡulumdur ey şehenşāh
Velīkin oldılar ḥā’in ü güm-rāh

3728. Ḥazīnedārum ile çoḡ ḥazīnem
Uḡurladılar ey sulṭān-ı ‘ālem

3729. Yiyüp mālī helāk itmişler anı
Bulundı ellerinde hem nişānı
3730. Didi bu da‘viye şāhid getür sen
Ki kullaruñı saña buyuram ben
3731. Dutup habs eyledüm ey şāh-ı devrān
Budur aşlı sizüñdür bâķī fermāñ
3732. Ayıtdı kim buña çok şāhidüm var
Getüreyüm huzūra ey cihān-dār
3733. Getürdi kendü kulların o nādān
Kamu kendü gibi bī-dīn ü īmān
3734. Didiler kulıdur bu iki bed-nām
Degül kāzib bu da‘vīsinde Behrām
3735. Didi Mihrāb ey nādān-ı mağlūk
Olu[r] mı hīç şāhid ‘abd-i memlūk
3736. Kuluñ ise kamu olsun mı āzād
Bu şāhidler eyā bī-dīn ü bī-dād
MM 47b [36b]
3737. Bu sözi işidicek oldı epsem
Bilür kızbin sözinden şāh-ı ‘ālem
3738. Dururdı Mihr taht ardında pinhān
Göremezdi anı Behrām-ı nādān

3739. Tükürdi geldi Behrāmuñ yüzine
Didi Şāpūra inanmañ sözine
3740. Yalancıdur beğāyet bu münāfık
Münāfık ola mı ‘ālemde şādık
3741. Göricek Mihri Behrām oldu hayrān
Ne bend itdügin aña bildi devrān
3742. Çü gördi Müşterī nā-gāh yāri
Düşüp bī-cān kıldı āh u zārī
3743. Varup kaldırdı Mihrābı şitābān
Biri birini çoçdı iki cānān
3744. Mey-i sevdā idüp deryā gibi cūş
İkisi dağı oldu mest ü medhūş
3745. Şarāb-ı ıışık idüp bunları sekrān
Yaturlar bir zamān bī-hūş u bī-cān
3746. Turup şīşe elinde şāh Keyvān
Gül-ābı itdi gül-berg üzre efşān
3747. Zamān ile gelür başlarına hūş
İder deryā-yı hūnīn mevc urup cūş
3748. Teraḥḥum itdi cümle ehl-i dīvān
Fiğān u nāle ile toldı eyvān
3749. Didi Keyvān ey ferzend-i hüşyār

Bi-ḥamdillāh kim girdi ele yār

3750. Degül girye demi ḥandān olalum
Bu furşat ʿīdine ḳurbān olalum

3751. Buyurdı Ḥācibe şāh-ı cihān-gār
Dutup Behrāmı defʿī daḳdı zencār

3752. Düzüp şāhidleri zencire yeksān
Ḳamusın eylediler zeyn-i zindān

3753. Des-i sūhān eger bī-kār ideydi
Dürüstī pes ḳaçan hem-vār ideydi

3754. Ḳamu geydüklerini şāh Keyvān
Çıḳardı Müşteriye itdi iḥsān

3755. Virüp Mihrāba Bedre ḥilʿat-i nev
Müzeyyen eyledi bunları ḥusrev

3756. Ayıtdı Mihre kim ey māh-ı tābān
Buyur devlet-serāya geldi mihmān

3757. Egerçi cān içindedür mekānı
İlet rāḥat osun eyvāna anı

3758. Elin eline alup Mihr-i tābān
Vişāḳına getürdi şād u ḥandān

3759. Şorar biri biri ḥālin iki yār
Gülüşüp geh gehī ağladılar zār

3760. Olurlar ol gice tâ şubḥ bīdār
İderler Ğış ü Ğışret ol iki yār
3761. Çü şubḥ irişdi oldı vaḳt-i dīvān
Oḳutdı Müşterīyi Mihri Keyvān
3762. Yüz urdı ikisi Keyvāna geldi
Birin sağa birini şola aldı
3763. Oturdı mesned-i Cemşīde sulṭān
İki yanında iki māh-ı tābān
3764. Anı sevdügi içün Mihr-i tābān
Severdi cānı gibi şāh Keyvān
3765. Buyurdı Hācibe şāh-ı cihān-dār
Şühūd ile ide Behrāmı ber-dār
3766. Gidicek Hācib oldı Māh ğam-ġīn
Kemān ebrūsın itdi ğuşşa pür-çīn
3767. Yüz urup şāha didi ey cihān-ġīr
Külāhuñ ğüşsesidür āsmān-ġīr
3768. Yüzin gördüm çü bu gün yüzlü Māhuñ
İrişdi ḥidmetine pādişāhuñ
3769. Anuñ şükrānesi ey şāh-ı dil-şād
Günāhından kuluñ geçdüm kıl āzād
3770. Ta'accüb itdi anuñ luṭfını şāh

Didi luṭf ancaḡ olur ey yüzi Māh

3771. Çü sen ‘afv eyledüñ ey şāḡ-ı şimşād
Şuçından ben de geçdüm olsun āzād

3772. Buyurdı kim vara bir peyk-i çālāk
İrişe ölmeden ol dūn u nā-pāk

3773. Meger kim ḡavf idüp Behrām-ı maḡbūn
Yimiş ol gice bir kaç dirhem efyūn

3774. Cezā ile helāk eyler diyü şāh
Kıyar kendüye ol bī-dīn ü güm-rāh

3775. Oda eflāke uzadan zebānın
Yıkar kaçd ile kendünüñ dehānın

3776. Girüp zindāna bunlar gördi anı
Yatur bī-cān teni dūzaḡda cānı

3777. Kamu şāhidlerin eylerler āzād
Giderler her biri mesrūr u dil-şād

3778. Olur āḡir esīr-i gūr-ı Behrām
Cihāndan gitdi ol mel‘ūn u bed-nām

MM 48a [37a]

3779. Didiler çün bu ḡālī bildi Keyvān
Sevindi öldüğine oldı ḡandān

3780. Oturup Müşterî vü Mihr-i pîrûz
İderler Ğîş ü Ğîşret her şeb ü rûz

3781. Gidüp fûrkât aradan oldu vuşlat
Nihâyet buldı derd ü renc ü miñnet

MÜŞÂVERE-İ ŞÂH KEYVÂN BÂ-VEZÎR-İ KÂR-DÂN

3782. Meger bir gün şeh-i gerdûn-ı haşmet
Kıgırdır yanına Düstûrî halvet

3783. Didi ey zîver-i taht u nigînüm
Şadîkum hem-demüm yârüm emînüm

3784. Dilerüm Mihri idem cûft-i Nâhîd
Yaraşur hem-dem olmak mâha hûrşîd

3785. Virüp bu dilberi ol dil-sitâna
Murâdum Mihri şâh itmek cihâna

3786. Her işde gerçi şâh-ı kâr-dânem
Velîkin pîr oldum nâtuvânem

3787. Nice bir cürm ü Ğîşyân ü şekâvet
İdelüm hâzret-i Hakkâ Ğibâdet

3788. Gider bu i'tibâr-ı pâdişehlik
Virilür âhere şâhib-külehlîk

3789. Kõmadan ol bizi koyalum anı
Kimesne haşre dek dutmaz cihânı

3790. Olursa kişi řāh-ı heft kişver
Gedā ile lr āhir berāber
3791. Cihān sultānlıgıdur ket-ħudālık
Virilr ğayra bu fermān-revālık
3792. Nice dnyā-perest olalum ey yār
Olalum Ėaķ-perest oldur sezā-vār
3793. Ne deñl olsa ‘ış esbāb[1] ĥāzır
Ziyāde rāğıb olur nefis-i kāfir
3794. Bu yolda olmayan kimse sebk-bār
Menāzilde şalur bī-zād ey yār
3795. Muřarrerdir cihānuñ var fenāsı
Mu‘ayyen dār-ı ‘uķbānuñ bekası
3796. şrtdk nāzenīn ‘mri dirīĝā
Hevā yolında olduķ bī-ser  pā
3797. Bu ĥaķa niķe bir sultān olalum
Dnelm bende-i Yezdān olalum
3798. ř kulluĝ ile olur şul luĝ ey yār
Olalum ĥidmet-i Ėaķķa sezā-vār
3799. Mecāzīdir gider sultānlıĝ elden
Cevāriĥler şalur cmle ‘amelden
3800. Olursam her ne deñl ĥaķa sultān

Olur ol deñlü artık cürm ü ‘iŝyān

3801. Degüldür ejdehā-yı nefis mürde
Olur esbāb olmasa füsürde

3802. Olıcağ müctemi‘ esbāb-ı ‘iŝyān
Olur bir yedi başlu zift şu‘bān

3803. Eyü çalışdum itdüm halk için cehd
Yirüme eyledüm Mihri velī‘ahd

3804. Yüri var Mihre benden kıl selāmı
Aña naql eyle didüğüm kelāmı

3805. Şerāyiṭ her taraftan müctemi‘dür
Bi-ḥamdillāh mevāni‘ mürtefi‘dür

3806. Mevāni‘ mürtefi‘ şart oldu mevcūd
Yakın oldur ki ḥāşıl ola maḳşūd

3807. Sözümden çıkmasun ol rūḥ-ı şānī
Ḳabūl itsün bizi biz itdük anı

3808. İŝidüp sözlerin Düstūr-ı server
Didi ğāyet maḥal ey şāh-ı kişver

3809. İŝābet eylemiş sulṭān-ı devrān
Görelüm kim ne dir ol māh-ı tābān

3810. Veşāk-ı Mihre vardı ṭurdu Düstūr
Yüz urdu girdi çünkü oldu destūr

3811. Didi şāhuñ peyāmın aña Düstür
Kızardı gün gibi ol māye-i nūr

3812. Sözinden tıoldı gāyet göñli şādī
Ki pāyına gelür oldı murādı

3813. Ayıtdı bendeyüm fermān anuñdur
Mürüvvet kânıdur ihsān anuñdur

3814. Kılı kurbānıyam yolına cān baş
Dutam arķam vurur ise şehe taş

3815. Velī müşkil bu ey Düstür-ı dānā
Bu bārı çekmege kani tūvānā

3816. Degül bunda benüm mālum menālüm
Te'ehhül itmege yokdur mecālüm

3816. Egerçi maḥzen-i 'ilm ü hüner var
Velīkin sīm ü zer yok elde ey yār

MM 48b [37b]

3817. Didi Düstür iy bīnā vü dānā
Olur dānā olan kimse tūvana

3818. Tapuñ mehdür begüm dildār-ı ḥūrşīd
Gerek Mihr ile māhā 'aḳd-i cāvīd

3819. Gerekmez şāha aṣlā mülk [ü] mālūñ

Murād olan cemālüñdür cemālüñ

3820. Degül Mūsāyı ma‘būdı ola māl
Kabûl itdi seni tek kılma ihmāl

3821. Ayıtdı çün begendi bizi sulţān
Kabûl itdük kılıyuz neyse fermān

3822. Şehüñ emriyle oldum ben de ‘āmil
Vekīlüm ol bu işi eyle hāşıl

3823. Velī luţf eyle ey Düstūr-ı hüşyār
İlet dildāra birkaç cevherüm var

3824. Çıkardı hoşkadan bir silk-i cevher
Ne cevher her biri raşşende ahter

3825. Nazīrin görmemiş bir şāh tacı
Deger her dānesi ‘ālem harācı

3826. Çıkar[dı] dahı bir engüşterini
Degerdi māl-i dünyāya nigini

3827. Hilāl idi çeker engüşterini
Meh-i bedr idi ammā kim nigini

3828. Süleymān hātemi Belķisa virdi
Hilāli māl-ı nev Bercise virdi

3829. Nigini çeşm-i cānān-veş münevver
Müdevver halkası çün rüy-ı dilber

3830. Alup bunları Düstūr-ı yegāne
Olur sulṭān-ı devrāna revāne
3831. Didi çün şāha peygāmı haber-ber
Feraḥ oldu beḡāyet şāh-ı kişver
3832. Alup ol ḥātemi Nāhīde sulṭān
Çü daḡdı oldu ḡāyet şād u ḥandān
3833. Hilāli çünki Māha virdi ḥusrev
Şanasın gördi dīvāne meh-i nev
3834. Sürüp yüzine ol engüşterīni
Öperdi dem-be-dem la‘līn nigīni
3835. Görüp engüşterīnün çeşm[i] anı
Olup ḥayrān açık ḡaldı dehānı
3836. Görüp ol ḥātemi her māh-ı ṭannāz
Olur engüşterīn gibi dehen bāz
3837. Nice engüşterīn çeşm-i cihān-bīn
İdindi ol yüzügi dilber-i Çīn
3838. Sürür çeşmine çeşmün gibi anı
Olur endāze-i dürc-i dehanı
3839. Olup ḥātem gibi ol şūḥ-ı ḥandān
Gehī daḡındı itdi ḡā[h] pinhān

3840. Bu bâzîçe ile ol serv-i âzād
Olurđı gül gibi ħandān u dil-şād
3841. Öpüp ħātem elin ol dil-sitānuñ
Gice gündüz enīsi oldı anuñ
3842. Taķar boynuna hem silk-i nigārīn
Müzeyyen itdi māhı ‘ıķd-ı Pervīn
3843. Buyurđı ħādimine Bānū-yı Çīn
Ki ger bānūların şehrüñ ide çīn
3844. Dügün esbābın itmege müheyyā
Ola [ol] müctemi‘ hem-çün Şüreyyā
3845. Gelüp her bāğdan bir serv-i ser-keş
Burūcından gelür her bir ķamer-veş
3846. Serā şahnına pür oldı ħavātīn
Gülistān idi ħoldı verd ü nesrīn
3847. Bulup müşgüy-ı ħusrev gibi zīnet
Serāy ol ħūrilerden oldı cennet
3848. Müzeyyen itdi ħūrīler serāyı
Ĥacil eylerdi her meh-pāre ayı
3849. Olup zerrīn elek ħürşīd-i tābān
Gümüş tekne olur māh-ı dıraķşān
3850. Gümüş bileklüler yoğurđı anı

Müheyyā itdiler esbāb-ı nānı

3851. Müheyyā oldı çünkim cümle esbāb
Dügüne başladı şāh-ı kamer-tāb

3852. Getürdür yanına aḥter-şümārı
Ki sâ'atle ide itdügi kārı

3853. Ḥuzūrında oturup ehl-i tencīm
Ele aldılar usṭurlāb u taḳvīm

3854. Gelür çün sâ'ati ferḥunde meymūn
Olur ferruḥ zamān u dem hümāyūn

3855. Bulurlar anda bir dānā-yı hüşyār
Dili deryādürür ağızı güher-bār

3856. Gelicek sordı ikisinüñ adın
Rızāsın bildi añladı murādın

3857. Getürdiler ikisini ḥuzūra
Melek ile nikāḥ eyledi ḥūra

3858. Murād idündügince ol nigārīn
Mübeyyen kıldılar ortada kābīn

MM 49a [38a]

3859. Gelince müjde ol dil-düz [u] dil-dār
Ayağın şuya şokdı serv-girdār

3860. Eline āyine alup kamer-vār
İrerdi āyineye ‘arz-ı ruḥsār
3861. Çü geldi müjde ol maḥbūb-ı cānī
Virür bir kīse pür-zer müjde-gānı
3862. Bu çeşn için buyurdi ḥusrev-i Çīn
İderler şehri ucdan uca āzīn
3863. Şu resme oldı şehir içi müzeyyen
Ki reşk eylerdi her bir sūka gülşen
3864. ‘Arūs-āsā bulup her ḥāne tezyīn
Müzeyyen oldı şahı cūy büt-i Çīn
3865. Der ü dīvārını envā‘-ı tezyīn
Serāyuñ eyledi büt-ḥāne-i Çīn
3866. Müzeyyen oldı iki beyt-i ma‘mūr
Biri ğılmān ile ṭoldı biri ḥūr
3867. Döşendi atlas u zer-beft ü dībā
Yüzi ḥāk-i siyāḥuñ oldı zībā
3868. Serāy için ider ol sūr-ı ‘ālī
Felekler sakf[1] gibi pür le’ālī
3869. Oturdi şāh-ı ‘ālī mehterāna
Çalındı ṭabl u idildi terāne
3870. Serāya ṭoldurup ḥalk-ı cihānı

Ḳamuya çekdürür levzîne ḥ'ānı

3871. Gedā vü mīre irdi ni'met-i sūr
İçildi bāde oldu cümle mesrūr

3872. Getürdiler şu deñlü dürc ile dūr
Ki ḥālī oldu deryālar serā pūr

3873. Yıgıldı püşte püşte oldu şaçu
Serāyı itdi dībālar çü mīnū

3874. Tuṭuban ğulġul-i kūs āsumānı
Şadā-yı çeng ṭoldurdu cihānı

3875. Ṭolup ṭāḳ u serā laḥn-ı nevādan
Birişüm indürür mürġı hevādan

3876. Muġannīler alurlar deste mızrāb
Ḳamusı Zühre pīşe Müşterī tāb

3877. Sürür-ı 'ışk cāna eyleyüp kār
Ḥumār-ı şevḳ oldu cām ile yār

3878. Şurāḥīler aḳıtdı çeşme-i nūr
Şarāb-ı Selsebīl aldı ele ḥūr

3879. Ḳoyarlar āb-ı ḥuşka āteş-i ter
Gül-i nesrīnler oldu verd-i aḥmer

3880. Yüridi her ṭaraf sāḳı ḥırāmān
Açıldı cām-ı Cemden āb-ı ḥayvān

3881. Revān sākī elinde cām-ı cüllāb
Dehānı pür-şeker çeşmi ʔolu hā~b
3882. Lebinüñ ʔandı gevher-rīz olmuş
Gül-i ruhsārı reng-āmīz olmuş
3883. Şaçından saçılurdu müşg ü ‘anber
Yağardı leblerinden şehd ü şeker
3884. Giyüp sākīleri gün gibi efser
Hilāl üzre ʔomuş her māh aḥter
3885. Boyı her birisinüñ serv ü şimşād
Hazān-ı guşşadan çün serv āzād
3886. Melek-manzar perīler hūb u dil-bend
Lebi ḥaṭṭı ʔarışmuş müşg ile ʔand
3887. İdüp zülfini müşgīn tāziyāne
Olur her serv bir sūya revāne
3888. İderdi iki rengi ‘arz ‘arız
Biri reng-i çīlī biri ‘arız
3889. Şan āteş idi her ruhsārı rengīn
İki cānibde gīsū dūd-ı misgīn
3890. Cihān cümle niyāz u nāz içündür
Şafā vü ‘īş ü sūz u sāz içündür
3891. Müşerref anuñ içündür Şüreyyā

Ki hoş cem‘iyyeti vardur müheyyā

3892. Hāvātīn[e] ziyāfet itdi Bānū
Tesellīsini buldı her perī-rū

3893. Oturmuş āfitāb-ı büt-perestān
Kuşatmış anı bir kaç nār-pistān

3894. Alup māhı araya Müşteriler
Çü hāle halka olmuşlar periler

3895. Olursa halkadan fi‘l-cümle takşır
Çıkardı yaydan şevk ile çün tır

3896. Eger olmasa halka pāy-bendi
Hevādan servi bulurdı gezendi

3897. Şığışmaz gonce-veş cismine cānı
Çü gül şakladılar anuñ çün anı

3898. Eger hıfz itmeseler lāle-ruhsār
Çü berg-i gül olurdu zeyn-i bāzār

3899. Şarāb-ı şevk ile mestāne olmuş
Gören şanur anı dīvāne olmuş

3900. Perī-rūlar olur eṭrāfına cem‘
Kamu pervāneler ortada ol şem‘

MM 49b [38b]

3901. Çalınur Māh öñinde çeng ü ÷anbūr
Şeğabdan raķş urur her serv çün hūr
3902. Çözüp raķķāşlar kāküllerini
Periřān itdiler sūnbüllerini
3903. Dönerler raķş urup üftān ü hīzān
Olurlar gāh gūy u gāh çevgān
3904. Kimi hūrşīd-i gerdūn gibi gerdān
Olup zülfinden olur ‘anber-efşān
3905. Kimi çenber idüp mūy-miyānı
Olur hem-çün hilāl-i āsmānī
3906. Kimi olup eli üzre şitābān
İder řāvūs-ı cennet gibi cevīān
3907. Topuķlarındaki ĥalĥāl-i zerrīn
Ne ĥoş eylerdi sīmīn sākı tezyīn
3908. Gümüş düğme ile her māh-pāre
Etegin ķılmış idi pūr-sitāre
3909. Kimi şābit nücūmuñ kimi sā’ir
Kimi mihr-i felek mānendi dā’ir
3910. Oturmuş yir yirin mesned-niřīnler
Tururlar ĥıdmet için nāzenīnler
3911. Alup pes dil-rübālar dil-sitānı

İletdiler binüp Һammāma anı

3912. Döşeyüp altına dībā-yı Çini
Şoyarlar nāz ile ol nāzenini

3913. Çıkardı cāmeyi çün oldı ‘üryān
Gören şandı ki toğdı mihr-i tībān

3914. Beline bağlayup zerrin meyzer
Giyer pāyine na‘leyn-i mücevher

3915. Dutar her yañadan bir mäh-peyker
Girür Һammāma ol serv-i semen-ber

3916. Boyı her birisinün serv-i sīmīn
Ruḥı her birisinün verd-i nesrin

3917. Periler dil-rübālar mäh-rūlar
Kamu kāfür tenler müşg-mūlar

3918. Kaması gonce-leb serv-i gül-endām
Elinde her birinün sīm [ü] zer cām

3919. Oturdı aldı ele tās-ı zerrin
Kenār-ı havza varup serv-i sīmīn

3920. Öpüp Māhuñ elini tās-ı zerrin
Açup ağızın du‘āya itdi taḥsīn

3921. Konar havzuñ kenārına çü tāvūs
İder ol havz yüz luṭf ile pā-būs

3922. Şu‘ūd itdükce ol hūrşīd-i raḥşān
Olurđı ivz reh[ine] kevkeb efşān
3923. Girüben ҡulleteyne ol perī-veş
Teninüñ táb[1] şaldı āba āteş
3924. Şu içinde nühüfte ol perī-sīm
Şan āb-ı rüşen içre mähī-i sīm
3925. Çözer ġisūlarını Dāye anuñ
Mu‘aṭṭar itmege mağzın cihānuñ
3926. Җodı zerrīn kürsī āfitāba
Ki şāne ura Dāye müşg-i nāba
3927. Vurur sünbüllerine serv şāne
Tibet müşgi dökilür dāne dāne
3928. Ҙarandugınca ġisū-yı mu‘anber
Ҙolurđı şāne ağızı müşg-i ezfer
3929. Çün oldı hem-nefes zülf ile şāne
Pür oldı ‘anber-sāra cihāna
3930. Olup saçınd[a] dildāruñ resen-bāz
İnüp cān-bāz-vārī geh çıkar bāz
3931. Hubūṭ eyledügince ġāh ġāhī
Olur sevdā-zede dil şāh-rāhı
3932. Tenin şu māliki mānend-i ġisū

Bir̄şimdi görünmezdi kamer-rū

3933. Şorar luṭf ile andan müşg şābūn
Ki her tārına bir dil ola meftūn

3934. Gül-i müşgīn şorup ol müşg-cebīne
Gül-āb-efşānlıḡ itdi yāsemīne

3935. Yuyup müşgīn saçını itdi pūr-tāb
Şaçar Çīn nāfesine ‘anberi nāb

3936. Gören nāzūk teni üstinde anı
Şanurdu şu içinde şu yılanı

3937. Sürer ḡāliye yağın müşg-i nāba
Ki tābı ile diller düşe tāba

3938. Şaçı zencīr idüp āb-ı revāna
Gözi āşūb şalmışdı cihāna

3939. İdüp şu‘bāna saç baḡını zencīr
İder efsūn ile ol mārı teşhīr

3940. Mevīzi ḡall idüp levz ile Dāye
Sürer başdan ayak ol meh-liḡāya

3941. Ḥarīrini getire eyledi nerm
Ki baḡrına başıcaḡ Mihr ola germ

3942. Degüldi daḡı lāzım aña nūre
Süre kimesne hergiz nūra nevre

MM 50a [39a]

3943. Semen gibi teni pāk idi kıldan
Gümüş gibi muşaffā idi gıllan

3944. Virür zerrīn meyzer ol nigāra
Felek gibi etegi pür-sitāre

3945. Murādınca yumışdı dil-sitānı
Çıkardı taşra i'zāz ile anı

3946. Çıkıcağ taşra ol hūrşid-i nā-yāb
Çıkardı mihr ü meh ayağına āb

3947. Döküp bānūlar ayağına ābı
Şaçarlar lāle haddine gül-ābı

3948. İdüp Dāye aña şerbet şekerden
Geyürdi pīrehen gül-berg-i terden

3949. Girībānında düğme gonce-i gül
Aña piçide olmuş tār-ı sünbül

3950. Yağasındaki her nağş u nigārı
İder hayrān hezārān dil-figārı

3951. Meger kullāb-ı devletdür girībān
Kim eyler gerdenine tavğ cānān

3952. Aña cān riştesinden eylemiş tār

Ki nāzük cismine virmeye āzār

3953. Silüp ḥaddın ḥarīrī āb-güne
Muraşşa‘ cāme geydi güne güne

3954. Kuşandı zer kemer ol serv-i sīmīn
Cemālin eyledi meşşāta tezyīn

3955. Oturdu her yaña bir bülbül-āvāz
Pür oldı cāme-kāne nağme-i sāz

3956. Yenildi yine anda ni‘met-i ḥāş
Çeküp muṭrib yine rakş urdı rakḳāş

3957. Alup dil-dārı geldiler serāya
Yine geldi perīler bir araya

3958. İdüp ol gīce çok tertīb ü şöhret
İderler şubḥ olunca ‘īş ü ‘işret

3959. Elin ḥınnāladı ol naḳş-ı Çīnī
Şafaḳda māh-ı nev engüşterīni

3960. İdüp destin nigārīn ḥāme-i Çīn
Kılur fındūkların ‘unnāb-ı rengīn

3961. İdüp ḥınnā ile ābını āteş
Kılur kālā gibi destin münakḳaş

3962. Kebüter gibi ka‘bın itdi rengīn
Esās-ı ḥüsn dūr çün kıldı tezyīn

3963. Oturur usrevāne her perī-rū
Öñinde şekkerīn kebg ile āhū
3964. Öñinde kiminüñ nārenc-peyker
Konulmuş kimine tüffāh-şekker
3965. Leb-i dilber gibi alvā-yı rengīn
Virürdi bezm-i sūra reng ü tezyīn
3966. Gül-efşān oldu güld[i] āteş-efşān
Şaçıldı her yaña necm-i dıraḥşān
3967. Olurdu kimisi gerdūna mā'il
Şihāb-āsā olurdu kimi nāzil
3968. Olinca şubḥ ol gice ḥavātīn
İderlerdi perī ruḥsārı tezyin

ŞIFAT-I MEŞŞĀTA VÜ VAŞF-I ĀN DİL-SİTĀN

3969. Çü şubḥ oldu vü çalındı yine sāz
Perīler eylediler sūra āġāz
3970. Seḥerden raḳş urdu bād-ı şeb-gīr
Ser-āġāz eyledi kuşlar bem ü zīr
3971. Mehi ortaya aldı nāzenīnler
Semen-ruḥsāreler sīmīn-sürīnler
3972. Kāmu piste-dehān u nār-pistān

3973. Oꞑur meşşāṭayı yanına meh-rū
K'ide ārāste ḥaddın çü mīnū
3974. Cemālin açdı çün ḥūrşīd-ruḥsār
Eli ol naḳş-bendüñ oldı bī-kār
3975. Gelür ḳalbine key bī-‘aḳl ü bī-rū
Ne dir meşşāṭa-i ḡülzār-ı mīnū
3976. Nice reng ola rengi gibi ḥoş-ter
Ki ḥaddine süre serv-i semen-ber
3977. Biri nesrīn-ruḥ ḡül-nār-ı tāze
Degül ḥācet sepīd-āb ile ḡāze
3978. Dökülsün tāze ḡāze gibi ḳanı
İden ḡāzeyle rengin erguvānī
3979. Süren bu yāsemen ḥadde sepīd-āb
Pür olsun kāse-i çeşmi siyeh-āb
3980. Didi ḥayret alup Nāḥīde ey māh
Kemālinde yaratmış ḥüsnüñ Allāh
3981. Buña meşşāṭa olmuş dest-i ḳudret
Te‘ālallāh zihī bī-‘ayb-ı şüret

3982. İde mi kimse Mihri hîç tezyîn
Cemāl ancağ ola vallāhi taḥsîn
3983. Revācın bozdı bu laʿlin şeker-ḥand
İdindi kâğıdın pîrāheni ḳand
3984. Dehānuñdan ḥalāvet oldı ey cān
Nebāta şîşe oldı çāh-ı zindān
3985. El uzatdı çün ol āb-ı ḥayāta
Yüritdiler ney-i engüşt nebāta
3986. Gözüñ ğammāz idi ğāyetde ey şūḥ
Yüzini ḳara ḳılmışlar anuñ ruḥ
3987. El uzunluğın eyler zülfüñ ey māḥ
Bu işden destin it anuñ da kūtāḥ
3988. Yoğ idi zeyne gerçi ihtiyācı
Diledi arta ḥüsninüñ revacı
3989. Pes ol meşşāṭa-i şîrîn-şemāyil
Zarūrî oldı zeyn itmege māyil
3990. Şaçup Şāmî gül-āb ol müşg-i nāba
Getürdi āfitāba āf-tābe
3991. Gül-āb ile yüzini yudı ol ḥūr
Muşayḳal oldı ol āyîne-i nūr
3992. Getürdi ḥoḳḳalar zerrîn ü sîmîn

Ṭolu her birisi esbāb-ı tezyīn

3993. Kimisi lāle gibi ṭolu ġāze
İder şad-berg gibi ḥaddi tāze

3994. Semen gibi kimi ṭolu sepīd-āb
Vurur dilberlerüñ ruḥsārına āb

3995. Kimisi müşg ile pür-ğonce girdār
Ki süre sünbüline lāle-ruḥsār

3996. Kimi nergis gibi pür-sürme-i nāb
Virür aḥter gibi ‘abherlere tāb

3997. Kimisi gül gibi pürdür cevāhir
Semīn ü bī-naẓīr ü ḥūb u fāḥir

3998. Kesüp nāḥunlarını dil-sitānuñ
Daḳar barmağına ḥātemler anuñ

3999. O nāḥūn-pāreden dāmān-ı dilber
Hilāl ile kenārı çarḥa beñzer

4000. Elini öpmege yāḳūt ḥātem
Hilāl-āsā pes itdi ḳāmetin ḥam

4001. İdüp zülfin şāneyle muṭarrā
Ḳılur ḥaddini ġāzeyle mücellā

4002. Çün oldu dest-ġīr şāne ‘anber
Dutar ta‘ẓīm idüp her kişi ber-ser

4003. İder her bir hamı zülfin çengāl
Olur her tārı bir kullāb-ı kattāl
4004. Sepīd idüp sepīd-ābıyla ruhsār
Gülin gül-güne ile itdi gül-nār
4005. Mukaḥḥal nergīsine sürme-i nāz
Çeküp vesmeyle oldı tāk-pervāz
4006. Kōdī sīm-āb ile ruhsārına ḥāl
Metā'-ı ḥüsnine kim ola dellāl
4007. Meh-i tābān idi zībā cemāli
Kōdılar cā-be-cā nıl ile ḥālī
4008. Ber-i sīmīnine sürdi sepīd-āb
Ola berrāk tā mānend-i sīm-āb
4009. Zenaḥdānını itdi sīb-i rengīn
Ki sīmīn serve vire sīb tezyīn
4010. Cemālin zer-varaḳla itdi tezyīn
Per-i tāvūs oldı zülf-i pūr-çīn
4011. Zer-endūd oldı çün ol tāk-ı miskīn
Hilālī nev-felekde itdi taḥsīn
4012. Olup zerrīn tuḡrā-yı ḥuceste
İder qavs-i kuzah pāyin şikeste
4013. Ḥamāyil-vār ol sīmīn serine

Dağar iki mücevher ‘anberine

4014. Dağup gūşına māhuñ gūş-vāre
Geçürdi sâ‘id-i sîmîne yara

4015. Beligindeki ol cevherlü yara
Hilâl idi şan üsti pür sitāre

4016. Bulup gūşında ‘izzet gūş-vāre
Olur destine destindeki yara

4017. Bu gūşında olup māhuñ mu‘allağ
Gümüş māhiyi şan kıldı muṭavvağ

4018. Kāfāsında muraşşa‘ mūy-bendi
Ne ra‘nā itmiş ol serv-i bülendi

4019. Muraşşa‘ saç bağında dürr ü gevher
Dıraḡsān idi hem-çün çeşm-i ejder

4020. Ne ḫāl irişdi bilsem saç bağına
Düşer ḫalḫāli gibi ayağına

4021. Virüp pāyına zer ḫalḫāl revnağ
İder iki gümüş mīli muṭavvağ

4022. Geyürdi çün libās-ı erğuvānī
İder şan erğuvān serv-i revānı

4023. Kuşatdı bir kemer pür-gevher-i nāb
Geyürdi tāk-ı zer pür-dürr-i ḫoş-āb

MM 51a [40a]

4024. Başında l le gibi la' l-i efser
Semen pir hen   g l c med r ber

4025. Tolu pir heni g l-berg-i terden
P r olmuş  oynu  oltuğu g herden

4026. Gey rdi dilbere al v le şalv r
T lism id p  od  genc  stine m r

4027. Mu'ak ad eyledi şalv r-bendi
Ki def'i irmeye Sind  n gezendi

4028. Girihler eyley p bağladı  at 
G r p t  gitmeye Mihr  n  ay t 

4029. Anu    n ' kd  berkitdi o fett n
Ki dend niyle   ze Mihr-i t b n

4030. Bezer bir vech ile ol dil-sit n 
Ki   n b d-  bah r  g l-sit n 

4031.  i ger z vers z idi   sn-i z b 
Vel  z b -ter itdi an  d b 

4032. Bezendi fitneyi na ş itdi ş ret
K'ide dil-d deler g  lini g ret

4033. Geline l leden  ıldı ni  b 

Mehinüñ müşg-i ter oldı sehâbı

4034. Eline âyine alup nigârın
Cemâline bakup eylerdi taḥsîn

4035. Elinden gitmeyüp mir'ât aṣlâ
Cemâli anda eylerdi tecellâ

4036. Tecellîye getürmez tağ ṭâḳat
Döyem dir âb-gîne zî-ḥamâḳat

4037. Görüp âyineden ol la'l-i nâbı
Aḳardı imrenüp şîrîn lu'âbı

4038. Gehî seyr eyleyüp ḥüsn-i cemâlin
Temâşâ eyler idi ḥadd ü ḥâlin

4039. Bezedi Dâye çün kim dil-sitânı
Bezer 'işret-gehi serv-i revânı

4040. Mu'aṭṭar itdi dîvâr u derini
Müzehheb itdi kâḥ-ı manzarîni

4041. Gül-âb-efşânlık idüp saçdı 'anber
Buḥûr ile ider ḳaşrı mu'aṭṭar

4042. Sipihrüñ micmerini 'anberîn-dûd
Pür itdi oldı 'âlem 'anber-âlûd

4043. Behişt idi meger ol ḥurrem eyvân
Nigârîn ḥûr idi vü Dâye rıdvân

4044. K onuldu yir yirin f as u micmer
Zem in m     n hav a oldu mu anber
4045.  d p d v r n  z r ile tezy n
M zehheb eyledi zer-beft-i b l n
4046. Der   d v r sa f    sit ne
M zeyyen olmu  idi   n -y ne
4047.  dicek zeyn an  d b -y   ad-reng
Olur re k-i Nig rist n-  Erjeng
4048. K d  d v ra pes zer-beft p  ti
Ki p  ti g rmeye m hu  d r  ti
4049. Cibiligini k rd  bir ken ra
G ren  anurdu  ar -  p r-sit re
4050. D  ey p biri biri  zre bister
Bu  r    d ile itdi mu a  ar
4051. D  edi bister  zre bister  heng
Beh     l le-z r  ile hem-reng
4052. Kod  yan nda zerr n n rd b n 
 derler a niy   ad d r an 
4053. Ya ar ol h nede bir  em -i   l 
Ki r  en ola anu la hav l 
4054. F r z n-ter     em -i  sm n 

Müzeyyen-ter çü rûz-ı nev-cüvânı

4055. Nigârîñ kaddi gibi kadd ü bālā
Nigârîñ haddi gibi hûb u zîbā

4056. Bahār eyyām[ı] mânendi müzeyyen
Cinân gülzârı mânendi mülevven

4057. Diraht-ı Sidre gibi hûb u ra‘nā
Münakkaş dürlü ezhār ile zîbā

4058. İdüp pîrûzedden ol serve evrāk
Gümüşden sâ‘id itmişlerdi zer-sāk

4059. Çü serv-kāmet-i rā‘nā-yı cānān
Hazān āsibi virmez āña nokşān

4060. Budakları pür olmuş mürğ-ı tayyār
Kamu yāķūt-çeşm ü la‘l-minķār

4061. Kaçan ol serv kim ola hırāmān
İder tāvûslar şāh üzre cevlān

4062. Kaçan cevlān ide tāvûs peyker
Şaçılur dümlerinden müşğ ü ‘anber

4063. Şikāfından enāruñ la‘l ü yāķūt
Dökilicek olur ol kuşlara ķūt

4064. Düzilmiş hûşeler çün silk-i Pervîn
Açılmış zanbaķ u hîriyy ü nesrîn

4065. Ruḥ-ı dilber gibi sīb-i mülevven
Sepīd-ābiyle sürḥ ile müzeyyen

MM 51b [40b]

4066. Bihi ‘āşık yüzi mānend-i aşfer
İçi pür-müşg-i Çīn ü peykeri zer

4067. Nazīrin görmemişdi hīç āfāk
Münevver oldu ol şem‘ ile bu tāk

4068. Ruḥı māh olmayıcaḳ pertev-efgen
Çerāğ ile ola mı ḥāne rūşen

4069. İletdi ḥaclesine nāzenīni
Behište koydı Dāye ḥūr-ı ‘īni

4070. Çıḳup tahtına ol ḥūrşīd ruḥsār
Oturdı mesnedinde māh-ı girdār

4071. Muğannī çün tarab-engīz çaldı
Eline Zühre çeng ü meh def aldı

4072. Felek ḳaşrından ebkār-ı sitāre
İderdi sūz-ı meh-rūya nezāre

4073. Şu resme çaldı çengi çeng-i sūzān
Felekler oldılar şevḳ ile raḳşān

4074. Giyüp zerrīn-cāme çarḥ-ı gerdān

Meh uzı oldı ol gün kevkeb-efşân

4075. Eline Zühr[e] alup çarhda çeng
Dutar sâzendeler sâzında âheng

4076. Buḥūr-ı ‘ūd u bûy-ı müşğ ü ‘anber
Melekler mağzını itdi mu‘aṭṭar

4077. Cihānı ṭutmuş idi şem‘ ü fânūs
Zemīnden āsmān eylerd[i] nāmūs

4078. Benāt ol servi almışlar araya
Bu serve yâ kaşı beñzer giyāya

4079. Semen-sīmālar ile ol şebistān
Müzeyyen oldı mānend-i gülistān

4080. Çü şeb zerrīn cihāzı itdi izhār
‘Arūs-ı Meh açup ‘arz itdi ruḥsār

4081. Varup pes didiler serv-i revāna
Ki vaḳt oldı gelüñ bāğ-ı cināna

4082. Şehin-şāh eyleyüp biñ dürlü rağbet
Geyürdi Müşteriye Mihre ḥil‘at

ŞİFAT-I İQTİRÂN-I ĀN NEYYİREYN-İ SA‘DEYN

4083. Öpüp şāhuñ elini Mihr felek-ḳadr
Yüridi menziline çün meh-i bedr

4084. Çü meh başında iklîli güher-püş
Çü gerdün cāme-i zer-beft-i ber-düş
4085. Perî-peykerler olmuş yanına cem‘
Elinde her birinüñ māh-veş şem‘
4086. Haṭı gül üzre ‘anber-rîz olmuş
Ruḥı ḥûy-ı gül-âb-engîz olmuş
4087. Döşendi ayağına ḥez ü dîbā
Yürür dîbālar üzre serv-bālā
4088. Varup nāz ile nüzhet-ḥāneye şāh
Görür bir āsmān içi tolu māh
4089. Fūrūzān her ṭarafda meş‘al-i nūr
Kimi nezdîk māha kimisi dūr
4090. Elinde kîse mürvārîd rîzān
Güher-çînler yiler üftān ü ḥîzān
4091. İrişdi şevḳ ile ol şem‘-i āfāk
Münevver oldı nūrından anuñ ṭāk
4092. Olur peydā şükûh-ı ercümendî
Görür dil-dārı ol serv-i bülendi
4093. Çü bu Zühre-cebîn ol māhı gördi
Şanasın ḥaste-rûḥ Allāhı gördi
4094. Çi ger cehd itdi kim ḥıfz ide idrāk

Taḥammül ide mi tūfāna ḥāṣāk

4095. Göründi çün gözine Mihr-i raḥṣān
N'ola ḥātūn ise oldı perestān

4096. İdüp biñ nāz u ḳannıṣ ile ṣīve
Yüridi Mihre ḳarṣu ive ive

4097. Revāne oldı sīmīn-serv fi'l-ḥāl
İrişdi gūṣ-ı māha bāng-i ḥalḥāl

4098. Le'ālī ṣol ḳadar ṣaçdı cihāna
Ki başı Mihrüñ irdi āsmāna

4099. El ele virdi çıḳdı Müşterī tīz
Ḳılur ḥalvetde ol iki güher-rīz

4100. El ele alıṣup ol iki dilber
Giderler cāme-ḥāba çün dü-peyker

4101. Döşenmiş idi taḥt üstinde bister
Çıḳup oturdı ol iki semen-ber

4102. Ḳamer burcında mesken tutdı ḥūrşīd
Şeref buldı anuñla gāh-ı Cemşīd

4103. Şebistān için ol ṣem'-i ṣeb-efrūz
Münevver eyleyüben eyledi rūz

4104. Görür dil-dār-ı Mihr-i 'ālem-ārā
Vücūdı rūḥ-ı maḥẓ olmış ser-ā-pā

MM 52a [41a]

4105. Ruḥı gül-berginüñ lāle niḳāb[ı]
Ceb̄ini mähinuñ ‘anber seḥāb[ı]

4106. Didi gündür yüzüñ ḳaldur niḳābı
Sühādan ḳılma pinhān āfitābı

4107. Egerçi Mihr olıcak āşikāre
Sühā maḥv olmadur elbette çāre

4108. Yüzinden çünki ḳaldurdı niḳābı
Cihānı rüşen itdi āfitābı

4109. Cemālin gördi oldı şöyle ḥayrān
Şanasın peyker idi cism-i bī-cān

4110. Muşaffā la’l ü lülū-yı dıraḥşān
Cemāli dil-firīb[i] üzre tābān

4111. Şalınmış düşına her dürr-i nā-yāb
Şanasın ṭamlamağa meyl ider āb

4112. Şaçı tārından incelmiş miyānı
Yüzinden bir nişān idi dehānı

4113. Zer ü sīm ile müstağraḳ ser-ā-pā
Büt-i ārāste [vü] ḥūr-ı dil-ārā

4114. Mehın ğarḳ eylemiş bir resme lülū

Şanasın Mihr ‘aksin gösterir şu

4115. Yüzi ayında var hâl-i siyâhı
Bezerler noktasız gerçi ki Mâhı

4116. Şalınmış düşına zülf-i siyeh-reng
Hemîn müşgîn ‘inebdür olmuş âveng

4117. Boyı serv idi ammâ hulle ber-düş
Yüzi mâh idi ammâ ki kaşab-püş

4118. Şalınmış tâ kemer mergül-ı dil-dâr
İder gencini hıfz ol ‘anberîn mâr

4119. Ruḥ-ı nesrîni gûyâ hirmen-i gül
Leb-i şîrîni gûyâ kaṭre-i mül

4120. Ruḥına reşk iderdi şüret-i Çîn
Lebinden şerm iderdi la‘l-i rengîn

4121. Giyer gül-veş kabâ-yı al-i zer-kâr
Çü dîbâ-yı felek pür dürr-i şehvâr

4122. Beğâyet mîve-i bikr-i resîde
Şeker-pâlûde ammâ nâ-çeşîde

4123. Cemâl-i mâh çün hürşîd-i tâbân
Çü ḥaṭṭ-ı istivâ kaddi hırâmân

4124. Cemâli maẓhar-ı nûr-ı tecellî
Hemânâ şüret-i cânâ heyûlî

4125. Ol iki ŧem‘den rŧŧen ŧebistān
Ol iki ğonceden ħurrem ğŧlistān
4126. Per ũ bāl adılar mŧrgān-ı dem-sāz
Tezerv ile hemānā aldı ŧeh-bāz
4127. ŧ hālī aldı ħalvet-ħāne-i ħāŧ
Tarabdan cān u diller oldu raāŧ
4128. ŧ ‘iŧret-ħānede almadı deyyār
Biri birine ŧarmaŧdı iki yār
4129. emen bī-ħār aldı ŧem‘ bī-dŧd
Yaın oldu ki ħāŧıl ola maŧŧd
4130. ŧekerden dŧrre dŧrc idŧp ŧeker-ħand
Gŧherden mŧya ılmışdı kemer-bend
4131. Uruban dŧrc-i dŧrre ufl-ı yāŧt
Biraz ħāmŧŧ oldu meh ŧ nāsŧt
4132. Hezārān lāleden ŧoñra nigārīn
Gŧher-rīz olup itdi Mihre taħŧīn
4133. ħamāyil eyleyŧp bāzŧ-yı ŧīmīn
Leb-i andıyla azın itdi ŧīrīn
4134. ŧunup la‘līn-lebin āzŧrdesine
ħayāt-ı tāze virdi mŧrdesine
4135. Gehī uzatdı ŧīmīn nārına dest

Geh oldı cām-ı la'linden içüp mest

4136. Gehî halhālın öpüp ol cihān-dār
İdindi tavk boynuna felek-vār

4137. Çözüp Mihr evvel ol māhuñ kuşağūñ
Güşāde itdi bir bir bend ü bağın

4138. Diledi seyr ide 'üryān tenini
Çıkardı yalvarup pirāhenini

4139. Çün oldı gerdeninde cem' dāmen
Ufukdan zāhir oldı mihr-i rüşen

4140. Çıkup fānūsdan ol şem'-i kâfūr
İçin halvet-serāyuñ kıldı pür-nūr

4141. Çün oldı ceyb ğarb u dāmeni şarķ
Teni 'üryān oldı pāy tā fark

4142. Görür nāzūk tenini şırf-ten cān
Sepīd ü nerm çün gül-berg-i handān

4143. Teni hem-vārı beñzerdi bilūra
Diyeydüñ cismi ğarķ olmuşdı nūra

4144. Didi aḥsent ey Ḥallāk-ı ādem
Yaratmışsın zihī rūḥ-ı mücessem

4145. Çeker biri birin şöyle kenāra
İkisin bir şanur iden nezāre

4146. Biri birine sarmaşdı iki yār
Meveddet eyleyüp her yüzden ızhār

MM 52b [41b]

4147. Diyeydüñ āsmān olmuşd[1] bister
İçinde ol iki dilber dü-peyker

4148. Şadefdür cāme-ẖāb ol iki dilber
İçinde iki şāfī pāk gevher

4149. Cemāli mihri gāyet eyledi germ
Arada kalmadı bir zerrece şerm

4150. Didi yalvarup ey yār-ı vefā-dār
Meded kıl ölmeden ben ‘āşık-ı zār

4151. Getürdüñ ortada levzīne ẖānı
Ḵo şīrīn ideyüm kām u dehānı

4152. İver vaşlūña gāyet cān bir hoş
Niçün ben teşneyem deryā der-āğuş

4153. Sikender teşne zāyi‘ āb-ı hayvān
Ḵabūl eyler mi bunu ‘aql-ı insān

4154. Şarāb-ı ‘ışk ile mest ü harābam
Şanur ola kim mest-i şarābam³¹⁶

³¹⁶Vezin bozulmuştur.

4155. Nice bir nūş ideyüm ‘ışkuña mey
Lebüñi ağzuma vir hey begüm hey

4156. İçüp mey gibi kanum hey harāmī
Dudağun kan bahā virmez revā mı

4157. Meges zevk ile telh olmaya şekker
Buḥūr itmek içündür ‘ūd u ‘anber

4158. Ele girmez bu gice gibi fırsat
Nice bir cev-r-i bī-ḥad derd-i fūrkat

4159. Kerem kıl saña baña kılma taqşır
Qarışalum nitekim şekker ü şır

4160. Meger ben bendeñe var ola kīnün
Ki saklarsın megesden engebīnün

4161. Helāk itdi beni ey dil-firībüm
Qo nāzı ḥadden aşmışdur şekībüm

4162. Bu resme sihr okuyup kıldı hayrān
Aña dām oldı āḥir nār-pistān

4163. Ne deñlü ‘ākile hüş-yār olsa
Uyar zen merd[e] hoş-güftār olsa

4164. Utanuraq nigārīn iderek nāz
Didi fermān senün ey mäh-ı ṭannāz

4165. Qarār u şabra qalmamışdı çäre

El urdı bend-i şalvār-ı nigāra

4166. Giricek şāh eline bend-i şalvār
Olur pīçān u derhem meh çü tūmār

4167. Hicāb[1] ref' kıldı gitdi şalvār
Meh-i bī-ebr kıldı verd-i bī-ḥār

4168. Çözüldi nīfe nāf oldı gūşāde
Göründi ḥoḳḳa-i sīmīn-i sāde

4169. Çü genc üstinden urdı ejdehāyı
Bulur genc içre dürr-i pür-bahāyı

4170. El uzatdı çü düzd dürc-i gevher
Düri nā-süfteye āheste dilber

4171. Biraz oḳşadı ol nāzūk bisātı
Ziyāde oldı göñlinüñ neşātı

4172. Zihārı penbe gibi nāzūk ü nerm
Hevāsı ḥūb germābe gibi germ

4173. Zihār altında ol gül-deste-i nūr
Şanasın ḡonce dūr neşküfte mestūr

4174. Şafāda gösretür āyīneye pūşt
Tarāvetde urur gül desteye müşt

4175. Görür bir ḥoḳḳa ol serv-i gül-endām
Muḳaffel sīm-i sāde nukre-i ḥām

4176. Bulur bir bāğ lîkin kûfl-ı ber-der
Zemîni gül giyâsı müşg-i ezfer
4177. Ne efgâr itmiş anuñ goncesin hâr
Ne incirine urmuş mürğ minķâr
4178. Gümüşden pistedür ol gonce-endâm
İçinde la'l-i terden mağz-i bādâm
4179. Şafâda çün bilûr u penbe-veş nerm
Nice olmasun ehl-i zevķ añâ germ
4180. Mehûñ de hâdden aşdı iştiyâķı
Kemer itdi beline sîm-sâķı
4181. Mübârek vaktde pes ol iki hûr
Kırân eylediler *nûrun* 'alâ *nûr*³¹⁷
4182. İçinde câme-hâbuñ iki cānān
Birisi bister oldu bir[i] yorgan
4183. Sebel çün cān gözinden gitdi ey yār
Açıldı çeşm-i dil-dār oldu bîdār
4184. Alup bāl altına şāhîn tezervi
İder geh top u geh çevgān servi

³¹⁷ Beyitte Nur (24)suresinden iktibas yapılmıştır. Sure adını, Allah'ın nurunu tasvir eden şu ayetten almıştır: “Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (24/35)

4185. Lebi üzre lebi mīm üzre şan mīm
Teni üzre teni sīm üzre hem sīm

4186. Gelür ağzına ağzı nūş[ā]nūşa
Miyānına miyānı dūş[ā]dūşa

4187. Delüp elmās ile dürrini fi'l-hāl
Kılur gerdün gibi dāmānını al

4188. Şadef içine olup gevher-endāz
İder bādāmını anuñ dehen-bāz

MM 53a [42a]

4189. Pes oldı dāmān-ı Nāhīd pür-ḥūn
Şafaḡdan nitekim dāmān-ı gerdün

4190. Olup verd-i sefidı berg-i lāle
Pür oldı ḡoncesinüñ içi jāle

4191. Müzāb ile pür oldı cām-ı sīmīn
Münaḡḡaş oldı şengerf ile nesrīn

4192. Bisāt-ı nerde şaldı mühresini
Şadef nīsāndan aldı behresini

4193. Göriceḡ şerbet-i şīrīn ḡired-mend
Koyar o şīşe şudan ḡaṡreyi ḡand

4194. Şarılmıḡ biri birine iki yār
Ayakları ṡolaşmıḡ lām-elif-vār

4195. Çün oldı âteş-i şehvet biraz kem
Beden âsûde oldı rûh hurrem
4196. Yatur gül hirmeninde serv-i âzâd
Çü şâh-ı yâsemen bir berg-i şimşâd
4197. Yatur ‘üryân uyur koynunda dil-dâr
‘Acâ’ib zevkdür kûr olsun âgyâr
4198. Ne havf eylerler ola³¹⁸ düşmen âgâh
Ne korkarlar ki bula müdde‘î râh
4199. Yatur yâr ile pîçân tâ seher-gâh
Kenârı pür gül ü bālîni pür mâh
4200. Ne hoşdur yâr-ı bî-âgyâr olmak
Mey-i bî-ğışş gül-i bî-hâr olmak
4201. Ne ferruḥ sâ‘at olur ol demi hûb
Gele bir yere iki yâr-ı maḥbûb
4202. Ne ferruḥ dem olur ol vaḳt-i meymûn
İçe ma‘şûḳ u ‘âşîḳ câm-ı gül-gûn
4203. Mey ü ma‘şûḳ u gül-zâr u cüvânî
Ola mı bundan özge zindegânî
4204. Gice tâ subḥ ‘îş ü şâdmânî
Seher tâ şeb neşât-ı kâmrânî

³¹⁸ola: ki ola M.

4205. Naşīb olsa kime kim bu sa‘ādet
Nedür andan ziyāde ‘izz ü devlet

4206. Kimüñ kim var şebistānında bir māh
Cihān mülkine olmuş gibidür şāh

4207. Kime kim vaşl-ı dilber ola rüzī
Nedür çeng ü çeğāne sāz u sözi

4208. Çü gülbang itdi mürğ-i şubḥ-gāhī
Uyandı ol şadādan mürğ ü māhī

4209. Gözin açup çün oldu Mihr bīdār
Tenakḳul eyledi ḥurmā-yı bī-ḥār

4210. Yine incitd[i] gönli ıztırābı
Götürdi yine ortadan ḥicābı

ŞIFAT-I ĀRĀSTEN-İ DĀYE ĀN PERĪ-ÇEHRE-RĀ

4211. Gicekin gibi yine zevḳ u şoḥbet
İder ol iki ‘izzet ehli devlet

4212. ‘Arūs-ı āfitāb-ı nūr-ı dīdār
Çü bu nīli tutuḳdan açdı dīdār

4213. Perī-veş oldu ḥammāma revāne
Yanınca Müşteri ḥūb-ı zamāne

4214. Girüp ḥammāma pes ol serv-i sīr-āb

Dökündi pāk-i ğusl eyleyüben āb

4215. Çıkup ħammāmdan ol serv-i sīmīn
Giyer nev pīrehen çün berg-i nesrīn

4216. Giyer zerrīn ħabālar nev kemer nev
Libāçe nev başında tāt-ı zer nev

4217. Gidicek Mihr geldi yine Dāye
Virür bir dürlü tezyīn dahı aya

4218. ‘Arūsāne düzüp meh hānesini
Yine zeyn eyledi kāşānesini

4219. Şu deñlü dağdı aña zīb ü zīver
Ki reşk itdi cemāline meh ü ħūr

4220. Nigārı döndürüp Dāye nigāra
Cemālin beñzedür ħurrem bahāra

4221. Girihler bağlayuban müşg-i Çīne
Zer-efşān itdi mūy-ı ‘anberīne

4222. Lebinden kāsīd oldı narĥ-ı sükker
Bozuldı kākülinden ħadr-i ‘anber

4223. Elini öpmege yāķūt-ı ħātem
Meh-i nev gibi itdi kāmetin ħam

4224. Giyüp dībā urundı tāt-ı zerrīn
Mehine virdi zīnet silk-i Pervīn

4225. Daķındı gerdenine māh-ı Pervān
İdindi řavķ-ı zerrīn serv-i sīmīn

4226. İder dībālar ol dildār-ı zībā
Yaraşur giyse dībā rūy-ı zībā

4227. Göreydi ol nigārīnūñ nigārın
Bozardı naķşını büt-hāne-i Ćīn

MM 53b [42b]

4228. Başında sünbülinden müşg efser
Firāz-ı efseri tāt-ı mücevher

4229. Gelüp hamāmdan dilşād u hāndān
Yine halvet-serāya girdi cānān

4230. Yürüyüp ferş-i dībā üzre yekser
Gelür tahtına dildāruñ ber-ā-ber

4231. Yerinden kaķlup ol gül-berg-i hāndān
Yürüdi şāhına karşı şitābān

4232. Müzeyyen haclesi Ćün Ćarķ-ı vālā
Vücūdı rūķ-ı maķz olmuş serāpā

4233. Tolu būyın ķulağı lü'lü'-yi ter
Pür olmuş koyun u ķoltuğı gevhēr

4234. Müzeyyen haclesi Ćün Ćarķ-ı vālā

Der ü dīvārı pür lūlū-yı lālā

4235. urulmış tat-ı zerrīn-i muraşşa[ ]
Oturur dilber  stinde murabba[ ]

4236. Mehi ortaya almış nāzenīnler
Semen ruřsāreler sīmīn s rīnler

4237. amu piste dehān u nār-pistān
amusı  once leb serv-i ırāmān

4238. Zer   sīm i re m sta ra  serāpā
B t-i ārāste gibi dilārā

4239. G l  zre a ıdan s nb llerini
Periřān eylemiş kāk llerini

4240. Nihāline id p g lden ni ālīn
G line yāsemenden ıldı bālīn

4241. Yerinden alk p ol g l-berg-i andān
Y ridi řāhına arşu řitābān

4242. şalınur g ricek yār-ı kirāmı
şanevber āmet    bā ırāmı

4243. Didi kim şalın ey na l-i ruşab yār
G re serv-i sehī tā luşf-ı reftār

4244. Muābil oluban  rřīd ile māh
 Ar s ile gel r bir araya řāh

4245. Çıkup tahta yine dilşād u ḥandān
Oturdı yanına ol māh-ı tībān
4246. Nigāruñ ḳaldurup yüzden niḳābın
Giderdi mihr-i Mihrinden sehābın
4247. Düzinüp ḳuşanup ol serv-i āzād
‘Arūsāne oturdı yā ile şād
4248. Mükellef zīver ü kālā-yı şāhī
‘Aceb zeyn eylemiş necm ile māhı
4249. El urdı Mihr-i meh-peyker şarāba
Yine meyl eyledi çeng ü rebāba
4250. Yanında dilberi mey nūş ḳıldı
Şarāb-ı tāze gibi cūş ḳıldı
4251. Yine ‘ışḳ āteşi olmuş idi tīz
Yine cām olmuş idi raġbet-engīz
4252. Didi nūş ideyüm cānā mey-i nāb
Ki geşt-i ‘ışḳa meydür şübhesiz āb
4253. Cemālūñ gibi olıcaḳ naẓar-gāh
Gözüme zerre gelmez mihr ile māh
4254. Elümde cām aġzumda leb-i yār
Ola mı bundan özge hīç bāzār
4255. Olıcaḳ hem-nişīn şöḥbetde cānān

Taḥammül ide mi hergiz bir insân

4256. Elinde gâh sâgar gâh ṭanbûr
Gehî mest ü gehî çün çeşm-i maḥmûr

4257. Kaçan kim ideydi sâgar-ı mül
Lebi ḥurmâsın eylerdi tenaḳḳul

4258. Bir elde cām-ı zerrîn içi pür mül
Bir elde dest-i dilber deste-i gül

4259. Nedîmi ḥûr olupdur sâgarı mâh
Nice mey içmesün ol gâh u bî-gâh

4260. İşidüp bâng-ı bûyî şekkerîn nûş
Muğannî sâz[1] itmişdi ferāmûş

4261. Çü hem-dem ola mey bezminde dildâr
İder deryâ-yı dil bir kaṭre efkâr

4262. Melik ser-mest ü devlet sâz-kârî
Elinde cām-ı mey yanında yârı

4263. İçüp dilber şarâb-ı erguvânî
Çeker yanına mâh-ı mihr-bânı

4264. Yanında ḥuşk-vârî var idi hûş
Şarâb-ı selsebîli çeşme-i nûş

4265. Mey-i şâfî zihî ṭāvûs-ı -----
Leb-i şîrîn zihî ḥurmâ-yı bî-ḥâr

4266. Dili dildārı şevkıyle pür-cüş
İderdi cām-ı cānān ‘ışķına nüş

4267. Nigāruñ dil-sitānı fitne-engīz
İder gönlindeki ‘ışķ âteşin tīz

4268. Şarāb-ı şevķ ile kızmışdı başı
Kıomadı meclisinde hīç nāşī

4269. Girüp hālvēt yine yārı olur germ
Yine gitdi aradan perde-i şerm

MM 54a [43a]

4270. İki meh ‘īşde hem-dest oldı
Biri birin emüp ser-mest oldı

4271. Kime kim baht-ı devlet oldı rūzī
Yanıdadur nigār-ı dil-firūzı

4272. Girüp firdevs bostānına cānān
Çıkardı cāmesini oldı ‘üryān

4273. Çıkardı cāmesini çünki dilber
Dehān pirāheninden müşğ ü ‘anber

4274. Girürler cāme-l’āba iki dil-şād
Şarıldı birbirine iki şimşād

4275. Kocuşur birbiriyle iki dilber

Şu geçmez ara yirden tengdür ber

4276. Biri birin çeker şöyle kenāra
İkisin bir şanur iden nezāre

4277. Giricek kıynuna nāz ile dilber
Diledi ol nihāl-i tāzeden ber

4278. Başup bağrına Mihr ol nāzenīni
Yine nūş itdi cām-ı engebīni

4279. Çıkardı bir yağıadan ikisi ser
Şanasın doğdı burcından dü peyker

4280. Şunup yine lebi hūrmā şekerden
Kemer itdi beline sīmi terden

4281. Bu resme ol iki māh-ı dil-ārām
İderler zevk u ‘işret şubh ile şām

4282. O gün ol gice olunca seher-gāh
Kırān eylediler hūrşīd ile māh

4283. Ola mı bundan artık zevk ey yār
Ki hem-hābe olalar iki dildār

4284. Arada var idi evvel maḥabbet
Mezīd oldu velī şoñra meveddet

4285. Murādın zen ki bir kez bula ey yār
Ne lāzım aña ayrık bend ü efgār

4286. Nedür sîm ü zer ü dîbâ-yı rengîn
Nedür cân u dil ü çeşm-i cihân-bîn

4287. Bularuñ cümlesinden ey birâder
Hezârân bâr yegdür ‘avrata er

4288. Bu vech ile geçer bir niçe müddet
Gice gündüz iderler ‘îş ü ‘îşret

4289. Oluban müctemi‘ mâh ile hûrşîd
Cihân zevkîn sürer Mihr ile Nâhîd

İCÂZET TALEBÎDEN-İ MİHR-İ PÜR-FİTEN MEMLEKET-İ H’ÎŞ

4290. Hâkîm-i Pârisî gûy-ı sühan-dân
Bu resme itdi la’l ü lûlû-efşân

4291. Ki añup mevlidin ol serv-i âzâd
Olur bir gün beğâyet kalb-i nâ-şâd

4292. Gelüp yâdına hem ferhunde mâder
Dil ü cânı tolar çün dûzağ âzer

4293. Serâyı kişinüñ eski vaţandur
Vaţan olmayıcağ beytü’l-ğazendür

4294. Bu söze her cüvân-merd oldu câzim
Vaţan hubbıdurur îmâna lâzım

4295. Şadefde olıcağ lûlû olur pāk

Cüdā olsa olur ālūde-i hāk

4296. Göricek Mihri böyle zār u ğam-ġīn
Şorar sırrını anuñ Bānū-yı Çīn

4297. Didi ey reşk-i ġilmān ġayret-i hūr
Benem ferzend-i şāh-ı Pārs Şāpūr

4298. Benüm derdümden olmuşdur ҡatı pīr
Virüpdür baġrına devrān eli tīr

4299. Mübeddel oluban hīriyy ile gül
Bitürdi yāsemenler cāy-ı sünbül

4300. Olup pūr berf bāġ-ı nev-cüvānī
Teninden gitdi āb-ı zindeġānī

4301. Ya ol bī-çāre-i ġam-ġīn māder
Ki derdümden olupdur ҡaddi çenber

4302. Dönüp serv-i revānı çüb-ı huşka
Şaçıldı dāne-i kāfūr-ı müşke

4303. Dü-tā vü huşk u nālān oldı çün çeng
Dutamaz kimse feryādına āheng

4304. Olup her gice çün hūrşīd-i ruḥ zerd
Olur mihrüm ile her subḥ-dem serd

4305. Mu‘ayyendür ki benden olalı dūr
Gözinde ağlamakdan ҡalmadı nūr

4306. Benüm t̄āb-ı dilümden ғаş olur germ
Dimege l̄ik şāha eylerem şerm

4307. Ola kim ölmeden ol iki misk̄in
Buluşdura bizi gerdün-ı pür-k̄in

4308. Göresin ol diyārı sen de ey m̄āh
Yetişdüre bizi ol güne Allāh

MM54b [43b]

4309. Didi ey m̄āye-i şādī yime ğam
Diyeyüm gelicek sultān-ı ‘ālem

4310. Nereye kim gidesin ben revānam
Yanuñca s̄āye-veş dā'im devānam

4311. Baña sensüz virürlerse cihānı
Gerekmez H̄ağ bilür ey yār-ı cānī

4312. Gelicek şāha didi ol füsün-ger
Biraz itdi te'emmül şāh-ı kişver

4313. Biraz fikr itdi vü ғaldırdı başı
Ağıtdı çeşme gibi çeşm[i] yaşı

4314. Didi ey nev-resīde m̄īve-i dil
Bu k̄āruñ çāresi ğāyetde müşkil

4315. ‘Aceb b̄āziçe idi bu zamāne

Dirîgâ degmedi sūdum ziyāna

4316. Olan dānā vü hürri'l-aşl ey cān
Aña hecr idemez cebr ile sultān

4317. Velî şartum budur ey mäh-ı şannāz
Gele nevrüz bunda ide her yaz

4318. Olup bu iki mülke ol perî şāh
Olup gāh anda vü bunda gele gāh

4319. Beşāret eyle Mihre ey perî-veş
Mübārek hātırı tā kim ola hoş

4320. Bu sözi çün işitdi Şemse Bānū
Fiğān itdi vü çaldı tabl-ı zānū

4321. Velî ol şart ile kendüye dildār
Tesellî virdi gördi oldı nā-çār

4322. Didi şeh virmez isem ben icāzet
Kaçar ikisi de olur haķāret

4323. Yıluñ nışfını bunda nışfın anda
Geçürsünler idüp 'işret cihānda

4324. Diyicek Mihre şeh sözün perî-zād
Dudağın öpdi gāyet oldı dil-şād

4325. Didi kim cāna cān virür dudağūñ
Hemîşe kām-rān olsun zebānuñ

4326. İdüp pes şāh terk ārām ile ḥ'āb
Müheyyā itmege başladı esbāb
4327. Yıgıldı şöyle esbāb u tecemmül
Zemīn kim idemez oldu taḥammül
4328. Hezār üştür virür hep kūh timşāl
Ayağında ḳamunuñ sīm ḥalḥāl
4329. Ḳamusı püşte püş ü kūh-ı kūhān
Mülāyim her biri mānend-i insān
4330. Ser-ā-ser sālīk ü şāḥib tevekkül
Ḳamu gencīne-i māl ü tecemmül
4331. Riyāzet çekmede murtāz u kem-ḥ'ār
Taḥammül ehli gibi bār-ı ber-dār
4332. Ḥurūşān dā'imā çün 'āşık-ı mest
Ḳamu çün küştī-gīrān zeber-dest
4333. Ḳamusı bār-keş mānend-i keştī
'Aceb midür disem keştī-i deştī
4334. Ḳamu şāḥib-ṭarīḳ u kār-dīde
Maḳāşid-dān u maḳşūd-resīde
4335. Ḳamu gerden-firāz idi cüvān-sāl
Ḳamusı sürḥ rüy u zerd ḥalḥāl
4336. Kiminüñ mehd[i] sīm ü kiminüñ zer

Müzeyyen eylemiş her mehd[i] cevher

4337. Dağup her birine sîmîn mehârî
Vururlar üstine zerrîn ‘amârî

4338. Hezâr esb ü cül-i dîbâ vü pür la‘l
Ayaklarında altun u gümüş na‘l

4339. Şabâ gibi zemîn-peymâ vü hoş-kâm
Çü gerdûn eylemezler hergiz ârâm

4340. İdicek hamle berķ-āsâ çemende
İdicek pūye çün şarşar demende

4341. Licāmı kamunuñ yâķūt u gevher
Sitāmı kamunuñ bîcâde vü zer

4342. Hezâr ester velîkin cümle şeb-reng
Boyunlarında altun u gümüş-reng

4343. Kamu zerrîne cüll sîmîn efsâr
Kamunuñ bâr[ı] la‘l ü dürr-i şeh-vâr

4344. Hezârân şūḥ ğılmân-ı Hıṭâyî
Hezârân ḥûb havrâ-yı serâyî

4345. Boyı her birinüñ bir serv-i âzâd
Leṭâfet gülşeninde tâze şimşâd

4346. Kamu zerrîn kemer dîbâ kabâ-püş
Kamu la‘lîn külâh u ḥalkâ-der-güş

4347. Hezārān ḥādim-i dil-bend-i Hindū
Kamu müşğīn ‘izār u ‘anberīn mū

4348. Metā‘ı sīm ü zerden yüz şütür var
Kesilmiş külçeler menķūr dīnār

4349. Yūk ile şandal u ‘ūd-ı kumārī
Men ile nāfe vü müşğ-i Tatarī

4350. Nice ṭāvūs gūn zerrīn ‘amārī
Ki reşk eyler görüp kebg-i bahārī

MM 55a [44a]

4351. Peren Nāhīd içün oldu mu‘ayyen
Le’ālī ile gerdūn-veş müzeyyen

4352. ‘Amārī āşiyān olup hümāya
Olur ol mehd-i zerrīn menzil aya

4353. Görür çün kim hilālin mehde Nāhīd
Olur ol mehd aña eyvān-ı Cemşīd

4354. Çemen zeyn itmiş idi nev-bahārı
Açılmış pür gül oldu her ‘amārī

4355. Mübārek vaktde mihr-i nigārīn
Müşerref eyledi pes ḥāne-i zīn

4356. Aķar pes derilince sīm-i deryā

Pür oldı sîm ü zerden şahın-ı şahra

4357. İdüp bedrüd sulţân-ı cihāna
Nigārını alup oldı revāne

4358. Şabāyı gönderür andan semen-ber
Didi var kıl beşāret ey haber-ber

4359. Bile Yūsūf geleceğini Ya‘kūb
‘Anā-yı hecrden kurtula Eyyūb

4360. Şabā ta‘cīl ile şöyle giderdi
Ki çeşm-i vehme göstermezd[i] gerdi

4361. Serāy-ı şāha irdi bir seher-gāh
Göricek yüzini şāh eyledi āh

4362. Didi āh itme şāhā müjdegānı
Buyur kim geldi ol dildār-ı cānī

4363. İrişdi Yūsuf-ı güm-geşte ey şāh
Yine burcına geldi seyr idüp māh

4364. Peyāmı diyicek peyk-i huceste
Cüvān oldı yine ol pīr-i hāste

4365. Ferahdan geh gelüp ‘aqlı gider gāh
Sevinüp eyledi Bānūyī āgāh

4366. İşidüp gül gibi itdi yağa çāk
Yire ol serv yüz sürdi çü hāşāk

4367. Bilicek mâceṛāyı evvel āḥir
Şabāya gönderür ḥaylī cevāhir
4368. Neye kim mālīk idiyse perī-zād
Şabāya virdi oldu ḥurrem ü şād
4369. Virür şeh daḥı ḥaylī sīm ile zer
Şabānuñ oldu mülk-i rub‘-ı kişver
4370. Ne deñlü var ise mülkinde begler
Şabāya itdiler iḥsān yekser
4371. Çü geldi şehre yakın Mihr-i tābān
İrişdi şāha bir peyk-i şitābān
4372. Didi şāhā irişdi mürğ-i devlet
Yine bu āşiyāna geldi rif‘at
4373. Çü bildi geldüğün nezdīk ol ḥūr
Biner karşılamağa şāh Şāpūr
4374. Çü istikbāle çıkdı şāh-ı ‘ālem
Şehirde kalmadı ašlā bir ādem
4375. Çıkarlar Mihre karşı şād u ḥandān
Kamu ölmüş iken buldı yine cān
4376. Virürler şehre ġāyet zīb ü zīnet
Olur İştāḥr içi gülzār-ı cennet
4377. Pür olmuş deşt ile şahrā içi sāz

Çıkar her sâzdan bir dürlü âvâz

4378. Cihân halkı eger merd ü eger zen
Sevinürler gelür diyü semen-ten

4379. Göricek Mihr Şâpûrî şitâbân
Înüp karşı yürüdi şâd u handân

4380. Görüp Şâpûr dahı indi anı
Der-âgûş itdi ol serv-i revânı

4381. Akıdup şu gibi mâl ü menâli
Döker ol serv ayağına le'âlî

4382. Yoluna şol kadar saçdı le'âlî
Döşendi yire incûdan nihâli

4383. Sevincinden nigârî'n ağladı zâr
Elin öpdî şehüñ tekrâr tekrâr

4384. Şehi bindird[i] andan bindi ata
Zihî ferruḥ biner ferḥunde ata

4385. Nigârın hevdecine geldi Şâpûr
Göricek mâhı oldu ḳalb[i] mesrûr

4386. Olur üstine anuñ gevher-efşân
Elin hevdec içinden öpdî cānân

4387. Getürdi 'izz ü nâz ile serâya
Döşedi ḥez ü pây-ı meh-liḳâya

4388. Remīm olmışdı içdi āb-ı hayvān
Nigīn-i güm-şüde buldı Süleymān

4389. Çü geldi menzile hürşīd-i tābān
Hurūş-ı merhabādan tıoldı eyvān

4390. Çü gördi Mihrini Bānū-yı meh-veş
Döker müjgānları āb üzre āteş

4391. Gidüp ‘aqlı yine geldi özine
Öpüp çeşmin yüzün sürdi yüzine

4392. Koyup ferzendini öpdı ‘arūsı
‘Arūsı dağı itdi dest-būsı

MM 55b [44b]

4393. Temāşā itdi hüsni-i cān-fezāyı
Virür dildāra haylī rū-nümāyı

4394. Belādan serv olmuş idi dü-tā
Yine nev bāve oldı çün Züleyhā

4395. Huzūr itsün diyü ol iki dilber
Serāya virdiler tezyīn ü zīver

4396. Gice gündüz idüp bir hafta şöhet
Kılurlar halk-ı ‘ālem zevk u ‘işret

4397. Virür taht ile tacı Mihre Şāpūr

Olurlar Müşterî Bedr ile destûr

4398. Esed oldı sipeh-sālār-ı cānān
İtā‘at itdi haylī aña sulṭān
4399. Buyurdı Mihr açıldı genc-i ḥāne
‘Aṭālar eyledi ḥalk-ı cihana
4400. Düşer sulṭānlıḡ işine şeb ü rûz
Gehī leşker-keş ü geh meclis-efrûz
4401. Zemīn dādı ile ābād oldı
Cihān ferri ile pür-şād oldı
4402. Olur üç nesne ferriyle anuñ kem
Biri cevır ü biri renc ü biri ğam
4403. Olup Mihr-āb daḡı mīr-i dīvān
Olur ābād dād u zulm ü vīrān
4404. Vilāyet ‘adli ile şād oldı
Kamu maḥbûslar āzād oldı
4405. Kudūmıyla şeref bulmuş idi devr
Cihāndan gitmiş idi zulm ile cevır
4406. Koyup yollarda ‘âdet üzre tācı
Alurdı memleketlerden ḥarācı
4407. Müsellem oldı şehir ü rûstāyī
İderdi her kişi Mihre du‘âyı

4408. Re‘āyā buldılar ‘ādil ħudāvend
 Kamusı başına eylerdi sevgend
4409. Zamānında olur her nesne erzān
 Virürdi ħalk-ı ‘ālem yolına cān
4410. Olıcağ nīk niyyet şāh-ı iqlīm
 Olur vāfir zamānında zer ü sīm
4411. Olup Īrān ile Tūrāna sulţān
 Hemīşe zevċ iderdi Mihr-i tābān
4412. Şitāda eyleyüp İştāhrda dād
 Bahār irse olur H̱ārezmde şād
4413. İder Şāpūr ile geh bunda ‘işret
 Kılur Keyvān ile geh anda şöĥbet
4414. İki mülki bir idüp ol ser-efrāz
 Kışın bunda olur anda olur yaz
4415. Bu vech ile sürür zevċın cihānuñ
 Virür devrān murādın dil-sitānuñ
4416. Olur yüz yıl ol iki mülke sulţān
 Ölünce yār ölür Nāhīd-i tābān
4417. Olursa ademī ger tayr-ı tayyār
 Ecel dāmı ider āĥir giriftār
4418. Süleymān olur ise daĥı insān

Virür bir mür gibi ‘ākıbet cān

4419. Cihāna gitmek için geldi insān
Duracak yer degül bu köne zindān

4420. Ne ħurrem bāğ idi bāğ-ı cüvānī
Eger olmasa āsīb-i ħazānī

4421. Ne zībā tāk idi tāk-ı zamāne
Eger olsa esāsı cāvidāne

4422. Ne hoş kaşr idi bu kaşr-ı dil-āvīz
Oturmadan velī dirler ki berħīz

4423. Degül maħfī çü ħāl-i ādemī zād
Ne lāzım eyleyem ben ħalkı nāşād

4424. Ħayāt-efzā gerek efsāne ey yār
Gerekmez zehr gibi ki ide bīmār

4425. Yiter ğuşşam benüm ħalk-ı cihāna
Ne ħācet kim vire ğam bu fesāne

4426. Degüldür kimseden gizlü çü bu rāz
Anuñçün bu maħallde itdüm ĭcāz

4427. Sürür-efzā maħallde itdüm ıtnāb
Ki vire dillere ol küt olup tāb

4428. Yeter añmak anı bu deñlü mücmel
Yinilmez gül-şeker üstine ħançal

4429. Yaraşmaz kim ola ceřnũñ řoñı yas
Ne deñlü lezzet ala yasdān nās

4430. Bu bir efsāne idi pũr-melālet
Velĩkin gũsterũp ben de kerāmet

4431. Mũferriħ eyledũm bu dāstānı
Ki mesrũr eylese mey gibi cānı

4432. Hemĩře rũħ-baħř ol yā ĩlāhĩ
Senũñ luřfuñ ola dā'im penāhĩ

4433. Elā ey ĥusrev-i mũlk-i ma'ānĩ
Rumũz-ı sırr-ı Ĥaķ řāhib beyānĩ

MM 56a [45a]

řIKĀYET-Ĭ EZ GERDũN-I DũN U EZ DEHR-Ĭ BUĤALEMũN-I Zũ-řũCũN

4434. Kemāl-i ma'rifetde yok nazĩrũñ
Kemālũndũr senũñ tāc u serĩrũñ

4435. Žamĩrũñ maħzen-i esrār-ı Yezdān
Yanuñda řařredũr deryā-yı 'ummān

4436. Niĥũn şufl-ı kemāl ũ 'ilme miftāħ
Kelāmuñ řālibi esrāra mıřbāħ

4437. Niĥũn gũñlüñ ola dũnyāya řālib
Nedũr cĩfe ki şeh-bāz ola rāğıb

4438. Görürsin ħod bu nās-ı nā-sipāsı
Ki azdur içlerinde ħaḡ-şināsı
4439. Berāber yanlarında seng ü gevher
Olamaz farḡ aṣlā āhen ü zer
4440. Nebātuñ zehrden yoḡ imtiyāzı
Zaḡandan farḡ idemez kimse bāzı
4441. Berāber kirm-i şeb-tāb ile ħūrşīd
Müsāvī naḥl-i şekker-bār ile bīd
4442. Görürler tūṭiṭi kem ħar megesden
Dem-i Dāvūdı āvāz-ı ceresden
4443. Bilüp yeg ney-şekerden būriyāyı
Olurlar ħākī ḡorlar kimyāyı
4444. Mu‘azzezdir ħümādan būm u ħuffāş
Yanında ekmeħüñ bir la‘l ile taş
4445. Daḡarlar gerden-i ħınzīre gevher
Görürler kuḥl ile ħāki beraber
4446. Şanurlar deyri Ka‘be Ka‘beyi deyr
Ḳoyup Ḳaḡḡı iderler ḡıbleyi ḡayr
4447. Şekilde her biri gerḡi ki bir nās
Velīkin ma‘nīde bir dīv-i ħannās
4448. Anadan līk toḡan kimse ā‘mā

Ne bilsün nice olur zişt ü zībā

4449. Egerçi şūretā insāna beñzer
Bu halkuñ ekserī hayvāna beñzer

4450. Çü ‘ālem halkı ‘ālem-dün-perver
Deniyye bu denīler meyli ekşer

4451. Cihān halkınd[a] yoǵdur hiç inşāf
Anuñçün bunları zemm eyler eşrāf

4452. Dirīgā ḥasretā derdā dirīgā
Ki ğāyet az imiş dānā vü bīnā

4453. Bulur nādān olan ‘izz ü sa‘ādet
İder ālūde ehli ḥāk-i devlet

4454. Mükerrermsin eger var ise sīmūñ
Çekersin yoksa ḳahrı her -----

4455. Görinür ‘ālemūñ neydügi ḥālī
Ḳo kim segler yalasın bu sifāli

4456. Ṭama‘dan geç ḳanā‘at ihtiyār it
Ḳayāl ü fikr-i ḥāmı tārūmār it

4457. Dilerseñ derd-i gerdūna ‘ilācı
Beni ----- itme ihtiyācı

4458. Kime kim ihtiyācuñ olsa ey yār
Olursın bende cevrine giriftār

4459. anā‘at kenz-i lā-yüfnā³¹⁹dur ey yār
ama‘ fikri urı sevdādur ey yār

4460. Olursañ ‘ālem-i ıtlāa sultān
Olursın inse vü cinne Süleymān

4461. Esüp bād idicek başdan küleh dūr
Giyā āsūde olur serv rencūr

4462. Kii barmaın emmek ıfl mānend
Yeg andan kim yiye biñ zehr ile and

4463. Yalama yeg küli küncinde bī-nān
Getürmekden kii ‘ırzına nokān

4464. asīsüñ mühlik olur mūmyāsı
aın kim göz ıkarur tūtiyāsı

4465. Ğıdā iden hūmā-ve üstü‘ānı
Ki ğāyet tel olur mennān nānı

4466. Yemek ütūr gibi yeg hār u hāāk
Ğam-ı nān iün olmadansa ğam-nāk

4467. Denīden istemekden āb-ı hayvān
Kii ol yeg ki vire tene-leb cān

4468. Virūr a ire kirmüñ hıesini
Birāder ekme rüzī ğuasını

³¹⁹ Beyitte “anā ‘at kenz-i lā-yüfnā” ibaresi ile Hz. Peygamberin “El-kanāatü kenzün lā-yüfnā (Kanaat tükenmez hazinedir.)” hadisine iktibas yapılmıtır.

4469. Oturur bir bucaḳda büm-ı miskīn
Ḥudā kılmaz m[ı] rızḳın aña ta'yīn

4470. Toludur çün Ḥudānuñ maḥzeni genc
Niçün 'āḳıl çeke dünyā içün renc

4471. Ḳo sa'y[ı] ḥazrete eyle tevekkül
Ḳanā'at derdine eyle taḥammül

4472. Talebden geḥ muḳadder ise maṭlūb
Olur ol saña ṭālib olma maḥbūb

4473. Cihān bir ḳaḥbedür yoḳdur vefāsı
Şafāsından ziyādedür cefası

MM 56b [45b]

4474. Eger bir büse vire olma ḡāfil
İçirür ṭās ile zehr-i helāhil

4475. Kime kim bir nefes virse murādın
Giderür yiller ile ağzı dadın

4476. Muraşsa'dur egerçi kim libāsı
Arınmaz hiç anuñ ammā nifāsı

4477. İnanma zīnetine pīre-zendür
Şaḳın kim biçdügi ḡöñlek kefendür

4478. Mülevves itme sen nefs-i ḥasīsı

Enīs idinme sen ol dūrde-līsi

4479. Yüzinde gördüğün gül-güne kıandır
Şanursın ola vaşlı rāygādur

4480. ‘Abeş olmaz kıurı sevdāya düşme
Huzūru terk idüp ğavġāya düşme

4481. Gider gön̄lünde olan her hevāyı
Cihānuñ pūştine vur pūşt-pāyı

4482. Yüz[i] düşmendürür dünyā cihāti
Kıatı dutma seni dutmaya kıatı

4483. Ziyāde olduġınca māl ü genci
Dağı artar kışinüñ hırş u renci

4484. Tāma‘ az eyle kim ey yār-ı çālāk
Kıomaz ādemde aşlā hırş idrāk

4485. Tāma‘dan geç bulam dirseñ murādı
Ki istignā virür kıalbüne şādī

4486. İgende şöyle ġāyet isteme kām
Ki ğam-ġīn ide olmazsa ser-encām

4487. Neyi sevseñ ziyāde ey birāder
Olursın dūr andan āhirü’l-emr

4488. Cihān ābādı içün olma rencūr
Harāb-ābāddur olmaz bu ma‘mūr

4489. Gidersin ‘ākıbet çünkim tehī dest
İdinme sīm ü zer kaydını pā-best

4490. Felek dahı olursa nerd-bānuñ
Harāb olsa gerekdür āsitānuñ

4491. Bilürsin ‘ālemüñ yok ĩ‘tibārı
Bu hāk içün koma dilde ğubārı

4492. Dutalum olasın māl ile Kārūn
Ne işşı çün olursın soñra medfūn

4493. Olursañ dahı şarka ğarba sulţān
Gedā gibi virürsin ‘ākıbet cān

4494. Cihān şāhı iseñ ma‘zūl olursın
Ne var ma‘lūm iseñ mechūl olursın

4495. Vezīr oluban olmağdansa ma‘zūl
Yeg ol kim olmayasın hıç mağtūl

4496. Dutalum olasın devlet emīri
Olursın ‘ākıbet zillet esīri

4497. Seni sen öldi farz it ey birāder
Ola mı saġlıġ ile gör beraber

4498. Çü eţfāl-i havādiş yağdurur seng
Elüñde şışe seyre kılma āheng

4499. Çevür arkañı cāh u mülk ü mālā

Teveccüh eyleyüp sa'y it kemāle

4500. Kemālūñ bākīdür bākisi fānī
Dürüş bākīye ҡo fānī cihānı

4501. Olanuñ 'ilmden bağrında dāğı
Ölüm vaktinde Һandāndur ҡerāğı

4502. Şu kim 'ālemde bī-'ilm ü 'ameldür
Yaradılmışda Һayvāndan aḍalldür

4503. Olursa 'ışķ-ı Yezdān dest-gīrūñ
Ola ins ü melek fermān-peẓirūñ

4504. Cihānuñ ҡeşmine sen cān olursın
Vücūduñ tahtına sulṭān olursın

4505. Dutup faqr igitini ercümend ol
Nice bir pest olasın ser-bülend ol

4506. Bilürsin ҡünkü 'ömrüñ yok şebātı
Mesīḥā gibi var iste necātı

4507. Olursañ daḥı 'ālem zü-fünūnı
Olursın 'āķibet ḥākūñ zebūnı

4508. Zamāne idemez ol kişie ҡahr
Ki tiryākin anuñ bilmiş ola dehr

4509. Cihānuñ ҡāhıdur ҡāh-ı cehennem
Cehennemden ҡaçar dānende ādem

4510. ‘Amel ‘azliyle olur mîhr ile kîn
Karışmışdur cihānda telh ü şîrîn

4511. Hemîşe bu sipihr-i dūn-ı bed-‘ahd
Katar nūşına nîşi sirkeye şehd

4512. Sipihrüñ hil‘ati şālına degmez
Belā vü miḥneti balına degmez

4513. Olur ḥammāma giricek çü tārāc
Yuğarıcına şaḳın olma muḥtāc

4514. Bilürsin ḥod cihānuñ yok vefāsı
Vefāsuz sevmegüñ olmaz şafāsı

4515. İgen aldamasun şaḳın cüvānī
Degül muḥkem esās-ı zindeganī

MM 57a [46a]

4516. Temāşā kıl bu şüret-bāz-ı kudret
Ki her dem gösterür bir dürlü şüret

4517. Boyacı küpüne beñzer bu gerdūn
İder pür³²⁰ naḳş bir naḳşın diger-gūn

4518. Geyürür başa evvel tāc-ı fāḥir
Sifāl eyler ḳafāyı lîk āḥir

³²⁰ pür: bir M.

4519. Yaluñuz nefis bārın çekmek ey yār
Yeg andan kim ola boynuñda biñ bār
4520. Murādın virme bir dem eyle āzār
Meṭālibden zārūrī ola bī-zār
4521. Dilerseñ saña ğam olmaya ṭārī
Kimesneye yüz urma koma ‘ārı
4522. Cihān halkından eyle ihtirāzı
Eḥibbāña daḥı söyleme rāzı
4523. Olur bir gün ki ğāyet sevdüğün yār
‘Adū olur saña nāgāh nā-çār
4524. Kime kim idesin mihr ü maḥabbet
İçer kanuñ bulursa saña fırsat
4525. Gerekdür dimedesin rāzuñ ey yār
Beġāyet yārı zann idesin aġyār
4526. Gözet rāzuñ dimede şol u şaġı
Dimişlerdür ki var yirüñ kulaġı
4527. Bu ‘ahdüñ ādemīnün ‘ahd[i] yokdur
Hoş-āmed sözleri ğāyetde çokdur
4528. Bilen ma‘nāyı okuya lāhūdı
Çü dutmaya ola mı hīç sūdı
4529. Vefā itmek gerek ‘ahde zārūrī

Zebānīdür vefāsuz olsa hūrī

4530. Niçün bir nān içün meh gibi her bār
Cihānı devr idersin hemçü pergār

4531. Eger rūzī hezār u şad diremdür
Naşībūñ hod cihāndan bir şikemdür

4532. Dilerseñ ma‘rifetle zindegānī
Tehī қо dā‘imā sen dağı anı

4533. Dileyen kişi dāyim ten-dürüstī
Yemekde gösterür elbette süstī

4534. Dehen gerçi ki lezzetden bulur zevk
Ne aşşı çünki dilden [de] gider şevk

4535. Geçerse gül-şeker dağı dehāndan
Çün artık ola ısshı yokdur andan

4536. Behā’im gibi olmağıl ‘alef-h‘ār
İdinme ğaflet-i h‘ābı saña yār

4537. Ribāt-ı köhnedür bil bu güzzer-gāh
Gözün aç reh revā kim rāh-ı kūtāh

4538. Tufūliyyet geçüp geçdi cüvānī
Olursañ pīr olursın pīr-i fānī

4539. Dirīgā mebdē’ ile āşinālık
İdüp bulmazsa rūhuñ rüşenālık

4540. Varabilür mi hacca leng ü ā‘mā
Gerek māl ü meṭā yā çeşm-i bīnā
4541. Olup bu pīr-i ḥayretde piyāde
Metā‘uñı düşürme sen kesāda
4542. Bu pāy ile çıkılmaz nerd-bāna
Bu per ile uçulmaz āsmāna
4543. Burada tūşe dut anda ‘alef yok
Burada iste dürr anda şadef yok
4544. Mücerred olıcaḳ rūḥ anda āḥir
Eyü yavuz olur her neyse zāhir
4545. Ele girmez geçen eyyām-ı māzī
Ḳo istikbāl[i] ol her ḥāle rāzī
4546. Şular kim rāzī oldu cümle ḥāle
Virürler rüzgāra gūşmāle
4547. Müfīd olmaz kişiye sa‘y u sūzı
Hemīn rūzī odur kim ola rūzī
4548. Ḥudā kindür çün u çirādan³²¹
Ḳamu eylūgi virmez bir aradan
4549. Bozulmaz guşşa ile ḥükm-i Yezdān
Dü nāmı nāle ile çarḥ-ı devrān

³²¹Vezin bozulmuştur.

4550. Hümā gibi uruban ‘uzlete rūy
Özüñe eylegil tenhālğı hūy
4551. Güzāfın görme nazm-ı āb-dārı
Degül yüz biñde bir ehlüñ bu kārı
4552. ‘Abeş şanma bunu kim kīmyādur
Şikeste dillere çün mūmyādur
4553. Velī ni‘met ıapuñdur baħr u kāna
Ki saçduñ bunca cevherler cihāna
4554. El urup Penc Gence ey güher-senc
Bu Türkī dilde yaz sen daħı beş genc
4555. Yazarsañ sen yazarsın Türkī ħamse
Deger ne ħaşre dek yazmaya kimse
4556. Senüñ mişlüñ selefde daħı el-ħaķ
Ya dört ola ya ħod beş ola ancak
4557. Çü ilhām-ı ħafīdūr nazm-ı ġarrā
İde mi degme nā-ehle te‘ālā
- MM57b [46b]
4558. Sözüñden muğtenemdür ins ile cān
N’ola sen kimseden görmezseñ iħsān
4559. Bi-ħamdillāh bu ferruħ ‘ışķ-nāme
İrişdi ħayr ile āħir tamāma

4560. Ruṭab bār oluban bu naḥl-i ser-keş
Tamām oldı bu dībā-yı mūnaḳqaş

4561. Tamām itdüm bu ṭāḳ-ı zer-nigārı
Müzeyyen oldı saḳfı vü cidārı

4562. Der ü dīvārını itdüm müzehheb
Ḳuşūrı ḳalmadı oldı müretteb

4563. Bu naḥl-i ‘ālem-ārā-yı müzeyyen
Olısar ‘ālem içinde mu‘ayyen

4564. Müheyyā oldı bu ḥelvā-yı bī-dūd
İdinmişdüm bunı ḡāyetde maḳşūd

4565. Olup şāyeste şākird-i Nizāmī
Bu şan‘atd[a] anuñ oldum ḡulāmı

4566. Odur ser-çeşme-i ehl-i ma‘ārif
‘Ulüm-ı zāhir ü bāṭında ‘ārif

4567. Belāḡat ‘andelībi ḳuṭb-ı āfāk
Ki ḳudsīler olur nazmına müştāk

4568. Lisān-ı tercümānı ehl-i ḥālūñ
Sözi iksīri her şāḥib kemālūñ

4569. Belāḡat ehlinūñ şāḥib-serīri
Ne geldi ne geliserdür nazīri

4570. Ḳamu ḳāmillerūñ ol ekmelidür

Ḳamu fāzılların ol efḍalidür

4571. Şu deñlü fazl ile ḥāce-i Ḥusrev
Bu şan‘atda olupdur aña peyrev

4572. Olup bunlara peyrev Şeyḥ Cāmī
İletdi ḳadr-i ĩ‘cāza kelāmı

4573. Olup devr-i Nizāmīde güher-bār
Mu‘aşır idi dirler Şeyḥ ‘Aşşār

4574. Olup hem faḥr-ı Gürgān meşnevī-güy
Bu şan‘atda ḳapupdur ol daḥı güy

4575. Velī tarzında Firdevsīye mānend
Cihāna gelmemiş naḥl-i berümend

4576. Ḳamunuñ nazmını meşḳ eyledüm ben
İdindüm her birinüñ tarzını fenn

4577. Olup bunlara şäkird-i nev-āmüz
Süḥan mülkine oldum ben de pīrüz

4578. Baña üstāddan feyz oldı bu fenn
Degülem il gibi üstādsız ben

4579. Eger feth eyler ise ḳalb[i] Fettāḥ
Bu şan‘atda yiter üstād-ı miftāḥ

4580. ‘Ulūmuñ cümlesinden behremendüm
Müzeyyendür anuñçün bu perendüm

4581. Toludur bu kitāb içi ma‘ārif
Degül ğayrısı gibi pür-zehārif
4582. Murādum şan‘at itmek idi ızhār
Degülem kışşa-h‘ān ey ehl-i güftār
4583. İçi rengīn hayālāt ile pürdür
Muraşşa‘ eylemiş her beytini dūr
4584. İdüp bu bezm ehli ile şöhet
Harīfāneyle kıldum ben de ‘işret
4585. Virüp dirhemlerine sürh dīnār
Gınā itdüm bu bezm ehline ızhār
4586. Degülem kimsenüñ fikrine muhtāc
İdem düzdāne kālāsını tārāc
4587. Velīkin tercümede ey birāder
Alurlar hoşca ma‘nā olsa ekşer
4588. Tevārüd ādemīlikdür düşer çok
Tevārüdden baña aşlā zarar yok
4589. Tetebbu‘ çok iderdüm meşneviyyāt
Meşeldür dil olur dirler çü mir’āt
4590. Kālurmuş mahzen-i dilde ma‘ānī
Şanurdum ihtirā‘umdur ben anı

4591. Şebih olsa iderdüm dürr-i şeh-vār
Ki şehler təcına ola sezā-vār

4592. Ğarābet ihtirā'a yok nihāyet
Mükerrem biri birinden begāyet

4593. Göñül şād olsa alsa deste hāme
Yazardum az zamānda Şāh-nāme

4594. Yazardum sa'y idüp ben dağı hamse
Degül t̄alib bu fenne l̄ik kimse

4595. Vel̄ikin sa'y ideyüm kām u nā-kām
Yazup hamse koyam 'ālemde bir nām

4596. Bu işde baña himmet itdi üstād
Bu 'ālī kaşra urdum ben de bünyād

4597. Elā ey t̄alib-i naẓm-ı dilārā
'Uyüb-ı ehl-i naẓm[uñ] olma cūyā

ĤĀTİMETÜ'L-KİTĀB

MM 58a [47a]

4598. Dilerseñ kim her işüñi ola rāst
Ulular³²² taşvirin kılmaya der-ğ̃āst

4599. Ola mı bundan özge zışt-ğ̃uluk
Hüner şanma cihānda 'ayb-cūluk

³²²Ulular: Ulularuñ M.

4600. Gözüñ yok görmege naķş u nigārı
Gözetme tāvus ayağını bārī

4601. Nice yeg olsun senden demür taş
Görür ‘aybını itmez kimsenüñ fāş

4602. Semi‘dür çünkü Hāk şaklar zebānı
Şu sözi қо ki var halka ziyanı

4603. Ne işlerseñ görür çün ‘ālimü’l-ğayb
Ol işi işleme kim anda var ‘ayb

4604. Emīrū’l-mü’mīnīn şeh Bāyezīd Hān
Mu‘ayyen dīn-i Aḥmed zıll-i Sübhān

4605. Durup bir gün şehir ol serv-i āzād
Kılup şubḥī tilāvet itdi dilşād

4606. Degül idi çün ol gün rüz-ı dīvān
Gülistān seyrine ‘azm itdi sulṭān

4607. Açar Firdevs kapusını Rıdvān
Girür mīnūya sulṭān ile ğilmān

4608. Elinde kiminüñ şemşīr-i zerrīn
Müzeyyen eylemiş ol berķ-ı Pervīn

4609. Muraşşa‘ kılmış idi tarafını zer
Neheng ü ejdehā sūz-ı mücevher

4610. Getürdi kimisi Çāṭī kemānı

Ki ejderhā görüp havf ide anı

4611. Hilāl ebrū-yı dilber gibi pür-çîn
İki başlu bir ejderhā-yı zerrîn

4612. Ne rāmîler aña itmiş idi zūr
Ne rāmî kimseye olmuşd[1] maḳdūr

4613. Elinde kiminüñ tîr-i ciger-süz
Güzeller ğamzesi yanında dil-düz

4614. Getürdi kimisi zer-beft ḫālî
Kimisi pür güher-dîbā niḫālî

4615. Elinde kiminüñ zerrîn teber var
Ki ḳorḳar andan ejdehā-yı ḫûn-ḫ'âr

4616. Getürdüm ben de Dîvân-ı 'Alî Şîr
Severdi anı sulṭân-ı cihân-gîr

4617. İdüp seyr ol ser-efrâz-ı selâṭîn
Oturdı bir çemende hemçü nesrîn

4618. Tıutup cennet içinde Tübā ārām
Oturdı ol gün anda ta ki [aḥ]şam

4619. Tıururdum şā[h] ḳarşusunda ben de
Eli bağlu vü ḫāzır ser-figende

4620. Oḳıdı ol gün anda Şāh Manşūr
Bu ḫûb efsāneden bir beyt-i ma'mūr

4621. Egerçi berre bahre şāh idi ol
Velī her ‘ilmden āgāh idi ol

4622. İşitem çün okudı şāh beyti
Revān hıfz eyledüm ol şāh beyti

4623. Pes oldum meşnevīye ben de t̄alib
Dil ü cānum bu fenne oldı rāğīb

4624. Veşāķına gelüben devlet ile
Çıkup tahta oturdı rif‘at ile

4625. Didüm ey dāver-i devr-i zamāne
Viren ‘adl ile āsāyiş cihāna

4626. Görür her gün ‘aṭāñı baħr ile k̄an
Kuluña n’ola ħamse itseñ iħsān

4627. Kığırup ħāzini şāh-ı cihān-dār
Getürdür ne qadar kim ħamseler var

MM 58b [47b]

4628. Kuluna iki ħamse itdi iħsān
Du‘ām ol ‘ömrini çoğ ide Yezdān

4629. Baña yümn oldı ħamse virdügi şāh
Naşīb itdi bu fenni soñra Allāh

4630. Cihān mülkine olmağdansa sulṭān
Yeg olmağ bende-i şeh Bāyezīd Hān

4631. Cihān sulṭānlarınıñ kām-yābı
Nebīler ḥātem[i] nāīb me'ābı

4632. Beşer sīretde vü şūretde görüp
Beğāyet sīreti vü şūreti ḥūb

4633. İdelden 'adl ile dünyāyı ābād
Cihānda qalmadı ḥūnī vü bī-dād

4634. Cihānda andan özge yok murādum
Ki şeh luṭf idüp aña bir gün adum

4635. Diye ol bende-i dīrīne miskīn
Nice bir yūriye 'ālemde ğam-ğīn

4636. 'İnāyet itdüm ol müste-mende
Faḳīr üftādeye miskīn nijende

4637. Degüldür mālā vü dünyāya ṭālib
Hemīn ḳulluğumadur cānı rāğīb

4638. Ne deñlü ḥıdmet itdi ise aşlā
Temennā itmemişdür māl-i dünyā

4639. Mükedderdür anuñ ḥāli beğāyet
İdelüm anı ḥālince ri'āyet

4640. Bize ḥıdmet durur anuñ murādı
Murāda irgürelüm nā-murādı

4641. Olur himmet çü mıkñātıs-ı maķşūd
Nazar kıl baña ey sulţān-ı mevdūd

4642. Olıcaķ himmet ey sulţān-ı ʿālem
Dirilür yıllar ile ölmüş ādem

4643. Ki şāhuñ hāk-i pāyı kīmyāsı
Şikeste göñlümünüdür mūmyāsı

4644. Hele minnet Hudāya kim şehenshāh
Kemālinde daķāyık dandur āgāh

4645. Daķāyık riştesinüñ mū-şikāfı
Güneş āyīnesi-veş ṭabʿ-ı şāfī

4646. Ümīdüm bir bu nazm-ı āb-dārı
Göricek berr ü baħrūñ tāk-dārı

4647. Oluban dest-gīr efgendesine
ʿİnāyet eyleye ben bendesine

4648. Egerçi başdan ayak pür-günāhum
Velīkin senden artuķ yok penāhum

4649. Şu kim şāh ola anuñ dest-gīri
Müʿebbed olmasun miħnet esīri

MM 59a [48a]

4650. Nice bir olalum ey şāh nāşād
Kıl eski ğam-zede kıllaruñı yād

4651. İdelden h idmet  nden d r devr n
Yine b r-ı gir n olmu  durur c n
4652.  m d-i k rb-ı h idmet l k c nı
Tesell  id p egler tende anı
4653. Eger i h atır egler  i'r   in  
Gidermez l k dilden   r u sevd 
4654.  l mu  c mlesinden oldum  g h
Tesell  virmez ill  h idmet-i   h
4655. H ud  h   ı i  n ey   h-ı devr n
Deg lem  alib-i d ny     d n n
4656. Hil l- s  rik ba s rmege y z
G   l  alibd r amm  gice g nd z
4657.  n yet eyler ise   h-ı ki ver
Nu  setden h l s olursa a ter
4658. El me aluban  ev  ile h  me
  h adına yazam bir da ı n me
4659. Sikender-n meye ben urayum dest
Ki'de her beyti h alkı mey gibi mest
4660. Yazarken bu m ferri  n meyi ben
G z me g lsit n olmu dı k l en
4661. Yo  idi  u  adan hergiz h z rum

‘Aceb mi gāh geh olsa kuşūrum

4662. Çü târiḥ irdi zā vü hāya ey yār
Resīde oldı bu ḥurmā-yı bī-ḥār

4663. İdüp Yūsuf gibi bu ḥüb maḥbūb
İlāhī şeh yanında eyle mergūb

4664. Nihāyet yok çü ‘ışka ey birāder
Hemīn ḥāmūş ol mānend-i defter

4665. Tamām idüp bu şuḥf-ı pūr-şavābı
Buña ḥatm eyledüm temme’l-kitābı

Ç. DİZİN (ÖZEL ADLAR DİZİNİ)

Ādem(ī): 60, 79, 113, 158, 181, 274, 338, 2299.

‘Acem: 1814, 1824, 1910.

Aḥmed (Hz. Muhammed): 174, 296, 335, 1898, 4604.

Aḥmedī: 493.

Akṣā (Mescid-i Akṣā): 257, 258, 259.

‘Alī: 92.

‘Ālī Sīnā: 480, 803, 1900.

‘Ali Şir (Nevāyī) : 505, 4616.

‘Arab: 347, 1142, 1824, 1910.

Āsaf: 533, 593.

‘Aṣṣār: 1028, 1097, 1458, 1576, 1737, 1935, 2305, 2754, 4573.

‘Azāzīl: 772, 3176.

Āzer: 420, 1691.

‘Azrā: 2073, 3512.

Bābil: 431.

Bānū: 2496, 2527, 2617, 2621, 2635, 2640, 2648, 3843, 3892, 4296, 4320.

Bāyezīd Hān (II. Bayezid): 340, 1851, 4604, 4630.

Bedaḥṣān: 1655.

Bedr: 781, 922, 961, 1026, 1107, 1116, 1176, 1177, 1221, 1326, 1341, 1348, 1358, 1360, 1371, 1389, 1738, 3651, 3755, 4397.

Behiştī: 24, 63, 82, 101, 157, 211, 332, 512, 1884, 1931.

Behrām: 288, 758, 774, 795, 1352, 1360, 1386, 1389, 1390, 1786, 1787, 3191, 3192, 3265, 3268, 3663, 3664, 3666, 3682, 3703, 3708, 3709, 3725, 3734, 3738, 3739, 3741, 3751, 3765, 3773, 3778.

Behrām Čübīn: 3192.

Belqıs: 2622, 2822, 3828.

Benātü'n-na's: 298, 408, 3720.

Bercis: 3828.

Bihzād: 1392, 1401, 1456, 1593, 1607, 1613, 1614.

Bijen: 3085.

Bīsütün: 738, 2695, 2791, 3182.

Cem: 533, 1284, 2148, 2708, 2759, 3880.

Cemşid: 527, 1122, 1850, 3763, 4102, 4353.

Cevher: 1725.

Cevzā: 2553, 2616, 2619.

Ceyhūn: 902, 1463, 2516, 2541, 3255, 3558.

Cibril: 185, 195, 306, 313, 772, 2818.

Çaç(î): 4610.

Çin(î): 421, 1179, 1360, 1627, 1649, 1678, 1708, 2247, 2635, 2643, 2872, 2917, 2982, 2997, 3325, 3359, 3643, 3837, 3843, 3862, 3864, 3865, 3912, 3935, 3959, 3960, 4046, 4066, 4120, 4221, 4227, 4296.

Dāhḥāk: 358, 2148, 3383.

Dārā: 340, 347, 388, 1596, 3091.

Dārāb: 526, 1851.

Dāvūd: 517, 4442.

Destūr: 532, 594, 848, 852, 871, 1045.

Düstūr: 2312, 2313, 2355, 2833, 2834, 3023, 3030, 3056, 3100, 3717, 3782, 3808, 3810, 3811, 3815, 3817, 3823, 3830.

Ebū Cehl: 778.

Efrāsiyāb: 3091.

Elbürz: 1800, 3172.

Erjeng: 1680, 4047.

Esed: 253, 1724, 4398.

Eyyüb: 4359.

Fārābī: 2442.

Ferhād: 994, 1461.

Ferhād (Satraṇç Ustası): 2385, 2389, 2390, 2392.

Ferīdūn: 388, 527, 533.

Fırat: 2541, 2920.

Fir‘avn: 1872.

Firdevsī: 4575.

Fisağur: 2427.

Gence: 1813.

Gīv: 3085.

Gürgān: 4574.

Ḥabībullāh (Hz. Muhammed): 210.

Ḥāfız: 2988.

Ḥārezm: 2093, 2171, 2704, 3004, 3047, 3325, 3326, 3646, 3653, 3654, 3665, 4412.

Hārūn: 289.

Hārūt: 285, 2549.

Ḥassān: 1902, 1905.

Ḥaṭipoğlu (Hatipzâde/Mehmed Muhyiddin Hatipoğlu): 474.

Ḥıṭā(yī): 1713, 2247, 2683, 3365, 4344.

Ḥızır: 1964, 2236, 3425.

Hind(ū): 1812, 2152, 2340, 2388, 2739, 3068, 3300, 4347.

Ḥüsrev: 494, 1606, 2760, 4571.

‘Irāk: 1411.

Işfaḥān: 613.

Iştahr: 4412.

İbrāhīm: 294.

İrān: 347, 1809, 2815, 3646, 4411.

İsā(î): 61, 520, 1774, 1898, 3378.

İsfendiyār: 3092.

İskender (Sikender): 347, 388, 463, 526, 1851, 1998, 2290, 2866, 4153.

İskender-nāme: 4659.

Kaʿbe: 213, 4446.

Ḳāf: 580, 738.

Ḳāren: 3087.

Ḳārūn: 4492.

Ḳāsım: 174.

Ḳayṭās: 3088.

Keh-keşān: 250, 560, 1232.

Keşmer: 3470.

Keyḡusrev: 2759, 3091.

Keyvān: 758, 1937, 2138, 2251, 2256, 2264, 2269, 2281, 2286, 2293, 2296, 2303, 2307, 2320, 2328, 2354, 2355, 2364, 2381, 2413, 2418, 2436, 2444, 2463, 2468, 2470, 2476, 2486, 2494, 2553, 2639, 2658, 2681, 2696, 2698, 2703, 2709, 2711, 2830, 2994, 2996, 3001, 3018, 3032, 3047, 3051, 3055, 3099, 3100, 3121, 3131, 3152, 3157, 3162, 3297, 3309, 3313, 3315, 3321, 3324, 3330, 3368, 3406, 3418, 3629, 3630, 3700, 3707, 3711, 3716, 3746, 3749, 3754, 3761, 3762, 3764, 3779, 4413.

Kirmān(î): 3195.

Leclāc: 2383, 2388.

Leylî: 693, 3511.

Maḡmūd (Hz. Muhammed): 165, 294.

Mānî: 421, 1699, 1904.

Mecnūn: 693, 994, 1799, 1945, 3511.

Meh-yār: 1570, 1572, 1575, 1738, 1751, 1756, 1758.

Mekke: 257.

Mesīh: 279, 518, 4506.

Mıṣr: 50, 1737, 3270.

Mīhr: 616, 710, 721, 725, 748, 771, 774, 784, 785, 809, 840, 841, 850, 873, 878, 951, 955, 1050, 1056, 1058, 1177, 1207, 1219, 1231, 1261, 1290, 1349, 1358, 1360, 1416, 1419, 1453, 1456, 1482, 1489, 1541, 1549, 1576, 1577, 1596, 1623, 1629, 1635, 1638, 1659, 1706, 1707, 1733, 1735, 1747, 1748, 1755, 1779, 1936, 1949, 2017, 2036, 2043, 2056, 2059, 2061, 2079, 2087, 2093, 2100, 2138, 2164, 2175, 2181, 2196, 2207, 2227, 2258, 2268, 2283, 2288, 2292, 2303, 2312, 2313, 2316, 2328, 2332, 2354, 2361, 2374, 2375, 2382, 2419, 2431, 2453, 2455, 2463, 2467, 2468, 2470, 2472, 2476, 2492, 2494, 2497, 2498, 2501, 2504, 2507, 2509, 2550, 2556, 2616, 2644, 2658, 2697, 2698, 2701, 2703, 2707, 2709, 2722, 2738, 2755, 2757, 2843, 2900, 2994, 2996, 3027, 3029, 3059, 3075, 3102, 3107, 3109, 3132, 3142, 3153, 3281, 3283, 3290, 3306, 3313, 3317, 3322, 3323, 3404, 3409, 3418, 3440, 3455, 3510, 3597, 3599, 3611, 3613, 3614, 3645, 3687, 3693, 3695, 3705, 3718, 3738, 3741, 3756, 3758, 3761, 3764, 3780, 3784, 3785, 3803, 3804, 3810, 3818, 3941, 3982, 4028, 4029, 4082, 4083, 4095, 4096, 4098, 4104, 4107, 4114, 4132, 4137, 4209, 4217, 4246, 4249, 4278, 4289, 4296, 4319, 4324, 4371, 4375, 4379, 4390, 4397, 4399, 4407, 4411.

Mīhr-āb: 1739, 1747, 1751, 3651, 3658, 3661, 3666, 3668, 3670, 3673, 3682, 3693, 3695, 3735, 3743, 3755, 4403.

Mīhrān: 3157, 3277, 3716.

Muḥammed: 62, 174, 403, 1898.

Muhanṭās: 3088.

Mūsī: 292, 3820.

Muṣṭafā (Hz. Muhammed): 155, 778.

Müşterī: 290, 291, 618, 721, 748, 774, 785, 799, 811, 838, 841, 849, 855, 923, 955, 1046, 1058, 1098, 1107, 1116, 1138, 1222, 1317, 1368, 1369, 1371, 1372, 1389, 1402, 1419, 1460, 1475, 1490, 1562, 1572, 1728, 1738, 1739, 1755, 1786, 1787, 1792, 1798, 2498, 2504, 2733, 3516, 3654, 3658, 3704, 3711, 3742, 3754, 3761, 3780, 3832, 3876, 3894, 4082, 4099, 4213, 4397.

Nāhīd: 609, 2142, 2162, 2438, 2496, 2498, 2509, 2539, 2555, 2616, 2644, 2645, 2647, 2653, 2729, 2741, 2840, 2857, 2882, 3458, 3481, 3510, 3513, 3633, 3784, 3832, 3980, 4189, 4289, 4351, 4353, 4416.

Nemrūd: 1873.

Nesr-i Tā'ir: 297, 365, 564, 737, 2673, 2913.

Nīl: 1055.

Nizāmī: 494, 1813, 4565, 4573.

Nūh: 1964.

Pervīn: 298, 408, 659, 2165, 2529, 2556, 2778, 3349, 3536, 3597, 3720, 3842, 4064, 4224, 4225, 4608.

Pervīz: 1102.

Rey: 1575, 1738.

Rıdvān: 2803, 3330, 4607.

Rūm(ī): 347, 484, 1814, 1822, 1823, 1932, 2815.

Rüstem: 2066, 2923, 3082, 3089, 3097, 3136, 3140.

Şabā (Sebük-pāy): 1726, 1767, 4358, 4360, 4367, 4368, 4369, 4370.

Sāmīrī: 432.

Semerķand: 2998.

Sind: 2388, 4027.

Sūhā: 43.

Süleymān: 181, 340, 527, 593, 950, 1850, 2360, 2632, 2822, 3063, 3084, 3828, 4388, 4418, 4460.

Sünbüle: 560.

Şüreyyā: 243, 608, 1807, 3427, 3844, 3891,

Şāh-ı Der-bend: 1795.

Şāh-nāme: 4593.

Şām(ī): 3990.

Şāpūr: 527, 707, 809, 848, 1029, 1388, 1399, 1416, 1592, 1607, 1630, 1699, 3718, 3739, 4297, 4373, 4379, 4380, 4385, 4397, 4413.

Şeb-dīz: 1690.

Şehnāz: 1509, 1515.

(Şemse) Bānū: 1649, 1654, 1659, 4365, 4390.

Şeref: 2031, 2040, 2042, 2058, 2137, 2173, 2175, 2181, 2184, 2234, 2243, 2268, 2637.

Şeyḥ Cāmī: 495, 1813, 4572.

Şeyḥī: 493.

Şirāz: 613, 3195.

Şīrīn: 2759.

Şirvān: 2248.

Tātār: 3496 4349.

Tūrān: 347, 4411.

Türk(ī): 3163, 4554, 4555.

‘Uṭārid: 276, 519.

Vakḳās: 3086.

Vāmıḳ: 994, 2073, 3512.

Yahyā: 279, 518.

Ya‘kūb: 2878, 4359.

Yemānī: 3282.

Yılduz: 3170, 3272, 3273, 3278, 3283, 3290, 3299.

Yūnus: 1444.

Yūsuf: 107, 234, 287, 422, 1431, 1597, 2878, 3510, 4359, 4363, 4663.

Zāl: 2552, 2899, 3087, 3128, 3140.

Zeliḥā: 3510, 4394.

Zūḥal : 293.

Zühre : 280, 281, 1779, 2151, 2428, 2437, 2644, 2755, 2970, 3251, 3349, 3437, 3457, 3876, 4071, 4075, 4093.

Züleyhā (bk. Zeliḥā)

